

**TURUN
YLIOPISTO**
UNIVERSITY
OF TURKU

NUORET VANHEMMAT VUOSITUHANNEN VAIHTEN SUOMESSA

Vanhemmuuden lähtökohdat,
vanhemmuuden jakaminen ja
kouluttautuminen alle 20-vuotiaana
esikoisensa saaneilla

Virve Murto

**TURUN
YLIOPISTO**
UNIVERSITY
OF TURKU

NUORET VANHEMMAT VUOSITUHANNEN VAIHTEN SUOMESSA

Vanhemmuuden lähtökohdat, vanhemmuuden
jakaminen ja kouluttautuminen alle 20-vuotiaana
esikoisensa saaneilla

Virve Murto

Turun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta
Kasvatustieteiden laitos
Kasvatustiede
Koulutuspolitiikan, elinikäisen oppimisen ja vertailevan koulutustutkimuksen
tohtorihjelma (KEVEKO)

Työn ohjaajat

Professori emeritus Risto Rinne
Kasvatustieteiden laitos
Turun yliopisto

Professori Tero Järvinen
Kasvatustieteiden laitos
Turun yliopisto

Tarkastajat

Sinikka Aapola-Kari
Tutkimusjohtaja, dosentti
Nuorisotutkimusseura

Eija Sevón
Apulaisprofessori, dosentti
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

Vastaväittäjä

Eija Sevón
Apulaisprofessori, dosentti
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

Kansikuva: Andranik Hakobyan/Shutterstock.com

ISBN 978-951-29-9375-8 (Painettu)
ISBN 978-951-29-9376-5 (PDF)
ISSN 0082-6987 (Painettu)
ISSN 2343-3191 (Sähköinen)
Painosalama Oy, Turku, Suomi 2023

*”Täällä on paljon sellaista mitä ei voi ymmärtää,
Muumimamma sanoi itsekseen.
Mutta miksi kaiken sitten pitäisi olla ihan samanlaista
kuin se aina tavallisesti on?”
Tove Jansson, suom. Laila Järvinen*

Omistettu Veeralle ja Erinille

TURUN YLIOPISTO

Kasvatustieteiden tiedekunta

Kasvatustieteiden laitos

Kasvatustiede

VIRVE MURTO: Nuoret vanhemmat vuosituhannen vaihteen Suomessa.

Vanhemmuuden lähtökohdat, vanhemmuuden jakaminen ja kouluttautuminen alle 20-vuotiaana esikoisensa saaneilla

Väitöskirja, 354 s.

Koulutuspolitiikan, elinikäisen oppimisen ja vertailevan koulutustutkimuksen tohtoriohjelma (KEVEKO)

Elokuu 2023

TIIVISTELMÄ

Tässä väitöstutkimuksessa tarkasteltiin suomalaista nuorta vanhemmuutta ja nuorten vanhempien asemaa vanhemmaksi tulon, vanhemmuuden jakamisen ja koulutuksen näkökulmista. Tutkimus oli monimenetelmällinen, ja siinä yhdistyivät alle 20-vuotiaana esikoisensa saaneiden isien ja äitien omat käsitykset ja kokemukset sekä tilastollinen vertailu. Tutkimuksen tarkoituksena oli syventää tietoa nuorena vanhemmaksi tulosta ja sen vaikutuksista sekä yksilön omana kokemuksena että laajempana yhteiskunnallisena ilmiönä.

Saadessaan lapsia lähes kymmenen vuotta ikätovereitaan aiemmin nuorena vanhemmaksi tuloon liittyy yhteiskunnallisten ja kulttuuristen ihanteiden, odotuksien ja normien rikkomista ja poikkeamista ”oikea-aikaisesta” elämäkulusta. Nuoruuden kuvataan pidentyneen, ja vanhemmuus on nuoruuden tavoin moninaistunut. Tasa-arvoistumisesta huolimatta äitiys nähdään yhä ensisijaisena isyyteen nähden. Sukupuolittunut vastuu luo erilaisia odotuksia isien ja äitien elämälle. Nuorten äitien pelätään helposti jäävän yksin lapsen kanssa.

Tutkimuksen kohdejoukkona olivat 1978–1994 syntyneet suomenkieliset mannersuomalaiset nuoret vanhemmat, jotka olivat elossa olevan esikoisensa juridisia vanhempia. Tutkimusaineiston muodostivat vuonna 2013 tehty nuorten vanhempien valtakunnallinen postikysely (N=308), sitä seuranneet haastattelut (N=32) sekä erilaiset väestö-, koulutus- ja työmarkkinatilastot. Kyselyssä käytettiin ositettua otantaa, ja otokseen valittujen osoitetiedot saatiin Väestörekisterikeskukselta. Haastatellut 21 äitiä ja 11 isää valikoituivat kyselyyn vastanneiden keskuudesta. He asuivat eri puolilla Suomea ja olivat eri-ikäisiä erilaisine elämäntilanteineen. Aineistot analysoitiin käyttämällä tilastollisia menetelmiä, temaattista analyysiä sekä kyselyn avovastauksissa sisällönanalyysiä.

Tutkimus osoitti, että nuorena vanhemmaksi tulon taustalla oli yhtä lailla halu saada lapsia kuin olettamus vahingosta tai piittaamattomuus ehkäisystä. Raskauden yllätyksellisyyden ohella vanhemmaksi tulossa keskeistä oli toivottu ja oikeanlainen elämäntilanne, jota rakensivat oikea-aikaisuus ja muutostoive. Tämä korostui äideillä ja täysi-ikäisenä lapsen saaneilla. Elämäntilanne oli heistä monella nopeutunut: oli muutettu pois lapsuudenkodista ja elettiin vakiintuneessa parisuhteessa toisen asteen opintojen ollessa valmiit tai loppusuoralla. Nuoreen vanhemmuuteen liittyi myös

ylisukupolvisuutta sekä kotoa ja uskonnollisesta yhteisöstä saatu kulttuurinen malli. Alaikäisenä lapsen saaneilla ja nuorena isäksi tulleilla vanhemmaksi tulossa oli useammin kyse sopeutumisesta kuin ennalta toivotusta asiasta. Raskauden alettua haluttiin toimia vastuullisesti ja moraalisesti oikein. Vanhemmuuden lähtökohdat määrittivät näin jo nuorten vanhempien asemaa.

Tulokset osoittivat, että vanhemmuutta jaettaessa keskiössä olivat halu ja kyky kantaa vastuuta sekä vanhempien elämäntilanne, samoin kuin perinteiset sukupuolittuneet vanhemmuuden jakamisen käytännöt. Useimmiten vastuu lapsesta kannettiin yhdessä, mutta kansainvälisten tutkimusten löydösten tavoin tutkittavat nuoret äidit olivat keskimääräistä useammin yksinhuoltajia. Enemmistö tutkituista nuorista isistä halusi olla nykypäivän ihanteiden ja odotusten mukaisia aktiivisia, osallistuvia isiä. Monilla nuorilla isillä kuitenkin nuoruuden ja vanhemmuuden ristiriita näyttäytyi äitejä voimakkaampana elämässä, ja isien oli toisinaan vaikeampi olla osallistuvia vanhempia.

Analyysit todensivat nuorten vanhempien aseman opiskelijoina olevan lapsettomia heikompi ja nuorten vanhempien koulutustason olevan keskimääräistä matalampi. Nuorimmat äideistä olivat ikäisiään useammin kotona vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa, mutta erot tasaantuivat iän myötä. Äitien ensisijaisuus pienten lasten hoitajana tuotti sukupuolten välisiä koulutuseroja. Kouluttautumiseen kytkeytyi myös ajatus lapsen parhaasta. Taloudellinen toimeentulo oli merkittävä este tai haaste opinnoille. Elatusvelvollisuuden myötä opintojen ohella työskentely ei ollut samalla tavoin valinta tai vaihtoehto kuin lapsettomana. Koulutusvalintoihin kytkeytyivät opiskelumotivaatio ja koulutukselle annettu arvo jo ennen lasta. Tehdyt valinnat muistuttivat omien vanhempien koulutusratkaisuja. Nuorten vanhempien koulutusvalintojen taustalla ei ollutkaan yksin vanhemmaksi tulo. Myös koulutuksen käytännöt, asenteet ja ideaalit loivat mahdollisuuksia ja estivät kouluttautumista.

Tutkimus osoittaa, että vanhemmuuteen ja nuoruuteen liitetyt erilaiset ihanteet, sosiaaliset normit ja odotukset vastuunkannosta tuottavat nuoren vanhemmuuden ongelmallisuutta ja tekevät siitä jännitteisen. Ikä vaikuttaa nuorten vanhempien asemaan erilaisten mahdollisuuksien kautta, mutta sukupuoli on sitä merkittävämpi aseman määrittäjä. Perinteisen vanhemmuuden sukupuolittuneen vastuunjaon myötä nuorten äitien asema on heikompi kuin nuorten isien sekä ikäistensä nuorten naisten. Isäksi tulolla nuorena ei ole samanlaisia vaikutuksia nuorten miesten elämässä kuin naisten, koska isyyteen ei kohdistu äitiyden kaltaisia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia odotuksia. Kahden erilaisen roolin yhdistäminen synnyttää erityisyyttä, vaikka nuorten vanhempien valintoja ohjaavat yhtä lailla monet vallitsevat kulttuuriset ihanteet ja yhteiskunnan sukupuolittuneet odotukset kuin toisiakin nuoria ja vanhempia. Tutkimus kuitenkin osoittaa, ettei erityisyys ole aina ongelmallista. Nuori vanhemmuus on moninaista, ja nuorten vanhempien asema on kompleksinen suomalaisessa yhteiskunnassa.

ASIASANAT: Nuoret vanhemmat, vanhemmaksi tulo, vanhemmuuden jakaminen, koulutus, yhteiskunnallinen asema, monimenetelmällisyys, perhetutkimus, nuorisotutkimus

UNIVERSITY OF TURKU

Faculty of Education

Department of Education

Education

VIRVE MURTO: Young Parents in Finland at the Turn of the Millennium.

Becoming a Parent, Sharing Parenting and Education for Those Whose had Their First Child Under the Age of 20

Doctoral Dissertation, 354 pp.

Doctoral Programme on Educational Policy, Lifelong Learning and Comparative Education Research (KEVEKO)

August 2023

ABSTRACT

This dissertation examined Finnish young parenthood and the position of young parents from the perspectives of becoming a parent at a young age, sharing parenthood, and education. The research employed the mixed methods approach. It combined the personal perceptions and experiences of fathers and mothers who became parents before the age of 20 with statistical comparison. The aim was to deepen the understanding of early parenthood and its effects both as an individual experience and as a broader social phenomenon.

When having children nearly ten years earlier than their peers, young parenthood involves breaking social and cultural ideals, expectations, and norms and deviating from the "right time" life course. Youth is described as prolonged, and parenthood, like youth, has become diverse. Despite progress towards gender equality, motherhood is still perceived as primary compared to fatherhood. Gendered responsibility creates different expectations for the lives of fathers and mothers, and it is feared that young mothers will be left alone with their children.

The study's target population consisted of Finnish-speaking young parents born between 1978 and 1994 who were the legal parents of their living firstborn child. The research data consisted of a national postal survey of young parents conducted in 2013 (N=308), followed by interviews (N=32) and various population, education, and labour market statistics. Stratified sampling was used in the survey, and the address information of those selected for the sample was obtained from the Population Register Centre. The interviewed 21 mothers and 11 fathers were selected from the survey respondents. They lived in different parts of Finland and were of different ages with various life situations. The data were analysed using statistical methods, thematic analysis, and content analysis of open-ended survey responses.

The study showed that becoming a parent at a young age was driven by the desire to have children and the assumption of accidents or disregard for contraception. In addition to the surprise of pregnancy, the key factors in becoming a parent were the desired and appropriate life situation, characterized by the right time and desired changes. Desired and appropriate life situation was emphasized among mothers and those who became parents when they were of legal age. For many of them, life course had accelerated: they had moved away from their childhood homes and lived in stable

relationships, with secondary education completed or nearing completion. Early parenthood was also influenced by intergenerational and cultural models acquired from the home and religious community. For those who became parents as minors or young fathers, becoming a parent was often about adaptation rather than a preconceived desire. Once pregnancy began, responsible and morally correct actions were sought. Thus, the starting points of parenthood already define the position of young parents.

The results indicated that the core aspects of sharing parenthood were the desire and ability to take responsibility, the parents' life situation, and traditional gendered practices of sharing parenthood. Most often, the responsibility for the child was shared, but as found in international studies, the young mothers in the study were more likely to be single parents. Most young fathers wanted to be active and involved fathers in line with contemporary ideals and expectations. However, for many young fathers, the conflict between youth and parenthood appeared more significant than for mothers, and it was sometimes more challenging for them to be involved parents.

The analyses confirmed that young parents' status as students was weaker compared to childless individuals, and the educational level of young parents was lower than the average. The youngest mothers were more likely to be at home without a degree after comprehensive school, but educational differences diminished with age. The priority of mothers as primary caregivers for young children contributed to gender-based educational differences. Education was also linked to what is best for the child. Economic livelihood was a significant obstacle or challenge to pursuing education. With the obligation to provide child support, working alongside studies was a different choice or alternative than it is for those without children. Educational choices were associated with motivation for studying and the value placed on education even before having children. The choices made resembled the educational choices of their own parents. It was not solely becoming a parent that determined the educational choices of young parents. Education practices, attitudes, and ideals also created opportunities and hindered educational pursuits.

The research shows that the different ideals, social norms, and expectations of responsibility related to parenthood and youth make young parenting problematic and create tensions in young parenthood. Age affects the position of young parents through various opportunities, but gender is a more significant determinant of their position. Due to the traditional gendered division of parenthood, the position of young mothers is weaker compared to young fathers and their peers. Becoming a father at a young age does not have the same effects on young men's lives as it does on young women because fatherhood does not carry cultural and societal expectations similar to motherhood. Integrating two different roles creates specificity, although the choices of young parents are influenced by prevailing cultural ideals and societal gendered expectations as with other young and older parents. However, the study also shows that specialness is only sometimes problematic. Young parenthood is diverse, and the position of young parents is complex in Finnish society.

KEYWORDS: Young parents, becoming a parent, sharing parenthood, education, social standing, mixed methods, family research, youth research

KIITOKSET

Aloittaessani väitöskirjan teon vastavalmistuneena kasvatustieteen maisterina vuonna 2010 en arvannut, että prosessista tulisi niin pitkäkestoinen tai tunteikas kuin mitä se on ollut. Näihin vuosiin on mahtunut monia ilon hetkiä ja onnistumisia sekä aikoja, jolloin ei ole ehtinyt tai huvittanut avata väitöskirjatiedostoja. Yksin tehdessä on ollut helppoa siirtää asioita huomiseen. Elämässä muiden asioiden vallatessa alaa toisinaan päivistä tuli viikkoja ja viikoista kuukausia. Nyt tutkimukseni on viimein valmis, ja saan kiittää ihmisiä, joita ilman väitöskirjaprosessini olisi ollut monin verroin vaikeampi, tylsempi ja yksinäisempi.

Ensimmäiseksi haluan kiittää kaikkia tutkimukseeni osallistuneita nuorena isäksi ja äidiksi tulleita. Ilman teitä tutkimukseni ei olisi onnistunut, ja jokainen teistä on tuonut siihen oman arvokkaan lisänsä. Kiitos erityisesti haastatellut, että kyselyn täytettyänne vielä annoitte aikaanne kertoaksenne elämästänne vanhempina. Toivottavasti olen osannut kuvata asioita kaikkia osapuolia kunnioittaen.

Suuret kiitokset ansaitsevat ohjaajaani professori emeritus Risto Rinne ja professori Tero Järvinen, jotka ovat vuosien saatossa opastaneet, antaneet kompastella ja laittaneet pisteitä paikoilleen niin tekstiin kuin tekemisellekin. Kiitos Risto, että olet uskonut ja luottanut minuun ja esimiehenäni Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksella mahdollistit työskentelyn etäämpää. Teroa haluan kiittää kannustavasta ohjauksesta aina pro gradustani lähtien. Olen saanut sinulta tarkkoja, perusteltuja kommentteja, ja vuosien saatossa olen voinut turvautua sinuun, oli ongelma iso tai pieni. Haluan kiittää teitä ohjaajia kaikesta asiantuntemuksestanne ja konkreettisesta avustanne tutkimukseni rahoituksen hankinnassa.

Esitarkastajiani tutkimusjohtaja, dosentti Sinikka Aapola-Karia ja apulaisprofessori, dosentti Eija Sevónia haluan kiittää tarkkanäköisistä, kipeäkin tehneistä, mutta työtäni suuresti eteenpäin vieneistä kommentteista. Kommenttinne pakottivat tarkastelemaan työtäni kriittisesti ja tuomaan selvemmin esille sen, mikä on oman tutkimukseni keskiössä. Monimenetelmällinen tutkimukseni sai lisäsyvyyttä ja yhtenäisyyttä. Kiitos Eija, että suostuit vastaväittäjäkseni. On kunnia päästä keskustelemaan työstäni vuosia vanhemmuutta ja perheitä tutkineen kasvatustieteilijän kanssa.

Olen tehnyt tutkimusta pääasiassa yksin kotona, mutta Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos oli aina vuoteen 2018 asti tärkeä kiintopiste ja kotipesä. Kiitos entisille

työkavereilleni siitä, että sain vuosia olla osana yhteisöä asuessani toisaalla. Erityisesti haluan kiittää Suvi Jokilaa ja Reeta Lehtoa, joiden kanssa aloitimme yhtä aikaa jatko-opiskelijoina. Sanat eivät riitä kuvaamaan sitä, kuinka kiitollinen olen Suvi siitä kaikesta, mitä olen sinulta saanut ja oppinut. Olet omistautumisellasi tutkimukselle näyttänyt mallia, ja keskustelut kanssasi ovat synnyttäneet monia kullannarvoisia oivalluksia. Ja mikä parasta, asioiden jakaminen ei ole jäänyt vain työ- ja tutkimusasioihin. Kiitos! Reetaa haluan kiittää erityisesti alun hankaluuksien selättämisestä, yhteisistä lounaista Edulla sekä kaikesta avusta ja tuestasi viimeisen parin vuoden aikana. Sinulta olen saanut monia tärkeitä neuvoja, ja vertaistuki on auttanut kuivaamaan kyyneleet. Ilman sinua matkani olisi ollut paljon kivikkoisempi.

Erityiskiitos myös Marko Lähteenmäelle, Sini Kuuselalle, Piia Seppäselle, Kristiina Ojalalle ja Heikki Kinnarille. Marko, kiitos kaikista niistä lukuisista perhetutkimuksellisista keskusteluistamme ja ajatusten vaihtamisesta sekä tuesta erityisesti tilastollisten analyysien kanssa. Olet valanut uskoa, kommentoinut tekstejä ja keskustelumme ovat saaneet tutkimusaiheeni tuntumaan tärkeältä. Siniä haluan kiittää niistä monista keskusteluista, joita olemme käyneet yliopistomaailmasta ja elämästä sen ulkopuolella. Arvostan valtavasti sitä, että olet kysynyt ja kuunnellut mitä kuuluu. Kiitos Piia, että opastit minua väitöskirjani alkumetreillä akateemisen maailman syövereihin. Olet vuosien saatossa osannut monesti sanoa niitä oikeita, toisinaan hyvin pieniäkin merkityksellisiä lauseita, joiden turvin matkaa on ollut helpompi jatkaa. Kristiinan kanssa pähkäilimme yhdessä kyselytutkimuksen toteuttamisen kiemuroita, ja olit yksi heistä, jotka kommentoivat kyselylomakettani. Kiitokset tästä ja tärkeästä vertaistuesta aloittelevana tutkijana. Heikille haluan lausua kiitokseni siitä, että ovesi oli auki etäilijälle. Tapasi kohdata ihmiset sai minut tuntemaan oloni tervetulleeksi.

Kasvatustieteiden tiedekuntaa ja sen ihmisiä haluan kiittää tutkimustyön mahdollistamisesta ja saamastani tuesta, neuvoista ja opeista. Jatko-opintokursseista muistelen lämmöllä erityisesti Eero Laakkosen tilastollisten menetelmien kursseja. Oppiminen ilman vertaisia olisi ollut ankeaa, joten suuri kiitos teille yhtä aikaa jatko-opintoja tehneille, jotka olette vuosien varrella kommentoineet tutkimustani ja jakaneet opiskeluarkea. Kevekolaisista kiitos erityisesti Eeva Hörkkölle, että kanssasi olen saanut jakaa lopun tuskalliset vaiheet. Sanna Niukkoa haluan kiittää viisaista neuvoistasi aloittelevalle tutkijalle ja kannustuksestasi jatkaa tutkimuksen tekoa tauoista huolimatta. Yhdessä Anne Niemimäen kanssa olette pitäneet huolta hallinnollisten asioiden jouhevasta sujumisesta, mikä on ollut monella tavalla prosessia helpottavaa. Kiitos! Toisinaan pienet hetket ovat merkityksellisiä. Marjo Niemistä haluan kiittää eräästä proffapäädyn taukotilassa käymästämme keskustelusta. Sen jälkeen uskaltauduin kysymään nuorten vanhempien yhteystietoja Väestörekisterikeskukselta, mikä muutti merkittävästi väitöstutkimukseni suuntaa. Mari Brobergia ja Anu Warinowskia kiitän esimerkistänne perhetutkimuksen parissa. Kiitos Mari, että aivan tutkimusurani alkumetreillä rohkaisit tekemään väitöskirjaa aiheesta, joka on itseä sydäntä lähellä. Tämä päätös on kannatellut

vuosien kuluessa. Anulle kiitos siitä, että alkuvaiheessa kannustit osallistumaan perhetutkijoiden yhteisiin seminaareihin – ne osoittautuivat monin tavoin merkityksellisiksi.

Nykyisin jo lakkautettu Perhetutkimuksen valtakunnallinen tohtoriohjelma (PETO) mahdollisti itselleni väitöskirjan rahoituksen moneksi vuodeksi, mistä olen hyvin kiitollinen. Tärkeämpää oli silti sen tarjoama tutkijayhteisö. Oli ilo olla vuosia osa monitieteistä, noviiseista konkareihin kattanutta tutkijajoukkoa, joka tarjosi uudenlaisia näkökulmia ja haastoi omaa ajattelua ja tapoja. Kiitos tohtoriohjelman johtajalle Kimmo Jokiselle ja muille ohjaajille paneutumisestanne tutkimuksiimme. Sanna Sekkiä haluan kiittää huone-toveruudesta, yhteisistä konferenssi- ja seminaarimatkoista ja lukuisista keskusteluista niin tutkimuksesta kuin elämästä sen ulkopuolella. Sanna, on ollut onni löytää kaltaisei ihminen ystäväksi. Siru Lehdolle iso kiitos erityisesti virtuaalisesta tuesta ja jatko-opiskelijan arjen jakamisesta. Kanssasi Messenger on laulanut, ja puhelimeen on voinut tarttua suurimpina hädän hetkillä. Viisaat neuvosi ja rauhoittavat sanasi eivät koskaan unohdu! Petteri Eerolaa, Ella Sihvosta ja muita kanssapetolaisia haluan kiittää vertaistuesta ja monista iloisista kohtaamisista niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Elämässä on ollut monia, keiden kanssa vaihtaa kuulumisia ja keiltä kysyä lähdevinkkejä.

Väitöskirjani loppumetrit olisivat olleet erilaiset ilman osaavia tutkijakollegoita Tuula Kostiaista ja Jonna Kesäläistä. Tuula, en voi kyllin kiittää sinua tarjoamastasi avusta ja tuesta. Toimit kriittisenä lukijanani, ja ajatustenvaihto kanssasi kirkasti erityisesti laadullista analyysiäni. Autoit avaamaan monta tutkimuksellista solmua ja asettamaan sanoja oikein paperille. Kiitos Jonna, että kommentoit tekstejäni ja kannustit eteenpäin, vaikka toisinaan urakka tuntui mahdottomalta.

Yliopiston jälkeen sain uudenlaisen tutkimusyhteisön, ja Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otuksessa olen voinut kasvaa ja kehittyä tutkijana. Kiitos kaikille nykyisille ja entisille työkavereilleni yhteisistä hetkistä tutkimuksien parissa. Erityisesti haluan kiittää toimitusjohtajaamme Mila Hakasta, että olet tukenut ja kannustanut jatko-opintojen, työn ja perheen yhdistämisessä. Olet mahdollistanut joustavat työajat ja muistuttanut hyvinvoinnin tärkeydestä. Alina Inkiselle kiitokset elämän realiteeteista muistuttamisesta – kiireisen perhearjen keskellä ei vain aina tutkimus edisty. Otuksen myötä olen tavannut monia ihmisiä, joiden kiinnostus tutkimustani kohtaan on antanut voimaa saattaa työ valmiiksi. Vihdoin minulla on antaa teille luettavaa!

Apurahojen suhteen olen ollut onnekas – kiitos Koneen Säätiölle, Alli Paasikiven säätiölle ja Turun Suomalaiselle Yliopistoseuralle taloudellisesta tuestanne. Haluan kiittää Tilastokeskuksen henkilöstöä avustanne erilaisten tilastojen kanssa, vaikkei toiveeni ja kysymykseni aina olleetkaan helppoja. Väestörekisterikeskukselle haluan osoittaa kiitokseni kyselyosuuden mahdollistamisesta. Lämmin kiitos kaikille esitutkimukseeni osallistuneille, jotka autoitte rakentamaan ja muokkaamaan kyselylomaketta. Lapsuuden koulukaveriani Anna Aaltoa kiitän kyselylomakkeen visuaalisesta ilmeestä ja taitosta. Sonja Kalatie, kiitos että korjasit kieltäni. Vastuu virheistä on yksin minun.

Väitöskirjan tekemisen huonoimpinakin päivinä olen ollut rikas, koska minulla on ollut ystäviä jakamassa ilot ja surut. Kuinka kiitollinen olenkaan elämälle siitä, että tuoreena fuksina tapasin Edulla Pauliinan, Rachelin ja Tanjan, jotka olette kulkeneet rinnallani noista päivistä lähtien. Kiitos kaikista yhteisistä opiskeluhetkistä, jotka loivat vankan pohjan jatko-opiskeluille ja siitä, että olette vankkumattomasti uskoneet minuun. Kiitos Hanna, Tiia ja Tiia, että jo nuoruudessa alkanut ystävyys on säilynyt elämänmuutoksista ja välissä olevista kilometreistä huolimatta. Millalle erityiskiitos äitiyden monenkirjavien tunteiden ja ajatusten jakamisesta. Kiitos myös monet muut ystävät siitä, että kanssanne on ollut mahdollista puhua tutkimuksestani ja irtautua siitä. Yhdessä vietetty aika on tarjonnut tärkeää vastapainoa tutkimustyölle. Tästä iso kiitos kuuluu myös partion ja MLL:n vapaaehtoistyön myötä elämäni tulleille.

Olen onnellinen ja kiitollinen, että minulla on ollut perhe ja suku tukenani. Kiitos äitini Hellevi, että olen voinut luottaa ja turvautua apuusi etkä hävittänyt karonkkamekkoa projektin venyessä, vaan uskoit sen tulevan käyttöön. Isälleni Heikille kiitokset siitä, että olet saanut näkemään uteliaisuuden rikkautena. Kiitos erityisesti äiti ja Jorma sekä appivanhempani Seija ja Jussi, että olette pitäneet huolta lapsista. Arvostan valtavasti saamani lastenhoitoapua, jonka turvin olen voinut osallistua konferensseihin ja seminaareihin sekä keskittyä monografian kirjoittamiseen. Kiitos veljeni Vesa, kälyni Marjo ja tädin kullannurut, että elämästä ei ole puuttunut herkkuhetkiä ja hyvää seuraa. Lankoani Jaria haluan kiittää kokeneemman kollegan vinkeistä ja käydyistä antoisista keskusteluista matkan varrella. Tädilleni Annelille ja Sepolle kiitokset siitä, että luonne Heinolassa sain väitöskirjani loppumetreillä monta hengähdystaukoa perhearjesta ja mahdollisuuden keskittyä vain tutkimukseeni. Kiitos suku myös niistä monista yösijoista haastatteluja tehdessä. Jo lapsesta lähtien minua on kannustettu opiskelemaan ja ottamaan asioista selvää. Siksi haluan lähettää kiitokset sinne jonnekin myös isovanhemmilleni ja erityisesti mummulle, joka oli aina kiinnostunut, miten opinnot sujuvat.

Lopuksi kiitos rakkaimmilleni. Kiitos aviomieheni Petri, että olet jaksanut kuunnella loputtomia pohdintojani, haastanut ajattelemaan ja mahdollistanut niin ajallisesti kuin taloudellisesti väitöskirjan tekoa. Elämä väitöskirjaa tekevän kanssa ei varmasti ole ollut helppoa etenkin stressaavan loppukirjan aikana. Kiitos ihanat Veera ja Erin, jotka olette syntyneet tämän tutkimusprosessin aikana ja rikastuttaneet valtavasti elämäni. Ilman teitä tutkimukseni olisi valmistunut aiemmin, mutta kuinka paljon olettekaan opettaneet vanhemmuudesta, sen ilonhetkistä ja kipupisteistä. Etenkin viimeisten parin vuoden aikana olette kuulleet toistuvasti, kuinka äidillä on paljon tehtävää eikä äitiä saa häiritä. Lopulta on tullut aika vanhempien ja vanhemmuuden tutkimisen sijaan keskittyä vanhempana oloon – siihen mikä on elämässäni tärkeintä. Omistan tämän kirjani teille. Toivottavasti se muistuttaa uskomaan ja tekemään töitä unelmienne eteen!

Espoossa 31.7.2023

Virve Murto

Sisällys

Kiitokset	8
1 Johdanto	17
2 Vanhempana suomalaisessa yhteiskunnassa	24
2.1 Vanhemmuuden moninaisuus ja sukupuolittuneisuus	25
2.2 Vanhemmuuden jakamisen ihanteet ja käytännöt	29
2.2.1 Äitiyden ensisijaisuudesta kohti tasa-arvoista vanhemmuutta	29
2.2.2 Juridinen vanhemmuus ja sen jakaminen.....	36
2.2.3 Vanhemman paikka ja perhepolitiikan tukema sukupuolittunut hoiva.....	39
2.3 Äidit ja isät opiskelijoina ja työelämässä.....	45
2.3.1 Naisten ja miesten eriytyneet koulutus- ja työelämäratkaisut.....	45
2.3.2 Vanhemmuuden ja opintojen yhdistäminen.....	51
3 Nuoruus ja vanhemmuuden ”oikea-aikaisuus”	55
3.1 Nuoruus ikänä ja elämänvaiheena	56
3.1.1 Nuoruuden ikämäärietykset.....	56
3.1.2 Pidentynyt instituutioiden säätelämä nuoruus.....	58
3.2 Koulutus ja työ nuorten elämässä	62
3.3 Vanhemmaksi tulon ajalliset ihanteet	68
3.3.1 Vanhemmuuden myöhentyminen ja kulttuurinen ikänormi	69
3.3.2 Nuorena vanhemmaksi tulo tilastojen valossa.....	73
4 Nuoret vanhemmat tutkimuksissa	81
4.1 Katsaus nuoren vanhemmuuden aiempaan tutkimukseen	81
4.1.1 Ongelmalähtöisestä äitiystutkimuksesta monimuotoisempaan tutkimukseen	82
4.1.2 Yksilölliset tekijät nuoren vanhemmuuden taustalla.....	85
4.1.3 Nuoren vanhemmuuden ristiriitaiset seuraukset.....	89
4.2 Yhteenveto tutkimukseni teoreettis-käsitteellisistä lähtökohdista.....	96
5 Tutkimuksen tavoite ja toteuttaminen	99
5.1 Tutkimuskysymykset.....	99
5.2 Monimenetelmällisen tutkimukseni metodologiset valinnat... ..	102
5.3 Tilastot taustana ja tutkimusaineistona.....	107

5.4	Kyselylomakeaineisto ja sen menetelmälliset ratkaisut	109
5.4.1	Kyselyn toteuttaminen ja vastaajien taustatiedot	109
5.4.2	Kyselyaineiston muuttujat, analyysi ja luotettavuus ...	115
5.5	Haastatteluaineisto ja sen temaattinen analyysi	126
5.5.1	Haastateltavat ja haastattelujen toteutus	127
5.5.2	Temaattinen analyysi todellisuuden rakentajana	132
5.5.3	Haastatteluaineiston luotettavuuden tarkastelu	140
5.6	Tutkimuseettiset kysymykset.....	142
6	Nuoren vanhemmuuden lähtökohdat	149
6.1	Nuoren perhetausta ja elämäntilanne ennen vanhemmuutta	150
6.2	Lapsi jo nuorena – sisäisiä motiiveja ja ulkoisia tekijöitä.....	163
6.2.1	Raskauden yllätyksellisyys ja raskaudenkeskeytyksestä kieltäytyminen	165
6.2.2	Toivottu ja oikeanlainen elämäntilanne.....	171
6.2.3	Nuoren vanhemmuuden kulttuurinen malli ja ylisukupolvisuus	177
6.2.4	Sukupuoli, ikä ja raskauden yllätyksellisyys nuoria vanhempia jaottelevina tekijöinä.....	180
6.3	Yhteenveto: Ehkäisyn puuttumista moninaisemmat syyt nuoren vanhemmuuden taustalla	184
7	Nuoret isät ja äidit vanhemmuuden jakajina	186
7.1	Perhetilanne ja juridisen vanhemmuuden perinteiset ratkaisut	187
7.2	Sitoutunutta vai ohenevaa isyyttä?	196
7.2.1	Isien osallistumisen kahtiajako kyselyssä	196
7.2.2	Vastuullisen vanhemmuuden dilemma	199
7.2.3	Elämäntilanteen tuottamat haasteet ja tarjoama tuki .	207
7.3	Nuoren vanhemmuuden neljä vastuumuotoa	209
7.4	Yhteenveto: Vanhemmuuden jakaminen ja vastuunjaon sukupuolittuneet käytänteet.....	212
8	Koulutus nuorten vanhempien elämässä.....	214
8.1	Nuorten vanhempien koulutusvalinnat ja suoritettut tutkinnot	215
8.1.1	Koulutus ennen lasta ja kodin kouluttautumismalli.....	215
8.1.2	Koulutukselliset ratkaisut odotusaikana ja lapsen synnyttyä.....	222
8.1.3	Nuorten vanhempien koulutustaso aseman määrittäjänä	229
8.2	Vanhemmuuden ja opintojen yhdistämisen avaintekijöitä ja heijastumia.....	234
8.2.1	Opintojen ja vanhemmuuden yhdistäminen kyselyn valossa.....	234
8.2.2	Kouluttautumisen arvo ja opiskelumotivaatio	236
8.2.3	Äidin ihanteellinen paikka ja vanhemmuuden jakaminen.....	242
8.2.4	Opiskelijavanhempien taloudellinen asema ja työssäkäynti	245
8.2.5	Koulutuksen käytännöt, asenteet ja ideaalit.....	248

8.3	Yhteenveto: Nuorten vanhempien moninaiset koulutusvalinnat	251
9	Johtopäätökset ja pohdinta	255
9.1	Suomalaisen nuoren vanhemmuuden moninaisuus	255
9.1.1	Nopeutunut elämäntilanne ja vanhemmuus valintana ..	255
9.1.2	Perinteinen vastuunjako ja nuorten äitien ensisijaisuus vanhempina	258
9.1.3	Koulutus velvollisuutena ja nuorten vanhempien erityisyys opiskelijoina	261
9.1.4	Nuorten äitien ja isien aseman kompleksisuus	265
9.2	Vastuullisuus ja nuoren vanhemmuuden jännitteisyys.....	268
9.2.1	Tietoinen riski ja vanhemmuuden oikea aika	268
9.2.2	Opittu ja sallittu sukupuolittunut vastuu	270
9.2.3	Opiskelijavanhempien unohdettu kirjo	271
9.3	Monimenetelmällisen tutkimuksen anti ja rajoitteet	274
9.4	Jatkotutkimusaiheita ja käytännön johtopäätöksiä	277
	Lyhenteet	281
	Lähteet.....	282
	Liitteet.....	316
Liite 1.	Kotimaisia nuorten vanhemmuuteen liittyviä julkaistuja tutkimuksia	316
Liite 2.	Kyselylomake	319
Liite 3.	Muodostetut uudet muuttajat	333
Liite 4.	Haastateltavat	340
Liite 5.	Haastattelurunko	345
Liite 6.	Suostumus haastateltavaksi	350
Liite 7.	Haastatteluaineiston ylä- ja alateemat aineistositaatein ..	351

Taulukkuuettelo

Taulukko 1.	Nuoreen vanhemmuuteen liitettyjä riskejä ja pitkittäisongelmia tutkimusten mukaan	94
Taulukko 2.	Vastanneiden ikäryhmät ja osuudet sukupuolittain %	111
Taulukko 3.	Vastaaajien esikoislapsien syntymävuodet ja vanhemmaksi tulon ikä	112
Taulukko 4.	Asuinpaikka esikoisen syntyessä ja vuonna 2013 verrattuna 15–34-vuotiaisiin suomenkielisiin (%)	114
Taulukko 5.	Osallistumisaktiivisuus sukupuolen ja syntymänvuoden mukaan	122
Taulukko 6.	Vastanneet ja tilastoitu perusjoukko ikäryhmittäin sukupuolen mukaan	125
Taulukko 7.	Koodauksen ensimmäisen vaiheen teemakokonaisuudet	135
Taulukko 8.	Haastatteluaineistosta muodostetut teemat	138
Taulukko 9.	Lapsuudenperhettä ja -kotia kuvaavat keskiarvomuuttajat	152
Taulukko 10.	Pääasiallinen toiminta raskauden ilmetessä sukupuolen ja vanhemmaksi tulon iän mukaan (%)	160
Taulukko 11.	Esikoisen toisen vanhemman ikä esikoisen syntyessä ja vanhempien välinen ikäero (%)	162
Taulukko 12.	Kyselystä löydetyt nuorena lapsen saamisen -luokat	164
Taulukko 13.	Tutkittavien omien vanhempien ikä esikoisensa saadessaan (%)	178
Taulukko 14.	Etäisien yhteydenpito lapsensa kanssa (%)	197
Taulukko 15.	Omien vanhempien sosioekonominen asema ja koulutustausta verrattuna 20–64-vuotiaisiin (%)	220
Taulukko 16.	Opiskelutilanne raskauden ilmetessä ja odotusaikana tapahtuneet muutokset	223
Taulukko 17.	Nuorten äitien pääasiallinen toiminta ikäryhmittäin vuonna 2013 verrattuna 19–35-vuotiaisiin naisiin vuonna 2012 (%)	229
Taulukko 18.	Nuorten vanhempien koulutustaso ikäryhmittäin sukupuolen mukaan % (vertailuryhmänä 20–34-vuotiaat)	232

Kuvioluettelo

Kuvio 1.	Suomen koulutusjärjestelmä vuonna 2015	47
Kuvio 2.	16–34-vuotiaat tutkintotavoitteisessa koulutuksessa ikäryhmittäin vuosina 2004–2019 (%)	63
Kuvio 3.	15–24-vuotiaiden osuus ikäluokasta, jotka olivat ilman työtä, koulutusta tai eivät suorita asevelvollisuutta vuosina 2008–2020 (%)	65
Kuvio 4.	Äidiksi ja isäksi tulon keski-ikä vuosina 1983–2020	69
Kuvio 5.	Alle 20-vuotiaiden synnyttäjien osuus (%) kaikista synnyttäjistä vuosina 1900–2012	73
Kuvio 6.	Alle 20-vuotiaiden isien, äitien ja vanhempien määrät vuosina 1989–2020	75

Kuvio 7.	Alle 20-vuotiaiden synnytykset ja raskaudenkeskeytykset tuhatta 15–19-vuotiasta naista kohden vuosina 1975–2012.....	76
Kuvio 8.	Nuorta vanhemmuutta ja nuorten vanhempien asemaa rakentavia tekijöitä.....	98
Kuvio 9.	Tutkimuskysymyksien ja analyysilukujen suhteet.....	102
Kuvio 10.	Tutkimusaineistot keruujärjestyksessä ja niiden rooli tutkimusasetelmassa.....	105
Kuvio 11.	Nuorten vanhempien ajatuksia lapsuudenkodista ja perheestä (%).	151
Kuvio 12.	Nuorten vanhempien ajatuksia nuoruudestaan (%).	153
Kuvio 13.	Itsenäinen asuminen vanhemmaksi tulon iän mukaan raskauden ilmetessä (%).	159
Kuvio 14.	Eri-ikäisenä vanhemmaksi tulleiden suhde toiseen vanhempaan raskauden ilmetessä (%).	161
Kuvio 15.	Eri-ikäisenä vanhemmaksi tulleiden vakituisten parisuhteiden kesto raskauden ilmetessä (%).	162
Kuvio 16.	Elämäntilanteeseen ja tunteisiin liittyvien syiden merkitys, tärkeäksi maininneiden osuus %	171
Kuvio 17.	Merkitsevät erot vanhemmaksi tulon syissä sukupuolen mukaan, tärkeäksi maininneiden osuus (%).....	181
Kuvio 18.	Merkitsevät erot vanhemmaksi tulon syissä vanhemmaksi tulon iän mukaan, tärkeäksi maininneiden osuus (%).	182
Kuvio 19.	Nuorten vanhempien parisuhteen muoto ja kumppani sukupuolittain %	188
Kuvio 20.	Suhde esikoiseen sukupuolen ja parisuhteen mukaan, osittain tai täysin samaa mieltä olleiden osuus (%).	199
Kuvio 21.	Nuoren vanhemmuuden vastuumuodot.	210
Kuvio 22.	Ajatukset ja suhde koulutukseen ennen lasta (%).	215
Kuvio 23.	Syys odotusaikana opiskeluissa tapahtuneille muutoksille, % mainitsi.	223
Kuvio 24.	Ensimmäinen valinta esikoisen syntymän jälkeen (%).	224
Kuvio 25.	Merkitykset tekijät opiskelleilla ja työelämään palanneilla, % mainitsi.	226
Kuvio 26.	Nuorten vanhempien opiskelutilanne eri vaiheissa.	227
Kuvio 27.	Nuorten vanhempien pääasiallinen toiminta sukupuolen mukaan keväällä 2013 (%).	228
Kuvio 28.	Korkein suoritettu ammatillinen tutkinto (%).	230
Kuvio 29.	Korkeimman ammatillisen tutkinnon koulutusala (%).	231
Kuvio 30.	Nuorten vanhempien näkemyksiä kouluttautumisesta.	235
Kuvio 31.	Opiskelujen ja vanhemmuuden yhdistämisen merkitykselliset tekijät.	254
Kuvio 32.	Nuorten vanhempien aseman kompleksisuus.....	266

1 JOHDANTO

Kyllähän mä tiedän, että olen nuorempi kuin se keskiarvo ensisynnyttäjäistä ja että lukeudun nuoriin äiteihin, mutten ole asiaa ajatellut tarkemmin oikeastaan. Enemmän kuvaan itseni vain äidiksi, muttei mua haittaa, vaikka tiedän että siihen muut lisäävät sen "nuori"-sanan alkuun. (18-vuotiaana äidiksi tullut)

Tutkimukseni käsittelee nuorta vanhemmuutta ja alle 20-vuotiaana esikoisensa saaneiden asemaa vuosituhannen vaihteen Suomessa. Vuosittain sadat suomalaisnuoret saavat lapsen. Nuorena esikoisen saamiseen kytkeytyy nuorten vanhempien itsensäkin tiedostamaa jännitteisyyttä: nuorina he ovat erityisiä vanhempia ja vanhempina erityisiä nuoria. Elämäntilanteitamme normatiivisuuden, vanhemmuuden sukupuolittuneisuuden ja aiempien tutkimuksien esiin tuoman nuoren vanhemmuuden ongelmallisuuden vuoksi keskityn tutkimuksessani vanhemmaksi tuloon kytkeytyviin tekijöihin, vanhemmuuden jakamiseen ja kouluttautumiseen.

Tutkimuksessani nuorena lapsen saaminen ja elämä nuorena vanhempana ovat sekä kokemuksellista että yhteiskunnallista ja kulttuurillista. Tarkastelen henkilökohtaisia käsityksiä ja kokemuksia laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa (ks. esim. Kelhä 2009). Ajattelen, että se, miten vanhemmat ja vanhemmuus kulttuurisesti hahmotetaan vaikuttaa siihen, miten vanhempina eletään ja miten yhteiskunta muokkaa vanhemmuuden käytäntöjä (ks. Vuori 2003, 39; Sihto 2015). Ymmärrän nuoruuden vanhemmuuden tavoin sosiaalisesti rakentuneena konstruktiona, johon liittyy sosiaalisia merkityksiä (ks. Jones 2009). Nuorten vanhempien ratkaisut, ympäristön suhtautuminen ja yhteiskunnan tarjoamat valinnanmahdollisuudet ovat sidoksissa siihen, mitä nuorista vanhemmista ja heidän vanhemmuudestaan ajatellaan. Tähän puolestaan kytkeytyvät niin nuorten vanhempien omat kuin yleisesti kulttuurissa vallitsevat käsitykset hyvästä ja oikeasta vanhemmuudesta ja nuoruudesta sekä näiden keskinäisestä suhteesta.

Kuluneina vuosikymmeninä vanhemmaksi tulo ja vanhemmuuden käytänteet samoin kuin nuoruus ovat olleet murroksessa. Ensimmäinen lapsi saadaan yhä vanhempana (STV: Syntyneet 2020), ja monella lapsimäärä jää aiempaa pienemmäksi (Berg 2018). Tahaton ja vapaaehtoinen lapsettomuus ovat lisääntyneet (Klementti ym. 2018; Miettinen 2015). Syntyvyyden lasku ja ikäluokkien pieneneminen puhu-

tuttavat. Tasa-arvoisempi työelämä on nähty yhdeksi ratkaisukeinoksi pelättyyn kestävyyssvajeeseen. Vanhemmuuteen liitetyn hoivavastuun jakamisesta on esitetty monenlaisia näkemyksiä, ja erityisesti perhevapaiden isäkiintiöt ovat olleet keskustelun ytimessä. On pyritty löytämään keinoja, joilla nuoret saataisiin nopeammin korkeakouluopintoihin ja siirtymään valmistuneina työelämään. Tutkinnon suorittamisesta on tullut entistä tärkeämpää. Visio 2030 mukainen koulutuspoliittinen tavoite on, että yli puolen 25–34-vuotiaista tulisi suorittaa korkeakoulututkinto (Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2021, 32–34). Koulutuksen, työn ja vanhemmuuden yhteensovittamiseen tuovat oman lisänsä työmarkkinoiden muuttuminen ja perheiden moninaistuminen.

Yhteiskunnallisista keskusteluista huokuvat vallitsevat ihanteet ja odotukset. Vanhemmuuden tulisi ajoittua ”oikeille” ikävuosille ja elämäntilanteeseen. Nyky-yhteiskunnassa vanhemmuus nähdään yhä kuuluvaksi aikuisuuteen, jolloin nuoruuden vapaus ja itsensä etsimisen aika ovat jääneet taakse. Monilla on toiveissa ennen lasta hankkia koulutuksen myötä ammatti ja vakiintua, jotta voitaisiin tarjota tulevalle lapselle hyvät lähtökohdat. (Alakärppä ym. 2020; Rotkirch ym. 2017; Pekkola & Lehtonen 2016; Oinonen 2001.) Vanhempana tulisi toimia yleisesti hyväksytyllä tavalla, sillä odotuksista poikkeamisesta ja normien rikkomisesta ajatellaan seuraavan monenlaisia ongelmia yksilölle itselleen, hänen lapsellensa sekä yhteiskunnalle. Eri lailla valitsevat ja toimivat vanhemmat kohtaavat helposti ennakkoluuloisuutta ja he joutuvat usein selittelemään sekä puolustelemaan vanhemmuuttaan. Vanhemmuutta, jota monesti paheksutaan ja josta toisinaan ollaan huolissaan. (Esim. Kelhä 2009; Nousiainen 2004; ks. myös Nikander ym. 2016.)

Nuorten vanhempien ja erityisesti alaikäisenä lapsen saavien voidaan ajatella kyseenalaistavan ja rikkovan perinteisiä käsityksiä ihanteellisesta vanhemmuudesta sekä nuoruudesta saadessaan lapsia selvästi ikätovereitaan aiemmin. Osin siksi erityisesti nuoret äidit nousevat aika ajoin otsikoihin, yleiseen keskusteluun ja aina televisiosarjoiksi asti. Muun muassa Yle esitti vuosina 2012–2014 *Teiniäidit*-sarjaa ja Nelosella on nähty *Toisenlaiset teiniäidit* -sarja.¹ Sarjojen lisäksi nuorten vanhempien ylläpitämät blogit ja sometilit ovat saaneet toisinaan hyvin laajan seuraajakunnan ja kirjoittaneet monenlaisiin kommentteihin. Nuorten vanhemmuuteen ja raska-

¹ Yle (2017) *Teiniäidit*-sarjan jokaisella kolmella tuotantokaudella seurattiin alaikäisenä vanhemmaksi tulleiden äitien arkea vuoden ajan. Sarjaa luonnehdittiin dokumentaariseksi televisiosarjaksi, jossa pääosassa oli nuorten kasvu aikuisiksi ja äideiksi. Sarjaa pidettiin myös kotimaisena vastineena yhdysvaltalaiselle suosituille ja monta tuotantokautta tehdyille tosi-tv-sarjalle *16 and Pregnant* sekä sen oheissarjoille *Teen Mom 1–3*, joita on esitetty Suomessa. Nelonen taas esitti vuosina 2018 ja 2020 *Toisenlaiset teiniäidit* -sarjaa, jossa seurattiin 10 nuoren äidin raskautta aina lapsen syntymään asti. Ohjelmaan sisältyi myös katsaus elämään kauden päätyttyä. Molemmissa televisiosarjoissa isät jäivät pitkälti sivuosaan. Nuoret äidit ovat olleet isä enemmän esillä.

uksiin ylipäänsä ovat kantaa ottaneet myös asiantuntijat. Alle 20-vuotiaiden raskaudet on nähty nuorten syrjäytymisriskiin liittyvinä piirteinä (esim. Gissler ym. 2016), mikä osaltaan kertoo yhteiskunnassa vallitsevasta suhtautumisesta ilmiöön.

Alle 20-vuotiaana esikoisen saamista ja nuorta vanhemmuutta käsitteleviä ja aiheita sivuavia tutkimuksia on julkaistu Suomessa kuitenkin verrattain vähän (ks. liite 1). Tutkimus on lisäksi painottunut lääketieteelliseen tutkimukseen. Aihepiirin tutkimusta on tehty erityisesti Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa, joissa nuori vanhemmuus on monia muita länsimaita² yleisempää (World Bank Open Data; ks. myös WHO 2014, 166–175). Menetelmällisesti tutkimukset ovat olleet pitkälti rekisteritutkimuksia (esim. Futris ym. 2012; Leppälahti 2016) tai haastattelututkimuksia (esim. Hirvonen 2000; Tuffin ym. 2010).

Tutkimuksissa keskiössä ovat olleet nuoret äidit, vaikka viime vuosina nuoret isät huomioiva ja isiin keskittyvä tutkimus on lisääntynyt maailmalla (esim. Mollborn 2010; Beggs Weber 2012; Wright ym. 2021). Suomessa julkaistuissa tutkimuksissa vain Venla Lehden vuonna 2013 ilmestyneessä rekisteripohjaisessa väitöstutkimuksessa tutkittiin isiä äitien ohella, joskin tutkimuksessa nuoriksi isiksi määriteltiin alle 22-vuotiaana lapsen saaneet (Lehti 2013). Myös joissain kotimaisissa nuoria äitejä koskevissa tutkimuksissa ikäraja on ollut korkeampi. Esimerkiksi viime vuosina on tutkittu enintään 22-vuotiaana äidiksi tulleita (Sihvonen ym. 2020) tai 19–25-vuotiaita äitejä ja tulevia äitejä (Peltola 2020).

Nuoren vanhemmuuden ajateltu ongelmallisuus sekä raskauksien ei-toivottu luonne (ks. esim. Vikat ym. 2002; Wellings ym. 2013) ja nuorten vastuuntunnottomuus on näkynyt etenkin aiemmin aihepiirin ulkomaisissa ja kotimaisissa tutkimuksissa. Nuorten isien osallistumista vanhemmuuden jakamiseen on epäilty (mm. Kiselica 2008; Beggs Weber 2020), ja nuorten äitien on havaittu jäävän useammin yksin lapsen kanssa kuin vanhempien äitien (Mm. Al-Sahab ym. 2012). Nuoreen vanhemmuuteen on liitetty köyhyyttä, johon kytkeytyvät nuorten vanhempien ikäisiään heikompi kouluttautuminen ja sijoittuminen työelämään sekä sosiaaliturvan varassa eläminen (mm. Fletcher & Wolfe 2009, 2012; Leppälahti 2016). Erityisesti ulkomaisissa tutkimuksissa on todettu myös äidin ja lapsen terveysongelmia sekä lapsen kehitykseen liittyviä riskitekijöitä (mm. Coyne & D’Onofrio 2012; Leppälahti 2016). Nuorten vanhempien on myös havaittu erottuvan jo perhetaustansa, käytöksensä ja koulutusasenteidensa osalta ikätovereistaan (Mm. Herfelt Wahn & Nissen 2008; Sipsma ym. 2010; Lehti 2013; Leppälahti 2016).

Vuosien saatossa nuorten vanhempien omiin kokemuksiin ja ajatuksiin keskittyvä tutkimus on lisääntynyt. Yhä enemmän on keskitytty nuorena vanhemmaksi tulon positiivisiin ja myönteisiin puoliin. Nuoret vanhemmat ovat kertoneet muun

² Länsimaita ovat Huntingtonin (2003) kulttuuripiirien mukaan Euroopan katoliset ja protestanttiset maat, Pohjois-Amerikka sekä Australia ja Uusi-Seelanti.

muassa odotuksistaan, vanhemman vastuusta, vanhemmuuden yhdistämisestä nuoruuteen ja yleisesti elämäntilanteeseen sekä vanhemmuuden mukanaan tuomista muutoksista (esim. Niemelä 2005; Kelhä 2009; Graham 2013; Beggs Weber 2018). Isyyden lisäksi vähemmälle huomiolle ovat jääneet äitien ajatukset vanhemmuuden lähtökohdista, jakamisesta ja koulutukseen liittyvistä valinnoista.

Väitöstutkimukseni tarkoituksena on vastata osaltaan näihin tutkimuksellisiin aukkoihin monimenetelmällisellä tutkimusotteella (mixed methods) (ks. esim. Teddlie & Tashakkori 2009).³ Jo aikanaan Anna Niemelän ja Minna Kelhän (2005) artikkeli nuorten äitiyden riskiäitiydestä herätti kiinnostukseni haastatella toisella asteella opiskeleita nuoria äitejä pro gradu -tutkielmassani (ks. Sairanen 2010). Nyt halusin syventää ja laajentaa nuoren vanhemmuuden tarkastelua yhdistämällä nuorten vanhempien näkemykset ja kokemukset tilastotietoon toisista suomalaisista vanhemmista ja ikätovereista. Nuorille vanhemmille suunnatun valtakunnallisen postikyselyn (n=308) toteutin vuonna 2013, jonka jälkeen haastattelin 32 kyselyyn vastannutta. Tilastoaineistoa keräsin tutkimusprosessin aikana keskittyen erityisesti vuosiin 2012–2013.

Vanhemmuuden rajasin juridiseen vanhemmuuteen eli tarvittaessa isyys oli tunnustettu ja vahvistettu. Ajattelen vanhemman suhteen lapseen katkeamattomaksi, jolloin vanhemmuus on aina jossain muodossa olemassa (ks. esim. Huttunen 2001; Nousiainen 2004). Siksi en asettanut vanhemmuuden kriteeriksi huoltajuutta eikä esikoisen kanssa asumista, tapaamisia tai yhteydenpitoa. Halusin tutkimuksessani tarkastella nuoren vanhemmuuden moninaisuutta, vaikka tutkimusresurssien vuoksi jätin ulkopuolelle ahvenanmaalaiset ja muut kuin suomea äidinkielenään puhuneet nuoret vanhemmat.

Ikärajausta alle 20-vuotiaana⁴ esikoisen saaneisiin tukivat tilastot, lukuisat aiemmat tutkimukset sekä yleisesti käytetyt ikärajaukset. Maailman terveysjärjestö WHO (2014) määrittää 18–19-vuotiaat nuoriksi puhuessaan nuorten raskauksista (adolescent pregnancy). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) synnytystilastoissa nuorimpaan ikäryhmään kuuluvat alle 20-vuotiaat. Ikärajauksen halusin olevan

³ Mixed methods -lähestymistapaa on kutsuttu suomen kielellä monilla nimityksillä eikä yhtä vakiintunutta käsitettä ole käytössä. Tutkimuksissa on puhuttu yleisimmin monimenetelmällisyyden ohella monimenetelmällisyydestä. Sitä on kutsuttu myös muun muassa monimenetelmätutkimukseksi, integroivaksi tutkimusotteeksi, integroivaksi metodologiaksi ja monimetodiseksi lähestymistavaksi. (Ks. Hurmerinta & Nummela 2020.) On myös puhuttu tutkimusmetodologisesta yhdistämisestä (mm. Warinowski 2012). Englanniksi sitä on kutsuttu esimerkiksi käsitteillä multiple methods, multimethods research ja triangulation.

⁴ Puhun tutkimuksessani vanhemmaksi tulon iästä, vaikka juridisen isyyden vahvistamisessa voi kulua aikaa (ks. luku 2.2.2). Näin osa isistä on ollut jo 20-vuotiaita tai vanhempia, kun heidän isyytensä on kirjattu väestörekisteriin, mutta alle 20-vuotiaita lapsen syntyessä.

yhtenäinen, jotta vertailu sukupuolen perusteella oli mahdollista. Miesten vanhemmaksi tuloon kohdistuu kuitenkin erilaisia ikään sidottuja odotuksia ja miehet saavat esikoisensa tyypillisesti hieman vanhempina kuin naiset (ks. esim. Nikander & Pietiläinen 2013; kuvio 4).

Halusin tutkimuksessani tarkastella eri-ikäisiä nuorena vanhemmaksi tulleita, jotka olivat aineistonkeruun aikaan (2013–2014) yhä nuoria aikuisia. Vanhemmuuteen ja nuoruuteen liittyy 2000-luvulla erilaisia kulttuurisia ihanteita ja odotuksia kuin vuosikymmeniä aiemmin. Vanhemmuus on moninaistunut ja myöhentynyt, ja koulutuksen merkitys korostunut. Tämän vuoksi en halunnut laajentaa tarkastelua useiden vuosikymmenien päähän, vaan rajasin kohdejoukon vuosina 1978–1994-syntyneisiin. Vanhimmat tutkittavista olivat enintään 35-vuotiaita, joille vanhemmuuden jakaminen ja kouluttautuminen olivat yhä ajankohtaisia. Rajaus mahdollisti myös tilastollisen vertailun 30–34-vuotiaiden ikäryhmään. Nuorimmat osallistujista taas olivat vastikään saavuttaneet täysi-ikäisyyden oikeuksineen ja velvollisuuksineen, jolloin heidän yhteiskunnallisen asemansa voidaan ajatella muuttuneen. Eriikäisten tutkiminen mahdollisti koulutusvalintojen tarkastelun pidemmällä aikavälillä lapsen synnyttyä. Samoin oli mahdollista tarkastella ajan saatossa tapahtuneita vanhemmuuden jakamiseen liittyviä muutoksia. Näin erilaiset ikään, elämänvaiheeseen ja sukupuoleen liittyvät yhteiskunnalliset odotukset tulevat näkyvimmiksi. Eriikäisten tutkimista puolsi sekin, että aiemmissa kotimaisissa tutkimuksissa on keskitytty pääasiassa keskenään hyvin samanikäisiin nuoriin äiteihin (mm. Niemelä 2005, Sihvonen ym. 2020 vrt. Jakola 2013).

Kieli ja kulttuuri ovat tutkimuksessani merkityksellisiä ja siksi käytän tutkimuksessani käsitteitä **nuori vanhemmuus** ja **nuoret vanhemmat** teinivanhemmuuden ja teinivanhempien sijaan. Etenkin englanninkielisissä tutkimuksissa alle 20-vuotiaisiin vanhempiin, heidän vanhemmuuteensa sekä raskauksiin liitetään usein teini-ikäisyys, ja yleisesti siitä käytetään termejä *teenage parents*, *teenage childbearing* ja *teenage pregnancy*. Tutkimuksissa viitataan myös nuoruuteen ja käytössä näkee esimerkiksi *young parents*- ja *adolescent parenthood* -käsitteitä.⁵ Kotimaisissa tutkimuksissa on sen sijaan tarkasteltu nuoria äitejä (esim. Hirvonen 2000; Peltola 2020) ja isiä (Lehti 2013) sekä varhaista äitiyttä (Niemelä & Kelhä 2005). Näin on haluttu välttää teinivanhemmuuteen kytkeytyvää arvolatausta: kielteisyyttä ja leimaavuutta, joita monet tutkittavista ovat kokeneet (Niemelä & Kelhä 2005; ks. myös

⁵ *Adolescence* viittaa ikäkauteen, joka alkaa ennen sukukypsyuden saavuttamista ja päättyy tytöillä noin 14–16 vuoden iässä ja pojilla useimmiten 16–20 vuoden iässä. Se on usein psykologien käyttämä käsite ja sillä viitataan useimmiten fysiologisbiologiseen tai psykologisesti orientoituneeseen tarkasteluun. *Youth* puolestaan viittaa sosiaalisesti määrittyneeseen ajanjaksoon varhaisnuoruuden ja teini-ikäisyyden jälkeen ennen aikuisuutta. Tällöin nuoruutta tarkastellaan enemmältikin kulttuurillisesti, historiallisesti ja yhteiskunnallisesti. Käsite on yleisesti sosiologien käyttämä. (Puuronen 2006, 28.)

Hämäläinen ym. 2015, 56). Voidaan myös kysyä, kuinka pitkään teini-ikäisenä esikoisen saaminen määrittää ihmistä – onko yli 20-vuotias, saati yli 30-vuotias loppuelämänsä teiniäiti tai -isä?

Tutkimukseni kiinnittyy vahvasti 2000-luvun kasvatustieteelliseen vanhemmuuden ja perhe-elämän tutkimukseen (ks. Sevón ym. 2011). Tällä tutkimuksella on vahvat perinteet Jyväskylän yliopistossa, jossa henkilökohtaisten kokemusten ja kulttuurisen ymmärryksen kohtaamista on tutkittu isien ja äitien kertomusten ja haastattelupohjaisten narratiivien avulla (ks. Eerola 2015, 12). Tutkimukseni on menetelmällisesti erilainen, mutta hyödynnän jyväskyläläisten tutkimuksia erityisesti käsitteellistäessäni vanhemmuutta (esim. Huttunen 2001; Katvala 2001; Perälä-Littunen 2004; Mykkänen & Eerola 2013). Samoin Minna Kelhän (2009) kasvatustieteen alan väitöstutkimus äitiyden ”oikeaikaisuudesta” ja äitiyden yhteiskunnallisista ehdoista on ollut tutkimukseni kannalta merkittävä. Yhteiskuntatieteellinen vanhemmuus- ja perhetutkimus (esim. Kuronen 1989; Vuori 2001; Jallinoja 2006; Berg 2008; Eerola & Mykkänen 2014a) puolestaan tarjoaa näkökulmaa erityisesti ihanteelliseen vanhemmuuteen sekä liittyy tutkimustani ajankohtaiseen vanhemmuudesta käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Sosiologinen ikätutkimus ja ajatus elämänculusta (life course), jossa myös yhteiskunnalliset tekijät määrittävät ihmisen mahdollisuuksia tehdä valintoja, tuovat tutkimukseeni ajatuksen ”oikea-aikaisuudesta” (mm. Aapola & Ketokivi 2005a). Tutkimukseni kiinnittyy myös koulutussosiologian ja nuorisotutkimuksen kentillä tehtyyn tutkimukseen nuorten kouluttautumisesta ja koulutuksen keskeyttämisestä (esim. Komonen 2001a; Järvinen & Vanttaja 2013; 2018; Haapakorva ym. 2018). Tutkittavilla vanhemmuus tuo tähän oman vivahteensa.

Monitieteisenä, erilaisia aineistoja ja analyysimenetelmiä yhdistämällä tutkimukseni syventää ja laajentaa tietämystä nuorista vanhemmista ja heidän asemastaan. Tutkimukseni kertoo tekijöistä, miksi lapsia saadaan vuosia ikätovereita aiemmin ja miten vastuuta jaetaan esikoisen toisen vanhemman⁶ kanssa. Tutkimus tekee näkyväksi, millaista on kouluttautuminen monia muita vanhempia vuosia nuorempina ja erilaisessa elämäntilanteessa kuin ikätoverit. Tutkitun tiedon valossa voidaan suunnata oikeanlaisia toimenpiteitä nuorten vanhempien aseman parantamiseksi ja toisaalta ylläpitämiseksi. Samalla tutkimus haastaa nuoriin vanhempiin liitettyjä

⁶ Käytän tutkimuksessani nuorten vanhempien esikoislusten biologisista vanhemmista termejä nuori vanhempi (tutkittava) ja esikoisen toinen vanhempi, millä viittaaan sekä nuorten äitien esikoisten isiin että nuorten isien esikoisten äiteihin. Esikoisen toisesta vanhemmasta käytän muotoja esikoisen äiti tai esikoisen isä, kun sukupuolen esiin tuominen on tutkimuksen kannalta oleellista. Tutkimuksessani nuoret vanhemmat ovat esikoistensa juridisia vanhempia, mutta esikoisen toisiin vanhempiin ei liity olettamusta tai rajausta juridisesta vanhemmuudesta. Näin hän voi olla vain geneettisesti lapsen vanhempi (ks. lisää 2.1).

yleisiä käsityksiä ja paljastaa laajemmalti sekä vanhemmuuteen että nuoruuteen liitettyjä yhteiskunnallisia normeja, odotuksia ja ihanteita keskittyessään marginaaliryhmään (ks. esim. Brunila & Isopahkala–Bouret 2014).

Väitöskirjani koostuu yhdeksästä luvusta, ja aluksi esitän tutkimukseni teoreettis-käsitteelliset lähtökohdat. Luvussa 2 tarkastelen vanhemmuuden sukupuolittuneisuutta ja ajan saatossa muuttuneita vanhemmuuden jakamisen ihanteita ja käytäntöjä sekä äitejä ja isiä työ- ja opiskeluelämässä. Luvussa 3 kuvaan nuoruuden muuttamista ja pidentymistä sekä vanhemmuuden oikea-aikaisuuden ihanteita. Luvussa 4 esitän katsauksen aihepiiriin aiempaan tutkimukseen, joka osaltaan korostaa nuoren vanhemmuuden ristiriitaisuutta.

Luvuissa 5–9 esitän tutkimukseni toteutuksen, tulokset ja johtopäätökset. Luvussa 5 kuvaan metodologiset lähtökohtani, käyttämäni aineistot ja analyysimenetelmät sekä pohdin tutkimukseni luotettavuutta ja tutkimuseettisiä kysymyksiä. Luvuissa 6–8 esitän analyysieni tulokset. Luvussa 6 keskiössä ovat nuorten vanhempien elämäntilanteet ennen esikoislasta ja vanhemmaksi tuloon liitetyt merkitykselliset tekijät. Sen jälkeen luvussa 7 tarkastelen vanhemmuuden jakamista esikoisen toisen vanhemman kanssa. Keskityn erityisesti juridisen vanhemmuuden jakamisen käytänteisiin ja vanhemmuuden jakamista tukeviin ja heikentäviin tekijöihin. Luvussa 8 syvennyn nuorten vanhempien kouluttautumiseen sekä tehtyihin koulutusvalintoihin erilaisine haasteineen ja mahdollisuuksineen. Jokainen analyysiluku päättyy luvun sisällön tiivistävään yhteenvetoon. Lopuksi luvussa 9 kokoan yhteen keskeisimmät tutkimustulokset, esitän johtopäätökset ja pohdin tutkimustani kokonaisuutena. Nostan esiin myös aihepiiriin jatkotutkimusaiheita.

2 VANHEMPANA SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA

Tutkimukseni perustana on käsitys ihanteellisesta vanhemmuudesta: sen ”oikeasta ajankohdasta” elämänselityksessä ja ”oikeanlaisista” ilmenemistavoista ja käytännöistä. Vanhemmuutta pidetään helposti arkipäiväisyytensä vuoksi itsestäänselvyytensä ja yksiselitteisenä ilmiönä, ja sen voidaan ajatella tarkoittavan yleisesti suhdetta lapseen (Nätkin 1997, 153; Hokkanen 2005, 10; Kolehmainen & Aalto 2004, 11; ks. myös Hays 1996). Kielitoimiston sanakirja määrittää vanhemmuuden isyyden ja äitiyden kautta. Käsite *isyys* antaa vastaukseksi isänä olo ja isän sukulaissuhde lapseensa, kun taas *äitiys* äitinä olo, äidiksi tulo ja äidin suhde lapseensa. (Kotimaisten kielten keskus & Kielikone Oy 2022a; 2022b.) Näissä eri määritelmässä korostuu vanhemmuuden rakentuminen suhteessa lapseen. Kuitenkin kysyttäessä kuka on vanhempi ja mitä vanhempana olemiseen tai vanhemmaksi tulemiseen sisältyy, vastaukset vaihtelevat. Vanhemmuuden paikaksi on perinteisesti ajateltu perhe, jolloin vallitsevat perheideologiat ja perheiden moninaistuminen muovaavat käsityksiämme vanhemmuudesta (mm. Värrö 2000, 105). Samoin vaikutuksensa on vanhemman sukupuolella: puhutaanko äitiydestä vai isyydestä (mm. Jokinen 2005). Vanhemmuus ymmärretään moninaiseksi ja ristiriitaiseksi, sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneeksi ilmiöksi, joka saa erilaisia muotoja ajasta ja paikasta riippuen (mm. Böök 2001, 12–15).

Tässä luvussa keskityn tarkastelemaan suomalaista vanhemmuutta ja erityisesti hyväksi ja oikeanlaiseksi normitetun vanhemmuuden sukupuolittuneisuutta. Luvun alussa määritän vanhemmuutta tuomalla esiin sen moninaisuutta ja jakautumista isyydeksi ja äitiydeksi. Tämän jälkeen keskityn ihanteellisena pidettyyn hyvään vanhemmuuteen ja erityisesti vastuun jakamiseen. Vanhemmuuteen voidaan sisällyttää moraalinen velvollisuus huolehtia lapsesta, kuten monet tutkijat ovat todenneet (mm. Ribbens McCarthy ym. 2000; Mykkänen & Eerola 2014, 64). Tämä vastuu ei kuitenkaan aina jakaudu tasan vanhempien välillä. Tuon tutkimusten ja tilastojen avulla esiin erityisesti juridisen vanhemmuuden sukupuolittuneita käytäntöjä, jotka osaltaan ohjaavat myös nuoria vanhempia. Myös vallalla olevat ihanteisiin pohjautuvat perhepoliittiset päätökset ja opiskelukäytännöt ovat osaltaan luoneet erilaisia mahdollisuuksia eri-ikäisille nuorille vanhemmille erityisesti yhdistettäessä vanhemmuutta opintoihin ja työhön. Suomessa koulutuksen ja työn sukupuolen mukainen eriytyminen on voimakasta (mm. Kauhanen & Riukula 2019). Yhdessä tuki- ja palvelujärjestelmän

tarkastelun kanssa se tekee näkyväksi koulutus- ja työelämän sukupuolittuneita odoituksia, ja kuinka erilaisena ne näyttäytyvät äideille ja isille. Kokonaisuudessaan luku kuvaa vanhemmuutta, johon nuorten vanhemmuutta peilataan ja johon he itse peilaavat etenkin jakaessaan vanhemmuutta ja tehdessään koulutukseen sekä työhön liittyviä ratkaisuja.

2.1 Vanhemmuuden moninaisuus ja sukupuolittuneisuus

Vanhemmuudesta erotetaan usein biologinen, juridinen tai oikeudellinen, sosiaalinen sekä psykologinen ulottuvuus, jotka kukin rajaavat vanhemmuutta eri tavoin (ks. Huttunen 2001, 57–66; Ritala-Koskinen 2001, 54–60). Vanhemmuudesta voidaan erottaa myös erilaisia, toisiinsa kytkeytyviä tasoja ja kerroksia. Vanhemmuuden jakaminen isyydeksi ja äitiydeksi taas korostaa vanhemmuuden kytköstä sukupuoleen ja vanhemmuuden sukupuolittuneita käytänteitä. Yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten myötä vanhemmuuden määrittelystä on tullut haasteellisempää ja sen moniulotteisuudesta keskustellaan. Käydyt keskustelut ovat tarpeellisia, sillä eri ulottuvuudet normittavat vanhemmuutta ja ovat osaltaan luomassa sen ”oikeanlaisuutta”.

Aiemmin geeneihin perustuva biologinen vanhemmuus on ollut Suomessa keskiössä, ja se kytkeytyi vahvasti myös juridiseen vanhemmuuteen. Juridisella vanhemmuudella viitataan vanhemmuuden yksityisoikeudelliseen puoleen, ja juridisella vanhemmalla on lain mukaisia oikeuksia ja velvollisuuksia lapseen nähden. Lainsäädännössä tapahtuneiden muutosten myötä juridinen vanhemmuus on nykyisin mahdollista yhä useammille. Vuoden 2017 maaliskuussa muuttuneen avioliittolain (239/1929) myötä avioliitosta tuli sukupuolineutraali ja samaa sukupuolta oleville aviopareille tuli mahdolliseksi adaptoida lapsi yhdessä.⁷ Muuttunut laki hedelmöityshoidoista (1237/2006) puolestaan salli hoidot myös naispareille sekä yksin oleville naisille. Suomessa onkin erityisesti naispareille syntyneiden lasten lukumäärä noussut viime vuosina. Samoin sateenkaariperheiden⁸ määrä on lisääntynyt (Pohjanpää 2013; SVT: Perheet 2020, 4). Samalla keskusteluja on käyty erityisesti biologisesta ja juridisesta vanhemmuudesta.⁹

⁷ Tätä ennen oli vuoden 2002 maaliskuun alusta alkaen mahdollista rekisteröidä parisuhde, joka ei mahdollistanut mm. perheen ulkopuolista adoptiota (laki rekisteröidystä parisuhdesta 950/2001).

⁸ Sateenkaariperhe on lapsiperhe, jossa ainakin yksi vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön (ks. Sateenkaariperheet ry).

⁹ Suomessa sijaissynnytykset käytännössä kiellettiin vuonna 2007 voimaan astuneen hedelmöityshoitolain myötä, sillä laissa määritellyt hedelmöityshoidot ovat kiellettyjä, mikäli on syytä olettaa, että lapsi annetaan adoptoitavaksi (ks. laki hedelmöityshoidoista 1237/2006).

Perinteisten biologisen ja juridisen vanhemmuuden lisäksi yhä enemmän esille ovat nousseet sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus. Sosiaaliseen vanhemmuuteen tutkijat ovat liittäneet lapsen kanssa asumisen, yhteisen arjen sekä huolenpidon ja ajan antamisen lapselle sekä julkiset esiintymiset lapsen kanssa, jolloin vanhemmuus saa ulkopuolisten hyväksynnän. Tunnepohjainen, kiintymykseen perustuva puoli puolestaan liittyy psykologiseen vanhemmuuteen ja siinä keskiössä on myös se, ketä lapsi pitää vanhempanaan ja keneen hän turvautuu. Sosiaalinen tai psykologinen vanhemmuus ei näin vaadi biologista tai juridista vanhemmuutta. (Huttunen 2001, 57–66; Ritala-Koskinen 2001, 54–60.) Sosiaalinen vanhemmuus sekä psykologinen vanhemmuus ovat korostuneet erityisesti erojen yleistyttyä (SVT: Siviilisäädyn muutokset 2016; Kontula 2013, 28) ja toisaalta perheiden moninaistuesssa. Huostaanottojen määrä puolestaan on lisännyt keskusteluja sijaisvanhemmuudesta ja heidän tarpeestaan (mm. Sorsa 2019). Moninaistumisen myötä vanhemmuutta jaetaan myös entistä useammin muunkin kuin lapsen toisen biologisen vanhemman kanssa.

Vanhemmuuden moninaistuesssa biologista vanhemmuutta ei nähdä enää samalla tavoin ainoana ”oikeana” vanhemmuutena ja itsestäänselvyytenä (mm. Ritala-Koskinen 2001, 55). Yhä useammalla vanhemmalla vanhemmuus saa erilaisia muotoja, joissa vanhemmuuden neljä ulottuvuutta korostuvat eri tavoin. Sama ihminen voi olla osalle lapsista osallistuva sosiaalinen vanhempi, kun taas toisten lasten kohdalla pois-aoleva vanhempi, jonka vanhemmuus nojaa juridiseen vanhemmuuteen. Perinteisissä ydinperheissäkään eivät vanhemmuuden kaikki neljä ulottuvuutta aina yhdisty (Huttunen 2001, 57–66; ks. myös Eerola & Mykkänen 2014b, 11–12), vaan käsitykset itsestä vanhempana ja kokemukset omasta vanhemmuudesta rakentuvat eri muotojen yhdistelmästä.

Vanhemmuuden moninaistuminen on näkynyt myös tutkimusmaailmassa. Suomessa vanhemmuutta on tutkittu 2000-luvulla muun muassa uusperheissä (esim. Sutinen 2005; Murtorinne-Lahtinen 2011), sateenkaariperheissä (esim. Aarnio & Rotkirch 2022; Kuosmanen & Jämsä 2007), sijaisperheissä (esim. Koivumäki 2010; Valkonen 2014) ja hedelmällisyshoitojen ja lapsettomuuden konteksteissa (esim. Mietinen 2011; Lehto 2020).

Äitiyttä ja vanhemmuuden arkea tutkinut Eeva Jokinen (2005) on todennut vanhemmuuden viittaavan kolmeen asiaan: 1) kokemuksellisuuteen, 2) hoivaan sekä 3) diskursiiviseen käytäntöön. Kokemuksellisella tasolla vanhemmuus on niin omiin kuin toistenkin lapsiin liittyviä kokemuksia vanhempana olosta. (Jokinen 2005, 125.) Vanhemmuus ei näin ole sidoksissa biologiseen tai juridiseen vanhemmuuteen. Hoivan tasolla vanhemmuuteen kuuluvat vastuunkantaminen ja solidaarisuus, jolloin siihen liittyvät yhteiskuntapoliittiset kysymykset huolenpidosta. Kolmanneksi Jokinen korostaa vanhemmuuden olevan diskursiivinen käytäntö, joka sekä osoittaa että sulkee eri toimijoiden paikkoja. (Jokinen 2005, 123.)

Vanhemmuuden moninaisuudesta kertovat myös isyystutkija Jouko Huttusen (1999) isyydestä erottamat kolme käsitteellistä kerrosta: kulttuurillinen, yhteiskun-

nallinen ja perhe. Kulttuurisella isyydellä viitataan niihin uskomuksiin, asenteisiin, ennakkoluuloihin ja stereotypioihin, joita ihmiset jakavat isyydestä. Kulttuurisia isyysmalleja on monia ja valta-asemassa olevaan, suurimmalle osalle itsestään selvänä isänä olemisen malliin Huttunen viittaa hegemonisena isyytenä. (Huttunen 1999, 170–171; ks. myös Aalto 2012, 25.) Yhteiskunnallisella isyydellä taas tarkoitetaan yhteiskunnassa tuotettuja vallitsevia isyyskäsitteitä, jotka vaikuttavat yksilön valinnan mahdollisuuksiin ja ratkaisuihin. Näin esimerkiksi työelämä ja perhepolitiikka määrittävät sopivaa ja suotavaa isyyttä. Huttunen korostaa, että isyys on kuitenkin aina myös yksilöllisesti tuotettua, sillä kulttuurillisista malleista ja yhteiskunnan reunaehdoista huolimatta miehet itse määrittävät omaa isyyttään. (Huttunen 1999, 172–176.)

Useat tutkijat ovat todenneet, että vanhemmuutta – kokemuksena ja merkityksenä – tuotetaan ja rakennetaan monin eri tavoin. Vanhemmuus syntyy niin suhteessa lapseen kuin myös vuorovaikutuksessa muun sosiaalisen ympäristön kanssa. Vanhemmuutta rakennetaan yhdessä niin kumppanin kuin erilaisten ammattikasvattajienkin kanssa. Vanhemmat itse ovat aktiivisia toimijoita, jotka puheillaan ja toimillaan luovat vanhemmuutta. He asettavat itselleen odotuksia ja vertaavat itseään toisiin. Yhtä lailla media kuin asiantuntijapuhekin synnyttävät vanhemmuutta. Samoin erilaiset yhteiskunnalliset arvot ja vallitsevat ideologiat määrittävät ja ylläpitävät käsityksiämme vanhemmuudesta ja sen oikeanlaisuudesta. (Böök 2001, 9, 12–15; Vuori 2003, 39, 58; Nousiainen 2004, 77–79; Miller 2005, 47; Sevón & Notko 2008, 16.) Näin vanhemmuus ei ole vain yksityistä, vaan tuotettu asema ja sosiaalinen instituutio, johon liittyy kulttuurisia normeja, odotuksia ja merkityksiä sekä laillinen status. Äitiystutkimuksissa on puhuttu muun muassa äitimyytistä (mm. Nousiainen 2004) ja äitiyden kulttuurisista odotuksista (Berg 2008), joilla on viitattu näihin ihanteellista äitiyttä määrittäviin ja ylläpitäviin tekijöihin.

Käsityksemme nykyhetkestä pohjautuu ymmärrykseemme menneisyydestä, ja vanhat perinteiset tavat vaikuttavat siihen, millaiseksi vanhemmuus nykyisin ajatellaan ja miten se ilmenee (Aalto 2010; Böök 2001, 13–17). Isyyden kulttuurillisia kertomuksia tutkinut Ilana Aalto (2014, 167–170) havaitsi tutkimuksessaan, kuinka isät peilasivat kokemuksiaan ja loivat käsityksiä omasta isyydestään suhteessa aiempiin sukupolviin ja siihen, miten isyyttä on konkreettisesti eletty ja miten siitä on kerrottu. Äitiyteen liitettyjä kulttuurisia uskomuksia tutkinut Satu Katvala (2001) puolestaan huomasi tutkimuksessaan uskomusten näyttäytyvän melko samankaltaisina eri sukupolvilla. Monien perinteiseen, moderniin äitiyteen liittyvien ihanteiden on katsottu olevan varsin pysyviä ja muuttuvan hitaasti (Berg 2008, 31).

Toisinaan vanhasta halutaan myös irtisanoutua. Marja Leena Böökin tutkimuksessa työttömyyden kohdanneiden äitien puheesta oli havaittavissa halua irrottautua perinteisestä äitikuvasta ja ihanteista tekemällä eroa omien ja perinteisen äitiyden ihanteen mukaisten tapojen välille. He halusivat irtisanoutua omien äitiensä ja isoäitiensä tavoista, jotka he itse kokivat negatiivisiksi pitäen kuitenkin kiinni myönteisiksi

ajattelemistaan tavoista. (Böök 2001, 115–116.). Hyvää ja oikeanlaista vanhemmuutta määrittävät niin perinteiset normit kuin nykypäivän uudenlaiset odotukset, joista syntyy kokonaisuus (Berg 2009, 175).

Oikeanlaisuuden kautta vanhemmuuteen kytkeytyy ajatus väärästä, huonosta vanhemmuudesta, ja vanhemmuuden normaaliutta rakennetaan usein juuri ongelmallisuuden kautta. Kuten useat perhetutkijat ovat todenneet, sekä ammattilaiset kuin myös vanhemmat itse määrittävät tavanomaisen normaalin ongelmanvanhemmuuden käänköpuoleksi. Tällöin vanhemmat tekevät eron niihin ”toisiin”, joiden vanhemmuus nähdään ongelmallisena. (Vuori 2003, 58–60; Yesilova 2008, 108; Jallinoja 2006, 162.) Tämä siitä huolimatta, että tutkimuksissa huono vanhemmuus ja vanhemmuudessa epäonnistuminen välittyvät usein vain epäsuorasti ja vihjailujen kautta (Nousiainen 2004). Hyvä äitiys ja isyys sen sijaan näyttäytyvät usein varsin itsestään selvinä (Katvala 2001, 90–92).

Vanhemmuuden moninaistumisesta huolimatta vanhemmuus nähdään yhä hyvin sukupuolittuneena – äitiytenä ja isyytenä (mm. Kuronen 2003, 107). Sukupuolen kautta äitiys ja isyys linkittyvät vahvasti naiseuteen ja miehisyteen ja niiden myötä feminiinisyyteen ja maskuliinisuuteen. Näin se, millaisena naisen ja miehen nähdään olevan sekä millaisen toiminnan ja ominaisuuksien katsotaan olevan sukupuolille soveliaista vaikuttavat ajatuksiin vanhemmuudesta. Ne muovaat näkemyksiä siitä, millaisen muodon äitiys ja isyys saavat ja kuinka äitien ja isien tulisi toimia. (Mm. Kekäle 2007). Eeva Jokinen (2005, 50) on puhunut sukupuolitapaisuudesta. Tällä hän viittaa naisten ja miesten vakiintuneisiin tapoihin tehdä eri asioita. Toisaalta heidän myös odotetaan tekevän eri asioita. Esimerkkinä Jokinen mainitsee sen, että on naistapaista hoitaa lapsia, jolloin koti-isän voidaan ajatella toimivan naistapaisesti. Hän onkin kritisoinut vanhemmuuskäsitettä ja kuvannut sitä tasa-arvoretoriikan huipputuotteeksi. Tällä hän viittaa siihen, että puhuttaessa vanhemmuudesta voidaan puhua sekä isien että äitien merkityksistä häivyttäen todellisuuden siitä, että he tekevät eri asioita. (Jokinen 2005, 129).

Äitiyden ja isyyden perimmäinen ero näyttäisi palautuvan biologiaan, mutta kuten Ilana Aalto (2012, 30) huomauttaa, kyse ei ole eron luonnollisuudesta, vaan niistä merkityksistä ja tulkinnosta, joita sille annetaan. Äitiyttä ja isyyttä tuotetaan sukupuolten välisissä suhteissa, äitiyden ja isyyden käytännöissä ja puhuttaessa niistä. Arjen kokemuksissa ja käsityksissä äitiys ja isyys eivät aina määrity toistensa konteksteissa, mutta yhteiskunnallisesti tuotettuina asemina ja kulttuurisina mielikuvina ne ovat sidoksissa toisiinsa. Äitiyttä ja isyyttä ei voidakaan tarkastella toisistaan irrallisina, vaan ne rakentavat toisiaan. (Kolehmainen & Aalto 2004, 13–15; ks. myös Sunderland 2000, 267.) Tämä ilmenee myös puheessa: puhuttaessa äitiyden kokemuksista saatetaan samalla puhua isyydestä (Eerola & Mykkänen 2014b, 9, 201).

Puhe vanhemmuudesta äitiytenä ja isyytenä ei kuitenkaan ole tasa-arvoista, vaan äitiys on ollut keskiössä. Esimerkiksi Satu Perälä-Littusen (2007) tutkimukseen haastateltujen 18–89-vuotiaiden naisten ja miesten vanhemmuuspuhe oli enemmän

puhetta äitiydestä. Samoin puhuttaessa hyvästä äitiydestä ja isyydestä monet haastateltavista kuvasivat ensin hyvän äidin, jonka jälkeen hyvää isyyttä peilattiin suhteessa hyvää äitiyteen. (Perälä-Littunen 2004, 108, 126.) Myös Simo Mikkonen (2005) esitti havaintonsa siitä, kuinka puhuttaessa isyydestä se suhteutetaan aina äitiyteen. Äitiyttä ei taas hänen mukaansa suhteuteta niin usein isyyteen, vaan äitiydestä puhutaan itsenäisenä. Vanhemmuuspuheeseen syntyy helposti oletus, ettei isyys voisi olla itsenäistä. Mikkonen vertaakin 2000-luvun alkupuolella julkaistussa artikkelissaan miesten tasa-arvoisuutta vanhempina naisten tasa-arvoisuuteen työelämässä (Mikkonen 2005, 74–76).

2.2 Vanhemmuuden jakamisen ihanteet ja käytännöt

Äitiyden ja isyyden vahva sidos toisiinsa ilmenee äitien ja isien työnjakoon liitetyissä kulttuurillisissa odotuksissa, merkityksissä ja kertomuksissa sekä aiheeseen liittyvässä lainsäädännössä. Ne vaikuttavat osaltaan nuorten vanhempien tekemiin ratkaisuihin ja siihen, miten yhteiskunnassa suhtaudutaan ratkaisuihin. Jani Kolehmainen ja Ilana Aalto (2004, 14) ovat esittäneet, että se, millaisen vanhemmuuden miehet ja naiset ajattelevat olevan itselleen suotavaa ja mahdollista, vaikuttaa siihen, miten perheissä ratkaistaan lastenhoitoon, työssäkäyntiin ja kotitöihin liittyviä kysymyksiä. Ihanteellista vanhemmuutta ja sen muutosta tarkasteltaessa on hyvä muistaa, että vanhemmuus on aina ollut moninaista ja että yksilöt voivat toteuttaa vanhemmuutta hyvinkin eri tavoin (Kolehmainen & Aalto 2004, 10,15; ks. myös Ilmakunnas & Lahtinen 2021). Vallalla olleet sosiaaliset ja kulttuuriset käsitykset ja puhuvat sekä lainsäädäntö luovat raamit ja toimivat peileinä yksilölliselle vanhemmuudelle: sille, miten vanhemmuus henkilökohtaisella tasolla käsitetään ja koetaan (Berg 2008, 22–23).

2.2.1 Äitiyden ensisijaisuudesta kohti tasa-arvoista vanhemmuutta

Moderni ydinperheideaali, johon kuuluvat avioliitossa olevat isä, äiti ja heidän lapsensa, vakiintui Suomessa koko kansan elämäntavan malliksi 1920- ja 1930-luvuilla (Nätkin 2003, 18). Se loi taustan perinteiseksi ajatellulle vanhemmuudelle. Isä oli kodin ulkopuolella ansiotyössä käyvä perheen elättäjä, kun taas äiti kantoi hoivavastuun kotona. Äidit sidottiin tiukasti kodin piiriin, eivätkä asiantuntijat¹⁰ nähneet kodin ja

¹⁰ Marjo Kuronen viittaa tutkimuksessaan asiantuntijoilla yksityishenkilöiden ja ammattiryhmien ohella yksityisiin ja julkisiin organisaatioihin, jotka asiantuntijan asemassa antoivat äideille lasten hoitoon ja kasvatukseen liittyvää neuvontaa ja ohjausta. Asiantuntijat saattoivat toimia hallinnollisella tai tutkimuksellisella tasolla tai tehdä käytännön asiakastyötä. (Kuronen 1989, 29.)

työelämän yhdistämistä mahdolliseksi ilman vahingollisia seurauksia perheelle ja lapsille. Naisen kutsumukseksi ja tärkeimmäksi tehtäväksi nähtiin vahvasti äitiys, jolloin äidin ja naisen rooleja ei eroteltu. Nainen nähtiin joko olemassa olevaksi tai tulevaksi äidiksi tai häneen liitettiin vähintään äidillinen olemus. Äitiys kosketti näin myös lapsettomia ja naimattomia naisia, joita velvoitettiin äidillisiin tehtäviin. Heidän tuli hoitaa ammattiaan, ympäristöään ja maataan niin kuin äiti lapsiaan. (Kuronen 1989, 24, 72–73, 79–80; Vuori 2003, 42–44.)

Isyyteen ja miehisyyteen ei sen sijaan liitetty hoivaamista, vaan isän tehtävänä oli olla kuria pitävä perheen pää. Vielä 1800-luvulla isillä oli valta päättää lapsen asioista, kuten nimestä. Miesten auktoriteettiaseman muuttuessa ja vastuun siirtyessä lapsista äideille isät nähtiin enemmän toissijaisina vanhempina. Kodeissa isien tehtävänä oli toimia äitien apuna ja tukena lasten hoitamisen ja kotitöiden osalta. (Mm. Kekäle 2007; Huttunen 1999, 170–172.) Tutkimusten mukaan osa isistä oli jo 1950- ja 1960-luvuilla lastenhoitoon ja kotitöihin osallistuvia isiä (Aalto 2010, 30–31). Jouko Huttunen (2001, 65, 153) on kutsunut tällaista isyyttä perinteiseksi isyydeksi. Siinä yhdistyvät kaikki neljä isyyden ulottuvuutta. Huttusen mukaan perinteinen isyys edustaa etenkin suurille ikäluokille ja heitä vanhemmalle kansalle hegemonista isyyttä.

Perinteiseksi ajateltu äitiys taas ilmenee 2000-luvun alun hyvän äitiyden tutkimuksissa. Uskomuksissa äidit on nähty arjen pyörittäjinä ja kodin sydäminä, jotka hoivaavat ja huolehtivat, ymmärtävät ja tarjoavat lohdutusta. Äidin tehtäviin on ajateltu kuuluvan myös opastus ja neuvominen. Yhteiskunta on odottanut äitien kasvatettavan lapsistaan kunnon kansalaisia vaikeuksista huolimatta. Äitiyteen on näin liitetty ajatus voimakkaista, täydellisistä ja pystyvistä äideistä, jotka ovat läsnä, rakastavat ja ovat helliä, mutta kuitenkin asettavat rajoja. Äidin ja lapsen suhde on ollut korostuneen tärkeä. Kodin onnellisuudenkin on ajateltu olevan kiinni äidin läsnäolosta. (Katvala 2001, 90–92, 82, 101, 103; ks. myös Perälä-Littunen 2004.)

Perinteiset, vallalla olleet käsitykset vanhemmuudesta alkoivat muuttua 1960- ja 1970-luvuilla, ja yksi keskeinen muutostekijä oli yhä useamman äidin siirtyminen työelämään. Toisen maailmansodan aikana naisten työssäkäynti lisääntyi, koska naisia tarvittiin korvaamaan miehiä työmarkkinoilla. Samalla myös yhä useampi äiti siirtyi työhön kodin ulkopuolelle. (Mm. Lähteenmäki 1999, 50–52.) Marjo Kurosen (1989, 79–82) tutkimuksessa asiantuntijat pitivät äitien työssäkäyntiä kuitenkin ohimenevänä, ajanjaksoon kuuluvana ilmiönä. He eivät huomioineet sitä, että äitien työpanos oli monilla aloilla välttämätöntä. Äitien suurempaan työssäkäyntiin suhtauduttiin edelleen kielteisesti, eikä sen arvoa tunnustettu. Osa äideistä saattoi kuitenkin työskennellä. Työnteko oli hyväksyttyä taloudellisista syistä sekä sallittua korkeasti koulutetuille äideille, joilla oli varaa palkata kotiin lastenhoitaja huolehtimaan lapsista. Ilman hyväksyttävää syytä työssäkäyntejä äitejä helposti arvosteltiin ja leimattiin kykenemättömiksi huolehtimaan kodista ja lapsista. (Kuronen 1989, 79–82.) Tämä siitä huolimatta, että Suomessa naisten työssäkäynti on ollut varsin yleistä jo 1900-luvun

alkupuolelta asti (Ollila 1990, 338), vaikkakin naimisissa olevilla harvinaisempaa (Jallinoja 1985, 249).

Elinkeinomurroksen myötä naisten työssäkäynti lisääntyi nopeasti 1960-luvulta alkaen ja äitien työssäkäynnistä tuli pysyvästi yleistä. Maataloudesta siirryttiin teollisuus- ja palveluelinkeinoihin, ja muuttoliike maalta kaupunkiin alkoi. Naisille avautui yhä enemmän paikkoja hyvinvointiyhteiskunnan palveluiden parissa ja myös perheenäidit työllistyivät. (Mm. Rantalaiho 1994, 21; Komulainen 1998, 116.) Yhteiskuntatieteilijä Heikki Hiilamo (2006, 77–78) on tuonut esiin sen, kuinka 1960-luvulla vajaa puolet perheenäideistä toimi ammatissa, kun taas 15 vuotta myöhemmin jo kaksikolmasosaa. Äitiys alettiin nähdä enenevässä määrin yhdistelmänä, jossa ei tarvitse valita äitiyden ja palkkatyön välillä. Kotiäitiys ja työäitiys voivat löytyä samasta naisesta, mutta ne voivat sijoittua eri elämänvaiheisiin tai kulkea limittäin. (Vuori 2003, 40–41.) Suomeen ei näin koskaan rantautunut samanlaista kotiäiti-instituutiota kuin moniin muihin maihin (mm. Rantalaiho 1994, 21; Komulainen 1998, 116), vaan valalla on kahden ansaitsijan malli, jossa molemmat vanhemmat käyvät kokopäivätyössä ja lapset ovat päivähoidossa (Lammi-Taskula 2004, 190). Naisten nopeasta työllistymisestä seurasi kuitenkin sukupuolen mukaan jakautuneet työmarkkinat (mm. Varjonen 2011, 25) eikä keskustelu naisen paikasta ole laantunut: vastakkain asetetaan yhä usein työssäkäynti ja kotiäitiys. Näitä tarkastelen lähemmin seuraavassa alaluvussa (ks. luku 2.3).

Työssäkäynnin ohella äitiyden muuttumiseen vaikuttivat erilaisten ehkäisykeinojen monipuolistuminen ja seksuaalikulttuurin vapautuminen. Vuonna 1971 voimaan astuneessa uudistetussa raskauden keskeyttämisestä säätelevässä laissa (239/1970) raskauden keskeyttäminen sallittiin muun muassa sosiaalisin perustein¹¹. Uusi laki korosti naisten valinnan vapautta ja yksilöllisiä oikeuksia (Helén 1997, 224, 232). Äitiydestä tuli näin helpompaa kieltäytyä. Avioliittoa ei pidetty enää äitiyden edellytyksenä ja äitiys saatettiin kiittää niin avioliittoon, avoliittoon kuin itsenäisen naisen elämään. (Nätkin 1997, 251; Smart 1996; Silva 1996, 25.)

Suomessa avoliitot alkoivat yleistyä 1970- ja 1980-luvuilla (SVT: Perheet 2020, 6–7), ja niiden vaikutus on nähtävissä avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten määrässä. Vielä 1960- ja 1970-luvuilla reilusti yli 90 prosenttia lapsista syntyi avioliitossa, tosin avioituminen raskaana ollessa oli nykyistä tavanomaisempaa (Kartovaara 2002, 9–10). 1990-luvun alussa esikoislapsista vajaat 40 prosenttia syntyi avioliiton ulkopuolella ja vastaavasti vuonna 2015 yli puolet esikoisista ja reilu kolmannes muista lapsista (SVT: Syntyneet 2015, 3). Vakiintunut parisuhde, lapset ja perhe liitettiin

¹¹ Sosiaalisin perustein keskeyttäminen on sallittua, mikäli raskaana olevan tai hänen perheensä elämänolojen tai muiden olosuhteiden takia lapsen synnyttäminen ja hoito olisivat huomattava rasitus (Laki raskauden keskeyttämisestä 239/1970, 1 §). Vuoden 1950 voimaan tullut ensimmäinen aborttilaki ei suoraan sallinut sosiaalisin syin keskeytystä, vaan laki edellytti lääketieteellistä perustetta (Helén 1997, 227).

vahvasti yhteen: avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten vanhemmista valtaosa on ollut avoliitossa ja monet vanhemmat solmivat avioliiton pian lapsen syntymän jälkeen (Lainiala 2012, 60; SVT: Syntyneet 2015, 3). Nykyisin jopa yhdeksän kymmenestä avioliiton ulkopuolella syntyneestä syntyy avoliitossa eläville. Avioliittoja solmitaan aiempaa vähemmän esikoislapsen ja toisen lapsen välissä. (SVT: Syntyneet 2020b.)

Äitiyden muuttuessa enemmän valinnaksi ja yhdistelmäksi sekä naisten palkkatyön yleistyessä keskustelu tasa-arvosta lisääntyi ja miesten vanhemmuus nousi puheenaiheeksi. Isien osallistumista lasten ja kodin hoitoon alettiin kaivata mahdollistamaan naisten tasa-arvoisuutta ja laajempia toimintamahdollisuuksia sekä kotona että työelämässä. (Aalto 2012, 17; Vuori 2003, 51.) Käydyissä keskusteluissa olikin kyse sukupuolirooleista eikä 1800–1900-lukujen vaihteen tavoin naisasiasta. Huolta kannettiin muun muassa naisten päätyemisestä huonommin palkattuihin ja vähemmän koulutusta vaativiin töihin. (Tuohela 1998, 467.) Erityisesti Rooliradikaalit (Yhdistys 9) pyrkivät rikkomaan käsityksiä äidin paikasta kotona. He korostivat sukupuolten välisten erojen olevan sosiaalisesti rakentuneita, jolloin ne saattoivat myös muuttua. Rooliradikaalit tukivat vanhemmuuden jakamista, uudenlaista isyyttä ja äitien työssäkäyntiä, jotka lisäisivät tasa-arvoa perheissä. Perinteisen perheen kannattajien mielestä taas isät tai ammattilaiset eivät kuitenkaan pystyisi korvaamaan äitiä lapsen ensisijaisena hoitajana. (Yesilova 2009, 85–101.)

Äitiyden ja yhteiskunnan muuttuessa isien asema vanhempana äitien rinnalla kasvoi ja voimistui. Ensimmäinen isyyslaki astui voimaan vuonna 1976 (ks. isyyslaki (kumottu) 700/1975). 1980-luvulla perheasiantuntijat alkoivat kiinnostua yhä enemmän isistä äitien ohella. Isät alettiin nähdä äitien tavoin merkittävänä lapsen hyvinvoinnille. (Aalto 2012, 16–17.) Keskustelut isyydestä jatkuivat 1990-luvulla ja isyyteen alettiin kiinnittää yhä enemmän huomiota niin perheasiantuntijoiden ja -ammattilaisten keskuudessa kuin myös perhepolitiikassa. Miehet tulivat myös itse julkisuuteen kertomaan isyydestään. (Lainiala 2010,7; Aalto 2012, 16–17.) Isyys kiinnosti myös yhä enenemässä määrin tutkijoita. 1980-luvulla alkanut isyyden tutkiminen lisääntyi, kun miestutkimuksen kentällä alettiin kiinnittää huomiota miehen ja miehiisyyden merkityksestä vanhemmuudelle. (Vuori 2004, 47). Tätä ennen puhe vanhemmuudesta oli ollut pitkälti vain puhetta äitiydestä (mm. Nätkin 1997) ja tutkimuksissa oli keskitytty äiteihin ja äitiyteen (mm. Kuronen 1989). Ilana Aalto (2012, 17) onkin kuvannut isyyden ajan alkaneen muutosten myötä.

Isyystutkija Jouko Huttunen on esittänyt, kuinka kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa alettiin puhua 1980-luvun lopulla uudesta isyydestä, jossa perusajatuksena oli vanhojen perinteisten isyys- ja äitiyskäsitteiden kyseenalaistaminen. Uudessa isyydessä miehet pyrkivät tietoisesti täysimääräiseen isyyteen, johon kuului yhtäläinen sitoutuminen vanhemmuuteen kuin äideillä. Isää ei nähty enää kotona vain äidin avustajana, satunnaisena ruonlittajana tai lastenhoitajana, vaan kotitöihin ja lasten hoitoon ja kasvatukseen osallistuvana yhtä lailla, kuin äitienkin katsottiin osallistuvan

perheen elatukseen. Näin muun muassa väliaikainen poissaolo töistä nähtiin yhtä lailla vaihtoehdoksi isälle kuin äidillekin. Isyys ajateltiin muutoinkin kokonaisvaltaiseksi. Isän ja lapsen oma, äidistä irrallinen suhde korostui. Myöhemmin uutta isyyttä on alettu kutsumaan yleisesti osallistuvaksi isyydeksi ja siihen voidaan sisällyttää ajatus jaetusta vanhemmuudesta. (Huttunen 2001, 163, 168–178.)

Jaetussa vanhemmuudessa vanhemmuus nähdään puoliksi jaettavissa olevana hoivatyönä. Jouko Huttusen mukaan jaetussa vanhemmuudessa ei ole olemassa erilaisia sukupuolesta riippuvaisia isän ja äidin osia, vaan äidin ja isän erilaisuus syntyy luonnostaan arjen vuorovaikutustilanteissa, jos on syntyäkseen. Tärkeää onkin, että vastuu jakautuu kummallekin vanhemmalle. Kumpikin vanhemmista osallistuu niin hoivaan ja huolenpitoon kuin ulkoisten edellytysten turvaamiseen. (Huttunen 2001, 174–176.) Vanhemmuuden diskursseja perheasiantuntijapuheessa tutkineen Jaana Vuoren (2001) mukaan jaetun vanhemmuuden diskurssi pyrkii mahdollistamaan naisen työskentelyn kodin ulkopuolella. Siinä hoiva ja kotityöt jaetaan vanhempien kesken. Näin se antaa myös lapselle kotona tasa-arvoisemman sukupuolimallin. (Vuori 2001, 125–143.)

Jaetun vanhemmuuden diskurssia voidaan pitää vastadiskurssina äidinhoivan diskurssille, jossa äiti nähdään luonnostaan ensisijaisena hoivaajana ja kasvattajana isän käydessä kodin ulkopuolella töissä. (Vuori 2001, 125–143.) Vuori esittää vanhemmuuden sukupuolineutraalipuhetta koskevaksi ongelmaksi sen ajoittaisen näennäisyyden ja muistuttaa, että jaetun vanhemmuuden diskurssiin sisältyy puhetta äitihoihasta (Vuori 2001, 147–148). Diskurssien ongelmaksi hän näkee lisäksi sen, että niissä perhe ajatellaan ydinperheeksi ja että isän puuttumisesta ajatellaan seuraavan ongelmia lapsen kehitykselle. (Vuori 2001, 368–369; ks. myös Eräranta 2007, 88–103). Myös Juha Jämsä (2004, 237) on tuonut esille, että jaetun vanhemmuuden diskurssi kytkeytyy vain heteroseksuaalisiin perhemuotoihin eikä puhe jaetusta vanhemmuudesta ole tavoittanut kahden samaa sukupuolta olevan tai useamman vanhemman perheitä.

2000-luvulla vanhemmuus sijoittuu aiempaa harvemmin vain ydinperheeseen (SVT: Perheet 2020, 3, 11), ja Jouko Huttunen nosti jo 2000-luvun alussa esille ohenevan isyyden jaettuun vanhemmuuteen kytkeytyvän vahvistuvan, osallistuvan isyyden kehityssuunnan rinnalle. Ohenevassa isyydessä isyys voi olla vain biologista isyyttä tai juridista isyyttä, jossa lapsen ja juridisen isän suhteen ohuuden myötä ei synny psykologista tai sosiaalista vanhemmuutta. (Huttunen 2001, 151–161.) Huttunen erotteli ohenevasta isyydestä siittäjä-isyyden sekä niukan isyyden. Siittäjä-isyydellä hän viittasi tilanteisiin, joissa isyys on vain ja ainoastaan biologista isyyttä eikä isä ole muutoin osana lapsensa elämää. Tilanne voi syntyä isän halusta olla kantamatta isyyteen liitettyä vastuuta, äidin halusta pitää isä tietoisesti poissa lapsen elämästä tai isyyden selvittämisen on mahdottomuudesta. Niukassa isyydessä taas kaikki isyyden neljä ulottuvuutta ovat mukana, mutta isä on kyvytön täyttämään kaikkia ulottuvuuksia. Synnä voi olla esimerkiksi parisuhteen päätyminen, isän elämäntilanne tai isän

kyvyttömyys sitoutua isyyteen. (Huttunen 2001, 154–161.) Oheneva isyys korostaa näin osaltaan sitä, että asiantuntijapuheissa äitiys näyttäytyy yhä helposti yhteiskunnallisena velvollisuutena, kun taas isille vanhemmuus on ollut henkilökohtaisiin valintoihin perustuvaa (ks. Eräranta 2007, 95–96; Cook ym. 2005; Vuori 2001, 351–359; 2003, 55; 2009, 45).

Monissa tutkimuksissa on tuotu esiin ajatus naisista portinvartijoina vanhemmuuteen ja kotiin liittyvissä kysymyksissä. Heillä on nähty olevan valtaa vaikuttaa ja päättää miesten isyydestä, jolloin äidit ovat voineet sallia tai estää isiä osallistumassa lastenhoitoon. (Mm. Aalto 2012, 160; Olsavsky ym. 2020.) Esimerkiksi ennen vuonna 2016 voimaan tullutta uudistettua isyyslakia äideillä oli mahdollisuus estää kokonaan tai hidastaa isyyden selvittämistä (isyyslaki (kumottu) 700/1975, 8 §, 25 §).¹² Portinvartijuuteen kuuluu myös velvollisuuksia, ja naisille langetaan helposti vastuu miehen isyyden toteutumisesta. Hyvään äitiyteen ei kuulukaan vain huolehtiminen lapsista, vaan äidin tulee huolehtia, että isä luo läheisen suhteen lapseen, sitoutuu ja osallistuu. Näin äidin eikä isän itsensä tehtäväksi jää huolehtia, että miehen isyys on sosiaalisesti hyväksyttävää ja kelvollista. (Mykkänen & Huttunen 2008, 181, 183; Perälä-Littunen 2004, 125–126, Vuori 2001, 359; 2004, 56–57.)

Useat tutkijat ovat tuoneet esiin sen, että äitiyteen kohdistuu yhä 2000-luvulla suurempia odotuksia ja vaatimuksia kuin isyyteen (mm. Sorsa & Rotkirch 2020; Böök & Mykkänen 2019; Sevón ym. 2016; Jallinoja 2006, 154; Sevón & Huttunen 2002, 72). Isille sallitaan erilaisia vanhemmuuden muotoja äitejä enemmän. Siinä missä isät voidaan nähdä kelvollisina puutteistaan huolimatta, äideillä rajat ovat usein ahtaammat ilman samanlaisia vapauksia. (Nousiainen 2004, 74; Vuori 2001, 351–359, 2003, 55; 2009, 45.) Esimerkiksi Kirsi Nousiaisen haastattelemista äideistä, joiden lapset olivat jääneet eron jälkeen asumaan isän luo, kaikki kertoivat kohtaamastaan arvostelusta, syyllistämisestä ja tuomitsemisesta. Ihmettelyä ja kummeksuntaa ratkaisua kohtaan oli kuultu niin ystäviltä kuin ventovierailtakin, ja pahimmillaan äiti oli leimattu huonoksi äidiksi. Eron jälkeinen etävanhemmuus¹³ on yhä usein äidille häpeällistä, koska äidin katsotaan hylänneen lapsensa. (Nousiainen 2004, 162–164.) Etäisiin ei sen sijaan useinkaan liitetä samanlaista leimaa huonosta isyydestä (Huttunen 2001, 105). Samoin siinä missä hyvän äitiyden voidaan ajatella rakentuvan yhä hoivavastuun kautta ja äitien odotetaan jäävän kotiin hoitamaan pientä lasta, ei 2000-luvun alun julkisissa keskusteluissa hyvän isyyden nähty olevan riippuvaista vanhempainvapaiden pitämisestä (Jallinoja 2006, 109–110, 139–140). Minna Rantalaiho huomauttikin

¹² Äidit pystyivät estämään lastenvalvojaa selvittämästä isyyttä ennen isyyden tunnustusta. Samoin vastoin äidin tahtoa ei voitu ajaa alle 15 vuotta nuoremman lapsen puolesta isyyden vahvistamista koskevaa kannetta. (Isyyslaki (kumottu) 700/1975, 8 §, 25 §.)

¹³ Suomessa lähivanhemmaksi kutsutaan vanhempaa, joka pääsääntöisesti asuu lapsen kanssa, kun taas etävanhempia on muualla asuva vanhempi (Kuronen & Hokkanen 2008, 27).

2000-luvun alkupuolella, että lastenhoidosta oli tullut enemmän äidin ja valtion kuin perheen sisäinen asia (Rantalaiho 2003, 204, 225–227).

Isyyttä paljon tutkineet Johanna Terävä (ent. Mykkänen) ja Petteri Eerola huomattavat, että isyyden moninaistumisesta huolimatta tiukentuneet hyvän isyyden kriteerit ovat kaventaneet hyväksytyjä isyyden muotoja. 2000-luvulla isyys on noussut yhteiskunnallisesti merkittäväksi keskustelun aiheeksi, jopa trendi-ilmiöksi. Etenkin mediassa piirretään kuvaa oikeanlaisesta isyydestä. Kulttuurisen ideaalin mukaisen isän tulisi olla nykypäivänä sitoutunut perheeseensä niin emotionaalisesti, taloudellisesti kuin myös ajankäytöllisesti. Hyvä isä on hoivaava ja läsnä oleva. (Terävä & Eerola 2020; Eerola & Mykkänen 2014b, 7–8, 10; ks. myös McGill 2014.) Eerola (2015, 52) esittääkin, että hyvästä isyydestä on tullut lähes yhtä normatiivista kuin hyvästä äitiydestä, koska vastuullisilta isiltä on alettu vaatia samaa kuin vastuullisilta äideiltä. Isiin ja isyyteen kohdistuukin aiempaa enemmän odotuksia (Huttunen 2014). Kulttuurisen isyysideaalin muutos ilmenee muun muassa perhepolitiikassa. Meillä, kuten muuallakin Euroopassa, on keskeisenä tavoitteena kannustaa isiä entistä enemmän osallistumaan hoiva- ja kotitaloustyöhön (Lainiala 2010,7: Aalto 2010, 32). Kuitenkin isyyteen kytkeytyy yhä perinteisen isyyden mukaisia ajatuksia isistä perheen elättäjänä (Eerola 2015; McGill 2014, 1090–1091).

Ideaaleista huolimatta kotityöt ja lastenhoito jäävät yhä enemmän äitien vastuulle, vaikka isät käyttävät nykyään enemmän aikaansa erityisesti lastenhoitoon. Isien fyysisesti lastensa kanssa viettämä aika on kuitenkin vähäisempi kuin äideillä. Äidit myös pitävät yhteyttä päiväkotiin, kouluun, neuvolaan ja muihin ammattilaisiin miehiä useammin. (Pietiläinen & Attila 2018, 96–105; Sevón ym. 2016; Lammi-Taskula & Salmi 2014, 88; Halme 2009, 30; ks. myös Miller 2017.) Epätasainen työnjako ja äidin aktiivisempi rooli yhteydenpitäjänä virallisten tahojen kanssa osaltaan vahvistavat äitien ensisijaisuutta isiin nähden. Äidit ovat myös itse korostaneet isien toissijaisuutta perustelunaan äidin ja lapsen ainutlaatuinen suhde (Sevón & Huttunen 2004, 163). Äitien toiminnan myötä isät ovat voineet jäädä sivuun, eikä heille ole annettu mahdollisuutta toteuttaa isyyttään ja kehittää suhdettaan lapseen (ks. Julkunen 2010, 179). Ammattilaisten puhetta tutkinut Kirsi Eräranta (2007, 86, 96, 101) onkin esittänyt, että jaetun vanhemmuuden diskurssiin liittyy ajatus siitä, että miehen tulisi luoda oma paikkansa isänä perheessä.

Jaetun vanhemmuuden ja hoivaavan isyyden mallien rinnalla voidaan nähdä olevan yhä voimissaan äidin ensisijaisuuden malli, joka kyseenalaistaa hoivan jakamisen korostaen perinteistä ”äitimyyttä” (Eerola 2018, 301–303). Tätä mallia on kutsuttu myös Sharon Hayesin myötä intensiiviseksi äitiydeksi, jossa hyvä äitiys rakentuu lapsikeskeisyydestä ja asiantuntijoiden neuvojen noudattamisesta (mm. Säilävaara 2020, 22).

Äitiyden katumista tutkineet Armi Mustosmäki ja Tiina Sihto (2019) ovat todenneet, että intensiivisestä äitiydestä on tullut 2010-luvulla näkyvä kulttuurinen ilmiö. Hyvään äitiyteen liitetään nykypäivänä oman riittämättömyyden tiedostaminen ja

paremmaksi vanhemmaksi kehittyminen asiantuntijatiedon avulla samalla, kun hyvän äitiyden tavat ovat laajentuneet. Tämä on tehnyt äitiyden kulttuurisia odotuksia tutkineen Kristiina Bergin mielestä äitiydestä entistä kompleksisempaa. Äitiyteen kuuluu jatkuva tasapainoilu odotusten välillä. Esimerkiksi aika ajoitin nousevan vastakainasettelun kotiäitiyden ja uraäitiyden välillä Berg näkee johtuvan ristiriitaisten odotusten synnyttämästä riittämättömyyden tunteesta (Berg 2008, 95, 149; 2009, 170–171). Jaana Vuori (2009, 45) onkin esittänyt, että vaikka 2000-luvulla on tunnettu olevan enemmän huolissaan isyydestä muun muassa lisääntyneiden erojen myötä, näyttäytyy äitiys silti ristiriitaisempana. Toisaalta intensiiviseen äitiys on liitetty ensisijaisesti keskiluokkaiseen äitiyteen (Hays 1996; Alakärppä 2022), ja tutkimuksissa nuoret äidit ovat korostaneet äitiyden luonnollisuutta (mm. Niemelä & Kelhä 2005).

2.2.2 Juridinen vanhemmuus ja sen jakaminen

Suomessa vanhemmuutta eivät säätele vain kulttuuriset normit ja odotukset, vaan useilla lailla määrätään vanhemmuudesta ja juridiseen vanhemmuuteen kuuluvista lapseen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista (ks. esim. adoptiolaki 22/2012; avioliittolaki 234/1929; laki hedelmällisyyshoidoista 1237/2006; laki rekisteröidystä parisuhteesta 950/2001). Vanhemmuuden tehtäviin puolestaan liittyvät muun muassa laki lapsen elatuksesta (704/1975) ja laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983), jota uudistettiin vuonna 2019 (190/2019). Monet vanhemmuutta määrittelevistä laeista on säädetty alkujaan vuosikymmeniä sitten, jonka jälkeen niitä on osin uudistettu. Erityisesti vanhemmissa laeissa näkyy vahvasti perinteiset kulttuuriset käsitykset vanhemmuudesta: sen sukupuolittuneisuus ja äitiyden ensisijaisuus. Uudistusten myötä lakeja on pyritty säätämään enemmän nykyaikaa vastaaviksi ja erilaiset vanhemmuudet paremmin huomioiviksi. Tästä esimerkki on uusi, vuoden 2023 alussa voimaan astunut vanhemmuuslaki (775/2022), joka korvasi aiemmin olleet erilliset sukupuolittuneet vanhemmuuslait (ks. isyyslaki (kumottu) 11/2015; äitiyslaki (kumottu) 253/2018). Lait heijastavatkin osaltaan aikansa käsityksiä ja vaikuttavat käytänteisiin. Omassa tutkimuksessani keskityn pääasiallisesti siihen lainsäädäntöön, joka on ollut voimassa vuosina 2013–2014 ja joka on näin luonut raamit tutkimukseni nuorten vanhempien vanhemmuudelle.

Jo vuosikymmeniä Suomessa lapsella on voinut olla enintään kaksi juridista vanhempaa. He voivat olla joko eri tai samaa sukupuolta.¹⁴ Juridiseksi äidiksi katsotaan lähtökohtaisesti nainen, joka on synnyttänyt lapsen. Juridinen isyys määräytyy ensi-

¹⁴ Ennen uudistettua vanhemmuuslakia (755/2022) perheen sisäisen adoption eli aviopuolison tai rekisteröidyssä parisuhteessa kumppanin juridisen lapsen adoptoimisen myötä lapsella oli mahdollista olla kaksi juridista äitiä tai isää (ks. adoptiolaki 22/2012, 10–11 §, 15 §; laki rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta 391/2009).

sijaisesti avioliittoon perustuvan isyysolettaman perusteella: lapsen isä on äidin avio- puoliso. Juridinen vanhemmuus voidaan todeta myös maistraatin vahvistaman vanhemmuuden tunnustamisen tai kanteeseen perustuvan tuomioistuimen päätöksen perusteella.¹⁵ (Vanhemmuuslaki 775/2022.) Juridinen äitiys ja isyys voivat syntyä myös vahvistetun adoption kautta, jolloin tarvittaessa toinen tai molemmat aiemmat juridiset vanhemmat luopuvat vanhemmuudesta (adoptiolaki 22/2012). Prosessien erilaisuuden takia kuluu eri verran aikaa siihen, että lapsella on väestörekisteriin kirjattuna kaksi juridista vanhempaa. Juridinen vanhemmuus voi päättyä adoption ohella vain vanhemmuuden kumoamiseen (vanhemmuuslaki 775/2022).

Jo vanhojen isyyslakien voimassa ollessa mies ei voinut kieltäytyä isyyden selvittämisestä, mikäli juridisesti isätön lapsi tai hänen edustajansa tätä vaati. Lapsen oikeuden isään katsotaan näin menevän isän oikeuksien edelle. Tarvittaessa on ollut mahdollista tehdä oikeusgeneettinen isyystutkimus. Tuomioistuin päätöksen lisäksi se on ollut mahdollista tehdä myös asianosaisten suostumuksella lastenvalvojan selvittäessä isyyttä. (Ks. vanhemmuuslaki 775/2022; isyyslaki (kumottu) 11/2015; isyyslaki (kumottu) 700/1975; laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta 378/2005.)

Nuorten vanhempien kohdalla sukupuolen lisäksi iän voidaan ajatella olevan merkittävä tekijä juridista vanhemmuutta määriteltäessä. Suomessa juridiselle vanhemmuudelle ei ole asetettu alaikärajaa muutoin kuin adoption yhteydessä 25 vuotta (ks. adoptiolaki 22/2012, 6 §)¹⁶. Viime vuosikymmeninä nuorin äiti onkin ollut vasta 12-vuotias ja nuorimmat isät 13–14-vuotiaita (SVT: Syntyneet 1990–2020, henkilökohtainen tiedonanto; SVT: Väkitiedostot 1989–2020, henkilökohtainen tiedonanto¹⁷). Alaikäisyys ei näin ole este isyyden tunnustamiselle, mikäli tuleva isä on kykenevä ymmärtämään tunnustamisen merkitykset. Isyys voidaan myös vahvistaa kanteen perusteella alaikäisyydestä huolimatta. Alaikäisten kohdalla hänen huoltajalleen tai lailiselle edustajalle on varattava mahdollisuus tulla kuulluksi. Hän ei kuitenkaan voi eikä ole voinut estää isyyden tunnustamista ja vahvistamista, mikäli hankittua näyttöä voidaan pitää riittävänä. (Isyyslaki (kumottu) 11/2015; isyyslaki (kumottu) 700/1975; Kangas 2012, 54; vanhemmuuslaki 775/2022.) Alaikäiset äidit puolestaan pystyivät muiden äitien tavoin vaikuttamaan isyyden selvittämiseen ennen uudistettua isyyslakia (11/2015). Hänen huoltajansakaan eivät voineet vaatia isyyden selvittämistä, mikäli äiti halusi sen estää (Kangas 2012, 47, 62).

¹⁵ Isyyden vahvistaminen vaatii kuitenkin 15 vuotta täyttäneen lapsen hyväksynnän ja lapsen tulee olla lähtökohtaisesti elossa. Uusien lakien myötä isyys on voitu tunnustaa vuoden sisällä lapsen kuolemasta, mikäli sitä ei ole voitu olosuhteet huomioiden tehdä lapsen eläessä. (Ks. isyyslaki (kumottu) 11/2015; vanhemmuuslaki 775/2022.)

¹⁶ Täysi-ikäinen voi adoptoida tietyin poikkeuksin (ks. adoptiolaki 22/2012, 6 §).

¹⁷ Tilastotiedot olen erikseen pyytänyt ja saanut henkilökohtaisena tiedonantona Tilastokeskukselta. Näiden ja muiden vastaavien tilastojen hankinnasta olen kertonut tarkemmin alaluvussa 5.3. Henkilökohtaisten tiedonantojen tarkemmat tiedot löytyvät lähde- luettelosta.

Suomessa juridiseen vanhemmuuteen kuuluu muun muassa elatusvelvollisuus, lapsen oikeus pitää yhteyttä ja tavata juridista vanhempaansa, jonka luona hän ei asu, sekä oikeus periä juridiset vanhempansa (ks. laki lapsen elatuksesta 704/1975; laki lapsen huollosta ja tapaamisesta 361/1983, 2 §; perintökaari 40/1965). Lapsi voi myös saada juridisen vanhemman sukunimen, ja alaikäisellä lapsella on oikeus perhe-eläkkeeseen vanhemman kuoleman jälkeen. Vanhemmalla puolestaan on mahdollisuus muun muassa saada lapsikorotusta työttömyyspäivärahaansa ja Kansaneläkelaitokselta (Kelalta) sotilasavustusta varusmiespalvelujalle. Juridinen vanhemmuus on näin merkitsevä niin lapsen kuin vanhemmankin kannalta.

Juridinen vanhempi on useimmiten lapsensa huoltaja joko yksin tai yhdessä toisen juridisen vanhemman kanssa (laki lapsen huollosta ja tapaamisesta 361/1983).¹⁸ Huoltajuutta määriteltäessä juridisten vanhempien keskinäisellä avioliitolla on suuri merkitys: naimisissa ollessaan molemmat ovat automaattisesti kumpikin lapsen huoltajia. Mikäli lapsi syntyy avioliiton ulkopuolella, on äidillä yksinhuoltajuus syntyneestä lapsesta, elleivät juridiset vanhemmat toisin sovi. Juridiset vanhemmat voivat sopia lapsen huoltajuudesta, asumisesta, tapaamisista sekä elatuksesta. Sosiaalilautakunta vahvistaa tehdyn kirjallisen sopimuksen, mikäli se ei ole lapsen edun vastainen. Ristiriitatilanteissa tuomioistuim voi antaa asiasta päätöksen ja tarvittaessa päätöstä tai vahvistettua sopimusta voidaan muuttaa. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta 361/1983, 6–12 §.)

Huoltajuuteen kuuluu Suomessa monenlaisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Huoltajan tehtävänä on muun muassa huolehtia lapsesta, turvata hänen tasapainoinen kehityksensä ja hyvinvointi sekä pitää huolta, että lapsen on mahdollista luoda läheiset välit juridisiin vanhempiinsa. Huoltajuus ei edellytäkään juridista vanhemmuutta. Huoltajalla on oikeus saada tietoa lapsesta ja hänen on mahdollista tietyissä tilanteissa edustaa häntä. Samoin hänellä on oikeus päättää lapsen hoidosta ja kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muun muassa nimestä, uskontokunnasta ja terveyteen ja koulutukseen liittyvistä kysymyksistä yhdessä lapsen muiden huoltajien kanssa.¹⁹ Huoltajalla ei kuitenkaan ole esimerkiksi elatusvelvollisuutta. Alaikäisten vanhempien kohdalla huoltajuudessa erityisasemaan nousee lapsen taloudelliset asiat, koska alaikäinen ei voi toimia edunvalvojana, mutta muutoin ikä ei ole este huoltajuudelle.

Suomessa juridisen vanhemmuuden käytännöt ovat sukupuolittuneita (mm. Kuronen & Hokkanen 2008). Yhteishuoltajuus on selvästi yksinhuoltajuutta yleisempää, mutta yksinhuoltajista suurin osa on äitejä (SVT: Lapsen elatus ja huolto 2019). Vielä 1900-luvun alussa tilanne oli toinen ja holhouslain mukaan alaikäisen lapsen holhooja

¹⁸ Lapsen huoltolain (361/1983) mukaan lapsen huoltajia ovat lapsen juridiset vanhemmat yhdessä, toinen heistä tai täysi-ikäinen, jolle huoltajuus on annettu tuomioistuimen päätöksellä.

¹⁹ Jos juridisia vanhempia on vain yksi, joka on myös huoltaja, voi hän yksin päättää muun muassa lapsen asumisesta ja tapaamisista, vaikka toiset huoltajat olisivat eri mieltä.

oli hänen isänsä. Äidillä oli kuitenkin myös oikeus ja velvollisuus kasvattaa lastaan. Vuoden 1929 avioliittolaki teki vanhemmista tasavertaisia huoltajia. Äitien ensisijaisen hoivaajan roolin vahvistuessa isien asema heikkeni erotilanteissa. 1970-luvulla isien asemaa pyrittiin parantamaan ja 1983 voimaan tulleen lapsenhuoltolain voidaan ajatella suojelevan isien asemaa huoltajana. (Kurki-Suonio 1999; Ollila 1990, 292–293.) Tilastoista nähdään, että selvä enemmistö vanhempiensa eron kokeneista lapsista asuu virallisesti äideillään ja että isät maksavat useammin elatusmaksuja kuin äidit (SVT: Lapsen elatus ja huolto 2019, 3). Yhden vanhemman perheitä, joissa on isä ja lapsi tai lapsia on ollut 1990-luvulta aina 2010-luvun lopulle asti 2–3 prosenttia lapsiperheistä. Samassa ajassa äitien ja lasten muodostamien perheiden osuus lapsiperheistä on noussut 12 prosentista jo viidennekseen. Myös uusperheissä selvästi yli puolet lapsista on vain äidin lapsia (SVT: Perheet 2020, 3, 10–11.) Tilastoja tulkitessa tulee kuitenkin huomioida se, etteivät Suomessa lapset ole voineet olla virallisesti kirjoilla vain yhdessä osoitteessa. Näin esimerkiksi vuoroasumisesta, jossa lapsi asuu vuorotellen molempien vanhempiensa luona puolet tai lähes puolet ajasta (ks. esim. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2018, 10; Miettinen ym. 2020, 9, 11–12) ei ole tarkkoja tilastoja. Melko uudessa kotimaisessa tutkimuksessa todettiin vajaan kolmanneksen suomalaisista eroperheiden lapsista vuoroasuvan, kun kriteerinä käytettiin lain määrittämää 40 prosentin osuutta asumisesta. (Miettinen ym. 2020, 40).

Vuoroasumiseen kytkeytyy ajatus tasavertaisesta vanhemmuudesta, ja vuoroasumisen yleistyessä äidit ja isät voidaan nähdä yhä tasavertaisempina vanhempina (Linnavuori & Stenvall 2020, 7). Samalla puhe lähi- ja etävanhemmista on muutoksessa. Termeihin sisältyy lähtökohtainen oletus siitä, kuinka läheinen suhde on lapseen, ja eron jälkeistä vanhemmuutta tutkinut Tiina Hokkanen (2005, 113) muistuttaa, että uskomukset voivat olla joskus harhaanjohtavia. Marjo Kuronen (2003, 108) puolestaan on huomauttanut, että neutraaleihin termiin liitetään helposti oletus lähiäideistä ja etäisistä. Samoin usein kutsutaan yksin lapsen tai lasten kanssa asuvia äitejä yksinhuoltajiksi siitä huolimatta, miten lapsen tai lasten huoltajuus on virallisesti sovittu. Tämä häivyttää isän asemaa ja merkitystä lasten elämässä korostaen äitien ensisijaisuutta.

2.2.3 Vanhemman paikka ja perhepolitiikan tukema sukupolittunut hoiva

Isille ja äideille asetetaan helposti kodin lisäksi myös työelämässä ja koulutuksen kentillä erilaisia, osin lapsen ikään sidottuja odotuksia. Siinä missä naisten tulisi tulla tasa-arvoisiksi työelämässä, tulisi heidän samalla asettaa perhe etusijalle (Ylöstalo 2012, 228). Pienten lasten päivähoito ja äitien työssäkäynti ovat yhä ajankohtaisia yhteiskunnallisia kysymyksiä. Keskustelu juontaa juurensa aina 1960-luvun arvokeskusteluihin saakka (Jallinoja 2006, 98). Vilkas keskustelu tekee näkyväksi sen, kuinka yhteiskunta ja kulttuuri ohjaavat vanhempien välisiä, yksityisinä pidettyjä valintoja

(Vuori 2004, 55; ks. myös Närvi 2014; Alakärppä 2022). Hoivan tasolla vanhemmuus kytkeytyy vahvasti perhepolitiikkaan, ja yhteiskunnan tuki- ja palvelujärjestelmät vaikuttavat osaltaan äideille ja isille asetettuihin odotuksiin ja tasa-arvoisuuteen vanhemmina (ks. Repo 2009, 25, 35–36).

Suomessa vanhempainetuksiin on liittynyt kaksi asiaa: oikeus olla vapaalla sekä oikeus saada korvausta tästä ajasta (Hiilamo 2006, 113–117). Vuosikymmenien aikana ne ja useat muut vanhemmuuteen liittyvät etuudet ovat kokeneet monenlaisia muutoksia. Ne heijastavat aikaansa ja kertovat omaa tarinaansa vanhemmuuden tasa-arvoisuudesta ja asetetuista kulttuurisista odotuksista. Perhevapaita tutkinut Minna Salmi kollegoineen (2009) ovat todenneet, että esimerkiksi isille korvamerkityt vapaat synnyttävät käsitystä siitä, mikä on miehille kulttuurillisesti sopivaa. Näin etuudet toisaalta mahdollistavat ja toisaalta asettavat rajoituksia, joiden puitteissa tutkittavat nuoret vanhemmat ovat voineet ja voivat toimia.

Perhevapaita on säädelty erilaisin lain ja asetuksin jo itsenäisyydestämme lähtien. Alkujaan perhevapaat ja etuudet koskivat vain äitejä, ja vasta tasa-arvon lisääntyessä perhekeskusteluissa ja huolen kasvaessa naisten työmarkkina-asemasta nousivat pinnalle isien oikeudet lastenhoitoon. Eduskunta-aloitteita asiasta tehtiin jo 1960-luvulla, mutta synnytyksloman kehittäminen kohti vanhempainloma käynnistyi kunnolla 1970-luvun puolivälissä. Vuonna 1978 vanhemmat saivat oikeuden jakaa vanhempainvapaata ja isille tuli mahdolliseksi pitää kaksi viikkoa isyyslomaa lapsen synnytyä ja saada tältä ajalta äitiyspäiväraha äidin sijasta. 1980-luvun alussa isien mahdollisuutta lapsen kanssa oloon pidennettiin.²⁰ Kimmokkeena ei kuitenkaan olleet vanhemmuuden jakaminen tai naisten kannustaminen työhön, vaan naisten työssäkäynnin hillitseminen äitiysrahakaudella. (Haataja 2007, 16–18, 20–21; Varjonen 2011, 39–48.)

Vuosi 1985 oli monelta osin merkittävä vanhempien etuuksien ja mahdollisuuksien osalta. Erilliset nimitykset äitiys-, isyys- ja vanhempainrahasta otettiin viimein käyttöön, ja arkikielen termeistä äitiys-, isyys-, ja vanhempainloma tuli virallisia. Samalla muun muassa jaettavissa oleva vanhempainraha pidentyi 158 arkipäivään²¹ eli sitä maksettiin noin puoli vuotta. (Haataja 2007, 22; Varjonen 2011, 48.) Voimaan tuli laki lapsen kotihoitosta (24/1985). Sen myötä toiselle alle 3-vuotiaan lapsen vanhemmista tarjoutui mahdollisuus hoitaa lasta kotona yhteiskunnan taloudellisella tuella ja ilman pelkoa työpaikan menettämisestä. Alkujaan äitipalkan nimellä kulke-

²⁰ Mahdollisuus vanhempainlomaan ei koskenut kuitenkaan avoliitossa olevia isiä ennen vuotta 1986, mikä korosti avioliiton ensisijaisuutta (Kontula 2018, 12; Saarikallio-Torp & Haataja 2016).

²¹ Vanhempainrahaa maksetaan yli 158 arkipäivää, jos lapsi on syntynyt ennen 30 arkipäivää ennen laskettua synnytyisaikaa. Tällöin vanhempainrahaa maksetaan lisää niin monta arkipäivää kuin äitiysrahakausi aikaistui. (Ks. sairausvakuutuslaki 1224/2004, 9. luku 10 §)

neesta etuudesta oli keskusteltu jo 1960-luvulta lähtien. Yhdessä päivähoitossa tehtyjen muutosten kanssa vanhemmille tarjoutui uudenlainen mahdollisuus valita kotona tarjotun hoidon ja kunnallisen päivähoiton väliltä. (Varjonen 2011, 30–32; Anttonen 2003, 167–174.)

1990-luvulla muutokset tähtäsivät yhä enemmän äitien ja isien väliseen tasa-arvoisuuteen, mutta tehdyt muutokset eivät olleet vaikutuksiltaan toivottuja. Ennen vuosituhannen vaihdetta havahduttiin naisten pitkiin poissaoloihin työstä, ja järjestelmään haluttiin muutoksia. Kotihoiton tukea leikattiin, ja niin sanottu isäkuukausi tuli voimaan vuonna 2003. Sen myötä isät, jotka käyttivät vanhempainvapaan kaksi viimeistä viikkoa, saivat kaksi lisäviikkoa vapaata. Muutoksella pyrittiin jakamaan vanhempainvapaata enemmän äitien ja isien kesken. (Haataja 2007, 16, 22–23; Varjonen 2011.) Vuodesta 2007 isäkuukauden ajankohdan saattoi valita vapaammin, ja vuonna 2010 sitä pidennettiin kahdella viikolla (mm. Kontula 2018, 12). Isäkuukauden lisäksi perhevapaita kehitettiin muun muassa muokkaamalla osittaista hoitovapaata. Sen myötä pienten koululaisten vanhemmat voivat tehdä lyhennettyä työaikaa (ks. työso-
pimuslaki 55/2021 4 luku §4).

Vuonna 2013 isyysvapaata²² uudistettiin merkittävästi, mutta äitiys- ja vanhempainvapaat eivät sen sijaan kokeneet kestoiltaan merkittäviä muutoksia ennen elokuussa 2022 voimaan tullutta perhevapaaudistusta. Aineistonkeruuni aikaan äideillä oli oikeus jäädä 30–50 arkipäivää ennen laskettua aikaa äitiysvapaalle. Äitiysrahaa maksettiin vuodesta 1987 lähtien 105 arkipäivältä. Jaettavissa olleen²³ vanhempainrahan maksaminen alkoi äitiysrahan jälkeen lapsen ollessa noin 2,3–3 kuukautta vanha, ja sen maksaminen päättyi lapsen ollessa noin 9 kuukautta vanha. (Ks. sairausvakuutuslain 1224/2004 9. luku). Vanhempien työssäkäynti tai opiskelu on ollut ja on mahdollista jo ennen vanhempainrahakauden päättymistä. Perhevapaiden aikaan arkipäivisin työskenneltäessä isyys-, äitiys- ja vanhempainrahaan on oikeus näiltä päiviltä vähimmäismääräisenä samoin kuin saataessa opintotukea yhtä aikaa vanhempainetuuksien kanssa. (Ks. Kela, vanhempainraha.)

Perhevapaiden puhetavat heijastavat niihin kytkeytyviä kulttuurisia ihanteita. Äitiys-, isyys- ja vanhempainlomat muutettiin virallisesti vapaiksi jo ennen vuosituhannen vaihdetta (Haataja 2016, 39). Niitä kuulee kutsuttavan yhä lomiksi, mikä osaltaan luo erontekoa työelämän ja kotona tehtävän hoivatyön välille. Samoin vanhempainvapaa kytketään usein äitiysvapaaseen, vaikka se ei olekaan samalla tavoin sukupuolisidonnainen. Yhdessä näistä vapaajaksoista puhutaan äitiyslomana. Tätä selittänee se, että äidit käyttävät yli 95 prosenttia vanhempainvapaasta. Tilanne on ollut vuosia

²² Isyysvapaa pidentyi 54 arkipäivään eli noin yhdeksään viikkoon. Näistä 1–18 arkipäivää oli mahdollista pitää äitiys- tai vanhempainvapaan aikana ja muut päivät tuli käyttää ennen kuin lapsi täyttää kaksi vuotta. Isällä oli oikeus vapaaseen, mikäli hän asui lapsen äidin kanssa samassa kotitaloudessa.

²³ Isä saattoi pitää vanhempainvapaata ollessaan avo- tai avioliitossa äidin kanssa.

muuttumaton. (THL, Perhevapaatutkimus.) Perhevapaiden käyttöä paljon tutkinut Johanna Lammi-Taskula nostikin jo yli 15 vuotta sitten esiin puhetaipojen ongelmallisuuden. Puhuttaessa äitiys- ja vanhempainvapaasta äitiyslomana se mielletään vain äideille kuuluvaksi, jota isä ei olisi oikeutettu käyttämään. Näin puhetavat vahvistavat äitiyden ensisijaisuutta pienten lasten vanhempana. (Lammi-Taskula 2004, 168.)

Vanhempainetuksien ohella yhteiskunta tukee vanhemmuutta eri keinoin, kuten äitiysavustuksella ja lapsilisällä, jotka osaltaan kytkeytyvät vanhemmuuden tasa-arvosta käytävään keskusteluun. Laki äitiysavustuksesta säädettiin jo vuonna 1937 (Hiilamo 2006, 115–116), mutta se on yhä nimensä mukaisesti äitiysavustus. Keskusteluja nimen muuttamisesta esimerkiksi vanhempainavustukseksi on kuitenkin käyty tuloksettomasti aina eduskuntaa myöden (ks. Hintikka 2015; KK69/2017 vp). Lapsilisää alettiin maksaa äitiysavustuksen kanssa samana vuonna, ja äidille maksamisella haluttiin osoittaa perheenäidin työn arvo ja asema (Hiilamo 2006, 101–107). Nykyisin se voidaan maksaa äidille tai isälle. Ristiriitatilanteissa se maksetaan lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle, joka pääasiallisesti huolehtii lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Lapsilisään kuuluu yksinhuoltajakorotus, jota maksetaan yksin lapsen tai lasten kanssa asuvalle. Nimitys on osin harhaanjohtava, koska korotuksen saa, vaikka lapsesta olisi yhteishuoltajuus. (Ks. Kela, Lapsilisä.)

Keskusteluun siitä kenen, kauanko ja missä lasta tulisi hoitaa on jo vuosikymmeniä liittynyt julkinen päivähoito. Suomessa julkisella päivähoidolla on pyritty helpottamaan erityisesti naisten kokopäiväistä työssäkäyntiä. Kunnallisen päivähoitojärjestelmän synty ja ensimmäinen päivähoitolaki vuonna 1973 kytkeytyivät naisten työssäkäynnin yleistymiseen. Äidit alettiin nähdä palkkatyöläisinä äitikansalaisuuden ohella. Myös myöhemmin 1980- ja 1990-luvulla tehtyjen muutoksien ja uudistuksien taustalla on ollut pyrkimys vahvistaa äitien työmarkkinakansalaisuutta lasten oikeuksien lisäksi. (Anttonen 2003, 165–168, 179–180; Julkunen 2001, 192, 194–195; Tuohela 1998, 467.) Yksityisen hoidon tuen myötä perheiden on ollut mahdollista valita julkisen päivähoidon rinnalle yksityinen päivähoito tai palkata lapselle yksityinen lastenhoitaja. (Anttonen 2003, 179–180; Autto 2007, 212, 215.)

Kansainvälisesti monella tavoin ainutlaatuinen päivähoitojärjestelmämme yhdessä yhteiskunnan etuuskien kanssa on tarjonnut perheille mahdollisuuden valita missä lasta hoitaa, mutta valinnaisuutta on luonnehdittu näennäiseksi (mm. Varjonen 2011). Lasten päivähoito ja kotihoito on asetettu vastakkain, mihin kytkeytyy ristiriitainen käsitys lapsen parhaasta. Esimerkiksi korkeasti koulutettujen pienten lasten äitien lastenhoitovalintoja tutkineen Anne Mattilan (2019) tutkimuksessa osa äideistä perusteli kotiin jäämistä lapsen hyvällä. Toisaalta lapsen hyvällä perusteltiin myös päivähoitoa äidin palattua töihin. (Mattila 2019, 159–160.) Myös Johanna Terävä, Anu Kuukka ja Maarit Alasutari (2018) havaitsivat tutkimuksessaan, että ensimmäisen ja toisen lapsen kohdalla lapsen parhaalla perusteltiin sekä kotihoitoa että kodin ulkopuolisen hoidon valitsemista. Minna Kelhä (2009) puolestaan havaitsi omassa tutkimuksessaan, että yhteiskunnassamme hyvän äitiyden normatiivisiin oletuksiin

kuuluu ajatus pienten lasten kotihoidon paremmuudesta päivähoitoon nähden. Hänen tutkimansa äidit, jotka olivat palkkatyössä tai opiskelemissa vanhempainvapaan jälkeen, kokivat joutuneensa perustelemaan valintaansa kotiin jääneitä enemmän. Perusteluinaan he käyttivät lapsen edun lisäksi äidin hyvinvointia. (Kelhä 2009, 31.) Vanhemman hyvinvointi ja sen kytkös ansiotyöhön nousi myös Terävän ja kollegoidensa tutkimuksessa esiin perusteltaessa lastenhoitoon menoa. Toisaalta jotkut perustelivat hyvinvoinnilla myös kotona oloaan. (Terävä ym. 2018.)

Siinä missä etenkin aiemmin alle 3-vuotiaan hoidon ideaaliksi nähtiin kotihoito (mm. Repo 2012), myöhemmin kotona olo ei ole samalla tavoin hyväksyttyä ja toivottavaa. Lapsen ensimmäisten elinvuosien jälkeen äidin tulisikin käydä töissä. Riitta Jallinoja (2006) löysi omassa vuosituhaten vaihteeseen sijoittuvassa tutkimuksessaan diskursseja, joilla voimakkaasti perusteltiin lapsen kotihoitoa. Kotiäidit yhdessä samanhenkisten kanssa tukeutuivat valinnanvapauteen ja normatiiviseen ihanteeseen, ja valinnan vapauten vetoaminen tuo näkyväksi oman toiminnan poikkeuksellisuutta ja ajan hengen vastaisuutta. Löydettyissä diskursseissa kotihoito ei perustukaan aitoon vapauten valita, vaan näin tulisi toimia, jos haluaa lapsen parasta. Jallinoja nimitti tilannetta ”ansioäidin ihanteeksi”, jossa kotiäitiyttä on perusteltava, jotta se vaikuttaisi yhtä normaalilta ratkaisulta kuin äidin työssäkäynti. (Jallinoja 2006, 98–104, 132.) Saman havainnon on tehnyt muun muassa vähävaraisia yksinhuoltajaäitejä tutkinut Suvi Krok, jonka tutkimuksen äidit joutuivat perustelemaan kotiäitiyttään. Perusteluinaan äidit käyttivät juuri lapsen parasta. (Krok 2009, 80–83.)

Suomessa vallitsevaa mallia voidaan kutsua normatiivisen äitiyden vaihemalliksi: ensin äidit hoitavat pieniä lapsia kokoaikaisesti kotona ennen siirtymistään kokopäiväiseen työhön (ks. esim. Jokinen 2005, 16–17, 76; Vuori 2001). Tämä näkyy muun muassa äitien työllisyysasteessa, joka nousee nopeasti nuorimman lapsen tullessa kolmivuotiaaksi. Vuosina 2014–2018 alle 3-vuotiaiden lasten äitien työllisyysaste on ollut noin 47–50 prosenttia ja noin neljä viidestä äidistä, joilla nuorin lapsi on 3–6-vuotias, ovat työelämässä. Pienten äitien työllisyysasteessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia 2000-luvun alkuvuosista. (SVT: Työvoimatutkimus, Perheet ja Työ 2018.) Tämä osaltaan vahvistaa suomalaista hyvän äitiyden ideaalia: hän käy töissä, vaikka muutoin kantaisi suuremman vastuun lasten kasvattamisesta ja hoivasta (ks. Vuori 2014).

Vaihemalli on nähtävissä myös kotihoidon tuen käytössä, vaikka 2010-luvulla lasten kotihoidon aika on lyhentynyt. Kelan tilastollisista vuosikirjoista nähdään, että Suomessa lähes kaikki alle 1-vuotiaat ja useat alle 3-vuotiaat ovat äideillä kotihoidossa. Esimerkiksi vuonna 2001 kotihoidon tukea maksettiin 86 prosentille perheistä, joiden vanhempainrahakausi päättyi sinä vuonna (SVT: Kansaneläkelaitoksen tilastollinen vuosikirja 2003, 242). Vanhempainrahan jälkeen tukea saaneiden määrät ovat pysyneet yli 80 prosentissa sen jälkeenkin. 2000-luvun alkupuolella yli puolet alle 3-vuotiaista on kuulunut kotihoidon piiriin (Haataja & Juutilainen 2014; 16–19; Salmi 2020). 2000-luvun alkupuolella kotihoidon tukea maksettiin yleisimmin 13–24

kuukautta. 2010-luvulla taas useimmiten tukea on maksettu alle 7 kuukautta eli enintään siihen asti, kun lapsi on hieman alle 1,5-vuotias. Pisimpään kotihoidon tukea saavien osuus on vähentynyt eniten ja yhä useampi perhe jättää tuen kokonaan käyttämättä. Selvä enemmistö ei käytäkään oikeutta koko hoitovapaaseen eli siihen asti, kunnes lapsi täyttää 3 vuotta. (Salmi 2020; SVT: Kelan tilastollinen vuosikirja 2020, 282; ks. myös Haataja & Juutilainen 2014.) Tosin monet äideistä hoitaisivat lapsiaan kotona pidempään, vähintään kolmivuotiaiksi, mikäli ei tarvitsisi huolehtia arjen realiteeteista kuten toimeentulosta, työmahdollisuuksista tai toisten ihmisten suhtautumisesta (Närvi 2017).

Isien katkokset työelämässä lapsen saannin myötä ovat olleet ja ovat yhä selvästi lyhyempiä kuin äideillä. Yli 90 prosenttia kotihoidon tuen saajista on ollut ja on yhä äitejä, mutta isien osuus on noussut hieman viime vuosina (SVT: Kelan lapsiperheetuustilastot 2020, 35). Lyhyen isyysvapaan pitäjiä on ollut jo parikymmen vuoden ajan noin 80 prosenttia isistä. Vain 2–3 prosenttia isistä pitää pidemmän vanhempainvapaan (Lammi-Taskula ym. 2017; Salmi, Lammi-Taskula & Närvi 2009). Isyysvapaiden käyttö ei kuitenkaan ole miesten keskuudessa yhtä yleistä ja nuorten isien on tutkimuksissa todettu käyttävän isyysvapaita toisia isiä vähemmän (Saarikallio-Torp & Haataja 2016; Miettinen & Saarikallio-Torp 2020). Alle 30-vuotiaiden vanhempien on todettu muutoinkin jakavan perhevapaita epätasa-arvoisemmin kuin yli 30-vuotiaat (Närvi 2018; Lammi-Taskula 2022).

Kotona olon kestolla on todettu olevan yhteyttä vanhempien työmarkkina-asemaan ja koulutukseen. Muita useammin alle kolmevuotiaita lapsia kotona hoitavat äidit, joilla on keskimääräistä lyhyempi koulutus ja pienempi palkka sekä heikompi tai epävakaata työmarkkina-asema. Koulutetut ja ennen lapsen syntymää töissä olleet äidit ovat sen sijaan kotona lyhyemmän aikaa. (Salmi ym. 2009, 32, 38; Lammi-Taskula 2004; Rissanen 2012). Toisilla äideistä kotona olo voikin olla vaihtoehto matalapalkkaisille töille tai työttömyydelle (Repo 2012). Myös osalla isistä perhevapaiden käyttö kytkeytyy taloudellisiin kysymyksiin. Esimerkiksi Perhevapaat 2013 -kyselyyn vastanneiden isien yleisimmin mainitsema syy isäkuukauden käyttämättömyydelle oli perheen talous. Lähes neljä kymmenestä tutkimukseen osallistuneesta isästä mainitsi äidin saaman kotihoidon tuen, joka olisi muutoin menetetty. Isien nähtiinkin isäkuukautta käyttämättömissä perheissä olevan ensisijaisesti vastuussa toimeentulosta. (Lammi-Taskula ym. 2017, 113–116.) Määräaikaista työtä ja vanhemmuuden yhdistämistä tutkinut Johanna Närvi (2014) havaitsi väitöstutkimuksessaan, että isän oma epävarmuus työtilanne sen sijaan edisti isän kotiin jäämistä ja äidin töihin paluuta. Kotona olo ei näin aina olekaan täysin vapaaehtoinen valinta, vaan vaihtoehto työttömyydelle (Rissanen 2012). Toisaalta kotona olo voi tarjota myös hengähdystauon työelämästä. Isien kohdalla pyrkimys mahdollistaa puolison työssäkäynti tai opiskelut olivat merkityksellisiä isien pidempää perhevapaita ennustavia tekijöitä (Eerola ym. 2019). Lapsen hoidon järjestämiseen ja vanhempien työnjakoon kytkeytyykin ideologian lisäksi käytäntö (Närvi 2014).

Epätasa-arvoisesta tilanteesta ja äitien ensisijaisuudesta hoitajana on nähty seuraavan monenlaisia ongelmia naisille työelämässä. Huolta kannetaan esimerkiksi naisten eläkekertymästä ja asemasta työmarkkinoilla. Äitejä työelämässä tutkinut Katja Repo havaitsi äitien palkkatason laskevan erityisesti, mikäli äiti oli pitkään poissa työelämästä usean lapsen takia (Repo 2012, 147). Aina naisen ei tarvitse edes olla raskaana tai toivoa lasta, sillä synnytyksikäiset naiset voidaan nähdä yleisemmin riskeinä, potentiaalisina äiteinä, jotka voivat lapsen saatuaan jäädä kotiin. Eeva Jokisen tutkimuksessa aikuisten arjesta naiset itse tiedostivat asemansa. Osin olettamuksen turvin oikeutetaan esimerkiksi nuorten naisten pätkätöitä. (Jokinen 2005, 73–75; ks. myös Beck & Beck-Gernsheim 2002, 124.)

Perhepolitiikan ja tukijärjestelmän voidaan ajatella korostavan enemmän äitiyttä ja ohjaavan enemmän äitien työn sekä koulutuksen ja perheen yhteensovittamista kuin isien. Ne mahdollistavat äideille pidemmät poissaolot ja vahvistavat vallitsevia asenteita siitä, että äiti olisi yhä ensisijainen pienen lapsen hoitaja. Tämä siitä huolimatta, että Suomessa äitien työnteolla on pitkät perinteet, äitejä on kannustettu työntekoon ja isien osallisuutta on korostettu. Äidit ja isät eivät näin ollen ole samalla viivalla puhuttaessa vanhemmuuden yhdistämisestä opintoihin ja työhön.

2.3 Äidit ja isät opiskelijoina ja työelämässä

Yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten myötä yhä useammalla vanhemmuus, työ ja opinnot linkittyvät yhteen (Jakonen 2015, 287; Laakkonen ym. 2017). Lapsiperheiden vanhempien työllisyysaste on ollut vuosia korkea (SVT: Työvoimatutkimus, Perheet ja työ vuonna 2009; Perheet ja Työ 2018), ja etenkin monilla korkeakouluopiskelijoilla on lapsia (esim. Saari ym. 2020, 21). Oman lisänsä yhteensovittamiseen tuo melko pysyvästi sukupuolen mukaan eriytyneet koulutus- ja työmarkkinat. Suomessa segregatio on voimakkaampaa kuin monissa muissa Euroopan maissa (Euroopan komissio 2009; ks myös Kauhanen & Riukula 2019; Järvinen & Vanttaja 2001, 198). Naisten ja miesten erilaiset valinnat ja suuntautuminen eri aloille luovat jo lähtökohdaisesti erilaisen taustan äitien ja isien vanhemmuuden, koulutuksen ja työn yhdistämiselle.

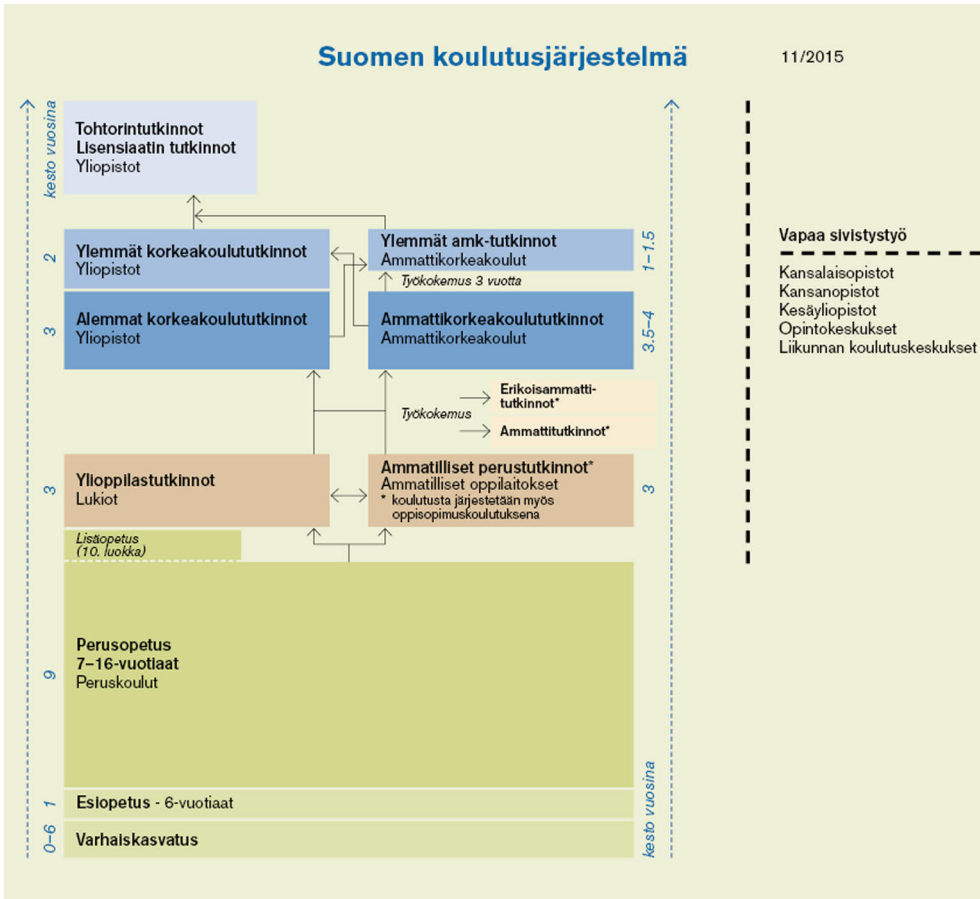
2.3.1 Naisten ja miesten eriytyneet koulutus- ja työelämäratkaisut

Suomessa koulutuksen eriytyemisellä sukupuolen mukaan on pitkä historia. Miesten kouluttautumisella on vuosisatoja vanhat perinteet, mutta naisille koulujen ovet auksivat laajemmin vasta yleisen oppivelvollisuuden myötä. Vuonna 1921 voimaan astunut laki oppivelvollisuudesta (101/1921) takasi maksuttoman kouluopetuksen sukupuoleen, kieleen tai säätyyn katsomatta seitsemänvuotiaasta aina 13-vuotiaaksi asti. (Kaarninen 1995, 14). Erityisesti suomalaisen koulun kehittäjä Uno Cygnaeus piti

tärkeänä tyttöjen kouluttautumista yhtä pitkään kuin poikien, vaikka eri luokissa. Yksinä syy oli se, että tytöillä tulevina äiteinä oli mahdollista viedä sivistystä eteenpäin. Naisten ja erityisesti työväenluokkaisten tyttöjen koulutuksen laajentaminen liittyi täten vahvasti äidin tehtävään kasvattajana. (Kaarninen 1995, 14, 35–36; Jauhiainen & Huhtala 2010, 194–195.) Koulutus toimi myös naisten yhteiskunnallisen aseman parantajana. Yleinen oppivelvollisuus ja sitä seurannut naisten koulutusmahdollisuuksien paraneminen tarjosivat naisille mahdollisuuden ammatilliseen koulutukseen ja sen myötä parempiin työtehtäviin (Komulainen 1998, 36). Esimerkiksi vuonna 1926 voimaan astui laki naisten kelpoisuudesta valtion virkoihin. Naiset vapautuivat näin enemmän sukupuolen mukaisista rajoitteista. Koulutus onkin nähty naisten itsenäisyyden ja tasa-arvoisuuden symboliksi (esim. Komulainen 1998, 36.)

Yhä koulutuspolitiikkamme ydinajatuksena voidaan pitää sitä, että jokaiselle Suomessa asuvalle turvataan tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet iästä, sukupuolesta, äidinkielestä, asuinpaikasta tai varallisuudesta riippumatta (mm. Kosunen 2021, 12). Tasa-arvoisuuden lisäksi valtioneuvoston koulutuspoliittisessa selonteossa määritellään koulutuksen keskeisiksi tavoitteiksi itsensä kehittäminen ja elinikäinen oppiminen (Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2021). Nämä tavoitteet heijastuvat ja näkyvät lakien säätelemässä koulutusjärjestelmässämme.

Suomen koulutusjärjestelmä jakaantuu perusasteeseen, toiseen asteeseen sekä korkea-asteeseen, ja eteneminen on pääasiassa hierarkkista: yleisesti vain alemman asteen opinnot suoritettua voi opiskella ylemmällä asteella. Toisaalta järjestelmässä ei ole umpiperiä, jotka estäisivät kokonaan kouluttautumisen (mm. Rinne & Järvinen 2011). Kuviossa 1 on koulutusjärjestelmä vuodelta 2015, joka oli voimassa tutkimukseni aineistonkeruuhetkellä. Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) kuviosta ilmenee eriasteisten koulutuksien suhde toisiinsa ja niiden pituudet vuosina.

Kuvio 1. Suomen koulutusjärjestelmä vuonna 2015 (OKM2022b).

Koulutusjärjestelmän perustan muodostaa maksuton yhdeksänvuotinen yleissivistävä perusopetus ja sitä edeltävä lähtökohtaisesti vuoden kestävä esiopetus. Lisäksi aineistonkeruuni aikaan kunnilla oli mahdollisuus järjestää lukuvuoden kestävä peruskoulun jälkeistä lisäopetusta. Nämä niin sanotuilla kymppiluokilla nuorten oli mahdollista korottaa arvosanojaan ja saada lisää aikaa pohtia omia koulutuksellisia ja ammatillisia valintojaan.

Perusasteen jälkeen valittavana on yleissivistävä lukiokoulutus, johon liittyy ylioppilastutkinto, tai ammattiin tähtäävät ammatilliset perustutkinnot. Ammatillisia perustutkintoja täydentävät työn ohessa suoritettavat ammatti- ja erikoisammattitutkinnot, joiden tarkoituksena on syventää osaamista. Myös kaksoistutkinto, jossa opiskelija suorittaa ammatillisen perustutkinnon lisäksi ylioppilastutkinnon on mahdollinen. Samoin on mahdollista suorittaa niin sanottu kolmoistutkinto, jolloin suoritetaan myös koko lukion oppimäärä. (Mäensivu ym. 2007, 28–29.) Elokuussa 2021 tapahtu-

neen oppivelvollisuuden laajentumisen myötä toisen asteen merkitys korostui entisestään, ja siitä tuli oikeuden lisäksi velvollisuus (ks. oppivelvollisuuslaki 1214/2020).

Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopinnot sisällään pitävässä korkeakoulutuksessa keskeistä on duaalimalli. Yliopistojen tehtävänä on tieteellinen tutkimus ja sen perusteella annettava ylin opetus. Ammattikorkeakoulut puolestaan tarjoavat enemmän työelämän tarpeita vastaavaa korkeakoulutusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin. Ammattikorkeakoulut vastaavat myös enemmän alueellisiin tarpeisiin, ja ne sijoittuvat eri puolille Suomea. Yliopistot taas ovat keskittyneet suurimpiin kaupunkeihin. (OKM 2022a.) Aikuiskoulutusta, joka kiinnittyy vahvasti elinikäisen oppimisen ideologiaan (ks. esim. Tuomisto 2003, 66), järjestetään kaikilla koulutusaloilla. Aikuiskoulutuksessa pyrkimys on huomioida opiskelijan aiemmat tiedot ja taidot sekä elämäntilanne.

Suomessa koulutuspoliittisena tavoitteena on ollut vuodesta 1970 lähtien se, että toisen asteen tutkinnon lisäksi koko ikäluokka suorittaisi niin sanotun ammatillisesti eriytyvän koulutuksen. Perusasteen tai lukion suorittamista ei ole nähty riittäväksi, vaan tärkeänä on pidetty kouluttautumalla hankittua ammattia. (Kalenius 2014, 8–10.) Koulutuksen merkityksen kasvaminen ilmenee siinä, että Suomessa on tapahtunut merkittävä muutos koulutusasteen nousussa viimeisten 50 vuoden aikana. Siinä missä 1970-luvulla ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa oli lähes kolme neljästä työikäisestä, vuonna 2012 osuus oli laskenut 18 prosenttiin. (Kalenius 2014, 8–10.) Nykyisin 20–64-vuotiaista enää 14 prosenttia on ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa (SVT: Väestön koulutus rakenne 2019, StatFin-taulukko).

Yleisestä koulutustason noususta huolimatta naisten ja miesten koulutusvalinnat ovat yhä eriytyneempiä. Siinä missä koko työikäisen väestön tasolla tarkasteltuna sukupuolten koulutus rakenne oli vielä 1990-luvun alussa hyvin samankaltainen, nähdään tilastoista muutos. (Kalenius 2014, 8; STV: Koulutustilastot.) Lukiokoulutus samoin kuin korkea-asteen opinnot ovat naisten keskuudessa suosittumia kuin miesten. 2000-luvulla peruskoulunsa päättäneistä tytöistä enemmistö on jatkanut opintojaan lukiossa, kun taas pojilla toisen asteen ammatillinen koulutus on ollut suosittumpi (STV: Koulutukseen hakeutuminen 2019). Naiset hakeutuvat nykyisin miehiä useammin korkea-asteen opintoihin ja suorittavat tutkinnon. Esimerkiksi vuonna 2020 kaikista korkeakoulututkinnon suorittaneista 56 prosenttia oli naisia (SVT: Väestön koulutus rakenne 2020). Vuosien saatossa ammattikorkeakouluissa naisten suorittamien tutkintojen osuus on ollut suurempi kuin yliopistoissa. Nykyisin naiset myös miehiä useammin aloittavat jatko-opinnot ja suorittavat tohtoritutkinnon. (SVT: Ammattikorkeakoulutus 2019, 2, 5; SVT: Yliopistokoulutus 2018, 1, 5–7.)

Miehillä koulutuksen keskeyttäminen on naisia yleisempää kaikilla koulutussektoreilla (SVT: Koulutuksen keskeyttäminen 2019). Lukiokoulutuksessa erot keskeyttämisessä oli verrattain pienet: lukiolaisnaisista 1,4 prosenttia keskeytti kokonaan tutkintoon johtavassa koulutuksessa ja miehistä vastaavasti 1,9 prosenttia lukuvuonna 2018/2019. Ammatillisessa koulutuksessa vastaavat osuudet olivat naisilla 8,2 pro-

senttia ja miehillä 9,3 prosenttia. Korkeakouluissa erot olivat vielä suuremmat. Naisista ammattikorkeakoulun tai yliopiston keskeyttäneistä kokonaan opinnot lopetti yhteensä noin 9 prosenttia, ja miehillä vastaava osuus oli 15 prosenttia. Miehet keskeyttävätkin hieman naisia useammin kokonaan opiskelunsa tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Naisten keskeyttäminen taas tarkoittaa useammin siirtymistä koulutussektorilta toiselle huomioitaessa kaikki koulutussektorit. (SVT: Koulutuksen keskeyttäminen 2019.)

Nuoret miehet jäävät naisia useammin myös kokonaan työn ja koulutuksen ulkopuolelle (STV: Työvoimatutkimus 2008–2020, StatFin-taulukko). Naisilla työvoiman ulkopuolelle jääminen ja ilman perusasteen tutkintoa oleminen linkittyy miehiä vahvemmin lapsiin. 2010-luvun alkuvuosina työvoiman ulkopuolella olleista 18–24-vuotiaista naisista, joilla ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa, oli 40 prosentilla oli alle 3-vuotias lapsi. Miehillä vastaava osuus oli vain 3 prosenttia. Ilman perusasteen tutkintoa työvoiman ulkopuolella olleiden miesten ja naisten määrät ovat olleet kuitenkin lähes yhtä suuret. (SVT: Työssäkäynti 2019.)

Naisten ja miesten erilaiset koulutusvalinnat selittävät osaltaan koulutustasossa tapahtuneita muutoksia, ja nykyisin naiset ovat miehiä koulutetumpia. Vuonna 2019 kaikista 15 vuotta täyttäneistä naisista korkea-asteen tutkinto oli reilulla kolmanneksella. Neljännes naisista oli ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa. Miehistä puolestaan korkea-asteen tutkinto oli 28 prosentilla, ja sama osuus oli vain perusasteen tutkinnon suorittaneita. Kaikista tutkijakoulutuksen suorittaneista naisten osuus oli 45 prosenttia. Tarkasteltaessa 30–34-vuotiaita sukupuolittaiset erot olivat suuremmat: naisista ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa oli 12 prosenttia ja miehistä 18 prosenttia. Miehistä kolmanneksella oli korkeakoulututkinto, kun taas naisista lähes puolella. Miehet jäävät kaikissa ikäkohorteissa naisia useammin kokonaan ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa. Esimerkiksi vuonna 1985 syntyneistä miehistä viidennes oli ilman tutkintoa 24-vuotiaana, kun naisista 14 prosenttia. Vuosi oli poikkeuksellinen, sillä keskimäärin miehistä ilman tutkintoa 24-vuotiaana on noin 15 prosenttia ja naisista muutama prosenttiyksikkö vähemmän. (STV: Väestön koulutus rakenne 2019.) Kaikkinensa suomalaisten koulutustaso on kansainvälisessä vertailussa korkea, vaikka Suomessa koulutustason nousu on hidastunut verrattuna OECD-maiden keskimääräiseen koulutustason kasvuvauhtiin. Koulutustaso vertailussa Suomi onkin menettänyt sijoitustaan. (Mäki-Fränti 2019.)

Elinikäisen oppimisen diskurssin vallitessa yhä useampi täydentää osaamistaan ammatillisin lisäkoulutuksin tai omaehtoisella opiskelulla, ja tutkimuksissa on havaittu miesten ja naisten hakeutuvan erilaisiin koulutuksiin. Naisilla harrastuspohjaisen opiskelun on todettu olevan miehiä yleisempää. Miehet taas ottavat osaa työnantajien ja työvoimaviranomaisten järjestämiin koulutuksiin hieman enemmän kuin naiset. (Laakkonen ym. 2017, 4–5.) Selitystä naisten suuremmalle koulutusaktiivisuudelle on haettu toisaalta työmarkkinoiden epävarmuudesta kuin myös monien, erityi-

sesti naisvaltaisten alojen kasvaneilla pätevyysvaatimuksilla (Silvennoinen & Lindberg 2015).

Tilastot todentavat, kuinka sukupuolittuneesti koulutusaloille hakeudutaan. Sukupuolen mukaiset valinnat ovat erityisen tyypillisiä nuorille hakeuduttaessa perusasteelta ammatilliseen koulutukseen (Murto ym. 2018). Naiset suuntautuvat koulutustasosta riippumatta yhä erityisesti terveystyö-, sosiaali- ja kasvatustieteiden koulutukseen sekä palvelusektorille, kun taas miehillä tekniset alat ovat suosiossa. Miehet taas hakeutuvat naisia useammin luonnontieteiden pariin. Luonnonvara- ja ympäristöalalla opiskelijat ovat jakautuneet melko tasan. Yliopistokoulutuksessa yhteiskuntatieteelliset, liiketaloudelliset ja hallinnolliset alat pääsevät lähimmäksi tasa-arvoa opiskelijaosuuksissa. Toisinaan alojen tasainen jakautuminen on kuitenkin näennäistä ja alojen sisällä on löydettävissä opintosuuntauksia, jotka ovat vahvasti sukupuolittuneet. (Saari & Lahtinen 2019, 40–44; Lahtinen ym. 2021.) Naisten ja miesten voimakkaasti eriytynyt hakeutuminen opiskelijamääriltään suurimmille aloille lisää osaltaan työmarkkinoiden sukupuolisegregaatiota, joka juontaa juurensa osin jo naisten työmarkkinoille tulosta. Institutionaalisten tekijöiden lisäksi segregatioon vaikuttavat erilaiset yksilö- ja mikrotason tekijät. Yhdeksi merkittäväksi tekijäksi on nähty muun muassa stereotyyppiset käsitykset sukupuolista ja sukupuolille sopivista ammateista. (Reskin & Bielby 2005; Lahtinen ym. 2019, 11.)

Segregaatio on nähty monin tavoin ongelmalliseksi. Eriytyminen ei vain rajaa yksilön valinnanmahdollisuuksia, vaan myös jäykistää työmarkkinoita ja vaikuttaa siihen, että miesten ja naisten asema työmarkkinoilla nähdään erilaisiksi (mm. Kauhanen & Riukula 2019). Valitsevat kulttuuriset käsitykset vaikuttavat osaltaan myös nais- ja miesvaltaisten alojen arvottamiseen ja palkkaukseen (Lahtinen & Vieno 2019, 20). Suomessa miesten palkkataso on tutkitusti korkeampi kuin naisilla, vaikka naisilla on lähtökohtaisesti korkeampi koulutustaso ja heidän työllisyysasteensa on lähes samalla tasolla miesten kanssa (Koskinen Sandberg 2016, 19–21; Vuorinen-Lampila 2018; SVT: Väestön koulutus rakenne 2019). Tätä osaltaan selittää työmarkkinoiden sukupuolisegregaatio: naiset työskentelevät julkisella sektorilla matalapalkkaisilla aloilla miehiä useammin ja miehet vastaavasti työskentelevät naisia useammin yksityisellä sektorilla (esim. Kauhanen & Riukula 2019, 82–84; Sutela & Lehto 2014, 12–18). Tämä heijastuu korkeakouluopiskelijoilla muun muassa harjoitteluihin. Naisvaltaisilla aloilla koulukouluopiskelijoiden harjoittelut ovat useammin palkattomia, kun taas miehet suorittavat useammin harjoittelunsa palkallisena. (Akavan opiskelijoiden harjoittelubarometri 2019, 19–21.)

Erilaiseen asemaan vaikuttaa myös se, että naisvaltaisilla aloilla on enemmän määräaikaista työsuhteita, osa-aikaisuutta sekä erilaisia pätkätoita (Jakonen 2015, 286). Erityisen suuri ero määräaikaissa työsuhteissa on todettu olevan nuorimpien naisten ja miesten kohdalla. Suomessa kuitenkin naisten osa-aikatyö on verrattain harvinaista ja selvästi vähäisempää kuin muissa Pohjoismaissa tai EU-maissa. (Sutela & Lehto 2014, 37; Sutela ym. 2019, 57.) Samasta koulutuksesta huolimatta

naisten ja miesten on todettu aloittavan työuransa erilaisissa tehtävissä, mikä osaltaan kasvattaa sukupuolten välisiä eroja urakehityksessä (Kauhanen & Napari 2015). Urakehitykseen on todettu vaikuttavan myös perhevapaiden epätasainen jakautuminen, kotitalouksien sisäinen työnjako sekä sukupuolittuneet käsitykset miesten ja naisten kyvyistä ja rooleista työmarkkinoilla (Kauhanen & Riukula 2019, 81, 95).

2.3.2 Vanhemmuuden ja opintojen yhdistäminen

Naisten ja miesten erilaisten koulutusvalintojen rinnalla olen tutkimuksessani kiinnostunut vanhemmuuden ja opintojen yhdistämisestä. Suomessa aihepiiriä käsittelevää tai siihen linkittyvää tutkimusta on julkaistu melko vähän. Se on keskittynyt myös pitkälti korkea-asteen opiskelijoihin (esim. Reinikainen 2018; Kunttu ym. 2017; Niemelä 2014; Maunula 2014; Jauhiainen ym. 2009; Paajanen 2005; Korhonen 1998). Aihe on kuitenkin tärkeä, ja muun muassa vuonna 2019 julkaistussa valtioneuvoston lapsistrategiassa korostettiin opiskelevien nuorten keskeistä asemaa syntyvyyden kehityksessä (ks. Heikkilä 2019, 22).

Opiskelijavanhempien osuutta etenkin korkeakouluissa ei voida pitää marginaalisena. Vuoden 2019 Eurostudent-tutkimus paljasti, että ammattikorkeakouluopiskelijoista joka neljännellä ja yliopisto-opiskelijoista joka kahdeksannella oli lapsia (Saari ym. 2020, 21). Samana vuonna toteutetun Opiskelijabarometrin vastaajista puolestaan joka seitsemännellä korkeakouluopiskelijoista oli alaikäisiä huollettavia (Murto & Lauronen 2020, 16). Korkeakouluissa opiskelevien vanhempien määrä on vuosien saatossa lisääntynyt. Vuonna 2010 teetetty opiskelijatutkimus paljasti, että kaikkiaan noin joka kymmenes korkeakouluopiskelija asui puolison ja lapsen tai lasten kanssa ja yksi sadasta yksin lasten kanssa (Saarenmaa ym. 2010, 29). Vuoden 2016 korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimukseen vastanneista kuudella sadasta oli lapsia ja reilu prosentti vastaajista ilmoitti odottavansa lasta (Kunttu ym. 2017). Sen sijaan vuoden 2019 Lukiolaisbarometriin vastanneista vain muutamat asuivat yhdessä lasten kanssa (Sarajärvi 2019). Alle 20-vuotiaissa toisen asteen opiskelijoissa opiskelijavanhempien osuus on aiemminkin ollut hyvin pieni. Esimerkiksi vuonna 2006 toteutetussa Kelan opiskelijakyselyssä vain muutamalla yli 1600 vastaajasta oli lapsia, ja heistä selvä enemmistö suoritti ammatillista perustutkintoa. Toisaalta toisen asteen opiskelijamäärien ollessa suuria Kelan opiskelijatutkimuksessa havaittujen osuuksien perusteella oppilaitoksissamme on ollut useita satoja opiskelijavanhempia vuosittain. (Ks. Hämäläinen ym. 2007, 33, 39.)

Opiskelijavanhemmuudessa on havaittavissa sukupuolittuneisuutta ja ikäsidonnaisuutta. Naisopiskelijoilla on lapsia miehiä useammin (Potila ym. 2017, 28) samoin kuin vanhemmilla opiskelijoilla nuorempiin verrattuna. Esimerkiksi vuonna 2002 yliopistossa aloittaneilla alle 25-vuotiailla vain 0,4 prosentilla oli lapsia, kun taas lapsia oli lähes joka kolmannella 25–49-vuotiaana hakeneella ja valitulla (Rinne ym. 2008).

Vuonna 2016 toteutetussa Eurostudent VI -tutkimuksessa yli 30-vuotiailla opiskelijoilla yli 40 prosentilla oli lapsia (Potila ym. 2017, 28).

Opiskelijavanhemmuuden keskittyessä vanhempiin ryhmiin on tutkimuksissa havaittu, että kolmanneksella korkeakouluissa opiskelevilla opiskelijavanhemmilla oli suoritettuna jo aiempi korkeakoulututkinto tai he siirtyivät työelämästä opiskelijoiksi. Sen sijaan harvinaisempaa oli opintoihin siirtyminen suoraan toiselta asteelta. (Potila ym. 2017, 20; Saari ym. 2020, 22.) Yliopisto-opintojen syynä monilla olikin täydennuskouluttautuminen ja halu kehittyä nykyisessä työssään tai alan vaihto. Työelämässä olon myötä monilla opiskelijavanhemmilla oli myös käytössään suuremmat taloudelliset resurssit. (Niemelä 2014, 147; ks. myös Rinne ym. 2008). On kuitenkin hyvä muistaa, että opiskelijavanhemmat ovat eri-ikäisiä eikä kaikilla ole samanlaista taustansa luomaa taloudellista turvaa (ks. Potila ym. 2017, 20).

Vanhemmuuden myötä opiskelijan on ollut ja on yhä mahdollista saada hieman erilaisia tukia kuin lapsettomien opiskelijatoveriensa. Yhteinen tuki kaikille opiskelijoille on opintotukilain (65/1994) mukainen opiskelijoille maksettava opintotuki, joka sisältää pääasiallisesti opintorahan ja valtion takauksen opintolainaan. Tuen saannin edellytyksenä on riittävä opinnoissa eteneminen. Nykymuotoista opintorahaa ja sitä täydentävää asumislisää on maksettu Suomessa opiskelijoille aina 1970-luvulta lähtien. 1990-luvulla sitä kehitettiin opintorahapainotteisemmaksi, mutta 2000-luvulla tehtyjen muutosten myötä sen lainapainotteisuus lisääntyi verrattuna 1990-luvun alkuun. (OKM, Opintotukijärjestelmän kehitys; Uusitalo 2016, 16.) Aineistonkeruun aikaan vuosina 2013–2014 itsenäisesti asuvien täysi-ikäisten korkeakouluopiskelijoiden opintotuen suuruus oli noin 600 euroa ja vastaavasti täysi-ikäisillä, itsenäisesti asuvilla toisen asteen opiskelijoilla noin 550 euroa. Tuki oli yhtä suuri lapsettomille kuin elatusvelvollisillekin. (SVT: Kelan opintoetuustilasto 2012/2013, 9–10; 2013/2014, 9–10.)

Opintotukea on vuosien saatossa kehitetty monin tavoin. Kehittämisen taustalla on ollut muun muassa huoli opiskelujen ja työn yhdistämisestä sekä opintojen pitkitymisestä kuin myös opiskelijavanhempien asemasta. Ennen vuosituhaten vaihdetta otettiin käyttöön niin kutsuttu vuositulon malli, johon liittyi ajatus opintotuen ja tulojen yhdistämisen helpottumisesta. (OKM, Opintotukijärjestelmän kehittäminen; Uusitalo 2016.) Täten tutkimani nuoret vanhemmat saattoivat ansaita laskennallisesti tuloja 660 euroa kuukaudessa opintotukikuutta kohden ja 1970 euroa tuetonta kuukaudelta kohden (Opiskelijaperheet ja opintotuki 2009, 9) 2000-luvun puolivälissä puolestaan lisättiin kannustimia tavoiteajassa valmistumiseen ja 2010-luvulla korkeakouluopiskelijoiden opintotuen enimmäisaikaa on rajattu. Opiskelijavanhemmille suunnattu 75 euron huoltajakorotus tuli voimaan vuonna 2018. Vuonna 2022 huoltajakorotuksen suuruus oli vajaa 110 euroa. (OKM, Opintotukijärjestelmän kehitys; Kela 2022.) Opiskelijavanhemmilla opintotuen suuruuteen ei ole vaikuttanut elatusvelvollisuuden myötä omien vanhempien luona asuminen tai omien vanhempien tulot (ks. esim. Opiskelijaperheet ja opintotuki 2009). Sen sijaan opiskelijavanhemmille mak-

settiin yleistä asumistukea jo ennen vuoden 2017 muutosta, jolloin heidän tukensa määrään vaikuttivat muun muassa puolison tulot sekä asuinpaikkakunta (OKM, Opintotukijärjestelmän kehitys; asumistukilaki (kumottu) 408/1975).

Opintorahan, asumistuen ja opintolainan lisäksi opiskelijoita tuetaan myös muutoin. Opintovapaalla olevat, joilla on kahdeksan vuoden työkokemus, voivat saada aikuiskoulutustukea. Se korvasi 2000-luvulle tultaessa vanhan aikuisopintorahan. (OKM, Opintotukijärjestelmän kehitys.) Tuen ehtoina on opintovapaan lisäksi työskentely saman työantajan palveluksessa vähintään vuoden ajan ennen opintoja. Tuki on suunnattu työelämässä jo oleville, ja tuen suuruus on merkittävästi opintorahaa suurempi perustuen opiskelijan työssä saamaansa palkkaan. (Ks. Työllisyysrahasto 2022.) Opiskelijoille on maksettu myös ateriatukea 1970-luvun lopulta alkaen, jonka ajatuksena on turvata opiskelijoille yksi lämmin ateria päivässä (Kela, Elämässä 2019).

Tutkimuksissa on kuitenkin käynyt ilmi yhteiskunnan taloudellisen tuen riittämättömyys. Esimerkiksi vuoden 2016 Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksen vastaajista puolet opiskelijavanhemmista ajatteli saamansa tuet riittämättömiksi (Kunttu ym. 2017). Opiskelijaperheiden aseman on nähty olevan myös keskimääräistä heikompi (Salmi ym. 2014). Tulotaso oli heikoin erityisesti yhden vanhemman perheissä ja perheissä, joissa molemmat vanhemmista olivat opiskelijoita (Opiskelijaperheet ja opintotuki 2009).

Taloudellisten resurssien vuoksi monen opiskelijan on käytävä opintojen ohessa töissä, ja erityisesti korkeakouluopiskelijoiden työssäkäynti on melko yleistä. Esimerkiksi kyselyni toteuttamisvuonna 2013 yli puolet kaikista täysi-ikäisistä opiskelijoista kävi opintojen ohella töissä. Työssäkäynti yleistyi iän myötä ja koulutustason noustessa. Lukio-opiskelijoista reilu neljännes työskenteli ja toisen asteen ammatillisen koulutuksen opiskelijoista joka toinen. Ammattikorkeakouluopiskelijoista jo reilu puolet ja yliopisto-opiskelijoista vajaa 60 prosenttia oli työllisiä opiskelijoita. Naiset työskentelivät miehiä useammin koulutuspaikasta riippumatta. (SVT: Opiskelijoiden työssäkäynti 2013.) Työssäkäynnillä on havaittu olevan yhteyttä myös korkeakouluisten perhetilanteeseen. Esimerkiksi vuonna 2019 opiskelijavanhemmilla työssäkäynti oli keskimääräistä yleisempää (Saari ym. 2020, 32–33; ks. myös Murto & Lauronen 2020, 16). Työssäkäynti tuokin oman lisänsä opiskelun ja vanhemmuuden yhdistämiseen vieden osan käytössä olevista aikaresursseista (ks. myös Niemelä 2014, 153). Opiskelijavanhemmilla sukupuolittaisten erojen on havaittu olevan kuitenkin päinvastaiset kuin yleisesti. Jukka Niemelä (2014) havaitsi tutkimuksessaan, että opiskelijajaisiät työskentelivät opiskelijaäitejä useammin kokopäiväisesti opintojen ohella. Opiskelijaäideillä osa-aikainen työ taas oli opiskelijajaisiä yleisempi. (Niemelä 2014, 146.)

Opiskelijavanhempien asema on myös paikoin heikompi, sillä hoitovapaa sekä osittainen hoitovapaa ovat sidoksissa työsuhteeseen (työsopimuslaki 55/2001). Näin opiskelevilla vanhemmilla ei ole mahdollista hyödyntää hoitovapaata, vaan vanhem-

man on mahdollista olla poissa opinnoissa määritelty aika. Samoin opiskelevalla vanhemmalla ei ole samanlaista lakisääteistä oikeutta poissaoloon lapsen sairastuessa kuin työssäkävillä (ks. työsopimuslaki 55/2001). Tämä voi aiheuttaa ongelmia erityisesti läsnäoloa vaativien kurssien osalta. Rahan lisäksi haasteiksi vuoden 2016 Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksessa mainittiin lastenhoidon järjestyminen ja joustamattomat opiskelukäytännöt. (Kunttu ym. 2017, 78–79.) Myös muissa opiskelijavanhemmuutta tarkastelevissa tutkimuksissa on havaittu samankaltaisia haasteita. Käytännön ongelmien lisäksi roolien yhdistämisestä on seurannut toisille vaikeuksia jaksamisen kanssa (Reinikainen 2018; Rotkirch ym. 2017; Paajanen 2005).

Taloudellisten reunaehtojen ja opiskelukäytäntöjen lisäksi koulutuspoliittisilla ratkaisuilla on vaikutusta vanhemmuuden ja opintojen yhdistämiseen. Suomalainen koulutusjärjestelmä on kokenut monenlaisia muutoksia jokaisella koulutusasteella viimeisten vajaan 30 vuoden aikana, jotka ovat vaikuttaneet niin nuorten kuin vanhempienkin isien ja äitien vaihtoehtoihin. Korkea-asteella keskeisimpiä muutoksia tutkittavieni kannalta on ollut ammattikorkeakoulujen tulo vuonna 1996 yliopistojen rinnalle ja perustutkintoja seuranneet ylemmät korkeakoulututkinnot vuonna 2005 (ks. esim. Ojala 2017). Myös 2000-luvun alkupuolen Bolognan prosessi, joka teki muun muassa yliopistotutkinnoista kaksiosaisia, on osaltaan luonut raameja ja tarjonnut uusia mahdollisuuksia nuorille vanhemmille koulutuksen saralla.

Tutkimusjoukkoni kannalta merkityksellisempinä muutoksina voidaan pitää 1990-luvun ja 2000-luvun alkupuolella tapahtuneita muutoksia toisen asteen koulutuksessa. Lukiokoulutuksen suurimmat muutokset ovat liittyneet joustavuuden ja valinnaisuuden lisääntymiseen. Esimerkiksi vuonna 1994 kurssimuotoinen luokallinen lukiokoulutus muuttui luokattomaksi ja ylioppilastutkinnon hajauttaminen eri tutkintokerroille tuli mahdolliseksi. Valinnaisuutta lisäsi puolestaan ensin vuonna 1995 koekieluna alkanut ja 10 vuotta myöhemmin kaikkiin lukiolaisiin laajentunut ylioppilastutkinnon muutos.²⁴ Ammatillisessa koulutuksessa suuri ja merkittävä muutos ennen 2010-lukua oli toisen asteen ammatillisten perustutkintojen muuttaminen kaksivuotisista kolmivuotisiksi. Uudistus alkoi 1990-luvun lopulla ja elokuusta 2001 alkaen kaikki ammatilliset perustutkinnot ovat olleet kolmivuotisia. Täten niiden pohjalta on saattanut hakeutua myös muihin kuin saman alan ammattikorkeakouluopintoihin. Muutoksen myötä ammatillisen koulutuksen suorittaneiden mahdollisuudet jatkaa opintoja laajenivat, ja ammatillisista perustutkinnoista tuli tasavertaisempia lukiokoulutukseen nähden. (Lehtisalo & Raivola 1999.) Tosin samalla nuorten opinnot pidentyivät puolesta vuodesta vuoteen, ja työelämään tai korkeakouluopintoihin siirryttiin yhä useammin 19-vuotiaana. Tutkimillani nuorilla vanhemmilla onkin ollut erilaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia aloittaa mutta myös päättää opintonsa eri iässä.

²⁴ Muutoksen myötä vain äidinkielen koe säilyi pakollisena ja muut kolme pakollista koetta on valittavissa.

3 NUORUUS JA VANHEMMUUDEN ”OIKEA-AIKAISUUS”

Vanhemmuuden ohella nuoruus on tutkimuksessani keskiössä, ja tässä luvussa paneudun siihen, millaisen kontekstin nykynuoruus luo vanhemmuudelle. Vanhemmuuden tavoin nuoruus käsitteenä tai ilmiönä ei ole yksiselitteinen, vaan eri aloilla sitä määritellään ja tarkastellaan hyvin monenlaisista lähtökohdista. Sosiologisessa ikätutkimuksessa kulttuurisen ikäjärjestyksen käsitteeseen sisältyy ajatus siitä, että on olemassa erilaisia käsityksiä eri elämänvaiheista ja ikään liittyvistä ilmiöistä. Nämä käsitykset ovat riippuvaisia kulttuuriympäristöstä. Näin elämäkulun erilaisille tapahtumille, kuten lapsen saamiselle tai opinnoille, voidaan katsoa olevan ”oikea aika” eli tietty ikä- ja elämänvaihe ihmisen elämässä, ja niihin kohdistuu niin yksilöllisiä kuin yhteisöllisiäkin odotuksia ajankohdasta. (Mm. Aapola & Ketokivi 2005a.) Kulttuuristen ihanteiden ja normien noudattamattomuus nähdään kyseenalaisena ja huolta herättävänä (Aapola 1999; Rantamaa 2001; Aapola & Ketokivi 2005a, 2005b, 19). Käsitteet ”oikea-aikaisuudesta” eivät ole muuttumattomia, vaan elämäkulun tapahtumien sijoittuminen tietyille ikävuosille ja elämänvaiheisiin on vaihdellut ajan saatossa. Länsimaisessa yhteiskunnassa peruselämänvaiheet - lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus - on yleisesti nähty jatkumona, ja nuoruus on sijoittunut ajanjaksoksi lapsuuden ja aikuisuuden väliin (Marin 2001, 19). Vanhemmuus mielletään usein vasta aikuisuuteen kuuluvaksi (mm. Cohler & Musick 1996), jolloin nuoruuteen liitettyt kulttuuriset ihanteet ja odotukset sekä ikärajaukset tuovat oman lisänsä nuorena lapsen saamiseen ja vanhempana elämiseen.

Luvun alussa tarkastelen ”oikeanlaista” nuoruutta ja siirtymää aikuisuuteen, jonka jälkeen keskityn vanhemmuuden ”oikea-aikaisuuteen”. Ensimmäisissä alaluvuissa käsittelem nuoruutta ikänä ja elämänvaiheena sekä nuoruuden pidentymistä, johon kytkeytyy koulutuksen kasvanut asema ja merkitys nuorten elämässä. Tämän jälkeen kuvaan suomalaisen vanhemmaksi tulon myöhentymistä ja tuon tilastojen avulla esille suomalaisten nuorten vanhempien erityisyyttä. Tämä tarkastelu todentaa osaltaan nuoruuden pidentymistä ja vanhemmaksi tulon oikea-aikaisuuden sosiaalista ja kulttuurista rakentumista (ks. Kelhä 2009).

3.1 Nuoruus ikänä ja elämänvaiheena

3.1.1 Nuoruuden ikämääriykset

Aiemmin kronologinen ikä on usein ollut hallitseva sosiologisessa tutkimuksessa (Rantamaa 2001, 49), mutta nykyisin ikää ei pidetä pelkästään yksiulotteisena objektiivisena tosiasiana. Sitä ei nähdä enää vain vuosien karttumisena syntymästä alkaen, vaan vanhemmuuden ja nuoruuden tavoin se voidaan ajatella sosiaalisesti konstruktiiviseksi, jossa yksilölliset kokemukset muodostuvat kulttuurisessa ja historiallisessa kontekstissa. (Ks. Aapola 1999, 224–227; Sankari & Jyrkämä 2001, 7–8.) Ikään liitetään myös monenlaisia ulottuvuuksia ja erilaisia iän määriytyksiä on runsaasti. Kronologisen iän ohella voidaan puhua institutionaalisesta, kehityksellisestä, fyysisestä, biologisesta, psykologisesta, kontekstuaalisesta, sosiaalisesta, kokemuksellisesta, ruumiillisesta, persoonallisesta, subjektiivisesta, symbolisesta, funktionaalista tai toiminnallisesta ja rituaalisesta iästä (Aapola 1999, 223–253, 2002; Laslett 1989, 24–27; Rantamaa 2001; 51–73). Näin sen suhde nuoruuteen on myös moninainen.

Nuoruuden ikämääriytyksien tarkastelussa tukeudun sosiologi Sinikka Aapolan (2002) erittelemiin neljään erilaiseen iän diskurssiin: kronologiseen, fyysiseen, kokemukselliseen ja symboliseen. Aapola muodosti diskurssit nuorten ikämääriittelyistä kertovien esseiden pohjalta ja analyysissään hän on tukeutunut Peter Laslett'n ja Ilkka Kankaan ajatuksiin iän ulottuvuuksista. Jokainen näistä diskursseista määriittelee nuoruutta omalla tavallaan ollen toisinaan myös ristiriidassa keskenään. Näin ne osaltaan tarjoavat erilaisia näkökulmia nuorten vanhemmuuden tarkasteluun ja siihen, miten iän perusteella vanhempi määriitellään nuoreksi vanhemmaksi.

Perinteiseen kronologisen iän diskurssiin kuuluvat institutionaalinen ikä ja kehityksellinen ikä, johon sisältyy ajatus tietyn psykologisen tai fyysisen kehitystason vastaavuudesta tiettyyn kronologisen iän vaiheeseen (Aapola 2002, 299–303). Nuoruuteen liitetään usein ajatus kypsyydestä ja tätä arvioidaan nuorten tekemien valintojen kautta (Westberg 2004). Kehitykselliseen ikään liitetään usein myös sukupuoli ja nuorten naisten odotetaan kypsyvän nuoria miehiä aiemmin (Gordon & Lahelma 2004).

Institutionaalisisella iällä viitataan kronologisen iän standardoiviin määriytyksiin (Aapola 2002, 299–303), joiden myötä nuoruus sijoittuu eri ikävuosille. Nuorisolaissa (1285/2016) nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita. Lain tarkoitus on edistää nuorten tasa-arvoisuutta ja osallisuutta yhteiskunnassa sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Näin se osaltaan määriittää myös alle 29-vuotiaiden nuorten vanhempien yhteiskunnallista asemaa. Täysi-ikäisyys taas saavutetaan 18-vuotiaana, ja sitä voidaan pitää eräänä aikuisuuden normatiivisena mittarina (mm. Oinonen 2001, 111; Myllyniemi 2009, 138). Täysi-ikäisyyden ikäraja vaikuttaa muun muassa lastensuojelulaissa (417/2007). Siinä alle 18-vuotiaat määriitellään lapsiksi ja 18–24-vuotiaista puhutaan nuorina. Täten esimerkiksi sijoituksen jälkeen yli 18-vuotiaat ovat oikeutettuja

jälkihuoltoon, jossa muun muassa taloudellisesti tuetaan nuorten itsenäistymistä. (Ks. lastensuojelulaki 417/2007.) Lainsäädännöstä – esimerkiksi rikosoikeudesta – löytyy kuitenkin myös muunlaisia lapsuutta, nuoruutta ja aikuisuutta määritteleviä ikärajoja. Samoin muissa yhteyksissä nuoruutta määritellään erilaisin ikärajoin. Esimerkiksi Tilastokeskuksen luokituksista nuoriksi määritellään 15–29-vuotiaat (Raitanen 2001, 207). Ei olekaan olemassa yhtä selvää nuoruuden ikärajaa, ja ikärajojen voidaan ajatella myös hämärtyneen (Aapola 2005, 259). Pelkkiin ikärajoin perustuvaa nuoruuden määrittelyä onkin kritisoitu jo 1990-luvun alkupuolelta lähtien (mm. Hoikkala 1993). Omassa tutkimuksessani tukeudun kuitenkin ikärajoin määrittellessäni kohderyhmääni, koska ikävuosiin perustuva rajausta mahdollisti väestötietojärjestelmän hyödyntämisen. Tilastollinen vertailu olisi ollut myös haastavaa ilman selkeää ikärajausta.

Fyysisen iän diskurssiin sisältyy ajatus arvioidusta, iästä ja siihen sisältyvät biologinen ja kontekstuaalinen (sosiaalinen) ikä. Biologisessa iässä keskiössä ovat erilaiset anatomiset mittaukset sekä fyysiset toiminnot, ja se linkittyy vahvasti lääketieteeseen. Kontekstuaalinen ikä taas viittaa sosiaalisissa tilanteissa toisten ihmisten tekemiin arviointeihin kronologisesta iästä. (Aapola 2002, 304–306.) Ulkoisen olemuksensa ja käytöksensä perusteella nuoret voidaan luokitella hyvin eri-ikäisiksi, ja osa joutuu todistamaan esimerkiksi täysi-ikäisyyttään toisia useammin. Paula Rantamaa (2001, 58–61, 88) liittyy sosiaaliseen ikään erilaiset ikäroolit ja ikänormit, jolloin tarkasteltavasta riippuen voidaan puhua ikään liittyvistä rooliodotuksista tai rooleihin liittyvistä ikäodotuksista. Näin myös alle 20-vuotiaisiin vanhempiin voidaan liittää ajatus nuoren roolista vanhemman roolin sijaan. Samoin vanhemmuuteen voidaan asettaa ikäodotuksia, jotka määrittävät vanhemmuuden ”oikeaikäisyyttä”.

Kokemuksellisen iän diskurssissa keskiössä on ihmisen käsitys iästään (mm. Lasset 1989, 24–26) ja se voi olla toisinaan hyvinkin ristiriidassa kronologisen tai kontekstuaalisen iän kanssa. Esimerkiksi nuori saattaa tuntea itsensä vanhemmaksi kuin miltä näyttää tai mitä kronologinen ikä määrittää, mutta silti hänet voidaan nähdä vielä hyvin nuoreksi. Kokemukselliseen ikään Aapola (2002, 307) on liittänyt myös ruumiillisen iän diskurssin, johon liittyy käsitykset ikäsopivuudesta eli siitä, kokeeko nuori olevansa oikeanikäinen. Näin esimerkiksi nuori itse voi kokea olevansa valmis vanhemmaksi, mutta toiset eivät ajattele samoin hänen kronologisen ikänsä vuoksi. Symbolisen iän diskurssilla puolestaan viitataan ympäristön asettamiin odotuksiin tietyn elämänvaiheen käytöksestä, taidoista ja pukeutumisesta. Aapola huomauttaakin, että kulttuurillisiin ikänormeihin liittyy yhä nykyäänkin symbolinen ulottuvuus. Nuoruuteen sisältyy näin odotuksia tietynlaisista taidoista, jotka määrittävät nuoren statusta ja tällöin puhutaan funktionaalisesta iästä. Rituaalinen ikä taas liittyy tiettyihin ikäperusteisiin rituaaleihin, jollaisiksi Suomessa on nähty sekä rippikoulu että ylioppilaskirjoitukset. (Ks. Aapola 2002, 307–311.)

3.1.2 Pidentynyt instituutioiden säätelemä nuoruus

Länsimaissa siirtymä aikuisuuteen on nähty nuoruudessa keskeiseksi (Jones 2009, 84) ja nuoruutta on peilattu erityisesti aikuisuuteen (mm. Hoikkala 1993; Furlong & Carmel 2007; Wyn & White 1997). Nuoruuteen on liitetty keskeneräisyyttä ja sen myötä nuoret on nähty puutteellisina yhteiskunnan jäseninä. Heidän vastuullisuuttaan ja itsenäisyyttään ei ole aikuisten tavoin kunnioitettu, ja toisaalta useinkaan nuorten ei ajatella ansaitsevan enää samanlaista hoitoa ja myötätuntoa kuin lasten. (Jones 2009, 167.) Tämän myötä siirtymä aikuisuuteen on korostunut. Sosiologisessa tarkastelussa siirtymä (transition) nuoruudesta aikuisuuteen tapahtuu aikuisuutta tuottavien tekojen, tapahtumien, yhteiskunnallisten roolien ja asemien instituutionaalisenä sarjana, jossa edetään. Yhdessä nämä tietyt tapahtumat tuottavat sosiaalisesti määritellyn aikuisuuden (Kerckhoff 1990).²⁵ Nuoret joutuvat tekemään valintoja suhteessa tiettyihin instituutioihin aikuistuaakseen, eikä aikuistuminen ole vain nuoresta itsestään kiinni. Aikuistuminen on sidoksissa yhteiskuntaan ja aikaan, jolloin siihen liittyy aina norminmukainen tapa toimia. (Komonen 2001b, 72.) Monesti myös nuoren sukupuoli ja tausta merkitsevät (Aapola & Ketokivi 2005b, 11).

Länsimaissa siirtymään nuoruudesta aikuisuuteen on kuulunut eri aikoina kolme vaihetta: 1) siirtyminen taloudellisesta riippuvuudesta taloudelliseen itsenäisyyteen, joka on koulutuksen yleistyttyä nähty yhä enemmän tarkoittavan opintojen loppuun saattamista ja koulutuksesta työelämään siirtymistä, 2) lapsuuden kodista poismuuttoa aviolliseen kotiin, joka on avioliiton menettäessä vähitellen merkitystään ajateltu enemmän määrin lapsuudenkodista poismuuttamista omaan kotiin ja 3) perheen perustamista, jossa siirrytään lapsen roolista vanhemmuuteen. Eri aikoina vaiheiden ajoittuminen elämänkulkuun on vaihdellut, ja myös kulttuuri vaikuttaa aikuistumisen prosesseihin. (Oinonen 2001, 109; 2004.)

Nykyisin aikuistumisesta ja aikuisuudesta on tullut monimuotoisempaa, kun taas vielä 1950- ja 1960-luvuilla työelämään siirtyminen, avioituminen ja sen myötä lapsuuden kodista poismuutto ja lapsen saaminen tapahtuivat varsin lyhyessä ajassa. Tällöin vaiheiden ajateltiin kulkevan yhtenäisesti ja suoraviivaisesti. Nykyisin vaihtoehtojen lisääntyttä nuoret tekevät yhä enemmän yksilöllisiä valintoja ja siirtymän eri vaiheet sekoittuvat aiempaa helpommin. Samalla osalla nuorista aikuistumisprosessi on selvästi vaikeampi ja reitti monimutkaisempi, kun taas toiset noudattavat enemmän perinteiseksi miellettyä järjestystä. (Jones 2009, 95–96; Aapola & Ketokivi 2005a; Oinonen 2001.) Sosiologi ja nuorisotutkija Gill Jones (1995) on todennut esiteollisten puolittien järjestelmien palanneen uudessa muodossa. Tällä hän viittaa siihen, että monet nuoret asuvat itsenäisesti ennen avioliittoa tai avioliittoa ja lapsen saamista. Nuoret

²⁵ Kehityspsykologisessa lähestymistavassa nuoruuden kehitystehtävien läpikäyminen ja toteuttaminen, esimerkiksi oman identiteetin etsiminen ja löytäminen, ovat tyydyttävän aikuistumisen edellytyksiä (esim. Havinghurst 1972).

saattavat kuitenkin palata hetkellisesti takaisin lapsuudenkotiin sieltä lähtemisen jälkeen, vaikka olisivat opiskelemassa tai töissä esimerkiksi eron tai paikkakunnan vaihdoksen myötä. Nuoret voivat myös työelämään siirryttyään palata takaisin opiskelemaan, jolloin heidän taloudellinen itsenäisyytensä vähentyy. Toisaalta aiempaa useammin korkeakouluopiskelijat tekevät opintojen ohessa osa-aikaista tai kausittaista työtä (Eurostat 2020). Näin perinteisistä aikuistumisen vaiheista on tullut vähemmän pysyviä ja ne voi olla mahdollista jopa menettää. Toisaalta ne toimivat yhä aikuisuuden kriteereinä ja niiden voidaan nähdä institutionalisoituneen: ne ovat sosiaalinen normi, jota vasten tarkastellaan omaa elämää. (Aapola & Ketokivi 2005b, 19–20.) Aikuisuutta määrittävät yhä koulutuksen päättäminen ja siirtyminen kokopäiväisesti töihin (mm. Mary 2014; Sharon 2016).

Muutosten myötä nuoruuden ja aikuisuuden erottaminen selvästi erillisiksi elämänvaiheiksi on tullut hankalammaksi (mm. Galland 1995), ja nuoruuden ajatellaan pidentyneen niin sosiaalisesti kuin kulttuurillisesti (mm. Helve 2002, 230; Ketokivi 2005). Pidentynyt nuoruus on alettu nähdä länsimaissa uudenaikaisena siirtymävaiheena nuoruuden ja aikuisuuden välissä. Kaisa Ketokiven (2005, 110) mukaan se kuvastaa sekä aikuistumisen myöhentymistä että aikuistumisprosessin pitkittymistä. Pidentyneelle nuoruudelle tyypilliseksi voidaan ajatella pitkät opiskeluajat, siirtyminen verrattain myöhään vakituisesti työelämään sekä avioliittojen solmiminen ja lasten saaminen myöhemmin (Crisholm & Hurrelmann 1995; Galland 1995; Furlong & Cartmel 2007). Tämä näkyy myös suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa nuoret toimivat verrattain samoin kuin muissa Pohjoismaissa, mutta osin eri lailla kuin ikätoverinsa muissa Euroopan maissa.

Koulutus ja siihen liittyvät valinnat ovat keskeisiä eurooppalaisten nuorten elämässä (mm. Crisholm & Hurrelman 1995; Parreira do Amaral ym. 2020). 2010-luvulla keskimäärin yli puolet 15–29-vuotiaista EU-maiden asukkaista opiskelivat tai olivat harjoittelussa. Alle 25-vuotiaissa osuus oli keskimäärin noin 70 prosenttia ja osuus on nousut hieman tultaessa 2020-luvulle. Tilastoista nähdään, että Suomessa 15–29-vuotiden opiskelijoitten osuus on EU-maiden kärkikastissa. Vähäisintä nuorten osallistuminen koulutukseen on Itä-Euroopan maissa sekä Kyproksella ja Maltalla. (Eurostat 2020.) Koulutuksen asemaa nuorten elämässä tarkastelen tarkemmin edempänä. Avioitumisiän osalta eurooppalaisnuoret eivät eroa suuresti toisistaan, vaikka Itä-Euroopassa avioidutaankin joitain vuosia nuorempina. Avioitumisiä on myös kohonnut kaikissa EU-maissa viimeisten parinkymmenen vuoden aikana. (Eurostat 2020.) Tarkasteltaessa lähemmin Suomen tilannetta voidaan avioitumisiän todeta kohonneen noin seitsemällä vuodella viimeisten 40 vuoden aikana. 1970-luvun lopussa suomalaisnaiset solmivat ensimmäisen avioliiton keskimäärin 24-vuotiaina ja miehet 26-vuotiaina (Nikander 2010). 2010-luvulla naiset ovat olleet jo keskimäärin 31-vuotiaita ja miehet 33-vuotiaita. Keski-ikä on jatkanut nousuaan (SVT: Siviilisäädyn muutokset 2016, 3). Samoin ensisynnyttäjien keski-ikä kohoaminen on ollut yleinen trendi Euroopassa, ja avioitumisiän tavoin nuorimmat synnyttäjät löytyvät Itä-Euroopasta. (Eurostat 2015, 36.)

Avioitumisen ja vanhemmuuden myöhentyessä lapsuudenkodista pois muuttamisen merkitys on korostunut, ja suomalaisnuorten voidaan ajatella itsenäistyvän verrattain varhain. Suomessa, kuten myös Ruotsissa, Tanskassa ja Virossa, nuoret muuttavat selvästi aiemmin omilleen kuin nuoret Etelä- ja Itä-Euroopassa. Eurostatin tilastoissa suomalaisnuorten kotoa poismuuton keskiarvo oli 22 vuotta, kun taas Etelä- ja Itä-Euroopassa nuoret muuttavat pois noin kolmekymmentävuotiaina. (Eurostat 2020.) Kotoa pois muuttamisella on myös merkittävä vaikutus nuoren yhteiskunnalliseen asemaan. Kotoa pois muuttamisen jälkeen nuoren on mahdollista saada muun muassa asumistukea ja toimeentulotukea. Opiskelijoilla on mahdollisuus myös opintorahaan, ja 1970-luvulla luotu opintotukijärjestelmä on yksi suomalaisen nuoruuden pidentymiseen vaikuttanut tekijä (Wilska & Virtanen 2002, 87–88). Yhteiskunnan tukijärjestelmästä huolimatta lapsuudenkodista poismuutto ei kuitenkaan tuo kaikille nuorille taloudellista riippumattomuutta, vaan he voivat olla vielä pitkään riippuvaisia vanhemmistaan. Vuoden 2015 Nuorisobarometrin mukaan 77 prosenttia opiskelijoista ja 59 työttömistä oli saanut jonkinlaista taloudellista tukea vanhemmiltaan viimeisen puolen vuoden aikana; palkkatyössä olleistakin 42 prosenttia. Ylipäänsä yli puolet lapsuudenkotoa pois muuttaneista nuorista kertoi saaneensa taloudellista tukea, johon vastaajat saattoivat sisällyttää myös lastenhoidon tai muun käytännön avun. (Myllyniemi 2016, 66–68.) Opintojen pidentymisen lisäksi muita keskeisiä tekijöitä taloudellisen itsenäisyyden saavuttamisessa ovat muun muassa nuorten työllistymisongelmat ja epätyypilliset työsuhteet (Oinonen 2001, 111).

Nuoruuden pidentyminen ja perinteisten vaiheiden muuttuminen näkyvät myös nuorten ajatuksissa ja arvoissa. Nuorisotutkimuksen emeritaprofessori Helena Helve on tutkinut aina 1980-luvulta lähtien suomalaisia nuoria ja muun muassa heidän arvojaan. Hänen tutkimuksensa paljastavat nuorten arvojen muuttuneen persoonallisuutta ja yksilöllisyyttä korostavimmiksi 2010-luvulle tultaessa. Nuoret haluavat erottua ja rakentaa omia elämäntarinoita. Heille ovat tärkeitä myös elämänlaadulliset arvot. (Helve 2010.) Jo aiemmin Helve (2002) toi esiin sen kuinka monet yli 20-vuotiaat ja vielä yli 25-vuotiaatkin elävät sitoutumatonta elämää vailla vastuuta perheestä tai työelämästä. Hän kutsui heitä elitistinuoriksi ja korosti, kuinka nämä jälkimaterialistiset nuoret haluavat olla yksilöitä ja kuinka he elivät elämää, jollaista he halusivat elää. (Helve 2002, 230–231.)

Kaisa Ketokivi (2004) liitti 2000-luvun alkupuolella pidentyneen nuoruuden kulttuurin koulutettuihin nuoriin. Pidentyneestä nuoruudesta oli tullut heille tietynlainen oikeanlaista elämää määrittänyt normi, ja siihen liittyi toisaalta välttämättömyyksiä, mutta myös tietoisia valintoja elämäntyylistä. Yhdessä Sinikka Aapolan kanssa Ketokivi toi esiin sen, kuinka pidentyneen nuoruuden kulttuurin voidaan ajatella yhdistävän perinteisesti nuoruuteen ja aikuisuuteen liitetyt parhaat puolet: nuoruuden sitoutumattomuuden ja vapauden sekä aikuisuuden oikeuden tehdä päätöksiä itsenäisesti kuitenkin vailla useimpia aikuisuuteen liitettyjä velvollisuuksia. Pidentyneen nuoruuden kulttuuriin liittyy kuitenkin myös pelkoa ja epävarmuutta niin perhesuhteista kuin työelämästäkin, eivätkä nuoret näe sitä riskittömäksi. (Ketokivi 2004, 2005; Aapola

& Ketokivi 2005b, 23.) Yksilöllistymisen myötä henkisestä kypsymisestä sekä itsensä toteuttamisesta ja löytämisestä sekä kyvystä kantaa vastuuta on tullut aikuistumisen painopisteitä (Ketokivi 2004, 2005). Yhä suurempi osa nuorista kokee merkittäväksi aikuisuuden kriteereiksi sen, että tietää mitä elämältään haluaa. Vastuunottaminen omista päätöksistä oli vuoden 2009 nuorisobarometriin vastanneille nuorille tärkein aikuisuuden kriteeri. Itsensä elättämistä pidettiin myös tärkeänä vanhempien luota muuton, opintojen päättämisen tai avioliiton sijaan. (Myllyniemi 2009, 138–139.)

Pidentynyt nuoruus voidaan nähdä individualismia ja vapautta korostavana osana jälkimodernin yhteiskunnan yksilöllistymiskehitystä. Ihmisen ajatellaan voivan tehdä itse varsin laajasti valintoja ympäristö huomioiden silloinkin, kun valinnanmahdollisuuksia on vähän. Toisaalta valintoja on myös pakko tehdä, ja vastuun elämästä nähdään olevan yhä enemmän yksilöllä itsellään. Samalla elämään liittyy enemmän epävarmuutta, ja epäonnistumisen riski on kasvanut. (Ks. Beck & Beck-Gernsheim 1995, 2002; Giddens 1991). Ulrich Beckin ja Elisabeth Beck-Gernsheimin (esim. 2002, 3) esittämää tee-se-itse-elämäkertaa on kritisoitu muun muassa sukupuolen ja luokka-aseman liiallisesta häivyttämisestä sekä valinnanvapauden liiallisesta korostamisesta. Jokaisen tausta kuitenkin luo lähtökohdat oman elämän rakentamiselle. (Mm. Furlong & Cartmel 1997.) Samoin yhteiskunnalliset instituutiot luovat myös omat rajoituksensa, ja Beck ja Beck-Gernsheim (2002, 11) myöntävät itsekkin, ettei valinnanvapauden lisääntyminen tarkoita sosiaalisten instituutioiden hajoamista tai katoamista. Yksilöllistä ja täysin omannäköistä elämäntapaa voidaan näin pitää ideaalina (Laakkonen 2015).

Yksilöllistymisen voidaan ajatella tapahtuvan yhä tiukemmin yhteiskunnan yleisten ehtojen ja instituutioiden asettamien sääntöjen rajoissa, jolloin koulutusjärjestelmä, työmarkkinat, valtio ja perhe säätelevät nuorten yhteiskunnallisia toimintamahdollisuuksia ja asettavat rajoja yksilöllisille valinnoille (mm. Aapola & Ketokivi 2005a; Pekkarinen ym. 2012). Nuoret vanhemmatkaan eivät näin ollen ole täysin vapaita tekemään omia valintojaan, vaan he ovat sidoksissa yhteiskuntaan. Tommi Hoikkala (1993) on esittänyt jo 1990-luvun alussa, että nuoruuteen voidaan liittää paradoksi vapaudesta ja sopeutumisesta: nuorten halutaan olevan yksilöitä, jotka käyttävät vapauttaan, kunhan he käyttävät sitä aikuisten määrittämällä oikealla tavalla.

Kulttuurinen sukupuolijärjestelmä asettaa tytöt ja pojat eri tilanteisiin siirryttäessä nuoruudesta aikuisuuteen ja elettäessä nuoruutta. Nykyisin puhutaan yhä enemmän rakkauden seksualisoitumisesta, ja seksuaalisuudesta on tullut henkisyuden sijaan rakkauden pohja. Tytöille on poikien tavoin yhä sallitumpaa seksuaalinen kanssakäyminen hyvinkin pian ensitapaamisesta. (Näre 2005, 97–100.) Tyttöjen käytökseen voidaan ajatella kohdistuvan tiukempia moraalisia vaatimuksia (Aaltonen 2008, 54). Tyttöjen tulisi myös kyetä itsenäistymisen ohella säilyttämään kykynsä läheisiin ihmissuhteisiin (Aapola 1999, 31). Marko Raitanen (2001) kuvaa tyttöjen tilannetta kaksoisidentiteetin käsitteellä, jolla hän viittaa siihen, että tyttöjen tulisi hallita niin tietyt työmarkkinoilla tarvittavat kyvyt kuin äitinä ja vaimona olemiseen liittyvät ihmissuhdetaidot. Tämä siitä huolimatta, että tytöille on nykyisin mahdollista muukin kuin

kotiäitiys. Toisaalta Raitanen kysyy, onko poikien helppoa lunastaa aikuisen asemaa, mikäli miehen oletetaan olevan perinteinen perheestä huolehtija. (Raitanen 2001, 192–193.) Näin ollen nuorten miesten ja naisten ihanteelliselle elämälle asetetaan ainakin osin erilaisia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia odotuksia, jotka heijastuvat myös nuorten vanhempien elämään.

3.2 Koulutus ja työ nuorten elämässä

Nuoruuden pidentyessä koulutuksen ja sen myötä työelämään siirtymisen merkitys on korostunut. Useat tutkijat ovat todenneet koulutuksen olevan yksi keskeisimmistä yhteiskunnallisista instituutioista, joka muotoilee nuorten etenemistä kohti aikuisuutta (esim. Nummenmaa 1996; Järvinen 2001; Aapola 2005). Sosiologi Mari Käyhkö (2002, 60) on todennut koulun toimivan ideologioiden välittäjänä ja muotoilevan sosiaalista järjestystä. Koulutuksen voidaan ajatella uusintavan sekä sukupuolijärjestelmää että yhteiskunnan sosiaalista kerrostuneisuutta. Koulutuksen kasvanut asema ja toisaalta sen kytkös työllistymiseen ja taloudelliseen itsenäistymiseen on nähtävissä suomalaisten 15–34-vuotiaiden elämässä. Se ilmenee niin koulutukseen hakeutumissa kuin osallistumisessakin, kouluttautumattomuudessa, pääasiallisessa toiminnassa kuin myös nuorten työllisyydessä. Nuoret puhuvat myös itse koulutuksen arvostamisesta ja uskosta koulutukseen, koulutuksen ja työelämän kytkeytymisestä toisiinsa sekä niiden merkittävästä asemasta nuorten elämässä (ks. Myllyniemi & Kiilakoski 2017; Myllyniemi 2014, 2008, 2007).

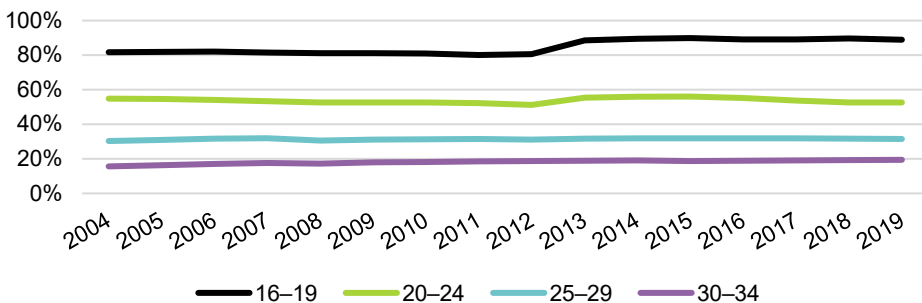
Suomessa koulutus nähdään oikeuden lisäksi velvollisuudeksi, ja nuorten ensimmäinen merkittävä koulutussiirtymä on hakeutuminen peruskoulusta toisen asteen opintoihin. 2000-luvulla yli 90 prosenttia nuorista on jatkanut opintojaan välittömästi perusasteen jälkeen toiselle asteelle. Määrät ovat nousseet 2010-luvun lopulla. (STV: Koulutustilastot.) Jo ennen oppivelvollisuuden laajentamista vähimmäisvaatimuksena voitiin pitää toisen asteen tutkinnon suorittamista. Se nähtiin kulttuuriseksi oppivelvollisuudeksi, joka osaltaan ohjasi normatiivista aikuistumista: suoritettun tutkinnon avulla saavutetaan täysivaltainen kansalaisuus. (Esim. Komonen 2001a, 2001b; Järvinen & Vanttaja 2005, 8; Käyhkö 2006.) Toisen asteen koulutukseen on näin liittynyt vahva moraalinen arvotus jo pitkään.

Toiselle asteelle siirtymän tärkeyttä korostaa se, että koulutuksesta karsiutumista ja sen synnyttämää koulupudokkuutta on pyritty ehkäisemään useilla keinoilla (Järvinen & Vanttaja 2018). Lukiodien ja ammatillisten opintojen rinnalla toimi aiemmin niin sanotut kymppiluokat, jotka oli suunnattu erityisesti toisen asteen yhteishaussa ilman opiskelupaikkaa jääneille nuorille. Vuosina 2000–2008 peruskoulunsa päättäneistä 9. luokkalaisista noin 2–3 prosenttia jatkoikin opintojaan näillä luokilla (SVT: Koulutukseen hakeutuminen 2008). Vuoden 2013 yhteiskuntatutkimuksen vanavedessä 10. luokkien rinnalle tuli muun muassa ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA) (Kukkonen, Seppälä & Jussila 2021). Muutosten myötä kymppiluokkien

opiskelijamäärät sekä kokonaan opintojen ulkopuolelle jäävien peruskoulunsa päättäneiden määrät vähentyivät. Esimerkiksi vuonna 2019 vain 1,3 prosenttia jatkoi 10. luokalle, 2,2 prosenttia jatkoi valmistavassa koulutuksessa ja 3,2 prosenttia ei jatkanut toisella asteella eikä siirtymävaiheen opinnoissa. (SVT: Koulutukseen hakeutuminen 2019). Toisen asteen oppivelvollisuuden myötä peruskoulusta toiselle asteelle siirtymää tukemaan tuli tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (TUVA) (OPH 2022).²⁶

Kouluttautumiselvöllisyys ja toisen asteen tutkinnon tärkeys ilmenee oppivelvollisuuslain (1214/2020) ohella muutoinkin lainsäädännössä. Vuonna 1996 voimaan astui työmarkkinalain muutos, jossa todettiin, ettei alle 20-vuotias, ilman ammatillista tutkintoa oleva työtön, ole oikeutettu työmarkkinatukeen, ellei hän aktiivisesti hakeutunut koulutukseen tai osallistunut johonkin työvoimapoliittiseen toimenpiteeseen. Seuraavana vuonna uudistus muutettiin koskemaan alle 25-vuotiaita. Sen sijaan, mikäli nuorella on suoritettuna ammatillinen tutkinto, hän on oikeutettu työttömyyskorvaukseen. (Laki työmarkkinatuesta annetun lain muuttamisesta 1705/1995; 665/1996; työttömyysturvalaki 1290/2002.) Muutokset ovat näin korostaneet koulutuksen ensisijaisuutta nuorilla ja vahvistaneet koulutusmarkkinoiden asemaa työmarkkinoiden rinnalla sekä vaikuttaneet erityisesti vailla koulutusta olevien nuorten taloudelliseen tilanteeseen. Työmarkkinalain muutoksen on nähty lisäävän myös eriarvoisuutta ikärajauksensa vuoksi (Rinne ym. 2016).

Nuorten osallistuminen koulutukseen erityisesti heti perusasteen jälkeen ilmenee myös aikasarjoissa. Kuviosta 2 nähdään, että kaikkiaan noin 90 prosenttia 16–19-vuotiaista on opiskellut tutkintotavoitteisessa koulutuksessa vuosina 2004–2019. Tutkintotavoitteiseen koulutukseen osallistuminen laskee 25 ikävuoden jälkeen ja tarkastelujaksolla 30–34-vuotiaista enää viidennes oli tutkintotavoitteisessa koulutuksessa.

Kuvio 2. 16–34-vuotiaat tutkintotavoitteisessa koulutuksessa ikäryhmittäin vuosina 2004–2019 (%) (SVT: Opiskelijat ja tutkinnot 2004–2019, StatFin-taulukko)

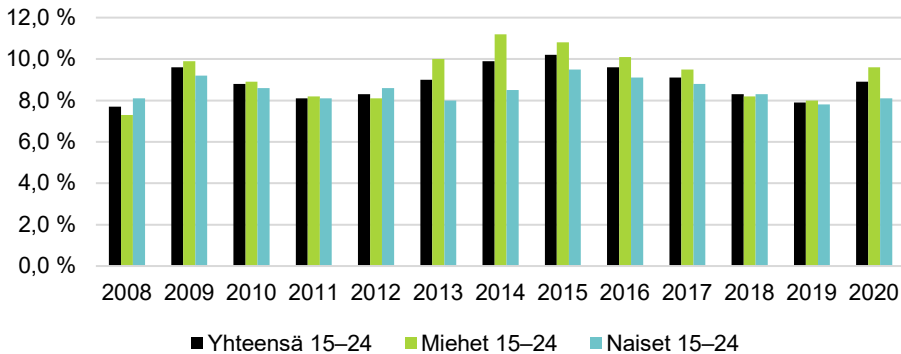
²⁶ TUVA-koulutus alkoi 1.8.2022 ja siinä yhdistyivät aiemmat perusopetuksen lisäopetus eli ns. kymppiluokat, lukioon valmistava koulutus ja (LUVA) ja tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (VALMA) (OPH 2022).

Tarkempi kuva nuorten tilanteesta saadaan tarkastelemalla myös pääasiallista toimintaa. Pääasiallinen toiminta kertoo nuorten työllisyydestä, työttömyydestä ja opiskeluista vuoden viimeisellä viikolla. Siinä väestö jaetaan työvoimaan kuuluviin ja työvoiman ulkopuolella oleviin, joihin kuuluvat muun muassa opiskelijat, varusmies- ja siviilipalvelusta suorittavat sekä kotona lapsia hoitavat.²⁷ Huomioitavaa on, että pääasiallisessa toiminnassa työttömät huomioidaan ennen työllisiä ja työvoimaan kuuluminen on etusijalla suhteessa ulkopuolella oloon. (Ks. Tilastokeskus, Käsitteet, Pääasiallinen toiminta.) Näin esimerkiksi ne nuoret, joilla on työsuhde ja opiskelupaikka vuoden lopussa, lasketaan kuuluvaksi työllisiin.

Tilastoista ilmenee, että suomalaisista 15–19-vuotiaista selvä enemmistö on ollut opiskelijoita, kun taas 20–34-vuotiaista suurin osa on ollut työllisiä viimeisen vajaan 40 vuoden aikana. Monet heistä ovat kuitenkin opiskelleet työssäkäynnin ohella, mikä ilmeni kuvioista 2. Työllisten määrä oli kaikissa ikäluokissa suurimmillaan vuodet 1990–2009 kattavalla tarkastelujaksolla vuonna 1990, jonka jälkeen laman myötä nuorten työttömyys oli suurimmillaan 1993. Tämän jälkeen työttömyys lähti laskuun työllisten osuuden kasvaessa. Työttömien osuus onkin vaihdellut ajanjakson aikana suuremmin, kun taas työvoiman ulkopuolella olevien määrässä ei ole tapahtunut suurta muutosta. (SVT: Työssäkäynti 1990–2019, StatFin-tilaus.)

Nuorten työttömyysasteen ei ajatella yksin kuvaavan nuorten elinoloja (mm. Larja 2013), ja nykypäivänä puhutaan paljon NEET-nuorista (Not in Employment, Education or Training) eli nuorista, jotka eivät ole työssä, tutkintoon johtavassa koulutuksessa eivätkä kurssimuotoisessa koulutuksessa. Kuvioista 3 nähdään, että viimeisen reilun 10 vuoden aikana nuoret miehet ovat olleet ilman työtä, koulutusta ja asevelvollisuuden suorittamista keskimäärin enemmän kuin naiset. Tutkimukseni aineistonkeruun aikaan kaikkiaan 9–10 prosenttia 15–24-vuotiaista ei ollut töissä, koulutuksessa eikä suorittamassa asevelvollisuutta. Sukupuolten väliset erot olivat tällöin suurimmillaan.

²⁷ Virallisesti Tilastokeskuksen luokituksessa työvoiman ulkopuolella olevat jaetaan viiteen alaryhmään: 0–14-vuotiaisiin, opiskelijoihin ja koululaisiin, eläkeläisiin, varusmiehiin ja siviilipalvelusmiehiin sekä muihin työvoiman ulkopuolella oleviin, joista Tilastokeskuksen yleisen tiedon mukaan suurin osa hoitaa kotona lapsia. (Tilastokeskus, käsitteet, pääasiallinen toiminta.). Tässä tutkimuksessa jaottelu on kuitenkin opiskelijat sekä muut työvoiman ulkopuolella olevat.

Kuvio 3. 15–24-vuotiaiden osuus ikäluokasta, jotka olivat ilman työtä, koulutusta tai eivät suorita asevelvollisuutta vuosina 2008–2020 (%) (SVT: Työvoimatutkimus 2008–2020, StatFin-taulukko)

NEET-nuorilla selityksenä poissaololle ovat moninaiset eikä kaikkiin NEET-nuoriin liity syrjäytymisuhkaa. NEET-nuoriin lukeutuu muun muassa välivuotta viettäviä nuoria kuin myös siviilipalvelun tai asevelvollisuuden aloittavia tai päättäviä nuoria sekä muutoin erilaista välivaihetta viettäviä nuoria. (Gissler ym. 2016.) Osalla selityksenä on oma lapsen hoitaminen, mutta erityisesti miehillä taustalla on muita syitä vain harvojen heistä ollessa vanhempia (mm. Työssäkäynti 2019).

Pitkittyessään NEET-status on havaittu olevan yhteydessä kouluttautumattomuuteen ja psyykkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Esimerkiksi Vuoden 1987 syntymäkohortin tutkimus paljasti, että NEET-statusella olleet olivat saaneet selvästi useammin toimeentulotukea ja että heillä oli useammin psyykkisiä ongelmia sekä rikostuomioita. Heistä myös ikäistään useampi oli tullut raskaaksi alle 20-vuotiaana. NEET-status alle 19-vuotiaana tai useana vuotena oli yhteydessä perusasteen koulutuksen varaan jäämiseen. Samoin NEET-nuorilla oli vaikeuksia työllistyä, vaikka heillä oli toisen asteen tutkinto. (Gissler ym. 2016.)

Ongelmien on todettu kasautuvan, ja muun muassa Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen määrittämät syrjäytymisen merkittävät riskitekijät – matala koulutus, pitkäaikainen työttömyys, toimeentulo-ongelmat ja päihde- ja mielenterveysongelmat – kytkeytyvät toisiinsa. Toisen asteen opintojen keskeyttämisen kasautumisella on todettu olevan vahva yhteys mielenterveysongelmiin. Keskeyttämisen on havaittu lisäävän myös todennäköisyyttä keskeyttää koulutus uudelleen. (Haapakorva ym. 2018). Koulutuksen ulkopuolella olemisen pitkittyminen puolestaan lisää riskiä jäädä kokonaan ilman toisen asteen tutkintoa (Järvinen & Vanttaja 2013; Albaek ym. 2015), mikä on todettu ongelmalliseksi. Ilman tutkintoa jääneet ovat todennäköisemmin myöhemmin työn ja koulutuksen ulkopuolella (Vanttaja & Järvinen 2004). Samoin heikoiten koulutetuilla on suurin riski altistua niin pitkäaikais- kuin toistuvaistyöttömyydelle (esim. Järvinen & Vanttaja 2013). Näin kouluttautumattomuus ja koulutuksen kes-

keyttäminen näyttäytyvät riskitekijöinä ja ongelmallisina niin yksilötasolla kuin yhteiskunnallisesti (mm. Rinne ym. 2016; ks. myös Komonen 2001a).

Koulutuksen keskeyttäminen ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, eikä se aina tarkoita putoamista kokonaan koulutusmarkkinoilta ja ilman tutkintoa jäämistä (Järvinen & Vanttaja 2013). Osa nuorista hakeutuu keskeyttämisen jälkeen myöhemmin uusiin opintoihin, ja keskeyttämistä voi tällöin kuvailla pysähdykseksi- ja vaihdoksi (Rinne & Kivirauma 2003, 49). Katja Komonen (2001a) on esittänyt, että nuorten ratkaisut voivat olla sekä tietoisia että tiedostamattomia. Tällöin koulutuksen keskeyttäminen voi olla nuorten keino etsiä uudenlaisia mahdollisuuksia. (Komonen 2001a.) Samoin mielikuvat ja odotukset eivät aina kohtaa todellisuuden kanssa. Vuoden 2017 Nuorisobarometriin haastateltujen 15–29-vuotiaiden yleisimmät syyt opintojen keskeyttämiselle olivat väärä alavalinta, koulussa viihtymättömyys sekä se, ettei opetus vastannut odotuksia (Myllyniemi & Kiilakoski 2017, 45–48). Myös vuoden 2019 Amisbarometrissä useimmin mainittu syy harkita alan vaihtamista tai opintojen keskeyttämistä oli nykyisen alan kiinnostamattomuus (Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus & Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto SAKKI ry). Tässä valossa lainsäädännön vaatimukset näyttäytyvät ristiriitaisilta, ja esimerkiksi työmarkkinalain muutoksien myötä nuoret ovat päätyneet vastaanottamaan epäkiinnostavia opiskelupaikkoja (Järvinen & Vanttaja 2018).

Yhteiskunnassa valtio ohjaa vahvasti nuoria kouluttautumaan ja työmarkkinoille, mikä heijastuu siihen, että nuoret itse sitovat koulutuksen ja työelämän vahvasti yhteen. Tämä ilmenee muun muassa vuodesta 1994 lähtien tehdyistä vuosittaisista nuorisobarometreistä, joissa on selvitetty 15–29-vuotiaiden arvoja ja asenteita.²⁸ Nuorisobarometreissä nuoret ovat maininneet tärkeimmäksi syyksi opiskeluille työn saannin, ja lähes yhtä tärkeitä syitä ovat olleet kiinnostavan työn saaminen sekä mahdollisuus vakituiseseen työhön (Myllyniemi 2008, 24–25). Nuoret haluavat myös työskennellä. Selvästi suurin osa nuorista ottaisi mieluummin vastaan tilapäisenkin työn kuin eläisi työttömyyskorvauksella. (Myllyniemi & Haikkola 2020, 55; Myllyniemi 2014, 66–68; ks. myös Saarela 2004, Myllyniemi 2007, 2008, 2009.)

Nuorisobarometreistä käy ilmi, että nuoret uskovat yhä koulutuksen parantavan työnsaantimahdollisuuksia, vaikka usko on vuosien saatossa heikentynyt. Nuorisobarometrin alkuvuosina, lama-ajan jälkeen selvä enemmistö nuorista uskoi koulutuksen parantavan olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia ja vielä vuonna 2002 vain muutama prosentti nuorista oli väittämästä eri mieltä. Sen jälkeen tapahtui pientä notkahdusta, mutta vuoden 2007 jälkeen usko jälleen vahvistui. 2010-luvulla nuorten usko

²⁸ Koulutus ja työllistyminen ovat olleet barometreissä vahvasti esillä, sillä alku ajoittuu korkean nuorisotyöttömyyden aikoihin. Tuolloin yleisessä yhteiskunnallisessa keskustelussa epäiltiin nuorisotyöttömyyden latistavan nuorten opiskelumotivaatiota ja aktiivista työmarkkinoille hakeutumista, jolloin koettiin tärkeäksi kuulla nuorten mielipiteitä. (Saarela 2004, 113–114.)

taas hieman heikkeni nuorisotyöttömyyden laskiessa, mutta vahvistui tultaessa lähemmäs 2010-luvun loppua. (Myllyniemi & Kiilakoski 2017, 60–61.) Nuoremmilla vastaajilla usko koulutuksen työllistävyytteen on ollut suurempaa kuin vanhemmilla. Samoin toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat ovat uskoneet koulutuksen työllisyyttä parantaviin mahdollisuuksiin toisia opiskelijoita enemmän. Heikointa usko on ollut korkeakouluissa opiskelevilla. Uskon on todettu olevan yhteydessä myös opintojen vaiheeseen. Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelleilla usko koulutukseen vähentyi koulutuksen aikana. Koulutuksen auttamiseen työsaannissa uskottiin vähemmän valmistumisen jälkeen kuin opiskellessaan. (Ks. Saarela 2004, 114–117; Myllyniemi 2007, 30–33; Myllyniemi 2014, 66–68.)

Työelämässä tapahtuneita muutoksia voidaan pitää yhtenä tekijänä nuorten vähentyneeseen uskoon siitä, että koulutuksen myötä työllistyminen helpottuisi. Jo ennen vuosituhannen vaihdetta puhuttiin työurien muuttumisesta yhä epävakaisemmaksi ja lineaaristen urapolkujen tilalle on nähty tulleen jaksollisuutta. Ihminen ei etene enää koulutuksesta työhön, josta jäädyään urapolun kautta eläkkeelle, vaan työsäkäynti ja opinnot voivat vuorotella ja väliin voi mahtua työttömyysjaksoja. (Mm. Rinne & Salmi 1998.) Työn muodot ja luonne ovat muuttuneet. Polarisaation myötä korkea- ja matalapalkkaisten ammattinen suhteellinen osuus on kasvanut, kun taas rutiininomaiset keskipalkkaiset ammatit ovat vähentyneet. (Karhunen 2017). Aiempaa useampi työskentelee osa- ja määräaikaisissa työsuhteissa sekä töissä, joihin tulee olla valmis lyhyellä varoitusaajalla (Leskinen 2019; SVT: Työvoimatutkimus 2019).

Työelämän muuttuessa koulutuksen ja työn suhde on muuttunut. Korkea koulutukseen ei enää takaa entiseen tapaan vakaata työmarkkina-asemaa, jossa ansiot kasvavat ajan saatossa. Korkeakoulutetuista yhä useammat työskentelevät epätyypillisissä työsuhteissa esimerkiksi freelancereina ja erilaisissa projekteissa, joihin jo lähtökohtaisesti sisältyy ajatus määräaikaisuudesta. (Lempiäinen & Silvasti 2014, 9.) Koulutuksen työmarkkina-arvoa tutkinut Mikko Aro (2014) on todennut korkea-asteen tutkintojen suhteellisen arvon vähentyneen. Tero Järvinen ja Markku Vanttaja (2001, 201) puolestaan totesivat jo 2000-luvun alussa, että uudenlaiset työn muodot koskettavat erityisesti nuoria. Vaikka monet nuoret tekevät omasta halustaan määräaikaista työtä, iän karttuessa halukkuus kokoaikaiseen työhön lisääntyy (Järvinen & Vanttaja 2005, 15–17). Muutosten seurauksena nuorten on kuitenkin yhä vaikeampi kiinnittyä työmarkkinoille ja rakentaa työuria.

Koulutus ja työ eivät näyttäydy samanlaisina kaikille nuorille, vaan ne ovat sidoksissa nuoren elämän muihin merkityksellisiin tekijöihin, kuten perhetaustaan. Useissa uudemmissa ja vanhemmissa tutkimuksissa on todettu perhetaustan olevan yksi merkittävä tekijä nuorten koulutukseen ja työelämään liittyvien valintojen taustalla (mm. Härkönen & Sirniö 2020; Sirniö ym. 2017; Tolonen 2005). Koulutuksen ja sosiaalisen aseman on havaittu periytyvän ainakin suuntaa antavasti (mm. Järvinen & Vanttaja 2000, Myrskylä 2009, Nori 2011). Työntekijävanhempien lapset ohjautuvat herkemmin ammatilliseen koulutukseen (Naumanen & Silvennoinen 2010, 82), kun taas

korkeasti koulutettujen vanhempien lapset suorittavat useammin ylioppilastutkinnon (esim. Kilpi-Jakonen 2011). Korkeasti koulutettujen ja hyvässä sosioekonomisessa asemassa olevan vanhempien lapset hakeutuvat useammin korkeakouluopintoihin (mm. Kivinen ym. 2012; Thomsen ym. 2017) sekä tieteellisiin jatko-opintoihin (Jauhiainen & Nori 2017). Riski jäädä ilman toisen asteen tutkintoa ja pudota perusasteen jälkeisistä opinnoista on suurempi heillä, joiden vanhemmilla on matala koulutustaso ja perheissä niukat resurssit, esimerkiksi taloudellisia vaikeuksia (Järvinen & Vanttaja 2018; Ristikari ym. 2018; Kallio ym. 2016; Vauhkonen ym. 2017). Vanhempien koulutuksen ylempiin sosiaaliryhmiin taas edistää koulutuksesta pudonneen nuoren opintojen jatkumista myöhemmin, ja nämä nuoret sijoittuvat pysyvämmiin työmarkkinoille (Järvinen & Vanttaja 2013). Perhetaustan on todettu olevan yhteydessä myös nuoren koulutusasteisiin, opintoihin sitoutumiseen ja siihen, kuinka nuori pärjää opinnoissaan, jotka osaltaan vaikuttavat nuorten kouluttautumiseen (Vanttaja ym. 2019; Ristikari ym. 2016, 88–93).

Perhetaustan lisäksi muun muassa asuinpaikan ja sukupuolen on todettu olevan yhteydessä nuorten kouluttautumiseen. Toisen asteen opiskelumahdollisuudet ovat yhä eriytyneemmät, eikä esimerkiksi syrjäisempien paikkakuntien nuorilla ole samantaisia mahdollisuuksia opiskella kodin lähellä etenkin toisen asteen ammatillista tutkintoa kuin kaupungeissa asuvilla nuorilla (ks. esim. Armila ym. 2017; Kiilakoski 2016). Tämän myötä nuoret joutuvat tekemään erilaisia koulutusaloja koskevia valintoja kuin kaupungeissa. Asuinpaikalla on todettu olevan yhteyttä myös kaupungeissa nuorten koulutusvalintoihin (esim. Kauppinen 2008). Sukupuolten välisestä tasa-arvoistumisesta huolimatta miesten ja naisten peruskoulun jälkeiset koulutusurat, opintoalat ja työmarkkinat eroavat yhä merkittävästi toisistaan, kuten jo aiemmin toin esiin (ks. luku 2.3.1). On myös todettu, että suomalaisnuorten toiveammattit ovat sukupuolen mukaan eriytyneitä (Teräsaho & Keski-Petäjä 2017). Tutkimukset ovat myös paljastaneet sukupuolten välisten osaamiserojen olevan merkittäviä kansainvälisessä vertailussa (Bernelius & Huilla 2021, 74–76). Sosiaalinen tausta, asuinpaikka ja sukupuoli ovat näin yhä merkittäviä yksilön kouluttautumista ja työmarkkina-asemaa sääteleviä tekijöitä. Tällöin ne erottelevat nuoria toisistaan ja luovat erilaisia lähtökohtia myös nuorten vanhempien valinnoille.

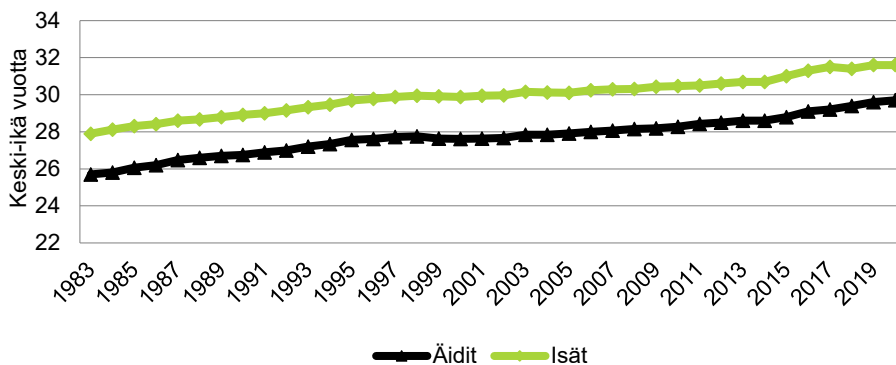
3.3 Vanhemmaksi tulon ajalliset ihanteet

Nuoruuden muuttuminen näkyy koulutuksen kasvaneen merkityksen lisäksi vanhemmaksi tulon myöhentymisessä ja vanhemmaksi tulon ikä on kohonnut merkittävästi vuosikymmenien aikana. Suomessa kehityssuunta on ollut samanlaista kuin yleisesti Euroopassa (Sobotka 2017). Myös lapsettomaksi aikovien nuorten määrä on lisääntynyt 2000-luvulla (Miettinen 2015, 6, 45–46, 53–54). Samalla nuorena vanhemmaksi tulosta on tullut yleisestä poikkeavampaa. Vanhemmaksi ja erityisesti äidiksi tulon ikä nähdään julkisissa keskusteluissa sekä moraalisenä että väestöpoliittisena kysy-

myksenä, ja niin vanhempiin kuin nuoriin äiteihin liitetään helposti ”riskiäitiys”. Vanhemmilla äideillä raskauksiin on liitetty lääketieteellisiä riskejä ja pelkona on vain yhden lapsen saaminen, kun taas nuorilla huolet kytkeytyvät kykyyn huolehtia lapsistaan. (Kelhä 2009.) Vanhempien ei tulisikaan olla liian vanhoja, mutta toisaalta ei liian nuoriakaan.

3.3.1 Vanhemmuuden myöhentyminen ja kulttuurinen ikänormi

Nykyisin Suomessa tullaan ensimmäistä kertaa isäksi keskimäärin hieman alta 32-vuotiaana ja äidiksi vajaa 30-vuotiaana eikä noin kahden vuoden ikäerossa ole tapahtunut muutoksia viimeisen vajaan 40 vuoden aikana. Sen sijaan keski-ikäet ovat nousseet samassa ajassa usealla vuodella, mikä ilmenee kuviosta 4.

Kuvio 4. Äidiksi ja isäksi tulon keski-ikäet vuosina 1983–2020 (SVT: Syntyneet 2020a; Tilastokeskus: Väestötilastot, julkaisematon taulukko, 2013, henkilökohtainen tiedonanto)

Vielä 1980-luvun alkupuolella ensisynnyttäjien keski-ikä oli Suomessa alle 26 vuotta ja isäksi tultiin ensimmäistä kertaa keskimäärin 28-vuotiaana. 1990-luvun alussa keski-ikäet olivat nousseet jo reilulla vuodella, ja 2000-luvun alkuvuosina ylittyi isillä 30 vuoden rajapyykki. Äitien kohdalla keski-ikä nousi yli 28 vuoteen 2000-luvun puolivälissä. 10 vuotta myöhemmin keski-ikä oli kohonnut jo 29 vuoteen, josta nousu on yhä jatkunut. 2000-luvulla ensimmäistä kertaa äidiksi tulon keski-ikä onkin noussut hieman nopeammin kuin vastaava isäksi tulon keski-ikä. (Kuvio 4.)

Mentäessä tarkastelussa vielä kauemmas voidaan todeta ensisynnyttäjien keski-ikäen ja ensimmäistä kertaa isäksi tulon keski-ikäen nousseen 6–7 vuodella viimeisten 60 vuoden aikana. Keski-ikäen nousu ei ole kuitenkaan ollut tasaista ensimmäisinä vuosikymmeninä. 1960-luvun alkuvuosina isäksi tultiin ensi kerran lähes 28-vuotiaana, mutta suurten ikäluokkien saadessa lapsia aiempaa nuorempina oli keski-ikä

26-vuotta 1960- ja 1970-lukujen taitteessa (Sillantaus 2017). Ensisynnyttäjät puolestaan olivat 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa keskimäärin 23-vuotiaita (Paajanen 2005, 75), mutta vuonna 1975 ensisynnyttäneiden keski-ikä oli noussut jo lähes 25 vuoteen (THL 2020). Suomessa äidiksi tulon myöhentyminen noudatti näin monien länsimaiden kehityskulkua (Gustafsson 2001).

Ensimmäistä kertaa vanhemmaksi tulossa on havaittavissa alueellisia eroja, ja paikoitellen ne ovat useita vuosia. Virallisista tilastoista ilmenee, että Suomen vanhimmat ensisynnyttäjät löytyivät 2010-luvun alkupuolella Helsingistä. Siellä ensisynnyttäjien keski-ikä oli noussut jo yli 30 vuoteen. Muutoinkin keski-ikä oli korkein Uudellamaalla Ahvenanmaan lisäksi. Näiden sairaanhoitopiirien lisäksi vain Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen sairaanhoitopiireissä ensisynnyttäjien keski-ikä oli korkeampi tai yhtä korkea kuin suomalaisilla ensisynnyttäjillä keskimäärin. Matalimmat keski-ikäet olivat Perämeren suulla Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirissä, Keski-Pohjanmaalla ja Kainuussa. (SVT: Perinataalitulasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2010–2013.) Tilanne ei ole vuosikymmenen lopulla muuttunut: keski-ikä oli korkein HUSin alueella (30,7) ja matalin Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirin alueella (27,0) (SVT: Perinataalitulasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2019). Isien kohdalla ei ole saatavilla vastaavanlaisia alueellisia tilastoja kuin äideistä, mutta isäksi tulon keski-ikäen muutoksista vuosina 1987–2009 on tehty tutkimusta. Tutkimuksessa havaittiin vanhempien ensi kertaa isäksi tulevien löytyvän pääkaupunkiseudulta. Siellä myös keski-ikä oli kasvanut eniten. Vähiten se oli kasvanut Pohjois- ja Itä-Suomessa. (Paavilainen ym. 2016.)

Myös koulutustasolla ja sosioekonomisella asemalla on havaittu olevan yhteyttä vanhemmuuden ja erityisesti äitiyden ajoittumiseen. Jo 1980-luvulla seurantatutkimuksessa havaittiin esikoisen saamisen ajankohdan olevan yhteydessä naisen koulutuksen pituuteen (Pulkkinen & Iso-Illomäki 1989). Samanlaisia havaintoja tehtiin 1990- ja 2000-luvulla niin äitien kuin isienkin kohdalla (mm. Nikander 1995; Nummenmaa 1996, 58; Kelhä 2009). Tilanne ei ole muuttunut 2010-luvulla. Korkeammin koulutetut vanhemmat saavat yhä iäkkäämpinä ensimmäisen lapsensa, ja vanhemmaksi tulo myöhentyy koulutustason noustessa. Väestötilastoista on nähtävissä, että korkeintaan perusasteen koulutuksen saaneet naiset saivat esikoisensa keskimäärin 23-vuotiaina ja miehet 28,5-vuotiaina. Keskiasteen tutkinnon suorittaneilla vastaavat keski-ikäet olivat äideillä noin 27 vuotta ja isillä noin 29 vuotta. Korkea-asteen opintoja suorittaneet naiset taas saivat esikoisensa keskimäärin 30–32-vuotiaina ja miehet vastaavasti 32–33-vuotiaina. (Rotkirch ym. 2017, 52–53, ks. myös Paavilainen ym. 2016.)

Vanhemmuuden myöhentyessä myös kaikkien synnyttäjien keski-ikä sekä iäkkäämpien vanhempien osuudet vanhemmaksi tulevista ovat nousseet. Vielä 1970-luvun lopulla kaikkien synnyttäjien keski-ikä oli reilut 27 vuotta. 1980-lopulla se oli noussut 29 vuoteen ja vuonna 2008 ylittyi 30 vuoden rajapyykki. (THL 2020.) Vuonna 2013 kaikkien synnyttäjien keski-ikä oli 30,4 vuotta. Tultaessa 2010-luvun lopulle se

oli noussut jo 31-vuoteen. Samaan aikaan 35 vuotta täyttäneiden osuus kaikista synnyttäjäistä on noussut. 1970-luvun lopulla seitsemän prosenttia synnyttäjäistä ja nykyisin jo joka viides synnyttäjä on 35 vuotta täyttänyt. Ensisynnyttäjäistäkin jo 15 prosenttia on 35 vuotta täyhteitä, kun vielä 1990-luvun alussa määrä oli kuusi prosenttia (THL 2020; SVT: Perinataalilastot – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2013; 2019). Isistä puolestaan 1980-luvun lopulla vain 12 prosenttia oli 35 vuotta täyttäneitä, kun taas 2010-luvulla jo joka viides. Samassa ajassa 40 vuotta täyttäneiden osuus on tuplaantunut ollen jo lähes seitsemän prosenttia. (Paavilainen ym. 2016.) Myös yli 40-vuotiaana ensimmäistä kertaa isäksi tulevien osuus on kasvanut (Sillan-taus 2017).

Vanhemmuuden myöhentyessä ja ihanteellisena pidetyn iän noustessa nuorena esikoisen saamista pidetään entistä harvemmin ihanteena. Tämä ilmenee perhebarometreissä, joissa on useina vuosina tutkittu suomalaisten ihanteellisena pitämää ikää ensimmäiselle lapselle naisilla ja miehillä. Vuoden 2008 perhebarometrissä alle 20 vuoden ikää ei pidetty ihanteellisena miehille, mutta muutamat 20–24-vuotiaana esikoisensa saaneista äideistä ajattelivat sen olevan ihanteellinen ikä naisille (Miettinen & Rotkirch 2008, 37). Vuonna 2015 ihanteellinen ikä oli naisilla 26,7 vuotta. Vain viidennes 20–34-vuotiaista vastaajista piti alle 25 vuoden ikää ihanteellisena äidiksi tulolle. Miehillä ihanteellinen ikä isäksi tulolle oli 28,5 vuotta ja alle 25 vuoden ikää piti ihanteellisena reilu 10 prosenttia. Ihanneiat ovat näin yhä matalampia kuin ensimmäistä kertaa vanhemmaksi tulevien keski-iat. (Miettinen 2015, 31–37.)

Ihanteellisena pidetyn iän on todettu olevan yhteydessä sukupuoleen, vastaajan ikään kuin myös koulutus- ja sosioekonomiseen taustaan. Naiset ovat ilmoittaneet sekä naisten että miesten ihanteellisen iän miehiä korkeammaksi. Samoin vanhemmilla vastaajilla ihanteelliset iät ovat olleet nuorempia korkeampia. Myös korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla ja keskiluokkaisilla iät ovat olleet korkeampia kuin matalammin koulutetuilla tai työväenluokkaisilla. Nämä ryhmien väliset erot ovat vuosien saatossa pienentyneet. (Miettinen 2015, 31–37; Miettinen & Rotkirch 2008, 35–36; Paaajanen 2005, 20–21; 2002, 31–32.) Korkeintaan perusasteen tai keskiasteen suorittaneista sekä työväenluokkaan tai muuhun sosiaaliluokkaan kuuluvista enintään neljännes piti alle 25 vuoden ikää ihanteellisena naisilla ja 11–13 prosenttia miehillä. (Miettinen 2015, 31–37.) Vanhemmuudelle voidaan ajatella näin olevan tietty iästä tai koulutus- ja sosioekonomisesta taustasta riippumaton alaikäraja. Tätä ikärajaa voidaan pitää myös merkittävänä kriteerinä hyvää vanhemmuutta määritettäessä (Kelhä 2009, 11).

Toive lapsesta nivoutuu iän lisäksi oikeanlaiseksi ajateltuun elämäntilanteeseen. Pidentyneen nuoruuden hengessä monet haluavat ensin elää vapaata nuoruutta ennen kuin lapsi on tervetullut elämään ja häneen ollaan valmiita sitoutumaan. Samoin lapsen hankintaa lykkäävät osaltaan pidentyneet opiskeluaikat, työelämä erilaisine pätkätoineen sekä taloudellinen epävarmuus. Sisäiset ja ulkoiset puitteet halutaan saada tasapainoon ennen lasta. Halutaan löytää sopiva kumppani sekä ammatillinen status,

joita ennen tulee saada opinnot päätökseen ja itselle ammatti sekä löytää pysyvä työpaikka. Monella toiveissa on ensin oma asunto, vakaa taloudellinen tilanne ja henkilökohtainen kypsyys. (Mm. Oinonen 2004, 261, 274–275; Kelhä 2009; Lainiala 2012, 59–60; Miettinen 2015, 16, 54–56, 64–64; Pekkola & Lehtonen 2016; Rotkirch ym. 2017; Alakärppä ym. 2020.) Synnyttäjien keski-ikä nouseminen ja vanhemmuuden myöhentyminen voidaan näin liittää suunnitelmallisuuden ja rationaalisuuden keskeiseen asemaan yhteiskunnassa (Hirvonen 2000, 16–17).

Myös ihanteet ohjaavat toiveita lapsista. Korkeasti koulutetuilla naisilla lapsitoiveen on todettu lykkääntyvän nykypäivän työelämän vaatimuksien sekä intensiivisen äitiyden ideaalin myötä. Miehet sen sijaan kokivat suurempaa vastuuta perheen taloudesta. (Närvi 2014, 10.) Naisille työhön ja uraan liittyvien tekijöiden on todettu olevan merkityksellisempiä syitä lykätä lapsitoivetta kuin miehille (Lindroos ym. 2020, 142; Miettinen 2015, 54–55; ks. Sutela 2013, 59). Työelämässä tapahtuneiden muutosten, yksilöllistymisen ja ehkäisyn helpomman saatavuuden myötä lapset voidaan ajatella myös yhä enemmän valintana. Nykyisin naisten on mahdollista toteuttaa itseään helpommin esimerkiksi opiskelujen ja työelämän tarjoamien haasteiden kautta eikä äitiyttä nähdä enää niin vahvasti naisen elämäntehtäväksi ja uraksi (Oinonen 2001, 119–120; Paajanen 2002, 11). Lasta ei enää nähdä onnellisen elämän edellytyksenä, vaikka monet yhä toivovat ja haluavat lapsen. Esimerkiksi vuoden 2015 perhebarometrin lapsettomista naisvastaajista 45 prosenttia ja kolmannes miesvastaajista toivoi lasta elämäänsä jossain vaiheessa. Miehet olivat lapsitoiveissaan naisia epävarmempia (Miettinen 2015, 52–54, 65). Vanhemmuuteen liittyy yhä normatiivisuutta ja oletuksia: vapaaehtoista lapsettomuutta on jouduttu perustelemaan toisin kuin vanhemmuutta (mm. Letherby 2002).

Nuorina lapsen saaneilla sisäiset syyt ovat korostuneet ulkoisia syitä enemmän. Vuoden 2005 perhebarometrissä (Paajanen 2005) tärkeimmät syyt ja ehdot sille, että lasta toivottiin, olivat 20–25-vuotiailla turvallinen ja hyvä parisuhde puolison kanssa sekä halu saada lapsia nuorena. Tärkeänä pidetty ”tunnesy” oli myös vauvakuume: äideillä oma ja isillä puolison. Äideistä reilu puolet piti tärkeänä tunnetta, että vapaata nuoruutta oli ehtinyt elää tarpeeksi ja oli sopiva aika lapsille. Nuorista isistä puolestaan vain kaksi viidestä. Osa vastaajista mainitsi itse tärkeäksi nimeämässään syissä sen, että aika ja ratkaisu oli oikea ja lapsi tuntui luonnolliseksi jatkoksi parisuhteelle. (Paajanen 2005, 41–43.) Vauvakuume ja halu saada lapsia ovat nousseet esiin muisakin tutkimuksissa, joskin naisilla miehiä useammin (mm. Miettinen & Rotkirch 2008; Mykkänen 2010).

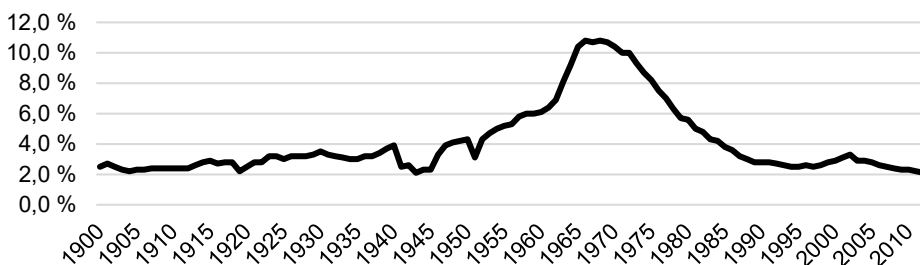
Ulkoisista syistä tärkeimmiksi nousivat nuorena lapsen saaneilla opintojen vaiheeseen ja työtilanteeseen liittyvät tekijät. Nuorille miehille oli nuoria naisia tärkeämpää se, että puolison opinnoissa oli sopiva hetki pitää taukoa. Nuoret naiset pitivätkin omien opintojensa valmiiksi saamista ja sopivaa hetkeä opinnoissaan tärkeänä. Asetelma vaihtui puhuttaessa työsuhteesta. Nuorille miehille oman vakituisen työn saaminen oli tärkein syy. Nuorista naisista yli puolelle tärkeää oli puolison vakituisen työn saanti. (Paajanen 2005, 41–45.)

Aina ajatukset, toiveet ja elämäntilanne eivät kuitenkaan kohtaa. Osa Minna Kelhän (2009) haastattelemista noin 40-vuotiaana esikoisensa saaneista äideistä olisivat halunneet lapsen jo paljon aikaisemmin, jos vain olosuhteet olisivat olleet suotuisimmat. Sopivan kumppanin löytäminen on keskeistä lapsitoiveen osalta. Monissa tutkimuksissa niin naiset kuin miehet ovat todenneet tärkeäksi syyksi lapsettomuudelle kumppanin puutteen (Lainiala 2012; Miettinen & Paajanen 2005). Vanhemmaksi tulosta ja sen ajoittumisesta puhuttaessa onkin tärkeä muistaa, etteivät vanhemmuuden myöhentyminen tai lapsettomuus ole aina yksilön vapaaehtoisia valintoja.

3.3.2 Nuorena vanhemmaksi tulo tilastojen valossa

Yhteiskunnassa vallitsevat vanhemmuuden ajalliset ihanteet ovat nähtävissä myös nuorta vanhemmuutta kuvaavista tilastoista. Omassa tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan nuorten vanhempien määriä ja osuuksia, vanhemmaksi tulon ikää ja nuorten vanhempien alueellista jakautumista.

Pitkät aikasarjat paljastavat, ettei alle 20-vuotiaiden vanhempien osuus vanhemmaksi tulleista ole koskaan ollut suuri Suomessa (Tilastokeskus, Väestötilastot 1900–2012; THL, Lisääntymistilastot 1900–2012; SVT: Väkitiedot 1989–2020, henkilökohtainen tiedonanto). Nuorten äitien osuudesta on saatavissa tietoja yli 100 vuoden ajalta. Kuviossa 5 on esitettyä nuorten äitien osuudet kaikista synnyttäjistä 1900-luvun alusta 2010-luvun alkuun.

Kuvio 5. Alle 20-vuotiaiden synnyttäjien osuus (%) kaikista synnyttäjistä vuosina 1900–2012 (THL, Lisääntymistilastot 1900–2012)

Kuviosta 5 nähdään, että viime vuosisadan alusta aina 1950-luvun alkuun asti nuorten synnyttäjien osuus oli noin 2–4 prosenttia, vaikka vanhemmaksi tulon keski-ikä oli vuosia nykyistä matalampi. 1950-luvulla nuorten äitien osuus alkoi kasvaa, ja kasvu jatkui aina 1960-luvun lopulle saakka. Tällöin jo runsas kymmenesosa synnyttäjistä oli alle 20-vuotiaita, eli nuorten äitien osuus oli lähes viisinkertaistunut. (Kuvio 5.) Huippu saavutettiin suurten ikäluokkien aikana, jolloin avioiduttiin ja saatiin ensimmäinen lapsi muutoinkin nuorena (mm. Nikander 1995, 11–14, 24–25). Esimerkiksi

20-vuotiaana isäksi tulleiden määrä puolitoistakertaistui parissa vuodessa 1960-luvun puolivälissä (Sillantaus 2017).

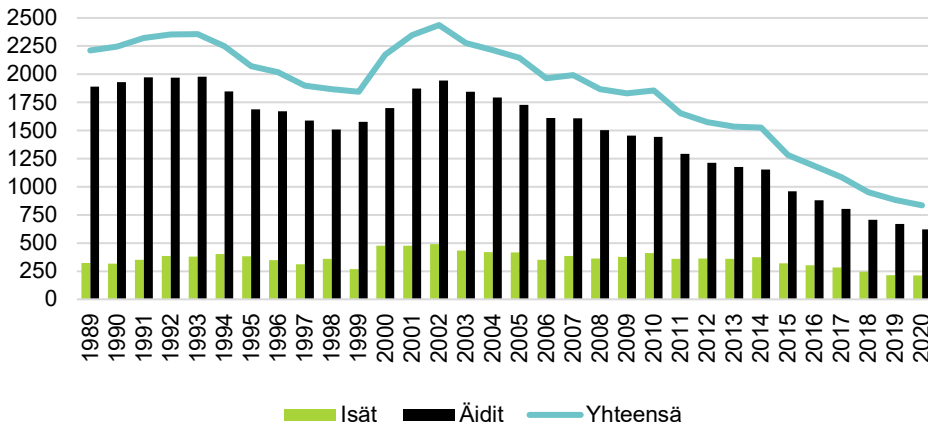
Viimeisten lähes 50 vuoden aikana nuorten vanhempien osuudet ovat laskeneet. Kuvion 5 mukaan 1970-luvulla nuorten äitien osuus kääntyi laskuun, mikä noudatti yleistä yhteiskunnallista trendiä ensisynnyttäjien iän noususta (ks. Oinonen 2001, 110–112). 1980-luvun puolivälissä nuoria synnyttäjiä oli jälleen alle neljä prosenttia kaikista synnyttäjistä (kuvio 5). 1990-luvulta 2010-luvun alkuun alle 20-vuotiaita synnyttäjiä on ollut noin 2–3 prosenttia kaikista synnyttäjistä eli vuosittain heitä on ollut noin 1200–1900 (Kuvio 5; Gissler & Hemminki 1994, 17; SVT: Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2015). Viime vuosina alle 20-vuotiaiden osuus on yhä laskenut ollen ennätysmatalalla vuosina 2018 ja 2019, jolloin 1,3 prosenttia synnyttäjistä on ollut alle 20-vuotiaita. (SVT: Perinataalitalastot – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2019, liitetaulukko 1.)

Nuorena isäksi tulleiden osuudet ovat olleet kautta aikojen äitien osuuksia pienempiä. Elävänä syntyneiden tilastosta nähdään, että vuosittain keskimäärin 0,8 prosentilla elävänä syntyneistä on ollut nuori isä 1980-luvun lopulta aina 2010-luvun alkupuolelle asti (SVT: Syntyneet 1990–2013, henkilökohtainen tiedonanto). 2010-luvun lopulle tultaessa nuorten isien osuus oli hieman laskenut: tällöin noin 0,5 prosentilla elävänä syntyneistä oli nuori isä. Sama tilanne oli vuonna 2020. (SVT: Syntyneet 2014–2020, henkilökohtainen tiedonanto.) Paavilaisen ja kollegoiden (2005, 5) tutkimuksessa nuorten isien osuus ensi kertaa isäksi tulleista vaihteli 0,9–1,4 prosentin välillä vuosina 1987–2009. Isien pienempää osuutta selittänee jo aiemmin esiin tuomani miesten hieman myöhäisempi vanhemmaksi tulon ikä. Osa isyyksistä jää myös selvittämättä.²⁹

Nuorten vanhempien määrää ja osuutta voidaan tarkastella myös Tilastokeskuksen biologisten lasten lukumäärästä kertovien väestötilastojen avulla. Ne kertovat tilanteesta kunkin vuoden lopussa. Tilastoista on eroteltavissa nuoret vanhemmat iän ja sukupuolen mukaan, joten ne kuvaavat synnytystilastoja paremmin sitä, kuinka suuri osuus on vanhempia.

Kuviosta 6 nähdään nuorten vähintään yhden biologisen lapsen vanhempien kokonaismäärän vaihdelleen noin 830–2450 välillä 1980-luvun lopulta 2020-luvun alkuun. Kokonaismäärä on laskenut kolmenkymmenen vuoden aikana reilusti. Kun vielä 1990-luvun alussa nuoria vanhempia oli yli 2000 vuodessa, oli 2010-luvun lopussa heitä vuosittain enää alta tuhat.

²⁹ Suomessa tilastoidaan vain avioliitossa syntyneiden lasten isät synnytysten yhteydessä. Isä-tilastoihin joudutaan yhdistelemään eri rekistereitä ja niissä voidaan huomioida vain juridiset isät. Esimerkiksi vuonna 2011 isän tieto puuttui tai oli tuntematon 1932:lla elävänä syntyneellä.

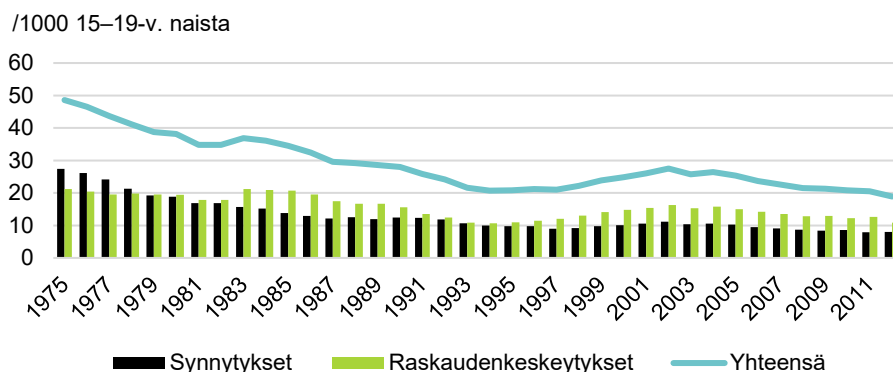

Kuvio 6. Alle 20-vuotiaiden isien, äitien ja vanhempien määrät vuosina 1989–2020 (SVT: Väkitiedostot 1989–2020, henkilökohtainen tiedonanto)

Vuosittain isiä on ollut noin 210–490 ja äitejä noin 620–1980, joten nuorten äitien ja isien suhteelliset osuudet ovat vaihdelleet vuosien saatossa. Nuorten äitien määrä on ollut suurimmillaan 1990-luvun alussa ja vuonna 2002, jonka jälkeen määrä on ollut vuosi vuodelta pienempi. Vuonna 2020 nuoria äitejä oli enää vain reilut 600. Nuoria isiä on ollut eniten 2000-luvun alussa. Kuitenkin vuonna 1999 nuoria isiä oli vähemmän kuin koskaan tätä aiemmin. Vasta vuonna 2018 nuoria isiä oli jälleen alle 270. Nuorten isien määrä on laskenut suhteessa vähemmän 2010-luvulla kuin äitien, joten nykyisin isien osuus on suurimmillaan. 2020-luvulle tultaessa joka neljäs nuori vanhempi on mies, kun vielä 1990-luvun alussa vain joka seitsemäs. (Kuvio 6.)

Nuorten vanhempien osuus ikäluokastaan on hyvin pieni. Kyselyni toteuttamisvuonna 2013 16–19-vuotiaita vähintään yhden biologisen lapsen vanhempia oli 1534, joka oli 0,6 prosenttia kaikista 16–19-vuotiaista. Sukupuolittain tarkasteltuna 16–19-vuotiaiden äitien osuus oli 0,9 prosenttia saman ikäisistä naisista ja isien 0,3 prosenttia ikäisistään miehistä. Tarkasteltaessa vain 18–19-vuotiaita nähdään, että yksi sadasta oli vähintään yhden biologisen lapsen vanhempi ja että reilu 75 prosenttia heistä oli naisia. Vuonna 2020 16–19-vuotiaita vanhempia oli 828 eli selvästi vähemmän kuin seitsemän vuotta aiemmin. Heitä oli myös suhteessa vähemmän: kaikkiaan 0,4 prosenttia 16–19-vuotiaista. Äitien osuus oli 0,5 prosenttia 16–19-vuotiaista naisista ja isien vastaavan ikäisistä miehistä 0,2 prosenttia. Äitien osuus oli laskenut isien osuutta vähemmän. Myös 18–19-vuotiaiden vanhempien osuus oli laskenut ollen 0,6 prosenttia. Tarkasteltaessa ikäluokittaisia eroja tutkimukseni kohderyhmän, 1978–1994 syntyneiden osalta nähdään, etteivät erot ole suuria. Nuorten miesten ikäluokasta keskimäärin 1,5–2 prosentilla ja 5–6 prosentilla nuorten naisten ikäluokasta on ollut lapsia sen vuoden lopussa, kun he täyttivät 20 vuotta. (SVT: Väkitiedostot 1989–2020, henkilökohtainen tiedonanto.)

Nuorten äitien määrää voidaan tarkastella myös ikäryhmittäisen hedelmällisyyslunun³⁰ avulla. Tarkasteltaessa synnytysten lisäksi myös alle 20-vuotiaiden naisten tekemät raskaudenkeskeytykset tuhatta 15–19-vuotiasta naista kohti saamme tarkemman kuvan nuorten naisten raskauksista. Yhdessä luvut kertovat siitä, kuinka moni suomalaisista nuorista naisista on ajan saatossa pohtinut osaltaan äitiyttä: synnyttääkö lapsi vai tehdäkö keskeytys. Kuviossa 7 on esitettyä alle 20-vuotiaiden synnytykset ja raskaudenkeskeytykset vuosina 1975–2012. Kuvio kuvaa näin kehitystä 1970-luvulta aineistonkeruuni alkuun asti.

Kuvio 7. Alle 20-vuotiaiden synnytykset ja raskaudenkeskeytykset tuhatta 15–19-vuotiasta naista kohden vuosina 1975–2012 (Tilastokeskus, Väestötilastot 1900–2012; THL, Lisääntymistilastot 1900–2012; SVT: Raskaudenkeskeytykset 2012)

Kuviosta 7 nähdään alle 20-vuotiaiden raskauksien vähentyneen selvästi viimeisten vuosikymmenten aikana vuoden 1975 huippuvuodesta, jolloin raskauksien kokonaismäärä oli suurimmillaan tarkastelujakson aikana. Vähentymisen ei kuitenkaan ole ollut tasaista. Raskauksien määrä laski aina 1990-luvun alkuun asti lukuun ottamatta vuotta 1983, jonka jälkeen lamavuosina oli tasaisempaa. Tämän jälkeen raskauksien määrä kasvoi 2000-luvun alkupuolelle asti. 2010-luvun alkupuolella saavutettiin 1990-luvun puolen välin lukemat. (Kuvio 7.) Laskua selittävät muun muassa jälkikäisypillerien reseptipakon poisto ja seksuaalikasvatuksen pakollisuus opetussuunnitelmassa (SVT: Raskaudenkeskeytykset 2013, 2).

2010-luvulla määrät laskivat entisestään. Kyselyni toteuttamisen aikaan vuonna 2013 enää alle 18 tuhannesta 15–19-vuotiaasta tuli raskaaksi: alle 20-vuotiaiden synnytyksiä oli 7,4 tuhatta 15–19-vuotiaasta naista kohti ja keskeytyksiä puolestaan 10,5

³⁰ Ikäryhmittäiset hedelmällisyysluvut tarkoittavat synnytysten määrää tuhatta ikäluokkaan kuuluvaa naista kohti. Alle 20-vuotiaiden synnytykset on laskettu tuhatta 15–19-vuotiaasta naista kohden, vaikka alle 20-vuotiaiden synnytyksiin lasketaan mukaan myös alle 15-vuotiaiden synnytykset.

(SVT: Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2013; SVT: Raskaudenkeskeytykset 2013). Alle 20-vuotiaiden keskeytyksiä tehtiin vuonna 2013 vähemmän kuin kertaakaan uudistetun raskauden keskeyttämistä säätelevän lain (239/1970) jälkeen, jossa keskeytykset sallittiin pelkän iän perusteella alle 17-vuotiaille. Uudistus oli merkittävä, sillä nuori ikä oli syy 2,4 prosentissa raskaudenkeskeytyksiä vuonna 2013 ja 1,8 prosentissa vuonna 2019. Selkeästi yleisin on ollut sosiaaliset syyt. Raskauksien määrän vähentyminen on jatkunut viime vuosina. Alle 20-vuotiaiden raskaudenkeskeytyksiä tehtiin vain 6,5 tuhatta 15–19-vuotiasta naista kohti vuosina 2018–2019. (SVT: Raskaudenkeskeytykset 2013, 3; 2019,1, 3.)

Tarkasteltaessa raskaudenkeskeytysten ja synnytysten keskinäistä suhdetta voidaan sen todeta muuttuneen merkittävästi viimeisten 50 vuoden aikana ja erityisesti uuden lain voimaantulon jälkeen. Vielä vuonna 1969 synnytyksiä oli 33,5 tuhatta 15–19-vuotiasta kohden ja raskaudenkeskeytyksiä vastaavasti 3,6 tuhatta samanikäistä kohden. Raskauksien huippuvuonna 1975 synnytyksiä oli 27,4 ja raskaudenkeskeytyksiä tehtiin 21,2 tuhatta 15–19-vuotiasta naista kohden (SVT: Tilastokeskus, Väestöttilastot 1900–2012; SVT: Raskaudenkeskeytykset 2012). Kuten kuvioista 7 nähdään, vuonna 1979 alle 20-vuotiaiden raskaudenkeskeytysten määrä ylitti nuorten äitien synnytysten määrän. Siitä lähtien keskeytyksiä on ollut selkeästi enemmän. Vain vuosina 1992–1994 synnytyksiä oli lähes yhtä paljon kuin keskeytyksiä. Tähän yhdeksi syyksi tutkijat ovat esittäneet, että Pohjoismaissa nuorilla on negatiivinen asenne raskauteen ja raskauden keskeyttämiseen suhtaudutaan myönteisemmin kuin lapsen saantiin (esim. Ekstrand ym. 2005; ks. myös Kuortti ym. 2011).

Suomalaisten nuorten vanhempien määrää voidaan pitää kansainvälisessä valossa verrattain vähäisenä. Myös 15–19-vuotiaiden hedelmällisyysluku on erittäin matala. Muissa Pohjoismaissa kehityssuunta on ollut samanlainen kuin Suomessa, ja nuorten synnyttäjien osuudet ovat vähentyneet kaikissa Pohjoismaissa 1970-luvun jälkeen. Eniten nuorten äitien osuus on pudonnut Islannissa, jossa se on pudonnut 14 prosenttiyksikköä vajaassa 40 vuodessa. 2010-luvulla suhteessa vähiten nuoria synnyttäjiä on ollut Tanskassa, tosin erot Pohjoismaiden välillä ovat hyvin pieniä. Vuoden 2018 tilastoista nähdään, että kaikissa Pohjoismaissa alle 20-vuotiaiden synnyttäjien osuus oli alle 1,5 prosenttia kaikista synnytyksistä. Aineistonkeruuni aikaan osuudet vaihtelivat 1,2–2,0 prosentin välillä. (THL 2020.)

Pohjoismaiden nuorten naisten hedelmällisyysluvut eivät ole eronneet Länsi-Euroopan maiden luvuista, pois lukien Iso-Britannia, jossa nuorena äidiksi tulo on ollut muita yleisempää. Iso-Britannian lisäksi länsimaista Yhdysvallat ja Uusi-Seelanti ovat kärjessä nuorten äitien synnytyksissä. OECD-maiden vuosien 2006–2011 nuorten naisten hedelmällisyyslukujen keskiarvo oli Yhdysvalloissa 34, Uudessa-Seelannissa 29 ja Iso-Britanniassa 25, kun eurooppalaisten OECD-maiden keskiarvo oli 11. Alhaisimmat hedelmällisyysluvut olivat Etelä-Koreassa (2) ja Sveitsissä (4). (WHO 2014, 166–175.) Viime vuosina erot ovat kaventuneet ja monissa maissa nuoria äitejä on aiempaa vähemmän. Vuonna 2019 Yhdysvaltojen hedelmällisyysluku oli 17,

Uuden-Seelannin 18 ja Iso-Britannian 12. Etelä-Koreassa vastaava luku oli 1 ja Sveit-sissä 3. Kaikista OECD-maista kärjessä olivat Meksiko (59), Chile (39) ja Turkki (25). Nuorten äitien synnytykset ovat muutoinkin yhä Etelä-Amerikassa Aasiaa ja Euroop-paa yleisempiä. (World Bank Open Data; ks. myös WHO 2014, 166–175.)

Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna selkeästi eniten synnytyksiä tuhatta 15–19-vuo-tiasta nuorta naista kohti on vuosittain Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa. Esimer-kiksi aineistoni keruun aikaan Nigerin tasavallassa joka viides ja Malissa sekä Ango-lassa joka kuudes nuori nainen on tullut äidiksi alueen hedelmällisyysluvun ollessa keskimäärin 103 (UNICEF 2015; ks. myös WHO 2014). Viime vuosina hedelmälli-syysluvut ovat laskeneet myös Saharan eteläpuolella, mutta tilanne ei ole merkittä-västi muuttunut (The World Bank). Saharan eteläpuoleisissa maissa myös hyvin nuorten, 10–14-vuotiaiden, hedelmällisyysluvut ovat maailman korkeimmat (United Nations 2019).

Nuorten isien määristä ja osuuksista on kansainvälisesti saatavilla huomattavasti vähemmän tietoa kuin äitien kohdalla. Tätä selittänee se, että tutkimuksissa on ha-vaittu nuorten äitien lasten isien olevan useasti muutaman vuoden vanhempia kuin äitien, eivätkä he näin ollen ole alle 20-vuotiaita (esim. Ekéus & Christensson 2003, 74; Dudley 2007, 173). Osa isyyksistä jää myös selvittämättä, joten isät eivät täten näy rekistereissä. Yhdysvaltalais tutkimuksessa todettiin, että vuosina 1980–1984 syn-tyneistä isäksi oli tullut alle 20-vuotiaana valkoisista seitsemän prosenttia, afrikkalais-amerikkalaisista 17 prosenttia ja latinalaisamerikkalaisista 12 prosenttia (Hynes ym. 2008, 355). Uudemman yhdysvaltalais tutkimuksen mukaan noin 12 tuhannesta 15–19-vuotiaasta miehestä saa lapsen alle 20-vuotiaana (ks. SmithBattle ym. 2019). Ka-nadalaisessa pitkittäistutkimuksessa puolestaan todettiin, että alle kaksi prosenttia otokseen valikoituneista 1979–1981 syntyneistä miehistä oli isiä 19-vuotiaina. Isäksi tulleiden osuus suureni tultaessa vanhemmaksi. (Hango & Le Bourdais 2009, 243–244.) Britanniassa puolestaan 1990-luvun alussa reilu prosentti 16–19-vuotiaista mie-histä oli isiä ja vastaavasti viisi prosenttia naisista äitejä (Graham 2013, 40). Isien kohdalla näyttäisi näin ollen olevan samanlainen tilanne kuin äideillä: Yhdysvalloissa on enemmän nuoria isiä kuin monessa muussa länsimaassa.

Synnytystilastoja ja biologisten lasten lukumäärästä kertovia väestötiedostoja tar-kastelemalla voidaan todeta, että Suomessa suurin osa alle 20-vuotiaana esikoisensa saavista³¹ on täysi-ikäisiä lapsen syntyessä. Useimmat ovat ehtineet täyttää 19 vuotta, eivätkä nuoret naiset ja miehet eroa iän osalta suuresti toisistaan. Viimeisen lähes kol-menkymmen vuoden aikana ei ole tullut suurta muutosta vanhemmaksi tulon ikään,

³¹ Luvut pitävät sisällään myös muuta kuin suomea äidinkielenä puhuvat. Tilastokeskuksen synnytystilastoihin sisältyvät niiden äitien synnytykset, jotka asuvat synnytyksen ajan-kohtana vakituisesti Suomessa synnytyspaikasta riippumatta (<https://www.thl.fi/fi/tilas-tot/tietoa-tilastoista/laatuselosteet/perinataalitalasto-synnyttajat-synnytykset-ja-vastasyntyneet>).

vaan täysi-ikäisenä vanhemmaksi tulevien osuus on ollut aina selkeästi suurempi. (SVT: Syntyneet 1990–2020, henkilökohtainen tiedonanto; SVT: Väkitiedostot 1989–2013, henkilökohtainen tiedonanto.) Alaikäisenä lapsen saaminen Suomessa onkin verrattain harvinaista. Kaiken kaikkiaan 1990-luvulta nykypäivään vuosittain vain 1–2 tuhannesta 13–17-vuotiaasta on saanut lapsen. Alaikäisten synnyttäjien osuus on laskenut tultaessa 2020-luvulle. (THL 2022a, Sotkanet.)

Alaikäisinä vanhemmaksi tulevista selvä enemmistö on 17-vuotiaita. Esimerkiksi kyselyn toteuttamisvuonna reilut 70 prosenttia alaikäisille elävänä syntyneistä syntyi 17-vuotiaalle äidille. Vuonna 2020 vastaava osuus oli 60 prosenttia, mikä oli matalin osuus 30 vuoteen. Isien kohdalla vuosittainen osuus on vaihdellut hieman äitejä enemmän pienemmän kokonaismäärän takia. Alhaisimmillaan vuosina 2002 ja 2010 alaikäisille isille syntyneistä lapsista 57 prosentilla oli 17-vuotias isä, kun enimmillään vuonna 2008 jopa neljällä viidestä. Toiseksi suurin ryhmä ovat 16-vuotiaat vanhemmat. (SVT: Syntyneet 1990–2020, henkilökohtaiset tiedonannot; SVT: Väkitiedostot 1989–2020, henkilökohtainen tiedonanto.)

Alle 16-vuotiaana lapsen saaminen on Suomessa ollut perinteisesti hyvin harvinaista. Tarkasteltaessa vuosia 1990–2020 nähdään, että vain vuonna 2001 syntyi yli 30 lasta hyvin nuorille, 13–15-vuotiaille äideille. Saman ikäisille isille on vastaavasti syntynyt elävänä yli 15 lasta vain vuonna 2000. 2010-luvulla vuosittain vain alle 18 elävänä syntyneellä on ollut hyvin nuori äiti ja alle viidellä hyvin nuori isä. Valtaosa näistä isistä on ollut 15-vuotiaita. Joukosta löytyy myös yksi 13-vuotias, ja joinain vuosina on ollut myös 14-vuotiaana isäksi tulleita. Äidit puolestaan ovat olleet useimmiten 14–15-vuotiaita. Huomion arvoista on, että nuorimmat ovat olleet vain 12-vuotiaita synnyttäessään. (SVT: Syntyneet 1990–2020, henkilökohtaiset tiedonannot; SVT: Väkitiedostot 1989–2020, henkilökohtainen tiedonanto) Hyvin nuorten vanhempien pientä osuutta selittää se, että 13–15-vuotiaiden raskauksista selvästi suurin osa, jopa 80 prosenttia, päättyy raskaudenkeskeytykseen (Leppälahti ym. 2012). Nuorempien keskuudessa raskauden keskeyttäminen onkin äitiyttä yleisempää. Mitä lähemmäs 20 vuoden ikää tullaan, sitä useammin valintana on äitiys. (Kosunen ym. 2002; Halonen & Apter 2010.)

Nuoria synnyttäjiä³² on eri puolilla Suomea, eikä missään sairaanhoitopiirissä alle 20-vuotiaiden synnyttäjien suhteellinen osuus ole selkeästi muita suurempaa (vrt. Vikat ym. 2002). Suhteellisesti eniten nuoria synnyttäjiä on ollut Pohjois-Karjalan, Kainuun, Itä-Savon ja Länsi-Pohjan sairaanhoitopiireissä 2000-luvun lopulla ja 2010-luvun alussa. Näissä sairaanhoitopiireissä keskimäärin lähes kolme prosenttia alueen synnyttäjistä on ollut alle 20-vuotiaita. Vähiten nuoria synnyttäjiä on ollut Helsingin

³² THL tilastoi kaikki Suomessa synnyttäneet, joten luvut sisältävät myös muita kuin suomea äidinkielenään puhuvia ja Suomessa vakituisesti asuvia (<https://www.thl.fi/fi/tilastot/tietoa-tilastoista/laatuselosteet/perinataalilasto-synnyttajat-synnytykset-ja-vastasyntyneet>).

ja Uudenmaan sairaanhoitopiirissä (HUS) ja Ahvenanmaalla. Niissä alle 20-vuotiaiden synnyttäjiä on ollut noin yksi sadasta 2000-luvun lopulla ja 2010-luvun alussa. Väestöllisesti suurimmassa sairaanhoitopiirissä HUSissa synnyttää kuitenkin vajaa neljännes kaikista Suomen nuorista synnyttäjistä, mikä tarkoittaa vuosittain 250–360 alle 20-vuotiasta synnyttäjää. Väestöllisesti pienessä Itä-Savon sairaanhoitopiirissä on puolestaan ollut vuosittain vain 5–17 nuorta synnyttäjää ja Ahvenanmaalla keskimäärin alle viisi. (SVT: Synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2006–2007; Synnytykset ja vastasyntyneet 2008–2009; Perinataalitulasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2010–2013.)

Sairaanhoitopiirittäinen tarkastelu osoittaa, että nuorten synnyttäjien alueellinen jakautuminen heijastaa yleisiä synnytysikäntrendejä. Nuoria synnyttäjiä on suhteellisesti vähiten niissä sairaanhoitopiireissä, joissa synnyttäjien keski-ikä on korkeimmat. Eniten heitä on alueilla, joissa muutoinkin saadaan lapset keskimääräistä nuorempana. Nuoret synnyttäjät eivät näin eroa vanhemmista synnyttäjistä. Huomion arvoista on, etteivät nuoret äidit selitä sairaanhoitopiirien välisiä eroja synnyttäjien keski-ään osalta, koska heidän osuutensa kaikista synnyttäjistä jää hyvin pieneksi.

Nuorten isien alueellisesta jakautumisesta on vähemmän tietoja saatavissa, mutta viime vuosina määrällisesti eniten lapsia on syntynyt nuorille isille Uudellamaalla, Pohjois-Pohjanmaalla ja Pirkanmaalla. Suhteellisesti eniten nuorena lapsen saaneita isiä on ollut Pohjois-Karjalassa ja Lapissa tarkasteltaessa yhdessä vuosia 2018–2020. Toisissa maakunnissa määrät ovat todella pieniä: vain muutama lapsi syntyy nuorelle isälle. Tämä osaltaan korostaa nuorena isäksi tulon poikkeuksellisuutta. (SVT: Syntyneet 2018–2022, henkilökohtainen tiedonanto.)

4 NUORET VANHEMMAT TUTKIMUKSISSA

Viimeisessä luvussa ennen empiiristä osuuttani tuon aiempien tutkimuksien avulla esiin nuoren vanhemmuuteen liittyvää kokemuksellista ja yhteiskunnallista ristiriitaa sekä nuoruuden ja vanhemmuuden jännitteisyyttä. Nuorten vanhempien erityisyys niin vanhempina kuin nuorina on ilmennyt monin tavoin aihepiirin tutkimuksissa, jotka ovat tarjonneet erilaisia näkökantoja ilmiöön. Nuorten vanhempien taustoihin sekä vanhemmuuden seurauksiin ja vaikutuksiin keskittyneillä tutkimuksilla todennan sitä, miksi nuorten vanhemmuus nähdään monin tavoin ongelmallisena ja huolestuttavana ilmiönä, eikä heihin useinkaan suhtauduta suopeasti. Keskityn katsauksessani erityisesti vanhemmaksi tuloon kytkeytyviin yksilötason tekijöihin sekä sen taloudellisiin ja sosiaalisiin vaikutuksiin, jotka linkittyvät normatiiviseen elämäntapaan ja vallitseviin vanhemmuusihanteisiin. Esitän myös nuorten vanhempien omia käsityksiä ja kokemuksia omasta vanhemmuudestaan, jotka ovat monilta osin positiivisia ja näin ristiriidassa useiden määrälliseen analyysiin perustuvien tutkimusten kanssa. Luvun päätän yhteenveetoon, jossa kokoan yhteen tutkimukseni käsitteellisiä ja teoreettisia lähtökohtia.

4.1 Katsaus nuoren vanhemmuuden aiempaan tutkimukseen

Nuorten vanhempien määrät ja nuorten vanhemmuuden yleisyys ovat heijastuneet tutkimusmääriin. Tutkimusta on tehty paljon angloamerikkalaisissa maissa. Samoin on tutkittu kehitysmaiden nuoria äitejä, joiden äitiys näyttäytyy varsin erilaisena kuin länsimaissa. Esimerkiksi Saharan eteläpuoleisissa Afrikan maissa ja Bangladeshissa tullaan äidiksi useammin alle 18-vuotiaana tai jopa alle 15-vuotiaana. Näissä maissa äitiyden taustalla on useammin avioliitto paljon vanhemman kumppanin kanssa, ja nuorena vanhemmaksi tulosta aiheutuvat monenlaiset terveydelliset ja muut ongelmat ovat yleisempiä. (Ks. esim. UNFPA 2013, 2015.) Lisäksi kuten Marjo Kuortti (2012, 24) tutkimuksessaan totesi, Afrikassa, Aasiassa ja Etelä-Amerikassa seksuaalinen kulttuuri poikkeaa huomattavasti suomalaisesta kulttuurista. Sen sijaan pyrin katsauksessani hyödyntämään erityisesti pohjoismaisia tutkimuksia samankaltaisemman yhteiskunnan vuoksi. Muutoinkin pääpaino on eurooppalaisissa tutkimuksissa, vaikka yhdysvaltaistutkimuksia esiintyy myös runsaasti niiden hallitessa tutkimuskenttää.

Katsauksessani aiempiin tutkimuksiin pääpaino on tutkimuksissa, joissa on käsitelty äitiyttä, isyyttä tai vanhemmaksi tuloa. Sivuosaan jäävät ne, joissa keskitytään yleisemmin teini-ikäisten raskauksiin ilman määrittelyä lopputuloksesta. Tämä siksi, että eri maiden välillä on suuria eroja siinä, kuinka suuri osa nuorten raskauksista päättyy lapsen syntymään ja kuinka moni keskeytykseen (Singh & Darroch 2000; Sedgh ym. 2015). Pelkkä raskaus teini-ikässä ei näin indikoi nuorena vanhemmaksi tuloa.

Tutkimuksissa on myös todettu lapsen saavien ja raskauden keskeytykseen päätyvien nuorten taustojen olevan hieman erilaisia muun muassa perheen, kumppanin suhtautumisen raskauteen ja uskonnollisuuden suhteen (esim. Evans 2001; Adamczyk 2008; Spriggs Madkour ym. 2013; vrt. Coleman 2006). Suvi Leppälähdén (2016) rekisteripohjaisessa väitöstutkimuksessa todettiin vuonna 1987 syntyneiden alaikäisenä raskaudenkeskeytyksen valinneiden tyttöjen perheiden saaneen harvemmin toimeentulotukea. Näissä perheissä vanhemman korkein koulutustaso oli myös hieman korkeampi kuin lapsen saaneiden perheissä. Kuitenkin molemmissa ryhmissä korkein koulutustaso oli matalampi kuin niillä, jotka eivät olleet kokeneet raskautta alaikäisenä. Tutkimuksessa havaittiin alaikäisenä raskaudenkeskeytyksen valinneiden asuneen lapsen saaneita useammin kaupunkialueilla ja heillä olleen hieman parempi koulumenestys. (Leppälähti, Heikinheimo, Paananen ym. 2016; Leppälähti 2016, 38–40.) Kolmen syntymäkohortin tarkastelussa taas havaittiin, että korkeammassa asemassa olevien työntekijöiden tyttäret päätyivät muita todennäköisemmin keskeyttämään raskauden (Väisänen & Murphy 2014). Yhdessä tutkimukset kuitenkin luovat paremman kokonaiskuvan aihepiiristä ja sen tutkimisesta sekä tuovat esille nuorten vanhemmuuden ristiriitaisuutta.

4.1.1 Ongelmalähtöisestä äitiystutkimuksesta monimuotoisempaan tutkimukseen

Nuorten vanhempien tutkimuksessa nuoret äidit ovat pääosassa, ja he ovat olleet länsimaisten tutkijoiden kiinnostuksen kohteena jo vuosikymmeniä (esim. Furstenberg 1976; Phoenix 1991; Wenham 2016). Kiinnostus aiheeseen heräsi 1960-luvulla, kun ensisynnyttäjien ikä nousi, avioliiton ja lapsen saamisen välinen sidonnaisuus alkoi heiketä ja suhtautuminen seksuaalisuuteen muuttui. Tätä ennen nuorten vanhemmuus liittyi muiden tavoin vahvasti avioliittoon niin Yhdysvalloissa kuin Isossa-Britanniasakin. Avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten määrän lisääntyessä teini-ikäiset naimattomat äidit alettiin nähdä ongelmana. Samalla käsite teiniraskaudet tuli käyttöön. Nuorten raskauksiin on näin liittynyt myös moraalinen aspekti, ja raskauksista tuli seuraavina vuosikymmeninä suuri sosiaalinen ongelma Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa. (Phoenix 1991; Furstenberg 2003.) Ongelmallisuus on nähtävissä yhä nykyään (mm. Duncan 2007; Ellis-Sloan 2014). Tämä on osaltaan ohjannut myös aihepiirin tutkimusta: aluksi keskityttiin enemmän syihin ja seurauksiin, eivätkä nuorten

äitien omat äitiydelle antamat merkitykset ja kokemukset saaneet suurta huomiota. (SmithBattle 1995; Furstenberg 2003, 19–20).

Määrällisen analyysin ylivoima näkyi myös Suomessa varhaisimmissa tutkimuksissa. 1980- ja 1990-luvuilla keskityttiin tarkastelemaan rekisteri- ja tilastoaineistojen pohjalta nuorten raskauksia ja niihin liittyviä väestötieteellisiä, lääketieteellisiä ja sosiaalisia tekijöitä, ehkäisyn käyttöä sekä raskaudenkeskeytyksiä. Tutkimusta tehtiin etupäässä lääketieteen saralla. (Esim. Makkonen, Rissanen & Castrén 1984; Kukkonen ym. 1987; Mäkinen & Tuimala 1989, Kosunen 1996.) Vuonna 1989 julkaistiin määrällinen seurantatutkimus äidiksi tulemisen iän yhteydestä nuoruusiän kehitykseen ja kasvatukseen sekä aikuistumiseen (Pulkinen & Iso-Ilomäki 1989), jolloin tutkimusta saatiin myös kasvatustieteen kentälle. Tässä Lea Pulkkisen ja Päivi Iso-Ilomäen tutkimuksessa nuoriksi äideiksi määrittyivät 20-vuotiaana ja sitä nuorempana lapsen saaneet, joten ikärajuksella 20 vuoden tuntumaan on Suomessa vuosikymmenien historia.

Nuorten isien tutkimus on ollut vähäisempää, ja heitä tutkittiin ennen vuosituhannen vaihdetta lähinnä vain nuorten äitien ohessa (esim. Phoenix 1991; Kiernan 1997). Tämä sai yhdysvaltalaiset tutkijat huomauttamaan 1990-luvun lopulla, että teini-ikäisten vanhemmuutta oli käsitelty lähes synonyyminä teini-ikässä äidiksi tulolle (Thornberry ym. 1997). Tutkimus oli myös nuorten äitien tutkimuksen tavoin enemmän ongelmiin keskittyvää (Panades Blas 2015, 1). Vuosituhannen vaihteen jälkeen kiinnostus nuoria isiä kohtaan kasvoi, ja 2010-luvulla on julkaistu toisissa länsimaissa useita ainoastaan nuorten isyyttä ja erityisesti isien omiin kokemuksiin ja ajatuksiin tarkastelevia tutkimuksia (esim. Tuffin ym. 2010; Beggs Weber 2012). Isistä ei kuitenkaan ole saatavissa samanlaisia kattavia pitkittäistutkimuksia kuin äideistä, joista niitä on tehty lukuisia vuosien saatossa (esim. Furstenberg ym. 1987; SmithBattle 2007).

Nuorten isien tutkimuksessa haasteellista on ollut muun muassa alle 20-vuotiaana isäksi tulleiden vähäinen määrä, jolloin luotettavia analyysejä ei ole ollut mahdollista tehdä tai testien käyttö on ollut rajoitettua. Isien tiedot ovat myös puuttuneet rekistereistä ja heidän tavoittamiseen on jouduttu näkemään paljon vaivaa. (Mm. Mollborn 2010; Gibb ym. 2014; Beggs Weber 2012.) Täten monissa tutkimuksissa nuoren isän ikäraja on ollut äitejä hieman korkeampi (esim. Lehti 2013; Kiernan 1997). Nuoriksi isiksi on määritelty esimerkiksi alle 23- tai alle 25-vuotiaana lapsen saaneet (esim. Hynes ym. 2008; Wilkes ym. 2012; Johansson & Hammarén 2014) tai ikärajana ollut 25 vuotta aineiston keräämisen hetkellä (esim. Panades Blas 2015). Tutkimuksissa on keskitytty myös alle 20-vuotiaana äidiksi tulleiden lasten isiin ja heidän isyyteensä. Monissa näissä tutkimuksissa isät ovat olleet verrattain nuoria ja osa alle 20-vuotiaana isäksi tulleita. (Esim. Ekéus & Christensson 2003; Ross ym. 2010.) Haasteellisuudestaan huolimatta nuorten isien tutkiminen on tärkeää ja tarjoaa uutta näkökulmaa nuoren vanhemmuuden tutkimukseen.

Laadullisen tutkimuksen myötä noussut kiinnostus nuorten vanhempien omista kokemuksista näkyi Suomessa 2000-luvulla aihepiiriä käsittelevien oppinnäytetöiden

lisääntymisenä. Tutkimusta on tehty erityisesti kasvatustieteessä, sosiaalityössä sekä sosiaali- ja terveysalalla lääketieteen ja psykologian ohella. Alle 20-vuotiaiden isien lähes mahdoton tavoittaminen sen sijaan on vaikeuttanut huomattavasti heidän haastattelemistaan (esim. Niemelä 2003, 26). Kotimaisissa julkaistuissa tutkimuksissa ei olekaan useita alle 20-vuotiaita isäksi tulleita kertomassa isyydestään. Tutkimuksissa on tehty samankaltaisia ratkaisuja kuin kansainvälisissä tutkimuksissa rajaamalla tutkimusta äiteihin (esim. Hirvonen 2000) tai keskittymällä hieman vanhempiin isiin (Lehti 2013).

Alaikäisten kokemukset raskaudesta, synnytyksestä, tulevasta vanhemmuudesta ja elämäntilanteesta sekä äitiysneuvolakäynneistä olivat Eila Hirvosen kiinnostuksen kohteena vuonna 2000 valmistuneessa väitöstutkimuksessa, jonka voidaan ajatella edustavan uudenlaista suomalaista nuorten vanhemmuuden tutkimusta. Hirvosen (2000) tutkimusote oli etnografinen ja aineisto koostui 12 nuoren äidin havainnoiduista neuvolakäynneistä ja nuorten haastatteluista sekä terveydenhoitajien haastatteluista. Itse tutkimus (Hirvonen 2000) sekä sen pohjalta ilmestynyt artikkeli (Hirvonen 2002) ovat toimineet tärkeänä taustana lukuisille muille aihepiiriin tutkijoille. Omassa tutkimuksessa sen vaikutus näkyy muun muassa siinä, että tarkastelen niin alaikäisenä kuin 18–19-vuotiaana esikoisensa saaneita ja olen kiinnostunut iän tuottamista eronteista.

Nuorten äitien käsityksiä iästä, elämäkulusta ja perheen perustamisesta tarkasteltiin kahdessa vuonna 2005 julkaistussa artikkelissa, jotka pohjautuivat Anna Niemelän ja Minna Kelhän pro gradu -tutkielmiin. Artikkeleissa 16–24-vuotiaat pääkaupunkiseudulla ja sen tuntumassa asuneet äidit kertoivat erilaisesta elämäkulustaan ja siitä, kuinka nuoruus voidaan nähdä resurssina hyvälle äitiydelle ongelmallisuuden sijasta. Nuoret äidit puhuivat kriittisesti nuoruuden individualistisesta vapaudesta ja vanhemmuuden lykkääntymisestä. Pidentynyt nuoruus nähtiin vastuuttomana ”menovaiheena”, perheen perustamisen lykkäämiseen liitettiin itsekkyyttä ja kritisoitiin materialistista maailmankuvaa. (Niemelä 2005; Niemelä & Kelhä 2005.) Niemelän ja Kelhän yhteisartikkeli sisältyy myös Kelhän (2009) väitöskirjaan, joka on yksi harvoista aihepiiriin liittyvistä kotimaisista väitöstutkimuksista. Lisensiaatintyönä on tehty tapaustutkimus nuoren äidin arjesta (Heikku 2001).

Kyselyn käyttö aineistonkeruumuotona on ollut harvinaista nuoren vanhemmuuden tutkimuksessa 2000-luvulla. Poikkeuksen tekee Nina Jakolan (2013) kotitaloustieteen pro gradu -tutkielma, jossa tarkasteltiin nuorten äidiksi tuloa ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. Jakola keräsi aineistonsa e-kyselylomakkeella Vauva-lehden, Me Naisten ja Kodin Kuvalehden internetkeskustelupalstoilla julkaistujen pyyntöjen avulla. Vastaus saatiin 159 naiselta, jotka olivat vuosina 1947–1995 syntyneitä ja saaneet esikoisensa alle 20-vuotiaina. (Ks. Jakola 2013.) Osalla äidiksi tulosta oli näin jo vuosikymmeniä aikaa, jolloin yhteiskunta arvoineen on ollut hyvin erilainen kuin nykyisin. Yhteistä äideillä kuitenkin oli se, että monet kertoivat raskauden olleen suunniteltu (Jakola 2013), mikä tarjosi uudenlaista näkökulmaa nuorten äitiyteen.

Kansainvälisissä nuorta vanhemmuutta käsittelevissä tutkimuksissa kyselyä on hyödynnetty kotimaista tutkimusta enemmän, mutta kyselylomakkeen lähettäminen postitse suoraan vastaajalle on ollut myös kansainvälisesti harvinaista. Yleisemmin tutkittavat on tavoitettu erilaisten virallisten organisaatioiden kautta tai erilaisten vanhemmuusohjelmien tai -ryhmien avulla. Kyselyt ovat olleet usein yksi aineistonkeruumuodoista, ja monissa tutkimuksissa on hyödynnetty monimenetelmällistä lähestymistapaa. Esimerkiksi Ruotsissa vertailtiin 15–19-vuotiaita äitejä 25–29-vuotiaisiin äiteihin hyödyntämällä kyselyn lisäksi odotusajan terveystietoja ja tietoja synnytyksestä. Tutkimuksen kohdejoukko tavoitettiin sairaalan vuodeosastolta kättilöiden avustuksella, ja osallistumisprosentti oli korkea: nuorten äitien kohdalla yli 84 prosenttia ja vanhempien äitien osalta 92 prosenttia. (Hertfelt Wahn & Nissen 2008.) Tutkimus oli osa väitöstutkimusta, jossa tavoitteena oli tarkastella ruotsinkielisten nuorten tyttöjen raskauksia ja vanhemmuutta niin nuorten äitien omasta näkökulmasta kuin myös kättilöiden kertomana (Hertfelt Wahn 2007).

4.1.2 Yksilölliset tekijät nuoren vanhemmuuden taustalla

Tutkimuksissa teini-ikäisten seksuaaliterveyttä ja sen myötä nuorten raskauksia ja vanhemmuutta voidaan tarkastella niin yhteiskunnan kuin yksilönkin tasolla. Yhteiskunnallisella eli makrotasolla nuorten vanhemmuutta ja siihen liittyviä tekijöitä tarkasteltaessa huomiota kiinnitetään yhteiskunnallisiin ja väestöllisiin kysymyksiin esimerkiksi tulojen jakautumiseen, työllisyyteen, koulutustasoon, naimisiinmenoikään ja erilaisiin lakeihin ja arvoihin yhteiskunnassa (ks. esim. Kane & Wellings 1999; Darroch ym. 2001; UNICEF 2001; Daquerre & Nativel 2006). Yksilötasolla eli mikrotasolla taas ollaan kiinnostuneita nuoresta vanhemmasta itsestään ja hänen elinpiiristään, jolloin tarkastellaan esimerkiksi sosiodemografisia, sosiaalisia, psykologisia ja käyttäytymiseen liittyviä tekijöitä (Imamura ym. 2006).

Nuorten vanhemmuuden taustatekijät ovat kiinnostaneet tutkijoita pitkään. Mari Imamura teki yhdessä tutkijakollegoidensa kanssa systemaattisen katsauksen Euroopan unionin alueella vuosina 1995–2005 tehtyihin määrällisiin tutkimuksiin, jotka käsitelivät teini-ikäisten raskauksiin liittyviä yksilötason tekijöitä. He jaottelivat löytämänsä nuorten vanhemmuuteen (early childbearing) liittyvät tekijät kuuteen ryhmään: 1) sosiodemografiset tekijät, 2) perheen rakenne ja vakaus, 3) koulutukselliset tekijät, 4) psykososiaaliset tekijät, 5) seksuaalitetämys, asenne ja käyttäytyminen sekä 6) sukupuolivalistus kontekstuaalisena tekijänä. (Imamura ym. 2006; 2007.) Jo aiemmin brittiläisessä katsaustutkimuksessa oli raskauksiin teini-ikässä liittyvät tekijät jaoteltu kuuteen laajaan teemaan, joihin kuuluivat yksilölliset, perheeseen liittyvät, koulutukselliset, yhteisölliset, sosioekonomiset ja ehkäisyvälineisiin liittyvät tekijät. (NHS Centre for Reviews and Dissemination (CRD) 1997, 3.) Sovellan näitä jaotteluja tarkastellessani lähemmin yksilöllisiä tekijöitä, joita tutkimuksissa on liitetty nuorten vanhemmaksi tuloon niin todennäköisyyksien kuin myös nuorten itsensä kertoman perusteella.

Lukuisissa uudemmissa ja vanhemmissa tutkimuksissa on havaittu omien äitien ja isien vanhemmaksi tulon iän olevan yhteydessä nuorten vanhemmuuteen ja ylipäänsä raskaaksi tuloon teini-iässä. (Esim. Sipsma ym. 2010; Meade ym. 2008; Hertfelt Wahn & Nissen 2008; Manlove 1997; vrt. Campa & Eckenrode 2006). Esimerkiksi Suomessa on todettu alaikäisenä äidiksi tulleiden oman äidin saaneen esikoisensa alle 20-vuotiaana useammin kuin lapsettomien ikätoverien äitien (Leppälähti 2016). Toisinaan myös isoäiti oli saanut esikoisensa 16–19-vuotiaana (Hirvonen 2002, 168). Sen sijaan isien kohdalla alle 22-vuotiaana isäksi tuloa ennusti oman isän nuori ikä, mutta ei äidin. (Lehti 2013.) Tärkeä huomio on se, että suurimmalla osalla nuorista vanhemmista omat vanhemmat eivät ole kuitenkaan saaneet lapsia nuorena eikä suurin osa nuorten vanhempien lapsista saa itse lapsia teini-ikäisenä (esim. Hertfelt Wahn & Nissen 2008; Sipsma ym. 2010; Meade ym. 2008 vrt. Campa & Eckenrode 2006). Tämän vuoksi haluan tarkastella, kulkeutuuko nuorten vanhemmuus sukupolvelta toiselle ja liittävätkö nuoret vanhemmat kotoa saadun mallin vanhemmaksi tuloonsa.

Perherakenteen ja erityisesti muun kuin ydinperheen on havaittu olevan merkittävä taustatekijä nuoren vanhemmuudessa. Ruotsalaisten nuorten äitien havaittiin tulevan vanhempia äitejä useammin avioeroperheistä kuten myös portugalilaisten odottavien nuorten äitien verrattuna ei-raskaana oleviin ikätovereihinsa. Tulevat nuoret portugalilaisäidit tulivat lisäksi ikätovereitaan useammin yksinhuoltajaperheistä. (Hertfelt Wahn & Nissen 2008; Araújo Pedrosa ym. 2011.) Samoin yhdysvaltalaisien nuorten isien ja äitien on todettu asuneen ei-lapsen saaneita harvemmin ydinperheissä (Sipsma ym. 2010; Meade ym. 2008). Kotimaisissa tutkimuksissa Lehti kollegoineen havaitsi vain äitien kohdalla muulla kuin kahden biologisen vanhemman muodostamalla perherakenteella oleva yhteyttä nuorena vanhemmaksi tulemiseen (Lehti, Niemelä, ym. 2012; Lehti, Sourander, ym. 2012; ks. myös Vikat ym 2002). Leppälähden (2016, 38–40) tutkimuksessa äidin parisuhdestatuksella ei sen sijaan havaittu olevan tilastollisesti merkitsevää yhteyttä alaikäisenä äidiksi tuloon.

Myös lapsuudenkodin ilmapiirillä on havaittu olevan yhteyttä nuoren vanhemmuuteen. Eila Hirvosen tutkimukseen (2000, 69–70) osallistuneet 12 alaikäisenä äidiksi tulleita kertoi perhetaustansa olleen aiemmin tai yhä tutkimushetkellä useimmiten ristiriitainen ja ongelmallinen. Perheissä oli tai oli ollut ongelmia alkoholin käytössä ja toisinaan myös perheväkivaltaa. Monet äideistä olivat muuttaneet pois kotoa viimeistään lapsen syntymän jälkeen, ja he kertoivat joutuneensa jo melko varhain kantamaan vastuuta perheensä arjesta ja hoitamaan nuorempia sisarusiaan tai sisarpuoliaan. Myös aiemmassa suomalaisessa tutkimuksessa nuorena äidiksi tulleet kuvasivat lapsuudenkotiinsa ilmapiiriä negatiivisemmin kuin toiset äidit (Pulkkinen & Iso-Ilomäki 1989).

Tutkimuksessani haluan kiinnittää huomiota perheen sosioekonomiseen asemaan ja vanhempien koulutustaustaan, joiden on monissa tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä nuorena lapsen saamiseen. Tutkimuksissa on havaittu matalan sosioekonomisen aseman lisäävän todennäköisyyttä saada lapsia tai tulla raskaaksi nuorena. (Esim. Leppälähti 2016; Otterblad Olausson ym. 2000; Vikat ym 2002). Leppälähden

ja kollegoiden tutkimuksessa (2016) alaikäisenä äidiksi tulleiden perheet olivat saaneet lisäksi useammin toimeentulotukea. Samoin erityisesti vanhemmissa tutkimuksissa perheen matalan tulotason ja taloudellisten ongelmien on todettu lisäävän todennäköisyyttä saada lapsia teini-iässä (esim. Russell 2002; Hobcraft & Kiernan 2001; Pirong-Good 1995; vrt. Thornberry ym. 1997). Yhdysvaltalais tutkimuksessa havaittiin vuosina 1982–1983 syntyneillä oman äidin matalan koulutustason olevan yhteydessä nuorena äidiksi tuloon siitä huolimatta, minkä ikäisenä oma äiti oli saanut esikoisensa (Meade ym. 2008). Myös Anna Niemelän tutkimuksessa nuoria äitejä yhdistävä tekijä oli vanhempien koulutustaso huolimatta muutoin vaihtelevista perhetaustoista. Omilla vanhemmilla oli suoritettuna joko pelkästään perus- tai korkeintaan keski- tai opistoasteen koulutus. (Niemelä 2005, 183.) Toisinaan vain äidin tai isän koulutustason on todettu olevan tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä nuorena vanhemmaksi tuloon (mm. Sipsma ym. 2010; Lehti 2013).

Olen kiinnostunut myös nuorten vanhempien näkemyksistä siitä, miten kotona koulutukseen suhtauduttiin, sillä erityisesti vanhemmissa tutkimuksissa on havaittu niiden olevan yhteydessä nuorena vanhemmaksi tuloon. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa havaittiin äidin kiinnostuksen tyttären koulutuksesta olevan suojaava tekijä (Manlove 1997). Yhdysvaltalais tutkimus puolestaan paljasti, että jos vanhemmilla oli odotuksia collegeen menosta, niin isyys nuorena oli tilastollisesti merkitsevästi epätodennäköisempää (Thornberry ym. 1997). Aiheet ovat tärkeitä myös siksi, että omien vanhempien koulutustaustalla ja sosioekonomisella asemalla on havaittu olevan yhteys nuorten tekemiin valintoihin myös lukuisissa muissa kuin nuoriin vanhempiin keskittyvissä tutkimuksissa (ks. luku 3.2).

Vanhempien kouluttautumisen ja asenteiden lisäksi nuoren omien koulutusasenteiden ja kokemusten on todettu olevan merkittävästi yhteydessä nuorena vanhemmaksi tuloon. Lukuisissa eri vuosikymmeninä tehdyissä tutkimuksissa on mainittu nuorten vanhempien ikätovereitaan vähäisempi mielenkiinto opiskelua kohtaan, heikot koulutukselliset taidot ja koulutuksen keskeyttäminen tärkeiksi taustatekijöiksi (mm. Beggs Weber 2018; Hertfelt Wahn & Nissen 2008; Meade ym. 2008; Coleman & Cater 2006; Xie ym. 2001; Pulkkinen & Iso-Ilomäki 1989). Esimerkiksi Kaisa Raatikainen kollegoineen havaitsivat vuosina 1989–2001 alaikäisten odottavien äitien olleen useammin työttömiä kuin täysi-ikäisten tulevien äitien (Raatikainen ym. 2005). Venla Lehden tutkimuksessa puolestaan lukion käymättömyyden havaittiin lisäävän poikien kohdalla todennäköisyyttä saada lapsi alle 22-vuotiaana. Myös koulukiusaamisella on todettu olevan yhteys nuorella iällä vanhemmaksi tuloon (Lehti 2013).

Nuoret vanhemmat eivät ole kuitenkaan homogeeninen joukko koulutusasenteidensa ja -taustansa osalta. Anna Niemelä (2005) havaitsi omassa tutkimuksessaan nuorten äitien jakaantuvan kahteen ryhmään koulutuksen ja työn osalta. Toiset äidit suhtautuivat koulutukseen ja työelämään hyvin välineellisesti: niiden tehtävänä oli taata toimeentulo. Ammatin hankkiminen nähtiin tärkeäksi lähinnä käytännön syistä, eikä äideillä ollut korkeita koulutustavoitteita. Toiset äidit olivat taas tavoitteelli-

sempia, vaikkei korkeakoulututkinto ollut välttämättä tavoitteena. He halusivat suoriutua opinnoistaan hyvin ja toivoivat työn olevan antoisaa ja mielekästä ennemmin kuin hyväpalkkaista. Kuitenkin myös he painottivat perhearvoja uran ja työn sijasta. Perhe oli kaikilla äideillä etusijalla ja korkean koulutuksen hankkiminen itsestäänselvyyttenä kyseenalaistettiin. (Niemelä 2005, 182, 188–190.)

Perhetaustan ja opintojen lisäksi nuorena vanhemmaksi tulon taustalla on havaittu olevan ikäisistään erottuvaa käyttäytymistä. Lea Pulkkinen ja Päivi Iso-Ilomäki (1989) totesivat jo 1980-luvun lopulla, että 20-vuotiaana tai sitä nuorempana äidiksi tulleet käyttivät 14-vuotiaana päihteitä muita tyttöjä enemmän sen lisäksi, että he olivat vähemmän kiinnostuneita koulutyöstä. Eri tutkimuksissa lapsuuden ajan käytösongelmilla on todettu olevan yhteys nuorten vanhemmuuteen (Lehti 2013; Leppälahti 2016; ks. myös Robson & Pevalin 2007). Kansainvälisissä tutkimuksissa nuorten miesten isäksi tuloon on liitetty rikollisuutta sekä huumeiden käyttöä (Lehti 2013; Savio Beers & Hollo 2009; Fagot ym. 1998; Thornberry ym. 1997). Samoin joissain tutkimuksissa on havaittu myös äitien kohdalla yhteyttä nuorisorikollisuuden ja vanhemmuuden välillä (Barrett ym. 2015). Pohjoismaisissa tutkimuksissa myös ADHD:n on todettu olevan yhteydessä nuorena äidiksi tuloon (Østergaard ym. 2017; Skoglund ym. 2019).

Nuorena lapsen saaneilla on myös havaittu olevan ikäisiään useammin kokemusta lastensuojelusta. Suvi Leppälahden ja kollegoiden (2016) tutkimuksessa havaittiin, että niin alaikäisenä synnyttäneillä kuin myös raskaudenkeskeytyksen valinneilla suomalais-työillä oli useammin kokemusta lastensuojelusta kuin raskautta kokemattomilla. Ruotsissa lastensuojeluasiakkaana erityisesti teini-iässä olleet nuoret naiset ja miehet saivat ikätovereitaan useammin lapsia alle 20-vuotiaana (Vinnerljung ym. 2007). Samoin muissa tutkimuksissa on todettu nuoren vanhemmuuden olevan yleisempää kodin ulkopuolelle sijoitetuilla tai lastensuojelussa olevilla tytöillä (esim. Araújo Pedrosa ym. 2011; Heino & Johnson 2010, 279; Kääriälä 2020). Nuorten vanhempien nuoruus voi näin olla hyvin moninainen, mistä syntyvät erilaiset lähtökohdat vanhemmuudelle.

Nuorten vanhemmaksi tuloon liittyy olennaisesti myös seksuaaliset asenteet ja käyttäytyminen, johon sisältyy ehkäisystä huolehtiminen. Varhaisten seurustelusuhteiden ja alle 16-vuotiaana aloitetun seksuaalisen kanssakäymisen on todettu olevan yhteydessä nuorena vanhemmaksi tuloon (mm. Sipsma ym. 2010; Wellings ym. 2001; Thornberry ym. 1997, 515). Suomessa taas tietyissä uskonnollisissa yhteisöissä esimerkiksi lestadiolaisuuden eri suuntauksissa nuorten avioliitot ja ehkäisyn käyttämättömyys ovat normi, jonka myötä nuorten vanhemmuus on yleistä yhteisöissä (ks. Finäs 1991; Rantala 2018). Uskonnollisuus ilmenee myös alueellisesti. Lestadiolaisista suuntauksista suurin, vanhoillislestadiolaisuus on keskittynyt vahvasti Pohjois-Pohjamaalle (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2023).

Länsimaissa suurimman osan nuorten raskauksista on arvioitu olevan suunnittelemattomia, mutta aiheesta on vähän tutkimuksellista näyttöä (ks. Vikat ym. 2002, 659; Wellings ym. 2013). Suomalaistytöillä on monien muiden tavoin raskaudenkeskeytyksiä synnytyksiä enemmän, mitä on pidetty indikaattorina suunnittelemattomuuden

suuremmasta osuudesta (Kosunen & Rimpelä 1999, 3203; ks. myös Bajos ym. 2004, 92). Nuoret vanhemmat itse ovat tutkimuksissa kertoneet raskauksien suunnittelemattomuudesta, mihin on toisaalta liittynyt ehkäisyn käyttämättömyyttä (mm. Clear ym. 2012; Hertfelt Wahn & Nissen 2008; Niemelä & Kelhä 2005, 22–24; Hirvonen 2000 vrt. Jakola 2013). Suunnittelemattomien raskauksien suuremman määrän vuoksi tutkimuksissa on usein keskitytty tarkastelemaan päätöstä jatkaa raskautta (ks. esim. Hirvonen 2000). Vähemmälle on huomiolle sen sijaan jäänyt tarkastelu raskaustoiveeseen liitetyistä tekijöistä (ks. esim. Coleman & Cater 2006).

Marjo Kuorti (2012) tutki väitöskirjassaan tyttöjen suunnittelemattomaan raskauteen liittyviä tulkintoja hyödyntämällä muun muassa prosessidraamaa, jossa osallistuvat loivat annettujen ehtojen perusteella tarinoita. Tutkimukseen osallistuneiden 16–19-vuotiaiden tyttöjen rakentamat tarinat ja tulkinnat sekä prosessidraamojen jälkeen tehdyt haastattelut paljastivat erityisesti nuorten äitien kohtaamia asenteita ja heihin kohdistuvia ennakkokäsityksiä. Haastatteluissa tytöt kertoivat suurimman pelon seksiin liittyen olevan juuri suunnittelematon raskaus, ja päätöksentekoa sekä vastuuta pelättiin. Nuoret tytöt puhuivat myös pelosta tulla hylätyksi läheisten osalta; samoin terveydenhoitajien asenteita sekä mahdollisia moitteita pelättiin. (Ks. Kuorti 2012, 78.) Yhteistä nuorten muodostamille tarinoille oli se, että kaikissa päähenkilö Laura tuli rikkinäisestä perheestä ja hänellä oli ongelmalliset välit äitinsä kanssa. Tarinan toinen päähenkilö Toni sen sijaan oli hyvin toimeentulevasta perheestä. (Kuorti ym. 2011.) Vanhemmuutta pohtivien nuorten lähtökohdat ajateltiin erilaisiksi ja sukupuolittuneiksi. Tarinat myös heijastivat sitä, ettei nuorten vanhempien asema ole yksiselitteinen, vaikka Suomessa nuorten seurusteluun ja seksuaalisiin kokemuksiin suhtaudutaan pääasiassa hyväksyen (Ks. Hirvonen 2002, 167).

Aiempien tutkimusten valossa nuoria vanhempia voidaan pitää taustaltaan valikoituneena joukkona. Nykyisin nuoren vanhemmuuden ongelmat nähdään pikemmin moninaisista sosioekonomisista taustatekijöistä johtuviksi, mutta aiemmin iän nähtiin pitkälti olevan ongelmien taustalla. (Hoffman 1998; SmithBattle 2005; ks. myös Gibb ym. 2014.) Ikä ei kuitenkaan ole merkityksetön tekijä, vaan se kytkeytyy päätökseen raskauden jatkamisesta (ks. Lehti, Niemelä, ym. 2012). On myös esitetty, että nuorena vanhemmaksi tulon vaikutukset ja seuraukset ovat todennäköisesti voimakkaampia nuorempien äitien kohdalla (Holmlund 2005, 736). Nuorimmilla vanhemmilla voi olla myös erilainen kyky kantaa vastuuta lapsesta kuin täysi-ikäisenä lapsen saaneilla (ks. Halonen ja Apter 2010, 882–883). Tämän vuoksi omassa tutkimuksessani nuorena vanhemmaksi tulon ikä on sukupuolen ohella keskeinen tarkastelemani taustatekijä.

4.1.3 Nuoren vanhemmuuden ristiriitaiset seuraukset

Nuorena vanhemmaksi tuloon on tutkimuksissa havaittu liittyvän monenlaisia ongelmia, ja myös nuoret vanhemmat itse ovat kertoneet positiivisten seurausten lisäksi negatiivisista vaikutuksista. Seuraavaksi nostan esiin keskeisimpiä taloudellisia ja

sosiaalisia riskejä ja pitkäaikaisongelmia sekä niihin liittyviä tekijöitä. Totean myös lyhyesti millaisia ongelmia ja riskejä nuorena vanhemmaksi tulosta on todettu olevan terveydelle ja nuorten vanhempien lapsille.

Nuoret vanhemmat joutuvat kohtaamaan monenlaisia ennakkokäsityksiä, ja nuorten äitien ajatellaan esimerkiksi olevan usein yksinhuoltajia (Hirvonen 2000; Niemelä & Kelhä 2005, 20; Kelhä 2009, 70–75; Kuorti 2012, 107–108). Tutkimukset ovat osaltaan vahvistaneet tätä käsitystä. Nuorten vanhempien parisuhteiden on havaittu olevan epävakaisempia ja suhde lapsen toiseen vanhempaan päättyy useammin kuin toisilla (mm. Pulkkinen & Iso-Ilomäki 1989; Bunting & McAuley 2004; Eshbaugh 2008). Kanadalaistutkimuksessa havaittiin nuorten äitien olevan ilman parisuhdetta useammin kuin toisten äitien (Al-Sahab ym. 2012), ja monesti nuoria äitejä kutsutaan yksin oleviksi äideiksi (single mothers). Itävaltalaisutkimuksessa puolestaan havaittiin ajallinen yhteys parisuhdestatukseen. Alle 2,5 vuotta aiemmin synnyttäneistä äideistä kolmannes asui avoliitossa ja vajaa viidennes oli naimisissa lapsensa isän kanssa. Sen sijaan 2,5–5 vuotta aiemmin synnyttäneillä yhdessäolo oli jo harvinaisempaa ja he elivät harvemmin parisuhteessa. Heillä oli myös useammin uusi kumppani kuin vähemmän aikaa sitten äidiksi tulleilla. (Zeck ym. 2007, 383–384.) Eri maiden välillä on kuitenkin havaittu olevan eroja, eivätkä Robsonin ja Berthoudin (2003) mukaan suomalaiset nuoret äidit ole tilastollisesti merkittävästi enempiä yksinhuoltajia kuin vanhempana ensimmäisen lapsensa saaneet.

Nuorten äitien perheiden asemaan on todettu vaikuttavan myös kumppanin sosiaalinen asema ja nuorten äitien kumppanin on havaittu olevan useammin matalasti koulutettu ja pienituloinen tai työtön (esim. Ermisch, & Pevalin 2005; Bradbury 2006). Siksi kiinnitän huomiota nuorten vanhempien siviilisäätyyn ja miten vastuuta jaetaan, mikä luo edellytyksiä muun muassa vanhemmuuden, opintojen tai työn yhteensovittamiseen (ks. esim. Mollborn 2010).

Tutkimuksissa etenkin nuoret äidit ovat kertoneet kokeneensa erilaisia ennakkoluuloja, saaneet osakseen epäasiallista kohtelua tutuilta ja tuntemattomilta ja tulleen tuomituksi ikänsä vuoksi julkisessa terveydenhuollossa (mm. Kirkman ym. 2001; Niemelä 2005, 183; Yardley 2008; Wenham 2016). Esimerkiksi Eila Hirvosen tutkimuksen alaikäisenä äidiksi tulleet kuvasivat ympäristön asennetta heidän raskauteensa puhumalla julkisesta salaisuudesta. He kokivat ihmisten suhtautuneen heihin raskausaikana kuin sairaisiin ja kertoivat saaneensa osakseen katseita niin raskaana ollessa kuin sen jälkeen. Ventovieraat olivat myös tulleet kaupungilla neuvomaan, tarkastamaan lapsen vaatteita ja siunailemaan nuoren äidin ikää. Äidit tunsivat, ettei yhteiskunnassa arvostettu heidän valintaansa, vaan pikemmin tuomittiin, esitettiin epäilyksiä heidän selviytymisestään ja pidettiin heitä epäonnistuneina. (Hirvonen 2000, 112–113; 2002, 173.) Nuoret vanhemmat ajatellaan helposti vastuuttomiksi ja kykenemättömiksi siihen sitoutumiseen ja huolenpitoon, joka vanhemmuuteen liitetään. Äitien kohdalla syyksi nähdään usein epäkypsyyssyys ja isien kohdalla itsekkyyssyys. (Hirvonen 2000, 37; 2002, 166; Bunting & McAuley 2004; Kelhä 2009; Beggs Weber 2012.) Nuoriin äiteihin liitetäänkin siksi helposti

enemmän ongelmallisuutta kuin ”liian vanhoihin” äiteihin, minkä Minna Kelhä (2009) havaitsi analysoituaan Vauva- ja KaksPlus-lehtien artikkeleita.

Ennakkoluulot ja epäilyt ovat synnyttäneet nuorille vanhemmille tarpeen vakuuttaa olevansa hyviä vanhempia ja aiheuttaneet vastareaktioita (mm. Whitehead 2001; McDermontt & Graham 2005; Yardley 2008). Monet äideistä ovat tuoneet esille ylpeytensä vanhemmuudestaan, korostaneet sen positiivisia puolia ja halunneet tehdä eron itsensä ja toisten nuorten vanhempien välille, jolloin heidän oma hyvä äitiytensä on korostunut (esim. McDermontt & Graham 2005; Niemelä 2005, 176–177). Nuoret äidit ovat myös painottaneet iän hyviä puolia: nuorena jaksetaan fyysisesti ja henkisesti paremmin, ymmärretään helpommin murrosikäistä lasta ja suhteet isovanhempiin ja isoisovanhempiin ovat usein lapsilla läheisemmät (Niemelä & Kelhä 2005, 26; Kirkman ym. 2001; Coleman & Cater 2006). Eila Hirvosen (2002, 173) tutkittavilla tarve osoittaa olevansa itsenäisiä ja pärjäävänsä omin avuin ilmeni neuvolakäynneillä: äidit olivat usein vähäsanaisia, varautuneita ja heillä oli tarve osoittaa tietävänsä asiat, jottei heitä voitu syyttää osaamattomiksi. Osa äideistä jättäytyi myös kokonaan julkisen sektorin tarjoaman tuen piiristä, jotta he eivät leimautuisi huonoiksi äideiksi (Hirvonen 2000, 169). Leimautumisen vuoksi nuorilla äideillä on havaittu olleen masennusta, arvottomuuden tunteita ja he olivat olleet häpeissään. He olivat myös pelänneet toisten suhtautumista ja toisaalta olleet vihaisia ihmisten asenteista. (Whitehead 2001.)

Nuoret äidit tiedostavat teiniäitiyteen liittyvät oletukset ja sen kielteisen konstruktion, mutta eivät itse ole nähneet äitiyttä suureksi riskiksi tulevaisuudelle tai nuoruutta pilaavaksi tekijäksi. Nuorten äitien puheissa äitiys on liitetty itsestään selväksi osaksi elämää, ja monet ovat tuoneet esiin halunneensa aina saada lapsia, usein juuri vielä nuorena. Raskauden yllätyksellisyydestä huolimatta raskaus on nähty luonnolliseksi osaksi naisen elämänkulkua ja äidit ovat ajatelleet raskauden kulkevan omalla painollaan. He ovat myös uskoneet olevansa luontaisesti hyviä äitejä ja selviävänsä vanhemmuudesta luottamalla vaistoihinsa ja taitoihinsa. (Mm. Hirvonen 2000; Niemelä & Kelhä 2005.) Osa äideistä on korostanut sitä, että hyvä äitiys saavutetaan äitiyden myötä. Siihen ei tarvitse erikseen valmistautua, koska täydellistä valmiutta ei voi etukäteen saavuttaa. (Niemelä & Kelhä 2005.)

Taloudellisesta näkökulmasta tarkastellen nuorten vanhemmuuden ja erityisesti äitiyden ongelmiksi ajatellaan usein länsimaissa nuorten vanhempien köyhyys ja erilaiset taloudelliset vaikeudet. Nuorten vanhempien on toisissa tutkimuksissa todettu omistavan harvemmin kotinsa verrattuna ikätovereihinsa. Heikompaan taloudelliseen asemaan ja ongelmiin puolestaan liittyvät sekä koulutukselliset että työelämään kytkeytyvät tekijät ja sosiaaliturvan varassa eläminen. Heikko koulumenestys, opintojen viivästyminen, lyhyempi opiskeluaika ja koulutuksen keskeyttäminen kokonaan sekä näistä seurannut matalampi koulutustaso ovat ongelmia, joita nuorten vanhemmuuteen on liitetty. Samoin työttömyys, ammattitaidottomuus ja heikommin palkatut työtehtävät on monesti liitetty nuorten vanhemmuuteen. (Esim. Bradbury 2006; Fletcher & Wolfe 2009, 2012; Al-Sahab ym. 2012; Gibb ym. 2014.)

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion ei ole todettu suojaavan nuoria äitejä. Suvi Leppälahti (2016) tarkasteli väitöstutkimuksessaan altistavien tekijöiden ohella myös nuorten raskauden vaikutuksia. Yhdessä Leppälahden osatutkimuksessa havaittiin alaikäisenä äidiksi tulleiden koulutustason olevan matalampi ja heidän tarvitsevan toimeentulotukea 25-vuotiaana muita useammin. (Leppälahti, Heikinheimo, Kalliala ym. 2016; ks. myös Pulkkinen & Iso-Ilomäki 1989.) Vanhemmassa ruotsalaistutkimuksessa taas havaittiin teini-ikäisenä synnyttäneiden naisten jäävän keskimääräistä alhaisemmalle koulutustasolle elämänkaarellaan riippumatta lapsuudenkodin lähtöasetelmistä. He saivat useammin myös työkyvyttömyyseläkettä ja sosiaalitukia kuin yli 20-vuotiaana esikoisensa saaneet. (Otterblad Olausson ym. 2001.) Kuitenkin Robsonin ja Berthoudin (2003) tutkimuksessa havaittiin nuorten äitiyden olevan yhteydessä Suomessa vain koulutuksellisiin haittoihin eikä esimerkiksi työttömyyteen tai köyhyyteen.

Yhdysvaltalaistutkimuksessa havaittiin, että 1970- ja 1980-lukujen taitteessa syntyneet nuoret isät saivat epätodennäköisemmin todistuksen lukiosta (high school) muutama vuoden kuluttua isäksi tulosta kuin raskauden keskeyttäneiden tai keskenmenon saaneiden tyttöjen kumppanit. Nuoret isät opiskelivat myös muita vähemmän aikaa. (Fletcher & Wolfe 2012.) Saman ikäisten nuorten äitien kohdalla oli saatu samankaltaisia koulutukseen liittyviä tuloksia jo aiemmin. Lisäksi nuorten äitien tulojen havaittiin olevan nuorina aikuisina matalammat. He saattoivat myös tarvita enemmän taloudellista tukea kuin ikäisensä. (Fletcher & Wolfe 2009, 2012.) Myös Uudessa-Seelannissa tehdyssä pitkittäistutkimuksessa havaittiin, että vuonna 1977 syntyneillä nuorilla äideillä tulot olivat matalammat ja he työskentelivät vähemmän (Gibb ym. 2014).

Useissa tutkimuksissa on kuitenkin tarkasteltu vanhemmuuden vaikutuksia varsin lyhyen ajan päästä lapsen syntymästä, jolloin nuoret vanhemmat eivät ole vielä ehtineet saattaa opintojaan päätökseen tai ylipäänsä palata opintoihin tai työelämään. Aina muutokset eivät tapahdukaan heti, vaan vasta myöhemmin elämässä (ks. Wright ym. 2021; Ellis-Sloan 2022). Tämä ilmeni esimerkiksi itävaltalaistutkimuksessa, jossa tarkasteltiin alle 17-vuotiaana tai nuorempana synnyttäneitä äitejä. Enintään 2,5 vuotta aiemmin lapsen saaneista lähes 90 prosentilla koulutustaso oli muuttumaton. Sen sijaan 2,5–5 vuotta aiemmin synnyttäneillä enää vain 40 prosentilla koulutustaso oli ennallaan. (Zeck ym. 2007.) Nuorten vanhemmuuden seuraukset voivat näin olla vähemmän negatiivisia kuin mitä on ajeltu (esim. Holmlund 2005), jolloin koulutukseen ja työelämään liittyviä tekijöitä tulisi tarkastella pidemmällä aika välillä ja huomioida myös vanhempien kotona viettämä aika iän tai syntymävuoden ohella.

Etenkin nuorten omaa ääntä esille tuovissa tutkimuksissa raskaudella ja vanhemaksi tulolla on todettu olevan myös positiivisia vaikutuksia koulutukseen ja työelämään liittyen. Esimerkiksi SmithBattle (2007) havaitsi omassa pitkittäistutkimuksessaan, että valmistautuminen ja ennakointi äitiyteen saivat tulevat äidit arvioimaan uudelleen elämäänsä. Raskaus motivoi jäämään tai palaamaan kouluun riippumatta siitä, millainen merkitys ja asema sillä oli ollut ennen raskautta. Koulutuksen muuttunut merkitys oli nähtävissä muun muassa parantuneina arvosanoina, määrätietoisuutena valmis-

tua ja myös heränneenä kiinnostuksena jatkaa opintoja pidemmälle. (SmithBattle 2007.) Tutkimuksissa koulutuksen merkityksen on havaittu korostuneen opintojen keskeyttämisestä huolimatta (mm. Zachry 2005). Minna Kelhän (2009, 50–51) tutkimuksessa ammatin tärkeys sai toiset pohtimaan jälkikäteen, olisiko lapsen voinut saada vasta ammatin hankkimisen jälkeen. Keskeytystä ei silti ole nähty yksin huonona asiana, vaan vanhemmuus on tarjonnut kaivattua taukoa opintoihin ja vaihtoehdon työelämälle. Muun muassa Niemelän (2005, 188–190) haastattelemat äidit näkivät raskauden myönteisenä käänteenä, joka toi elämään enemmän mielekkyyttä kuin suorittavat matalapalkkatyöt. Äidit korostivat mahdollisuutta jatkaa opintoja tai saattaa ne valmiiksi äitiyden jälkeen. Äitiyttä ei ajateltukaan esteeksi vaan tilaisuudeksi pohtia mitä haluaa opiskella ja mille alalle sijoittua. (Niemelä 2005, 188–190; ks. myös Kelhä 2009, 40.)

Aiempi tutkimus osoittaa, ettei vanhemmaksi tuloa voida pitää yksin selittävänä tekijänä nuorten vanhempien kouluttautumiselle. Merkitystä on muun muassa nuorten vanhempien sosioekonominen asemalla sekä suhteella koulutukseen ja työelämään ennen raskautta kuin myös opintojen, työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisen haasteellisuudella. Nuoret vanhemmat ovat tuoneet esille, että sitoutumista kouluun hankaloittivat perhe, työt sekä koulujen toimintatavat ja käytännöt (SmithBattle 2007). Brittitutkimuksessa osa äideistä oli vihaisia siitä, etteivät heidän perheensä tai koulujärjestelmä kannustaneet heitä enempää sitoutumaan koulunkäyntiin. Nämä aiemmin opiskelun tylsäksi ja hyödyttömäksi kokeneet äidit ajattelivat mahdollisuutensa menneen, koska eivät olleet ymmärtäneet koulutuksen tärkeyttä aiemmin. (Coleman & Cater 2006, 602.) Nuorten isien koulutuspolkuihin keskittyvässä tutkimuksessa havaittiin ennen isäksi tuloa opintonsa keskeyttäneiden palaavan harvemmin koulun penkille kuin kesken opintoja isäksi tulleiden, joista selvä enemmistö suoritti opintonsa loppuun (Futris ym. 2012). Ted Futris kollegoineen (2012) on korostanut, ettei nuoria vanhempia tulisi ajatella yhtenä riskiryhmänä, koska tällöin unohdetaan yksilölliset tekijät.

Sosiaalisten ja taloudellisten ongelmien lisäksi etenkin useissa ulkomaisissa tutkimuksissa on nuorten vanhemmuuteen liitetty äitien ja lasten terveydellisiä ongelmia. Raskauteen ja synnytykseen liittyvien riskien lisäksi äideillä on todettu olevan muun muassa synnytyskomplikaatioita ja lapsilla pienipainoisuutta. Nuorten vanhemmuuden on todettu vaikuttavan myös lapsen suotuisaan kehitykseen, ja nuorten äitien lapsilla on todettu olevan muun muassa heikompi koulumenestys. (Mm. Coyne & D’Onofrio 2012; Coyne ym. 2013; Leppälähti 2016; Mollborn & Lovegrove 2011.) Myös muun muassa masennuksen ja ADHD:n on todettu olevan Suomessa yleisempää nuoren äidin tai isin lapsilla kuin 25–29-vuotiaiden vanhempien lapsilla (Filatova ym. 2021; Chudal ym. 2015).

Suomessa nuorten raskauksia ei voida kuitenkaan pitää yksiselitteisesti terveydellisesti ongelmallisena, ja jo 1990-luvun puolella ajateltiin sosiaaliset seuraukset terveydellisiä suuremmiksi (Gissler & Hemminki 1994, 19). Suomessa ei esimerkiksi nuorten synnytyksissä ole todettu olevan useammin synnytyskomplikaatioita eikä vastasyntyneiden terveydentilassa ole havaittu eroja nuorten ja vanhempien synnyttä-

jien välillä (Raatikainen ym. 2005, Leppälahti ym. 2013). Kuitenkin myös Suomessa on nuorten raskauksiin todettu liittyvän enemmän riskitekijöitä, kuten äitien tupakointia. Toisaalta nuorten synnyttäjien on todettu olevan harvemmin ylipainoisia. Tehokkaan raskaudenaikaisen seurannan ja ainutlaatuisen neuvolajärjestelmän on ajateltu ehkäisevän ongelmia. Nuorten äitien on kuitenkin havaittu jättävän useammin neuvolakäyntejä väliin verrattuna hieman vanhempiin äiteihin. Samoin heistä suurempi osa on hakeutunut myöhemmin neuvolaan kuin vanhemmista äideistä. Tällöin vaarana on riittämätön seuranta, jonka on todettu olevan yhteydessä raskauden terveydellisiin ongelmiin. (Raatikainen ym. 2005, Leppälahti ym. 2013; ks. myös Gissler & Hemminki 1994.). Tuoreen tutkimuksen mukaan nuorilla äideillä on myös. lisääntynyt riski sairastua psyykkisesti tai kuolla enneaikaisesti (Jalanko 2022).

Taulukossa 1 on esitettyä yhteenveto tutkimuksissa havaituista nuoren vanhemmuuden ongelmista niin nuorille vanhemmille itselleen kuin heidän lapsilleen huolimatta nuorten vanhempien omista positiivista ja myönteisistä kokemuksista. Nuorten vanhemmuutta ei voida näin pitää länsimaissaakaan täysin ongelmattomana tai riskittömänä.

Taulukko 1. Nuoreen vanhemmuuteen liitettyjä riskejä ja pitkittäisongelmia tutkimusten mukaan.

	Sosiaaliset vaikutukset	Taloudelliset ja koulutukselliset vaikutukset	Terveydelliset vaikutukset
Nuoret vanhemmat	Ennakkoluulot ja leimautuminen Epävakaat parisuhteet ja ero, äitien yksinhuoltajuus Riippuvuus omista vanhemmista	Matala koulutustaso, opintojen viivästyminen, lyhyempi opiskeluaika ja koulutuksen keskeytyminen Taloudelliset vaikeudet ja köyhyys Riippuvuus sosiaaliturvasta Työttömyys ja heikot työtehtävät	Äideillä: Obstetriset komplikaatiot esim. enneaikainen synnytys Uuden raskauden riski 2 vuoden sisällä Psykosomaattiset oireet Ahdistuneisuus Psykiatrinen sairastuvuus Enneaikainen kuolema
Lapsi	Antisosiaalinen käytös Varhaisen vuorovaihtuksen huono laatu	Heikko koulumenestys Riski elää köyhyydessä Kognitiivisten taitojen kehityksen hitaus	Nuorena vanhemmaksi tulo Enneaikaisuus ja pienipainoisuus Peri- ja neontaalikuolleisuuden suurentunut riski Raskaudenaikaisen tupakka- tai alkoholialtistuksen seuraukset Onnettomuusalttius Masennus, ADHD

(Keskeiset lähteet: Al-Sahab ym. 2012; Coyne & D’Onofrio 2012; Coyne ym. 2013; Eshbaugh 2008; Fletcher & Wolfe 2009, 2012; Gibb ym. 2014; Jalanko 2022; Leppälahti 2016; Meade ym. 2008; Otterblad Olausson ym. 2001; Sipsma ym. 2010; Wenham 2016; Wright ym. 2021 & Yardley 2008)

Huomioitavaa on, että aiempaa tutkimusta on tehty erityisesti ulkomailla eikä tutkimustuloksia voida soveltaa kritiikittömästi suomalaiseen yhteiskuntaan. Länsimaita vertailtaessa on havaittu suuria eroja eri maiden välillä eikä niiden valossa nuorten äitiys näyttäydy niin ongelmallisena Suomessa kuin monessa muussa maassa (esim. Robson & Berthoud 2003). Tähän osaltaan vaikuttavat jo läntisen Euroopan sisällä vallitsevat erilaiset kulttuuriset arvot ja normit sekä yhteiskunnalliset rakenteet, kuten koulutus- ja sosiaaliturvajärjestelmät sekä terveystalvet. Eri maissa nuorten vanhempien elämä on jo alkujaan erilaista ja heillä on erilaisia mahdollisuuksia toimia ja saada sekä taloudellista että muuta tukea yhteiskunnalta. Erilaisuuksista ja vähäisemmästä ongelmallisuudesta huolimatta ei nuorten vanhemmuus ole Suomessakaan myönteisenä pidetty tai neutraali ilmiö huolimatta nuorten äitien omista kokemuksista (Hirvonen 2000, 111–114). Kuten Minna Kelhä (2009, 9) on todennut, nuorten naisten äitiyteen liitetyn riskin voidaan ajatella piilevän ensisijaisesti ennalta ajatelluissa sosiaalisissa ja taloudellisissa ongelmissa.

Nuorten äitien kertomuksissa on korostunut ongelmien sijaan onnistumiset. Kotimaisissa tutkimuksissa äitinä onnistumisen ei ole nähty olevan kiinni iästä, taustasta, elämäntilanteesta tai elintasosta, vaikka hyvien taloudellisten olosuhteiden on myönnetty tuovan mahdollisesti joitain etuja. Sen sijaan äidin tulisi olla riittävän kypsä sitoutumaan ja ottamaan vastuuta. Osa äideistä on korostanut ja perustellut äitinä selviytymistään juuri sillä, että he olivat ehtineet itsenäistyä ja elää riittävästi nuoruutta. (Mm. Hirvonen 2000; Niemelä & Kelhä 2005.) Monet ovat kokeneet olevansa vanhempia iältään kuin useat ikäisistään. Kronologisen iän sijasta heidän puheissaan on korostunut kokemuksellinen ikä. (Hirvonen 2000, 86; Niemelä 2005, 174–175.) Raskauden ja vanhemmuuden myötä koettiin tulleen myös vastuullisemmiksi ja aikuisemmiksi (Hirvonen 2000, 89; Kelhä 2009, 49–50). Tämä ilmeni myös nuorten vastaajien keskuudessa vuoden 2005 perhebarometrissä (Paajanen 2005, 51–52). Toisaalta nuoret äidit painottivat pääsevänsä halutessaan juhlimaan aivan tarpeeksi usein ja äitiys jättää tilaa nuoren vapaudelle tuoden kuitenkin henkisiä kykyjä ja sisältöä elämään (Niemelä & Kelhä 2005).

Suomalaista nuorta isyyttä on sivuttu nuorten äitien tutkimuksessa, mutta nuorten isien kokemukset ja käsitykset ovat jääneet pitkälti kuulematta. Siksi tärkeää on kuulla nuorena isäksi tulosta ja isyydestä nuorten miesten itsensä kertomana. Isäksi tuloa pidetään yhtenä merkittävimmistä elämänmuutoksista (mm. Mykkänen 2010), kuten äidiksi tuloakin (mm. Sevón 2009). Yhdistettynä nuoruuteen se tuo uudenlaista näkökulmaa myös 2000-luvulla lisääntyneeseen isyystutkimukseen. Ilana Aalto ja Johanna Mykkänen toivat esiin vuonna 2010 tekemässään katsauksessa suomalaiseen isyystutkimukseen, että tutkimukseen kaivattaisiin lisää näkökulmia. Esimerkiksi isyyden tutkimus muun muassa sosioekonomisen aseman tai asuinpaikan suhteen on ollut vähäistä. (Aalto & Mykkänen 2010, 11.) Isyystutkimus on katsauksen julkaisun jälkeen lisääntynyt ja monipuolistunut Suomessa tuoden esille erilaisia isyyksiä, isyyden kokemuksia ja tuen tarpeita (mm. Eerola & Mykkänen 2014a; Kangas 2020; Terävä &

Eerola 2020; Salo 2021; Lähteenmäki 2021). Nuorimpien isien ääni on kuitenkin jäänyt pitkälti opinnäytetöihin (ks. esim. Lillomäki & Suomalainen 2013; Kosonen 2020). Siksi haluan tutkimuksessani tuoda esiin, millaisen lisän nuoruus ja mahdollinen alaikäisyys tuovat isyyteen. Pyrin myös tuomaan esiin erilaisista koulutus- ja sosioekonomista taustoista tulevien isien ajatuksia ja kokemuksia.

Erilaisista taustoista tulevien ja erilaisia valintoja tehneiden nuorten vanhempien tutkimus on tärkeää. Kuten Mari Käyhkö (2008, 265–267) on huomauttanut, niin ajatus nuorten halusta pidentää nuoruutta ja lykätä perheen perustamista on keskiluokkaisen elämänkulun ja arvostusten yleistämistä kaikkiiin nuoriin. Tällöin Käyhkön mukaan unohtuu se, että monet työläistaustaiset nuoret pitävät perheen perustamista nuorella iällä tavoiteltavana asiana siitä huolimatta, että se voi tuottaa heille vaikeuksia työelämässä tai edistää heidän joutumistansa heikompaan yhteiskunnalliseen asemaan. (Käyhkö 2008, 265–267.) Työläisperheiden tyttöjen vanhemmat voivat myös hyväksyä nuoren ratkaisun helpommin kuin keskiluokkaisissa perheissä, joissa vanhemmilla on usein suuremmat odotukset lapsiensa elämänkulun suhteen ja joissa nuorten vanhemmuus nähdään suurempana uhkana tulevaisuudelle (Kelhä 2008, 85–86). Toisaalta voidaan kysyä, onko vanhemmuus alle 20-vuotiaana työläistaustais-tenkaan nuorten keskuudessa ihanteellista vai tulisiko vanhempien olla yli 20-vuotiaita?

4.2 Yhteenveto tutkimukseni teoreettis-käsitteellisistä lähtökohdista

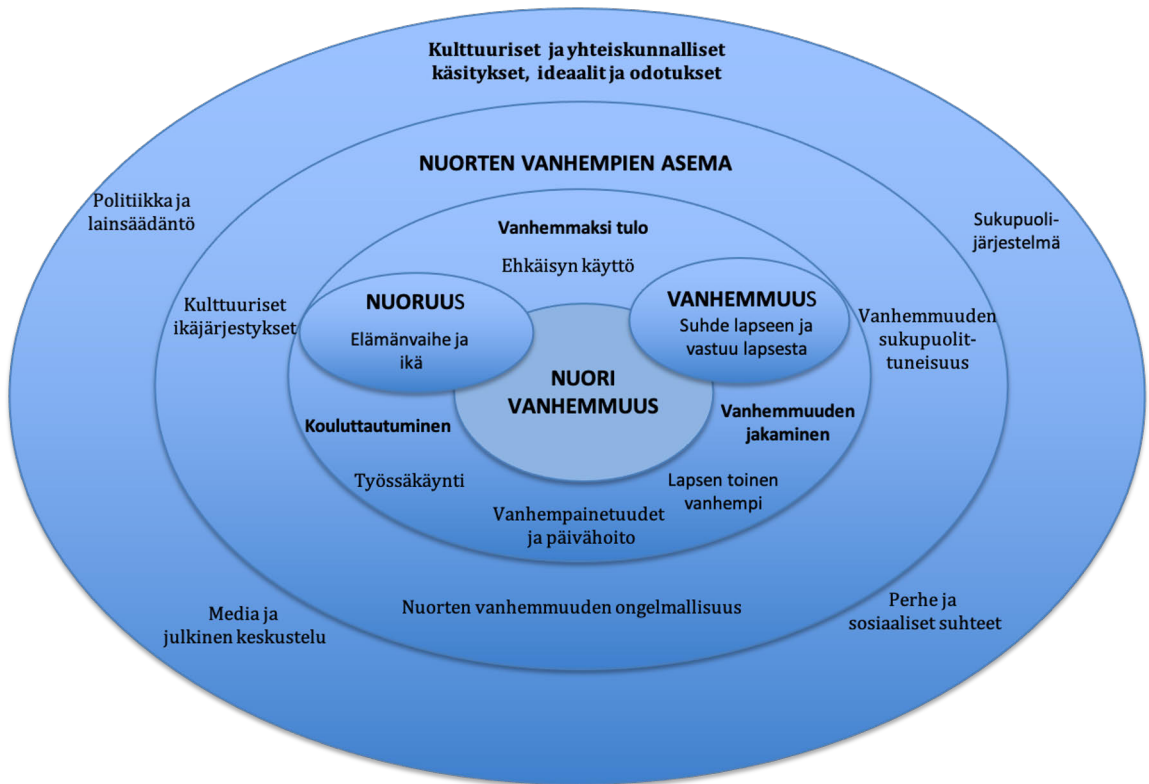
Nuoressa vanhemmuudessa yhdistyvät vanhemmuus ja nuoruus, jotka tutkimuksessani ymmärrän sosiaalisina konstruktioina. Kuten edellä olen esittänyt, niihin sisältyy yhteiskunnallisia ja kulttuurisia ihanteita, odotuksia ja normeja sekä lainsäädäntöä. Nämä ovat sidoksissa yhteiskuntaan ja kulttuuriin, jossa elämme. Näin muun muassa sukupuolijärjestelmä, politiikka, media ja julkisuudessa käytävä keskustelu kuin myös sosiaaliset suhteemme muovaavat käsityksiämme siitä, millaista nuoruuden ja vanhemmuuden äitiytenä ja isyytenä tulisi olla. Tähän ihanteeseen peilautuu nuori vanhemmuus, ja niiden myötä rakentuu nuorten vanhempien asema yhteiskunnassa. Omassa tutkimuksessani keskiöön nousevat 1) kulttuurisen ikäjärjestyksen mukainen ajatus ”oikea-aikaisuudesta” 2) vanhemmuuden sukupuolittuneisuus, sekä näihin kytkeytyvä 3) ajatus nuorten vanhemmuuden ongelmallisuudesta.

Kulttuurisen ikäjärjestyksen osalta ajattelen, että eri elämänvaiheet ja ikään liittyvät oletukset ovat kulttuurisidonnaisia ja elämänkulun erilaisiin tapahtumiin kohdistuu sekä yksilön että yhteisön odotuksia niiden oikeasta ajankohdasta (ks. esim. Aapola & Ketokivi 2005a). Kuten luvussa 3 toin esiin, niin länsimaisessa nuoruudessa keskeistä on siirtymä aikuisuuteen kolmen eri vaiheen kautta. Suomalaisessa koulutusyhteiskunnassa koulutus, ja sen myötä työllistyminen ovat korostuneet nuorten elämässä. Nuoria ohjataan lainsäädännön keinoin hankkimaan ammatillinen tutkinto,

jonka uskotaan parantavan työllistymistä ja sen myötä mahdollisuuksia taloudellisesti itsenäiseen elämään. Nuorten kouluttautumista tuetaan Suomessa myös monien muiden länsimaiden järjestelmistä poikkeavalla opintotukijärjestelmällä. Opintorahan lisäksi nuorten on mahdollista saada asumistukea itsenäiseen asumiseen. Useimmilla suomalaisnuorilla kotoa poismuutto ajoittuikin siirtymään toisen asteen opinnoista korkea-asteen opintoihin tai työelämään, mikä on aiemmin kuin monilla eurooppalaisilla ikätovereilla. Normatiivisen vanhemmuuden ajatellaan sen sijaan sijoittuvan vasta näiden kahden muun aikuistumisen vaiheen jälkeiseen aikaan. (Galland 1995, 2–3; Oinonen 2001, 109–112.) Vanhempien tulisi myös vallitsevien ihanteiden mukaan olla yli 20-vuotiaita saadessaan esikoisensa (mm. Rotkirch ym. 2017).

Tutkimuksessani keskiössä on ikä- ja elämäntilannenormien lisäksi sukupuoli. Vanhemmuus on yhä vahvasti sukupuolitunutta, mitä kuvasin luvussa 2. Käsitksemme naiseudesta ja miehisyydestä kytkeytyvät äitiyteen ja isyyteen. Samoin lainsäädäntö määrittää eri tavoin naisten ja miesten kohdalla vanhemmuutta, vaikka jaettu vanhemmuus on suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevana ihanteena. Äidit nähdään yhä etenkin pienten lasten ensisijaisina vanhempina, ja he käyttävät selvästi suurimman osan perhevapaista. Eron jälkeinen vanhemmuus on myös sukupuolitunutta. Lapset asuvat selvästi useammin äidin kanssa, jolloin arjessa äidit kantavat suurempaa vastuuta lapsista kuin isät. Vastuu lapsista ei näin jakaudu sukupuolittain tasan, joka heijastuu suomalaiseen työelämään. Suomessa työelämä sekä koulutus ovat muutoinkin vahvasti sukupuolen mukaan eriytyneitä, ja segregatiota ylläpitävät osaltaan perinteiset käsitykset naisten ja miesten tehtävistä. Yhteiskunnassa vallitsevat odotukset eivät olekaan samanlaisia nuorille äideille ja isille, vaan heille sallitaan erilaisia asioita ja käyttäytymistä.

Nuorten vanhemmuuden problematisointi ja ristiriitaisuus voidaan kiteyttää ajatuksen yhdenlaisista ”oikeista” ikäjärjestyksistä ja siirtymistä sekä vanhempana olon ihanteista (mm. Niemelä & Kelhä 2005). Vanhempana tulisi olla kykenevä kantamaan vanhemmuuteen sisältyvä vastuu lapsesta, eikä vanhemmuuden ajatella kuuluvan vielä keskeneräiseksi ajateltuun nuoren elämäntilanteeseen. Nuorten vanhempien ajatellaan rikkovan perinteistä kaavaa usein vielä suunnittelemattoman raskauden myötä ja olevan siksi ”vääränlaisia”. Normista poikkeaminen ja eri lailla valitseminen johtavat usein paheksuntaan, leimaamiseen ja selitysvelvollisuuteen, eikä asioiden myönteisiä puolia aina nähdä. Nuorten vanhemmuuden tutkimuksissa erityisesti nuorten vanhemmuuden taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset ovat nousseet esiin (mm. Gibb ym. 2014). Näihin kytkeytyvät myös nuorten vanhempien erilaisemmat taustat kuin monilla lapsettomilla ikätovereillaan. Nuorten vanhemmuus on nähty ongelmalliseksi, vaikka yksilöiden omat käsitykset ja kokemukset voivat olla yleisistä ihanteista poikkeavia (mm. Niemelä 2005; Ellis-Sloan 2019). Kuviossa 8 kokoon yhteen tutkimukseni lähtökohdat.

Kuvio 8. Nuorta vanhemmuutta ja nuorten vanhempien asemaa rakentavia tekijöitä.

5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kuvaan tutkimustehtäväni ja kerron tutkimukseni toteuttamisesta ja siihen liittyvistä valinnoista ennen tutkimukseni analyysilukuja. Luvun alussa esitän tutkimuskysymykset ja täsmennän tutkimukseni tavoitteita, jonka jälkeen määrittelen mitä monimenetelmällisyys tarkoittaa ja miten se ilmenee tutkimuksessani. Monimenetelmällisen tutkimuksen kasvaneen suosion myötä sitä on alettu pitää pääparadigmana määrällisen ja laadullisen tutkimuksen rinnalla. Tutkijoilla ei kuitenkaan ole sille yleistä, yhtenevää määritelmää ja yhdistämistä voidaan tehdä eri tavoin. (Johnson ym. 2007; Teddlie & Tashakkori 2009; Seppänen-Järvelä ym. 2019.)

Tutkimuksen tavoitteiden ja tutkimusotteen jälkeen esittelen tutkimusaineistoni – tilastot, kyselyn ja haastattelut – sekä niiden analyysimenetelmät ja luotettavuuspohdinnan. Tutkimuseettisiin kysymyksiin erikoistunut Arja Kuula (2015, 11, 34) on osuvasti muistuttanut, että eettisyys ja luotettavuus kytkeytyvät toisiinsa monin tavoin eikä niitä tule ymmärtää täysin erillisinä. Tämä ajatus ohjaa itseäni, vaikka keskityn tutkimuseettisiin kysymyksiin erillisessä alaluvussa. Tutkimusmenetelmien luotettavuutta tarkastelen määrällisten ja laadullisten aineistojen osalta erikseen, koska monimenetelmälliselle tutkimukselle ei ole yleisesti käytössä olevia, vakiintuneita luotettavuuskriteerejä (mm. Onwuegbuzie & Johnson 2006). Lopussa luvussa 9.3 esitän tutkimukseni rajoitteita ja antia sekä käsittelen menetelmien yhdistämisen onnistumista, mitä pidetään tärkeänä monimenetelmällisessä tutkimuksessa (ks. Creswell & Plano Clark 2017).

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessani keskityn nuorena vanhemmaksi tuloon, vanhemmuuden jakamiseen sekä kouluttautumiseen. Nämä kolme näkökulmaa kytkeytyvät toisiinsa ja rakentavat yhdessä kuvaa suomalaisesta nuoresta vanhemmuudesta sekä nuorten vanhempien asemasta yhteiskunnassa. Olen kiinnostunut siitä, millaisia erontekoja ja samankaltaisuutta tuottavat sukupuoli ja ikä, johon sisältyy oikeuksia, velvollisuuksia ja odotuksia oikeanalaisesta toiminnasta. Tutkittavillani vanhemmaksi tulo alle 20-vuotiaana sijoittui 1990-luvulta 2010-luvun alkuvuosiin ja esikoislapset olivat syntyneet pää-

asiallisesti 1990-luvun lopussa ja 2000-luvulla (ks. luku 5.4.1). Tämän myötä tutkimuksessani nuori vanhemmuus paikantuu vuosituhannen vaihteeseen.

Tutkimukseni pohjaa ajatuksiin ihanteellisesta vanhemmuudesta ja nuoruudesta sekä ihanteiden, odotuksien ja normien rikkomisen ongelmallisuudesta. Elämänkulun tapahtumin ”oikea-aikaisuuden” myötä olen kiinnostunut nuorena esikoisensa saavien elämäntilanteista ja vanhemmaksi tulon taustalla vaikuttavista tekijöistä samoin kuin nuorten vanhempien kouluttautumisesta. Katsaus aiempiin nuoresta vanhemmuudesta ja nuorista vanhemmista tehtyihin tutkimuksiin teki näkyväksi sekä koulutuksellisia että sosiaalisia, vanhemmuuden jakamiseen liittyviä vaikutuksia. Vanhemmuutta ei muutoinkaan aina jaeta tasan, vaan vanhemmuus on yhä monin tavoin sukupuolitunutta (ks. luku 2). Tämän vuoksi tarkastelen sitä, millainen vastuu nuorella vanhemmalla on esikoisestaan. Tämän voidaan ajatella osaltaan vaikuttavan mahdollisuuksiin tehdä opintoihin liittyviä valintoja ja päätöksiä. Tietämys nuorena vanhemmaksi tulon lähtökohdista puolestaan auttaa ymmärtämään sekä vanhemmuuden jakamisen käytäntöjä että koulutuksellisia vaikutuksia.

Tutkimukseni pääkysymys on:

Millaisena näyttäytyvät nuori vanhemmuus ja nuorten vanhempien asema suomalaisessa yhteiskunnassa vuosituhannen vaihteessa?

Pääkysymystäni rakentavat kolme alakysymystä:

- 1. Millainen on nuorten vanhempien elämäntilanne raskauden ilmetessä ja millaisia merkityksiä nuoret vanhemmat antavat vanhemmaksi tuloon kytkeytyville tekijöille?**
- 2. Miten juridista vanhemmuutta ja vastuuta esikoislapsesta jaetaan lapsen toisen vanhemman kanssa?**
- 3. Millaisena näyttäytyy nuorten vanhempien koulutus ja miten opiskelut ja vanhemmuus ovat yhdistettävissä?**

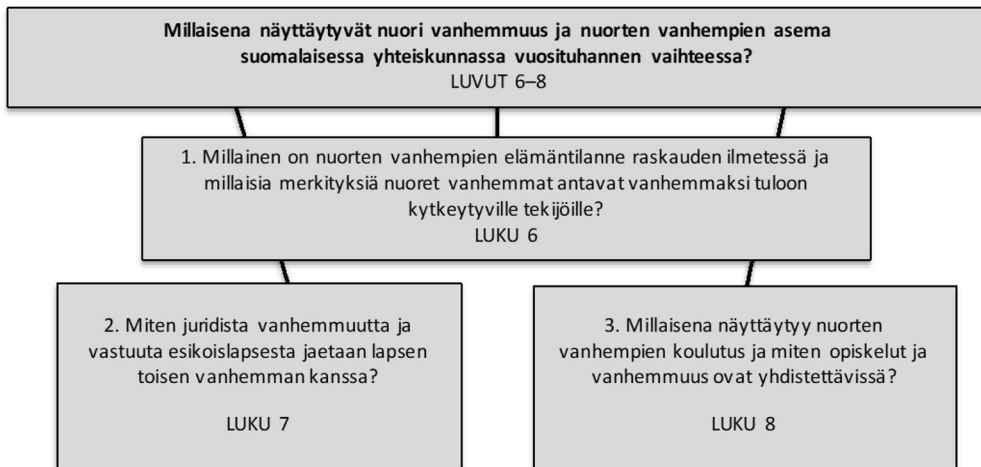
Ensimmäisen alakysymykseni myötä pyrin löytämään syitä sille, miksi osa nuorista saa lapsia huomattavasti aiemmin kuin suurin osa ikäisistään. Samalla he murtaavat vallitsevia käsityksiä vanhemmuuden ”oikeasta” iästä ja nuoruudesta elämänvaiheena. Kysymys kytkeytyy vanhemmuuden myöhentymiseen ja nuoruuden pidentymiseen sekä vastuullisuuteen, koska suurimman osan nuorten raskauksista ajatellaan olevan suunnittelemattomia (mm. Vikat ym. 2002; Hirvonen 2000; Niemelä & Kelhä 2005). Myös isäksi tuloa tutkinut Johanna Mykkänen (2014, 41–44) havaitsi omissa tutkimuksessaan, että nuorimpien isien kohdalla vahingossa isäksi tulemisen tarina oli

vanhempia isää yleisempi. Tämän vuoksi omassa tutkimuksessani haluan tarkastella nuorten itsensä kertomana ehkäisyn käytön kytköstä raskauden yllätyksellisyyteen. Aiemmat tutkimukset ovat tuoneet esiin nuorena vanhemmaksi tulleiden erilaisuutta ikäisiinsä nähden (ks. luku 4.1.2). Siksi tutkimuksessani olen kiinnostunut nuorena vanhemmaksi tulleiden elämäntilanteista ja perhetaustalle, parisuhteelle sekä opinnoille ja työlle annettuja merkityksiä.

Toisessa alakysymyksessäni tarkastelen juridisen vanhemmuuden jakamista ja vastuun jakamisen käytänteitä, jotka kytkeytyvät yhteiskunnalliseen keskusteluun tasa-arvoisesta vanhemmuudesta ja huoleen nuorten vanhempien vastuullisuudesta. Olen kiinnostunut vastuun jakamisen tavoista enkä siitä, miten vastuu ilmenee tai mitä vastuuseen sisältyy (ks. Mykkänen & Eerola 2014; Böök & Perälä-Littunen 2010). Nuorten vanhempien parisuhteiden kestoa samoin kuin isien sitoutuneisuutta usein epäillään ja vastuun pelätään jäävän yksin äidille (ks. luku 4.2.3). Yhteiskunnassa ylipäänsä äidit näyttäytyvät helposti etenkin pienten lasten ensisijaisina hoitajina (mm. SVT: Kelan lapsiperhe-etuustilastot 2020, 35; Eerola 2018, 301–303). Samoin eron jälkeiset vanhemmuuden jakamisen käytännöt ovat sukupuolittuneet (ks. esim. SVT: Lapsen elatus ja huolto 2019, 3; Miettinen ym. 2020, 40). Siksi keskityn tutkimuksessani vanhemmuuden jakamiseen esikoislapsen toisen vanhemman kanssa. Biologisten vanhempien välisen sidoksen ajattelen katkeamattomaksi lapsen myötä, jolloin se säilyy erosta tai vanhemmuudesta kieltäytymisestä huolimatta (ks. Hokkanen 2002, 122). Juridisen vanhemmuuden jakamista taustoitatan nuorten vanhempien perhetilanteen kuvauksella. Perhetilanne vaikuttaa osaltaan myös nuorten vanhempien mahdollisuuksiin tehdä opintoihin liittyviä ratkaisuja.

Kolmannessa alakysymyksessä huomioni on nuorten vanhempien kouluttautumissa. Koulutus on tutkimuksessani keskiössä, koska siihen kytkeytyy opintojen ja niiden päättämisen merkitys nuorten elämässä, koulutuksen sukupuolen mukainen eriytyminen sekä erityisesti äidin ihanteellinen paikka. Aiemman tiedon valossa nuorten isien voi olla helpompaa tehdä koulutukseen liittyviä ratkaisuja, koska heidän ei odoteta äitien tavoin jäävän kotiin hoitamaan pientä lasta. Toisaalta isyyteen voidaan liittää odotuksia perheen elatuksesta, jolloin opiskelu ja työ voivat muodostua toisensa poissulkeviksi. Samalla isien tulisi täyttää hyvän isän vaatimukset jakamalla vanhemmuutta tasan äidin kanssa. (Ks. luku 2.). Aiemmat tutkimukset ovat tuoneet esiin koulutukselliseen liittyvää ristiriitaa tilastollisen tarkastelun ja nuorten vanhempien omien kokemusten välillä. Tämän vuoksi tarkastelen koulutusvalintoja ennen vanhemmuutta, vanhemmuuden alkuvuosina ja myöhemmin elämässä sekä vanhemmuuden ja opintojen yhdistämistä mahdollistavia ja haastavia tekijöitä. Yhdistämisen tarkastelussa pääosassa ovat rakenteelliset ja yksilölliset tekijät, joiden myötä on ollut mahdollista tai mahdotonta saavuttaa omat koulutukselliset tavoitteet, eikä niinkään opiskelevien vanhempien arjen kuvaukset. Yksilöllisten kokemusten lisäksi olen kiinnostunut opintojen ja perheen yhdistämiseen liittyvistä yleisistä mielipiteistä.

Tutkimukseni pääkysymys sekä sitä rakentavat kolme alakysymystä ovat yhdistäviä kysymyksiä, joihin vastaan yhdistämällä määrällisen ja laadullisen analyysini (ks. esim. Creswell & Plano Clark 2017; Onwuegbuzie & Leech 2006). Kussakin kolmessa analyysiluvussani on keskiössä yksi alakysymyksistäni ja kaikissa hyödynnän kyselyä, tilastoja ja haastatteluja. Kuviossa 9 on esitettyä tutkimuskysymysten ja analyysilukujen muodostama kokonaisuus.

Kuvio 9. Tutkimuskysymysten ja analyysilukujen suhteet.

Tutkimuksessani pyrin eri aineistojen väliseen vuoropuheluun ja seuraavaksi kerron tarkemmin tutkimusaineistojen ja menetelmien yhdistämiseen liittyvistä ratkaisuista.

5.2 Monimenetelmällisen tutkimukseni metodologiset valinnat

Tutkimukseni tavoitteena on lisätä tietämystä ja ymmärrystä nuoresta vanhemmuudesta ja nuorten vanhempien asemasta, ja monimenetelmällisyyden katsotaan soveltuvan erityisesti monimutkaisten sosiaalisten ilmiöiden tarkasteluun (mm. Seppänen-Järvelä ym. 2019; Plano Clark ym. 2008). Monimenetelmällisessä tutkimuksessa yhdistämisen tai sekoittamisen lähtökohtana on erilaisiksi ajateltujen määrällisen ja laadullisen tutkimusotteiden heikkouksien minimointi ja niiden vahvuuksien maksimointi (Johnson ym. 2007, 127). Monimenetelmällinen tutkimus ei näin hylkää, vaan korostaa määrällisen ja laadullisen tutkimuksen erilaista antia poistamalla arvottomista niiden paremmuudesta. Yhdistämällä määrällinen ja laadullinen tutkimusote ajatellaan saavutettavan syvällisempi ymmärrys ja monipuolisempi kuvaus tutkittavasta ilmiöstä, koska erilaiset menetelmät tuottavat erilaista tietoa todellisuudesta.

(Creswell & Plano Clark 2017, 5; Plano Clark ym. 2008; Johnson ym. 2007; Seppänen-Järvelä ym. 2019).

Monimenetelmällisessä tutkimuksessa voidaan hyväksyä erilaiset epistemologiset ja ontologiset lähtökohdat (Seppänen-Järvelä ym. 2019). Monimenetelmällisyydestä kirjoittaneet tutkijat John Creswell ja Vicki Plano Clark näkevät pragmatismia kaikkein asianmukaisimmaksi epistemologiaksi monimenetelmälliselle tutkimukselle, koska siinä korostuu kokemusten ja käytännön seuraamusten, toiminnan ja ilmiöön liittyvän olemassa olevan, reaalisen maailman ymmärtäminen (Creswell & Plano Clark 2017, 45–46; ks. Johnson ym. 2007). Pragmatismi myös korostaa tiedon käytännöllisyyttä ja kokonaisvaltaista ymmärtämistä (Pitkäniemi 2015). Anthony Onwuegbuzie kollegoineen (2009) ovat jakaneet ajatuksen pragmatismia soveltumisesta määrällisen ja laadullisen otteen yhdistävään tutkimukseen, mutta heistä periaatteen tasolla kaikki vallalla olevat tieteenfilosofiset paradigmat olisivat mahdollisia. Creswellin ja Plano Clarkin mukaan eri paradigmat voivat olla käytössä tutkimuksen eri vaiheissa (Creswell & Plano Clark 2017, 45–46). Burke Johnson (2011) on esittänyt, ettei monimenetelmällisyyden tule sitoutua vain yhteen paradigmaan, vaan hän kannattaa laajempaa yhtenäistä paradigmaa puhuen dialektisesta pluralismista. Tällä tavoin on hänen mukaansa mahdollista paljastaa ilmiössä olevia eroja ja yhtäläisyyksiä näkemällä ilmiö monenlaisien linssien kautta. Donna Mertens (2012) puolestaan on kuvannut pragmatismia ja dialektisen pluralismin lisäksi transformatiivisuutta monimenetelmällisyyden perusparadigmaan.

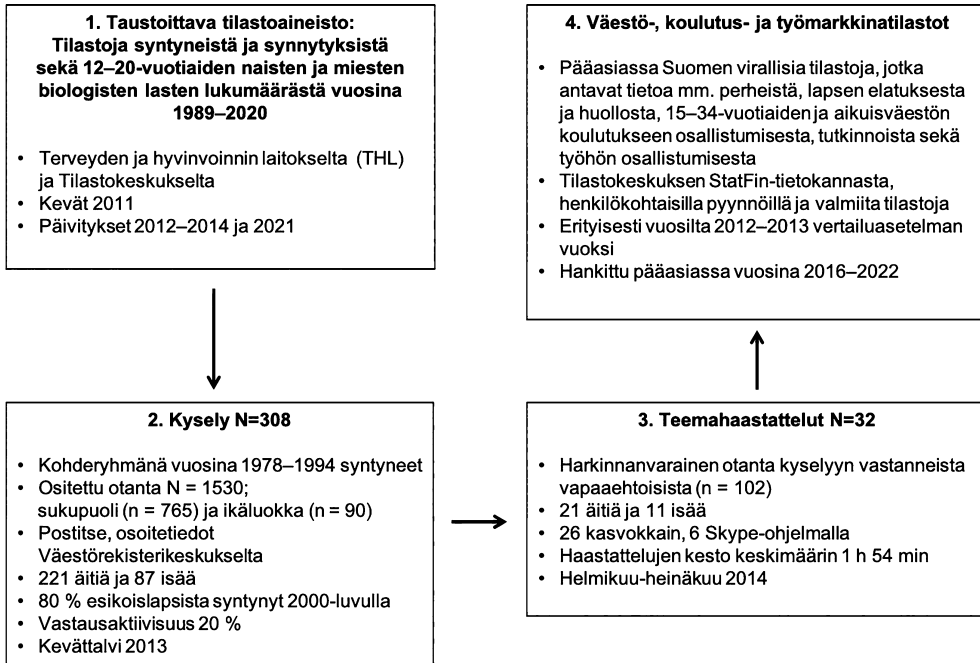
Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt David Morganin esittämään pragmaattiseen monimenetelmällisyyteen. Siinä on Riitta Seppänen-Järvelän ja kollegoidensa mukaan olennaista abduktiivinen päättely, jossa erilaiset päättelytavat ja suhde teoriaan sekä tutkimuksen käytäntöihin vuorottelevat. (Morgan 2007, Seppänen-Järvelän ym. 2019, 334 mukaan.) Tutkimus ei ole näin joko induktiivista eli aineistolähtöistä tai deduktiivista eli teorialähtöistä (esim. Reichertz 2013).

Monimenetelmällisen tutkimuksen kriteerinä pidetään usein sitä, että tutkimuksessa yhdistetään määrällisen ja laadullisen tutkimusotteen elementtejä vähintään yhdellä tutkimuksen tasolla, esimerkiksi tutkimusasetelmassa, aineistoa kerätessä, sitä analysoitaessa tai tulkinassa (mm. Johnson ym. 2007; Teddlie & Tashakkori 2009) Monimenetelmällisessä tutkimuskirjallisuudessa ja tutkimusten kuvauksissa käytetyt termit yhdistäminen (mixing), yhdistely (combining) ja integraatio (integration) sisältävät vivahde-eroja eikä niiden käyttö ole yksiselitteistä (Seppänen-Järvelä ym. 2019). Creswell ja Plano Clark (2017) mielestä tärkeää olisi määritellä yhdistämisen tapa (the mixing decision), yhdistämisen järjestys (the timing decision) ja eri lähestymistapojen tasapainoisuus tai painottuminen (the weighting decisions).

Tutkimusasetelmaani voi kuvata prosessin tulokseksi (emergent mixed methods design) enemmän kuin ennalta päätetyksi (fixed mixed methods design) (ks. Creswell & Plano Clark 2017, 53–55). Alkujaan olin kiinnostunut keräämään tietoa marginaalissa olevien nuorten vanhempien kokemuksista haastatteluilla. Nuorista vanhem-

mista saatavissa ollut vähäinen tieto esimerkiksi heidän elämäntilanteestaan puolsi kyselyaineiston keruuta. Kyselyllä oli mahdollista tavoittaa laajempi joukko nuoria vanhempia kertomaan vanhemmuudestaan. Saadut tulokset ovat näin yleistettävämpiä kuin mitä yksin haastatteluaineisto olisi tuottanut (mm. Heikkilä 2014). Haastatteluista en luopunut, koska ne mahdollistavat asioille annettujen merkityksien tarkastelun ja tuovat tutkittavien omaa ääntä esille (ks. esim. Juuti & Puusa 2020, 9). Syväliisemmän ymmärryksen saavuttamiseksi haastateltaviksi valitsin kyselyyn vastanneita. Tällöin oli mahdollista kuulla kyselyvastausten taustoista, muun muassa vanhemmaksi tulon ja kouluttautumisen merkityksellisistä tekijöistä. Tilastojen avulla saatoin suhteuttaa kyselyn tuottamaa tietoa ja verrata nuoria vanhempia sekä muihin vanhempiin että toisiin nuoriin. Tutkimuksessani nuorten vanhempien aseman tarkastelu ei ole täten vain tutkittavien näkemyksien varassa. Monimenetelmällistä tutkimusotetta tuki näin nuorista vanhemmista olemassa ollut aiempi tutkimus ja haluni sekä kuvailla että ymmärtää nuorta vanhemmuutta ja nuoren vanhempien asemaa (ks. esim. Teddlie & Tashakkori 2003).

Tutkimusaineistoni – nuorten vanhempien kysely (N=308) ja teemahaastattelut (N=32) sekä tilastot – ja niiden keruujärjestyksen olen esittänyt tiivistetysti kuviossa 10. Tutkimukseni aineistoni perustuvat toinen toisilleen eli aiempi kerätty tutkimusaineisto on ohjannut seuraavien aineistojen hankintaa. Olen analysoinut aineistoja osittain ajallisesti yhtä aikaa niiden keruujärjestyksestä huolimatta. Tutkimustani voi näin enemmän kuvata monivaiheiseksi tutkimukseksi (multiphase) kuin puhtaasti jatkumokselliseksi peräkkäiseksi tutkimukseksi (sequential mixed analysis) (esim. Creswell & Plano Clark 2017, 65–66).

Kuvio 10. Tutkimusaineistot keruujärjestyksessä ja niiden rooli tutkimusasetelmassa.

En määrittele tutkimustani tarkemmin monimenetelmällisten typologioiden kautta (ks. esim. Teddlie & Tashakkori, 2009), vaan yhdistelyn ja integraation näkökulmasta. Riitta Seppänen-Järvelä ja kollegansa (2019) esittävät artikkelissaan Jo Mora-Ellisin ja kollegoidensa määritelleen integraation kriteeriksi sen, että integraatio rakentuu prosessin myötä tutkimuksen analyysi- ja tulkintavaiheissa. Toisaalta tutkittavan ilmiön näkeminen sekä määrällisenä että laadullisena antaa mahdollisuuden puhua integraatiosta. Integraatio voidaan ajatella metodien, aineistojen, analyysien tuottamien löydösten ja näkökulmien praktiseksi suhteeksi. Täten kokonaisuus on suurempi kuin osiensa summa. Integroiva monimenetelmällinen tutkimus eroaa näin Moran-Ellisin ja kollegoidensa mielestä yhdistelevästä tutkimuksesta, jossa on mahdollista menetelmien ajallinen yhdistäminen ilman yhteistä suurempaa tavoitetta. Seppänen-Järvelä ja kollegansa korostavat, että integraation tulisi ilmetä monimenetelmällisessä tutkimuksessa vähintään aineistojen keräämisen, analysoinnin ja tulkinnan tasoilla. (Seppänen-Järvelä ym. 2019, 335–336.)

Leila Hurmerinta ja Niina Nummela (2020) ovat erottaneet kotimaisesta kauppateieteissä tehtävästä monimenetelmätutkimuksesta kolme ryhmää. Ensimmäisen ryhmän tutkimuksissa määrällinen ja laadullinen osa ovat itsenäisiä kokonaisuuksia vastaten samaan tutkimuskysymykseen. Tutkimuskysymys ei kuitenkaan edellytä molempien tutkimuksen osien toteuttamista. Toisen ryhmän tutkimuksissa määrällinen ja laadullinen osa on yhdistetty niin, että ensimmäinen osa toimii lähtökohtana jälkim-

mäiselle osalle. Kummallakin osalla on myös itsenäinen rooli tutkimuksessa. Viimeisessä ryhmässä tutkimusotteet ovat integroituina eikä tutkimuskysymykseen vastaaminen onnistu ilman molempia tapoja. Kaikissa kolmessa ryhmässä määrällinen tai laadullinen tutkimus voivat olla toista suuremmassa osassa tai ne voivat olla tasavertaisia. Osien ajallinen järjestys voi myös vaihdella. (Hurmerinta & Nummela 2020.) Tutkimustani voi Hurmerinnan ja Nummelan (2020) jaottelulla kutsua integroiduksi tutkimukseksi ja integraationi täyttää Moran-Ellisin ja kollegoidensa vaatimukset (ks. Seppänen-Järvelä ym. 2019, 335–336). Tutkimuskysymykseni ovat määrällisille ja laadullisille menetelmille yhteisiä. Olen kerännyt aineistot toistensa päälle rakentuen, aineistojen analyyseissä olen tehnyt yhdistämistä (ks. seuraavat luvut) ja tulkinnat olen esittänyt molempiin tutkimusotteisiin perustuen.

Tutkimuksessani määrällinen ja laadullinen tutkimusote ovat tasavertaisia (mm. Johnson ym. 2007, 123–124; Teddlie & Tashakkori 2009). Analyysiluvuissani ensin suuremmassa roolissa ovat kyselyn analyysiin pohjautuvat tulokset, joihin olen yhdistänyt tilastollisen vertailun. Tämän jälkeen käsityksien ja kokemusten tarkastelussa nojaan vahvemmin haastatteluaineiston analyysiin. Monissa analyysilukujen alaluvuissa olen kuitenkin esittänyt saman temaattisen aiheen sisällä sekä määrällisiä että laadullisia tuloksia. Toisella lähestymistavalla olen voinut vahvistaa ja selittää havainnot, jolloin niistä on mahdollista saada kokonaisvaltaisempia, ymmärrettävämpiä ja pätevämpiä. Näin luottamus johtopäätöksiin kasvaa ja voidaan hallita validiteetin uhkia. Yhdessä tulokset muodostavat uudenlaisen kokonaisuuden, jonka voi nähdä olevan monipuolisempi kuvaus kuin kumpikaan menetelmä olisi yksin tarjonnut. (Creswell & Plano Clark 2017, 5; Plano Clark ym. 2008; Johnson ym. 2007; Seppänen-Järvelä ym. 2019.) Vuorovaikutuksellisella esitystavalla olen pyrkinyt myös lukijajyvällisyyteen.

Monimenetelmällisen lähestymistavan lisäksi tutkittavien ikäjakaumasta ja tutkimusasetelmasta johtuen tutkimukseeni kytkeytyy ymmärtävä ja tulkinnallinen muistitietotutkimus. Siinä menneisyyteen liittyvää tietoa pyritään tulkitsemaan ja ymmärtämään, sen sijaan että pyrkimys olisi esittää tai selittää menneisyyden ilmiöitä. (Ukonen 2006, 187–189; ks. myös Fingerroos & Haanpää 2006, 36–40.) Alessandro Portelli on korostanut, ettei muistitiedolla kuvata niinkään objektiivisesti itse tapahtumia, vaan tutkittavien kokemuksia ja sitä, millaisia merkityksiä tutkittavat antavat tapahtumille. Muistamiseen liittyy aina kollektiivinen muisti, joka on laajempi yhteisön yhteinen muisti asiasta (Portelli 1991, 50; 2006, 51, 55–57.) Muistitietotutkimus oli omassani apuväline eikä päämetodologia, sillä en ollut kiinnostunut siitä, mikä tutkittavista oli muistamisen ja kertomisen arvoista ja miten kollektiivinen muisti liittyi heidän omiin kokemuksiinsa (Abrams 2010, 78; Fingerroos & Haanpää 2006, 36–40). Tutkittavien elämäntilanteen samoin kuin yhteiskunnallisen tilanteen ymmärtäminen on tärkeää, sillä subjektiiviset näkemykset ja kokemukset ovat aina kytköksissä siihen aikaan ja paikkaan, jolloin ne ovat tapahtuneet. Kokemus muovautuu ajan saatossa ja on sidoksissa nykyisyyteen. (Fingerroos & Haanpää 2006, 33, 35.)

5.3 Tilastot taustana ja tutkimusaineistona

Aloitin aineistojen keräämisen tilastoilla ja niillä on tutkimuksessani kaksi tehtävää: 1) käytän niitä vertailuaineistona nuorten vanhempien aseman selvittämiseksi ja 2) ne toimivat kontekstiaineistona luoden taustan nuorelle vanhemmuudelle. Tutkimukseni lähtökohdissa todensin tilastoilla vanhemmuuteen, nuoruuteen ja ikään liittyviä yhteiskunnallisia normeja, ihanteita ja odotuksia, jotka osaltaan määrittävät nuorten vanhempien asemaa. Tilastojen avulla oli myös mahdollista kuvata nuorena vanhemaksi tulon yleisyyttä, alueellisuutta ja ikäsidonaisuutta. Analyysiluvuissa vertaan nuoria vanhempia sekä ikäisiinsä ja että toisiin vanhempiin, jolloin saamani tulokset suhteutuvat laajempaan kontekstiin. Huomioitavaa on, että osalla ikätovereista voi olla lapsia, mutta en korosta tätä yhtäläisyyttä ikään perustuvissa asetelmissä. Samoin kuin toisiin vanhempiin verratessa en korosta vanhempien ikäeroja, vaan näissä tarkasteluissa keskeistä on vanhemmuus.

Suomessa erilaisia tilastoja on hyvin saatavilla, ja käyttämäni tilastot ovat pääasiassa Suomen viralliseen tilastoon (SVT)³³ kuuluvia. SVT-tilastoihin kuuluu lähes 300 tilastoa 26 aihealueelta ja tutkimuksessani olen käyttänyt lähinnä väestö-, koulutus- ja työmarkkina- ja terveystilastoja. Väestö-osio sisältää tilastoja muun muassa maassa vakinaisesti asuvan väestön määrästä, rakenteesta ja väestömuutoksista esimerkiksi syntyneistä ja avioliitoista. Siihen kuuluvat myös työssäkäynti-, perhe- ja asutokuntatilastot. Koulutustilastoista löytyy tietoa koko koululaitoksesta aina esiopetuksesta aikuiskoulutukseen. Työmarkkinatilastot puolestaan kuvaavat muun muassa työvoimaa, työhön osallistumista ja työssäoloa sekä työttömyyttä. Terveystilastoista hyödyllisiä tilastoja oman tutkimukseni kannalta olivat tiedot synnytyksistä ja raskaudenkeskeytyksistä. (Ks. SVT.) SVT-tilastoja julkaisee 12 julkisen hallinnon organisaatiota, ja Tilastokeskus on suurin SVT-tilastojen tuottaja (Tilastokeskus, Kansallinen tilasto-toimi). Sen lisäksi erityisesti THL ja Kela tuottavat tutkimukseni kannalta hyödyllisiä SVT-tilastoja sekä muita tilastoja.

Olen pyrkinyt käyttämään tutkimuksessani mahdollisimman paljon valmiita, vapaasti saatavissa olevia tilastojulkaisuja. Tämän lisäksi olen hankkinut tarpeellisia tilastotietoja maksuttomasta StatFin-tietokannasta. Tilanteissa, joissa en saanut tarvitsemiani tilastotietoja valmiina tai StatFin-tietokannasta, esitin aineistopyynnön Tilastokeskukselle tai muulle tilastoa tuottavalle organisaatiolle. Eri tahoilta saamistani tiedoista olen koostanut tutkimuksessani tarvittavat tilastot. Keskeisiä muuttujia olivat tilastollisessa vertailussa sukupuoli, 5-vuotinen ikäryhmitys ja erityisesti sen luokat

³³ Tilastokeskuksen nettisivuilla kerrotaan Suomen virallisen tilaston olevan ”yhteiskunnan tilaa ja kehitystä kuvaavien tilastojen kattava kokoelma” (SVT). Sen historia juontaa juurensa aina 1800-luvulle asti, jolloin ilmestyi ensimmäinen julkaisu. Vuodesta 2006 lähtien sillä on ollut yhteensopivat laatuksiteerit Euroopan tilastojen käytännesääntöjen kanssa. (SVT, Suomen virallisen tilaston historiaa.)

15–19, 20–24 ja 30–34. Tilastovuosista käytin pääasiallisesti vuosia 2012 ja 2013 vertailun luotettavuuden vuoksi.

PX-Web-tekniikalla toteutettuun StatFin-tietokantaan pääsee Tilastokeskuksen internetsivuilta, ja tietokannasta on mahdollista tehdä poimintoja SVT-aihealueiden keskeisistä tilastotaulukoista erilaisten muuttujien perusteella (Tilastokeskus, StatFin-tilastotietokanta). StatFin-tietokannasta tehtyjä poimintoja on mahdollista tallentaa jatkokäsittelyä varten. Täten saatoin Excelissä muokata saamaani tilastoaineistoa luettavampaan muotoon ja laskea muun muassa prosenttiosuuksia. Poiminnat ovat aina kertaluonteisia, joten lähdeluetteloon olen voinut merkitä vain kunkin käyttämäni taulukon etusivun. Eri organisaatioilta pyydettyjen tilastojen kohdalta lähdeluettelosta löytyvät organisaatioiden lisäksi saamieni vastauksien lähettäjä sekä lähetyspäivämäärät. Tekstissä olevissa lähdeviittauksissa olen käyttänyt organisaatiota ja merkin-tää StatFin-tilukko tai henkilökohtainen tiedonanto luettavuuden säilyttämiseksi.

Esimerkkinä itsehankituista aineistoista toimii luvussa 3.3.2 esittämäni nuorten vanhempien määrästä kertova tilasto. Tutkimukseni alkuvaiheessa halusin kartoittaa nuorten vanhempien määrää ja osuuksia, joita pystyin hyödyntämään määrittellessäni kyselyn otoskokoa sekä kuvaamaan nuorten vanhemmuuden yleisyyttä Suomessa. Nuorten määrän ja osuuksien tarkastelussa hyödynsin THL:n tilastoja synnyttäneistä ja synnytyksistä sekä raskaudenkeskeytyksistä. Valmiit tilastot antoivat varsin niukasti tietoa isistä. Tämän vuoksi pyysin tietoja Tilastokeskukselta kesällä 2011. Sain heiltä käyttöni väestörakennearineistosta väkítietoja, joista ilmeni alle 20-vuotiaiden miesten biologisten lasten lukumäärät vuosina 1990–2010. Tiedot oli esitetty iän ja lapsien lukumäärän perusteella. Tiedoista sain laskettua, kuinka monta nuorta isää oli kunkin vuoden lopussa. Myöhemmin pyysin tiedot vielä vuosilta 1989 ja 2011–2020 sekä äitien että 20-vuotiaiden osalta. Näin sain täydennettyä aikasarjaa ja laskettua nuorten vanhempien kokonaismäärän haluttuna ajankohtana. Tietojen (SVT: Väkitiedostot 1989–2020, henkilökohtainen tiedonanto) pohjalta olen laatinut kuvion 6. Myöhemmin pyytämässä tilastotiedoissa oli nähtävissä myös lapsettomien osuudet, mikä mahdollisti lapsia saaneiden osuuksien laskemisen. Samoin tilastot mahdollistivat vanhemmaksi tulon iän tarkastelun, johon saatoin peilata tutkimieni nuorten vanhempien äidiksi tai isäksi tulon ikää.

Tilastojen hyödyntäminen ja olemassa olevien tilastojen täydentäminen mahdollistivat tutkimuksessani myös pidempien aikasarjojen käytön. Vanhemmaksi tulon ikänormia varten sain Tilastokeskukselta julkaisemattoman taulukon isäksi ja äidiksi tulon keski-ikästä vuosina 1983–2012. Täydensin tilastoa myöhemmin julkaistuilla tiedoilla, ja näiden tietojen pohjalta on laadittu kuvio 4. Nuorten vanhemmuuden erityisyyttä todentaakseni puolestaan pyysin käyttöni tilastotietoja alle 20-vuotiaiden synnyttäjien osuuksista viimeisen sadan vuoden aikana THL:stä Mika Gissleriltä elokuussa 2014. Sain pyytämäni tiedot vuosilta 1900–2012, joiden perusteella laadin yli satavuotisen aikasarjan (ks. kuvio 5). Näitä tietoja hyödynsin myös laatiessani aikasarjan alle 20-vuotiaiden synnytyksistä ja raskauksista (ks. kuvio 7).

Olen hankkinut suurimman osan käyttämistäni tilastoista vuosina 2017–2022 täsmentäessäni teoreettista viitekehystäni ja tehdessäni vertailua analyysiluvuissa. Vasta kysely- ja haastatteluaineistojen analyysin jälkeen havaitsin, millaisia tilastotietoja tarvitsen nuorten vanhempien aseman todentamiseksi. Esimerkiksi kyselyn vastaajien koulutustasoa tarkastelen suhteessa ikäistensä kouluttautumiseen (ks. taulukko 18). Nuorten vanhempien omien vanhempien koulutustasoa tarkastelen 20–64-vuotiaiden keskimääräisen koulutustason kautta (ks. taulukko 15).

Tilastojen käyttöön tutkimuksessani liittyy luotettavuuden näkökulmasta kysymys käytettyjen tilastojen vastaavuudesta oman aineistoni kanssa. Käyttämäni tilastot olivat alkujaan tuotettu ensisijaisesti muunlaiseen tarkoitukseen kuin tutkimuskäyttöön. Tämän vuoksi perehdyin tilastojen metatietoihin ja laatuselosteisiin arvioidakseni tilastojen soveltuvuutta omaan tutkimukseeni. (Ks. Alastalo & Ellonen 2023.) Analyysiluvuissa ei paikoitellen ollut saatavissa toivomiani tilastoja, jolloin käytin lähinnä vastaavia tilastoja. Esimerkiksi nuorten vanhempien omien vanhempien sosioekonomista asemaa olen tarkastellut kahden erillisen tilaston avulla (ks. luku 8.1.1). Luotettavuuden parantamiseksi olen pyrkinyt kuvaamaan tarkasti tilastojen hankintaa ja erotellut lähteissä tilastolajin. Olen esittänyt käytetyt tilastovuodet sekä esimerkiksi ikärajan, jolloin tilastojen luotettavuuden arviointi olisi lukijoille helpompaa. Samoin olen kertonut lukijalle, mikäli olen tehnyt virallisista tilastoluokituksista poikkeavia luokituksia esimerkiksi nuorten vanhempien perhettä analysoidessani.

5.4 Kyselylomakeaineisto ja sen menetelmälliset ratkaisut

Kyselyaineiston keräsin kevättalvella 2013 paperisella lomakkeella, ja vastaaminen oli mahdollista myös sähköisesti Webropol-kyselynä³⁴. Kyselylomakkeen (ks. liite 2) laadin tutkimuskysymysten, aiempien tutkimuksien ja esitutkimuksen perusteella tätä tutkimusta varten. Seuraavaksi kerron tarkemmin kyselyaineiston keräämisestä, vastanneista nuorista vanhemmista sekä käyttämistäni mittareista ja muuttujista. Lisäksi pohdin kyselylomakeaineiston luotettavuutta.

5.4.1 Kyselyn toteuttaminen ja vastaajien taustatiedot

Kyselyn toteuttamiseen vaikutti merkittävästi mahdollisuus saada nuorten vanhempien osoitetiedot Väestörekisterikeskukselta. Valtakunnallisesta väestötietojärjestelmästä saatujen tietojen perusteella oli mahdollista rajata kohderyhmää ja hyödyntää ositettua otantaa. 1530 nuoren vanhemman otos ositettiin sukupuolen (n=765) ja ikäluokan

³⁴ Webropol-sovellus on internetin välityksellä toimiva kysely- ja tiedonkeruusovellus. Sähköisen kyselylomakkeen laadinnassa käytettiin versiota Webropol 2.0.

(n=90) perusteella. Tietolupahakemuksen osoite- ja tilastotietoja varten toimitin Väestötietokeskukseen joulukuussa 2012. Otos poimittiin helmikuun lopulla 2013.

Kyselyn perusjoukon muodostivat 1978–1994 syntyneet suomenkieliset juridiset äidit ja isät, jotka olivat saaneet esikoislapsensa alle 20-vuotiaana ja joiden vakituinen osoitteensa oli helmikuussa 2013 Manner-Suomessa. Muita kriteerejä olivat 1) ettei vanhempi ollut ottop lapseksi annetun lapsen äiti tai isä, 2) hän ei kuulunut laitospöestöön ja 3) hänellä ei ollut suoramarkkinointikieltoa tai turvakieltoa. Poiminnassa apuna käytetyn esikoislapsen tuli olla elossa, hän ei saanut olla annettu ottop lapseksi eikä hänellä saanut olla turvakieltoa. Esikoislapsen toiselle vanhemmalle en asettanut kriteerejä, esimerkiksi vaatimusta juridisesta vanhemmuudesta. Helmikuussa 2013 perusjoukon koko oli 26 726 henkilöä sisältäen suoramarkkinointikiellon³⁵ ilmoittaneet. Äitejä oli 20 237 ja isäi 6 489. Tätä joukkoa kutsun jatkossa tilastoiduksi perusjoukoksi.

Perusjoukon rajaamisessa vaikuttivat tutkimuseettiset kysymykset sekä käytettävissä olevat resurssit. Esimerkiksi ottop lapseksi antaminen on hyvin henkilökohtainen ratkaisu, johon liitetään helposti häpeän tunnetta ja ennakkoluuloja (ks. Tervonen-Arnkil 2013; Hongisto 2013). Nuorena vanhempana tehty päätös ottop lapseksi antamisesta voi näin entisestään vahvistaa nuorten vanhempien kohtaamaa leimautumista (ks. luku 4.1). Toisaalta Suomessa kotimaiset adoptiot ovat hyvin marginaalinen ilmiö (SVT: Adoptiot 2020). Laitoksessa asuvat jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle, jottei tutkimus tuntuisi tunkeilulta poikkeuksellisessa elämäntilanteessa. Rajauksen, samoin kuin adoption merkitystä, voidaan pitää tutkimukseni tulosten yleistettävyyden kannalta vähäisenä. Vaatimus juridisesta isyydestä sen sijaan vaikutti enemmän tutkimukseni edustavuuteen. Juridisen vanhemmuuden asetin kriteeriksi, koska lapsensa tunnustamattomien isien tavoittaminen olisi ollut hyvin haasteellista nuorten isien määrän ollessa muutoinkin pieni. Tutkimuksessani korostuvat näin aiemmin esittelemäni vanhemmuuden biologinen ja juridinen ulottuvuus (ks. luku 2.1).

Yksinkertaisen satunnaisotannan sijaan käytin ositettua otantaa, jotta kyselyyn vastaisi varmemmin eri-ikäisiä isäi ja äitejä (esim. Nummenmaa 2023, 28). Aiempien tutkimusten perusteella oli nähtävissä, että vanhemmuutta ja perhettä koskevissa kyselyissä äidit vastasivat isäi useammin (esim. Broberg 2010, 89) ja miesten vastausinnokkuus jäi ylipäänsä alhaisemmaksi (esim. Paajanen 2005, 15–16; Miettinen & Rotkirch 2008, 22–23; Majamaa 2009). Tämän vuoksi isäi poimittiin mukaan selvästi enemmän. Isien otoskoko oli noin 12 prosenttia tilastoidusta perusjoukosta ja äideillä vastaava osuus oli noin neljä prosenttia.³⁶ Jokaisesta ikäluokasta otokseen poimittiin yhtä monta, koska tilastot osoittivat nuoren vanhemmuuden olevan lähes yhtä yleistä eri vuosina syntyneillä (ks. luku 3.3.2).

³⁵ Ylen Kuningaskuluttaja-ohjelman verkkosivujen mukaan suoramarkkinointikielto oli noin 5 prosentilla suomalaisista kesäkuun alussa 2014 (Junttila 2014).

³⁶ Tilastollisen perusjoukon koko ei ollut tiedossa ennen poimintaa, vaan käytössäni oli vain omat laskelmani nuorten vanhempien määrästä (ks. luku 3.2).

Kyselylomakkeet postitin yhdessä vastauslähetyskuorten sekä haastattelupyynnön ja arvontalappujen kanssa helmi-maaliskuun vaihteessa 2013. Lomakkeen ensimmäisen sivun saatekirjeessä oli tutkimuksen toteuttamiseen liittyvien tietojen lisäksi pyyntö käyttää sähköistä kyselylomaketta. Sähköistä lomaketta käytin perinteisen paperisen lomakkeen rinnalla, koska ajattelin sen helpottavan vastaamista sekä olevan taloudellinen ratkaisu. Ajattelin kohderyhmän olevan teknologiaan perehtyneitä, jolloin sähköinen kyselylomake sopisi heille. (Ks. Sills & Song 2002, 28; Kuula 2015, 174). Sähköisen kyselylomakkeen käyttöä puolsivat aiemmissa tutkimuksissa saadut hyvät kokemukset (esim. Warinowski 2012). Arvontalapulla saattoi osallistua kyselytutkimuksesta irrallisena järjestettyyn kahden 50 euron arvoisen S-ryhmän lahjakortin arvontaan. Lisäksi hyödynsin arvontalappuja muistutuskirjeen lähettämässä maaliskuun puolivälissä 2013. Muistutuskirjeessä oli pyyntö täyttää sähköinen kyselylomake tai käyttää jo aiemmin lähettämäni paperista lomaketta vastauskuorineen.

Tutkimukseen hyväksytyjä vastauksia sain 308³⁷, ja näistä vajaa kolmannes (n=87) oli miehiltä. Vastaaajien keski-ikä oli 27,0 vuotta, ja tutkittavat jakautuivat suhteellisen tasaisesti kolmeen ikäryhmään: alle 25-vuotiaisiin, 25–29-vuotiaisiin ja 30–35-vuotiaisiin. Ikäryhmäjakoä käytin analyysissä ja se tilastollisen vertailun. Kyselyaineiston sukupuolittainen ikäjakauma on esitettyä taulukossa 2.

Taulukko 2. Vastanneiden ikäryhmät ja osuudet sukupuolittain %.

	Alle 25-vuotiaat		25–29-vuotiaat		30–35-vuotiaat		Kaikki	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Miehet	26	9	26	9	34	11	86	28
Naiset	75	25	66	22	79	26	220	72
Yhteensä	101	33	92	30	113	37	306 ³⁸	100

Tutkimuksessani esikoislapsen ikä toimii taustatietona, ja analyysissä tein vertailuja nuorten vanhemman oman iän, en esikoislapsen syntymävuoden perusteella.

³⁷ Kyselylomakkeen palautti kaiken kaikkiaan 310 vanhempaa: 223 äitiä ja 87 isää. Heistä kaksi äitiä ei kuulunut tutkimuksen perusjoukkoon, minkä vuoksi jouduin jättämään heidät tutkimukseni ulkopuolelle. Eräs isä oli täyttänyt paperisen lomakkeen sekä sähköisen lomakkeen muistutuskirjeen lähettämisen jälkeen, jolloin hänen vastauksenaan huomioin vain paperisen lomakkeen. Lisäksi tuli muutama vastaus, jossa haluttiin osallistua vain kyselyn yhteydessä järjestettyyn erilliseen arvontaan. 10 äidin kohdalla heidän vastauksistaan tai muistutuskirjeen lähettämisen yhteydessä kävi ilmi, etteivät he kuuluneet tutkimuksen otokseen, vaan otokseen oli kuulunut esikoisen isä. Äidit otettiin mukaan tutkimukseen, koska he kuuluivat myös itse tutkimuksen perusjoukkoon ja olivat vapaaehtoisesti halunneet osallistua tutkimukseeni. Myös alhainen vastausprosentti puolsi heidän mukaan ottamistaan (ks. myös Halme 2009, 55).

³⁸ Yksi äiti ja yksi isä eivät ilmoittaneet ikäänsä.

Otokseen poimittujen esikoislapsista vanhimmat olivat syntyneet vuonna 1993 ja nuorimmat 2013. Aineistossa yhdellä vastaajalla oli täysi-ikäinen esikoinen. Kuudella vastaajalla esikoinen oli syntynyt kyselyn toteuttamisvuonna. Vastanneiden esikoislapsista viidennes oli syntynyt 1990-luvun puolella. Vain yksi heistä oli syntynyt ennen vuotta 1995 ja reilu puolet vuosina 1998–1999. Selvä enemmistö tutkittavistani oli näin saanut lapsen ja elänyt vanhempina 2000-luvun alkupuolella. Taulukossa 3 on esitettyä esikoislapsien syntymävuodet jaoteltuna neljään ryhmään ja vanhemmaksi tulon ikäluokitus.

Taulukko 3. Vastaajien esikoislapsien syntymävuodet ja vanhemmaksi tulon ikä.

Esikoislapsen syntymävuosi	%	N	Vanhemmaksi tulon ikä	%	N
1993–1999 syntyneet	20	62	Alle 18-vuotiaat	19	58
2000–2004 syntyneet	34	105	18-vuotiaat	25	77
2005–2009 syntyneet	26	81	19-vuotiaat	56	172
2010–2013 syntyneet	20	60	Yhteensä	100	307
Yhteensä	100	308			

Kuten taulukosta 3 ilmenee, vastanneista neljä viidestä oli saanut esikoisensa täysi-ikäisenä. Suurin osa alaikäisenä vanhemmaksi tulleista oli ollut 17-vuotiaita; nuorimmat olivat olleet 15-vuotiaita. Vastanneiden vanhemmaksi tulleiden ikä jakaantui näin samankaltaisesti kuin valtakunnallisissa tilastoissa (ks. luku 3.3.2). Alle 17-vuotiaiden pienen määrän vuoksi muodostin analyysejä varten alaikäisistä yhden ikäryhmän, jolloin vanhemmaksi tulon ikä oli tutkimuksessani kolmiluokkainen muuttuja. Sukupuolella tai ikäryhmällä ei ollut vastaajien keskuudessa tilastollisesti merkitsevää eroa vanhemmaksi tulon ikäryhmissä.

Lapsimäärän tarkastelu osoitti, että vastanneilla nuorilla vanhemmilla oli hieman enemmän lapsia kuin suomalaisvanhemmilla keskimäärin. Vastanneilla oli lapsia yhdestä kuuteen ja keskimäärin lapsia oli kaksi. Yhden lapsen vanhempia oli reilu kolmannes vastaajista, vajaalla kolmanneksella oli kaksi lasta ja vähintään neljä lasta oli 14 prosentilla vastaajista. Nuorimmista vastaajista lähes kahdella kolmesta oli yksi lapsi. Vanhemmilla vastaajilla lapsimäärä jakautui hieman tasaisemmin. Vajaalla kolmanneksella 25–29-vuotiaista oli vain yksi lapsi ja kolmanneksella oli lapsia vähintään kolme. Eniten lapsia oli vanhimmilla vastaajilla ja kaikkiaan reilulla puolella 30–35-vuotiaista oli vähintään kolme lasta. Yhden lapsen vanhempia heistä oli viidennes. Tilastoita nähdään, että 25–29-vuotiailla miehillä oli keskimäärin 1,55 lasta ja saman ikäisillä naisilla 1,68 lasta vuonna 2012. Vastaavasti 30–34-vuotiailla miehillä oli lapsia keskimäärin 1,84 ja naisilla 1,98. (SVT: Väestörakenne 2012b, 2012c.)

Mahdollinen toinen lapsi oli saatu verrattain nuorena verrattuna yleisiin vanhemmaksi tulon keski-ikiin (ks. SVT: Syntyneet 2020b). Kaikkiaan viidennes vastaajista

oli saanut vähintään kaksi lasta ennen 21 ikävuotta. Heistä selvä enemmistö oli saanut kaksi lasta ja vain muutamat olivat saaneet kolme lasta enintään 20-vuotiaana. Nuorimmat olivat täyttäneet 17 vuotta ja vanhimmat 33 vuotta sinä vuonna, kun toinen lapsi oli syntynyt. Tyypillisintä oli täyttää sinä vuonna 21 vuotta (30 %) tai 20 vuotta (20 %).

Vastaajien ikäjakauma heijastui nuorimpien tai ainoiden lasten syntymävuosien suureen hajontaan ja vanhemmuutta elettiin erilaisissa vaiheissa. Nuorimmista tai ainoista lapsista viidennes oli täyttämässä enintään vuoden kyselyn toteuttamisvuonna. Lähes puolella vastanneista nuorin tai ainoa oli täyttämässä enintään kolme vuotta, kolmanneksella 4–10 vuotta ja lopuilla vajaalla viidenneksellä 10–17 vuotta vuonna 2013. Toiset vastaajista elivät näin ainakin osin pikkulapsiaikaa, kun taas toisilla lapset olivat jo selvästi isompia.

Useimmat nuorista vanhemmista olivat kyselyn vastaushetkellä joko avio- tai avioliitossa, ja avioliitot olivat yleisempiä kuin ikäisillä kaikissa ikäryhmissä. Tilastokeskuksen käyttämän siviilisäätyluokituksen mukaan lähes kaksi kolmesta 30–35-vuotiaasta oli avioliitossa ja reilu kolmannes naimattomia. Alle 25-vuotiailla osuudet taas olivat päinvastoin. Väestörakennetilastosta nähdään, että 30–34-vuotiaista keskimäärin 43 prosenttia oli avioliitossa, 25–29-vuotiaista reilu viidennes ja 20–24-vuotiaista kuusi prosenttia vuonna 2012 (SVT: Väestörakenne 2012a, StatFin-taulukko).

Yhden vanhemman perheet olivat hieman yleisempiä kuin Suomessa keskimäärin, vaikka selvästi suurin osa vastanneista eli pariskuntana lapsien kanssa. Vastaajista 17 prosenttia eli kotitaloutensa ainoana aikuisena. Vastaavasti yhden vanhemman perheiden osuus oli ollut 13 prosenttia kaikista perheistä 2010-luvun alusta aineistonkeruun hetkiin (SVT: Perheet 2013, 6). Kaikkiaan viisi prosenttia vastanneista eli pariskuntana ilman lapsia.

Vastaajat asuivat esikoisensa syntyessä, kuten myös vuonna 2013, eri puolilla Suomea. Vajaa viidennes nuorista äideistä oli asunut Uudellamaalla esikoislapsen syntyessä. Selkeästi muita maakuntia useammin he olivat asuneet myös Pirkanmaalla, Pohjois-Pohjanmaalla ja Varsinais-Suomessa. Näissä kolmessa maakunnassa oli asunut yhteensä vajaa 40 prosenttia äideistä esikoisensa syntyessä. Isät olivat useimmiten asuneet Uudellamaalla (14 %) ja Keski-Suomessa (14 %). Monet olivat asuneet myös Pohjois-Pohjanmaalla isäksi tullessaan (12 %). Samat maakunnat olivat suosituimpia asuinmaakuntia kyselyn toteuttamishetkellä niin vastanneiden isien kuin äitienkin keskuudessa.

Nuorten isien ja äitien määrän ollessa pieni koko maassa tarkastelin nuorten vanhempien asumista suuralueiden ja tilastollisen kuntaryhmän mukaisesti.³⁹ Useimmat

³⁹ Käytin maakuntien ja kuntien sijasta Tilastokeskuksen alueluokituksiin perustuvaa 4-luokkaista aluemuuttujaa sekä tilastollinen kuntaryhmä -luokitusta. (ks. Tilastokeskus) Näin ollen tutkimuksessa puhutaan Etelä-Suomesta, Länsi-Suomesta, Itä-Suomesta ja Pohjois-Suomesta sekä kaupunkimaisista kunnista, taajaan asutuista kunnista ja maaseutumaisista kunnista (ks. liite 3).

vastaajista asuivat Länsi-Suomessa ja toiseksi eniten asuttiin Etelä-Suomessa. Itä-Suomessa asui ja oli asunut vähiten nuoria vanhempia. Nuoret vanhemmat erosivat näin ikäisistään asuinpaikan suhteen. Vuonna 2013 he asuivat suomenkielisiä 15–34-vuotiaita useammin pohjoisessa ja harvemmin Etelä-Suomessa, mikä ilmenee taulukosta 4.

Taulukko 4. Asuinpaikka esikoisen syntyessä ja vuonna 2013 verrattuna 15–34-vuotiaisiin suomenkielisiin (%).

	Esikoisen syntyessä	Vuonna 2013
Alue		
Etelä-Suomi	28 (42)	31 (43)
Länsi-Suomi	40 (35)	39 (35)
Itä-Suomi	12 (10)	11 (9)
Pohjois-Suomi	21 (13)	18 (12)
Yhteensä	100, N=296 (N=1 322 787)	100, N=306 (N=1 338 596)
Tilastollinen kuntaryhmä		
Kaupunkimaiset kunnat	68 (73)	67 (77)
Taajaan asutut kunnat	14 (15)	18 (17)
Maaseutumaiset kunnat	18 (12)	15 (10)
Yhteensä	100, N=295 (N=1 329 107)	100, N=306 (N=1 345 131)

Sulkeissa on esitettyä alueen suomenkielisten 15–34-vuotiaiden keskimääräinen osuus vuosina 1993–2013 sekä vuonna 2013. (SVT: Väestörakenne 1993–2013, StatFin-tilaus)

Kaksi kolmasosaa vastanneista nuorista vanhemmista oli asunut esikoisensa syntyessä kaupunkimaisissa kunnissa, ja sama tilanne oli vuoden 2013 asuinpaikan osalta. Taajaan asutuissa kunnissa asuminen oli esikoisen syntyessä hieman harvinaisempaa kuin aineistonkeruun aikaan vuonna 2013. Maaseutumaisissa kunnissa tilanne oli päinvastoin. (Taulukko 4.) Kotikunnan kuntaryhmällä ei havaittu olevan tilastollisesti merkitsevää yhteyttä vanhemmaksi tulon ikään. Sen sijaan nuoret vanhemmat erosivat ikäisistään: he asuivat ja olivat asuneet esikoisensa saadessaan hieman useammin taajaan asutuissa kunnissa ja maaseudulla. Vastanneilla alueelliset erot näyttäisivät olevan pieniä eri elämäntilanteissa. Reilu puolet (59 %) vastanneista asui yhä samalla paikkakunnalla kyselyn toteutuksen aikaan kuin saadessaan esikoisensa huomioitaessa kuntaliitokset. Naisvastaajien kohdalla iällä havaittiin tilastollisesti merkitsevä yhteys samalla paikkakunnalla asumiseen: nuorilla se oli vanhempia yleisempää.⁴⁰

⁴⁰ $X^2(2, N = 215) = 12,469, p = 0,002, \text{Cramérin } V = 0,241$

5.4.2 Kyselyaineiston muuttujat, analyysi ja luotettavuus

Nuorta vanhemmuutta laajasti kartoittava kysely tuntui kyselyn laadintahetkellä perustellulta, koska aiemmat kotimaiset tutkimukset olivat olleet pääsääntöisesti laadullisia tai rekisteriaineistoihin pohjautuvia sekä keskittyneet äiteihin. Kyselylomake muodostui seitsemästä suuremmasta osiosta: *Minä ja elämäni nyt* (kysymykset 1–13), *Lapsuudenkoti ja -perhe* (kysymykset 14–21), *Vanhemmaksi tulo ja elämä ennen vanhemmuutta* (kysymykset 22–39), *Elämää vanhempana* (kysymykset 40–54), *Ajatuksia vanhemmuudesta* (kysymykset 55–57), *Koulutus, työ ja vanhemmuus* (kysymykset 58–81) ja *Vanhemmuuden vaikutukset elämässä* (kysymykset 82–83). Kyselylomakkeen kaikki kysymykset eivät olleet suunnattuja kaikille vastaajille, vaan osa kysymyssarjoista oli tarkoitettu esimerkiksi vain lapsen toisesta vanhemmasta eronneille tai lapsen syntymän jälkeen opiskelleille. Näin yksittäisellä vastaajalla oli vastattavanaan vähemmän kysymyksiä kuin koko lomakkeessa. Tässä tutkimuksessa en ole analysoinut kaikkia kyselylomakkeen kysymyksiä. Esimerkiksi kysymykset tuesta sekä väitämät äidin ja isän rooleista olen rajannut tutkimukseni ulkopuolelle.

Kyselylomakkeen kysymykset olivat pääsääntöisesti strukturoituja monivalinta-kysymyksiä ja kuusiportaisia Likert-asteikkollisia kysymyksiä. Useimmissa niistä asteikko oli 1 = täysin eri mieltä – 5 = täysin samaa mieltä, ja yhtenä vastausvaihtoehdona oli ”en osaa sanoa” eri muodossa. Valmiiden vastausvaihtoehtojen lisäksi pyrin jättämään tilaa myös omin sanoin kertomiselle. Lomakkeen lopussa oli avoin kysymys, jossa tiedusteltiin, jäikö jotain vastaajan mielestä kysymättä tai haluaisiko hän kommentoida aiemmin esitettyä. Saatuja vastauksia olen hyödyntänyt analyysissä.

Lomakkeen kysymykset laadin pääosin itse, koska tutkimusasetelmani sekä aieman kotimaisen tutkimuksen vähäisyyden ja menetelmien vuoksi ei ollut mahdollista hyödyntää valmiita mittareita (ks. esim. Vehkalahti 2014, 12). Mittarien laadinnassa hyödynsin aiempien tutkimusten tuloksia muun muassa nuorten vanhempien perhe-taustaan liittyen. Apua kysymysten laatimiseen sain myös aiempien vanhemmuuteen, perheisiin ja koulutukseen liittyvien tutkimusten kysymyksistä. Esimerkiksi lapsen saamisen syiden tärkeyttä tutkin samantyyllisin väittämin kuin vuoden 2005 perhebarometrissä, jossa kysyttiin kaksi- ja kolmekymppisenä lapsen saaneilta tilannetta odotuksen alussa ja tärkeitä syitä päätöksen taustalla (ks. Paajanen 2005). Tähän mittaristoon lisäsin väittämiä muiden tutkimusten ja keväällä 2012 toteuttamani esitutkimuksen perusteella. Esitutkimuksessa kartoitin nuorten äitien ajatuksia vanhemmuuden ihanteista, arjesta ja suhteesta lapsen toiseen biologiseen vanhempaan sekä sitä, mitä nuorten äitien mielestä olisi tärkeää tutkia nuorten vanhemmuudesta. Näin ajattelin saavani nuorten omaa ääntä paremmin huomioiduksi tutkimuksessani ja laatiessani kyselylomaketta. Esitutkimuksen toteutin lähettämällä avoimia kysymyksiä sisältäneen kyselylomakkeen perusjoukkoon kuuluville eri-ikäisille äideille, jotka tavoitin omien kontaktieni kautta ja lumipallomenetelmällä.

Laatimaani kyselylomaketta testasin syksyllä 2012 omien kontaktieni ja lumipal-lomenetelmällä löytyneiden esitestaajien avulla. Lähetin koko kyselylomakkeen kol-melle perusjoukkoon kuuluneelle äidille. Tämän lisäksi neljä kohderyhmään kuulu-nutta äitiä saivat vastatakseni Webropol-sovelluksella toteutetun sähköisen version, joka sisälsi sukupuolen ja iän lisäksi vain kyselylomakkeen Likert-asteikolliset väit-tämät. Sähköiseen versioon vastasi myös perusjoukkoon kuulumattomia vuosina 1978–1994 syntyneitä äitejä ja isiä. Tämä siksi, että erityisesti perusjoukkoon kuulu-neita isiä oli vaikea tavoittaa eikä väittämien toimivuutta olisi voinut testata vain muu-tamalla vastaajalla. Lomakkeen testaaminen antoi arvokasta tietoa kyselylomakkeen parantamiseksi, ja sain hiottua lomakkeen lopulliseen muotoonsa. Samalla pystyin viimeistelemään sähköisen kyselylomakkeen, joka oli sisällöltään yhtenevä painetun lomakkeen kanssa.⁴¹ Sähköinen kyselylomake testattiin ennen lomakkeiden lähettä-mistä tutkijan ja muutaman muun henkilön toimesta, jotta voitiin varmistua kyselyn toimivan esimerkiksi hyppyjen osalta suunnitellusti.

Kyselyaineistoa analysoin määrällisesti IBM SPSS tilasto -ohjelman eri versioilla. Käytetyt mittarit ja muuttujat sain joko suoraan kyselylomakkeesta tai muodostamalla analyysin aikana uusia. Tarvittaessa koodasin muuttujia uudelleen. Muodostamani uudet muuttujat on esitelty liitteessä 3. Käytetyt mittarit ja muuttujat sain joko suoraan kyselylomakkeesta tai muodostamalla analyysin aikana uusia muuttujia. Tarvittaessa koodasin muuttujia uudelleen. Ennen analysoinnin aloittamista siirsin Webropol-oh-jelman kautta saadut vastaukset (n=109) SPSS-ohjelmaan ja syötin sinne postitse pa-lautetut lomakkeet (n=199). Mielenkiintoista oli, että perinteinen painettu lomake oli selkeästi suositumpi, vaikka Tuomas Alaterän mukaan verkkolomaketutkimukset tuottavat yleensä suuremman vastausprosentin kuin perinteinen postilomake (ks. Kuula 2015, 174).

Tutkimusasetelman ja analysoinnin mittaustason vuoksi käytin tilastollisista analyy-seistä eniten suoria jakaumia ja ristiintaulukointia. Ristiintaulukoinnin yhteydessä riip-puvuuksien eli muuttujien välisen yhteyden tilastollisen merkitsevyyden testaamiseen käytin pääasiassa khiinieliö -testiä. Keskiarvomuttujien analyysissä hyödynsin t-testin ja varianssianalyysin epäparametrisiä vastineita Mann-Whitney U-testiä ja Kruskal-

⁴¹ Teknisistä syistä sähköisen lomakkeen ulkoasu poikkesi hieman painetusta versiosta. Sähköisessä lomakkeessa myös ns. hypyt ohjasivat selvemmin vastaajan siirtymistä ky-symyksestä toiseen valitun vastausvaihtoehdon perusteella eikä hänelle esitetty ”tarpeet-tomia” kysymyksiä. Sähköisessä lomakkeessa oli näin selkeämmin eroteltuna kaikille yhteiset kysymykset ja tietyille vastausryhmille osoitetut kysymykset. Kysymysmuodot ja vastausvaihtoehdot olivat kuitenkin lomakkeissa yhtenevät, paitsi kysymyksessä nu-mero 51, jossa väittämät 5. ja 6. olivat sähköisessä lomakkeessa toisinpäin. Kysymyk-seen 54. oli jäänyt virhe paperiseen lomakkeeseen: arvo 0 tarkoitti ”En osaa sanoa / ei koske lastani”, kun se sähköisessä lomakkeessa oli oikein eli 0 tarkoitti ”En osaa sanoa”. Samoin kysymykseen 68. oli jäänyt virhe ja ohjattiin siirtymään kysymykseen 72. vaikka piti ohjata kysymykseen 74. Sähköisessä lomakkeessa hypyt olivat oikein.

Wallisin testiä. Epäparametrisiä testejä käytin, koska muodostamani keskiarvomuuttujat eivät olleet riittävän normaalijakautuneita tarkasteltujen ryhmien osalta. Tilastollisesti merkitsevän eron rajana käytin tutkimuksessani yleistä tieteellistä raja-arvoa $p < 0,05$.⁴²

Ristiintaulukointia hyödynsin runsaasti, koska sen avulla oli mahdollista hahmottaa muuttujien jakautumista ja niiden välisiä riippuvaisuuksia. Se soveltuu erinomaisesti kategorisille (laatuero- tai järjestysasteikko) muuttujille, joita omassa tutkimuksessani olivat muun muassa sukupuoli ja koulutustaso. Samoin se soveltuu luokitelluille numeerisille (välimatka- tai suhdeasteikko) muuttujille, kuten käyttämälleni ikämuuttujalle. Käytin Fisherin tarkkaa testiä (Fisher-Freeman-Halton), mikäli khiin neliö -testin edellytykset⁴³ eivät täyttyneet. (Tähtinen ym. 2020, 166–168; Metsämuuronen 2011, 563, 1053–1054, 1061–1063.)

Khiin neliö -testi tai Fisherin tarkka testi eivät kerro muuttujien yhteyden voimakkuutta, joten luokittelevien muuttujien ristiintaulukoinneissa efektikoon tulkinnessa käytin pääasiassa Cramérin V -arvoa. Cramérin V -arvot sijoittuvat välille 0,0–1,0, ja mitä lähempänä arvo on yhtä, niin sitä suurempi on yhteys muuttujien välillä (Tähtinen ym. 2020, 168–169).⁴⁴ Analyyseissä, joissa molemmat muuttujat olivat dikotomisissa eli kaksiluokkaisissa käytin efektikoossa Phi-kerrointa (ϕ), jota Jari Metsämuuronen (2011, 1140) suosittaa käytettävän vain 2x2-taulukoissa. Tarkkaa testiä käyttäessäni en laskenut efektikokoa. Tähän päädyin koska kontingenssikertoimen käyttäminen ei olisi mahdollistanut erikokoisten taulukoiden vertailua. Olen raportoinut vain tilastollisesti merkitsevät erot, joilla oli kohtalainen tai suuri yhteys.⁴⁵

Ristiintaulukoinneissa tarkastelin, onko nuorten vanhempien välillä tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolen perusteella. Tuloksissa puhun nuorista vanhemmista, mikäli eroja ei löytynyt. Tarkastelin myös, eroavatko nuoret vanhemmat iän tai vanhemmaksi tulo iän perusteella toisistaan. Olen raportoinut näistä analyyseistä vain havaitsemani tilastollisesti merkitsevät erot vastaajien välillä.

⁴² P-arvo kertoo tilastollisesta merkitsevyydestä eli siitä kuinka suuri riski on hylätä virheellisesti nollahypoteesi, joka olettaa, ettei muuttujien välillä ole riippuvuutta. Jos $p < 0,05$ puhutaan yleisesti melkein merkitsevästä, jos $p < 0,01$ merkitsevästä ja jos $p < 0,001$ erittäin merkitsevästä riskitasosta. Kuvioissa ja taulukoissa olen merkinnyt riskitason yleisten käytänteiden mukaisesti: * on melkein merkitsevä, ** on merkitsevä ja *** on erittäin merkitsevä. (*Metsämuuronen 2011, 441–442; Tähtinen ym. 2020, 42).

⁴³ Kaksi riviä ja kaksi saraketta sisältävissä taulukoissa ei saa olla yhtään alle 5 suurua odotettua frekvenssiä. Suuremmissa taulukoissa alle 5 suurua odotettua frekvenssejä saa olla 20 % kaikista odotetuista frekvensseistä, eikä saa olla yhtäkään alle 1 suurua odotettua frekvenssejä. (Metsämuuronen 2011, 966.)

⁴⁴ Huomioitavaa on, että Cramérin V arvonkin käyttämiseen liittyy heikkouksia (ks. Siegel & Castellan 1988, 228–232).

⁴⁵ Effektikojen raja-arvoina oli vapausaste 1: pieni 0,10, kohtalainen 0,30 ja suuri 0,50, vapausaste 2: pieni 0,07, kohtalainen 0,21 ja suuri 0,35, vapausaste 3: pieni 0,06, kohtalainen 0,17 ja suuri 0,29, vapausaste 4: pieni 0,05, kohtalainen 0,15 ja suuri 0,25 ja vapausaste 5: pieni 0,04, kohtalainen 0,13 ja suuri 0,22 (Cohen 1988, 79–80).

Likert-asteikolliset muuttujat määritin välimatka-asteikollisiksi muuttujiksi, jolloin keskiarvomuuttujien muodostaminen oli mahdollista (mm. Tähtinen ym. 2020, 32–34). Osaa Likert-asteikollisista väittämistä kohtelin niiden vastausjakauman ja väittämien keskinäisten korrelaatioiden vuoksi järjestyksasteikollisina muuttujina, jolloin en esittänyt esimerkiksi keskiarvoja. Ratkaisuun päädyin, koska Likert-asteikollisten muuttujien luokittaminen välimatka-asteikollisiksi muuttujiksi ei ole täysin ongelmaton keskimmäisen neutraalin vastausvaihtoehdon vuoksi. Muun muassa Kimmo Vehkalahti on esittänyt, että Likert-asteikollisten muuttujien kohdalla tulisi soveltaa faktorianalyysiä ja summamuuttujia, joilla mittausvirheiden vaikutuksia voidaan hälventää. (Ks. Vehkalahti 2014, 35–37, 93–120.)

Keskiarvomuuttujia⁴⁶ muodostin tutkimuksessani pääkomponenttianalyysillä ja järjestykskorrelaatioiden avulla silloin, kun väittämiä oli vain muutamia. Nuorten vanhempien lapsuudenkotiin liittyvien väitteiden analyysiin valitsin pääkomponenttianalyysin, koska sen taustaoletukset eivät ole niin tiukat kuin eksploraatiivisessa faktorianalyysissä. Pääkomponenttianalyysissä ei esimerkiksi muuttujilta vaadita jakaumien normalisuutta. Yli 300 vastaajan aineistoni oli riittävän suuri pääkomponenttianalyysiä varten, ja väittämiä oli vähemmän kuin havaintoja. (Ks. Metsämuuronen 2011, 649–653.) Bartlettin testi vahvisti muuttujien riippuvuuden toisistaan, Kaiser-Mayer-Olkin mittari oli 0.90, joka ylittää vaaditun 0.6, ja kaikkien mukaan hyväksytyjen muuttujien kommunaliteetti oli vähintään 0.4. Analyysistä poistin muuttujat, jotka eivät korreloineet riittävästi toisten muuttujien kanssa (itseisarvo < 0.3), joiden latausarvo jäi alle 0.4 tai muodostivat yksin pääkomponentin. (Metsämuuronen 2011, 655–656.)

Epäparametrista Spearmanin järjestykskorrelaatiokerrointa käytin koulutuksen merkityksen tarkastelussa, koska se soveltuu jakaumiltaan vinoille välimatka- ja suhdeasteikon muuttujille. Epäparametrisenä testinä sillä ei ole samanlaista normaalijakautuneisuuden vaatimusta kuin Pearsonin korrelaatiokertoimella. (Nummenmaa 2023, 279, 283–284.) Korrelaation raja-arvona oli itseisarvoltaan suurempi kuin 0.3 (Nummenmaa 2023, 290). Keskiarvomuuttujien sisäistä yhteneväisyyttä arvioin Chronbachin alphan avulla, jonka yleisesti hyväksyttävänä raja-arvona voidaan pitää 0.70. Kuitenkin tutkimuksissa on käytetty myös raja-arvoa 0.60. Näin saatoin omassa tutkimuksessa hyväksyä alphan arvon 0.69. (Ks. DeVellis 2012, 108–110.)

Vanhemmaksi tulon taustalla olleita syistä en muodostanut keskiarvomuuttujia, koska vain joidenkin muuttujien kohdalla korrelaatiot olivat riittävän suuria. ”En osaa sanoa” -vastauksia oli väittämistä riippuen 3–13 prosenttia, puuttuvia tietoja oli paljon ja vastaamistavassa oli eroa nais- ja miesvastaajien kesken. Kaikkiaan viisi kyseelyyn vastannutta isää ei pitänyt mitään esitettyä tekijää tärkeänä, kun taas äideistä

⁴⁶ Nimensä mukaisesti keskiarvomuuttujan arvo vastaa sisällöllisesti yhteensopivien väittämien keskiarvoa (ks. esim. DeVellis 2012, 108–110).

kaikki mainitsivat vähintään yhden syyn. Yhden tärkeän syyn mainitsi 17 prosenttia isistä ja kaksi tärkeää syytä 18 prosenttia, eli reilu kolmannes isistä mainitsi enintään kaksi syytä. Äideillä vastaavat osuudet olivat 8 prosenttia ja 10 prosenttia eli heistä vajaa viidennes mainitsi enintään kaksi syytä. Enintään neljää syytä piti tärkeänä puolet (53 %) isistä, kun äideistä vain reilu kolmannes (37 %). Isistä kuitenkin muutamat pitivät 11–12 syytä tärkeänä ja enemmillään syitä mainittiin 13. Vastausjakaumien vuoksi keskiarvomuuttuja olisi voinut osalla vastaajista perustua vain yhteen tai kahteen väitteeseen eikä mittaria olisi voinut pitää luotettavana (ks. esim. Vehkalahti 2014, 35–37, 93–120). Muiden Likert-väittämien kohdalla en voinut muodostaa keskiarvomuuttujia pääkomponenttianalyysin tai Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimien avulla väittämien keskinäisten korrelaatioiden puuttumisen vuoksi.

Keskiarvomuuttujien kohdalla käytin Mann-Whitneyn U-testiä kahden ryhmän välisten erojen vertailussa ja Kruskal-Wallis kolmen tai useamman ryhmän vertailuissa. Käyttämäni ryhmät olivat toisistaan riippumattomia ja muuttajat välimatka-asteikollisina täyttivät testikriteerit. Mann-Whitneyn U-testin eron voimakkuutta tarkastelin laskemalla z-testisuureen avulla $r:n$.⁴⁷ (Tähtinen ym. 2020, 134–135, 162–163.) Lukijajystävällisyyden vuoksi esitin Mann-Whitneyn U-testin raportoinnin yhteydessä keskiarvot järjestyslukujen keskiarvojen sijaan. Samoin Kruskal-Wallis testin yhteydessä esitin mediaanin enkä järjestysluvun keskiarvoa.

Tutkimuksessani puuttuvat vastaukset kohdistuivat pääasiallisesti yksittäisten kysymysten alakohtiin. Tutkittavat olivat jaksaneet täyttää lomakkeen huolella loppuun saakka enkä joutunut poistamaan yhtäkään vastaajaa puutteellisesti täytetyn lomakkeen vuoksi.⁴⁸ Tämä osaltaan parantaa aineistoni luotettavuutta. Joitain vastauksia jouduin kirjaamaan puuttuviksi tiedoiksi, koska paperisissa lomakkeissa oli valittu yhden vastausvaihtoehdon sijasta useampia eikä näiden välillä voitu tehdä valintaa. Samoin kaikissa tilanteissa en saanut käsialasta selvää. Puuttuvista tiedoista kertominen ja niiden kuvaaminen on nähty tärkeäksi (Swift 2003, 175). Omassa kyselyssäni oli nähtävissä puuttuvien tietojen painottumista tiettyihin kysymyksiin. Paperilomakkeen täyttäneet jättivät tilastollisesti merkitsevästi useammin kokonaan vastaamatta kysymyksiin 19. ja 20., joissa kysyttiin oman äidin ja isän koulutustaustaa ja pääsääntöistä ammattiryhmää vastaajan ollessa peruskouluikäinen. Myös kysymykseen 47b. etävanhemman muusta yhteydenpidosta vastattiin muita kysymyksiä harvemmin. Lisäksi kyselylomakkeen muutamat avokysymykset oli jätetty muita kysymyksiä useammin tyhjiksi.

⁴⁷ Efektikoon raja-arvot olivat $< 0,3$ pieni vaikutus, $0,3-0,5$ keskikokoinen vaikutus ja $0,5 >$ suuri vaikutus.

⁴⁸ Eräästä lomakkeesta sivu 4 oli jäänyt tyhjäksi, jolloin siitä puuttuivat vastaukset kysymyksiin 14.–21., mutta pitkä lomake oli muutoin täytetty huolellisesti eikä näin ollut syytä jättää lomaketta tutkimuksen ulkopuolelle.

Luotettavampien tulosten saamiseksi tarkistin puuttuvien tietojen jakautumisen suhteessa vastaajien sukupuoleen, ikäluokkaan ja vanhemmaksi tulon ikään, mikäli puuttuvia tietojen määrä ei ollut vähäinen ($< 5\%$). ”En osaa sanoa” -vastausvaihtoehtoa eri muotoineen kohtelin analyyseissä pääasiallisesti puuttuvana tietona (ks. esim. Vehkalahti 2014, 83). Niissä tilanteissa, joissa tiedon puuttuminen johtui pääasiassa ”en osaa sanoa” -vastauksesta, tarkastelin vain sitä suhteessa vastaajiin. Tämä siksi, että vastausvaihtoehto ”en osaa sanoa” kertoo selkeämmin vastaamattomuuden syystä kuin tyhjäksi jätetty vastaus. ”En osaa sanoa” -vaihtoehdon olemassaolo myös vähensi merkittävästi aineistossa kokonaan täysin tyhjäksi jätettyjen vastausten määrää. Puuttuvien tietojen analyysin tuloksen raportoin niissä tilanteissa, joissa erot olivat tilastollisesti merkitseviä.

Puuttuvia tietoja käsitelin analyyseissä hieman eri tavoin. Kuvailevien analyysien ja ristiintaulukointien kohdalla jätin analyyseistä pois ne vastaukset, joista ei ollut saatavilla tarvittavia tietoja. Korrelaatiomatriisin analysointiin perustuvissa menetelmissä (esim. pääkomponenttianalyysi) käytin parittaista (pairwise) poistamista (Peugh & Enders 2004; Litte & Rubin 2002). Puuttuvat tiedot olisi voinut myös korvata, mutta korvaamiseen liittyvien epävarmuuksien vuoksi en näin tehnyt (ks. Vehkalahti 2014, 81–86). Tämän vuoksi esitän tuloksissa tiedot analyysissä käytetystä otoksesta (n), jotta sitä voidaan verrata nuorten vanhempien kokonaismäärään (N = 308).

Kyselyaineiston avovastauksista hyödynsin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä (mm. Tuomi & Sarajärvi 2018). Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2018, 219) ovat kuvanneet sisällönanalyysiä perusanalyysimenetelmäksi, joka on ymmärrettävissä myös laajemmaksi teoreettiseksi kehykseksi. Sisällönanalyysin synty ajoittuu 1950-luvulle, ja sitä on kehitetty niin määrälliseen kuin laadulliseenkin suuntaan (Janhonen & Nikkonen 2001, 21–22). Omassa tutkimuksessani näkökulma sisällönanalyysiin oli selvästi laadullinen, ja sen tarkoituksena oli luoda sanallinen ja selkeä kuvaus avovastauksen sisällöstä. Sisällönanalyysin avulla oli mahdollista tarkastella asioiden merkityksiä ja yhteyksiä toisiinsa sekä tiivistää ja jäsentää aineistoa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 260–261).

Avovastauksen analyysin tein kysymyskohtaisesti vaiheittain. Ensin luin annetut vastaukset läpi kysymyksittäin saadakseni kuvan siitä, mitä avovastaukset sisälsivät. Kyselylomakkeella oli avokysymyksiä vanhemmaksi tulon tärkeistä syistä, odotusaikaan ja syntymään liittyvistä asioista ja muutoksista, avusta ja tuesta, vanhemmuuden muutoksista lapsen kasvun myötä ja vanhemmaksi tulon vaikutuksista sekä lopuksi yleinen avoin kysymys. Etenkin lopun avokysymyksessä oli kerrottu monenlaisista aiheista, joten luennan jälkeen sijoitin ne vastaukset sopiviksi katsomiini kysymysten alle ennen varsinaista analyysiä. Tämän jälkeen ryhmittelin kuhunkin kysymykseen annetut vastaukset karkeasti eri aiheiden mukaisesti.

Varsinaisessa analyysissä keskityin tutkimuskysymysten mukaisesti vanhemmaksi tulon taustatekijöihin, vanhemmuuden jakamiseen ja kouluttautumiseen. Sisäl-

lönanalyysiin katsotaan kuuluvaksi usein aineiston pelkistäminen eli redusointi, mutta saamani avovastaukset olivat sisällöltään tiivistettyjä ja lyhyitä, joten en tiivistänyt niitä enempää. Alustavaa ryhmittelyä seurasi varsinainen ryhmittely eli klusterointi, jolloin etsimällä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia muodostin sisällöltään samantyyppisistä vastauksista kustakin yhden alaluokan. Nimesin nämä alaluokat ja nimeämisen yhteydessä siirsin tarvittaessa vastauksia toiseen luokkaan. Tein myös vastauksien erottelua eli siirsin vastauksista, joissa oli mainittu useampi tärkeä tekijä, kunkin itsenäiseksi vastaukseksi. Näin yhden alkuperäisen tekstikatkelma osia saattoi sijoittua useaan luokkaan. Seuraavaksi muodostin samansisältöisistä alaluokista yläluokkia, jota kutsutaan abstrahoinniksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–111) Tekemiini luokituksiin palasin haastatteluaineiston analyysiä tehdessäni, jolloin täsmensin luokitteluaani ja nimesin erityisesti alaluokkia uudelleen.

Avovastausten pieni määrä vaikutti siihen, että yläluokista olisi tullut paikoin varsin laajoja eikä tämän vuoksi mielekkäitä. Vain vanhemmaksi tulon merkityksellisistä syistä muodostui pääluokka, jonka alle sijoittui kolme yläluokkaa: 1) elämäntilanne ja ikä, 2) ehkäisyn käyttö ja abortti ja 3) muut syyt. Lopuksi kvantifioin luokittelun eli laskin eri luokkiin kuuluvien vastausten määrän. Tekemäni kvantifioinnin olen esittänyt vanhemmaksi tulon syiden kohdalla (ks. taulukko 11). Vanhemmuuden jakamiseen liittyvistä vastauksista muodostamistani alaluokista vain kolme sopi tutkimuskysymyksiini. Siksi hyödynsin niitä yhdessä haastatteluaineiston analyysin kanssa enkä tehnyt kvantifiointia. Käyttämäni alaluokat olivat 1) oikeanlainen elämäntilanne, 2) juridisen vanhemmuuden jakaminen ja 3) parisuhde. Kouluttautumiseen liittyvät avovastaukset jätin puolestaan kokonaan tutkimukseni ulkopuolelle, koska pienessä aineistossa alaluokkien jälkeen yläluokkien muodostaminen oli haastavaa. Ratkaisuani tuki se, että useampi haastateltava oli kirjoittanut avovastauksen ja hyödynsin heidän haastattelujaan analyysissä. Avovastaukset olivat kuitenkin merkityksellisiä, sillä ne ohjasivat haastateltavien valintaa.

Tilastollisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan usein reliabiliteetin ja validiteetin avulla. Reliabiliteetilla viitataan yleisesti siihen, kuinka toistettavissa saadut tulokset ovat eikä niihin liity sattumanvaraisuutta. Validiteetilla taas viitataan pätevyyteen mitata haluttua asiaa eli onko onnistuttu mittaamaan sitä, mitä oli tarkoitus. Validiteetista voidaan erottaa ulkoinen ja sisäinen validiteetti. Ulkoista validiteettia kuvaa tutkimuksen yleistettävyyden (Metsämuuronen 2011, 65, 74.) Omassa tutkimuksessani keskiöön nousee kysymys, keistä suomalaisista nuorista vanhemmista tutkimukseni kertoo. Tähän kytkeytyvät muun muassa otannan kattavuus ja se, kuinka hyvin otanta vastaa tutkittavaa perusjoukkoa. Näitä kysymyksiä tarkastelin jo edempänä. Sisäinen validiteetti puolestaan kytkeytyy siihen, aiheutuvatko saadut tulokset niihin oletetuista vaikuttavista tekijöistä. Keskeiseksi nousevat muun muassa kato ja mittarin validius. (Metsämuuronen 2011, 65, 74; ks. myös Heikkilä 2014.)

Tutkimuksessa mittarien validiteetin on vaikuttanut se, että ne on laadittu tätä tutkimusta varten. Valmiiden mittarien käyttämättömyys osaltaan vaikutti siihen, ettei

keskiarvomuuttujia ja monimenetelmällisiä tutkimusmenetelmiä ollut mahdollista hyödyntää monipuolisesti tutkimuksessani. Tutkimuksessa käytetyissä kysymyksissä yritin välttää johdattelua ja kahden asian kysymistä kerralla (ks. Johnson & Christensen 2008). Kuitenkin analysoidessani kyselyaineistoa yhdessä haastatteluaineiston kanssa huomasin, että hedelmällisempää olisi ollut kysyä ehkäisyn pettämisestä ja unohtamisesta erillisillä väittämillä. Samoin kysymys ehkäisyn käytöstä ennen raskautta oli ymmärretty usealla tavalla, jolloin jätin kysymyksen tarkemmin analysoimatta. Myös muissa kysymyksissä tarkkuus kysymyksen asetelussa olisi ollut tarpeen esimerkiksi liittyen esikoisen äidin tai isän tapaamisiin.

Kyselyn vastausprosentti oli 19,6 ja palautusprosentti 20,2, sillä posti ei tavoittanut neljää äitiä ja neljää isää.⁴⁹ Naiset ottivat osaa tutkimukseeni miehiä useammin samoin kuin vanhemmat vastasivat nuorempia hieman useammin⁵⁰, mikä ilmenee taulukosta 5. Isien osallistumisaktiivisuus oli näin odotetun kaltaisesti alhaisempi kuin äideillä. Samoin nuorimpien vastaajien toisia pienempi vastausaktiivisuus oli odotettua. (Ks. Räsänen & Sarpila 2013, 71.)

Taulukko 5. Osallistumisaktiivisuus sukupuolen ja syntymänvuoden mukaan⁵¹.

	Kaikki	Miehet	Naiset	1988–1994-syntyneet	1983–1987-syntyneet	1978–1982-syntyneet
%	20,1	11,4	28,7	19,0	21,0	20,5
N	308	87	221	120	94	93

Miesten heikompaan osallistumisaktiivisuuteen voi olla yhtenä syynä se, etteivät he kokeneet osallistumista vanhemmuutta käsittelevään tutkimukseen mielekkääksi eikä omaan elämäänsä liittyväksi (ks. esim. Alkula ym. 1994, 67). Nina Halmeen (2009, 55) isyyteen liittyvässä tutkimuksessa muutamat eronneet isät olivat kokeneet vastaamisen vaikeana ja ahdistavana, koska heillä ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa tapaamisiin ja yhdessäoloon. Myös tämä on voinut vaikuttaa miesten vähäisempään vastaamisintoon esikoislapsen huoltajuudesta huolimatta. Tämän vuoksi erityisen ilahduttavaa oli, että

⁴⁹ Vastausprosentti laskettiin vain otokseen kuuluneista: $298 / (1530 \text{ lähetettyä kyselyä} - 8 \text{ postin tavoittamatonta}) \times 100 \% = 19,57 \%$. Palautusprosentissa huomioitiin kaikki aineistoon hyväksytyt vastaukset: $308 / (1530 \text{ lähetettyä kyselyä} - 8 \text{ postin tavoittamatonta}) \times 100 \% = 20,23 \%$.

⁵⁰ Osallistumisprosentti laskettiin syntymävuoden mukaan, koska se oli iän sijasta saatavilla otoksesta. Yksi vastaajista ei ilmoittanut syntymävuottansa.

⁵¹ Tässä tarkastelussa olen huomionut alkuperäiseen otokseen kuuluneiden lisäksi mukaan otetut 10 kohderyhmään kuulunutta äitiä. Vastaajista yksi ei ilmoittanut syntymävuottansa.

sain osallistujiksi 11 isää, jotka eivät olleet alaikäisen esikoisensa huoltajia⁵². Eräs äiti kirjoitti lomakkeen lopun kommenttiosuuteen ”en katso olevani ’teiniäiti’, niin kuin tämä kysely antaa ymmärtää”, joten isien tavoin useat äidit ovat voineet kokea tutkimuksen liittymättömiksi heidän elämäänsä. Monet ovat näistä syistä voineet jättää kokonaan vastaamatta, mikä heikentää tutkimukseni sisäistä validiteettia.

Samoin lomakkeen liiallinen pituus ja työläys ovat voineet vähentää vastaamishalukkuutta. Lyhyempi lomake olisi voinut tuottaa paremman palautusprosentin. Muun muassa eräs otokseen poimittu isä kommentoi voivansa osallistua haastateltavaksi, muttei jaksanut täyttää lomaketta. Toisaalta aiemmissa vanhemmuuteen ja perheisiin liittyvissä tutkimuksissa (esim. Broberg 2010) oli saatu pitkilläkin lomakkeilla hyviä vastausprosentteja.

Hyvän vastausprosentin kriteerit ovat ajan saatossa eläneet ja vanhemmassa menetelmäkirjallisuudessa on esitetty verrattain korkeita vastausprosentteja. Esimerkiksi Loius Cohen kollegoineen esitti vuonna 2007, että hyvin suunnitellulla postikyselyllä tulisi saada vähintään 40 prosentin vastausprosentti. Muistutuskirjeillä se voisi nousta jopa 70–80 prosenttiin. (Cohen ym. 2007, 345–346.) Kyselyn toteuttamisen aikaan vastausprosentit olivat jääneet aiempaa pienemmiksi (ks. esim. Räsänen & Sarpila 2013, 71). Esimerkiksi Kelan Perhevapaat 2013 -väestökyselyssä nuorten, 18–22-vuotiaiden äitien vastausaste oli 34,6 prosenttia. Kokonaisuudessaan vastausasteet olivat äideillä 44,1 prosenttia ja isillä 32,3 prosenttia. (Juutilainen ym. 2016.) Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa tarkastelevan tutkimuksen kyselyyn vastasi kolmannes isistä (Halme 2009, 57). Vuoden 2013 keväällä toteutetussa opiskelijatutkimuksessa puolestaan painotettu vastausosuus oli 33 (Opiskelijatutkimus 2014, 40).

Monissa tutkimuksissa on tarvittu useampi muistutuskirje hyvän vastausprosentin saamiseksi (esim. Paajanen 2005; Miettinen & Rotkirch 2008). Pekka Räsänen ja Outi Sarpila (2013, 72) puhuvat jopa kolmen muistutuksen lähettämisestä. Tutkimukseni palautusprosentti oli ennen muistutuskirjettä 14,7 prosenttia⁵³, joten useamman muistutuskirjeen lähettäminen olisi voinut nostaa palautusprosenttia. Toinen tai kolmas muistutuskirje olisi voitu kuitenkin kokea tunkeilevaksi, erityisesti niiden isien osalta, jotka eivät olleet esikoislapsensa huoltajia (ks. Halme 2009, 58). Lisäksi muistutuskirjeiden tehon on ajateltu heikkenevän seuraavilla kierroksilla (Cohen ym. 2007, 346).

⁵² Ei-huoltajaksi luokiteltiin a) äidin yksinhuoltajuuden vastanneet isät (n=7), b) isät, joiden vastaus oli ”ei ole virallisesti sovittu” ja jotka eivät olleet naimisissa tai asuneet esikoisensa äidin kanssa (n=2) ja c) isät, jotka vastasivat ”jotenkin muuten” selittämättä vastaustaan sen tarkemmin esimerkiksi sijaishuoltajuudella tai esikoisen toisen vanhemman kuolemalla (n=2).

⁵³ $(165 \text{ postitse} + 58 \text{ sähköisesti}) / (1530 \text{ lähetettyä kyselyä} - 8 \text{ postin tavoittamatonta}) \times 100 \% = 14,65 \%$

Osallistumisaktiivisuuteen voi olla kaikinensa kohtuullisen tyytyväinen, kun huomioon otetaan kohderyhmä, kyselyn vaativuus ja yleinen vastausaktiivisuus kyselytutkimuksissa. Sain tutkimukseeni osallistujiksi satoja nuoria vanhempia ja ainutlaatuisuudellaan kerätty aineisto mahdollistaa arvokkaan uuden tiedon myös nuorista isistä. 102 kyselyyn vastanneesta ilmoitti olevansa valmis haastateltavaksi, mitä voitaneen pitää yllättävänä tuloksena. Halu osallistua haastatteluihin kertonee siitä, että vastanneet pitivät tutkimusaihetta tärkeänä ja tutkimisen arvoisena. Samasta asiasta kertonee myös otokseen kuulumattomien äitien vastaaminen: halutaan itse osallistua, vaikka alkuperäinen otokseen valittu isä ei halunnut. Toisaalta tämä kuvastaa hyvin sitä, kuinka naiset useammin ottavat osaa vanhemmuutta käsitteleviin tutkimuksiin kuin miehet.

Yksi merkittävä kysymys luotettavuuden kannalta on, ettei tutkija voi olla varma, onko joku toinen vastannut kyselylomakkeeseen saajan puolesta. Sähköinen verkkokysely ei vaatinut erillistä salasanaa, vaan kyselyyn pääsi vastaamaan kyselyn internetosoitteen tietämällä. Erillistä tunnistautumista ei haluttu tehdä, koska se olisi voinut vaikuttaa negatiivisesti vastaushalukkuuteen. Hyvin henkilökohtaisessa aiheessa yksilöllinen tunnistenumero olisi voitu kokea kiusalliseksi ja anonyymisyyttä horjuttavaksi. Internetosoite oli kuitenkin vain saatekirjeeseen painettuna eikä se näin olisi voinut päätyä muiden tietoon kuin otokseen valittujen kautta. Tutkimukseen osallistujien luotettavuuden arvioinnissa oli mahdollista hyödyntää tietoja otokseen poimituista. Esimerkiksi ylimääräisten vastaajien kohdalla oli mahdollista tarkistaa muun muassa asuinpaikan, syntymävuoden ja lapsen syntymävuoden avulla vastaajan kuulumista otokseen.

Suurin ongelma kyselytutkimuksissa on yleensä vastaamattomuus eli kato, joka voi merkittävästi vaikuttaa otoksen edustavuuteen ja sisäiseen validiteettiin. Tapani Alkula kollegoineen (1994) on korostanut, että tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää selvittää, kuinka hyvin tai huonosti otos vastaa perusjoukon rakennetta. Katoanalyysillä voidaan selvittää, onko saatu aineisto systemaattisesti vinoutunut vai onko vastaamatta jättäminen ollut satunnaista eikä valikoitunutta, jolloin tietty ryhmä on jättänyt muita useammin vastaamatta ja on näin aliedustettuna. Katoanalyysi tehdään usein vertailemalla saatua aineistoa perusjoukosta saatavilla oleviin tietoihin keskeisten muuttujien osalta. Henkilöihin kohdistuvissa tutkimuksissa tällaisina pidetään usein sukupuolta, ikää, siviilisäätystä, koulutusta, ammattia ja asuinpaikkakuntaa. Lisäksi katoanalyysissä voidaan verrata lopullista aineistoa alkuperäisen otoksesta saatavilla oleviin tietoihin. Jos otos on näiden keskeisten muuttujien suhteen edustava, voidaan saatua aineistoa pitää luotettavana. (Alkula ym. 1994, 112–113, 139–140.)

Omassa tutkimuksessani kattavan katoanalyysin tekemiseen perusjoukkoon verrattuna liittyi ongelma, koska perusjoukko on erityisen rajallinen ja nuorista vanhemmista oli saatavilla vähäisesti tilastotietoa. Tilastoidusta perusjoukosta oli saatavilla käytössä olleilla resursseilla vain nuorten isien ja äitien määrät syntymävuoden perusteella, joten hyödynsin näitä tietoja katoanalyysissä. Lisäksi vertailin muodostunutta tutkimusaineistoa netto-otokseen siitä saatavilla olleiden tietojen – asuinmaakunnan,

lapsiluvun, vanhemmaksi tulon iän, esikoisen syntymävuoden ja huoltajuuden sekä äitien kohdalla lisäksi esikoislapsen juridisen isyyden – osalta. Tämän lisäksi tulosluvussa vertaan tutkimusongelmien mukaisesti nuoria vanhempia niin ikätovereihinsa, suomalaisiin vanhempiin yleensä kuin myös toisiin länsimaisiin nuoriin vanhempiin kattavan kokonaiskuvan luomiseksi (ks. Alkula ym. 1994, 67).

Katoanalyysissä ilmeni, että saatu aineisto oli sukupuolen⁵⁴ suhteen edustava eivätkä ikäryhmien (1978–1982, 1983–1988 ja 1987–1994) väliset erot tutkimusaineiston ja tilastollisen perusjoukon välillä olleet suuria. Ne eivät olleet myöskään tilastollisesti merkitseviä isien eivätkä äitien kohdalla.⁵⁵ Vertailut jakaumat on esitetty taulukossa 6.

Taulukko 6. Vastanneet ja tilastoitu perusjoukko ikäryhmittäin sukupuolen mukaan.

	1988–1994 syntyneet		1983–1987 syntyneet		1978–1982 syntyneet		Kaikki	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Vastanneet								
Miehet	32	37	26	30	28	33	86 ⁵⁶	100
Naiset	88	40	68	31	65	30	221	100
Yhteensä	120	39	94	31	93	30	307	100
Tilastoitu perusjoukko								
Miehet	2325	36	2211	34	1953	30	6489	100
Naiset	6760	33	6899	34	6578	33	20237	100
Yhteensä	9085	34	9110	34	8531	32	26726	100

Otannan vuoksi äideissä nuorin ikäluokka, vuonna 1994 syntyneet, oli hieman yliedustettuna.⁵⁷ Muutoin ikäluokkien väliset erot tutkimusaineistossa ja tilastoidussa perusjoukossa olivat 1–3 prosenttiyksikön luokkaa. Analyysissä käytin ikäryhmitä.

Tarkasteltaessa kyselyyn vastanneita suhteessa vastaamatta jättäneisiin ilmeni, että saatu aineisto oli varsin edustava lukuun ottamatta isiä, jotka eivät olleet alaikäisen esikoisensa huoltajia. Netto-otoksessa viidenneksellä (n=156) isistä ei ollut huoltajuutta, kun taas tutkimusaineistossa heidän osuus oli 11,6 prosenttia (n=11).⁵⁸

⁵⁴ $X^2(1, N = 27\,034) = 2,603, p = 0,107 > 0,05$

⁵⁵ $X^2(2, N = 6\,575) = 0,584, p = 0,747 > 0,05$ ja $X^2(2, N = 20\,458) = 4,040, p = 0,133 > 0,05$

⁵⁶ Yksi isä ei ilmoittanut syntymävuottansa.

⁵⁷ Tutkimusaineiston äideistä 6,8 % oli syntynyt vuonna 1994, kun tilastoidussa perusjoukossa heitä oli 1,5 %.

⁵⁸ $X^2(1, N = 847) = 4,153, p = 0,042$

Tutkimuksesta puuttuvat myös kokonaan yksinhuoltajaisät. Netto-otoksessa kaikki nuoret äidit ja nuorten isien esikoisten äidit olivat poiminnassa apuna käytetyn alakäisen lapsen huoltajia.⁵⁹ Isät saattoivat kuitenkin olla ainoita vanhempia lapsensa arjessa. Yksinhuoltajaisia voitaneen pitää kohderyhmä huomioiden hyvin marginaalisena ryhmänä.⁶⁰ Äitien, joiden esikoisella ei ole juridista isää, osallistumisessa ei havaittu tilastollisesti merkitsevää eroa.⁶¹

Asuinmaakunnan mukaan tarkasteltuna tutkimusaineiston ja netto-otoksen välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa⁶², vaikka pienestä Keski-Pohjanmaan maakunnasta ei tullut yhtään vastausta ja Etelä-Savossa sekä Pohjanmaalla asuneet isät jättivät vastamaatta kyselyyn. Tarkasteltaessa netto-otosta nähtiin, että tutkimukseen jättivät näin osallistumatta 18 Keski-Pohjanmaalla asunutta nuorta vanhempaa sekä 16 Etelä-Savossa ja 13 Pohjanmaalla asunutta nuorta isää. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei havaittu olevan vanhemmaksi tulon iän⁶³, esikoisen syntymävuoden⁶⁴ eikä lapsien lukumäärän⁶⁵ osalta, kun tarkasteltiin näitä muuttujia luokiteltuina.

Kyselyaineistosta saatavien tulosten yleistettävyyttä ja aineiston edustavuutta pohdittaessa on hyvä huomioida edellä mainitut seikat. Erityisesti ilman huoltajuutta olleiden isien osuus vaikuttaa tulosten yleistettävyyteen eikä yksittäisten ihmisten vastauksista tule vetää liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Yksittäiset vastaajat tuovat kuitenkin arvokasta tietoa ja tarjoavat omanlaisensa näkökulman ilmiöön tutkimuksessa, jossa tarkoitus on kuvata eikä niinkään selittää ilmiötä (ks. Heikkilä 2014).

5.5 Haastatteluaineisto ja sen temaattinen analyysi

Tutkimukseni haastatteluaineiston muodostavat 32 kyselyyn vastanneen nuoren vanhemman teemahaastattelua, jotka tein helmi-heinäkuussa vuonna 2014. Teemahaastattelu tuntui itsestäni sopivimmalta, koska haastatteluissa tarkoituksena oli keskittyä tiettyihin, jo kyselyssä esitettyihin aiheisiin, ja saada niistä näin syvällisempää tietoa. Haastatteluissa huomion kohteena olivat nuorten vanhempien omat näkemykset, tulkinnat, kokemukset ja kokemuksien saamat merkitykset (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018,

⁵⁹ Täysi-ikäisiä esikoislapsia otoksen poimintahetkellä oli 8 ja heistä neljällä kumpikaan vanhemmista ei ollut huoltaja tullessa täysi-ikäisiksi.

⁶⁰ Tilastokeskuksen Väestö/Perheet -tilaston mukaan yksin lasten kanssa asuvia nuoria isinä on ollut vuosittain vain 2–5 vuosina 2005–2013. (SVT: Perheet 2005–2013, StatFin-taulukko)

⁶¹ $X^2(1, N = 982) = 0,481, p = 0,488 > 0,05$

⁶² $X^2(17, N = 1828) = 11,719, p = 0,817 > 0,05$

⁶³ $X^2(2, N = 982) = 0,041, p = 0,980 > 0,05$ ja $X^2(2, N = 847) = 0,041, p = 0,456 > 0,05$

⁶⁴ $X^2(3, N = 982) = 1,932, p = 0,587 > 0,05$ ja $X^2(3, N = 848) = 1,801, p = 0,615 > 0,05$

⁶⁵ $X^2(3, N = 982) = 0,243, p = 0,970 > 0,05$ ja $X^2(3, N = 848) = 3,854, p = 0,278 > 0,05$

41). 26 haastattelua tein perinteisesti kasvokkain ja kuusi Skype-ohjelman⁶⁶ avulla; kaksi ensimmäistä niistä olivat kirjallisia ja loput neljä puhelinhaastatteluja. Näitä kirjallisesti tehtyjä haastatteluja kutsun tutkimuksessani chat-haastatteluiksi niiden reaaliaikaisuuden vuoksi. Kokonaisuudessaan kirjoitettua haastatteluaineistoa kertyi 715 sivua (fontti Calibri 9, riviväli 1,15 ja jälkeen 5 pt).

5.5.1 Haastateltavat ja haastattelujen toteutus

Haastatteluaineiston kerääminen alkoi kiitossähköpostin lähettämällä kaikille kyselyssä haastatteluun halukkuuden ilmaiseksi toukokuussa 2013. Tämän jälkeen tein haastateltavien valintaa, ja varsinaisen haastatteluaineiston keruun aloitin loppusyksyllä 2013 olemalla yhteydessä haastateltaviksi valitsemini. Halukkuutensa ilmaiseiden suuren määrän vuoksi (n=102) minun ei ollut mahdollista haastatella heitä kaikkia.

Haastattelujen tarkoituksena oli syventää kyselyn tuottamaa tietoa, joten valitsin haastateltavat käyttämällä useaa valintakriteeriä. Keskeisiksi tekijöiksi kyselyaineiston alustavan analyysin ja haastateltavaksi suostuneiden vastaajien perusteella sukupuoli, ikä, asuinpaikka, vanhemmaksi tulon ikä ja esikoisen ikä, silloinen elämäntilanne ja raskauden yllätyksellisyys, oma perhetausta, huoltajuus ja esikoisen toisen vanhemman osallistuminen lapsen elämään sekä koulutustaso ja ammattiasema. Valintakriteerien perusteella uskoin tavoittavani tutkimusasetelmani kannalta heterogeenisen joukon nuoria vanhempia, jotka edustivat eri tekijöiden ja valintojen perusteella tyypillisiä ja epätyypillisiä nuoria vanhempia (ks. Gobo 2004). Haastateltavien valintaa voi kutsua harkinnanvaraiseksi otannaksi (ks. esim. Robinson 2014)

Haastateltavien valintaa vaikeutti ja pitkitti se, etteivät kaikki alkuaan haastateltavaksi ilmoittautuneet olleet enää myöhemmin käytettävissä. Kaikkiaan 12 jätti vastaamatta haastattelupyyntöni tai en tavoittanut heitä enää vuoden 2014 puolella. Kahden kanssa haastattelu jäi toteutumatta, koska tutkittava ei tullut sovitusti paikalle ja kaksi haastateltavaa perui haastattelun viime hetkillä. Näiden neljän kanssa en saanut sovittua uutta ajankohtaa. Haastateltavien valinta ja haastattelupyyntöjen lähettäminen jatkui aineistonkeruun aikana, jolloin toteutuneet haastattelut ohjasivat osaltaan uusien haastateltavien valintaa. Viimeiset haastateltavat sain mukaan kesällä 2014, jolloin haastattelujen teko venyi hieman suunnitellusta.

Tutkimushaastatteluihin osallistui 11 isää ja 21 äitiä, jotka olivat iältään 19–35-vuotiaita (ks. liite 4). Äitejä haastattelin kyselyaineiston vastaajamäärän perusteella määrällisesti enemmän, mutta isien suhteellinen osuus oli hieman suurempi. Haastateltaviksi ilmoittautuneiden määrän perusteella olisi ollut mahdollista haastatella yhtä

⁶⁶ Skype on ilmainen internetin välityksellä toimiva tietokoneelle tai puhelimeen asennettava ohjelma, jonka avulla rekisteröityneet käyttäjät voivat soittaa ääni- tai videopuheluita, käydä reaaliaikaista viestikeskustelua tai lähettää pikaviestejä.

montaa isää ja äitiä. Nuorten äitien osuus on kuitenkin isää suurempi (ks. luku 3.2.2). Ensimmäisen lapsensa haastatellut olivat saaneet 15–19-vuotiaina. Yhdellä tutkittavista esikoinen oli jo täysi-ikäinen. Toisilla esikoisten syntymävuodet sijoittuivat vuosille 1997–2012. Joukosta löytyi näin niin pienten lasten vanhempia kuin nuorten äitejä ja isää, ja haastatteluaineisto oli moninainen sukupuolen ja iän perusteella. Haastateltavat asuivat ja olivat asuneet raskauden ilmetessä eri puolilla Suomea, pääasiassa suurimmissa kaupungeissa.

Haastateltujen lähtökohdat vanhemmuuteen olivat vaihtelevat, mitä olin tavoitellutkin haastateltavia valitessani. Haastateltavissa oli heitä, jotka olivat erityisesti toivoneet lasta kuten myös heitä, joille raskaus oli ollut enemmän yllätys. Tämä todensi kyselyssä esiin noussutta ehkäisyn pettämisen tai unohtamisen kahtia jakautuneisuutta. Vanhemmaksi tulon erilaiset merkitykselliset tekijät ilmenivät muun muassa siinä, että omien vanhempien vanhemmaksi tulon ikä vaihteli. Seitsemällä haastateltavalla oma äiti oli ollut alle 20-vuotias saadessaan esikoisensa. Haastateltavien perhetaustat olivat muutoinkin vaihtelevat. Lähes kaksi kolmesta oli asunut lapsuutensa molempien vanhempien kanssa ja useilla oli kokemusta uusperheessä elämisestä. Muutamia haastateltavia olivat olleet nuoruudessaan sijoitettuna kodin ulkopuolelle, mikä osaltaan vahvisti haastateltujen elämäntilanteiden ja nuoruuden kokemuksien erilaisuutta.

Muutamilla haastatelluista oli uskonnollinen tausta ja joidenkin vanhemmuuden taustalla oli ehkäisyn poisjättäminen uskonnollisista syistä. Olin tutkijana tutkimusaiheestani kertoessani monesti kuullut kommentteja erityisesti lestadiolaisuuteen kuuluvasta nuorten vanhemmuuden normaaliudesta. Lisäksi olin kasvanut paikkakunnalla, jossa esikoislestadiolaisuus oli vahvasti läsnä. En täten halunnut haastatteluissakaan sivuuttaa uskonnon ja uskonnollisuuden yhteyttä nuoreen vanhemmuuteen. En kuitenkaan tarkoituksellisesti keskittynyt lestadiolaisiin, ja ylipäänsä muutaman kyselyn avovastauksen perusteella uskonnollisuudesta ei voinut tehdä tarkempia päätelmiä.

Lähtökohtien ohella myös elämäntilanteet haastatteluhetkellä olivat toisistaan poikkeavia. Haastatteluhetkellä osa eli ydinperheessä, osa asui yksin lapsen kanssa ja toiset olivat uusperheellisiä. Lasten lukumäärää vaihteli 1–6 välillä. Esikoisen huoltajuus oli useimmilla jaettu. Osa äideistä oli yksinhuoltajia, eikä kaikilla nuorten äitien esikoisista ollut juridista isää. Yksi isistä ei ollut haastatteluhetkellä esikoisensa huoltaja. Toinen isistä taas oli ollut vain osan aikaa esikoisensa huoltaja. Haastatelluista isistä viisi ja äideistä yksi eivät asuneet esikoisensa kanssa samassa taloudessa. Haastateltavien vanhemmuudet saivat näin monia erilaisia muotoja, vaikka ei-huoltajaisien osalta en saavuttanut toivomaani osallistumisaktiivisuutta. Kolmesta kyselyn yhteydessä haastateltavaksi suostumuksensa ilmaiseesta ei-huoltajaisästä tavoitin lopulta vain yhden.

Koulutustaustansa ja työkokemuksensa osalta haastateltavat olivat moninainen joukko. Haastatteluhetkellä toiset olivat olleet vuosia jo työelämässä, osa oli opiskellut pidempään yhdistäen opintoja, työtä ja vanhemmuutta ja toiset taas olivat vast-

ikään aloittaneet opintonsa pidemmän tauon jälkeen. Haastateltavien koulutustaso vaihteli korkeakoulututkinnosta perusasteen opintoihin.

Haastattelun toteuttamisesta sovin haastateltavien kanssa ensin sähköpostitse, tai sähköpostiosoitteen puuttuessa tekstiviestillä, ja sen jälkeen puhelimitse.⁶⁷ Tähän päädyin, koska puhelu olisi voinut tuntua liian tunkeilevalta ja haastattelusta kieltäytyminen vaikeammalta. Puhelun ajattelin kuitenkin lieventävän haastatteluun liittyvää jännitystä ja siinä oli helpompi jutella ja sopia haastattelun ajankohdasta, käytänteistä ja yksityiskohdista, esimerkiksi hyvästä haastattelupaikasta. Myös muun muassa tutkijat Sonja Kosunen ja Jaakko Kauko (2016) ovat kokeneen hyväksi tavaksi lähestyä tutkittavia puhelimitse haastattelukutsun jälkeen.

Haastattelupaikalla voidaan ajatella olevan merkitystä haastattelutilanteen vuorovaikutukseen, joten pidin tärkeänä kuunnella haastateltavien toiveita haastattelupaikasta. Osaltaan haastattelupaikan valintaa ohjasi haastattelun ajankohta, sillä useimmat haastatteluista alkoivat iltapäivällä tai alkuillasta, jolloin monella haastateltavalla perhe olisi ollut kotona. Osin ehkä tästä syystä haastateltavat eivät itse kovin usein ehdottaneet paikaksi omaa kotiaan, enkä itsekkään sitä aktiivisesti nostanut vaihtoehdoksi. Ajattelin, että haastateltavien voi olla vapautuneempaa kertoa vanhemmuudestaan ilman, että paikalla on omat lapset tai kumppani, jonka kanssa vanhemmuutta jaetaan. Pyrkimys oli löytää kodin sijasta muu paikka, joka oli molempien helposti saavutettavissa ja jossa oli mahdollista keskustella henkilökohtaisista asioista ilman häiriöitä. Kasvokkain olleista haastatteluista tein 12 kahviloissa, 9 yliopistojen tiloissa, kolme haastateltavan kotona ja kolme työpaikalla. Näistä viisi tein muualla kuin haastateltavan asuinkunnassa.

Haastattelut sujuivat pääasiallisesti häiriöttä, mutta yhden haastattelun keskeytti ulkopuolinen. Kotona tehdyissä haastatteluissa yhdessä haastateltavan leikki-ikäinen lapsi oli paikalla koko ajan, mikä teki paikoin taukoja haastatteluun. Toisessa kotona tehdyssä haastattelussa lapsi oli läsnä hoitajansa kanssa osan aikaa haastattelun loppupuolella. Kolmannessa yksi lapsi tuli kotiin vasta virallisen haastatteluosuuden loputtua. Yhden työpaikalla tehdyistä haastatteluista toteutin yleisissä oleskelutiloissa, jolloin paikalla oli myös haastateltavan työkaveri omissa työtehtävissään. Haastateltava ei kokenut työkaverinsa läsnäoloa häiritseväksi, koska koki ettei hänellä ole salaisuuksia ja työkaverit tuntevat hänet. Tarpeen tulleen haastattelu olisi voitu tehdä toisissa tiloissa. Haastattelupaikka saattoi vaikuttaa haastatteluiden avoimuuteen, ja eräs haastateltava kertoi pohitineensa ennen haastattelua kahvilan toimivuutta haastattelupaikkana. Paikan päällä hän totesi rauhallisen ympäristön olevan hyvä, mutta joidenkin toisten kanssa haastattelut olisivat voineet olla avoimempia toisenlaisessa ympäristössä.

Aikatauluhaasteiden, hankalien kulkuyhteyksien ja muuten käytössä olleiden resurssien vuoksi tein suurimman osan viimeisistä haastatteluista Skypellä. Sen avulla

⁶⁷ Yhden äidin kanssa haastattelusta sopiminen tapahtui kokonaan sähköpostin välityksellä.

haastatteluajankohdan sopiminen oli joustavampaa ja jo sovittua aikaa oli helpompi siirtää. Kahden haastattelun ajankohtaa muutettiin paremmin sopivaksi. Skypen valintaa puolsi myös sen maksuttomuus ja helppokäyttöisyys sekä se, että Skype oli monelle jo ennestään tuttu ohjelma. Siinä käydyt viestikeskustelut oli myös mahdollista tallentaa eikä käyttö ollut paikkaan sidottua. Ainoa vaatimus oli toimiva internettyhteys tietokoneessa tai puhelimessa.

Tänä päivänä maailman muututtua yhä enemmän digitaaliseksi ja erilaisten videopuhelujen sekä etätapaamisten ja -opetuksen ollessa arkipäivää näyttäytyvät omat Skype-haastatteluni verrattain vanhanaikaisilta. Aineistonkeruun aikaan teknologian hyödyntäminen tutkimuksessa ja ylipäänsä ihmisten välisessä kanssakäymisessä oli hyvin toisenlaista, eikä käytössä ollut vielä esimerkiksi WhatsAppin videopuhelumahdollisuutta tai Skypen korvannutta monipuolisempaa Teamsiä. Yhteyttä pidettiin nuoremman sukupolven kesken esimerkiksi Facebookin Messengerillä, tekstiviestein ja perinteisin puheluihin, eikä Skypen videopuhelujen laatu ollut samalla tasolla kuin nykypäivän ohjelmien. Tämän vuoksi omissa haastatteluissani videota ei pidetty päällä.

Ensimmäiset kaksi Skype-haastattelua tein kesäkuussa chat-haastatteluina, ja tämänkaltaisia virtuaalisia haastatteluja olin tehnyt jo omassa pro gradussani (ks. Sairanen 2010). Chat-haastattelussa kävimme haastateltavan kanssa reaaliaikaista kirjallista keskustelua, jossa kumpikin näimme haastattelun kulun viesti viestiltä kellonaikoineen ja lähettäjinä. Tämän ansiosta keskustelu muistutti enemmän kirjallisesti tapahtuvaa puhelinkeskustelua kuin perinteistä kirjeenvaihtoa. Haastattelussa esitin haastateltavalle kysymyksen tai kysymyksiä, jonka jälkeen haastateltava vastasi viestiini, johon vastasin kommentilla ja esittämällä mahdollisen tarkentavan lisäkysymyksen tai uuden kysymyksen. Useamman kysymyksen esittämisen kerralla ajattelin helpottavan vastauksen kirjoittamista ja vähentävän hyvin lyhyitä, joo, ei, näin tehtiin -tyyisiä vastauksia. Alla esimerkki haastattelusta. Haastateltava on henkilö H ja tutkija V. Päivämäärän poistin esimerkistä sen liiallisen paljastavuuden vuoksi.

15.12.31 V: Miten vertailisit vanhempien rooleja perheessä? Mitkä ovat mielestäsi äidin tärkeimpiä tehtäviä? Entä isän?

15.12.44 V: Ja onko rooleissa ylipäänsä oltava eroa?

15.13.22 H: sehän riippuu perheestä.. meillä tällä hetkellä taloudenpito kotona/lasten hoito kaatuu enemmän rouvan niskaan.. mutta voi kääntyä toisinpäin jossakin välissä..

15.13.56 H: ja on niissä oltava sillä tavalla eroa koska toiset osaa toiset asiat ja toiset toiset.. jos toinen tykkää tehdä ruokaa niin eikä toista siihen kannata pakotta..

15.14.15 V: Onko se enemmänkin kiinni silloin persoonasta kuin sukupuolesta?

15.14.27 H: enempikin on..

15.14.39 H: Ei saa olla sukupuoleen sidoksissa mitkään tehtävät..

Kuten yllä esitetystä aineistoesimerkistä käy ilmi, chat-haastattelujen tuottama materiaali oli hyvin samanlaista kuin perinteisten kasvokkain tehtyjen haastattelujen litteeraatit. Chat-haastatteluissa vastausten välillä esiintyi enemmän viivettä, mikä on ymmärrettävää, sillä pystymme reagoimaan kuulemaamme suullisesti nopeammin kuin lukemaamme kirjoittaen. Pidemmässä vastauksessa kysymyksen ja siihen saadun vastauksen väli oli 5–6 minuuttia, jolloin haastattelut venyivät pitkiksi. Ensimmäinen chat-haastattelu kesti alku- ja loppujutustelujen kanssa yli 3,5 tuntia ja toinenkin yli 3 tuntia.

Chat-haastattelujen pitkien kestojen vuoksi päätin tehdä loput Skype-haastattelut puhelinhaastatteluina, jottei niistä tulisi liian kuormittavia. Ennalta niihin valmistautuminen oli samanlaista ja haastattelut alkoivat siitä, kun soitin sovittuna haastatteluhetkenä Skype-puhelun tutkittavalle, jonka olin lisännyt kontaktistalleni. Puhelut nauhoitin käyttämällä kaiutinta ja nauhuria, jotka asettivat itselleni vaatimuksen rauhallisesta sijainnista. Haastateltavilla oli kuitenkin läsnä puoliso tai lapset tai he saapuivat kotiin haastattelun aikana, mikä teki toisinaan lyhyitä katkoja haastatteluihin.

Suurin ero Skypellä tehdyillä haastatteluilla kasvokkain tehtyihin haastatteluihin nähden oli haastattelutilanteen vuorovaikutuksessa. Chat-haastatteluista puuttuivat eleiden, ilmeiden ja muun ei-sanallisen viestinnän lisäksi myös äänenpainot, vaikka näitä puutteita korvasimme osin käyttämällä Skypen mahdollistamia hymiöitä. Puhelinhaastatteluissa taas jäi kuvan käyttämättömyyden takia pois ei-sanallinen viestintä. Henkilökohtaisista asioista kertominen kasvottomalle tutkijalle saattaa tuntua vaikealta ja epämieluisalta, vaikka toisaalta joskus niistä voi olla helpompaa kirjoittaa kuin sanoa kasvotusten (Tiittula ym. 2009, 267). Toinen chat-haastateltavista kommentoikin haastattelun lopuksi kasvokkain tapaamisen muuttumista chat-haastatteluksi positiiviseksi muutokseksi:

12.44.39 V: Mä kiitän sua kovasti ajastasi. Tässä menikin kauemmin näin kirjoittaen. Sulla kyllä kirjoittaminen tuli helposti tai ainakin siltä se vaikutti :) Miltä susta itsestä tällöinen haastattelu tuntui? Saitko sanottua kaiken haluamasi?

12.46.45 H: Tää kirjottaminen on mulle kyllä helpompaa kuin puhuminen, että ehkä olikin onni et kävi näin. :)

Kumpikin haastateltavissa kommentoi kirjoittamisen olleen helppoa ja chat-haastattelut koettiin onnistuneiksi. Tätä varmasti edesauttoi se, että sekä haastateltaville että itselleni erilaiset chat-keskustelut yhden tai useamman ihmisen kanssa olivat tuttuja ja arkipäiväisiä asioita. Haastattelujen vuorovaikutusta käsittelen tarkemmin edempänä tutkimuseettisten kysymysten yhteydessä (ks. luku 5.4).

Haastatteluissa en esittänyt haastateltaville kysymyksiä samassa muodossa tai järjestyksessä, vaan tilanteeseen sopivasti. Aluksi kysyin elämäntilanteesta ja siinä mahdollisesti tapahtuneista muutoksista kyselyn toteuttamisen jälkeen. Sen jälkeen haastatteluteemoista puhuttiin eri laajuisesti. Teemahaastatteluissa tarkoituksena ei olekaan esittää tarkkoja, yksityiskohtaisia valmiita kysymyksiä, vaan keskustelunomaisesti käydä läpi suunnitellut teemat alateemoineen (Eskola & Suoranta 2014, 87;

Hirsjärvi & Hurme 2011, 42). Haastattelun etuna voidaan muutoinkin pitää sen joustavuutta, koska toisin kuin kyselyssä siinä on mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä, selittää tai muuttaa kysymysten järjestystä (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Oma yleinen haastattelurunkoni (ks. liite 5) oli hyvin yksityiskohtainen ja enemmältikin puolistrukturoituun haastatteluun viittaava. Tein sen alun perin kahta esihaastattelua varten, joiden jälkeen muokkasin sitä lähinnä lisäten keskeisiä esihaastatteluissa esiin nousseita asioita. Yksityiskohtaiseen runkoon oli helppo kirjata tarvittavia tietoja kyselylomakevastauksista ja poistaa turhia kysymyksiä. Esimerkiksi jos tiedossa oli, ettei haastateltava ollut opiskellut vanhemmaksi tulonsa jälkeen, apuna toimivia kysymyksiä saattoi muokata. Kustomoitu runko toimi näin haastattelutilanteessa johdatteluna teemoihin ja omana muistiinpanonani. Kaksi haastattelua tein kokonaan ilman yksityiskohtaista haastattelurunkoa sen jäätyä kotiin. Tällöin kirjoitin keskeiset teemat (muutos kyselystä, tausta, vanhemmaksi tulo, vanhemmuuden työnjako, arki ja tuki, koulutus sekä työelämä) ylimääräiselle paperille tai lautasliinan reunan. Haastattelujen yhtenäisten teemojen vuoksi sisällytin tekemäni kaksi esihaastattelua tutkimusaineistoon.

Haastattelujen lopuksi kysyin, jäikö jotain aiheesta kysymättä, ja useimmat haastateltavista vastasivat haastattelun olleen hyvin kattava. Tämä ilmeni myös haastatteluiden kestoissa. Muut kuin chat-haastattelut kestivät keskimäärin tunnin ja 54 minuuttia. Lyhin oli reilun tunnin mittainen ja pisimmät kestivät 2,5 tuntia.

5.5.2 Temaattinen analyysi todellisuuden rakentajana

Haastatteluaineiston analyysimenetelmänä käytin temaattista analyysiä, jossa pyrki myksenä on järjestelmällisellä teemoittelulla järjestää, kuvata ja tulkita aineistoa. Temaattista analyysiä kehittäneet Virginia Braun ja Victoria Clarke (2006) ovat esittäneet, että analyysimenetelmänä temaattinen analyysi on joustava ja vapaa teorioista, joten sen avulla on mahdollista tiivistää isoja, yksityiskohtaisia aineistoja. Omassa tutkimuksessani valitsen sen analyysimenetelmäksi, koska se soveltuu aihepiireihin, joista on entuudestaan vain vähän tutkimustietoa ja tutkimusaiheisiin, joissa tutkittavien ääni on jäänyt kuulumatta. Temaattisen analyysin keinoin oli mahdollista tunnistaa ja kuvata nuorten vanhempien asioille antamia merkityksiä ja kokemuksia yhteiskunnallisessa kontekstissa. (Ks. Braun & Clarke 2006.)

Temaattista analyysiä on kritisoitu siitä, että erilaisten lähestymistapojen ja tieteenfilosofioiden sekoittaminen on vähentänyt sen luotettavuutta (Thompson 2022, 1410). Braun ja Clarke ovatkin täsmentäneet näkemyksiään, ja heidän reflektiivinen temaattinen analyysinsä on puhtaasti kvalitatiivinen lähestymistapa, joka soveltuu laadullisiin paradigmoihin kuten konstruktionismiin (Braun & Clarke 2019). Braun kollegoineen on korostanut, ettei temaattinen analyysi olekaan mikään yksi selkeä suuntaus, vaan sateenvarjo, jonka alle mahtuu monia näkökulmia (Braun ym. 2019).

Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa puhutaan usein sisällönanalyysistä temaattisena analyysinä, jolla tarkoitetaan yleensä aineiston analyysin luokitteluvaihetta (Ruusuvuori ym. 2010, 19). Tuomi ja Sarajärvi (2018, 301–310) ovat tuoneet esille, ettei sisällönanalyysin ja temaattisen analyysin erottelu toisistaan ole ongelmatonta, jonka vuoksi on tärkeää kuvata analyysiprosessi. Muun muassa Michelle Kiger ja Lara Varpio (2020) ovat peräänkuuluttaneet läpinäkyvyyttä analyysiprosessin suhteen, eikä aineistosta nouse teemoja vaan tutkija muodostaa ne. Samaa tutkijan aktiivista roolia ovat korostaneet Braun ja Clarke kollegoineen (Braun & Clarke 2019; Braun ym. 2019).

Omassa tutkimuksessani haastatteluaineiston analyysiä ohjasi monimenetelmällinen tutkimusotteeni, ja halusin haastattelussa tarkastella syvemmin kyselyaineiston tuottamia tuloksia. Tutkimukseni käsitteet, aiemmat tutkimukset ja kyselylomakkeen teemat ohjasivat yhdessä prosessin aikana muokkautuneiden tutkimuskysymysten kanssa haastatteluaineiston analyysiä. Haastatteluista oli tunnistettavissa myös teemoja, joita ei ollut kyselyssä. Haastatteluaineiston temaattista analyysiäni voi näin kuvata abduktiiviseksi (ks. Thompson 2022).

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 272–273) esittivät havaintonsa, ettei kansainvälisessä kirjallisuudessa puhuta abduktiivisesta päättelystä temaattisen analyysin yhteydessä. Perinteisesti temaattinen analyysi on ajateltu aineistolähtöiseksi, jossa aineisto ohjaa analyysiä, kun taas teorialähtöisessä analyysissä aineistosta etsitään teorian perusteella tiettyjä asioita ja tunnistettua käsitteitä ja merkityksiä vertaillaan olemassa olevaan tietoon. (Braun & Clarke 2006; Vaismoradi ym. 2013.) Aineistolähtöisessä analyysissäkään tutkija ei kuitenkaan ole täysin vapaa, vaan analyysiä ohjaavat tutkijan esioletukset, aiemmat ajatukset ja teoreettiset ideat, minkä vuoksi ei voidakaan puhua täysin puhtaasta aineistolähtöisyydestä (Ruusuvuori ym. 2010, 15, 19; Eskola & Suoranta 2014). Braun ja Clarke kuin myös Mojtaba Vaismoradi kollegoineen ovat puhuneet teoriaohjaavasta analyysistä, jolloin teoria ja aineisto voivat ohjata analyysiä vuorotellen tai aineistolähtöisen analyysin lopuksi löydökset sidotaan teoriaan (Braun & Clarke 2006, 84; Vaismoradi ym. 2013, 398–405).

Tuoreessa julkaisussa Jamie Thompson (2022) esittelee kehittämäänsä kahdeksan vaiheista abduktiivista temaattista analyysiä ja abduktiivisen hän esittää sijoittuvan aineistolähtöisen ja teorialähtöisen väliin. Toisiin tutkijoihin viitaten Thompson kuvaa abduktiivisen tutkimuksen taustan olevan pragmatismissa eikä siinä korosteta aineistoa tai hypoteeseja, vaan empiirinen tieto ja olemassa oleva teoreettinen ymmärrys toimivat rinnakkain. Tarkoituksena abduktiivisessa tutkimuksessa ei ole löytää yksittäistä objektiivista totuutta, vaan loogisin ratkaisu ja hyödyllinen selitys ilmiölle. Tutkimuksessa pyrkimys on täyttää aiemman teoreettisen viitekehyksen ja empiiristen havaintojen aukkoja. (Thompson 2022, 1410–1411.) Haastatteluaineistoni analyysiprosessia jäsenin yhdistämällä Thompsonin (2022) abduktiivisen temaattisen analyysin vaiheita Braunin ja Clarcken (2006, 86–93) esittämiin vaiheisiin. Analyysini jakautui täten kuuteen vaiheeseen: 1) aineistoon tutustumiseen, 2) koodaukseen, 3) teemojen etsintään, 4) teemojen arviointiin, 5) teemojen täsmentämiseen ja nimeämiseen sekä 6) kirjoittamiseen.

Ennen varsinaista haastatteluaineiston analyysin aloittamista haastattelumateriaalit talletettiin ja litteroitiin. Haastattelutallenteet siirsin ensin salasanalla suojatulle tietokoneelle, jonne olin tallentanut chat-haastattelujen Word-dokumentit. Tämän jälkeen siirsin materiaalit säilytystä varten yliopiston verkkokansioon, jonka käyttö vaatii salasanan, sekä muistitikulle, jota olen säilyttänyt lukitussa kaapissa. Nauhoitettua haastatteluaineistoa kertyi kaikkiaan 30 haastattelusta yli 56 tuntia. Litterointeja tein pääasiassa Express Scribe -ohjelmalla, joka mahdollisti haastatteluäänitteen hidastamisen ja tauottamisen. Tarkoitus oli tehdä litteroinnit itse, mutta sen työläyden ja aineiston koon vuoksi turvauduin lopulta ulkopuoliseen litterointipalveluun.

Litterointi tehtiin peruslitterointina eli sanatarkasti puhekieltä noudattaen ilman tarpeettomia täytesanoja (esim. ”tota”, ”niinku”), toistoja ja kesken jääneitä sanoja. Päädyin peruslitterointiin yksityiskohtaisen litteroinnin sijasta, koska tarkoitukseni oli analysoida vain puheen asiasisältöä eikä niinkään sitä, miten asia oli sanottu. Litteroitavaa äänimateriaalia oli myös hyvin paljon, joten peruslitteroinnilla työmäärä pienentyi. (Ks. Ruusuvuori 2010, 424–427.) Haastatteluaineistosta jäivät rajauksella pois muun muassa lyhyemmät tauot ja äänenpainot sekä tarkempi vuorovaikutuksen kuvaus, esimerkiksi tutkijan joo-vastaukset haastateltavien puheeseen (ks. Hyvärinen 2017, 30). Lisäksi litteroimatta jätettiin tietyt haastateltavien toivomat kohdat. Jätin myös litteroimatta nauhalle tallentuneita haastattelujen aloituksia, lopetuksia ja keskeytyksiä, esimerkiksi tilanteita, joissa toinen nauhureistani lakkasi toimimasta. Tein näistä kohdista huomioita litteraatteihin ja tarvittaessa palasin kuuntelemaan alkuperäisen nauhoituksen uudelleen.⁶⁸ Sen sijaan merkitykselliset tunneilmaisut, kuten nauru merkittiin litteraattiin. (Ks. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Aineistohallinnan käsikirja.) Litteroitua haastatteluaineistoa tuli yhteensä 694 sivua (fontti Calibri 9, riviväli 1,15 ja jälkeen 5 pt). Tämän lisäksi oli noin 30 sivua chat-haastatteluista kertynyttä aineistoa.

Analyysini ensimmäinen vaihe, aineistoon tutustuminen, tapahtui sekä litteroinnin yhteydessä haastatteluauhoja kuuntelemalla että litteroitua haastatteluaineistoa lukemalla. Luin kertynyttä aineistoa läpi lähtökohtaisesti haastateltava kerrallaan muodostaakseni kokonaiskäsityksen kustakin tutkittavasta. Lukiessa tein muistiinpanoja niin fyysisiin papereihin kuin myös tietokoneelle, jonne kirjasin ylös sekä haastateltavaan itseensä liittyviä asioita että heränneitä ajatuksia tutkittavien samanlaisuuksista ja eroista. (Braun & Clarke 2006; ks. myös Thompson 2022.) Tarvittaessa tarkistin kyselyaineistosta haastateltavien vastauksia – esimerkiksi esikoislapsen syntymävuoden tai erosta kuluneen ajan – saadakseni tarkennettua haastatteluaineistoa. Kuuntelin myös haastatteluauhoitteita uudelleen tarkistaakseni litteraatteja.

⁶⁸ Säilytyin alkuperäiset haastattelutallenteet koko tutkimuksen ajan, joten minun oli mahdollista tarkistaa analysoidessa ja tuloksia kirjoittaessani tarpeelliset kohdat sekä tarkentaa tarvittaessa litterointia.

Analyysin toisessa vaiheessa koodasin aineistoa Word-ohjelmalla, ja koodauksen aloitin erottamalla omiksi osioikseen ne kiinnostavat ajatuskokonaisuudet, jotka liittyivät tiettyyn tutkimusteemaan. Perustana tässä ensimmäisen vaiheen koodauksessa käytin alatutkimuskysymyksiä, haastattelurunkoa, kyselyn teemoja sekä aineistoon tutustumisen perusteella löytämiäni kiinnostavia uusia havaintoja. Thompsonin ajatuksia mukaillen teoreettinen ymmärrys määrittä näin analyysini lähtökohdat. En kuitenkaan Thompsonin (2022) tavoin pyrkinyt sovittamaan empiiristä dataa pakolla aiempiin teoreettisiin viitekehyksiin, vaan tavoitteena oli aineiston ja olemassa olevan teoreettisen ymmärryksen vuoropuhelu. Ensimmäisessä vaiheessa muodostamani teemakokonaisuudet löytyvät taulukosta 7.

Taulukko 7. Koodauksen ensimmäisen vaiheen teemakokonaisuudet.

Tausta ja vanhemmaksi tulo	Vanhemmuus	Vanhemmuuden muodot	Koulutus ja työ	Ympäröivät ihmiset
Perhetausta	Vanhemmuuden määrittely	Vanhemmuuden jakaminen	Koulutus	Toisten suhtautuminen
Nuoruus	Arki	Isän ja äidin roolit	Työ	Apu & tuki
Raskaus ja merkitykselliset tekijät	Vanhemmuus ja ikä	Parisuhde	Talous	Stereotypiat

Joihinkin koodauksiin liitin mukaan jo tässä vaiheessa lisämääreen esimerkiksi *vanhemmuuden jakaminen: isyydentunnustus*. Koodausta tein haastateltava kerrallaan ja huolehdin siitä, että kunkin haastattelusta poimitut aineistositaatit pysyivät yhdessä. Tämän jälkeen yhdistin eri haastateltavien kerronnat yhteen. Näin aineiston ensimmäisen koodauskierroksen jälkeen minulla oli esimerkiksi uusi muodostettu Word-dokumentti Koulutus, joka sisälsi haastateltavittain kaikki koulutukseen liittyvät merkitykselliset alkuperäisilmaukset. Säilytin myös alkuperäiset haastattelut koodauksiin. Palasin niihin analyysin aikana tarkastellessani haastateltavan kertomaa kokonaisuutena ja tarkastellessani ajallista kerrontaa.

Koodatessani en rajannut koodia vain sanojen tai lauseeseen, vaan poimin merkityksellisiä ajatuskokonaisuuksia ja etsin sekä ilmisältöjä (semantic) että piilomerkityksiä (latent). Analyysini ei rajoittunut näin vain suoraan sanottuun, vaan olin kiinnostunut myös sanojen ja ajatusten saamista tulkinnallisista sisällöistä ja merkityksistä sekä merkityksellisen asian kontekstista. (Braun & Clarke 2006; Vaismoradi ym. 2013.) Poimitut ajatuskokonaisuudet olivat täten toisinaan varsin pitkiä. Sama merkityksellinen ajatuskokonaisuus saattoi sisältyä useaan teemakokonaisuuteen, jolloin sijoitin sen molempiin. Esimerkiksi puheen luvattomista poissaoloista koulussa tulkituin kuvaavan niin ongelmallista käytöstä nuoruudessa kuin opiskeluasenteita ja koulutukselle annettua merkitystäkin (ks. Braun & Clarke 2006).

Tutkimusprosessin aikana tutkimukseni oli täsmentynyt ja rajautunut, joten koodauksen toisessa vaiheessa etsin aineistosta vanhemmaksi tuloon, vanhemmuuden

jakamiseen ja koulutukseen, työhön ja toimeentuloon liitettyjä merkityksellisiä ilmauksia. Kussakin teemakokonaisuudessa lihavoin poimitujen ajatuskokonaisuuksien sisältä näihin aiheisiin kytkeytyviä merkityksellisiä asioita, pilkoin tarvittaessa ajatuskokonaisuuksia osiin ja lisäsin koodeja. Esimerkiksi vanhemmuuden jakamisen kohdalla lisäsin koodit *vanhemmuuden jakaminen: juridinen vanhemmuus, huoltajuus* ja *vanhemmuuden jakaminen: oheneva isyys*.

Vanhemmuuden jakamisessa olin jo alkujaan kiinnostunut juridisesta vanhemmuudesta, joten tätä teemaa halusin tarkastella myös haastatteluaineiston avulla. Esimerkiksi kysymys isyyden tunnustamisesta tai tekemättä jättämisestä oli itseäni erityisesti kiinnostava. Kyselyssä oli ilmennyt, ettei päätös raskaudesta ollut aina yhteinen kuten ei isyydentunnustustakaan tehty aina molempien vanhempien halusta. Tähän kytkeytyi äitiyden ensisijaisuus ja laajemmin sukupuolittunut vanhemmuus äidillä olleen lopullisen päätäntävällän vuoksi. Kyselyn tulokset vahvistivat muutoinkin sukupuolittunutta vanhemmuuden jakamista, joten juridisen vanhemmuuden lisäksi pyrin löytämään ilmauksia, jotka kertovat isien osallisuudesta.

Kyselyn perusteella oli nähtävissä kahtiajakoa lapsitoiveen ja ehkäisyn peittämissä tai unohtamisen välillä. Kyselyssä myös ilmeni etenkin isien kohdalla ennalta annettujen syiden jakautuminen tärkeisiin ja merkityksettämiin, joten haastatteluanalyysissä etsin erilaisia vanhemmaksi tulon perusteluja. Tärkeäksi nousivat oikea-aikaisuuden tarkastelu iän ja elämäntilanteen myötä, sisäisten ja ulkoisten syiden erottelu sekä aiemmissä tutkimuksissa esitetty oletus vahinkoraskaudesta (ks. esim. Vikat ym. 2002). Tämän myötä lisäsin koodauksen toisessa vaiheessa esimerkiksi Raskaus ja merkitykselliset vanhemmaksi tulon tekijät -teeman alle koodit *raskaus: yllätys ja elämäntilanne: vakaa parisuhde*.

Kouluttautuminen oli tutkimuksessani kolmas ulottuvuus. Kyselytutkimus osoitti, että nuorten vanhempien koulutustaso on keskimääräistä matalampi, joten haastatteluanalyysin avulla lähdin etsimään kouluttautumisen esteitä ja koettuja mahdollisuuksia. Olin kiinnostunut niin yksilön elämään kuin myös rakenteisiin liittyvistä havainnoista, koska kuten luvuissa 2 ja 3 kuvasin kouluttautumista ohjaavat muun muassa erilaiset instituutiot. Koulutuksen osalta koodasin erikseen ajatuskokonaisuuksia, jotka sijoittuivat aikaan ennen lasta ja merkityksellisiä ilmauksia, jotka kytkeytyivät opiskeluihin lapsen synnyttyä. Käytin muun muassa koodeja *opiskelumotivaatio ennen: tekijä sekä syy opiskella: halu saada ammatti*.

Tämän jälkeen ryhmittelin aineistoa tekemieni koodauksieni mukaan, jolloin ensimmäisen koodausvaiheen isojen teemakokonaisuuksien sisälle syntyi pienempiä kokonaisuuksia. Samalla jatkoin aineiston analyysiä lisäämällä poimimiini merkityksellisiin asiakokonaisuuksiin pelkistäviä ilmauksia koodin lisäksi. Esimerkiksi isyydentunnustuksessa kuin myös opiskeluissa merkityksellistä oli kerronta vapaaehtoisuudesta ja pakollisuudesta. Näin merkitsin vanhemmuuden jakaminen: *isyydentunnustus – isyyttä ei tunnustettu, koska ei halunnut pakottaa ja koulutus: aika ennen raskautta – ei opiskelumotivaatiota, haki kouluun pakosta*. Haastateltavat pidin ensin erillään, jotta minun oli

mahdollista muodostaa tiivistyksiä kunkin haastateltavan koko kerronnan perusteella. Tämän jälkeen tarkastelin kutakin muodostamaani teemakokonaisuutta kokonaisuutena, jonka perusteella tarkistin ja muokkasin eri haastateltavien koodauksia yhdenmukaisemmaksi. En kuitenkaan luonut varsinaista koodikirjaa, kuten esimerkiksi Thompson kolmannessa vaiheessaan (ks. Thompson 2022, 1413–1414).

Tutkimukseni rajautumisen seurauksena ensimmäisen koodausvaiheen teemakokonaisuudet *vanhemmuuden määrittely*, *arki* sekä *vanhemmuus ja ikä* sekä vanhemmuuden muodoista *isän ja äidin roolit* sekä *parisuhde* jäivät taustoittaviksi aineistoiksi. Myöhemmässä vaiheessa tutkimukseni vielä rajautui ja tutkimukseen poimittiin mukaan ensimmäisen vaiheen *talous*, *työ*, *apu ja tuki*, *toisten suhtautumisesta* sekä *stereotyyppiat* -teemakokonaisuuksista vain ne koodaukset, jotka kytkeytyivät vanhemmaksi tuloon, vanhemmuuden jakamiseen tai koulutukseen. Koodaus oli aineiston analyysivaiheessa joustavaa: palasin myös näihin taustoittaviin teemakokonaisuuksiin ja tein uudelleen koodauksia poimiakseni muodostamiini teemoihin mukaan tiettyjä merkityksellisiä ajatuskokonaisuuksia.

Koodauksen jälkeen alkoi varsinainen teemojen etsintä, arviointi, täsmentäminen ja nimeäminen. Kolmannessa vaiheessa ryhmittelin koodaamiani alkuperäisilmauksia ja niihin liittämiäni pelkistettyjä ilmauksia. Tavoitteenani oli löytää alkuperäisilmauksista eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia sekä rakentaa suurempia kokonaisuuksia, jotka toimivat alateemoina ja joista yhdessä muodostui alustavia isompia yläteemoja (ks. Braun & Clarke 2006). Tässä kohtaa tietyt haastatteluissa toistuneet teemat erottuivat, mutta uusia teemoja syntyi ryhmittelyn tuloksena (Hirsijärvi & Hurme 2011, 173).

Neljännessä vaiheessa teemat muodostettuani tein niiden arviointia tarkastelemalla koodien yhteensopivuutta ja kuulumista samoihin alateemoihin. Tässä vaiheessa siirsin aineistositaatteja eri paikoille, mikäli ne eivät sopineet kokonaisuuteen, ja muodostin tarvittaessa uusia teemoja. Vertasin muodostamiani teemoja toisiinsa ja hahmottelin teemakarttaa. Työskentelyn tukena toimi aiemmat tutkimukset ja käsitteet erityisesti yläteemojen muodostuksessa. Teoretisointia tuki myös kyselyn analyysin tulokset. Esimerkiksi esitetyt väitteet vanhemmaksi tulon syiden merkityksellisyydestä ohjasivat pohtimaan muodostamieni teemojen keskinäistä suhdetta. (Ks. Thompson 2022, 1414–1415.) Omassa tutkimuksessani puhe opinnoista ja työstä ennen lapsia kytkeytyivät elämäntilanteeseen eikä niistä puhuttu niinkään erillisesti, joten perhebarometrissä käytetyistä ulkoisista syistä (ks. Paajanen 2005) en muodostanut omaa alateemaa.

Viidennessä vaiheessa täsmensin ja nimesin muodostamani teemat. Tässä kohtaa vertasin muodostamiani teemoja alkuperäiseen haastatteluaineistoon sekä kyselyanalyysin tuloksiini. Pohdin, millaisia suurempia kokonaisuuksia haastatteluaineistosta muodostamani teemat ja kyselyn tulokset muodostavat. Tämän tarkastelun myötä osa teemoista vaihtoi paikkaa ja sai uuden nimen. Esimerkiksi juridisen vanhemmuuden jakamisesta tuli oma yläteemansa, ja yhdistin kaksi isyyteen liittyntä yläteemaa (*sitoutunut ja osallistuva isä* sekä *oheneva isyys*) yhdeksi *isän osallisuus* -yläteemaksi. Näin tutkimukseni monimenetelmällinen lähestymistapa vaikutti haastatteluanalyysiin. Vii-

dennen vaiheen tuloksena muodostin lopullisen teemakartan, joka sisältää muodostamani yläteemat alateemoineen sekä yläteemoista muodostamani pääteeman. Teemat olen koonnut taulukkoon 8. Liitteestä 7 löytyy alateemoja kuvaavia aineistolainauksia.

Taulukko 8. Haastatteluaineistosta muodostetut teemat.

Pääteema	Yläteema	Alateemat
Nopeutunut elämänkulkku	Perhetausta ja eletty nuoruus	Nuoruuden kapinointi ja perhesuhteet Vapaa-aika ja kaverisuhteet
	Raskauden yllätyksellisyys	Toive lapsesta nuorena Ehkäisyn käyttö ja tietoisuuden riskin otto Tunnereaktiot raskausuutiseen
	Ei raskaudenkeskeytystä	Raskaudenkeskeytyksen mietintä Äidin päätös pitää lapsi Liian myöhäinen ajankohta
	Oikeanlainen elämäntilanne ja oikeaikäisyys	Vanhemmaksi tulon luonnollisuus Oma kompetenssi vanhempana ja kokemus iästä Nuoruus resurssina Oleva ja tuotettu elämäntilanne Halu ja tarve muutokseen
	Nuorena vanhemmaksi tulon kulttuurinen malli	Vanhemmaksi tulon ylisukupolvisuus Uskonnollisuus ja sosiaalinen yhteisö
Sukupuolittunut vanhemmuuden vastuu	Juridisen vanhemmuuden perinteiset jakotavat	Juridinen isyys äidin valintana Isyydentunnustuksen itsestäänselvyys Huoltajuus ja asumisratkaisut
	Isän osallistuminen	Vastuullisen vanhemmuuden dilemma Elämäntilanteen tuottamat haasteet ja tarjoama tuki
Kouluttautumisen mahdollisuudet ja haasteet	Koulutuksellinen tausta	Lukija vai tekijä -kokemus Koulutukselliset tavoitteet ja jatko-opinnot Koulutusvalintojen sosiaalinen luonne Kodin koulutuksellinen malli
	Kouluttautumisen arvo ja opiskelumotivaatio	Koulutuksen itseisarvo ja välinearvo Vanhemmuuden vaikutus koulutukseen Näyttämisen halu ja tarve
	Äitiyden ihanteellinen paikka ja vanhemmuuden jakaminen	Hoivan jakamisen käytännöt Lapsen paras Jaksaminen ja ulkopuolinen tuki
	Opiskelijavanhempien taloudellinen asema ja työssäkäynti	Opiskelevan taloustilanne Elatusvelvollisuus Opintojen ohessa työskentely Taloudellinen tuki opintoihin
	Koulutuksen käytännöt, asenteet ja ideaalit	Opiskelumoduot ja koulutuspolittiset ratkaisut Henkilöstön asenne ja joustavuus Nuorten vanhempien erityisyys ja opintojen sosiaalisuus

Kuudennessa ja viimeisessä vaiheessa kirjoitin analyysini tulokset auki vastatakseni tutkimuskysymyksiini. Osa muodostamistani haastatteluteemoista rakensi kyselyn kanssa suurempia kokonaisuuksia, ja osa teemoista täydensi itsenäisinä kokonaisuuksina kyselyn tuloksia. Samalla tein vielä pieniä muokkauksia joidenkin teemojen nimiin, jotta ne kuvasivat paremmin sisältöä rakentaen suurempia kokonaisuuksia.

Kirjoittaessani sijoitin tekstiin alkuperäisilmauksia todentamaan tehtyä analyysiiä ja teemojen yleisyyttä (ks. Braun & Clarke 2006; Thompson 2022). Sitaateissa olen käyttänyt erikoismerkintöinä kolmea pistettä (...) kuvaamaan kesken jäänyttä lausetta tai sitaatin alkua, mikäli sitä ei ole esitetty alkujaan kokonaisena. Suluissa kaksi viivaa (--) tarkoittaa kyseisestä kohdasta puuttuvaa tekstiä ja olen käyttänyt sitä yhdistäessäni saman puhujan lauseita kokonaisuudeksi. Chat-haastattelujen aineistositaateista olen korjannut lyöntivirheet, lisännyt välimerkkejä sekä poistanut tallentuneet kellonajat ja päivämäärät luettavuuden parantamiseksi. Pyrkimys on ollut tehdä aineistositaateista lukijaystävällisempiä ja tiiviimpiä kadottamatta kuitenkaan niiden rikkautta ja merkityksiä (Eskola & Suoranta 2014). Hakasulkeisiin olen lisännyt tekemiäni huomautuksia selventämään kokonaisuutta.

Temaattisen analyysin yhteydessä muodostin eri teemojen sisällä kokoavia yhteenvetoja, joiden tarkoitus oli tuoda teemojen sisällä ilmennyttä nuorten vanhempien erilaisuutta paremmin esille. Nuoruudesta ja vanhemmaksi tulosta muodostamieni koontien ei ollut tarkoitus jaotella nuoria vanhempia tietynlaisiksi pelkistetyiksi ideaalityypeiksi, mikä monesti tyypittelyssä on tapana (ks. Eskola & Suoranta 2014, 182–185). Kuvauksilla pyrin tekemään näkyväksi tutkittavien erilaisia kokemuksia elämästä ennen lasta ja vanhemmaksi tulon merkitseville tekijöille annettuja painoarvoja. Nuoruuden kuvauksissa keskiöön nousi tavallisuus, johon peilaten nuoret kuvasivat omaa elämäänsä (ks. myös Tolonen 2002). Raskauden yllätyksellisyys, toivottu ja oikeanlainen elämäntilanne sekä nuoren vanhemmuuden kulttuurinen malli taas olivat eri tavalla nuorille vanhemmille merkityksellisiä. Tämän perusteella oli tunnistettavissa erilaisia nuorten vanhempien ryhmiä.

Neljän eri vastuumuodon avulla halusin kuvata sitä, kuinka erilaiset tavat jakaa vastuuta lapsesta olivat tuottaneet nuorelle vanhemmalle erilaisen roolin vastuunjakajana. Nuorten vanhempien osallisuuteen vaikutti muun muassa eron jälkeiset tavat jakaa vanhemmuutta. Tarkastelun keskiössä oli kahteen ulottuvuuteen perustuva jaottelu, joka pohjautui sekä haastateltavien haastatteluiden että heidän kyselyvastaustensa analyysiin. Ensimmäinen ulottuvuus perustui haastateltavan kokemukseen ja näkemyksiin siitä, jakoivatko vanhemmat vastuuta ja missä määrin esikoisen toinen vanhempi osallistui lapsen elämään. Toisena ulottuvuutena oli haastateltavan kokemus omasta aktiivisuudesta ja osallistumisesta sekä siihen liittyneistä haasteista. Tämän perusteella muodostin neljä ryhmää, jotka esitän tarkemmin luvussa 7.3.

Koulutukselle annettua arvoa ja opiskelumotivaatiota tarkastelin teemoittelun lisäksi analysoimalla eri tasoisen koulutuksen suorittaneiden koulutuskuvauksista yhdistäviä tekijöitä ja erottelevia tekijöitä. Tarkastelussa kiinnitin huomiota koulu-

tukselliseen taustaan sekä koulutuksen näkemiseen itseisarvona tai välinearvona. Tarkastelun perusteella muodostin neljä erilaista ryhmää, joiden sisällä nuoria vanhempia yhdisti samanlaiset koulutusratkaisut (ks. luku 8.2.2). Tarkoitus ei ollut muodostaa nuorista vanhemmista laajempia kouluttautujatyyppejä esimerkiksi Eskolan ja Suorannan (2014, 182–185) mainitsema ideaalityyppejä, autenttisia tyyppejä tai mahdollisimman laajoja tyyppejä, vaan teemoja yhdistäviä tyyppikuvauksia. Käyttämäni koulutustasoa jaottelevana tekijänä voidaan pitää varsin ilmeisenä. Useampien kouluttautumiseen vaikuttaneiden tekijöiden pohjalta rakennettujen laajempien koulutustyyppien myötä nuorten vanhempien eroavaisuudet opiskelijoina olisivat ilmenneet selkeämmin.

5.5.3 Haastatteluaineiston luotettavuuden tarkastelu

Jari Eskolan ja Juha Suorannan (2014) mukaan laadullisessa tutkimuksessa arvioidaan koko tutkimusprosessia ja tutkijan subjektiviteetin tulisi olla lähtökohtana. Heille tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline, jolloin ei riitä pelkkä mittauksen luotettavuuden arviointi. Tämän vuoksi tutkimuskentällä osan mielestä reliabiliteetti ja validiteetti eivät perinteisesti ymmärrettynä sovellu laadullisen tutkimuksen luotettavuuden perusteiksi. Tilalle on kehitetty vanhoille termeille uusia sisältöjä sekä kokonaan uusia käsitteitä. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta onkin arvioitu muun muassa sisäisen validiteetin (pätevyyden), ulkoisen validiteetin, reliabiliteetin ja objektiivisuuden kautta. (Eskola & Suoranta 2014, 211–213.)

Yvonna Lincoln ja Egon Guba (1985, 290–327) ovat puolestaan käyttäneet laadullisen tutkimuksen luotettavuuden keskeisinä määritteinä uskottavuutta (credibility), siirrettävyyttä (transferability), varmuutta (dependability) ja vahvistettavuutta (confirmability), jotka he kehittivät alkujaan korvaamaan määrällisen tutkimuksen reliabiliteettia ja validiteettia. Myöhemmin he lisäsivät yhdeksi luotettavuuden kriteeriksi vielä aitous-eettisyyden tai autenttisuuden, jolla he viittaavat tutkijan tietoisuuteen ja harkintaan omien valintojensa vaikutuksista. Omassa tutkimuksessani arvioin näiden käsitteiden avulla haastatteluaineistoni luotettavuutta.

Uskottavuudella luotettavuuden kriteerinä tarkoitetaan sitä, miten tutkittavien ja tutkijan omat käsitykset ja tulkinnat vastaavat toisiaan (Lincoln & Guba 1985). Sen vastineena voidaan pitää määrällisessä tutkimuksessa käytettyä sisäistä validiteettia (ks. esim. Metsämuuronen 2011.) Olen tutkimuksessani pyrkinyt hyödyntämään laadullista haastatteluaineistoa monipuolisesti enkä tukeutuen vain muutamien tutkittavieni kerrontaan. Olen esittänyt pääasiallisesti käyttämieni aineistositaattien yhteydessä niiden esittäjän, jolloin lukija voi päätellä, kenen lainauksesta on kyse. Tämä osaltaan mahdollistaa sen arvioimisen, olenko riittävällä laajuudella tuonut esiin aineiston rikkautta. Tutkittavani eivät kuitenkaan ole lukeneet tai nähneet tekstiäni, mikä osaltaan olisi voinut vahvistaa uskottavuutta. Sen sijaan toinen tutkija on lukenut tekstiäni analyysin eri vaiheissa ja hänen kanssaan käytyjen keskustelujen perusteella

tarkistin ja korjasin analyysiäni (Lincoln & Guba 1985). Uskottavuutta voidaan arvioida myös saturaation eli aineiston kylläntymisen kautta. Aineisto voidaan ajatella kylläntyneeksi, kun uudet tapaukset eivät tuota uutta tietoa tutkimusongelmien ratkaisemiseksi (Eskola & Suoranta 2014, 62). Omassa tutkimuksessani jokaisen nuoren vanhemman tarina oli erilainen tarkasteltaessa kaikkia kolmea keskeistä ulottuvuutta: vanhemmaksi tulon lähtökohtia, vanhemmuuden jakamista ja kouluttautumista, jolloin saturaation saavuttaminen oli jo lähtökohtaisesti mahdotonta. Kuitenkin kunkin ulottuvuuden sisällä oli havaittavissa yhdenmukaisuutta, jota olen tuonut esiin kokemuksellisilla tiivistyksillä.

Siirrettävyydellä viitataan siihen, miten hyvin tutkimustulokset ovat siirrettävissä toiseen kontekstiin. Siirrettävyys onkin Lincolnin ja Guban mielestä yhteydessä ulkoiseen validiteettiin, yleistettävyyteen, mitä heidän mielestään ei tulisi käyttää kvalitatiivisessa tutkimuksessa. He myös täsmentävät, ettei tutkija yksin voi tehdä johtopäätöksiä tulosten siirrettävyydestä. (Lincoln & Guba, 1985, 291–292; 296–298.) Haastattelujen tarkoituksena ei tutkimuksessani ole ollut vahvistaa kyselyvastausten yleistettävyyttä, vaan syventää tietoa. Tutkimuksessani olen kuvannut haastateltaviani perustietojen osalta, jotta lukijan olisi mahdollista saada käsitys siitä, millaiseen kontekstiin esitetty näkemys tai kokemus sijoittuu. Olen myös esittänyt edellä, miten keräsin ja analysoin haastatteluaineiston. Näin olen pyrkinyt mahdollistamaan lukijoille pohdinnan tutkimukseni sovellettavuudesta eri konteksteihin. (Ks. Lincoln & Guba 1985, 296–298, 316; ks. myös Tynjälä 1991, 390.)

Varmuudella Lincoln ja Guba (1985, 298–299, 316–318) viittaavat epävarmuustekijöihin, joiden on ajateltu heikentävän luotettavuutta. Päivi Tynjälä (1991, 391) on nimittänyt tätä tutkimustilanteen arvioinniksi ja tutkijan tulisi huomioida tutkimuksen ja ilmiöstä itsestään johtuvat tekijät ulkoisten tekijöiden lisäksi. Omassa tutkimuksessani omiin ennakko-oletuksiini on ollut vaikuttamassa se, että kyselyn pohjalta oli muodostunut mielikuva kustakin haastateltavasta ennen haastatteluja. Haastateltavat ovat näin jo lähtökohtaisesti edustaneet itselleni tiettyä tyyppiä, joka ei mahdollisesti ole pitänyt haastattelun perusteella paikkaansa. Haastateltavien elämänmuutokset ovat esimerkiksi vaikuttaneet siihen, että olettamani kotona oleva nuori äiti onkin ollut opiskeleva nuori äiti. Omiin ennakko-oletuksiin on kyselyn lisäksi vaikuttanut se, että jatkoin tutkimusta pro gradu -tutkielmani pohjalta, jossa olin perehtynyt nuorten äitien opiskelukokemuksiin. Nuorten isyys taas on Suomessa ollut hyvin vähän tutkittu aihe, jolloin omia ennakko-oletuksiani ovat vahvistaneet ulkomaiset tutkimukset kotimaisen sijaan. Näissä maissa isyys voi kuitenkin sijoittua hyvin erilaiseen yhteiskuntaan eikä tulosten siirrettävyys ainakaan suoraan sellaisenaan ole mahdollista.

Vahvistettavuus on Lincolnin ja Guban (1985, 300) määritelmien mukaan yhteydessä objektiivisuuteen, ja siinä keskeistä on tulkintojen saama tuki aiemmista tutkimuksista. Omassa tutkimuksessa teen vertailua aiempaan tutkimuskirjallisuuteen vuoropuhelun luomiseksi, jolloin aiemmat tutkimustulokset voivat vahvistaa omia tulkintojani. Toisaalta olen esittänyt myös omien tulosten erovaisuuksia aiemmasta, jolloin

omien tulkintojeni arviointia suhteessa toisten esittämiin tulkintoihin on helpompi tehdä. Olen käyttänyt tutkimuksessani aineistositaatteja, jotta tekemieni tulkintojen seuraaminen olisi helpompaa sekä lukijan arvioitavissa (Ruusuvuori ym. 2010, 27).

Omaan objektiivisuuteeni merkittävästi vaikuttanut tapahtuma oli tutkimusprosessin aikana äidiksi tulo. Esikoiseni syntyi haastattelujen aineistonkeruun jälkeen, joten haastatteluja tein lapsettomana ja tulevana äitinä, mutta analyysin olen tehnyt pääasiallisesti itse äitinä ollessa. Esikoiseni syntymä ei tapahtunut niin sanotusti oppikirjan mukaisesti, vaan jouduin tilanteeseen, jossa en voinut itse vanhempana vaikuttaa asioiden kulkuun. Tämän kokemuksen, kuin myös äitinä eletyn ajan myötä, on nuorten vanhempien haastattelupuhe varmastikin näyttäytynyt itsestäni erilaiselta. Olen voinut enemmän samaistua tutkittavien kertomaan. Toisaalta omat äitiydenkokemukseni ovat voineet ohjata tulkintojen tekoa, vaikka tutkijana olen pyrkinyt objektiivisuuteen. Guba ja Lincoln (2005, 207) ovatkin korostaneet, että tutkijan on tärkeää tiedostaa oma samanlaisuus ja eroavaisuus tutkittavista.

5.6 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimuksen teossa luotettavuuden sekä tutkijan roolin ja tekemien ratkaisujen lisäksi on tärkeä pohtia tutkimuksen eettisyyttä. Erityistä asioiden tiedostamista ja eettisten kysymysten pohdintaa voidaan vaatia tutkittaessa sensitiivisiä ja henkilökohtaisia aiheita (Hämäläinen ym. 2015; Dempsey ym. 2016). Oma tutkimukseni keskittyi vanhemmuuteen, johon kytkeytyi henkilökohtaisten kokemusten lisäksi yhteiskunnallisia odotuksia poikkeavuudesta. Tutkimukseni yhtenä tavoitteena oli lisätä tietoa nuorista vanhemmista, jolloin ihmisten ennakoajatukset heistä voisivat pohjautua enemmän tutkittuun tietoon kuin omiin yksittäisiin havaintoihin. Tutkimus itsessään voidaan näin jo ajatella eettiseksi teoksi (Vehkalahti ym. 2010, 21).

Hain tutkimukselleni lausunnon Turun yliopiston eettiseltä toimikunnalta ja sain sen puoltavana syksyllä 2012. Kasvatustieteen alan väitöskirjoihin ei aineistonkeruun aikaan tyypillisesti haettu eettisen toimikunnan lausuntoa. Tutkimuksien lähtökohdiksi katsottiin riittävän Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeet hyvän tieteellisen käytännön lähtökohdista (ks. TENK 2012) ja ihmistieteiden yleiset tutkimuseettiset periaatteet: 1) tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, 2) tutkittavien yksityisyyden suojaaminen ja 3) vahingoittamisen välttäminen. Omassa tutkimuksessani oli kuitenkin useita näihin periaatteisiin liittyviä seikkoja, joiden vuoksi eettinen ennakoarviointi nähtiin tärkeäksi tehdä.

Tutkittavien itsemääräämisoikeutta olen pyrkinyt kunnioittamaan sillä, että tutkittaville oli täysin vapaaehtoista vastata kyselylomakkeeseen tai osallistua haastatteluun. Osallistumis päätöstä varten annoin tutkittaville kattavasti tietoa tutkimukseeni osallistumisesta sekä sen tavoitteista. Esiinnyin aina omalla nimelläni ja kerroin tutkimukseni olevan väitöstutkimus sekä olin valmis avaamaan käsitettä tarkemmin. Näillä toimilla pyrin myös kasvattamaan tutkittavien luottamusta. Kerroin tutkittaville

kyselyn saatekirjeessä saaneeni heidän tietonsa Väestörekisterikeskuksesta. Tutkittavat olisivat voineet pyytää itsensä poistamista syntyneestä henkilörekisteristä. Samoin heillä oli mahdollisuus kuulla mitä tietoja Väestörekisterikeskus oli heistä minulle antanut. Tämä oli ehdottoman tärkeää, koska tutkittavilla ei ollut mahdollista kieltäytyä tutkimuksestani kuin vasta kyselylomakkeen saatuaan. Tutkimuksesta kieltäytymisen helpottamiseksi en sitonut arvontaa kyselytutkimukseen vastaamiseen.

Tutkittavilla oli mahdollista keskeyttää osallistumisensa haluamallaan hetkellä. Tutkittavien oli esimerkiksi mahdollista kieltäytyä kokonaan haastattelusta, vaikka he olivat ilmaisseet suostumuksensa siihen kyselylomakkeen vastaamisen yhteydessä tai sopineet haastattelun toteuttamisesta. Omasta näkökulmastani haastattelun peruuntuminen etenkin juuri ennen sovittua ajankohtaa tai jopa ollessani itse jo haastattelupaikalla oli turhauttavaa ja vaikutti koko haastatteluaineiston keruuaikatauluihin. Siksi itselleni tutkijana oli helpompaa hiljainen kieltäytyminen jo heti ensimmäisen sähköpostiviestini jälkeen (ks. myös Kosunen & Kauko 2016). Koin tärkeäksi sen, etten lähettänyt sovitun haastattelun peruneille kuin yhden viestin ehdotukseksi uudesta ajankohdasta, jottei osallistumiseen tulisi painostuksen tuntua. Jätin myös lähettämättä useamman muistutuskirjeen kyselyyn poimituille. Samoin tunkeilun välttämiseksi kyselyssä otoksen ulkopuolelle jätettiin suoramarkkinointikiellon asettaneet, vaikka se koskee suoramarkkinoinnin lisäksi vain markkina- ja mielipidetutkimuksia (Väestörekisterikeskus; ks. myös henkilötietolaki 523/1999 30 §).

Tutkittavien mahdollisuus vaikuttaa analyysissä heistä käytettävissä oleviin tietoihin korostui erityisesti haastatteluissa monimenetelmällisen asetelmani vuoksi. Haastattelusta sovittaessa kysyin erillisen luvan hyödyntää kyselylomakkeen tietoja haastatteluun valmistautumisessa. Kukaan tutkittavista ei kieltänyt kyselylomakkeen käyttöä. Monet sen sijaan totesivat, etteivät he enää muista mitä olivat vastanneet. Tämä osaltaan loi erityisen aseman haastattelulle, koska itse tutkijana tiesin asioita haastateltavista, joita he eivät välttämättä muistaneet kertoneensa.

Useat tutkijat jakavat ajatuksen, että haastattelutilanne on vuorovaikutuksellinen prosessi, jossa haastattelijat ja haastateltavat yhdessä tuottavat ja rakentavat tietoa ja merkityksiä. Haastattelutilanteissa luottamuksellinen ilmapiiri tutkijan ja tutkittavan välillä on tärkeä haastattelun onnistumisen kannalta, sillä sen ajatellaan vaikuttavan haastateltavien kerrontaan. Kerrontaan vaikuttaa myös haastattelua edeltäneet ennako-odotukset ja motiivit sekä se, millaisia tunteita haastattelu herättää. (Vähäsantanen & Saarinen 2013, 493–494; Ruusuvoori & Tiittula 2009, 22–23.)

Luottamuksellisen ja hyvän ilmapiirin rakentamiseksi haastattelujen aluksi keskusteltiin arkisten asioiden lisäksi haastatteluideoista ja haastattelun käytännöistä sekä kertosin mitä haastatteluun osallistuminen tarkoittaa. Samalla tulin viestineeksi haastateltavalle omista motiiveistani ja oletetuista toimintatavoista (ks. Kosunen & Kauko 2016). Ennen varsinaista haastatteluosuutta tutkittavat myös allekirjoittivat suostumuksensa haastatteluun sekä haastatteluaineiston käyttöön (ks. liite 6) niissä tilanteissa, kun se oli mahdollista. Kukaan tutkittavista ei kieltäytynyt haastattelun

nauhoittamisesta.⁶⁹ Koin etenkin Skype:n avulla tehtävissä haastatteluisa vapaaehtoisuuden korostamisen ja luottamuksellisen ilmapiirin aikaan saamisen haastattelun alussa erityisen tärkeäksi, koska ei-sanallisen viestien puuttuessa väärinymmärrysten mahdollisuus korostuu.

Vuorovaikutuksellisuudestaan huolimatta haastattelutilanteisiin liittyä aina vallan aspekti eikä tutkijan ja tutkittavan välinen suhde ole samanlainen kuin perinteisessä keskustelussa. (Kosunen & Kauko 2016; Vähäsantanen & Saarinen 2013; Oinas 2004, 222, 224). Haastattelijan tehtävä on kerätä tietoa. Hänen päätösvallassaan on, mitä haastattelussa kysytään ja millainen tieto on tutkimuksen kannalta haastatteluisa tärkeää. Tämä ohjaa muun muassa jatkokysymyksien esittämistä ja vaikuttaa haastattelun kulkuun. Haastateltavan tehtävä taas on antaa vastauksia, ja hänen on mahdollista asettaa kerrontansa rajat esimerkiksi sivuuttamalla kysymyksen. (Vähäsantanen & Saarinen 2013.) Haastattelun aluksi muistutin, ettei kysymyksiin ollut pakko vastata, jos ne tuntuivat esimerkiksi kiusallisilta tai liian henkilökohtaisilta. Olin itse tutkijana sitoutunut siihen, etten esittänyt liaksi lisäkysymyksiä enkä painostanut vastaamisessa. Kuitenkin kasvokkaisessa vuorovaikutustilanteessa voi olla vaikeampaa kieltäytyä vastaamasta kuin esimerkiksi kyselyä täyttäessä. Täten haastattelun aluksi kysymäni lupa yhdistää analyysissä kyselylomakkeen ja haastattelujen tuottamia tietoja toisiinsa näyttäytyä jälkikäteen tiedostamattomana vallankäyttönä. Kysyessäni asiasta tutkittavilla ei ollut vielä tietoa siitä, kuinka henkilökohtaisista asioista puhuisimme. Näin he saattoivat antaa luvan vain sen perusteella, mitä he uskoivat haastattelussa kertovansa. Tämä osaltaan korostaa sitä, että tutkittavan tulisi kyetä ilmaisemaan haastattelutilanteessa, mikäli ei halua vastata esitettyyn kysymykseen tai kertoa lisää aiheesta.

Yritin olla haastatteluisa vastavuoroinen keskustelija, mikä oli nähtävissä lukuisina joo-vastauksina haastateltavien puheeseen. Äitien ansiotyöhön ja lastenhoidon ratkaisuja tutkinut Anne Mattila kirjoitti omassa väitöskirjassaan pyrkineensä reagoimaan luonnollisin tavoin haastattelemiensa kerrontaan ottamatta kuitenkaan kantaa äitien tekemiin valintoihin. Hän halusi näin osoittaa haastateltavilleen ymmärrystään heidän kertomaansa ja tekemiään ratkaisuja kohtaan. (Mattila 2019, 56.) Jaan Mattilan ajatuksen ymmärtämisen osoittamisen tärkeydestä ja tämä mielestäni korostuu erityisesti yhteiskunnallisesti arvolatautuneissa tutkimusaiheissa. Muun muassa Riitta Högbäck ja Sanna Aaltonen (2015, 20) ovat muistuttaneet, että haastateltavilla voi olla tarve kumota omaan viiteryhmään kohdistuvia negatiivisia mielikuvia. Täten tutkijana halusin luoda ilmapiiriä, jossa epätyypillisistä ratkaisuista kertominen olisi mahdollista ilman puolustautumispuhetta.

⁶⁹ Haastattelut nauhoitin puhelimen sovelluksen ja nauhurin avulla. Kaksi tallenninta oli hyvä, sillä etenkin nauhurin käytössä oli teknisiä haasteita.

Erilaiset persoonaan ja vuorovaikutukseen kytkeytyvät seikat tulivat haastatteluisani ilmi. Toiset haastateltavista kertoivat hyvin avoimesti elämästään, ja haastattelu soljui eteenpäin hyvin luontevasti. Toiset taas olivat selvästi varautuneita, mikä ilmeni esimerkiksi lyhyinä vastauksina tai kasvokkain oltaessa katsekontaktin välttelynä. Tällöin omaksi rooliksni jäi olla aktiivisempi (ks. esim. Ruusuvuori & Tiittula 2005). Pysin silti välttämään luomasta kuulustelevaa ilmapiiriä ja kunnioittamaan sitä, kuinka paljon haastateltava halusi minulle elämästään kertoa. Oma vähäinen kokemukseni haastattelijana on kuitenkin voinut liiaksi ohjata haastattelun kulkua enkä ole jättänyt riittävästi tilaa haastateltavien omalle kerronnalle. Erilainen vuorovaikutus haastateltavien kanssa näkyi myös lopuksi. Toisten kanssa keskustelu jatkui varsinaisen haastatteluosuuden jälkeen melko pitkään, ja monet haastateltavissa olivat kiinnostuneita kuulemaan enemmän tutkimuksestani. Toisten kanssa tilanne oli selvästi jännitteisempi eikä yhtä luonteva.

Haastateltavien kerronta kytkeytyi myös valtasuhteisiin, ja roolien lisäksi niitä voivat tuottaa erilaiset henkilökohtaiset ominaisuudet kuten sukupuoli ja ikä sekä muodolliset suhteet ja sosiaaliset asemat (Vähäsantanen & Saarinen 2013; Kosunen & Kauko 2016). Kosunen ja Kauko (2016) ovatkin esittäneet, että haastateltavan vapaa kerronta on sidoksissa haastattelijan ja haastateltavan väliseen valtasuhteeseen ja sen muutoksiin vuorovaikutuksen aikana. En omassa tutkimuksessani kertonut tutkitaville ennalta, etten itse ollut äiti, eikä asia tullut puheeksi kuin muutamien haastateltavien kanssa lopuksi. Haastateltavien kanssa ei näin vanhemmuus tuottanut yhteistä me-asetelmaa, mikä olisi voinut edistää luottamuksen syntymistä (ks. Kosunen & Kauko 2016). Toiset haastateltavista olivat itseäni vain muutaman vuoden vanhempia tai nuorempia, jolloin esimerkiksi kokemukset opiskeluista yhdistivät. Toisten kanssa ikäeroa oli useita vuosia, ja elinpiirimme saattoi olla hyvin erilainen. Itse olin lapsen, korkeasti koulutettu nainen, joka työskenteli tutkijana, kun taas toiset olivat itseäni yli 10 vuotta nuorempia vasta opintojaan aloittelevia äitejä ja isiä. Tämä on voinut joidenkin kohdalla vaikuttaa siihen, kuinka he puhuivat esimerkiksi omista koulutusvalinnoistaan. Samoin etenkin nuorimmat mieshaastateltavat olisivat voineet kertoa asioista avoimemmin ikäiselleen mieshaastattelijalle. Monet haastatelluista pystyivät kuitenkin kertomaan haastatteluissa vaikeistakin asioista, mikä kertonee hyvästä luottamussuhteesta (ks. Hämäläinen ym. 2015; Alakärppä 2022).

Pidin tärkeänä, että haastateltavilla oli mahdollisuus myös haastattelutilanteen jälkeen pyytää jätettäväksi aineiston ulkopuolelle haastattelussa esiin nousseita hyvin arkaluontoisiksi tai henkilökohtaisiksi katsomiaan asioita. Tällöin kunnioitin toivetta jättämällä litteroimatta pyydetty kohdat, jottei näitä salassa pidettäviksi tarkoitettuja tietoja käytettäisi vahingossa tulevaisuudessakaan. Haastateltavat saivat myös halutessaan luettavaksi litteroidun version haastattelustaan, tosin perhevapaideni ja litteroinnin työläyden vuoksi tähän kului ajateltua kauemmin aikaa.

Perinteisesti tutkittavan ja tutkijan vuorovaikutuksen ajatellaan olevan melko vähäistä aineistonkeruun jälkeen, mutta siihen liittyy yhtä lailla epäsymmetriaa kuin

aiemminkin (Kosunen & Kauko 2016). Omassa tutkimuksessani tutkittavat eivät olleet yhteydessä minuun aineistonkeruun jälkeen, joten päätösvalta yhteydenpidosta siirtyi osin tahattomastikin itselleni. Vuosien aikana olen lähettänyt haastatelluille toivottujen haastattelulitteraattien lisäksi tietoa tutkimukseni kulusta sekä tiedon Helsingin Sanomien tekemästä jutusta alustavien tutkimustulosteni pohjalta, jossa oli käydetty myös aineistositaatteja. Tarvittaessa kysyin myös suostumuksen ulkopuolisen litteroitsijan käyttöön haastateltavilta. Näin toimimalla halusin varmistaa tutkittavien luottamuksen säilymisen, koska haastatteluaihe oli heille hyvin henkilökohtainen. Useat haastatelluista ovat kiittäneet informaatiosta ja elämäntilanteiden muutoksille olen saanut ymmärrystä, vaikka niiden seurauksena tutkimukseni valmistuminen on venynyt.

Tulosten raportointiin voidaan yhtä lailla liittää myös vallan aspekti, ja vastapainona tutkijalla on vastuu toimia hyvien ja eettisten tieteellisten käytäntöjen mukaisesti (Kosunen & Kauko 2016). Tutkittavien yksityisyyden kunnioittamiseksi ja suojaamiseksi olen poistanut esitetyistä tuloksista kaikki sellaiset tiedot, joiden perusteella vastaajan henkilöllisyyden pystyisi ulkopuolinen yksiselitteisesti päättämään (Kuula 2015, 205). Tein haastatteluaineiston anonymisointia jo litterointivaiheessa muuttamalla erisnimiä ja tarvittaessa muokkasinkin laadullisia aineistoja lisää kirjoitusvaiheessa anonymiteetin turvaamiseksi. Esimerkiksi tulosluvuissa esitettävissä sitaateissa erisnimet – muun muassa lasten ja puolisoitten, paikkakuntien sekä oppilaitosten ja työpaikkojen nimet – on korvattu hakasulkeissa olevilla huomautuksilla esimerkiksi [vaimo] tai [ammattioppilaitos]. Litterointiyritykselle toimittamistani ääninauhoista poistin tarvittaessa nimitietoja henkilöllisyyksien suojelemiseksi, vaikka yrityksen litteroijia satoi ehdoton vaitiolovelvollisuus. Anonymiteetin suojaamiseksi esitän myös haastateltavien taustatietoja kategorioittain (ks. Kuula 2015, 214–215, 218).

Tutkimuksessa olisi ollut mahdollista käyttää peitenimiä eli pseudonyymejä, joita pidetään usein parempana tapana kuin nimen poistamista kokonaan tai sen korvaamista kirjanmerkillä (Kuula 2015, 215). 32 haastateltavalla pseudonyymejä olisi tullut varsin paljon, ja keksityt nimet olisivat lisäksi voineet olla tai muistuttaa liiaksi jonkun toisen tutkittavan elämään liittyviä nimiä (ks. Kuula 2015, 216). Etunimien käyttöä, vaikka pseudonyymeinä, on myös kritisoitua siitä, että ne tekevät puhujasta helposti lukijoiden mielessä kollektiivisen puhujan ja tietyn kategorian edustajan (Taylor 2012). Tämän vuoksi käytän sitaateissa lyhennettä I1, Ä1, I2, Ä2 jne. haastattelemistani isistä ja äideistä. Kyselyvastaajien kohdalla avovastauksissa käytän vastaavasti heidän vastaajanumeroa, esimerkiksi N200. Anonymiteetin turvaamiseksi olen jättänyt tarvittaessa sitaateista kokonaan pois tunnistamista helpottavia tietoja. Olen esittänyt sitaatteja anonymieinä myös niiden aiheen herkkyyden vuoksi (ks. myös Härmäläinen ym. 2015, 56).

Tuloksista raportointi kytkeytyy myös tutkittavien vahingoittamisen välttämiseen, ja siksi otin jälkikäteen yhteyttä erääseen tutkittavista. Halusin varmistua hänen

haastattelussaan kertomien tietojen käytöstä, koska tutkittavat itse, kuten heidän läheisensä, jotka tietävät tutkimukseen osallistumisesta, pystyvät tunnistamaan tutkittavat anonymisoinnista huolimatta. Tutkimusaiheen henkilökohtaisuuden vuoksi koin tärkeäksi, ettei tutkimukseni kautta paljastui tutkittavien lähipiirille sellaista tietoa, mitä tutkittavat ovat salanneet. Tutkijana en kuitenkaan voi kontrolloida sitä, miten ja mihin tutkimukseni tuloksia käytetään. Tutkimani nuoret vanhemmat puhuttavat ja herättävät monenlaisia mielipiteitä, joten tutkimustuloksiani voidaan käyttää myös nuoria vanhempia vastaan. Tämä siitä huolimatta, että pyrin tutkimuksellani stereotyyppien purkamiseen enkä tuottamiseen. Toisaalta en ole halunnut jättää yleisesti kenties enemmän negatiiviseksi kuin positiiviseksi miellettyjä asioita tutkimukseni ulkopuolelle. Erityisesti nuorten vanhemmaksi tuloon liitetyt tekijät voivat olla joidenkin mielestä kyseenalaisia, ja etenkin alaikäisenä vanhemmaksi tulleita voidaan leimata huonoiksi ja vastuuntunnottomiksi vanhemmiksi tekemiensä valintojen perusteella.

Tutkittavat voivat kokea tulokset osin epäreiluina, sillä olen analysoinut ilmeisten merkityksien lisäksi myös piilomerkityksiä. Tällöin tutkijana olen joutunut pohtimaan, kuinka pitkälle meneviä tulkintoja asioista voin tehdä sillä tietämyksellä, mikä itselläni on asioista. Muodostamani kokemukselliset yhteenvedot olen muodostanut useiden nuorten vanhempien kertoman perusteella, jolloin en ole raportoinut tai tehnyt johtopäätöksiä yksittäisen vastaajan perusteella. Toisaalta samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien esiin tuomiseksi olen esittänyt tuloksissa myös havaintoja pohjautuen yksittäisiin haastateltaviin.

Tutkimukseni on voinut tuottaa stressiä ja muita negatiivisia tunteita tutkimukseen valikoituneille, vaikka pyrkimyksenä on ollut näiden tunteiden herättämisen välttäminen. Perhesuhteisiin on todettu liittyvän jännitteitä, jotka heijastuvat myös tutkimuksen toteuttamiseen (Hämäläinen ym. 2015). Jotkut ovat voineet kokea ärtymystä, suutumusta ja jopa surua ja ahdistusta, kun heitä on lähestytty vanhemmuutta koskevalla tutkimuksella. Tämä etenkin tilanteissa, joissa he eivät ole itse halunneet tai valinneet vanhemmuutta tai heidän mahdollisuutensa toimia vanhempina ovat rajallisemmat kuin omat toiveet. Aiemman tutkimustiedon perusteella on etenkin isin kohdalla voinut tulla eteen tilanteita, joissa kohdejoukkoon kuuluva mies ei ole ollut missään yhteydessä esikoisensa kanssa, ja kenties hänen mahdollinen uusi puolisonsa tai kumppaninsa ei ole tiennyt lapsen olemassaolosta. Kotiin postitettu kirje on näin voinut aiheuttaa hyvin ikäviä tilanteita ja tuntemuksia. Isien tutkiminen on kuitenkin hyvin tärkeää, koska tällöin esiin nousee myös osittain vaiettuja teemoja muun muassa isien oikeuksista, velvollisuuksista ja vastuista. Lisäksi rajaaminen vain ydinperheisiin olisi jättänyt pois perheiden moninaisuuden ja saattanut liiaksi silottaa kuvaa nuorista vanhemmista ja vanhemmuudesta ylipäätänsä. Myös äitien kohdalla on voinut tulla mieleen asioita, joita olisi mieluummin ollut miettimättä tai käymättä läpi, etenkin jos vanhemmuuteen tai nuoruuteen liittyy negatiivisia ajatuksia, kokemuksia ja tunteita (ks. Laitinen & Uusitalo 2007, 318). Toisaalta oman elämän läpikäyminen luottamuk-

selliseksi voi olla myös voimaannuttavaa (Hämäläinen ym. 2015, 59). Eräs haastatelluista isistä kutsuikin haastattelua terapeutiksi.

Tutkimukseni voi tuottaa vahinkoa myös tutkittavien läheisille, koska tutkimuksessa on käsitelty myös heidän henkilökohtaisia asioitaan. Esimerkiksi isän poissaolo voi olla nuoren vanhemman esikoiselle hyvin kipeä kokemus. Olen tutkimuksessani pyrkinyt kertomaan asioista kaikkia osapuolia kunnioittavasti. On kuitenkin tärkeää muistaa, että tutkimuksessani näkökulma esimerkiksi vanhemmuuden jakamiseen on yksin nuoren vanhemman. Hänen esikoisensa toinen vanhempi olisi voinut kertoa asioista toisin.

Aiheen sensitiivisyyden ja yhteiskunnallisuuden vuoksi olen pyrkinyt ehdotmaan huolellisuuteen tutkimusaineiston sekä muodostuneen henkilörekisterin säilyttämisessä. Arvontaan osallistuneiden yhteystiedot hävitin heti arvonnin suorittuani. Haastatteluaineiston keruun päätyttyä hävitin muiden kuin haastattelemani yhteystiedot. Nämä tiedot olen säilyttänyt tutkimusaineistosta erillään.

Tutkimusaineiston mahdollisesta käytöstä tutkimuksessa ja opetuksessa informoin tutkimukseen osallistuneita ja kysyin erikseen haastatelluilta luvan haastatteluaineiston jatkokäytöstä. Tällä halusin varmistaa kerätyn aineiston hyödyntämisen turvallisuudessa. Kerroin tutkittaville sen, etteivät mahdolliset toiset tutkijat saisi kuitenkaan kuin anonymisoituna aineiston käyttöönsä. Tutkimuksen teossa on kuitenkin kestänyt odotettua kauemmin, ja vuonna 2016 tuli voimaan uusi tietosuojasetus. Onkin perusteltua kysyä, onko vuosia sitten annettu suostumus aineiston jatkokäytölle yhä pätevä. Toisaalta kukaan litteraattinsa vuosien jälkeen saaneista haastatelluista ei halunnut vetäytyä tutkimuksesta tai pyytänyt jättämään käyttämättä tiettyjä osia haastattelustaan. Aineiston jatkokäytössä tulee kuitenkin huomioida eri aineistojen rakentuminen toistensa päälle. Etenkin haastatteluaineiston, jossa tutkittavat ovat valikoituneet haastatteluihin heidän kyselyvastaustensa perusteella, käyttö ilman kyselyaineistoa olisi varsin arveluttavaa. Haastatteluissa en kysynyt haastateltavilta taustatiedoista, vain tapahtuneista muutoksista, joten toisille tutkijoille aineisto voisi näyttäytyä hyvin toisenlaisena kontekstista irrotettuna.

Edellä olen kuvannut tutkimukseni lähtökohtia ja tutkimukseni toteuttamista. Seuraavaksi esittelen analyysini tuloksia kolmessa tulosluvussa. Niissä ensimmäisessä keskityn vanhemmaksi tulon taustatekijöihin. Toisessa tulosluvussa tarkastelen vanhemmuutta sosiaalisessa ympäristössä ja kolmannessa pääosassa ovat koulutus ja työ.

6 NUOREN VANHEMMUUDEN LÄHTÖKOHDAT

Tässä ensimmäisessä analyysiluvussani tarkastelen, millainen on nuorten vanhempien elämäntilanne raskauden ilmetessä ja millaisia merkityksiä erilaiset vanhemmaksi tulon liittyvät tekijät saavat. Tietämys nuorten vanhempien taustoista ja vanhemmaksi tulon syistä auttaa ymmärtämään nuorten vanhempien lähtökohtia vanhemmuuteen sekä taustoittaa heidän myöhemmin elämässä tekemiään valintoja.

Luvun aluksi keskityn nuorten vanhempien elämään ennen raskautta. Monissa aiemmissa tutkimuksissa on nuorena vanhemmaksi tulon taustoja tarkasteltu rekisteriaineistoilla (mm. Leppälahti 2016; Lehti 2013). Täten nuorten vanhempien kertomukset elämästään ennen vanhemmuutta ovat jääneet sivuosaan. Siksi omassa tutkimuksessani olin kiinnostunut siitä, millaisia näkemyksiä nuorilla vanhemmilla oli lapsuudenperheistään ja eletystä nuoruudesta. Elämäntilanteen tarkastelussa keskiössä olivat myös pääasiallinen toiminta, asuminen ja parisuhde raskauden ilmetessä, jotka kytkeytyvät nuoruudesta aikuisuuteen siirtymisen kolmeen vaiheeseen (mm. Oinonen 2001). Olin kiinnostunut elämäntilanteesta raskauden ilmetessä, kun taas Ella Sihvonen kollegoineen keskittyi omassa tutkimuksessaan nuorten äitien elämäntilanteeseen lapsen syntyessä (ks. Sihvonen ym. 2020). Tutkimukseni taustoittaa täten myös niitä pohdintoja ja neuvotteluja, joita käytiin, mikäli raskaus ei ollut ennalta toivottu.

Toisessa alaluvussa keskityn vanhemmaksi tulon syille annettuihin merkityksiin. Analysoin raskauden yllätyksellisyyttä, mutta kiinnitän huomiota myös muihin vanhemmaksi tulon kytkeytyviin yksilön elämässä oleviin tekijöihin, kuten parisuhteeseen, kotoa ja lähipiiriltä saatuun malliin, asenteisiin raskaudenkeskeytystä kohtaan sekä ikään ja elämäntilanteeseen. Alaluku tekee näkyväksi tekijöitä nuorten lapsitoiveen taustalla sekä tarjoaa tietoa siitä, miksei raskautta keskeytetty, vaikka se olisi ollut odottamaton yllätys. Yhdessä elämäntilanteen tarkastelun kanssa luku kertoo siitä, millaisena nuorten vanhempien asema näyttäytyy vanhemmaksi tullessa.

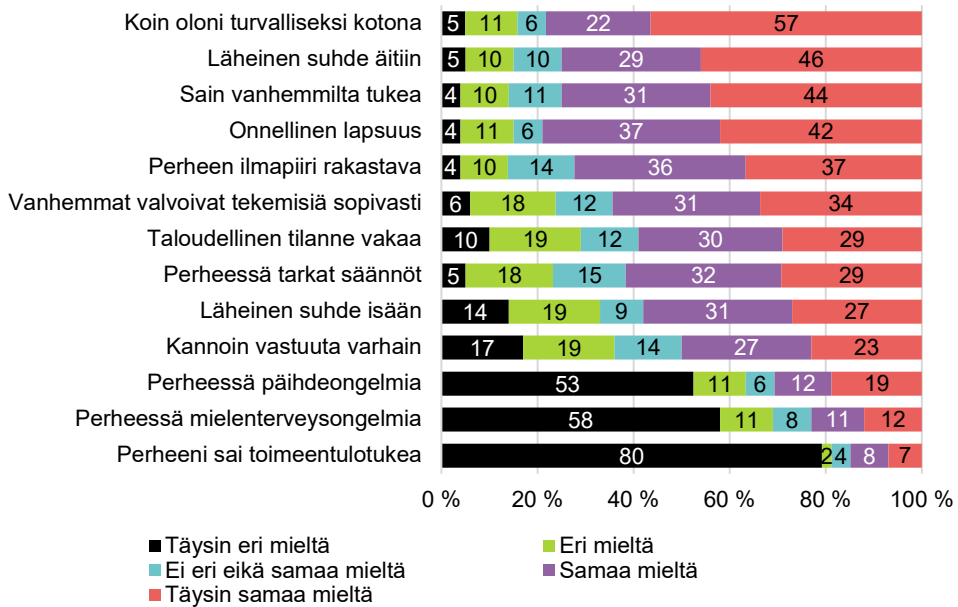
6.1 Nuoren perhetausta ja elämäntilanne ennen vanhemmuutta

Nuoren perhetaustan ja elämäntilanteen tarkastelu perustuu tutkimuksessani sekä kyselyaineistoon että haastatteluihin. Kyselylomakkeella kartoitettiin monivalintakysymyksillä ja osin täydennettävillä avoimilla kysymyksillä nuorten vanhempien lapsuudenperheen rakennetta, asumisratkaisuja, pääasiallista toimintaa sekä suhdetta lapsen toiseen vanhempaan. Kyselylomakkeella esitettiin myös perheeseen ja nuoruuteen liittyviä Likert-väittämiä. Näistä lapsuudenperhettä koskevista väittämissä muodostin pääkomponenttianalyysin avulla kaksi keskiarvomuuttujaa: *hyvä kasvuympäristö* ja *epävakauttavat tekijät*. Nuoruutta kuvaavat jakaumat eivät olleet väittämien luonteen vuoksi normaalisti jakautuneita eivätkä korreloineet riittävästi keskenään, joten tein tarkempia analyysejä kolmiluokkaisilla muuttujilla (ks. esim. Vehkalahti 2014). Haastatteluissa nuoret vanhemmat kertoivat nuoruudestaan ja perhetaustastaan, joiden myötä käsiteltiin ihmissuhteita ja kotoa poismuuttamista sekä elämää raskauden ilmetessä. Perhetausta ja eletty nuoruus-yläteemaa rakentuikin kahdesta alateemasta: nuoruuden kapinointi ja perhesuhteet sekä vapaa-aika ja kaverisuhteet. Haastattelujen myötä oli näin mahdollista syventää kyselyssä kerättyä tietoa.

Lähes puolet tutkittavista oli elänyt lapsuuttaan ja nuoruuttaan kahden vanhemman perheessä ja viidennes osan aikaa. Useimmilla syynä vain toisen vanhemman kanssa asumiseen oli vanhempien ero, ja muina syinä mainittiin muun muassa kuolema, omat tai vanhemman opiskelut toisella paikkakunnalla, oma varhainen kotoa muutto tai isän puuttuminen elämästä. Lähes puolet heistä, jotka eivät olleet asuneet yhdessä molempien vanhempiensa kanssa, kertoivat asuneensa ainakin osan aikaa vanhemman uuden kumppanin kanssa samassa taloudessa. Näin kaikkiaan vajaa kolmannes nuorista oli elänyt alaikäisenä uusperheessä.

Tilastollinen vertailu osoittaa, että asuminen kahden vanhemman kanssa oli ikäisiin verrattuna harvinaisempaa. Samoin nuorilla vanhemmilla oli ikätovereitaan useammin kokemusta uusperheistä. Tilastokeskuksen perhetilastoja tarkastelemalla nähdään, että vuosittain 11–17 prosenttia alaikäisistä on elänyt yhden vanhemman perheissä 1990-luvun alusta 2010-luvun alkupuolelle ja määrät ovat nousseet vuosien saatossa. Vastaavasti uusperheissä eläneiden alaikäisten osuus on ollut 8–10 prosenttia kaikista lapsista (SVT: Perheet 2013, 15, 20). Omat tulokseni vahvistavat Ella Sihvosen ja tutkijakollegoidensa (2020, 172–173) havaintoa siitä, että keskimääräistä nuorempina vanhemmaksi tulevat asuvat keskimääräistä harvemmin kahden vanhemman perheissä. Sen sijaan tulokseni eroavat Lehden ja kollegoidensa (2012) havainnoista, joiden mukaan muulla kuin kahden biologisen vanhemman muodostamalla perherakenteella olisi yhteyttä nuorena vanhemmaksi tulemiseen vain äitien, mutta ei isien kohdalla (Lehti, Niemelä, ym. 2012; Lehti, Sourander, ym. 2012).

Kuvaukset lapsuudenperheestä olivat pääasiassa positiivisia, vaikka aiemmissa kotimaisissa haastattelututkimuksissa (Hirvonen 2000, 69–70; Pulkkinen & Iso-Ilo-mäki 1989) oli havaittu nuorten äitien perhetaustan olleen ongelmallinen ja ristiriitainen. Kuten kuviosta 11 nähdään, selvä enemmistö oli kokenut olonsa turvalliseksi kotona, lapsuus oli ollut onnellinen ja perheen ilmapiiri rakastava.

Kuvio 11. Nuorten vanhempien ajatuksia lapsuudenkodista ja perheestä (%).

Useimmat ajattelivat saaneensa vanhemmilta tukea elämäänsä, ja suhde äitiin oli ollut läheinen. Suhde isään jakoi enemmän vastaajia. Läheiseksi suhteen ajatteli puolet vastaajista, ja vain reilu 40 prosenttia yhden vanhemman kanssa asuneista.⁷⁰ Haastattelussa eräs leikki-ikäisenä vanhempiansa eron kokenut tiivisti monien muiden jakaman kokemuksen siitä, kuinka tärkeitä tekijöitä samassa kodissa asuminen ja yhteisen ajanviettäminen olivat. Ilman niitä suhde isään jäi etäisemmäksi kuin äidin kanssa:

Ä8: No, mä oon eläny pääsääntöisesti vaan oman äidin kanssa. Mun vanhemmat eros sillon, kun mä olin tosi nuori. Oisinko ollu 4- tai 3-vuotias. Ja muuten mulla on tosi hyvä mielikuvasta omasta lapsuudesta. Et äiti on ollu tosi rakastavainen ja pitäny huolta, ja ei nyt isänekään kanssa mitään huonoa oo, mutta sitten se

⁷⁰ $X^2(2, N = 293) = 36,072, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,351$

suhde isään on paljon viilempi. Et ei oo tullu sellasta yhteyttä, niin kun äitiin koskaan.

Haastatteluissa vanhempien omien ongelmien kerrottiin heikentäneen välejä, eivätkä kaikki kokeneet vanhemmillaan olleen riittävästi aikaa lapsille. Monilla suhteet vanhempiin olivat kiristyneet teini-iässä, mutta parantuneet ajan myötä. Kotoa pois muuttamisen koettiin olleen yksi merkittävä jännitteisyyttä lieventänyt tekijä.

Taloudellinen tilanne perheissä oli useimmilla ollut vakaa, eikä toimeentulotukea saaneiden osuus ollut suuri. Toimeentulotuki-väittämän kanssa samaa mieltä oli 12 prosenttia vastaajista, eikä tuki ollut nuorten vanhempien perheitä ikäistensä perheistä erotteleva tekijä. 1990-luvulta 2010-luvulle toimeentulotuen saajien osuus väestöstä on vaihdellut 6–12 prosentin välillä (THL: Toimeentulotuki 2016). Myös Ella Sihvonon kollegoineen (2020) havaitsivat, ettei suurimmalla osalla nuorista äideistä taloudellinen asema ollut erotteleva tekijä. Suomalaisilla nuorilla vanhemmilla ei lapsuudenperheen taloudellinen tilanne näyttäisikään olevan toisia heikompi, mikä erottaa heitä esimerkiksi brittiläisistä nuorista vanhemmista (Kiernan 1997; Manlove 1997).

Nuorten vanhempien lapsuudenkotia ja -perhettä koskevien näkemyksien samankaltaisuutta ja eroavaisuuksia tarkastelin keskiarvomuuttujien avulla. Hyväksi kasvu-ympäristöksi ($\alpha=.90$) nimetty keskiarvomuuttuja sisälsi kuusi vakaata kasvu-ympäristöä kuvaavaa väittämää. Toinen keskiarvomuuttuja oli epävakauttavat tekijät ($\alpha=.69$), joka sisälsi neljä perhe-elämän ongelmallisuudesta kertovaa väittämää. Mallin selitysprosentti oli 62. Tarkemmin keskiarvomuuttujat on esitelty taulukossa 9.

Taulukko 9. Lapsuudenperhettä ja -kotia kuvaavat keskiarvomuuttujat.

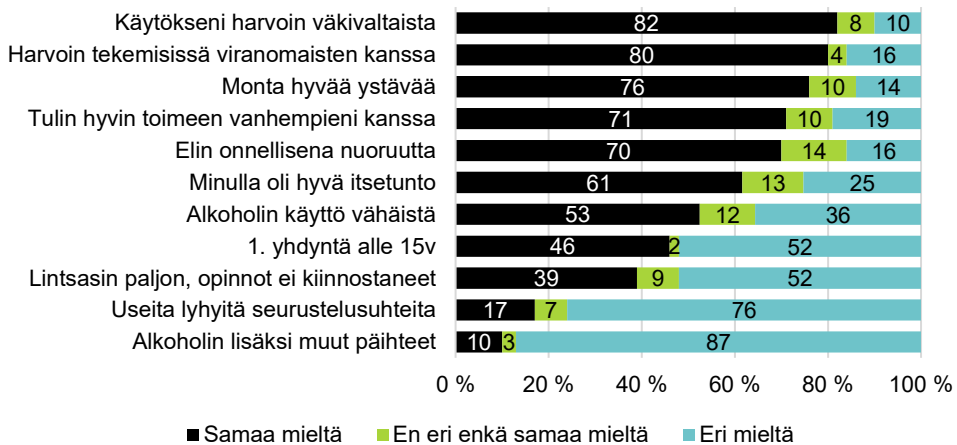
Keskiarvomuuttujat	Keskiarvomuuttujaan sisältyvät / pääkomponenteille latautuneet väittämät
Hyvä kasvu-ympäristö	Vanhempani tukivat minua elämässäni (.82)
	Lapsuuteni oli onnellinen (.78)
	Suhteeni äitini kanssa oli läheinen (.79)
	Perheen ilmapiiri oli rakastava (.79)
	Koin oloni turvalliseksi kotona (.74)
	Vanhempani valvoivat tekemisiäni mielestäni sopivasti (.71)
Epävakauttavat tekijät	Perheeni sai toimeentulotukea ollessani peruskouluikäinen (.81)
	Taloudellinen tilanteemme oli vakaa* (.78)
	Perheessäni oli päihdeongelmia (.58)
	Perheessäni oli mielenterveysongelmia esim. masennusta (.48)

*väittämä käsitelty käänteisenä

Vertailevat analyysit paljastivat sukupuolen erottelevan vähän vastaajia, mutta iällä tai vanhemmaksi tulon iällä ei ollut havaittavissa tilastollisesti merkitseviä eroja. Miehet (ka 4,35) ajattelivat kasvuympäristönsä olleen hyvä hieman naisia (ka 3,85) useammin.⁷¹ Samoin miesten (ka 1,83) perheissä oli ollut epävakauttavia tekijöitä hieman vähemmän kuin naisten (ka 2,35) kodeissa.⁷²

Ennen lapsen syntymää tutkittavat olivat ehtineet elää eri ajanjakson nuoruutta ollessaan eri-ikäisiä esikoisensa syntyessä, eikä tutkimuksessa nuoruutta sijoitettu tietyille ikävuosille. Kyselyssä esitetyissä väitteissä tutkittavia pyydettiin kuvaamaan nuoruuttaan ennen raskauden selviämistä. Haastatteluissa tutkittavat kertoivat itsestään nuorina sijoittaen nuoruuden pääasiassa yläkouluikään ja toisen asteen opintojen alkupuolelle eli aikaan ennen raskautta ja vanhemmuutta. Vanhemmaksi tulo toimi näin tutkimuksessa osin tarkoituksellisenä, mutta myös tutkittavien itsensä tuottamana nuoruuden rajaajana.

Kuviossa 12 on esitettyä kyselyyn vastanneiden ajatuksia nuoruudestaan, joka oli ollut useimmille onnellista aikaa. Selvällä enemmistöllä oli monta hyvää ystävää, ja vanhempien kanssa oli tultu hyvin toimeen. Miehet ajattelivat naisia useammin eläneensä onnellisena nuoruutta (82 % vs. 66 %).⁷³ Samoin miehistä lähes kolme neljästä ajatteli oman itsetunnon olleen hyvä, kun naisista näin ajatteli vain reilu puolet.⁷⁴

Kuvio 12. Nuorten vanhempien ajatuksia nuoruudestaan (%).

⁷¹ U (7562) = 307, z = -2.88, p = ,004, r = 0,16; Md 177,09 vs. 144,87

⁷² U (12012) = 307, z = 3.50, p < 0,001, r = 0,20; Md 125,94 vs. 165,10

⁷³ X² (2, N = 305) = 11,697, p = 0,003, Cramérin V = 0,196

⁷⁴ X² (2, N = 307) = 14,081, p < 0,001, Cramérin V = 0,214

Erilaiset ongelmakäyttäytymisen muodot nuoruudessa eivät olleet nuorten vanhempien keskuudessa yleisiä. Muita päihteitä kuin alkoholia käyttäneet, väkivaltaisesti käyttäytyneet tai viranomaisten kanssa tekemisiin joutuneet olivat selvä vähemmistö vastaajissa. Monella nuorella kyse olikin enemmän runsaammasta alkoholin käytöstä tai lintsuamisesta, kun opinnot eivät kiinnostaneet. Molempien vanhempiensa kanssa asuneilla oli ongelmakäyttäytymistä⁷⁵ vähemmän kuin heillä, jotka olivat asuneet vain toisen vanhempansa kanssa.⁷⁶ Sukupuoli, ikä tai vanhemmaksi tulon ikä eivät sen sijaan olleet tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä siihen, kuinka paljon ongelmakäyttäytymistä ilmeni.

Vaikka nuoruus oli monien kohdalla pääasiassa hyvää aikaa, nuorilla vanhemmilla näyttäisi olevan enemmän kokemusta sijoittamisesta kodin ulkopuolelle kuin ikätovereilla. Kyselyyn vastanneista kahdeksan prosenttia kertoi asuneensa sijaisperheessä, lastenkodissa tai nuorisokodissa, kun vuosina 1995–2013 sijoitettujen 0–17-vuotiaiden osuus koko ikäryhmästä oli 0,8–1,4 prosenttia. Yleisintä sijoittaminen kodin ulkopuolelle oli ollut nuorilla vanhemmilla teini-ikäisenä. Vain hyvin harvat olivat asuneet jo 5-vuotiaina muualla, joten sijoituksen ajankohdan suhteen he eivät poikenneet ikäisistään. (Ks. SVT: Lastensuojelu 2013, 9.) Nuoruuden ongelmakäyttäytyminen näkyi vahvasti kodin ulkopuolelle sijoittamisessa. Kaikkiaan vajaa kolmannes heistä, joilla oli ollut paljon ongelmakäyttäytymistä, olivat olleet sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Asuinpaikalla ei tutkimuksessa havaittu olevan yhteyttä sijoittamiseen kodin ulkopuolelle, vaikka alueellisia eroja on nähtävissä huostaanotettujen osuuksissa koko maan tilastoissa (ks. SVT: Lastensuojelu 2013, 4). Tulos vahvistaa aiempien tutkimuksien havaintoja lastensuojeluasiakkuuden ja nuorena vanhemmaksi tulon yhteydestä (mm. Leppälahti 2016; Heino & Johnson 2010, 279; Kääriälä 2020).

Haastateltujen nuoruuden kuvauksissa korostui lähes kaikilla kaverit tärkeänä sosiaalisena yhteisönä ennen lasta. Heidän kanssaan oli vietetty paljon aikaa, ja heillä oli vahva toimintaa ja käytöstä ohjaava vaikutus. Eroja syntyi oman kaveriporukan koon osalta. Toiset olivat viettäneet aikaa isolla joukolla kaupungilla ja kylällä sekä harrastuksissa. Toiset kertoivat kuuluneensa pieneen kaveriporukkaan ja muutamilla

⁷⁵ Nuoruudessa ollutta ongelmakäyttäytymistä tarkastelin väkivaltaisen käytöksen, viranomaisten kanssa tekemisiin joutumisen, muiden päihteiden kuin alkoholin käytön ja lintsuamisen perusteella. Keskinäisten korrelaatioiden vähäisyyksien vuoksi en muodostanut väitteistä keskiarvomuuttujaa, vaan luokittelin vastaajat sen perusteella, kuinka monen väittämän kanssa vastaajat olivat eri mieltä. Kaikkiaan 13 prosenttia vastaajista oli samaa mieltä vähintään kolmesta väittämästä, joten heidät luokiteltiin nuoruudessa paljon ongelmakäyttäytymistä -luokkaan. 17 prosenttia mainitsi kaksi väittämää (jonkin verran ongelmakäyttäytymistä) ja 31 prosenttia mainitsi vain yhden neljästä väittämästä (vähän ongelmakäyttäytymistä). Loput 40 prosenttia oli kaikkien väittämien kanssa samaa mieltä eli heillä ei ollut ongelmakäyttäytymistä.

⁷⁶ $X^2(3, N = 306) = 12,309, p = 0,006, \text{Cramérin } V = 0,201$

äideillä oli ollut vain paras ystävä, jonka kanssa oli oltu vapaa-ajalla. Jotkut haastatelluista olivat alkaneet seurustella esikoisen toisen vanhemman kanssa melko nuorina, yläasteikäisinä, jolloin kumppanin kanssa oli vietetty paljon aikaa. Kumppani oli usein kuulunut myös samaan kaveriporukkaan. Muutamat haastateltavista puhuivat yksinäisyydestä. Koulussa oli tunnettu itsensä ulkopuoliseksi eikä todellisia ystäviä ollut. Osalla omaa erilaisuuden kokemusta oli lisännyt joutuminen koulukiusatuksi.

Toinen yhdistävä elementti oli, että omaa nuoruutta peilattiin vallitseviin ihanteellisen nuoruuden käsityksiin. Muun muassa Tarja Tolonen (2002) on todennut tavallisuuden tai normaaliuden olevan nuorille tyypillinen tapa kuvata elämäänsä. Haastatteluissa kyselyn jo osin paljastamat erilainen toiminta ja käytös saivat syvyyttä, ja haastateltavien kerronnasta oli löydettävissä neljä erilaista oman nuoruuden kuvausta. Oli 1) itseään tavallisiksi kuvanneita nuoria, 2) nuoria, jotka kokivat olleensa hieman kapinallisempia, 3) heitä, joiden nuoruuteen liittyi tavallista enemmän ongelmia, esimerkiksi erilaisia käytös-, päihde- tai mielenterveysongelmia sekä 4) heitä, jotka kokivat olleensa tavallista kiltimpiä ja kunnollisempia nuoria.

Normaaleiksi nuoriksi itseään kuvanneilla tavallisuutta tuottivat oma haasteellinen käytös sekä nuoruuden määrittäminen kapinavaiheeksi, johon kuului tunteiden räiskymistä. Normaaliutta rakennettiin korostamalla toisten nuorten ongelmallisempaa käytöstä ja ongelmanuorista haluttiin erottautua. Normaalius liittyi myös toimintaan. Useilla itseään tavallisiksi nuoriksi kuvanneilla tutkittavilla aika oli kulunut harrastuksissa ja kavereiden kanssa. Myös yläasteikäisenä alkanut parisuhde oli harrastusten ohella rauhoittanut nuoren toimintaa. Toiset kertoivat olleensa paljon kotona.

V: No mitä sitte, miten kuvailisit et millanen nuori sä olet ollut?

Ä9: [naurahdus] Jaa. En mä nyt ihan hirveen kauhee oo ollu, mutta siis sellane aika perus, jotain vähän vastaantaistelua ja siis silleen. Me kuitenkin [miehen] kanssa alettiin sit seurusteleen, ku mä olin niin nuori, et mä olin silloin 15, niin ehkä se sit sen jälkeen aika hyvin rauhottu.

Suurin osa tavallisiksi itseään kuvanneista kertoi hoitaneensa opiskelut asetettujen odotuksien mukaisesti eikä opintoja ollut laiminlyöty. Koulunkäynnistä huolehtiminen osaltaan vahvasti ajatusta itsestä tavallisena nuorena, kuten erään isän nuoruuden kuvauksesta ilmenee:

I3: No kai mä olin aika keskiverto, keskivertonuori. Että en ehkä mikää, en mikään rauhallisimmasta päästä, mutta en nyt mikään ihan pahinkaa, että koulut kävin ihan silleen kunnialla, kunniallisesti loppuun.

Toiset haastateltavista liittivät nuoruuteensa enemmän nuorille asetettujen sääntöjen testaamista ja rikkomista. Nämä nuoret kertoivat uhmanneensa vanhempiensa tahtoa, ja kavereiden kanssa aikaa vietettäessä omat toiveet ja halut ohjasivat toimintaa. Itseä luonnehdittiin villiksi, vaikeaksi ja omapäiseksi ja oman murrosiän ajateltiin olleen hankalaa aikaa. Näiden tutkittavien nuoruuteen olivat kuuluneet alkoholi tai tupakka, mutta kerronnassa korostui, ettei muihin päihteisiin ollut koskettu. Pääasiassa toimittiin yhteiskunnan asettamien raamien sisällä eikä lakeja rikottu muutoin kuin vähäisesti. Enemmistö näistä nuorista oli hoitanut opiskelunsa vähintäänkin kohtuullisesti, vaikka joskus koulusta oltiin luvatta pois. Toisilla etenkin liikuntaharrastukset olivat vieneet paljon aikaa, mikä toi vastapainoa muulle toiminnalle. Samalla syntyi ristiriitaa kapinoivan ja tunnollisen nuoren roolin välillä.

Ä15: Mä olin hyvin kapinoiva. Et mul oli hirveen tiukka kasvatus ja ihan mieltömän tiukka kuri, jota mä rikoin ihan kaikin tavoin aivan täydellisesti. Mut sit vähän ristiriitanen asia et mä harrastin [urheilua]. Et mä kävin 17-vuotiaaseen asti yhdeksän kertaa viikossa [treeneissä]. Et mä harrastin, mut silti mä jaksoin ja kerkesin riekkuu ja tekee ne kaikki mitä äiti sanoi, et ei saa tehdä ja en ollut koulumenestyjä, et keskiverto mitä sit on.

Kuten yllä olevasta äidin kertomasta ilmenee, niin oman käytöksen ja toiminnan taustalla oli halu toimia oman äidin asettamia sääntöjä vastaan. Samoin toisilla itseään enemmän kapinoiviksi kuvanneilla, nuoruuden uhmakkuus kohdistui pääasiallisesti omiin vanhempiin eikä niinkään muihin nuoren toimintaa sääteleviin toimijoihin, kuten opettajiin. Oma käytös ja toiminta liitettiin oman paikan etsintään ja sen ajateltiin kuuluvan normaalisti nuoruuteen. Nuorten vanhempien puheessa normaali nuoruus määrittäytyikin eri tavoin.

Joidenkin haastateltavien kohdalla teini-ikä oli ollut suurten muutosten aikaa, jolloin asiat olivat kärjistyneet. Kiinnostus koulunkäyntiin oli laskenut merkittävästi ja oli tullut paljon poissaoloja. Nuorilla oli voimakasta vastusta kotona asetettuja sääntöjä ja omia vanhempia kohtaan, ja toisinaan koko kaveripiiri vaihtui. Oma toimintaa ei niinkään kuvattu enää normaaliksi nuoruudeksi, vaan nuoret tiedostivat rikkoneensa tavallista enemmän rajoja. Toisilla haastateltavista muutos liittyi murrosiän lisäksi merkitykselliseen elämäntapahtumaan. Toisilla taas lapsuudenperheen ongelmat olivat kasautuneet, jonka takia elämässä oli vaikeampi jakso. Rajojen puute mahdollisti monille erilaiset nuoruuteen yleisestikin liitetyt kokeilut, mutta myös yhteiskunnan normeja rikkovan käytöksen. Toisilla alkoholin lisäksi arkeen kuului myös huumeiden käyttöä:

Ä12: Mä olin ehkä sellanen rajojen kokeilija ja sit meiän äiti on ollu aina hirveen huono laittaa niitä rajoja mulle. Ni mulle ei oikeestaan tullu koskaan sitä, et

kukaa oo sanonu että nyt [nimi] riittää. Että tavallaa, nuorihan kokkeilee niin aikaa kunnes sit se raja tulee vastaa. Ja ku sitä rajaa ei koskaan tullu, ni sit taval- laan mentiin sinne äärimmäisyyksii.

Muutamien kohdalla ongelmat nuoruudessa olivat lopulta johtaneet ammattiavun tarpeeseen sekä sijoittamiseen kodin ulkopuolelle. Eräs äiti kertoi, että oli asunut perhekodissa, lastenkodissa ja lopulta teini-iässä ollut sijoitettuna sukulaisensa luona, koska oli ollut sanojensa mukaan ”ongelmanuori”. Elämässä oli ollut tällöin päihteiden käyttöä, lintsamista ja itsetuhoisuutta, eikä haastateltava ollut tullut äitinsä kanssa toimeen. Elämä alkoi kuitenkin tasaantua 16-vuotiaana, vaikka masen- nuksesta ei ollut vielä parannuttu. Vanhasta elämäntavasta haastateltava kertoi ha- lunneensa eroon, koska ”ei kiinnostanut enää reuhaaminen ja rötökset”. Myös toinen äiti kertoi väsyneensä lopulta parin vuoden jälkeen käytökseensä ja saaneensa am- mattiapua tilanteen parantamiseksi, kun oli ollut itse siihen valmis. Toisilla uhka joutumisesta sijoitetuksi kaverien tavoin riitti nuoren ryhdistäytymiseen ja vastuun ottamiseen oppinnoista, kuten eräs äideistä kertoi:

Ä14: Mä en ollu, siis vaiks mä olin itte aika kauhee, mut en mä ollu sielt kau- heimmast päästä. Et sielt kyl osa kavereistaki joutu siis ihan lastenkoteihi ja kou- lukoteihi

V: Oliko sun kohal koskaan mietinnässä se?

Ä14: Oli joo. Mut sit mulla oli semmone ehto, et mun pitäis sit käydä se koulu loppuu kiltisti ja olla tunneil, ni kyl mä sen sit tein.

Toisilla taas uusi parisuhde tai viimeistään lapsi oli rauhoittanut elämää, vaikkei aina ollut eletty yhteiskunnan normien mukaan lapsen syntymän jälkeenkään.

Haastatelluissa oli myös heitä, joiden nuoruutta väritti erilaisuuden kokemus. Heidän nuoruuteensa ei ollut kuulunut juurikaan kapinointia vanhempia tai muita tahoja kohtaan, minkä haastatellut liittivät normaaliin, tyypilliseen nuoruuteen. Eräs äideistä totesikin, ettei hänellä ollut ”murkkuiän kriisejä tai mitään muuta semmosia kahnauksia vanhempien kanssa”. Tyypilliseksi ajateltu nuoruus heijastui myös muu- toin nuoruuden kuvaukseen. Eräs äiti kuvasi itseään erilaiseksi nuoreksi, koska hän ei juonut alkoholia, hoiti isosiskojensa lapsia ja vietti aikaa parhaan ystävänsä kanssa kotona. Toinen taas luonnehti olleensa ”koulun kiltti tyttö”. Haastatellut kuvasivat- kin olleensa kunnollisia, vastuuntuntoisia ja sopeutuvaisia. Osa nosti esiin myös tot- televaisuuden: oli tehty mitä pyydettiin ja vanhempien määräyksien noudattamista kyseenalaistettiin vain omassa mielessä. Näillä nuorilla elämään kuuluikin enemmän salaisesti normaaliin nuoruuteen liitettyjä asioita. Oli käyty muiden nuorten tavoin kaupungilla aikaa viettämässä ja elämässä oli kokeiltu asioita, joista ei kerrottu van- hemmille.

Kapinattomuus ei yksin johtunut nuoren persoonasta, vaan kiltteyden ja epätyypillisen nuoruuden taustalla nähtiin vaikuttavan perheen arvot ja tilanne. Vahvasti uskonnollisessa perheessä kasvanut äiti kertoi, että vielä hänen nuoruudessaan diskot, konsertit ja elokuvat olivat heiltä kiellettyjä. Hän oli tottunut yhteisön normeihin eikä näin osannut kaivata näitä toisten nuorten arkeen kuuluneita asioita. Toisissa perheissä taas oli esimerkiksi alkoholismia, mielenterveysongelmia tai muuten omilla vanhemmilla sellainen elämäntilanne, jonka vuoksi nuori joutui kantamaan vastuuta nuoremmista sisaruksista tai ei halunnut olla itse taakaksi. Osa halusikin muuttaa varhain omaan kotiin saadakseen nauttia itsenäisen elämän tarjoamasta vapaudesta. Tällöin kunnollisuudella ja vastuuntunnolla perusteltiin lupaa poismuuttoon. Eräs 17-vuotiaana kotoa pois muuttanut kuvasi nuoruuttaan ja elämäänsä lapsuudenkodissa seuraavasti:

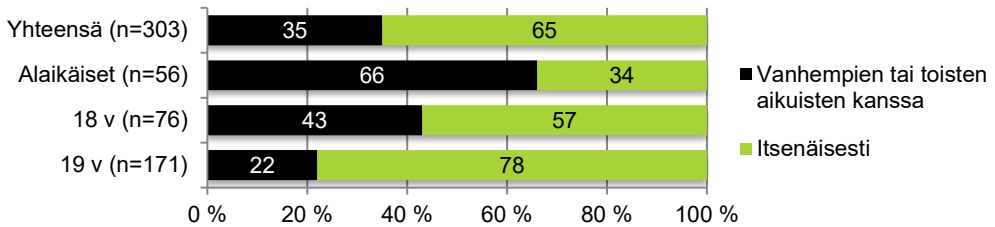
Ä6: No mä olin mielestäni tosi kiltti tyttö ja tein aina kaiken mitä pyydettiin. Mutta sitte, jos vähänki tuli jotain, niin sitte mua mun mielestä rankaistiin aivan liian lujaa. Että mun täyty aina huolehtia pienemmistä sisaruksista, ku äitillä asuttii. Ja viedä niitä kouluu ja päiväkotii ja tehdä ruuat ja kaikki (--). Mun mielestä 13-vuotiaan ei pitäisi 24/7 hoitaa pienempii sisaruksia ja kotitaloutta.

V: No miten se elämä sitte muuttu ku sä muutit pois kotoo?

Ä6: No must tuntu, et ensinnäki mul on kauhee taakka pudonnu harteilta. Ja on vihdoinki saanu ajatella jotain muuta, ku toisia koko ajan, ihan koko ajan, vaikka se on ihan hirveen vaikeeta. Ja, jotenki tuntuu, että no sen alkujärkytyksen jälkeen, niin et mä oisin, ymmärtäisin asioita paljon paremmin ja oon tasapainoempi mielestäni ku äitini.

Kysely osoitti, että selvä enemmistö oli muuttanut pois lapsuudenkodistaan ennen raskauden ilmenemistä. Yleisin asumismuoto oli oma vuokra-asunto, jossa asui yli puolet vastaajista. Kolmannes asui vanhempiansa luona ja lopuilla 13 prosentilla asumismuoto vaihteli. Osa asui omistusasunnossa, toiset opiskelija-asuntolassa, ja muita mainittuja asumispaikkoja olivat muun muassa sijaiskoti, armeija ja kumppanin koti. Kaikkiaan kaksi kolmesta oli asunut itsenäisesti raskauden ilmetessä eli muutoin kuin omien vanhempiansa tai toisten aikuisten kanssa, mikä ilmenee kuvioista 13. Selvästi yleisempää se oli täysi-ikäisillä, mutta alaikäisistäkin kolmannes oli asunut itsenäisesti raskauden ilmetessä.⁷⁷

⁷⁷ $\chi^2(2, N = 303) = 39,381, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,361$

Kuvio 13. Itsenäisen asumisen vanhemmaksi tulon iän mukaan raskauden ilmetessä (%).

Nuorilla vanhemmilla muutto omaan kotiin tapahtui keskimääräistä nuorempana. Vuonna 2010 Suomessa tehdyssä nuorten asumista käsittelevässä tutkimuksessa suurin osa vastaajista oli muuttanut pois lapsuudenkodistaan 18–20-vuotiaana. Reilu viidennes oli muuttanut pois alaikäisenä ja yleisintä muuttaminen oli 19-vuotiaana. Naisilla muuttaminen pois lapsuudenkodista 18–19-vuotiaana oli miehiä yleisempää ja miehillä asepalvelus tai siviilipalvelus teki suuremman hajonnan muuttoikään. (Kuparinen 2011, 16–17.) Verrattuna tämän tutkimuksen tuloksiin ja yleisiin tilastoihin suomalaisten nuorten kotoa poismuuttamisen iästä, nähdään alaikäisenä kotoa muuton olevan verrattain yleistä nuorilla vanhemmilla.

Haastattelut tekivät näkyväksi, että itsenäisyyden lisäksi haluttiin muuttaa aikaisin pois kotoa riitojen ja kodin tukahduttaviksi koettujen olosuhteiden vuoksi. Toisilla taas poismuutto kytkeytyi toisen asteen opintoihin, ja arkipäiviksi muutettiin opiskelija-asuntolaan tai muuten pois vanhempien luota. Pienemmillä paikkakunnilla asuvat nuoret toimivat näin samoin kuin monet ikäisensä (ks. esim. Käyhkö 2017). Tämä heijastui myös itsenäiseen asumiseen. Itä-Suomessa asuneista neljä viidestä ja Pohjois-Suomessa asuneista kolme neljästä asui itsenäisesti raskauden ilmetessä. Etelä-Suomessa itsenäisesti asuminen oli harvinaisinta: siellä asuneista vajaa puolet asui itsenäisesti raskauden ilmetessä.⁷⁸

Selvästi suurin osa, kaksi kolmesta nuorista vanhemmista oli opiskelijoita raskauden ilmetessä, mikä ilmentää koulutuksen keskeistä asemaa suomalaisnuorten elämässä. Tämä myös osaltaan selittää nuorten itsenäistä asumista. Pääasiallisen toiminnan⁷⁹ tarkastelu paljasti, että työttömiä oli lähes yhtä paljon kuin työllisiä, tosin osa työttömistä suoritti esimerkiksi työharjoittelua. Nuorilla isillä opiskeleminen oli äitejä hieman yleisempää. Tulevat isät olivat myös enemmän työvoiman ulkopuolella, mikä selittynee pitkälti asevelvollisuuden suorittamisella. Äidit taas olivat

⁷⁸ $X^2(3, N = 292) = 21,230, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,270$

⁷⁹ Pääasiallista toimintaa raskauden ilmetessä tarkastelin luokittelemalla nuoret vanhemmat työllisiin, työttömiin, opiskelijoiden ja muihin työvoiman ulkopuolella oleviin.

isiä useammin työttöminä.⁸⁰ Vanhemmaksi tulon iällä havaittiin myös olevan yhteyttä pääasialliseen toimintaan⁸¹, mikä ilmenee taulukosta 10.

Taulukko 10. Pääasiallinen toiminta raskauden ilmetessä sukupuolen ja vanhemmaksi tulon iän mukaan (%).

	Työlliset	Työttömät	Opiskelijat	Muut työvoiman ulkopuolella	Yhteensä
Äidit	16	17	64	3	100 (n=220)
Isät	16	4	71	9	100 (n=86)
Alle 18 v	7	7	83	4	100 (n=57)
18 v	12	20	66	3	100 (n=76)
19 v	22	13	60	6	100 (n=172)
Yhteensä	16	13	66	5	100 (n=308)

Kuten taulukosta 10 nähdään, niin 19-vuotiaana esikoisensa saaneet olivat jo ehtineet siirtyä työhön nuorempia useammin, mutta useimmat heistäkin olivat opiskelijoita. Eri puolella Suomea asuneiden vastaajien kesken ei ollut havaittavissa eroja pääasiallisessa toiminnassa.

Tarkasteltaessa yleisemmin suomalaisten 15–19-vuotiaiden pääasiallista toimintaa vuosien 1993–2013 välillä voidaan todeta opiskelijoiden osuuden vaihdelleen 69–80 prosentin välillä. Työllisiä oli vastaavasti 7–20 prosenttia ikäluokasta ja työttömiä 2–9 prosenttia. (SVT: Työssäkäynti 1990–2019, StatFin-tilasto). Jo aiemmin tulevien äitien oli havaittu olevan ikäisiään useammin poissa työstä tai opinnoista (ks. Raatikainen ym. 2005), mutta tutkimuksessani he olivat myös tulevia isiä useammin työttöminä ja työvoiman ulkopuolella. Isien pääasiallinen toiminta taas oli enemmän ikäistensä kaltaista.

Suurin osa nuorista vanhemmista oli ollut vakituudessa parisuhteessa raskauden ilmetessä, joten muiden vanhempien tavoin lapsen saaminen kytkeytyy vahvasti parisuhteeseen (mm. Lainiala 2012, 60; SVT: Syntyneet 2015, 3). Parisuhde heijastui osin myös nuorten vanhempien asumiseen ja reilu puolet nuorista vanhemmista asui raskauden ilmetessä yhdessä esikoisen toisen vanhemman kanssa. 19-vuotiaista yhdessä asui lähes kaksi kolmesta, kun taas alaikäisenä esikoisensa saaneista vain joka neljäs⁸². Täysi-ikäisillä avioliitot olivatkin yleisin parisuhteen muoto, ja 19-vuotiaiden keskuudessa avioliitot olivat yleisempiä kuin toisilla.⁸³ Alaikäiset olivat

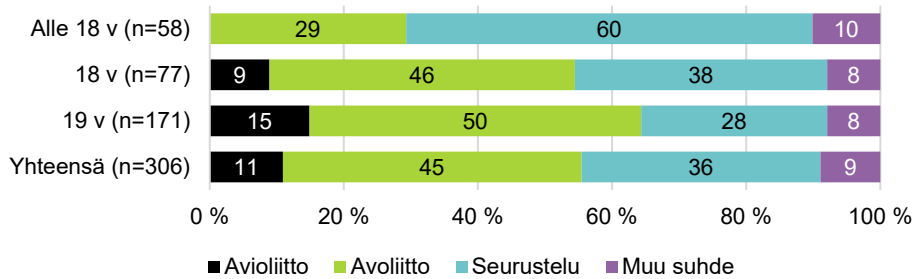
⁸⁰ $X^2(3, N = 306) = 15,112, p = 0,002, \text{Cramérin } V = 0,222$

⁸¹ $X^2(6, N = 305) = 15,479, p = 0,017, \text{Cramérin } V = 0,159$

⁸² $X^2(2, N = 302) = 28,877, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,275$

⁸³ $X^2(6, N = 306) = 26,315, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,207$

useimmiten seurustelusuhteissa. Heidän avioitumisensa oli Suomessa mahdollista poikkeusluvalla aina vuoteen 2019 asti, jonka jälkeen ne kiellettiin kokonaan.⁸⁴ Osalla nuorista vanhemmista oli muunlaiseksi luokiteltu suhde, joka sisälsi muun muassa erilaiset tapailusuhteet, yhden yön suhteet ja jo päättyneet parisuhteet. Kuviossa 14 on esitettyinä eri suhdetyypit vanhemmaksi tulon iän mukaan.

Kuvio 14. Eri-ikäisenä vanhemmaksi tulleiden suhde toiseen vanhempaan raskauden ilmetessä (%).

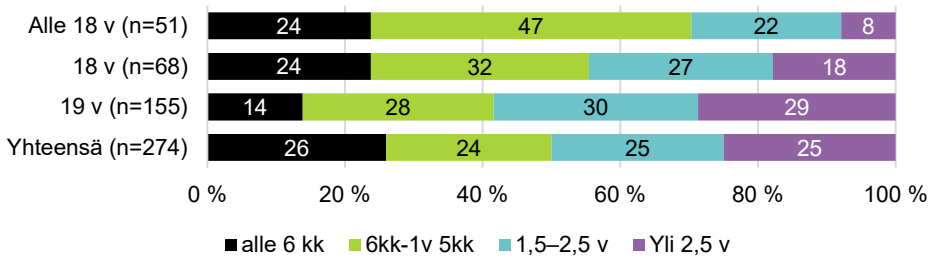
Iän lisäksi oli havaittavissa alueellisia eroja.⁸⁵ Etelä-Suomessa asuneilla seurustelusuhdet olivat muualla asuneita yleisempiä: puolet siellä asuneista oli seurustelusuhdetessa, kun muualla asuneista vajaa kolmannes. Avioliitot olivat yleisimpiä Pohjois-Suomessa: siellä asuneista reilu neljännes oli naimisissa.

Parisuhteen keston analyysi paljasti nuorten vanhempien suhteiden olleen verrattain pitkiä ikä huomioiden. Pisimmät vakituiset suhteet raskauden ilmetessä olivat kestäneet yli 6 vuotta, kun taas lyhyimmät seurustelusuhdet vain kuukauden. Muissa kuin vakituksissa suhteissa kirjo oli laaja. Siinä missä toiset suhteista olivat olleet yhden yön mittaisia, jotkut olivat olleet monia kuukausia. Pari vastaajista kertoi muunlaisen suhteensa kestäneen kolme vuotta. Alaikäisenä lapsen saaneilla suhteet olivat kestäneet lyhyemmän aikaa, mutta heistäkin vajaa kolmannes oli ollut vähintään 1,5 vuotta yhdessä kumppaninsa kanssa.⁸⁶ Kuvioista 15 ilmenee myös se, että alaikäisten suhteet olivat muutoinkin melko vakiintuneita: vain vajaalla neljänneksellä suhde oli kestänyt alle puoli vuotta.

⁸⁴ Vuoteen 2000 asti luvan myönsi presidentti, ja tämän jälkeen poikkeusluvan myönsi oikeusministeriö. Yhtenä syynä poikkeusluvan hakemisen ja usein myös saamiseen on ollut juuri raskaus tai raskaus ja uskonnollinen vakaumus yhdessä. (ks. esim. Oikeusministeriö 2018). Alaikäisillä avioliitot ajoittuvat näin enemmän raskauden ilmenemisen jälkeiseen aikaan.

⁸⁵ $X^2(9, N = 295) = 39,324, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,203$

⁸⁶ $X^2(6, N = 275) = 17,199, p = 0,009, \text{Cramérin } V = 0,177$

Kuvio 15. Eri-ikäisenä vanhemmaksi tulleiden vakituisten parisuhteiden kesto raskauden ilmetessä (%).

Nuoreen isyyteen kytkeytyi nuori äitiys ja myös suurin osa nuorten äitien esikoisten isistä olivat verrattain nuoria lapsen syntyessä. Esikoisen toisen vanhemman ikä vaihteli 15–47 vuoden välillä, mikä heijastui ikäeroihin. Nuorimmat esikoisen toisista vanhemmista olivat enintään kolme vuotta nuorempia ja enimmillään ikäeroa oli lähes 30 vuotta. Ikäero oli tyypillisimmin kaksi vuotta. Tarkempi analyysi paljasti eroja niin sukupuolen kuin vanhemmaksi tulon iänkin osalta. Nuorista isistä vain joka kymmenellä tulevan esikoisen äiti oli vähintään kolme vuotta vanhempi. Nuorten äitien kohdalla esikoisen isän ikä vaihteli enemmän samoin kuin ikäero.⁸⁷ Alaikäisinä vanhemmaksi tulleiden kumppanit olivat toisia useammin alle 20-vuotiaita.⁸⁸ Sen sijaan tulevien vanhempien ikäerossa ei ollut havaittavissa tilastollisesti merkitseviä eroja vanhemmaksi tulon iän osalta. Taulukossa 11 on esitettyä esikoisen toisen vanhemman ikäryhmä ja tulevien vanhempien välinen ikäero sukupuolittain.

Taulukko 11. Esikoisen toisen vanhemman ikä esikoisen syntyessä ja vanhempien välinen ikäero (%).

	Esikoisen toisen vanhemman ikä				Esikoisen toisen vanhemman ikä verrattuna nuoren vanhemman ikään				
	Alle 20 v	20–24 v	Väh. 25 v	Yht. (n=219)	Nuorempi tai yhtä vanha	1–2 v vanh.	3–4 v vanh.	Väh. 5 v vanh.	Yht. (n=219)
Äidit	26	53	21	100 (n=219)	14	29	27	30	100 (n=219)
Isät	66	30	4	100 (n=86)	52	37	6	5	100 (n=86)
Yht.	37	47	16	100 (n=305)	25	32	21	23	100 (n=305)

⁸⁷ $X^2(2, N = 305) = 46,498, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,390$ ja $X^2(2, N = 305) = 69,330, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,477$

⁸⁸ $X^2(4, N = 304) = 22,416, p = 0,009, \text{Cramérin } V = 0,192$

Esikoisen toisen vanhemman iän ja ikäeron tarkastelun perusteella nuorten vanhemmuus ei näyttäisi eroavan yleisestä vanhemmaksi tulon iän sukupuolittuneisuudesta (SVT: Syntyneet 2020a; Tilastokeskus: Väestötilastot, julkaisematon taulukko, 2013, henkilökohtainen tiedonanto). Suomalaisten nuorten äitien ikäerot kumppaneihinsa ovat myös hyvin samankaltaisia kuin toisilla länsimaisilla nuorilla äideillä (mm. Ekéus & Christensson 2003, 74; Dudley 2007, 173).

Nuorten äitien kumppaneilla oli useammin lapsia entuudestaan kuin nuorten isien kumppaneilla. Aiemmat lapset olivat kuitenkin harvinaisia, ja kaikkiaan vain kahdeksalla prosentilla esikoisen toisista vanhemmista oli entuudestaan lapsi tai lapsia. Lasten lukumäärä vaihteli 1–4 lapsen välillä. Useimmiten lapsia oli vanhimmissa, vähintään 25-vuotiailla esikoisen toisilla vanhemmilla. Sen sijaan kenelläkään alle 20-vuotiaista esikoisen toisista vanhemmista ei ollut lapsia.⁸⁹ Toiset vanhemmat olivat saaneet esikoisensa keskimäärin 23-vuotiaina, joten he olivat olleet keskimääräistä nuorempia vanhemmaksi tullessaan (SVT: Syntyneet 2020a; Tilastokeskus: Väestötilastot, julkaisematon taulukko, 2013, henkilökohtainen tiedonanto). Nuorimmat toisista vanhemmista olivat olleet tuolloin 16-vuotiaita ja vanhimmat 31-vuotiaita.

Toisten vanhempien osalta oli havaittavissa eroja pääasiallisen toiminnan osalta. Nuorten isien esikoisten äideistä lähes kaikki alle 20-vuotiaat olivat opiskelijoita. Vanhemmilla jako työllisten, työttömien ja muiden kesken oli tasaisempi.⁹⁰ Nuorten äitien alle 20-vuotiaista esikoisten isistä reilu puolet opiskeli ja loput jakaantuivat tasaisesti työllisiin, työttömiin ja muihin. 20–24-vuotiaista puolet olivat töissä, neljännes työttömänä ja vain 14 prosenttia opiskeli. Vanhimmat, vähintään 25-vuotiaat esikoisten isät, olivat töissä (68 %) ja lähes kolmannes oli työttömänä.⁹¹ Pääasiallinen toiminta loi näin erilaiset lähtökohdat nuorten äitien ja isien kohdalla vanhemmuuden jakamiselle. Nuorten vanhempien tausta heijastui myös vanhemmaksi tuloon vaikuttaneisiin tekijöihin, joihin keskityn seuraavaksi.

6.2 Lapsi jo nuorena – sisäisiä motiiveja ja ulkoisia tekijöitä

Vanhemmaksi tulo ja sen taustalla olleet tekijät olivat keskeinen teema niin kyselyssä kuin haastatteluissa. Kyselylomakkeessa kysyttiin ehkäisyn käytöstä ja nuoria vanhempia pyydettiin arvioimaan, kuinka tärkeitä esitetyt 23 syytä olivat lapsen saamiselle nuorena. Väittämien asteikko oli alkujaan kuusiportainen ja tarkemmissa analyyseissä hyödynsin sitä pääasiallisesti kolmiluokkaisena muuttujana (1= ei tär-

⁸⁹ $X^2(2, N = 302) = 53,797, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,422$

⁹⁰ $N = 86, p < 0,001$

⁹¹ $X^2(6, N = 213) = 65,054, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,391$

keänä pidetty, 2= ei tärkeä, mutta ei merkitykseltäkään, 3= tärkeä).⁹² Eri tekijöiden kohdalla lähemmässä tarkastelussani kiinnitän huomiota siihen, keille syyt olivat tärkeitä eikä niinkään siihen, ketkä jättivät ne mainitsematta. Esitettyjen väitteiden lisäksi nuorilla vanhemmilla oli mahdollisuus kertoa vanhemmuutensa taustatekijöistä sanallisesti väittämien jatkona olleessa avokysymyksessä sekä lomakkeen lopun avoimessa kysymyksessä. Avokysymykseen kertyi kaikkiaan 104 vastausta, joiden luokittelu esitetään taulukossa 12.

Taulukko 12. Kyselystä löydetty nuorena lapsen saamisen taustat -luokat.

Pääluokka		Vanhemmaksi tulon merkitykselliset syyt				
		N		N	N	
Yläluokat	Elämäntilanne ja ikä	48	Ehkäisyn käyttö ja abortti	31	Muut syyt	25
Alaluokat	Nuorena jaksaa paremmin	12	Halu pitää lapsi eikä keskeyttää	13	Sekalaiset	16
	Parisuhte, työ ja opinnot	11	Toisen vanhemman halu	6	Terveydelliset syyt	6
	Halu saada lapsia nuorena	8	Vastuun kantaminen	4	Yhteisö	3
	Muutos elämään	8	Raskauden selviäminen myöhään	4		
	Kypsyys ja valmius	6	Tietoinen riski	2		
	Oikea aika	3	Tuki vanhemmilta	2		

Taulukosta 12 nähdään, että elämäntilanteeseen ja ikään liittyviä syitä mainittiin enemmän kuin ehkäisyn käyttöön ja raskaudenkeskeytykseen liittyviä syitä. Nuoruudessa jaksaminen oli kaikkiaan useimmin mainittu syy. Halu pitää lapsi eikä tehdä keskeytystä mainittiin ehkäisyn ja aborttiin liittyen useimmin. Muita tärkeitä syitä olivat muun muassa parisuhteeseen, työhön ja opintoihin liittyvät syyt. Haastattelussa eri tekijöistä puhuttiin osana kokonaisuutta ja haastattelussa ilmeni myös raskauden herättämät tunteet.

Käsittelen seuraavaksi vanhemmaksi tuloon liitettyjä merkityksellisiä tekijöitä yhdistämällä kysely- ja haastatteluaineiston analyysien tulokset. Aineistojen pohjalta oli tunnistettavissa kolme keskeistä merkityksellistä teemaa, jotka kytkeytyivät **1) raskauden yllätyksellisyyteen, 2) elämäntilanteeseen ja 3) saatuun nuoren van-**

⁹² Jätin analyyseistä pois ”en osaa sanoa”-vastanneet, jotta aineiston koko huomioiden oli mahdollista tarkastella paremmin eri tekijöiden keskinäisiä yhteyksiä sekä niiden yhteyttä erilaisiin taustatekijöihin. Sukupuolen, iän ja vanhemmaksi tulon iän kohdalla huomioin myös ”en osaa sanoa”-vastaukset (ks. luku 6.2.4).

hemmuuden malliin. Kukin teemoista rakentui sekä kyselyn että haastattelujen pohjalta, vaikka kyselyn avovastausten luokittelu erosi hieman haastattelujen teemoista. Yhdistämisellä pyrin kuvaamaan kokonaisvaltaisemmin nuorten vanhemmaksi tulon merkityksellisimpiä tekijöitä. Alaluvun lopuksi tarkastelen kyselyn avulla millaisia erontekoja sukupuoli ja ikä tuottivat. Tätä tarkastelua täydennän analysoimalla haastatteluaineistosta, millaisia erilaisia kokemuksellisia erontekoja raskauden yllätykselle ja muille tekijöille annetut merkitykset tuottivat.

6.2.1 Raskauden yllätyksellisyys ja raskaudenkeskeytyksestä kieltäytyminen

Ensimmäinen merkityksellinen vanhemmaksi tulon teema on raskauden yllätyksellisyys ja siihen kytkeytyvä raskaudenkeskeytyksestä kieltäytyminen. Haastateltavilla puhe ehkäisyn käytöstä ja toive raskaudesta kuin myös tunnereaktiot rakensivat raskauden yllätyksellisyyttä. Kyselyn avovastauksissa raskauden yllätyksellisyys esiintyi vastaajien kirjoittaessa raskauden olleen vahinko ja toisaalta korostaessaan raskauden suunnitelmallisuutta. Teemaan sisältyvä väite ”*ehkäisy petti tai unohtui*” oli kyselyssä yksi tärkeimmistä syistä ja se jaotteli nuoria vanhempia lasta nuorena toivoneisiin ja raskauden yllättämiin. Kyselyn väitteistä jälkiehkäisy pillerien toimimattomuus täydensi raskauden yllätyksellisyyden teemaa. Raskaudenkeskeytyksen vakaumuksen vastaisuus, aiempi raskaudenkeskeytyks ja raskauden liian myöhäinen havaitseminen keskeytyksen kannalta taas rikastivat haastatteluanalyysin perusteella muodostunutta ei raskaudenkeskeytyks -teemaa. Myös näkemys siitä, oliko päätös lapsesta yhteinen, sisältyi raskaudenkeskeytyksestä kieltäytymiseen.

Ehkäisyn käyttämättömyyden, pettämisen tai unohtumisen merkitys vanhemmaksi tulon taustalla jakoi nuoria vanhempia (ks. myös Sihvonen ym. 2020). Kyselyyn vastanneista 40 prosenttia piti ehkäisyn pettämistä tai unohtumista erittäin tärkeänä tai melko tärkeänä syynä ja kahdeksalle prosentille vastaajista syy oli ainoa tärkeäksi mainittu syy. Lähes puolelle (46 %) syy ei puolestaan ollut lainkaan tärkeä tai kovinkaan tärkeä. Lopuilla 15 prosentilla ei ollut tärkeydestä mielipidettä tai sen nähtiin olevan ei-tärkeä, mutta ei merkityksetönkään.

Nuoret vanhemmat tiedostivat julkisen diskurssin raskaudesta vahinkona (mm. Vikat ym. 2002; Halonen & Apter 2010), minkä vuoksi toiset korostivat lapsitointa. Kyselyssä eräs 18-vuotiaana äidiksi tullut kirjoitti avovastauksessa:

Molemmat halusivat lapsen ja se tehtiin oikealla ajalla – ei ollut vahinko :)
(N236)

Äidin vastaus ja halu tuoda asia esiin se, ettei lapsi ollut vahinko, vaikkei kyselyssä asiaa tarkasteltu kuin ehkäisyn käyttöön liittyen, korostaa nuoren vanhemmuuden

odotettuja lähtöasetelmiä. Nuoret vanhemmat halusivat tuoda esiin raskaudessa muiden syiden olleen merkityksellisiä kuin ehkäisyn toimimattomuus tai sen tarkoitukseton puuttuminen. Haastatteluissa toive lapsesta ilmaistiin monenlaisin tavoin. Kerrottiin odotetun positiivisen raskaustestin synnyttäneen iloa ja korostettiin ehkäisyn poisjättämisen olleen tietoinen päätös:

V: No miten sitten, miten sä kuvailisit sitä prosessia, tavallaan miten se raskaus selvis sulle?

Ä7: Se itte asiassa oli ihan suunniteltu juttu et se ei ollu yllätys (--). Oli silleen et no jätetään ehkäisy pois ja näin, että tulee jos on tullakseen.

Toiset taas toivat ilmi suunnittelemattomuuden. He kutsuivat raskautta vahingoksi ja kuvailivat raskautta yllätykseksi, koska ehkäisy oli ollut käytössä ainakin pääasiallisesti.

Raskauden tarkoituksettomuutta ja yllätyksellisyyttä kuvastivat myös raskauden selviämisen herättämät tunteet ja ajatukset. Uutisen kuvattiin olleen shokki eikä sitä meinattu uskoa todeksi. Monen tunteet olivat hyvin sekavat tilanteessa, ja suomalaisten nuorten tilanteen kuvauksessa oli paljon samaa mitä toiset länsimaiset nuoret vanhemmat ovat kertoneet (mm. Wilkes ym. 2012; Graham 2013). Tilanteesta teki haastavampaa sen, etteivät monetkaan olleet vielä miettineet vanhemmaksi tuloa nuoren ikänsä vuoksi tai vanhemmuus sijoitettiin kauemmas tulevaisuuteen. Vanhemmuuden sivuuttaminen ajatuksissa vahvasti osaltaan vanhemmuuden olleen yllätys.

V: Millasia ajatuksia sulla oli vanhemmuudesta ennen omia lapsia ja ennen sitä raskausuutista?

I7: No eipä oikein kummempia. Ei ollu oikein tullu ajateltua vielä, kun kumminki oli sen verran nuori, ettei ny vielä tarte omalle kohdalle ajatella.

Ehkäisyn käyttö ja sen merkitys raskauden taustalla ei ollut kaikkien kohdalla selkeä tai yksiselitteinen asia. Käyttämättömyyden mahdolliset seuraukset tiedettiin, vaikkei niitä aina tiedostettu. Kyse ei tutkimuksen nuorten kohdalla ollutkaan niinkään tietämättömyydestä, vaan raskautta ei ajateltu omalle kohdalle mahdolliseksi tai sitä pidettiin hyvin epätodennäköisenä. Siksi raskaudesta ei haluttu puhua vahinkona, vaan puhuttiin mieluummin yllätyksestä, minkä eräs isä toi haastattelussaan esille:

I8: Ollaan puhuttu kyllä et ei se ihan niinku vahinko ollut kuiteskaa. Mut sellanen yllätys.

V: Mitä sä ajattelet et ei vahinko mutta yllätys?

I8: Lähinnä se et... no vanhemmille vois sano, et kertominen ehkäisystä olis voinut olla parempaa. Mut ei, ihan ku mä en olis tietäny. Et ei nyt niin naiivi voi olla et mä väittäisin et mä en olis tietänyt sitä. Mut et tavallaan ei nyt uhkapeliä, mut todennäköisyyksii vastaa pelattii siinä. Ja kävi sit miten kävi.

Jotkut haastatelluista äideistä taas kertoivat, etteivät he uskoneet tulevansa raskaaksi yhden ehkäisy pillerin jäätyä ottamatta tai että yksi suojaamaton yhdyntä olisi merkityksellinen. Toisilla ehkäisyä ei ollut käytetty pitkään aikaan ja tähän liitettiin tietoista riskinottoa. Kuten eräs isistä tuumi kuukausia kestäneestä ehkäisyn käyttämättömyydestä: ”siinä kokeiltihin vähä rajoja”. Lapsen tuloon oli myös varauduttu ja vaikka raskaus ei ollut selkeä toive, sitä ei pidetty pahana asiana:

V: Miten olis teil sillo ollu käytös mitään säännöllist ehkäisyä?

Ä14: Ei.

V: No millasta ku sä nyt aattelet, niin mitä siin sit oli. Et olitteks te puhunu että ku ei käytetä ehkäisyä et näin voi tapahtua?

Ä14: Oltiin me siit puhuttu. Ehkä. Mut ehkä me oltiin taas sil asenteel et ei meil voi käydä tai jos käy ni sit se on vaa tullaksee.

Luottamus siihen, ettei raskaus osu omalle kohdalle on noussut esiin myös aiemmissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Anna Niemelän ja Minna Kelhän tutkimuksen 17 äidistä vain kahta äitiä lukuun ottamatta raskaus oli ollut enemmän tai vähemmän ”vahinko”. Suurimmalla osalla ehkäisyn käyttö oli ollut epäsäännöllistä tai sitä ei ollut ollenkaan, ja nuoret olivat tietoisia raskaaksi tulon mahdollisuudesta (Niemelä & Kelhä 2015, 22–23).

Ehkäisyn käyttöön kytkeytyi myös erilaiset oletukset ja luottamus toiseen, mikä osaltaan vaikutti raskauden yllätyksellisyyteen ja ehkäisyn puuttumisen merkityksellisyyteen. Eräs haastateltu äiti kertoi, kuinka hän uskoï poikaystävänsä sanaan siitä, ettei hän voisi saada lapsia. Tästä syystä ehkäisyä ei käytetty – joskaan raskaaksi tuloa ei nähty epätoivottavana. Toinen äiti taas toi esille haastattelussa sen, ettei ehkäisystä ollut keskusteltu, vaan kumppani oli olettanut hänen syövän e-pillereitä. Hän oli aloittanut niiden syönnin pian suhteen alettua, mutta lopettanut sivuoireiden takia, jolloin ehkäisy jäi kokonaan pois. Äiti kuitenkin korosti, että he kumpikin tiesivät mahdolliset seuraukset eikä lapsi ollut epätoivottu, koska lapsi kuului tulevaisuuden toiveisiin.

Ä: Noh.. Mä en oo ikinä käyttänyt oikein mitään ehkäisyä. Lähinnä siksi etten välittänyt vaikka olis joku tauti mulle tullutkin.. Siitä ei ollut miehen kanssa mitään puhetta alussa joten hän aatteli et käytän pillereitä. Kun oltiin oltu yhdessä jotain kuukausi, hankinkin ekat pillerit, mutten sit syönyt niitä pitkään

sivuoireiden takia.. Se jotenkin jäi koko asia. Tiedettiin siis kuitenkin molemmat että on mahdollista se raskauskin, molemmat ollaan aina haluttu lapsia joten ei se ollut mikään iso juttu tai epätoivottua.

Muutamalla kyselyyn vastanneella taas oli toisenlaisia kokemuksia, ja joidenkin vanhemmuuden taustalla oli esikoisen toisen vanhemman tarkoituksellinen ehkäisyn laiminlyönti. Luottamusta voitiin käyttää väärin ja muun muassa yksi isistä kirjoitti tärkeäksi syyksi vanhemmaksi tulolle sen, että oli itse kokemattomana luottanut liiaksi toiseen. Isän toteamus ”sinisilmäisyydestään” osaltaan korostaa molempien osapuolien vastuuta ehkäisystä huolehtimisesta. Se tekee myös näkyväksi suunnitelmalisuuteen ja vahingoista puhumiseen liittyvää jännitteisyyttä: on merkityksellistä, keneltä asiasta kysytään. Siinä missä toisen mielestä raskaus oli suunniteltu, voi toinen kokea sen olleen yllätys. Tilanteet eivät muutoinkaan aina olleet yksiselitteisiä, kuten edellä olen kuvannut.

Toisinaan ehkäisyn käyttämättömyyttä tai sen pettämistä oli pyritty paikkaamaan jälkiehkäisyllä, johon ei kuitenkaan täysin voi luottaa. Kyselyyn vastanneista kolme prosenttia piti tärkeänä syynä vanhemmaksi tulolle sitä, ettei jälkiehkäisytabletti ollut toiminut. Toiset kolme prosenttia taas ajatteli sen olevan jollain tavalla yhteydessä vanhemmaksi tuloon: se ei ollut tärkeä, mutta ei merkityksetönkään tekijä. Jälkiehkäisyn käytön merkitys näyttäisikin olevan varsin vähäinen, kuten se on ollut myös raskaudenkeskeytyksissä. Vuonna 2013 vain 3,4 prosenttia raskaudenkeskeyttäneistä alle 20-vuotiaista oli käyttänyt jälkiehkäisyä (SVT: Raskaudenkeskeytykset 2013, 2).

Odottamaton raskaustestin tulos aiheutti erilaisia keskusteluja raskauden jatkamisesta tulevan lapsen toisen vanhemman kanssa eikä aina asiasta oltu heti yhtä mieltä. Toisille lapsen pitäminen oli alusta asti itsestäänselvyys eikä raskaudenkeskeytystä haluttu tehdä. Asiasta ei näin täytynyt neuvotella, eikä siitä juurikaan edes puhuttu. Toisinaan isät tarvitsivat äitejä enemmän aikaa sopeutua ja pohtia vaihtoehtoja. Isäksi tulo ei näyttänyt näille isille heti samanlaisena selviönä kuin esikoistensa äideille. Kuitenkin lyhyesti mietittynään isät olivat samaa mieltä raskauden jatkamisesta. Aina omaa vahvaa mielipidettä ei edes ollut raskaudenkeskeytyksestä. Lapsen tuloon sopeuduttiin, kuten eräs isistä kuvasi tilannetta:

I5: Mä en osannu ottaa kantaa siihen niin vahvasti. Et mä en, mä ite uskon et mä en ite ole valmis tänä päivänäkää ottamaan siihen kantaa. Niin tavallaan mä vaan mukauduin olemassa olevaan tilanteeseen ja sil on menty tähän päivää asti.

Toisilla tilanne oli hyvin jännitteinen ja ristiriitainen: nainen ei halunnut keskeyttää raskautta, kun taas mies toivoi sitä. Kaikki tulevat isät eivät suhtautuneetkaan hyvin lapsen tuloon, ja toisinaan esikoisen toinen vanhempi oli yrittänyt painostaa

nuorta äitiä keskeyttämään raskauden. Päätös raskauden jatkamisesta ei kaikkien kohdalla ollut yksiselitteisesti yhteinen (ks. myös Hirvonen 2000, 73). Kaikkiaan 16 prosenttia kyselyyn vastanneista oli eri mieltä siitä, että päätös lapsesta olisi tehty yhdessä esikoisen toisen vanhemman kanssa. Eri toiveet korostuivat erityisesti tilanteissa, joissa vanhemmat eivät olleet vakituudessa parisuhteessa.⁹³ Lähes kolme neljästä, joilla oli ollut muunlainen suhde, olivat eri mieltä yhdessä tehdystä päätöksestä. Vakituudessa parisuhteessa olleista näin ajatteli 10 prosenttia. Näillä nuorilla vanhemmilla tilanne olikin vastoin kulttuurisia ihanteita, eikä lasta nähty monien muiden tavoin parisuhdetta vahvistavaksi tekijäksi, vaan vanhempien keskinäistä suhdetta hajottavaksi (ks. myös Ravn & Lie 2013).

Monilla nuorilla vanhemmilla syyt jatkaa yllätyksenä tullutta raskautta kytkeytyivät vahvasti moraaliin ja haluun toimia vastuullisesti ja oikein, mikä on havaittu myös aiemmissa tutkimuksissa (mm. Niemelä & Kelhä 2005, 23). Vastanneista vajalle 40 prosentille ”*abortti oli vakaumukseni vastainen*” oli tärkeä syy. Syy oli vastaajajoukkoa jakava, mutta hieman toisia useammin sen mainitsivat he, jotka pitivät tärkeänä syynä ehkäisyn pettämistä tai unohtumista.⁹⁴ Raskaudenkeskeytyksen moraalisuus ja vastuunkannon merkitys tulivat esiin myös nuorten kerronnassa, kuten esimerkiksi 19-vuotiaana äidiksi tullut kirjoitti:

Poikamme syntymä oli "vahinko". Mietin aborttia ja keskustelimme siitä mieheni kanssa silloin aikanaan, mutta tulimme siihen tulokseen, että kannamme vastuamme lapsesta, emmekä voineet ryhtyä moraalisisista syistä aborttiin. (N026)

Samoin toisille nuorista isistä oli itsestään selvää, ettei tilannetta paeta, vaikka isä itse olisi mahdollisesti halunnut keskeyttää raskauden ja äiti pitää lapsen. Isien vastuullinen asenne nousi näin esiin samoin kuin brittiläisillä nuorilla isillä (ks. Graham 2013, 248–249).

Osalla päätökseen vaikutti aiempi raskaudenkeskeytys ja kaikkiaan seitsemän prosenttia vastanneista mainitsi aiemman raskaudenkeskeytyksen tärkeäksi syyksi nuorena vanhemmaksi tulolle. Haastatteluissa aiempaa raskaudenkeskeytystä kuvattiin henkisesti hyvin raskaaksi kokemukseksi, jonka vuoksi sitä ei haluttu toistaa. Monet olivat valmiita sopeutumaan ja yrittämään, vaikka tulevaisuus vaikutti monin tavoin epävarmalta, samoin kuin oma onnistuminen.

Osalla merkityksellinen tekijä vanhemmaksi tulon taustalla oli raskauden selviämisen ajankohta. Toisinaan eteen tuli tilanteita, ettei raskauden keskeyttäminen ollut enää mahdollista tai se olisi ollut mahdollista vain poikkeusluvalla, joka vaatisi terveydellisiä perusteita. Viisi prosenttia ajatteli raskauden liian myöhäisen havaitse-

⁹³ N = 303, p < 0,001

⁹⁴ $X^2(4, N = 259) = 14,268, p = 0,006, \text{Cramérin } V = 0,166$

misen keskeytyksen kannalta tärkeäksi syyksi. Tutkittavien kertoma paljasti, kuinka merkityksellisestä asiasta oli kyse yksilön kannalta, vaikka osuus yleisesti ei ollut suuri. Haastatteluissa myöhään havaittu raskaus näyttäytyi vielä suurempana järkytyksenä kuin aiemmin ilmennyt yllätyksenä tullut raskaus. Osaltaan järkytystä syvensi vaihtoehtojen vähyys: pitää lapsi itse tai antaa hänet syntymänsä jälkeen adoptioon. Nuoret vanhemmat olivat näin pakotettuja odottamaan, mikäli he eivät olisi halunneet lasta. Tutkittavat eivät nähneet adoptiota vaihtoehdoksi, koska lapsesta haluttiin huolehtia itse:

Ä: Luopuminen tuntui vielä vaikeammalta, vaikka aikaa vanhemmuuteen kasvamiseen oli erittäin vähän aikaa (--). Päätimme pitää lapsen ja selviytyä kaikesta tulevasta

Yllä oleva äidin sitaatti paljastaa monen nuoren vanhemman puheessa esiintyneen valitsemisen. Nuoret tekivät päätöksen: he valitsivat vanhemmuuden, vaikka sen ajateltiin muuttavan elämää ilman tietoa siitä, mikä kaikki muuttuisi.

Erityisesti nuorten vanhempien haastattelupuhe kuvasti sitä, kuinka monin tavoin ehkäisyn käyttö ja käyttämättömyys kytkeytyvät nuorten vanhemmaksi tuloon ja teki myös näkyväksi, kuinka arvolatautuneita ovat käsitteet *vahinko* ja *suunniteltu* samoin kuin itse ilmiö on. Nuorten vanhempien tietoisuus vanhemmuuden ihanteellisesta ajankohdasta ja nuorten vanhempien raskauksiin liitetystä ennakko-oletuksista kiteytyi hyvin kahden äidin vastakkaiseen puheenvuoroon. Yksi äideistä totesi, ettei koskaan sano kenellekään lapsensa olleen vahinko, koska se osaltaan vain vahvistaa stereotyyppisiä käsityksiä nuorten raskauksista. Toinen taas kertoi, ettei koskaan ollut paljastanut edes vanhemmilleen esikoisensa olleen toivottu. Hän perusteli asiaa sillä, että on helpompaa elää vahingosta vastuuta kantavana kuin asettaa itsensä arvostelulle sen takia, että on halunnut nuorena lapsia.

Ä: Aattelin, että ehkä parempi olla hiljaa tämmösistä lapsen suunnittelusta näin nuorena että.. ei oo silleesti. Niin monetki varmasti aattelee, että on vastuutonta näin nuorena suunnitella lapsia. (--). En mä oo kertonu, että se on ihan suunniteltu. Mut eipä sillä tavalla muut oo kyllä kysellykää, että onko suunniteltu vai ei, koska ne on tietysti olettanu että juu vahinko.

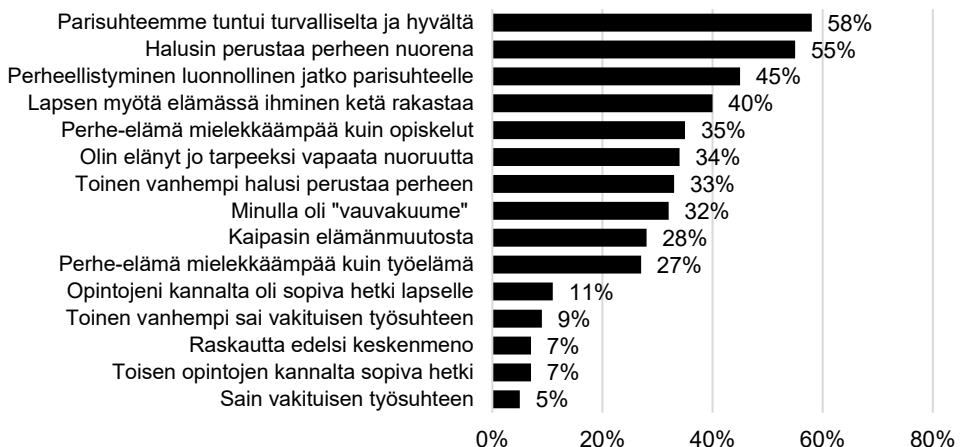
On myös hyvä muistaa, ettei raskaaksi tulo tai lasten saaminen ole itsestänselvyyttä ja ihmisen itsensä ratkaistavissa oleva asia ehkäisyn käyttämättömyydestä huolimatta. Siksi käytän tulevissa analyyseissä raskauden yllätyksellisyyttä kolmiluokkaisena muuttujana, jonka muodostin nuoren vanhemman omasta mielipiteestä ehkäisyn puuttumisesta tai toimimattomuuden tärkeydestä sekä esiin tuomasta raskauden yllätyksellisyydestä (ks. liite 3). Tiedostan, ettei muuttuja täysin kuvasta asioi-

den monitahoisuutta. Sen perusteella kaikkiaan 40 prosenttia vastaajista piti ehkäisyn puuttumista tärkeänä syynä. 15 prosenttia vastaajista ei osannut ottaa kantaa tai raskauden yllätyksellisyyteen sisältyneet esitetyt syyt olivat muuta kuin merkityksellisiä tai tärkeitä.

6.2.2 Toivottu ja oikeanlainen elämäntilanne

Toinen analyysien myötä merkitykselliseksi havaitsemani teema vanhemmuuden taustalla on toivottu ja oikeanlaisen elämäntilanne, jota rakentavat oikea-aikaisuus ja muutostoive. Lasta toivoneiden nuorten vanhempien puheissa ja kirjoituksissa vanhemmaksi tulo nähtiin luonnolliseksi jatkumoksi omalle elämälle. Kysely ja haastattelut toivat esiin, kuinka monet olivat aina halunneet lapsia nuorena ja nuoruus nähtiin resurssina. Aika nähtiin oikeaksi niin elämäntilanteen kuin oman iänkin osalta, ja niillä perusteltiin myös yllätyksenä tulleen raskauden jatkamista. Toisilla vanhemmaksi tulon sisältyi myös toiveikkuutta hankalan elämäntilanteen taakse jäämisestä ja lapsen myötä elämään tulisi uutta hyvää. Kyselystä teemaan sisältyivät omaan ja esikoisen toisen vanhemman opintoihin ja työhön liittyvät väittämät sisäisiin tunteisiin liittyvien väittämien lisäksi sekä näitä luokkia täydentäneet avovastaukset. Haastattelunaineistosta muodostamastani oikeanlainen elämäntilanne ja oikea-aikaisuus -yläteema alateemoineen täydensi kokonaisuuden (ks. taulukko 8).

Kyselyssä sisäiset tunnetekijät nousivat ulkoisia syitä tärkeämmiksi syiksi saada lapsi nuorena samoin kuin vuoden 2005 Perhebarometrissä (Paaajanen 2005, 41–45), mikä ilmenee kuviosta 16.

Kuvio 16. Elämäntilanteeseen ja tunteisiin liittyvien väittämien merkitys, tärkeäksi maininneiden osuus %

Tärkeimmäksi syyksi mainittiin hyvä ja turvallinen parisuhde, jota yli puolet vastaajista piti melko tai erittäin tärkeänä syynä lapsen saamiselle nuorena. Myös perheen perustamisen luonnollisuus seuraavana vaiheena oli tärkeimpien syiden joukossa: sen mainitsi vajaa puolet vastaajista. Parisuhteeseen liittyvät syyt olivat merkityksellisiä erityisesti heille, jotka elivät avio- tai avoliitossa raskauden ilmetessä. Hyvän ja turvallisen parisuhteen mainitsi kaikista avioliitossa olleista 90 prosenttia. Lähes yhtä moni ajatteli perheen perustamisen olevan luonnollinen jatko parisuhteelle. Avoliitossa olleilla vastaavat osuudet olivat hieman pienemmät. 70 prosenttia mainitsi hyvän parisuhteen ja yli 60 prosenttia perheellistymisen luonnollisuuden.⁹⁵

Halu perustaa perhe nuorena oli toiseksi tärkein elämäntilanteisiin liittyvä syy, ja useammilla se liittyi ennalta mietittyyn, toivottuun lapsitoiveeseen kuin yllätyksenä tulleeseen raskauteen. Kaikkiaan kaksi kolmesta perheen perustamista nuorena halunneesta piti ehkäisyn puuttumista merkityksettömänä syynä. Sen sijaan neljälle viidestä, jotka eivät maininneet halua perustaa perhe nuorena pitivät ehkäisyn puuttumista tärkeänä syynä.⁹⁶

Kuten kuviosta 16 nähdään, niin kolmannes mainitsi perhe-elämän mielekkäämmäksi kuin opinnot ja neljännes ajatteli näin työn osalta. Perhe-elämän mielekkyys suhteessa opintoihin olikin useammin mainittu tärkeä syy kuin suhde työelämään. Samoin kyselyssä esikoisen toisen vanhemman saamaa vakituista työsuhdetta tai hyvää tilannetta opintojen kannalta ei pidetty yleisesti tärkeinä syinä vanhemmaksi tulolle. Tulokset eroavatkin vuoden 2005 Perhebarometrin tuloksista, jossa lähes puolelle nuorista naisista tärkeä syy lapsipäätökselle oli se, että perhe-elämä tuntui mielekkäämmältä kuin työelämän tarjoamat mahdollisuudet. Samoin yli puolelle nuorista naisista puolison vakituinen työ oli tärkeä syy. Myös lähes 40 prosenttia mainitsi puolison opintojen päättymisen tärkeäksi syyksi (Paajanen 2005, 41–45).

Haastattelut yhdessä kyselyn avovastausten kanssa toivat näkyväksi nuorena vanhemmaksi tuloa itsestänselvyytenä. Etenkin äidit toivat esiin sen, kuinka vanhemmuus oli ollut jo lapsesta asti heidän toiveensa. Saman oli havainnut Minna Kelhä (2009, 40) omassa tutkimuksessaan. Toisaalta muutamilla oli ollut aiemmin keskenmeno, jonka jälkeen oli erityisesti toivottu lasta. Ajatukseen lapsesta oli mahdollisesta raskauden yllätyksellisyydestä huolimatta ehditty sopeutua, jonka jälkeen toive lapsesta oli vankistunut.

Omiin kykyihin oli uskottu, vaikka kronologiselta iältä oli oltu nuoria. Omaa kompetenssia ja uskoa omiin taitoihin vanhempina oli lisännyt äideillä aiempi kokemus lapsista – joko pienempien sisarusten tai hoitolasten myötä – jolloin vanhemmuus ei näyttänyt uutena asiana.

⁹⁵ $X^2(6, N = 289) = 68,319, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,344$ ja $X^2(6, N = 295) = 91,494, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,394$

⁹⁶ $X^2(4, N = 293) = 102,153, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,418$

Minulle on aina ollut itsestään selvää, että teen lapset nuorena, ja paljon pikkuveljeä hoitaneena tiesin hyvin mihin "ryhdyin". (N251)

Valmiuteen vanhemmaksi vaikutti kokemus omasta iästä, joka oli ajateltu kromologista ikää suuremmaksi. Itseä pidettiin riittävän kypsänä vanhemmaksi ja eron-
tekoa tehtiin omanikäisiin: koettiin olevan valmiimpia. Ikään kytkeytyi myös täysi-
ikäisyyden mukanaan tuoma virallinen luokittuminen aikuiseksi, ja täysi-ikäisenä
vanhemmuus ajateltiin mahdolliseksi. Etenkin muutamat täysi-ikäisenä lapsen saa-
neista tekivät eroa iän perusteella alaikäisenä lapsen saaneisiin, ja ajatuksissa oma
vanhemmuus olisi ollut nuorempana erilaista. Muutamaa vuotta vanhempina oli aja-
teltu olevan valmiimpia kantamaan vanhemmuuteen kuuluva vastuu ja oman elä-
mäntilanne mahdollistaisi lapselle vakaammat olot. Tämän vuoksi omaa lapsitoi-
vetta oli lykätty hieman myöhemmäksi, tai nuorempana raskaudenkeskeytys olisi
tuntunut todennäköisemmältä vaihtoehdolta kuin vanhemmuus.

Ä19: Et jotenki kuitenkin se järki päässä, että en mä nyt miksikää ihan teiniei-
niäidiksi halua. Et jonkunlainen, kyl mä kuitenkin mietin sitäki että se on jonkun-
lainen pohja kun on kuitenkin se ylioppilastutkinto, et silleen että kuitenkin haluaa
antaa lapselle parhaat mahollisuuet.

Erottautumista iän osalta tehtiin toisinaan teiniäiti-sanana käytöllä ja nuoret vanhem-
mat tiedostivat stereotyyppiset käsitykset. Tästä haluttiin kuitenkin erottautua. Äitien
tapa kuvata vanhemmaksi tuloaan näyttäytyi varsin samanlaiselta kuin mitä muun
muassa Marja Peltola (2020, 146–148) havaitsi omassa tutkimuksessaan. Kypsyys
ja valmius äidiksi sekä äitiyden luonnollisuus korostuivat, ja ne rakensivat osaltaan
oikea-aikaisuuden myötä oikeanlaista elämäntilannetta.

Toiveeseen saada lapsia nuorena liittyi nuoruuden näkeminen etuna eikä hait-
tana. Nuorena ajateltiin jaksavan paremmin kuin vanhana. Tutkittavien puheesta ja
kirjoituksista oli nähtävissä vastakkainasettelua vanhempiin isiin ja äiteihin nähden:

En halua olla vanha ukon rahjus kun lapsi täyttää 18 nuorena jaksaa telmuta
(N133)

Puheissa ja kirjoituksissa korostettiin nuoren vanhemmuuden positiivisia puolia,
mikä on havaittu useissa aiemmissä tutkimuksissa (mm. Niemelä & Kelhä 2005, 26).
Jaksamisen lisäksi nuoruus näyttäytyi myös terveydellisistä syistä parempana ajan-
kohtana lapselle. Etenkin kyselyn avovastauksissa tuotiin esiin lapsitoi-
veiden terveydelliset taustat. Lapsi nuorena nähtiin paremmaksi vaihtoehdoksi kuin mahdollinen
lapsettomuus vanhempana.

Merkityksellistä ei ollut vain oma kompetenssi vanhempana, vaan myös kumppanin kypsyyt, pätevyys ja kyvykkyys vanhemmaksi Lapsitoive uskallettiin esittää, kun toinen oli työssäkäyvä ja iältään vanhempi. Täten hänen ajateltiin olevan valmis kantamaan vanhemmuuteen kuuluva vastuu lapsesta. Vastuulliseksi ajatellun kumppanin kanssa ei tarvinnut tuntea pelkoa yksinjäämisestä. Kuten alla äidin sitaatti ilmentää, niin oman iän lisäksi kumppanin ikään liittyi merkityksellisyyttä:

V: No miten, aatteliksä et vaikuttiks sitten esikoisen isän ikä?

Ä21: Joo. Se vaikutti et mä tiesin et hän on töissä ja hän on vanhempi ja sillain. En mä usko et oisin ehkä niin suin päin lähteny, jos ois samanikänen kuin minä, et ois ollu alaikänen. Et joo kyl se vaikutti paljonkin siihen. (--) ja sit kun mä ajattelin sillon jo, että et kun hän on vanhempi, niin hänel pitäis olla järkee vähän enemmän myös päässä ja muuta...

Samoin merkityksellistä oli, että oma kumppani nähtiin ihmisenä, jonka kanssa olisi yhdessä mahdollista kasvattaa lasta ja jakaa vastuuta. Eräs äiti tiivistä sen kirjoituksessaan:

Abortti ei ollut vaihtoehto, en olisi voinut tehdä sitä. Mieheni tuki päätöksessäni ja hän oli alusta asti sitä mieltä, että pärjäisimme ja hän tulisi olemaan läsnä. (N283)

Haastatteluissa parisuhteen ja esikoisen toisen vanhemman merkitys korostui erityisesti lasta toivoneiden puheessa. Monilla parisuhteet olivat kestäneet jo useamman vuoden, mikä nuoren ihmisen elämässä näyttäytyi pitkälle ajalle. Oli sitouduttu toiseen ihmiseen, vaikka aikaa tärkeämpää oli oma tunne toisesta, kokemusta oikeasta ihmisestä.

Ä19: ...jotenki mä oon aina, aatellu et mun elämään kuuluu lapsia. Ja sit tietenki ku, [miehen] kans oltiin keretty seurustella kuitenkin jo melkein kolme vuotta siinä vaiheessa, ku siitä alettiin puhumaan, niin se vaan tuntu siltä, että tää on se ihminen, jonka kanssa mä haluan sen ratkasun tehdä ja perustaan sen perheen ja jotenki vaan tuntu että palaset on kohillaa.

Yllä esitetystä äidin vastauksesta vauvakuumeen taustoista käy myös ilmi, että lapsesta oli puhuttu ennalta. Sen sijaan monien lasta toivoneiden kertomuksista ilmeni, ettei monetkaan olleet miettineet asiaa kuukausia kauempaa. Asenne olikin monilla ollut kokeileva ja lapsi oli ollut tervetullut, mikäli raskaus alkaisi.

Haastattelupuheessa nuoren vanhemmuuden oikeanlaiseen elämäntilanteeseen kytkeytyi myös sopivaksi ajateltu aika lapselle työn ja opintojen osalta. Erään isän

kertomuksessa oikea-aikaisuutta tuottivat oma armeijaan meno ja hänen pari vuotta vanhemman kumppanin kotona olo. Armeija-aikana oli mahdollista saada valtiolta taloudellista tukea. Ilman työpaikkaa ollut tuleva äiti taas saattoi jäädä kotiin hoitamaan lasta, jolloin hänen asemansa oli parempi kuin työttömänä. Keskeneräisten opintojenkaan ei nähty olevan esteenä lapsitoiveelle, vaan opintoja ajateltiin ehdittävän tehdä myöhemmin lapsen syntymän jälkeen.

Toisille äitiys näyttäytyi ensisijaisena opiskeluihin ja työntekoon nähden, eikä yhtä ainoaa järjestystä nähty oikeaksi. Aineistoissani ei korostunutkaan aiempien tutkimuksien (mm. Kelhä 2009, 40; Niemelä 2005, 188; Coleman & Carter 2006) havainnoit siitä, että raskaus olisi myönteinen käänne, joka tuo elämään mielekkyyttä koulutusvaihtoehtojen pohtimisen tai huonosti palkattujen töiden sijaan (ks. kuvio 16). Sen sijaan sopiva elämäntilanne laajemmin oli monen kertoma ja kirjoittama merkityksellinen tekijä nuorelle vanhemmuudelle:

Ä7: Tuntu että meillä oli asiat hyvästi. Asutiin yhdessä ja oli, [miehellekin] työpaikka tiiossa ja itellä tavallaan sen oppisopimuksen mukana työpaikka. Ja sitten kun oli tavallaan tukiverkosto siinä lähellä, että ei ollu vanhemmat jossain monen saan kilometrin päässä, että kun [mieskin] on [paikkakunnalta] lähtösin niin, ja [miehen] vanhemmat oli siellä kanssa lähellä

Lapsen tulolle sopiva elämäntilanne näyttäytyi tärkeänä pohdittaessa raskauden keskeyttämistä, ja raskauden myötä myös rakennettiin oikeanlaiseksi ajateltua elämää (ks. Sihvonen ym. 2020). Oikeanlaisen elämäntilanteen tuottaminen ilmeni niin kyselyvastaajien raskausajan muutoksista kertoneissa vastauksissa kuin myös haastateltavien puheessa. Monet muuttivat kumppaninsa kanssa yhteen raskausaikana, ja toisilla raskausuutinen oli syy virallistaa suhde menemällä naimisiin tai kihloihin. Avioliitto näyttäytyi ihanteellisena, oikeanlaisena parisuhteena, jota pidettiin lapsen kannalta parhaana ja luonnollisena tilanteessa:

Koin, että lapsen on paras syntyä avioliitossa, ilman isyydentunnustuksia ja osittain siksi, että se olisi jotenkin hyväksyttävämpää. Eli menimme naimisiin odotusaikana. (N062)

Kulttuuristen ihanteiden vaikutusta nuorten vanhempien ratkaisuihin heijasteli se, että osalla kihlautumiseen raskausaikana vaikuttivat ulkopuolisten odotukset. Näin odotettiin toimittavan, vaikka omasta mielestä lapsi itsessään oli suurempi sitoutuminen parisuhteeseen. Eräs äiti kertoi heidän keskusteluistansa:

Ä9: No se, lapsi oli lähinnä jo se suurin sitoutuminen siinä, että kerran oli se lapsi päätetty pitää, niin oli siinä sit sitouduttu jo aika paljon, että just puhuttiin

siinä, että ei se mistään meidän kannalta oo kovin merkityksellinen et ollaanko kihloissa tai naimissa, että ihan sama vaikei oltaskaan, niin meillä on se yhteinen lapsi.

Kaikki eivät olleet kokeneetkaan tärkeäksi virallistaa suhdetta eikä esimerkiksi isyydentunnustamista nähty ongelmaksi, vaikka avioliiton normatiivisuus ja lapsen syntyminen avioliiton ulkopuolella tiedostettiin. Kuten eräs äideistä tuumasi, ilman naimisissa olemista isyydentunnus ”oli vaan yks velvollisuus mikä piti sitten hoitaa.”

Siinä missä monet ajattelivat ajan olevan lapselle oikea, toisille oma nuori ikä ja nuoren ihmisen elämäntilanne olivat syitä, joiden vuoksi raskauden keskeyttämistä oli harkittu pidempään. Se olisi myös tehty, mikäli nuori vanhempi olisi voinut päättää tai se olisi ollut ajallisesti mahdollista. Useimmilla epäröijillä parisuhde oli ollut lyhyt tai sitä ei ollut. Samoin toisen asteen opinnot olivat olleet vielä kesken tai mahdolliset uudet opinnot suunnitelmassa eikä lapsia ollut ajateltu omaan elämään vielä vuosiin. Omaa elämäntilannetta ei ollut ajateltu lapselle sopivaksi ja nuorten vanhempien puheista heijastuivat ikätoveriensa valinnat: ennen lapsen tuomaa vastuuta ajatuksena oli elää monien muiden tavoin vapaana nuoruutta (ks. esim. Alakärppä ym. 2020). Kuten yksi äideistä totesi silloisesta elämäntilanteestaan: ”mentiin tuolla kuppiloissa ja bailaailaa ja mennä töhötettiin vaan menemään.” Pohdintojen jälkeen oma elämä oltiin valmis muuttamaan, sillä lapsen myötä ei ajateltu voivan enää elää samanlaista nuoruutta. Toisten vanhempien tavoin nuoret vanhemmat tekivät tietoisien päätösten lapsesta.

Aineistojen valossa toive uudesta, paremmasta elämästä oli merkityksellinen. Osalle nuorista vanhemmista, lähinnä äideille, lapsi näyttäytyi osin tiedostamattomana, ja toisille tietoisena ratkaisuna muuttaa omaa elämää. Vanhemmuus oli keino itsenäistyä ja lapsen myötä ajateltiin mahdolliseksi saada oma perhe, joka toisilta oli jäänyt ainakin tunnetasolla uupumaan. Sharon Hays (1996, 109) on todennut, ettei monilla äideillä lapsi liity vain perheen perustamiseen, vaan hänen kauttaan elämään tulee ihminen, josta huolehtia ja jota rakastaa. Kyselyssä toiveen rakastettavasta ihmisestä mainitsi toisia useammin tärkeäksi he, joiden nuoruus oli ollut ongelmallinen.⁹⁷ He taas, jotka olivat eri mieltä onnellisesta nuoruudesta, mainitsivat toisia useammin kaivanneensa elämänmuutosta.⁹⁸ Vanhan elämän jättämisen taustalla vaikuttivatkin niin rikkonainen lapsuudenperhe kuin myös omat nuoruuden ongelmat. Ongelmat saattoivat esiintyä vain tunnetasolla eikä niinkään käytöksessä. Tutkittavat toivat esiin yksinäisyyden ja kaveripiirin ulkopuolelle jäämisen, jolloin lapsi tarjosi jotain omaa, jotain mitä rakastaa ja mikä tuo uudenlaista merkitystä ja pysyvyyttä omaan elämään. Monien kokemukset olivat samanlaisia kuin Venla Lehden (2013)

⁹⁷ $X^2(6, N = 294) = 11,899, p = 0,021, \text{Cramérin } V = 0,159$

⁹⁸ $X^2(4, N = 286) = 25,668, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,212$

havainnot koulukiusauksen yhteydestä nuorena vanhemmaksi tuloon (vrt. Alakärppä 2022). Osalle nuorista lapsille näyttäytyi pelastuksena elämän ollessa vailla suuntaa tai päihteiden värittämää, kuten muutamat tutkittavista toivat esiin.

Olin masentunut ja "väärillä" teillä. Halusin elämäni muutoksen ja tarkoituksen.

Vanhemmuus oli monille voimauttavaa. Erilaisista lähtökohdista huolimatta uutta suuntaa kaivanneilla ydintoive oli muiden nuorten vanhempien tavoin saada lapsen myötä toivottu ja itselle oikeanlainen elämä. Ulla Kinnunen ja Saija Mauno (2002, 104) kiteyttivät lapsen saamisen tuovan elämään muutosta, mutta myös rakkautta, kumppanuutta ja uusia kokemuksia.

6.2.3 Nuoren vanhemmuuden kulttuurinen malli ja ylisukupolvisuus

Kolmas ja viimeinen analyysieni pohjalta löytämäni teema on nuoren vanhemmuuden ylisukupolvisuus ja kulttuurinen malli. Tämä ilmeni nuorten vanhempien omien vanhempien vanhemmaksi tulon iästä ja sille annetuista merkityksistä sekä siitä, että uskonnollinen tausta oli merkityksellinen tekijä toisten nuorten vanhemmaksi tulossa. Teeman tuottivat kysely ja haastattelut yhdessä.

Suurimmalla osalla kyselyyn vastanneissa omat vanhemmat olivat saaneet esikoisensa verrattain nuorina asuinpaikasta riippumatta.⁹⁹ Vastanneiden omat äidit olivat saaneet esikoisensa keskimäärin 22,3-vuotiaina. Omilla isillä keski-ikä oli 25,2 vuotta. Nuorimmat vastaajien omista vanhemmista olivat olleet 16-vuotiaita saadessaan esikoisensa. Vanhimmat taas olivat olleet yli 40-vuotiaita. Vanhin esikoisensa saanut oma äiti oli ollut 41-vuotias ja oma isä 46-vuotias. Omien vanhempien esikoisen saamisen keski-ikä on näin matalampi kuin ensimmäistä kertaa vanhemmaksi tulon keski-ikä on ollut 1970-luvun lopulta 1990-luvun alkupuolelle (ks. luku 3.3.1).

Suurimmalla osalla omat vanhemmat eivät olleet saaneet esikoistaan kuitenkaan niin nuorina kuin heidän omat lapsensa, kyselyyn vastanneet nuoret vanhemmat. Vastanneiden omilla äideillä nuori vanhemmuus oli omia isiä yleisempää.

Taulukosta 13 nähdään, että tutkittavista vajaalla kolmanneksella oma äiti oli ollut alle 20-vuotias saadessaan esikoisensa. Omista isistä puolestaan kuusi prosent-

⁹⁹ 17 % vastaajista ei osannut sanoa isänsä ja 9 % äitinsä vanhemmaksi tulon ikää. 19-vuotiaina esikoisensa saaneilta tiedot puuttuivat muita harvemmin ja yhteydet tietämykseen olivat tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$). Omien vanhempien iällä esikoisensa syntyessä ei ollut yhteyttä ($p > 0,05$) nuorten vanhempien AVI-alueisiin tai kuntaryhmiin esikoisen syntyessä

tia oli ollut alle 20-vuotiaita, ja yhteensä reilu viidennes isistä oli ollut alle 22-vuotiaita esikoisensa syntyessä.¹⁰⁰ Kaikkiaan kolme neljästä tutkittavien omista äideistä oli saanut esikoisensa alle 25-vuotiaana ja isistäkin reilu puolet.

Taulukko 13. Tutkittavien omien vanhempien ikä esikoisensa saadessaan (%).

Tutkittavan oma äiti (n=280)				Tutkittavan oma isä (n=254)			
Alle 20 v.	20–21 v.	22–24 v.	25– v.	Alle 22 v.	22–24 v.	25–27 v-	28– v.
29	22	24	25	21	31	25	23

Reilulla neljänneksellä heistä, jotka olivat tiedneet omien vanhempiansa vanhemmaksi tulon iät, vähintään toinen vanhemmista oli ollut alle 20-vuotias saadessaan esikoisensa. 20–24-vuotiaana äidiksi ja isäksi tulleet omat vanhemmat oli vajaalla neljänneksellä vastanneista, ja viidesosalla molemmat vanhemmat olivat olleet vähintään 25-vuotiaita saadessaan esikoisensa. Lopuilla 29 prosentilla toinen omista vanhemmista oli ollut 20–24-vuotias ja toinen vähintään 25-vuotias.

Nuorena vanhemmaksi tulo oli myös verrattain yleistä perhepiirissä. Lähes puolet (46 %) kyselyn vastaajista mainitsi perheestä tai suvusta jonkun muun kuin oman äidin tai isän saaneen esikoisensa alle 20-vuotiaana. Viidennes vastanneista mainitsi useita henkilöitä. Naisvastaajat mainitsivat näitä perheen tai suvun jäseniä hieman useammin kuin miehet.¹⁰¹ Asuinpaikalla esikoisen syntyessä ei sen sijaan ollut yhteyttä perheen ja suvun muiden nuorten vanhempien mainitsemiseen. 11 prosentilla vastaajista joku isovanhemmista oli saanut esikoisensa alle 20-vuotiaana. Oman sisarusensa mainitsi 15 prosenttia vastaajista ja siskon mainitseminen oli selvästi veljeä yleisempää (n=40 vs. n=9). Jonkun muun sukulaisen mainitsi 27 prosenttia vastaajista. Yleisimmin mainitut sukulaiset olivat serkkuja (n=56) ja tätejä (n=37). Oman isovanhemman mainitsi lähes puolet heistä, joilla vähintään toinen omista vanhemmista oli ollut alle 20-vuotias esikoisensa syntyessä. Muissa ryhmissä osuudet jäivät selvästi pienemmiksi.¹⁰² Sisaruksen mainitseminen puolestaan oli toisia yleisempää heillä, joilla toinen vanhemmista oli ollut nuori vanhempi tai molemmat vanhemmista olivat olleet 20–24-vuotiaita saadessaan esikoisensa.¹⁰³ Tämä osaltaan vahvistaa nuoren vanhemmuuden ylisukupolvisuutta ja kotoa saatua kulttuurista mallia.

¹⁰⁰ Äitien mediaanin ollessa 21 vuotta ja isien 24 vuotta sekä miesten saadessa yleisestikin esikoisensa naisia vanhempana tehtiin erilaiset ikäluokitukset äideille ja isille.

¹⁰¹ $X^2(3, N = 306) = 10,837, p = 0,013, \text{Cramérin } V = 0,188$

¹⁰² $X^2(3, N = 218) = 8,355, p = 0,039, \text{Cramérin } V = 0,198$

¹⁰³ $X^2(3, N = 219) = 11,038, p = 0,012, \text{Cramérin } V = 0,225$

Haastattelujen perusteella näyttäisi siltä, että äidin, isän tai omien sisarusten antama malli vaikuttaa enemmän tiedostamatta kuin tietoisesti. Haastatteluissa oman vanhemman vanhemmaksi tulon iästä ja sen herättämistä ajatuksista keskusteltiin varsin vähän. Toisilla haastatelluilla omaa lapsitoivetta oli vahvistanut äidin ja sisaruksien valinnat, mutta monet muut tekijät näyttäytyivät merkityksellisempinä kuin kotoa saatu malli. Toisaalta muutamit äidit toivat esiin sen, että oman äidin esimerkki antoi uskoa omaan vanhemmuuteen raskauden tullessa yllätyksenä. Myös ystävien rooli korostui enemmän yllätyksenä tulleissa raskauksissa. Lapsi haluttiin pitää, koska oma ystävät tai ystävät olivat pärjänneet äiteinä:

Ä15: ...mul oli vaan kova oma ajatus et täst selvitään, että [ystäväkin] on selvinnyt, niin kyllähän mäkin selviän

Ystäväpiirissä lapsien syntymä herätti ja vahvisti joidenkin toiveita omista lapsista, mutta kyselyssä vain harvat mainitsivat ystävien tai sisarusten vanhemmaksi tulon tärkeäksi syyksi. Ystävien lapset tai raskaudet näyttäytyivät hivenen tärkeämmältä syytä kuin sisaruksien (6 % vs. 4 %). Sisaruksien vanhemmaksi tulon painoarvo oli näin verrattain vähäinen toisin kuin aiemmissa tutkimuksissa oli havaittu (ks. esim. East ym. 2007).

Toisilla nuorena lapsen saaneista oma uskonnollinen tausta ja uskonnollisen yhteisön ajatukset ihanteellisesta elämäkulusta ja vallitsevat normit nuoresta vanhemmuudesta olivat merkityksellisiä tekijöitä. Kyselyyn vastanneista 18 prosenttia ajatteli uskonnolla olleen tärkeä rooli lapsuudenperheessä ja yhdeksän prosenttia oli osallistunut säännöllisesti seurakunnan toimintaan. Ehkäisyn käyttämättömyys uskonnollisista syistä ei noussutkaan kyselyssä yleisesti merkitseväksi syyksi: vain yhdeksän prosenttia piti syytä tärkeänä. Uskonnollinen tausta ei kyselyn valossa ollutkaan yleinen, vaan se oli nuoria vanhempia selvästi jaotteleva tekijä.

Haastattelussa lestadiolaisessa yhteisössä kasvanut äiti kuvasi nuorena vanhemmaksi tulon olleen tavallista. Lapsia tulisi naimisiin menon jälkeen, mikäli näin oli tarkoitettu eikä lapsitoivetta tarvinnut sen suuremmin pohtia. Oli luottamus siihen, että asiat menevät jonkun toisen suunnitelman mukaisesti:

V: ...Miten sä aattelet sitä, sitä päätöstä siitä lapsesta, niin olikse jotenkin tällainen tietonen päätös vai olikse enemmän vaan just se ajatus siitä että, näin tää kuuluu mennä?

Ä16: Se oli paljolti sitä et näin tää kuuluu mennä ja toisaalta tiesi sen, että kun menee naimisiin, niin todennäköisesti niitä lapsia sitten tulee. Et ehkäisy ei missään vaiheessa siin kohtaa ollu, se ei oo hyväksyttyä ainakaan, tai silloin ei yhtään puhuttu siitä et mistään perhesuunnittelusta tai muuten että, ajateltiin et Jumala niitä lapsia antaa, jos se hyväksi näkee...

Avioliiton ulkopuolella tai alaikäisenä lapsen saamista ei niinkään äidin kertoman mukaan pidetty hyväksyttävänä. Elämänculun tuli näin noudattaa oikeaksi ajateltuja vaiheita, vaikka ne tapahtuivat nopeammin kuin ikäisillään. Oikeanlaisen elämäntilanteen ja kulttuurisen mallin kytkös ilmeni myös kyselyssä. Ehkäisyn käyttämättömyys uskonnollisista syistä paikantui avioliittoon ja kaikkiaan neljä viidestä syyn maininneesta olivat olleet raskauden ilmetessä avioliitossa.¹⁰⁴

6.2.4 Sukupuoli, ikä ja raskauden yllätyksellisyys nuoria vanhempia jaottelevina tekijöinä

Kyselyssä esitetyt 23 syytä ja avovastauksen sekä haastattelujen puhe tekivät näkyväksi sisäisille ja ulkoisille tekijöille annettuja erilaisia merkityksiä. Monia esitetyistä syistä ei nähty yleisesti tärkeiksi, vaan tietyt syyt erottuivat. Edellä olen tuonut esiin jo joitain syiden tuottamia erontekoja ja lopuksi syvemmän tarkastelua analysoimalla sukupuolen, iän ja vanhemmaksi tulon iän yhteyttä näkemykseen syyn merkityksellisyydestä. Käytin analyysissä neliluokkaisia muuttujia¹⁰⁵, koska paikoin jopa 10 prosenttia vastanneista oli valinnut ”en osaa sanoa” -vaihtoehdon kuvaamaan mielestään syyn tärkeyttä. Täten sen poisjättäminen olisi kadottanut liiaksi aineiston moniäänisyyttä. Yhdessä syyt muodostivat suurempia teemakokonaisuuksia, joten kuvaan haastatteluaineiston avulla nuorten vanhempien jakautumista eri tekijöiden saaman painoarvon perusteella.

Kuviosta 17 nähdään, että nuoret isät mainitsivat ehkäisyn pettämisen tai unohutumisen tärkeäksi syyksi useammin kuin nuoret äidit. Samoin isille oma vakituinen työ oli useammin tärkeä syy kuin äideillä. Äideillä puolestaan korostuivat sisäiset syyt ja raskaudenkeskeytyksen moraalisuus.

¹⁰⁴ N = 287, p < 0,001

¹⁰⁵ 1= ei tärkeänä pidetty, 2= ei tärkeä, mutta ei merkityksetönkään, 3= tärkeä ja 0=en osaa sanoa

Kuvio 17. Merkitsevät erot vanhemmaksi tulon syissä sukupuolen mukaan, tärkeäksi mainitsemisen osuus (%).

Sukupuolen ohella ikä vastaushetkellä oli yhteydessä turvalliseen ja hyvään parisuhteeseen sekä vanhempien haluun saada lapsia nuorena. Alle 25-vuotiaille vastaajille hyvä ja turvallinen parisuhde oli tärkeämpi syy kuin vanhemmilla vastaajilla.¹⁰⁶ Nuorimmista syyn mainitsi reilu 70 prosenttia, 25–29-vuotiaista vajaa puolet (46 %) ja vanhimmista vastaajista reilu puolet (59 %) oli samaa mieltä hyvän ja turvallisen parisuhteen tärkeydestä. Samoin nuorimmat halusivat hieman toisia useammin perustaa perheen nuorena (60 % vs. 48 % ja 55 %).¹⁰⁷ Heillä myös esikoisen toisen vanhemman halu perustaa perhe oli useammin tärkeäksi mainittu syy (46 % vs. 26 % ja 28 %).¹⁰⁸ Nuoremmilla vastaajilla vanhemmaksi tulosta on kulunut vähemmän aikaa kuin vanhemmilla, mikä saattaa selittää heidän kokemustaan.

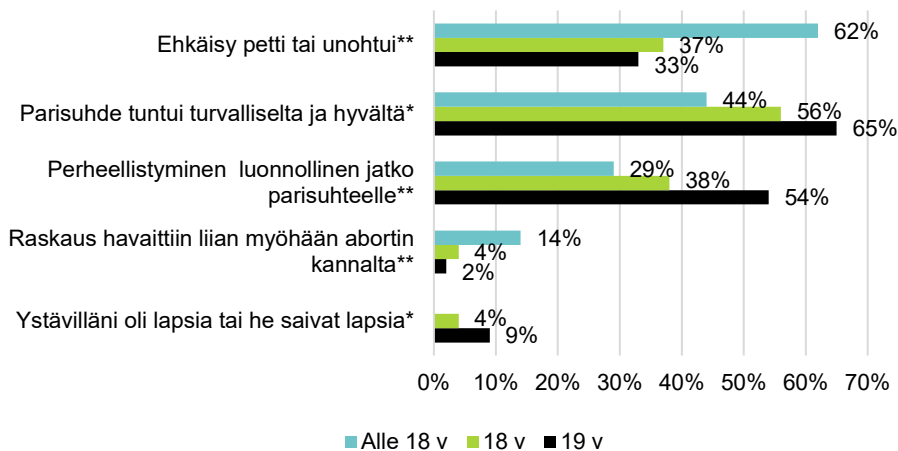
Vanhemmaksi tulon ikä osoitti alaikäisillä raskauden olleen toisia useammin yllätys, jolloin kyse ei ollutkaan heillä niinkään halusta saada lapsi nuorena vaan sopeutumisesta tilanteeseen. Kaikkiaan lähes kaksi kolmesta alaikäisestä piti ehkäisyn pettämistä tai unohtumista tärkeänä syynä, kun täysi-ikäisten saavuttaneista näin ajatteli vain kolmannes. Myös raskauden liian myöhäinen havaitseminen raskaudenkeskey-

¹⁰⁶ $X^2(6, N = 297) = 15,483, p = 0,015, \text{Cramérin } V = 0,163$

¹⁰⁷ $X^2(6, N = 302) = 15,086, p = 0,020, \text{Cramérin } V = 0,158$

¹⁰⁸ $X^2(6, N = 306) = 13,185, p = 0,040, \text{Cramérin } V = 0,147$

tyksen suhteen oli alaikäisenä vanhemmiksi tulleiden keskuudessa tärkeämpi syy kuin täysi-ikäisenä lapsen saaneilla. Parisuhteeseen liittyvät syyt sen sijaan olivat tärkeämpiä 19-vuotiaana vanhemmiksi tulleille kuin 18-vuotiaana tai alaikäisenä esi-koisen saaneille. Erot olen koonnut kuvioon 18.

Kuvio 18. Merkitsevät erot vanhemmaksi tulon syissä vanhemmaksi tulon iän mukaan, tärkeäksi maininneiden osuus (%).

Kuviosta 18 nähdään, että vain muutaman väittämän kohdalla vanhemmaksi tulon ikään liittyi tilastollisesti merkitseviä eroja eri ikäryhmissä. Sukupuoli näyttäisi näin erottavan nuoria vanhemmaksi tultaessa ikää enemmän (ks. kuvio 17.). Merkityksellisiksi nousivat kuitenkin molemmissa tarkasteluissa ehkäisyn pettäminen ja unohtuminen sekä olemassa oleva parisuhde. Nämä tekijät olivat myös haastattelussa keskiössä, ja tärkeitä eroja tuottavia tekijöitä.

Nuorten vanhempien haastattelupuheesta oli tunnistettavissa **lasta toivoneet** (n=11), joilla ehkäisy oli tarkoituksellisesti jätetty pois ja **raskauden yllättämät** (n=21), joilla lapsi ei ollut varsinaisesti kuulunut suunnitelmiin. Tähän raskauden yllätyksellisyyteen kytkeytyi monia muita jo esiin nostettuja merkityksellisiä tekijöitä. Siten seuraavat nuorten vanhempien kuvaukset tuovat näkyväksi nuorten vanhempien erilaisuutta.

Lasta nuorena toivoneita yhdisti ehkäisyn pois jättämisen lisäksi se, että useimmille lapsi nuorena oli ollut selkeä toive ja halu hyvin pitkään. Useammalla oli edessä pian valmistuminen toiselta asteelta ja monella nuoremmalla opiskelevalla äidillä tulevan isän työtilanne oli hyvä ja he olivat äitejä vanhempia. Sen sijaan eroja syntyi vanhemmuudelle asetettujen odotusten myötä. Toisille raskaus oli hyvin luonnollinen jatkumo elämässä. He elivät vakiintuneessa, usein jo pitkään kestäneessä

parisuhteessa, ja toive lapsesta näyttäytyi yhteisenä. Vakaan tilanteen lisäksi näitä nuoria vanhempia yhdisti se, että useimmilla oma äiti tai isä oli saanut esikoisensa varsin nuorena. Osalla taustalla vaikutti myös uskonnollinen vakaumus ja erityisesti heillä keskimääräistä nuorempana lapsen saaminen oli hyvin normaalia yhteisössä. Toisilla taas toiveeseen lapsesta nuorena kytkeytyi enemmän osin tiedostamatontaakin muutostoivetta siitä, että lapsen myötä elämään tulisi uudenlaista sisältöä ja saisi oman perheen. Useimmilla oma tai lapsen toisen vanhemman perhetausta oli rikkonainen, ja kotoa oli muutettu pois ainakin osittain varsin nuorena. Opintojen ja työn suhteen ei ollut selvää suuntaa tai toivetta siitä, mitä haluaisi opiskella tai tehdä työksi. Tämän joukon äideillä äitiys näyttäytyi ensisijaiselta opintoihin ja työssäkäyntiin nähden.

Raskauden yllättämien joukko oli lasta toivoneita suurempi ja kirjavampi. Eroja ja yhtäläisyyksiä synnytti suhtautuminen ehkäisyyn käyttöön ja se, kuinka yhteinen päätös raskauden jatkaminen oli. Joukosta erottuivat todennäköisyyksien uhmaajat, jotka eivät olleet käyttäneet ehkäisyä lainkaan, sen käyttö oli ollut satunnaista tai ehkäisy oli jätetty toisinaan tietoisesti pois. Nämä nuoret vanhemmat olivat luottaneet siihen, ettei raskaus osu omalle kohdalle. Useat olivat tiedostaneet kuitenkin myös raskauden mahdollisuuden eikä raskauden alkaessa lasta ollut nähty ongelmaksi. Päätös lapsen pitämisestä olikin useimmilla hyvin helppo ja nopea eikä kumpikaan suhteen osapuoli halunnut keskeytystä. Toisille taas tilanne oli tullut enemmän yllätyksenä, mutta myös nämä nuoret vanhemmat olivat päättäneet yhdessä toisen kanssa lapsen pitämisestä. Tämä siitä huolimatta, että oma elämäntilanne ei ollut heillä niin vakiintunut kuin monella muulla. Kaikilla ei esimerkiksi ollut toisen asteen opiskelupaikkaa tai työtä.

Aina päätös lapsesta ei kuitenkaan näyttäytynyt täysin yhteisenä, vaan pikemmin tulevan äidin päätöksenä tai olosuhteista johtuvana. Osalla äideistä esikoisten biologiset isät olisivat toivoneet yllätyksenä tulleen raskauden keskeyttämistä. Osalla parisuhde oli jo päättynyt tai sitä ei koskaan ollutkaan, ja toiset tulevat isät olivat parikymppisinä ajatelleet elävänsä tulevina vuosina toisenlaista elämää. Äidit itse olivat kuitenkin valmiita pitämään lapsen ja huolehtimaan hänestä, vaikka yksin. Tähän osaltaan vaikutti se, että lähes kaikki näistä äideistä olivat jo 19-vuotiaita raskauden alkaessa. Raskauden yllättämistä löytyi myös heitä, joilla kyse oli pitkälti sopeutumisesta vallitsevaan tilanteeseen. Toisilla raskaus oli jo selvitessään niin pitkällä, ettei keskeyttäminen olisi ollut mahdollista kuin poikkeusluvalla, jos silläkään. Osalla isistä taas esikoisen toisen vanhempi oli jo heti alussa ilmoittanut haluavansa pitää lapsen. Vastuusta vetäytymistä ei kuitenkaan nähty omalla kohdalla vaihtoehtoksi, vaan tilanteeseen pyrittiin sopeutumaan ja tulevasta lapsesta haluttiin huolehtia.

6.3 Yhteenveto: Ehkäisyn puuttumista moninaisemmat syyt nuoren vanhemmuuden taustalla

Elämäntilanteen ja merkityksellisten tekijöiden analyysin perusteella raskauden yläläytyksellisyys sekä toivottu ja oikeanlainen elämäntilanne olivat keskeisiä merkityksellisiä ydintekijöitä. Isille ja alaikäisille raskaus oli usein seurausta ehkäisyn pettämisestä ja unohtamisesta. Äideillä ja täysi-ikäisillä vaikutti sen sijaan toive saada lapsi nuorena. Monet tulevista vanhemmista olivat pian päättämässä opintojaan raskauden alkaessa tai jo työelämässä. Useimmilla oli vakiintunut parisuhde ja etenkin täysi-ikäiset asuivat itsenäisesti omissa kodeissaan. Lapsen myötä oli myös mahdollista saavuttaa toivottu elämänmuutos. Nuoreen vanhemmuuden taustalla oli myös ylisukupolvisuutta ja kulttuurinen malli, joka kytkeytyi uskonnolliseen taustaan.

Perhetausta ja eletty nuoruus sekä yhdisti että erotteli nuoria vanhempia toisistaan kuin myös ikäisistään. Oma lapsuudenperhe oli koettu pääasiassa positiivisena, vanhempien kanssa oli pääasiallisesti tultu toimeen ja etenkin suhde omaan äitiin oli ollut läheinen. Tulosten valossa nuorten vanhempien perhetausta ei yleisesti näyttäydy ongelmalliselta, vaikka lapsuudenkodeissa oli myös vakautta heikentäneitä tekijöitä kuten mielenterveys- tai päihdeongelmia. Enemmistö nuorista vanhemmista oli asunut molempien vanhempiensa kanssa, ja heistä vain toisen kanssa asuminen oli ikäisiä yleisempää. Perheissä oli ollut myös keskimääräistä enemmän lapsia.

Suurimmalle osalle nuoruus oli ollut onnellista aikaa ja haastatteluaineiston perusteella piirtyi kuva neljänlaisista nuorista. Toiset kuvasivat olleensa hyvin normaaleja, tavallisia nuoria, joiden elämässä ei ollut suurta kapinointia ja jotka huolehtivat opinnoistaan. Toiset taas olivat uhmanneet enemmän vanhempien asettamia sääntöjä ja halunneet itse päättää tekemisistään. Hekin olivat pääasiassa hoitaneet opintonsa kunniallisesti eivätkä olleet joutuneet tekemisiin viranomaisten kanssa kuin korkeintaan pienten rikkomusten takia. Osalla murrosikä oli suurten muutosten aikaa, johon monilla kuului runsaasti luvattomia poissaoloja koulusta, osalla päihteiden käyttöä huumekekeiluineen ja toisilla erilaiset psyykkiset sairaudet olivat luoneet kontekstin nuoruudelle. Nuorena vanhemmaksi tulleissa oli myös heitä, jotka kertoivat olleensa kilttejä, kunnollisia ja vastuuntuntoisia nuoria ilman vanhempia vastaan kapinointia. Tavallisuudestaan huolimatta nuorilla vanhemmilla oli kuitenkin ikäisiään useammin kokemusta kodin ulkopuolelle sijoittamisesta, mikä on havaittu aiemmissakin tutkimuksissa (mm. Leppälahti 2016).

Nuorten vanhempien keskuudessa oli havaittavissa iän ja sukupuolen tuottamia eroavaisuuksia elämäntilanteen osalta. Raskauden ilmetessä useimmat olivat opiskelijoita ja nuorista vanhemmista monet olivat muuttaneet verrattain nuorina pois kotoa (ks. Kuparinen 2011; Eurostat 2020). 19-vuotiaana esikoisensa saaneet olivat toisia useammin työssäkäyviä. Äidit olivat isiä useammin työttöminä, kun taas isät olivat pääasiallisen toiminnan osalta enemmän ikäistensä kaltaisia. Vanhemmaksi

tulo kytkeytyi myös useimmilla nuorilla perinteiseen tapaan vakiintuneeseen parisuhteeseen (mm. SVT: Perheet 2020b). Monilla alaikäisistäkin oli verrattain pitkä parisuhde takanaan ja osa asui itsenäisesti, vaikka elämäntilanteissa ilmenikin eroavaisuuksia täysi-ikäisiin nähden. Useimmilla nuorilla isillä kumppani oli nuorempi tai saman ikäinen, äideillä taas korkeintaan muutaman vuoden vanhempi. Nuoreen isyyteen liittyy näin usein nuori äitiys, ja nuorten äitien esikoisten isätkin ovat verrattain nuoria.

Nuorten vanhempien ilmaisutavoista kuvastui se, kuinka monin tavoin ehkäisyn käyttö ja käyttämättömyys kytkeytyvät nuorten vanhemmaksi tuloon. Monille lapsi oli hyvin toivottu, toisille ehkäisyn toimimattomuutta seurannut yllätys ja osalle osin odotettu ja osin odottamaton yllätys ehkäisyn käyttämättömyydestä. Nuoret vanhemmat tiedostivat yleiset ennako-oletukset nuorten raskauksien olevan ”vahinkoja”, jonka myötä toiset korostivat lapsitoivetta. Raskauden yllätyksellisyyden myötä vanhemmaksi tuloon kytkeytyi halu toimia vastuullisesti ja moraalisesti oikein. Jotkut tulevista nuorista isistä, kuin myös nuorten äitien esikoisten isistä, oli halunnut keskeyttää raskauden, eikä päätöstä lapsesta koettu aina yhdessä tehdyksi. Tämä korostui keskinäisen parisuhteen puuttuessa.

Toinen merkityksellinen tekijä vanhemmaksi tulon taustalla oli nykyinen ja toivottu elämäntilanne, joka vaikutti sekä yllätyksenä tulleissa raskauksissa että alkuaan jo toivotuissa raskauksissa. Monille lapsi nuorena oli itsestäänselvyys, ja lapsitoivetta vankisti entisestään hyväksi ja turvalliseksi koettu parisuhde. Nuoruus nähtiin hyvää vanhemmuutta tuottavana resurssina. Kokemusta oikeaikäisyydestä ja omasta valmiudesta äidiksi lisäsi tunne siitä, että oli vanhempi kuin ikäisensä. Oman vanhemmuuden pätevyyden ja kyvykkyyden lisäksi merkityksellinen tekijä oli usko kumppanin kypsyyteen ja valmiuteen vanhemmaksi. Sopivaksi ajateltu elämäntilanne kokonaisuutena korostui, eikä koulutusta ja työtä nähty vanhemmuuden tullen poissuljettuina. Osalle nuorista vanhemmista lapsi tarjosi kaivattua sisältöä tyhjältä tai ongelmalliselta tuntuneeseen elämään.

Kysely osoitti, että enemmistöllä omat vanhemmat olivat saaneet esikoisensa keskimääräistä nuorempina. Omilla äideillä nuori äitiys oli omien isien nuorta isyyttä yleisempää. Suomalaiset nuoret vanhemmat eivät eroakaan asian suhteen toisista länsimaisista nuorista vanhemmista (mm. Sipsma ym. 2010; Meade ym. 2008; Herfelt Wahn & Nissen 2008). Nuoren vanhemmuuden ylisukupolvisuus ei kuitenkaan korostunut haastatteluissa, ja se tutkittavien puheissa lähinnä toivottuihin raskauksiin. Kotoa saatu malli näyttäisikin olevan enemmistölle tiedostamaton. Erityisesti uskonnollisissa yhteisöissä nuorten vanhemmuus kytkeytyy yhteisön arvoihin ja ihanteisiin. Ehkäisyä ei haluta käyttää uskonnollisista syistä. Uskonnollisen taustan omaavilla nuorena vanhemmaksi tulo kytkeytyi muita nuoria vanhempia useammin avioliittoon, ja sen myötä perheen perustamiseen. Näiden nuorten vanhempien voidaan ajatella noudattavan hyvin perinteistä elämäntilannetta.

7 NUORET ISÄT JA ÄIDIT VANHEMMUUDEN JAKAJINA

Nuoren vanhemmuuden lähtökohtien jälkeen toisessa analyysiluvussani ovat keskiössä juridinen vanhemmuus ja vastuun jakaminen esikoislapsesta. Tutkimuksessani ymmärrän juridisen vanhemmuuden statuksena, jonka vastuita ja velvollisuuksia säädellään lainsäädännöllä, jolloin se määrittää myös nuorten vanhempien asemaa (ks. luku 2.2.2). Juridisen vanhemmuuden tarkastelua taustoitan nuorten vanhempien perhetilanteen kuvauksella. Yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten myötä perheiden määrittäminen yleispätevien ja yksiselitteisten kriteerien pohjalta on käynyt yhä vaikeammaksi (mm. Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014, 7). Ydinperhettä voidaan kuitenkin yhä pitää yhteiskunnallisena normina etenkin perhepolitiikassa. Näin se ei vain rajaa, vaan myös synnyttää käsityksiä siitä, millainen perheen tulisi olla. (Yesilova 2009, 31–37, 204–205; ks. myös Sevón & Notko 2008, 18–19.) Kahden vanhemman perhe normatiivisena perheenä luo nuoren vanhemman elämään odotuksia vanhemmuuden ”oikeasta” paikasta.

Perheen ja juridisen vanhemmuuden tarkastelun jälkeen keskityn isien osallistumiseen sekä sitä vahvistaviin ja heikentäviin tekijöihin ja käytäntöihin. Tutkimuksessani lähestyn vastuun jakamista osin samojen teemojen avulla kuin Johanna Mykkänen ja Petteri Eerola (2013), jotka ovat tarkastelleet isyyteen sisältyvää vastuullisuutta sitoutuneen isän käsitteen avulla. Heillä sitoutuneisuuden mittarina toimi miehen omistautuminen isyydelleen. He olivat kiinnostuneita siitä, kuinka mies panostaa vanhemmuuteensa, elää lapsen arjessa mukana ja millainen tunnesuhde isällä on lapseensa. (Mykkänen & Eerola 2013, 18.) Mari Broberg ja Mia Hakovirta (2005, 140) puolestaan tarkastelivat omassa tutkimuksessaan tapaamisten tiheyden avulla etävanhemman osallisuutta ja sosiaalista sitoutuneisuutta. Sovellan tutkimuksessani heidän mittaristoaan.

Kyselyn avulla pyrin kuvaamaan vastuun jakamista ja haastattelut laajentavat käsitystä siitä, kuinka erilainen vastuu nuorilla vanhemmilla esikoisestaan on. Samalla haastattelut tuovat näkyväksi, kuinka monet tekijät rakentavat ja vaikuttavat vastuun jakamiseen. Yhdessä perheen, juridisen vanhemmuuden ja isän osallistumisen tarkastelut kuvaavat ja vastaavat kysymykseen vastuun jaosta. Ne tuovat esiin, kuinka ikä ja nuoren ihmisen elämäntilanne kytkeytyvät vanhemmuuden jakamiseen, ja kiteytyvät muodostamiini nuoren vanhemmuuden vastuumuotoihin.

Osa tutkittavista oli ehtinyt elää vanhempana yli 15 vuotta ennen tutkimukseni aineistonkeruuta, eikä tarkoituksenani ole tehdä kattavaa kuvausta kuluneista

vuosista. Pääpaino on erityisesti perheen ja huoltajuuteen kytkeytyvien asioiden tarkastelussa aineistonkeruun aikaisessa tilanteessa, vuosissa 2013–2014. Vanhempien keskinäisen parisuhteen päättymisen jälkeen vanhemmuuden jakaminen saa uudenslaisia nyanseja, ja eri-ikäisillä vastaajilla eroista oli kulunut eri verran aikaa. Ylipäänsä esimerkiksi isyydentunnustus tai esikoisen asumisjärjestelyt sijoittuivat tutkittavilla eri ajankohtiin. Asioista kuluneen ajan on todettu vaikuttavan siihen, kuinka ihmiset kertovat ja reflektovat kokemuksiaan sekä millaisina asiat tutkimus-
hetkellä näyttäytyvät (Fingerroos & Haanpää 2006, 33, 35). Nuorten vanhempien perhesuhteiden kuvaus sekä vanhemmuuden jakamisen tarkastelu on näin aina hetkeen sidottua. Toisten kohdalla tilanteet olivat ehtineet jo muuttua kyselyn ja haastattelun välissä. Perhesuhteet ovatkin aina neuvoteltuja ja muuttuvia (Peltola 2018a, 113; ks. myös Pirskanen & Eerola 2018, 17). Eri aikaisuudesta huolimatta tutkimuksessa oli mahdollista löytää vastuun jakamiseen kytkeytyviä kollektiivisia tekijöitä.

7.1 Perhetilanne ja juridisen vanhemmuuden perinteiset ratkaisut

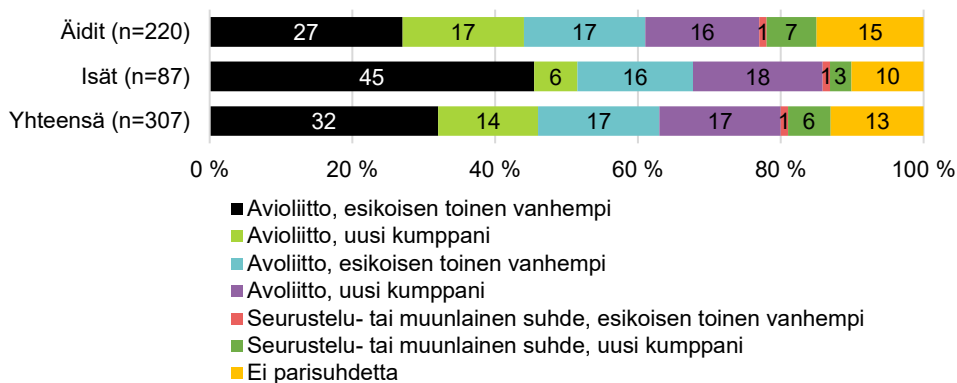
Tutkimuksessani juridisen vanhemmuuden jakaminen näyttäytyi hyvin perinteiseltä niin kyselyn ja sitä täydentäneiden tilastojen kuin haastattelujenkin valossa. Kysely osoitti, että nuorilla isillä oli useimmiten yhteishuoltajuus, joka paikantui niin ydinperheeseen kuin etäisyyteenkin. Nuoret äidit sen sijaan olivat isiä useammin yksinhuoltajia ja lähi-vanhempia. Kuitenkin myös nuorista äideistä monet olivat ydinperheessä eläviä yhteishuoltajia. Haastatteluaineistosta löytämäni kolme alateemaa – juridinen isyys äidin valintana, isyydentunnustuksen itseäänselvyys sekä huoltajuus ja asumisratkaisut – rakensivat juridisen vanhemmuuden perinteistä jakamista ja täydensivät kyselyä.

Kyselyn avulla tarkastelin suhdetta esikoisen toiseen vanhempaan, ja kaikkiaan puolet kyselyyn vastanneista oli parisuhteessa esikoisensa toisen vanhemman kanssa.¹⁰⁹ Nuorilla isillä suhde toiseen vanhemman kanssa oli yleisempi kuin nuorilla äideillä.¹¹⁰ Naisvastaajat taas olivat useammin suhteessa uuden kumppanin kanssa kuin miehet. Samoin äidit elivät hieman isiä useammin ilman parisuhdetta.

¹⁰⁹ 153 kyselyyn vastannutta kertoi esikoisen toisen vanhemman olevan nykyinen kumppani aineistonkeruuhetkellä vuonna 2013. Kahden vastaajan muista vastauksista ilmeni, etteivät he olleet parisuhteessa esikoisen toisen vanhemman kanssa, vaan uuden kumppanin. Yksi vastaajista kuvasi parisuhteen tilannetta mutkikkaaksi. Hän asui yhdessä esikoisen toisen vanhemman kanssa, jolloin parisuhde luokiteltiin muunlaisiksi suhteeksi. Samaan luokkaan luokiteltiin kaksi vastaajaa, jotka olivat asumuserossa esikoisen toisen vanhemman kanssa. Yksi vastaaja eli asumuserossa uudesta kumppanista. Kaikkiaan kuusi äitiä kertoi esikoisensa isän olevan kuollut ja heistä viidellä oli uusi parisuhde. Eronneet ja lesket eivät kertoneet uusista kumppaneista: heidät luokiteltiin ei parisuhdetta -luokkaan vastoin virallista siviilisäätilyluokitusta.

¹¹⁰ $X^2(4, N = 307) = 14,220, p = 0,007, \text{Cramérin } V = 0,215$

Tulokseni eroavat näin monien aiempien tutkimuksien havainnoista eivätkä vahvista yleistä stereotypiaa siitä, että nuorten vanhempien parisuhteet eivät useinkaan kestä (mm. Bunting & McAuley 2004; Eshbaugh 2008; Kelhä 2009, 70–75; Kuortti 2012, 107–108). Sukupuolten väliset parisuhteeseen liittyvät erot ovat nähtävissä kuvioista 19.

Kuvio 19. Nuorten vanhempien parisuhteen muoto ja kumppani sukupuolittain % (N=307).

He, jotka olivat olleet raskauden ilmetessä naimisissa, olivat selvästi muita useammin yhä yhdessä.¹¹¹ Avioliitto näyttäisi myös nuorten kohdalla olevan yhdessäoloa edistävä tekijä. Heillä, samoin kuin ikäisillään ja toisilla vanhemmista, avioliitot ja muut suhteet päättyivät useammin eroon. (Hägglund ym. 2021, 21.)

Myös vastaajien eri-ikäisyys heijastui parisuhteisiin ja erotti nuoria vanhempia toisistaan. Nuorimmat vastaajista olivat vanhempia useammin yhä yhdessä esikoisensa toisen vanhemman kanssa¹¹². Nuorimmista vastaajista kaksi kolmesta eli parisuhteessa esikoisen toisen vanhemman kanssa, kun taas 25–29-vuotiaista ja 30–35-vuotiaista noin 40 prosenttia. Parisuhde esikoisen toisen vanhemman kanssa oli keskimäärin yhdeksän vuotta aineistonkeruun aikaan. Lyhimmillään suhdetta oli takana reilu vuosi ja pisimmillään yhdessä oli oltu 20 vuotta. Nuorimmat esikoisten toisista vanhemmista olivat 17-vuotiaita ja vanhin oli 53-vuotias. Kumppanien ikä ja sen myötä elämäntilanne olivat näin hyvin erilaiset.

Osalla vastaajista ei ollut koskaan ollut parisuhdetta esikoisensa toisen vanhemman kanssa, toisilla taas suhde oli päättynyt eroon. Myös esikoisen toisen vanhemman kuolema mainittiin syyksi suhteen puuttumiselle. Suhteen päättymisestä oli

¹¹¹ $X^2(3, N = 307) = 37,465, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,349$

¹¹² $X^2(2, N = 306) = 21,006, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,262$

kulunut keskimäärin reilut seitsemän vuotta ja kulunut aika vaihteli suuresti vastaajien ollessa hyvin eri-ikäisiä. Lyhimmillään erosta oli aikaa vain kuukausia, kun taas toiset olivat eronneet yli 15 vuotta aiemmin. Lähes kaikilla ero oli tapahtunut vähintään vuotta aiemmin kuin kyselyaineistonkeruu. Kolmannes keskinäisistä parisuhteista oli päättynyt vähintään 10 vuotta aiemmin.

He ketkä eivät olleet parisuhteessa esikoisen toisen vanhemman kanssa kuvasivat keskinäistä suhdetta lapsen myötä rakentuvaksi enemmän kuin kaverilliseksi. Lähes puolet (46 %) kertoivat pitävänsä yhteyttä vain lapsen takia. Neljännos ajatteli suhteen kaverisuhteena ja he olivat säännöllisesti tekemisissä toistensa kanssa. Viidennes vastasi, etteivät he ole missään tekemisissä keskenään ja lopuilla 11 prosentilla suhde oli muunlainen. Avovastauksessa ”jonkin muu” - vaihtoehdon valinneet toivat esiin kaverilliset välit vaikkei yhteydenpitoa olekaan, harvat tapaamiset sekä riitaisan suhteen, johon toisilla kytkeytyi huoltajuuskiista. Vähiten tekemisissä toistensa kanssa olivat he, joilla alkujaankin suhde oli raskauden alussa muu kuin avioliitto, avoliitto tai seurustelusuhde.

Uusi kumppani oli kolmella neljästä heistä, jotka eivät olleet yhdessä esikoisen toisen vanhemman kanssa. Vanhemmat vastaajista olivat uudessa parisuhteessa nuorempia useammin: heillä neljällä viidestä oli uusi kumppani.¹¹³ Alle puolella 25-vuotiaista oli uusi kumppani. Nuorimmat vastaajat olivat hieman toisia useammin ilman parisuhdetta.¹¹⁴ Suhde uuteen kumppaniin oli kestänyt keskimäärin 4,5 vuotta. Lyhimmillään suhdetta oli takana kolme kuukautta ja pisin suhde oli kestänyt jo yli 14,5 vuotta. Nuorimmat uusista kumppaneista olivat parikymppisiä, kun taas vanhimmat jo reilusti yli 40-vuotiaita. Ikäeroa nuoren vanhemman ja uuden kumppanin välillä oli keskimäärin 2,5 vuotta uuden kumppanin ollessa vanhempi. Suhteen muoto oli useimmiten avoliitto, myös avioliitot olivat yleisiä.

Nuorilla vanhemmilla uusperheellisyys näyttäisi olevan keskimääräistä yleisempää. Vajaa puolet vastanneista nuorista vanhemmista eli ydinperheessä, kolmannes uusperheessä ja loput reilu viidennes oli ainoa vanhempi perheessä. Sen sijaan 2010-luvun alussa uusperheitä oli noin 10 prosenttia lapsiperheistä (SVT: Perheet 2016, 9–10). Äitien perhemuodot olivat moninaisempia kuin isillä.¹¹⁵ Nuorista äideistä 40 prosenttia eli ydinperheessä, 38 prosenttia eli uusperheessä ja vajaa viidennes eli yhden vanhemman perheessä. Isistä puolestaan lähes kaksi kolmesta eli ydinperheessä, neljännos uusperheessä ja loput 12 prosenttia eli yhden vanhemman perheenä.

Perhetilanteen ohella kyselylomakkeella kysyttiin monivalintakysymyksin isyyden tunnustamisesta ja esikoislapsen huoltajuuden jakautumisesta, esikoisen asumisesta sekä mahdollisista elatusmaksuista. Likert-väittämien avulla puolestaan

¹¹³ $X^2(2, N = 152) = 17,821, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,342$

¹¹⁴ $X^2(4, N = 305) = 19,594, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,179$

¹¹⁵ $X^2(2, N = 300) = 13,428, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,212.$

kartoitin esikoislapsen suhdetta biologisiin vanhempiinsa. Haastatteluissa keskiössä olivat erilaisten ratkaisujen taustalla olleet tekijät sekä käytännöt. Haastattelut kertoivat siitä, millaisia tahtotiloja ja merkityksiä isyydentunnustamiseen ja juridisen vanhemmuuden jakamiseen liittyi.

Kyselystä ilmeni, että selvästi suurimmalla osalla nuorten äitien esikoisista oli juridinen isä olemassa.¹¹⁶ Kyselyn perusteella vain kuudella prosentilla nuorten äitien esikoisista ei ollut virallisesti isää. Syynä ei aina suinkaan ollut lapsen nuori ikä, vaan myös aivan nuorimpien joukosta löytyi lapsi, jonka juridista isyyttä ei ollut haluttu vahvistaa. Yleisintä virallisen isän puuttuminen oli heillä, joilla oli ollut muunlainen suhde lapsen isään raskauden ilmetessä.¹¹⁷

Vertailu yleiseen paljasti, että nuorten äitien esikoisten isyys jäi hieman keskimääräistä useammin selvittämättä. Tilastoista nähdään, että lapsen syntymävuotena tieto saadaan noin 96 prosentista isistä ja 3–4 vuoden kuluessa syntymästä virallisia isiä puuttuu noin 1,5–2 prosentilta syntyneistä, minkä on todettu jäävän lopulliseksi osuudeksi (Tilastokeskus, Syntyneet, henkilökohtainen tiedonanto). Moira Graham (2013, 41) taustoitti omassa väitöstutkimuksessaan Iso-Britannian tilannetta 2000-luvun lopulla, ja siellä noin kolmella neljästä nuorena äidiksi tulleen lapsella oli isä merkittynä syntymärekisteriin. Suomessa nuorten äitien lapset ovat näin selvästi vähemmän ilman juridista isää kuin Iso-Britanniassa.

Kaikkiaan neljällä viidestä tutkittavasta esikoislapsen isyys oli tunnustettu tai vahvistettu, ja useimmiten isyydentunnistamisen taustalla oli yhteinen halu. Vastajista 14 prosenttia oli ollut naimisissa lapsen syntyessä, jolloin erilliselle tunnustamiselle ei ollut tarvetta. Nuorten vanhempien lapset syntyivätkin keskimääräistä useammin avioliiton ulkopuolella (ks. SVT: Syntyneet 2020b). Vain viisi prosenttia heistä, joiden esikoisen isyys oli tunnustettu tai vahvistettu, oli sitä mieltä, että asia hoidettiin lapsen isän halusta. Kuusi prosenttia taas ajatteli äidin halun ratkaisseen. 14 prosenttia vastasi jonkun toisen halun tai toiveen, ja useimmiten mainittiin muuna tahona sosiaaliviranomainen ja lastenvalvoja. Tätä osaltaan selittänee se, että miehen oli ja on yhä aina tunnustettava isyytensä henkilökohtaisesti viranomaisen edessä. Tutkittavieni kohdalla tuo viranomainen oli lähtökohtaisesti lastenvalvoja, joka oli velvoitettu aloittamaan isyyden selvittämisen saatuaan tiedon avioliiton ulkopuolella syntyneestä lapsesta.

Kolmella neljästä isyyden tunnustaminen hoitui 1–2 kuukaudessa lapsen syntymänjälkeen. Voimassa ollut isyyslaki (700/1975) ei vielä mahdollistanut asian hoitamista jo raskausaikana. Kaikkien kohdalla prosessi ei kuitenkaan ollut nopea. Muutamilla asia hoidettiin vasta vuosien kuluttua. Tämä osaltaan kuvastaa sitä, ettei päätös isyydentunnustamisesta ollut kaikkien kohdalla yksiselitteinen ja yhteinen.

¹¹⁶ Otannan rajauksen takia kaikki nuoret isät olivat esikoistensa juridisia vanhempia.

¹¹⁷ N = 220, p < 0,001

Enemmistöllä ollut yhteinen halu ja molempien vanhempien sitoutuminen vanhemmuuteen ilmenivät kyselyn ohella haastateltavien puheesta. Haastatelluille nuorille isille isyydentunnustus näyttäytyi selviönä samoin kuin useimmille äideistä. Asiasta ei ollut tarvinnut riidellä esikoisen toisen vanhemman kanssa, koska se oli molempien tahto. Tärkeänä juridista isyyttä pidettiin muun muassa siksi, että sen myötä lapsen oli mahdollista saada isänsä sukunimi. Siihen kytkeytyi toisilla myös vastuunkantaminen:

V: Mietiksä sitä et sä oisit voinu jättää sen [isyydentunnustuksen] tekemättä?

I: No en miä oikein miettiny sitä. Kyl nyt pitää kantaa vastuu, nyt kun tässä on sössiny joskus.

Toiset haastateltavista, samoin kuin kyselyn avovastaukset, toivat esiin isyydentunnustamiseen ja vahvistamiseen liittyvää ristiriitaisuutta. Kaikkien äitien esikoisten biologiset isät eivät olleet halukkaita sitoutumaan isyyteen ja osa oli jättäytynyt ulkopuolelle biologisen lapsensa elämästä. Tällöin isyys oli voitu jättää tunnustamatta:

Lapsen isä ei lasta halunnut ja tein päätöksen pitää lapsen ja jatkaa elämää yksin (isää ei ole tunnistettu omasta tahdostani) (N029)

Kuten yllä olevassa sitaatissa äiti kirjoittaa, hän teki päätöksensä, ja juridisen vanhemmuuden jakamiseen kytkeytyi äitien puheissa valinta. Jakaminen ei ollut yksin isästä riippuvaista, vaan äidit itse pohtivat lapselleen ja itselleen sopivinta vaihtoehtoa. Eräs äideistä kertoi, että keskinäisen parisuhteen ja yhteydenpidon puutteen sekä biologisen isän haluttomuus vaikuttivat vanhemmuuden jakamiseen. Samoin hänen oma huono isäsuhteensa eikä hän siksi halunnut pakottaa biologista isää tunnustamaan isyyttään, vaan isyyden tulisi perustua vapaaehtoisuuteen. Äiti ei halunnut vaatia isältä osallistumista. Hän ajatteli, että lapsen etu on isä, joka haluaa ja on läsnä lapsen elämässä omasta tahdostaan. Äidin elämässä oli jo tuolloin uusi parisuhde, mikä osaltaan vaikutti siihen, ettei isyydentunnus ollut välttämättömyys. Vapaaehtoisuus korostui myös pohdinnoissa, josko isyys olisi jätetty tunnustamatta isän epäroinnin ja valmiuden vuoksi:

Ä: ..Mä olin ihan siis, mä tiesin että [esikoisen isästä] ei oikeestaan oo siihen, nii mä tiesin jo heti alusta asti, että mä pidän tän lapsen, ja mä, kasvatan sen yksin. Ja sanoin [esikoisen isälleki] aina, että mä en ikinä pakota mihinkään enkä vaadi mitään, että jos siitä tuntuu, että tää ei oo sen juttu, niin sit se ei oo. Ja on itse asiassa, nykyäänki sanoo, että on tosi hyvä, että en oo koskaan painostanu

mihinkää. Ja mä olin ihan valmis jo fuskaan, että mä en ees tiää kuka isä on, jos ei se halua nimeä paperiin.

Myös hyvin riitaisa keskinäinen suhde oli merkityksellinen tekijä sille, miksi isyyttä ei ollut tunnustettu. Elämä ajateltiin helpommaksi, kun pystyisi itse päättämään lapsen elämään liittyvistä asioista esimerkiksi ajatellusta muutosta toiselle paikkakunnalle. Isyydentunnustamisen tekemättä jättämistä edisti vanhempien keskinäisen parisuhteen päättyminen pian lapsen syntymän jälkeen, eikä isän vähäinen kontakti ja kiinnostus lapsesta ollut tuonut tarvetta miettiä isyydentunnustamista myöhemminkään.

Toiset äideistä taas halusivat toimia toisin perustellen valintaansa lapsen edulla ja oikeudella. Äidit halusivat välttää tilannetta, ettei lapsi tietäisi isompana kuka hänen isänsä, vaikka muuten äideillä ei ollut vaatimuksia isien osallistumisesta. Heidän puheissa korostui yhtä lailla isän osallistumisen vapaaehtoisuus kuin isyyden selvittämättä jättäneillä. Isän osallisuus näyttäytyi näin nuorten äitien puheissa valintana, jonka isä voi tehdä juridisesta vanhemmuudesta huolimatta. Sitä ei haluttu vaatia, mutta isää ei suljettaisi poiskaan, mikäli isä itse haluaisi tavata ja pitää yhteyttä lapseensa.

Avoliittojen vähyden ja toisaalta myös juridisesti isättömien pienen määrän myötä useimmilla nuorilla vanhemmilla tuli eteen huoltajuudesta sopiminen. Etenkin parisuhteiden päättymisen jälkeen tuli myös ratkaistavaksi kysymykset lapsen asumisesta, elatuksesta sekä etävanhemman tapaamisesta. Kysymykseen esikoislapsen huoltajuuden jakautumisesta pyydettiin vastaamaan kyselyn toteuttamisajankohdan tilanteen perusteella tai sen tilanteen perusteella, joka oli vallitseva esikoislapsen ollessa vielä alaikäinen. Vain yhdellä vastaajista esikoinen oli täysi-ikäinen vastaushetkellä, joten lähes kaikille huoltajuuskysymykset olivat vielä ajankohtaisia. Vanhemmuuden jakamiseen liittyvissä kysymyksissä on hyvä muistaa, että ne kuvaavat tilannetta aineistonkeruuhetkellä eivätkä ne esimerkiksi kerro eronneiden vanhempien aiemmasta tilanteesta.

Nuorilla vanhemmilla yhteishuoltajuus oli yleisin huoltajuusmuoto, ja kaikkiaan kolmella neljästä kyselyyn vastanneesta jakoi huoltajuuden. Viidenneksellä nainen oli esikoisen yksinhuoltaja ja lopuilla huoltajuudesta ei ollut virallisesti sovittu tai se oli järjestetty muutoin. Muulla järjestelyillä tarkoitettiin avovastauksissa muun muassa oheishuoltajuutta tai sijaisperheessä elämistä. Sukupuolittuneet tavat jakaa huoltajuutta ja äitiyden ensisijaisuus ilmenivät parisuhteen puuttuessa. Keskinäisessä parisuhteessa eletäessä huoltajuus jaettiin, mutta ilman sitä nuorten äitien ja isien asema oli erilainen.¹¹⁸ Tällöin nuorista isistä kahdella kolmesta oli yhteis-

¹¹⁸ $\chi^2(2, N = 306) = 7,588, p = 0,023, \text{Cramérin } V = 0,223$

huoltajuus, ja viidenneksellä lapsen äiti oli yksinhuoltaja. Nuorista äideistä lähes puolet oli yksinhuoltajia ja puolet yhteishuoltajia. Yksinhuoltajuuden ei havaittu olevan yhteyttä siihen, kauanko parisuhteen päättymisestä oli kulunut aikaa. Sukupuolieroja sen sijaan selittänee osin otanta-asetelma: kaikki nuoret isät olivat esikoisensa juridisia vanhempia toisin kuin nuorten äitien esikoisten isät.

Nuorilla vanhemmilla naisten yksinhuoltajuus oli keskimääräistä yleisempää. Tilastoista nähdään, että Suomessa 2010-luvun alkupuolella yli 90 prosentissa tapauksissa sosiaalitoimi on vahvistanut yhteishuollon. Äitien yksinhuoltosopimuksia on kaikkiaan kuusi prosenttia sopimuksista ja isien yksinhuoltajasopimuksia on alle yksi prosentti kaikista. (SVT: Lapsen elatus ja huolto 2013, 2). Nuorilla vanhemmilla viidenneksellä lapsen äiti oli yksinhuoltaja. Nuorten isien kohdalla naisten yksinhuoltajuus ei kuitenkaan ollut niin yleisestä poikkeavaa kuin nuorilla äideillä.

Isyydentunnustamisen tavoin yhteishuoltajuus näyttäytyi useimmille haastateltaville itsestäänselvyytenä, josta ei ollut tarvetta keskustella enempää. Keskinäisen parisuhteen puutekaan ei aina vaikuttanut huoltajuuteen, vaan tärkeämpää oli molempien halu jakaa vanhemmuutta ja molempien sitoutuneisuus vanhemmuuteen:

Ä8: Mä en ihan tarkalleen muista edes, miten siihen päädyttiin, mutta jotenkin se tuntu tosi luonnolliselta ja [tyttären isä] oli ainakin vahvasti sitä mieltä, että kyllä hänkin halua osallistua tähän, sillä lailla, että molemmat päättää [tyttären] asioista.

Osalla nuorista äideistä taas esikoisen isät olivat lähtökohtaisesti poissa, jolloin yksinhuoltajuus oli ilmeinen ratkaisu. Muita syitä, sille että huoltajuus oli muuta kuin yhteishuoltajuus, olivat muun muassa halu välttää riitoja, taloudelliset tekijät ja suhde toiseen vanhempaan sekä äitien ja isien epätasa-arvoisuus vanhempina. Muutamilla suhde oli ollut on-off tai epävakaata jo pidempään, jolloin alusta asti äiti oli halunnut itselleen yksinhuoltajuuden. Elämän ajateltiin sujuvan näin helpommin.

V: Millä tavoin sä aattelet että, mikä siinä on ollu, niin hyvää?

Ä14: No ei tarvi kauheesti välittää sen isän mielipiteist. Tai, hänel nyt ei varmaa oookaa mitää mielipitei mut et, nii. Ei mun tarvi ilmottaa hänel joka asiast mitä, meil tapahtuu tai, joo.

Toisilla taas tilanteeseen oli päädytty vasta eron jälkeen. Yksi isistä oli luopunut huoltajuudestaan, koska lapsi asui äidillään, joka huolehti asioista. Isä saattoi luottaa, että äiti hoitaa kaiken hyvin. Hänelle itselleen huoltajuus ei näyttäytynyt merkityksellisenä eikä suhde lapseen ollut sidoksissa huoltajuuteen. Samoin ajatteli isä, joka kuvasi keskinäisten riitojen johtaneen huoltajuudesta sopimiseen lastenvalvojan luona. Siellä työntekijä oli asettunut vahvasti äidin puolelle ja äidin yksinhuoltajuus

oli nähty toimivaksi arjen kannalta. Aina viralliset tahot eivät tukeneetkaan vanhemmuuden tasavertaisuutta ristiriitatilanteissa, mitä isä kritisoi. Hän ei ollut kuitenkaan alkanut taistelemaan kokemaansa isien epätasa-arvoisuutta vastaan:

I3: Että koska sitte [esikoispoijan äiti] joutus aina joka asiaan pyytämään myös minulta suostumukse, niin ku hakee hoitopaikkaa tai vaikka passia tai mitä nyt ikinä hakeekaa. Ni tarvihee molemman vanhemma suostumuksen siihen tai huoltajan niin se täti oli sitä mieltä, että hän ei oo koskaan nähny näin itsestä isää ku minä oon jos mä en anna sitä [esikoispoijan äidille] suosiolla.

V: Millasia ajatuksia se herätti sosiaalityöntekijän tuollanen käytös?

I3: No kyllähän se suututti. Suututti ja sitte mä heitin pyyhkeen kehää, että ihan yks lysti, että kerran ei mua kuunnella ni mä en sitte sille mitään voi.

Yhteishuoltaja tai yksinhuoltaja ei kaikkien kohdalla ollut kuitenkaan muuttumaton status. Vuosien saatossa oli osalla yksinhuoltajuus muuttunut yhteishuoltajuudeksi, ja toisinaan se oli palautunut takaisin yksinhuoltajuudeksi. Toisilla huoltajuus toi turvaa oman vanhemmuuden takeena. Eräs äideistä ei ollut halunnut luopua yksinhuoltajuudestaan, koska se lisäsi turvallisuudentunnetta siitä, ettei lapsen isä voisi viedä lasta. Äiti myös koki huoltajuuden sitovan häntä ja lasta enemmän yhteen niin, että lapsi olisi jotain hänen omaansa, koska esikoisen isällä oli myös muita lapsia. Toisaalta taas yksi isistä kertoi, ettei ollut halunnut suostua esikoisensa äidin pyyntöön yksinhuoltajuudesta, siksi ettei hänen isyyttään ja oikeuksiaan sivuutettaisi:

V: Onks sillä [huoltajuudella] ollu sun mielestä millanen merkitys?

I10: Kai sillä on ainakin jonkunnäkönen kiinnittävä merkitys on ollu. Tai mä oon pitäny siitä juridisesti jotenkin turvallisenä vaihtoehtona itelleni tietty, että tyyliin, että kun nyt jossain vaiheessa nää hommat saa raiteilleen, ettei [lasta] voi tavallaan, voi viedä multa pois tai muuten.

Vanhemmuuteen kytkeytyikin toisilla menettämisen pelkoa, jonka taustalla vaikutti vallitsevat perhesuhteet ja elämäntilanteet.

Vanhemmuuden eron jälkeistä sukupuolittunutta jakamista vahvasti esikoislapsen asumisjärjestelyt, jotka olivat hyvin perinteisiä. Yli 90 prosenttia esikoislapsista asui joko molempien vanhempiensa kanssa samassa taloudessa (48 %) tai äidin luona (46 %). Isien luona tai muutoin asui vain kuusi prosenttia esikoislapsista. Esikoisista, joiden vanhemmat eivät olleet yhdessä, 90 prosenttia asui äitinsä luona. Tämä oli hieman keskimääräistä useammin, sillä yleisesti reilut 80 prosenttia lapsista, joille on vahvistettu tapaamissopimus, ovat asuneet äitinsä luona (SVT: Lapsen elatus ja huolto 2013, 3). Järjestelyt vaikuttivat siihen, että kaikkiaan 14 prosenttia vastaajista

ei asunut esikoisensa kanssa. Isillä yhdessä asuminen oli harvinaisempaa kuin äideillä. Heistä reilu kolmannes ei asunut yhdessä esikoisensa kanssa, kun äideistä vain viisi prosenttia.¹¹⁹ Asuminen heijastui myös elatusmaksuihin. Vain muutamissa tapauksissa äiti maksoi elatusmaksua. Reilu kolmannes isistä maksoi elatusmaksua, ja Kela maksoi elatustukea lähes puolessa tapauksissa.

Haastateltavilla asumisratkaisuksista päättäminen oli useimmilla sujunut ilman riitaa eikä haastatteluisia juurikaan pohdittu syitä tai mietitty muita ratkaisuja sille, että eron jälkeen esikoiset asuivat pääasiassa äitinsä kanssa. Kulttuuristen mallien vaikutus näyttäytyi näin varsin merkityksellisestä. Oli myös toimittu toisin ja lapsen jääminen asumaan isänsä kanssa oli herättänyt ympäristössä ihmetystä. Etä-äiti oli joutunut selittelemään ratkaisuaan, mikä kuvastaa Kirsi Nousiaisenkin (2004, 162–164) tutkimuksessaan havaitsemaa vahvaa vallitsevaa odotusta äidistä lapsen lähivanhempana:

Ä10: ...sillon ainakin se ero tuli, niin sillon, ja tosi monelle oli, et miten sä voit jättää sun lapsen, ja mä ite olin tyyliin, et kun en mä oo sitä jättämässä [naurahdus], en mä sitä hylkää...

Äiti itse pohti ratkaisuun vaikuttaneen sen, että hän halusi eron tultua muuttaa nopeasti pois eikä uskonut, että esikoisensa isä olisi edes muunlaiseen ratkaisuun edes suostunut. Riitelyä tärkeämmäksi nähtiin hyvät välit. Äiti kertoikin tapaavansa lasta säännöllisesti ja hänellä oli ollut aina hyvä suhde lapseen. Esikoisen isän kanssa asiat pystyttiin hoitamaan hyvin, joten äiti ei antanut lapsen asuinpaikalle suurta merkitystä. Perheessä oli ollut hyvin joustavat tapaamisajat asuttaessa lähellä. Äidin muutettua kauemmaksi oli vuoroviikkoasumisesta luovuttu lapsen edun vuoksi: lapselle haluttiin rauhallinen arki yhdessä kodissa.

Samoin eräs toinen äideistä korosti halunneensa esikoisellensa sisaruksineen yhden pysyvän kodin, jotta lasten ei tarvitsi jatkuvasti vaihtaa paikkaa. Lasten hyvä perusteli näin sitä, että isä tapasi lapsia viikonloppuisin ja lapset asuivat muutoin äidin luona. Asumisjärjestelyn ei toivottu kuitenkaan vähentävän isän ja lasten yhdessäoloa vaan äiti oli valmis tekemään järjestelyjä, kunhan lasten ei tarvitsi olla kodinvaihtajina:

Ä12: Et mä oon kyllä ehottanu eksälle sitä, että mä voin myöski poistua viikonlopuksi. Tai vaikka viikoksi et jos se haluaa tulla lastensa kanssa, ni ei mul oo

¹¹⁹ $\chi^2(1, N = 307) = 53,283$ $p < 0,001$, Phi-kerroin = 0,413

mitää ongelmaa. Mut et lasten pitää saaha olla omassa kotonaan. Että ei niitten tarvi kerätä niitä kampepeitaan joka toinen viikko ja lähtee.

Toisaalta taas lapsen edun ja halun mukaisesti toiset olivat päätyneet vuoroasumiseen, jotta lapsi voisi olla enemmän osa isänsä perheen arkea ja suhde isään säilyisi läheisenä. Vuoroasumisen perusteet olivat näin samanlaiset kuin mitä aiemmissa tutkimuksissa on nähty sen hyödyksi (ks. Autonen-Vaaranieniemi 2018, 55). Aiemmat tutkimukset eivät kuitenkaan ole vahvistaneet vuoroasuminen ylivertaisuutta (mm. Autonen-Vaaranieniemi & Forsberg 2015, 448). Tutkittavien perheiden ratkaisuisssakin lapsen edulla perusteltiin sekä perinteisiä että uudempia ihanteellisia tapoja jakaa arjessa vastuuta lapsesta.

Tulosten perusteella nuorilla vanhemmillä juridisen vanhemmuuden jakaminen oli monilta osin samanlaista kuin vanhemmillakin isillä ja äideillä. Juridisen vanhemmuuden käytännöt todensivat tilastoissa näkyvää ja aiemmissa tutkimuksissa havaittua äitiyden ensisijaisuutta vanhempana (ks. esim. SVT: Lapsen elatus ja huolto 2019, 3; SVT: Kelan lapsiperhe-etuustilastot 2020, 35; Sorsa & Rotkirch 2020). Ne myös korostivat keskinäisen parisuhteen merkityksellisyyttä etenkin juridiselle isyydelle (mm. Hakovirta & Broberg 2014).

7.2 Sitoutunutta vai ohenevaa isyyttä?

Tutkimuksessani isän osallistuminen rakensi niin nuorten äitien kuin nuorten isienkin vanhemmuutta, ja vaikutti vastuun jakamiseen. Juridisen vanhemmuuden sukupuolittuneiden käytäntöjen myötä olin kiinnostunut tarkastelemaan haastattelupuheessa isien osallistumista. Olin kiinnostunut siitä, millaiset tekijät tuottivat sitoutunutta, hoivaavaa ja läsnä olevaa isyyttä (mm. Terävä & Eerola 2020; Mykkänen & Eerola 2014) ja mitkä tekijät taas kytkeytyivät teoreettisessa taustoituksessa esiin nostamaani ohenevaan isyyteen (ks. Huttunen 2001, 151–161). Tekijöiden perusteella oli haastattelupuheesta tunnistettavissa kaksi merkityksellistä alateemaa: vastuullisen vanhemmuuden dilemma ja elämäntilanteen tuomat haasteet ja tarjoama tuki, joista muodostui isän osallistuminen -yläteema. Kysely täydensi haastatteluja ja osoitti, että etenkin etäisistä toiset olivat aktiivisia, läsnä olevia isiä, kun taas toiset olivat poissaolevia.

7.2.1 Isien osallistumisen kahtiajako kyselyssä

Kyselyn tulokset osoittivat etäisien osallistumisen olevan hyvin kahtiajakautunutta. Toiset etäisät tapasivat ja pitivät yhteyttä lapseen useamman kerran kuukaudessa, kun toiset taas eivät koskaan tai korkeintaan muutaman kerran vuodessa. Nuorilla isillä kokonaan esikoisensa elämästä uupuneiden osuus oli hieman pienempi kuin

nuorten äitien esikoisten isillä. Analyysin ulkopuolelle jätettiin he, joiden esikoisen isä oli kuollut. Taulukko 14 osoittaa, kuinka erilaista nuorien etäisien ja nuorten äitien esikoisten etäisien yhteydenpito oli lapsensa kanssa.

Taulukko 14. Etäisien yhteydenpito lapsensa kanssa (%).

	Vähintään kerran viikossa	2–3 kertaa kuussa	Kerran kuukaudessa	Enintään muutamana kerran vuodessa	Harvemmin tai ei koskaan
Nuori etäisiä tapaa (n=26)	19	42	19	8	12
Nuoren äidin esikoisen isä tapaa (n=109)	22	28	15	10	26
Nuori etäisiä pitää yhteyttä muutoin (n=19)	58	0	26	0	16
Nuoren äidin esikoisen isä pitää yhteyttä muutoin (n=65)	29	23	2	5	42

Tarkasteltaessa vähintään kuukausittain tapaavia isiä ja ei koskaan tai vain joskus tapaavia isiä havaittiin, että vanhempien keskinäisen suhde oli yhteydessä etäisän ja lapsen yhteydenpitoon. Suurin osa (86 %) isistä, jotka eivät olleet koskaan olleet parisuhteessa lapsen äidin kanssa, ei tavannut lastaan eikä pitänyt muutoinkaan edes vuosittain yhteyttä lapseensa.¹²⁰ Absoluuttisesti näiden nuorten isien ja nuorten äitien esikoisten isien määrä oli pieni, mutta yksilöiden elämän kannalta tulos on merkityksellinen.

Myös erosta kulunut aika oli yhteydessä tapaamisiin. Vähintään 10 vuotta aiemmin eronneista reilu puolet tapasi lastaan, kun taas lyhyemmän aikaa sitten eronneista neljä viidestä.¹²¹ Tapaamisissa oli kuitenkin tullut muutoksia ajan saatossa. Vain reilu 40 prosenttia heistä, joiden esikoisen etäisiä oli aktiivinen tai he itse olivat aktiivisia etäisiä, ajattelivat isän tapaavan lastaan yhtä paljon kuin aiemmin. Vastaa- vasti ei-aktiivisilla etäisillä vain reilulla viidenneksellä tapaamistiheys oli säilynyt muuttumattomana. Isien tapaamisen voidaan ajatella ajan saatossa harventuneen ja erityisesti heillä, jotka eivät tavanneet koskaan tai vain harvoin tilanne oli muuttunut aiemmasta.

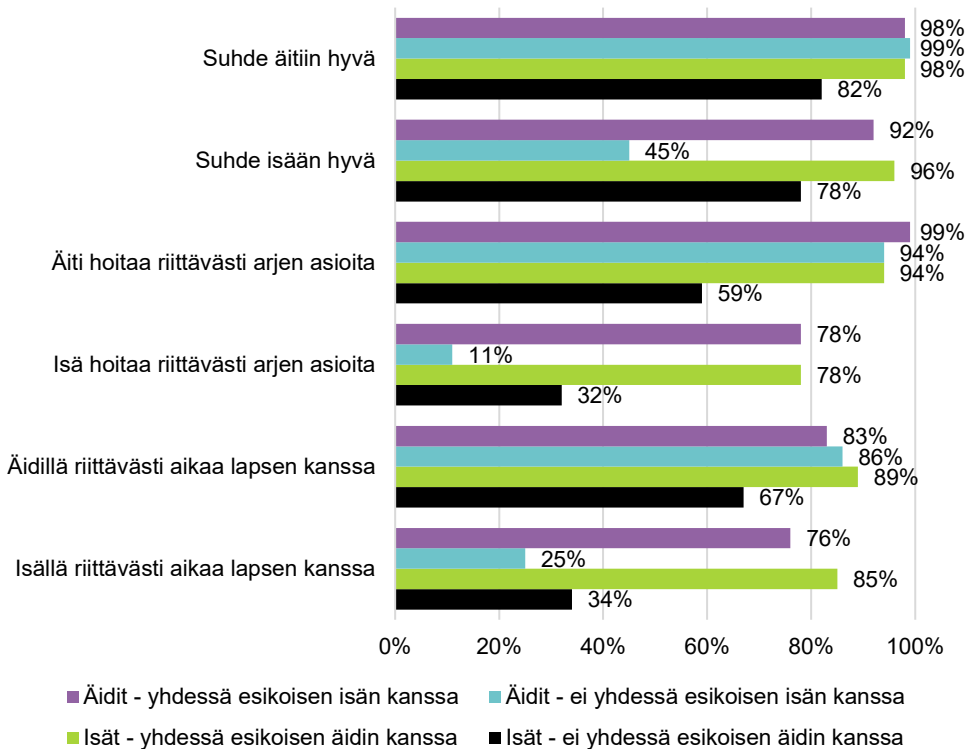
¹²⁰ N = 130, p < 0,001

¹²¹ $X^2(2, N = 116) = 8,323, p = 0,016, \text{Cramérin } V = 0,268$

Etä-äidit näyttäytyivät aktiivisempina kuin etäisät, vaikka vastaajamäärät jäivät pieniksi. Ne muutamat nuoret äidit, joiden esikoinen asui isänsä luona, tapasivat esikoistaan viikoittain tai 2–3 kertaa kuussa. Muutoin yhteyttä pidettiin useimmiten useita kertoja viikossa. Samoin ne kolme nuorten isien esikoisten äitiä, joiden lapsi asui isällään, olivat osallistuvia vanhempia. He tapasivat lasta vähintäänkin kuukausittain ja muuten yhteyttä pidettiin useita kertoja kuukaudessa.

Isän osallistumisen voidaan ajatella kertovan sitoutuneisuudesta, ja se on merkityksellinen myös lapsen kannalta. Useat tutkijat ovat nähneet tärkeäksi lapsen hyvinvoinnille mahdollisuuden luoda läheinen suhde molempiin vanhempiinsa (Autonen-Vaaranemi 2018, 52, 55). Kyselyssä tarkastelin vanhemman osallistumista lapsen ja vanhemman riittävän yhteisen ajan, hyvän suhteen ja lapsen arkipäivän asioiden hoitamisen kautta. Kysymys esitettiin kaikille tutkittaville, mutta kysymykseen vastaamisessa ilmeni eroja. Isän ja lapsen suhdetta koskevissa väittämissä vaihtoehdon ”en osaa sanoa/ei koske minua” valinneiden osuus oli 7–8 prosenttia. Vaihtoehdon olivat valinneet pääasiassa äidit, joiden lapsi ei koskaan tavannut isäänsä kuoleman tai muun syyn takia sekä isä, joka ei ollut lapsensa huoltaja, asunut hänen kanssaan eikä tavannut häntä. Tämän vuoksi vastausvaihtoehto jätettiin analyysien ulkopuolelle.

Kuten kuviosta 20 nähdään, selvä enemmistö ajatteli äidin olevan osallistuva vanhempi, mutta isien kohdalla ei sen sijaan ollut samanlaista yksimielisyyttä. Äideillä ajateltiin olevan hyvä suhde lapseen, he hoitivat arkipäivän asioita ja lapsen kanssa oli riittävästi yhteistä aikaa. Isien kohdalla enemmistö ajatteli olevan suhteen lapseen olevan hyvä, mutta kolmannes ei nähnyt yhteistä aikaa tai isien asioiden hoitamiseen osallistumista riittäväksi.

Kuvio 20. Suhde esikoiseen sukupuolen ja parisuhteen mukaan, osittain tai täysin samaa mieltä olleiden osuus (%).

Sukupuolten välisten erojen lisäksi yhdessä olo esikoisen toisen vanhemman kanssa vaikutti mielipiteiden jakautumiseen. Ei-yhdessä olevat äidit olivat tyytymättömimpiä isien osallistumiseen, ja etenkin arkipäivän asioiden hoitoon oltiin tyytymättömiä. Isien osallistuminen herätti muutoinkin ei-yhdessä olevissa pareissa tyytymättömyyttä. Etäisistä vain kolmannes ajatteli, että yhteistä aikaa lapsen kanssa on riittävästi, tai he hoitavat riittävästi arkipäivän asioita. Yhdessä esikoisen toisen vanhemman kanssa olleet äidit ja isät taas olivat verrattain samaa mieltä väitteistä. Etäisien sitoutuneisuus ei näyttäytynytäkään samanlaiselta kuin lähivanhempina oleilla isillä. Eroa oli myös nuorten äitien ja isien mielipiteissä. Nuorten äitien mielestä heidän esikoisten etäisät olivat enemmän poissaolevia isiä, kun mitä nuoret etäisät ajattelivat omasta isyydestään.

7.2.2 Vastuullisen vanhemmuuden dilemma

Vastuulliseen vanhemmuuteen kytkeytyi kamppailu nuoruuden ja vanhemmuuden erilaisten odotusten välillä. Haastattelut tekivät näkyväksi, kuinka perinteiseksi

ajateltu nuoruus heijastui toisilla isillä oman elämän kaipuuna, ja nuoren elämästä vanhempana tuli jännitteistä. Isien sekavat tunteet ja ajatukset omasta elämästä jättivät vastuun lapsesta enemmän lapsen äidille, etenkin jos lapsi oli ollut yllätys tai enemmän äidin toive. Isien elämässä oli muitakin haasteita, jotka vaikeuttivat vastuun kantamista lapsesta. Toisille nuorten äitien esikoisten isistä kuin myös monille nuorista isistä taas oli itsestään selvää, että vanhemmuutta jaetaan. He halusivat olla aktiivisesti läsnä lapsensa elämässä mahdollisesta erosta huolimatta.

Haastateltujen nuorten isien puheissa isyys näyttäytyi merkityksellisenä. Moira Grahamin (2013) ja Keith Tuffinin ja kollegoidensa (2010) tutkimien nuorten isien tavoin haluttiin olla hyviä isä (ks. myös esim. Eerola 2018, 305–306; Lainiala 2014). Halu sitoutua isyyteen ja vastuun kantamiseen alusta alkaen ilmenivät haastateltavien puheissa muun muassa tuen osoittamisen ja vastuunjakamisen tapojen myötä. Nuoret isät kertoivat osallistuneensa mahdollisuuksien mukaan neuvolakäynneillä, ja puheista kuvastui halu olla äidin tukena raskausaikana. Kaikki nuoret isät kertoivat olleensa mukana synnytyksessä, joka nähtiin merkitykselliseksi. Kuten eräs isistä totesi: ”Ei ois kyl missattu mistään hinnasta.” Osalla äideistä esikoisen isä oli myös ollut aktiivinen ja osallistuva jo raskausaikana eivätkä äidit kokeneet jääneensä yksin. Sama aktiivinen osallistuminen lapsen elämään oli jatkunut monilla syntymän jälkeen.

Vastuunjakaminen ja isän sitoutuminen ei nuorilla vanhemmilla tarkoittanut aina yhtä suurta ajallista panostusta tai samanlaista työnjakoa lapsen kanssa, vaan hoivavastuuta ja kotitöitä jaettiin tilanteiden ja toiveiden mukaan. Toisissa perheissä vallalla oli varsin perinteinen jako: isät kävivät useammin töissä ja äidit kantoivat vastuun kodista. Toisilla taas jaottelua ei niinkään ollut, vaan molemmat olivat hoitaneet lasta ja opiskelleet tai käyneet töissä:

Ä9: Että mä oon aina ollu sen ekan vuoden kotona ja [mies] on ollu töissä. Sit yleensä sen jälkeen [mies] on jääny vähäks aikaa kotiin, ja mä oon sit, joko ollu töissä tai tehny opintoja.

Kuitenkin, kuten yllä olevan äidin sitaatti paljastaa, vastuuta oli useimmiten jaettu samoin kuin toisetkin vanhemmat: äiti oli ollut ensisijainen vanhempi lapsen ollessa pieni. Äideille erityisesti vauvan hoitaminen nähtiin luontaisemmaksi ja yhdessäolon myötä tulleeksi rutiiniksi, kun taas lapsen kasvun myötä vastuuta oli helpompi jakaa:

V: Aatteleks sä et onks ne teiän roolit ja, tehtäväjako ni onks se muuttunu ajan myötä?

Ä2: Kyllä se, tietystihän mitä nyt on laps kasvanu ni kyllä mieski enemmän hoitaa ja silleesti. Sillon ku oli pienempi ni minähän siitä olin aika paljo justiisa vastuussa, että ei niinkää mies hoitanu.

V: Aatteleks sä et onks miesten helpompi sitte osallistua vähä vanhemman lapsen hoitoon ku ihan pienen vauvan?

Ä2: Kyllä varmastiki. Kyllä uskosin niin.

Nuorten vanhempien ratkaisuihin heijastuivat perinteiset hoivavastuun kulttuuriset mallit.

Nuorten vanhempien puhettavat ilmensivät äidin vauvavaiheen ensisijaisuudesta huolimatta jaetun vanhemmuuden ideaalia ja sitä, että myös isä on osallistuva vanhempi (ks. Mykkänen & Eerola 2014; Eerola 2018; Olsavsky ym. 2020). Samoin niissä korostui ajatus yhteisvanhemmuudesta. Sitä haluttiin toteuttaa Minna Ranna ja kollegoidensa (2022) havaintojen tavoin itselle sopivalla tavalla. Monilla vanhemmuuden jakaminen kuulostikin puheissa toimivalta yhteisvanhemmuudelta (ks. esim. Rönkä & Malinen 2020). Marja Leena Böökin ja Johanna Terävän (2022) havaintojen tavoin nuorten vanhempien kuvaukset eivät olleet kuitenkaan yhteneväisiä. Kaikilla vastuu ei jakautunut toivotusti eikä sitoutuneisuus lapseen ollut vanhemmilla samanlaista.

Haastattelut toivat esiin sen, kuinka raskauden taustalla vallinnut vanhempien erilainen toive lapsesta ja raskaudenkeskeytyksestä vaikuttivat siihen, että osalla isyys oli ohentunutta (ks. Huttunen 2001, 151–161). Toiset nuorten äitien esikoisten isistä olivat kieltäytyneet jo heti raskausuutisen kuultuaan osallistumasta lapsensa elämään kokonaan tai ilmoittivat olevansa vain hyvin vähän tekemisissä. Toisilla taas parisuhteen päättyminen raskausaikana tai pian lapsen syntymän jälkeen vaikuttivat asiaan. Vastuu lapsesta jäi alkujaankin yksin äidille, minkä monet olivat tiedostaneet. Esikoisen isälle oli kuitenkin haluttu jättää mahdollisuus osallistua, jos hän haluaa.

Äitien kerronnasta löytyi eroja sen osalta, oliko isä mitenkään yhteydessä lapseen vai ei. Toisilla isä tapasi joskus lasta, mutta erilaiset näkemykset lapsen saamisesta tuotti ongelmia:

V: No miten, katkesko teillä välit sit sillo raskausaikan [esikoistyttären] isän kans ihan kokonaan?

Ä11: Kyllä. Tai oikeestaan ne oli katkennu jo aikasemmin siitä, mutta ei sitten, se on minulle siitä ollu kauheen vihanen ja en tiää on varmaan jollakin tasolla edelleen. Että sit mä oon sitä joskus aina sillon tällön nähny. Nii ku sitten [esikoistyttär] nyt ei oo kauheesti ollu hänen kans tekemisissä, että jonku verran. Ja sit minä oon jonkun verra aina yrittäny sitä, mutta ei kauheen hyvin oo

onnistunu. Että en tiä onko sillä sitte vaan, ku se on niin hyvin katkera siitä, että ku en tehny sitä aborttia, ni varmaan jotenki vieläkin.

Toiset nuorten äitien esikoisten isistä eivät olleet koskaan edes tavanneet lastaan ja jos olivat, ensimmäisen kerran vasta lapsen halutessa vuosien kuluttua. Alkuun isän poissaoloa oli mietitty enemmän, mutta ajan saatossa tilanne oli hyväksytty ja sopeuduttu hänen poissaoloonsa:

Ä20: ..mä tein sen yksin sen päätöksen, että mä lapsen pidän. Niin se teki sen kannan niin selväks sillon. Ni sit minä aattelin vaan että no omapaha on häpeäsä, että eipähän lastaan tuu tuntemaa. Että mä oon antanu tavallaan ovi on auki, mut et jos hän ei tule, ni se on häneltä pois sitte vaan, että ei sitä enempää sit kelanukaa sitte.

Omat tulokseni vahvistivat näin monien aiempien tutkimuksien havaintoja siitä, kuinka merkityksellinen yhteinen päätös lapsesta on. Esimerkiksi Eija Sevón ja Jouko Huttunen (2002) toivat omassa tutkimuksessaan esiin yhteisen valinnan lapsesta edistävän sitoutumista vanhemmuuden jakamiseen. Samanlaiseen tulokseen olivat päätyneet myös Lisa Bunting ja Colette McAuley (2004) tarkastellessaan nuorista isistä tehtyjä tutkimuksia.

Aina yhteinen päätös tai keskinäinen parisuhdekaan eivät taanneet vastuun taasaista jakautumista, eivätkä kaikki tulevat isä osanneet suhtautua edessä olevaan elämänmuutokseen. Toiset nuorista äideistä kuvasivat jääneensä parisuhteessakin raskausaikana yksin, mutta äitien puheista kuvastui ymmärrys isien tilanteelle. Monet nuorten äitien lasten isistä olivat verrattain nuoria itsekin, ja isän nuorella iällä ja elämäntilanteella perusteltiin hänen valmiuksiaan ja kypsyyttä vastuunkantajina.

Ä12: Mä, muistan sen ihan sen raskausajan, ku mä mietin et ei täst tuu yhtää mitää. Että toi ei toi mies vissii aio ikinä tulla tähä juttuun mukaa, ja koin vähä jo surua tavallaan siitä sitte, että se menee päin persettä. Mut ei se sitte menny siinä vaiheessa. Et se, ehkä se oli sitte hänen tapasa jotenki käsitellä sitä. Ja sit tietenki se et onhan se, jos aattelee, että on 21-vuotias nuori mies, ni onhan se sille vähän sellane epätodelline ja ei kauheen konkreettinen asia, et jos sanotaa että sust tulee isä ni ”jaa.”

Kuten äiti ylhäällä kuvaa, niin nuorelle aikuisellekin isäksi tulo ja isyys voi näyttäytyä hyvin vieraalta. Sen sijaan omaa raskautta ja tulevaa vanhemmaksi tuloa monet nuorista äideistä kuvasivat luonnolliseksi. Nuorten äitien puheissa äitiys oli enemmän sisäsyntyistä, kun taas isyyteen tuli kasvaa ja kypsyä. Toisilla tilanne oli

muuttunut esikoisen syntymän myötä, toisten lasten synnyttyä tai yleisesti ajan saatossa, ja muutoksen yhdeksi taustatekijäksi ajateltiin lapsen myötä kasvaminen ja kypsyminen. Osalla isistä sen sijaan omat menot olivat tärkeämpiä, eikä tilanne ollut muuttunut suuresti ennen haastatteluja: nuori äiti kantoi edelleen yksin vastuun lapsesta.

Nuorilla isillä, kuten monilla nuorten äitien esikoisten isillä, haasteellisuutta isyyteen toi nuoruuden vapauden ja vanhemmuuden vastuullisuuden jännitteisyys. Monilla oli tai oli ollut halu elää samanlaista, tavalliseksi kuvailtua nuoruutta kuin ystävät ympärillä elivät, mikä ei kuitenkaan ollut enää lapsen myötä samalla tavalla mahdollista. Vanhemmat isät puhuivat haastatteluissa aiheesta enemmän mennyttä muistellen, eikä heillä ollut haastatteluhetkellä enää samanlaista tarvetta mennä kaverien kanssa kuin nuorimmilla isillä, jotka enemmän kipuilivat nuoruuden ja vanhemmuuden välillä. Vapauden kaipuu ja halu mennä ystävien kanssa ei ollut kuitenkaan sukupuolittunutta. Useampi nuorempi äiti toi haastattelussa esiin, ettei sopeutuminen äitiyteen ole ollut ongelmatonta:

V: Mites sitte tuleeks sulla mieleen mitään sellasia asioita, joita sä koet menettäneesi, tavallaan sen myötä, että sä oot saanu alaikäisenä lapsen?

Ä3: No ehkä mulla ei oo ollu yhtä ratkiriemukasta nuoruutta, ku jollaki muilla vois olla. Mulla ei ehkä oo samanlaisii seikkailuja tai tälleen. Mut alussa tai ekan vuoden se harmitti ihan älyttömästi, siis sitä ei voi kuvaillakaan kuin paljon se ärsytti. Mut se jotenki nyt siihe vaan yrittäny sopeutua ja hyväksyä sen, että mä oon nyt äiti, sille ei voi mitää.

Monella asiaa auttoi sen hyväksyminen, että oma nuoruus muuttui vanhemmuuden myötä. Toiset isistä puhuivat nopeasta aikuistumisesta, joka tapahtui lapsen myötä:

V: Koeksä että se lapsi toi sen et sitä aikuistui?

I8: Omalla tavallaan joo. Kyl se kun se vastuu rupee painaan, niin joillain se tulee tarve pitää siit vastuusta kiinni ja toteuttaa sitten se, niinku vastuuntunnon mukaan sitten se.

Vastuuta haluttiin kantaa, ja monien nuorten vanhempien puheissa lapset ja perhe korostuivat elämän tärkeimpinä asioina.

Sopeutumista vanhemmuuteen auttoi myös kokemus perinteiseksi ajatellun vapaan nuoruuden elämisestä (ks. esim. Ketokivi 2005). Etenkin täysi-ikäisenä lapsen saaneet korostivat sitä, että ennen lasta oli jo ehditty elää vapaasti ja tehdä asioita ikäistensä tavoin. Sen vuoksi ei koettu, että olisi suuresti jääty paitsi mistään mitä ikäiset tekivät. Samoin lapsen synnyttyä oli ja oli ollut myös mahdollista yhä harras-

taa, tavata ystäviä ja elää vapaampaa nuoren elämää. Toisille ystävien kanssa oleminen mahdollisti oma kumppani ja läheiset. Toiset taas saattoivat elää eron jälkeen lapsettomina aikoina ikätovereidensa tavoin. Oli myös oltu valmiita näkemään vai-
vaa ja etsimään ratkaisuja, kuten eräs etäisistä kertoi:

I5: ...Et mä oon ehkä pystynyt kuitenki samoihi juttuihin. Silleen että, no osa on ollu ihan onnea, et on ollu mahollista elää suht samanlaista elämää. Osa tullu sitte yksinkertasesi vaan sillä, et on tehty enemmän töitä verrattuna lapsettomiin kavereihin- tai siis, nimenomaan töillä tarkotan vaan sitä, et on nähny vaivaa järjestää asioita silleen.

V: Tuleeks sulle mieleen et minkälaisia asioita on sit järjestäny?

I5: Siis ihan käytännössä vaan siis järjestellä asiat, vaikka aikataulut, niin että ite pääsee elää.

Yksi isä mainitsi sopeutumista isyyteen helpottaneen vastuun kantaminen itsestä jo varhain. Ennen lasta eletty elämä heijastui näin valmiuksiin omaksua uudenlainen elämäntilanne uusine vastuineen.

Osalla isistä halu elää ikäistensä tavoin ja oman itsensä etsimisen aika, kuten eräs isistä kuvasi tilannettaan eron jälkeen, vaikuttivat haluan ja mahdollisuuksiin olla osallistuva isä. Vanhempi isä, jolla elämä oli parisuhteen päätyttyä hakenut muotoaan, kertoi yrittäneensä alkuun nähdä lastaan ja osallistua. Hänellä oli ollut halu järjestää pienelle lapselleen yhteistä mukavaa ohjelmaa ajatellen sen kuuluvan hyvään vanhemmuuteen. Lopulta hän väsyi yrittämiseensä, josta seurauksena oli huono omatunto:

I10: ..se kävi tosi raskaaks. Et aina kun me nähtiin niin mul oli semmonen olo et ei tää homma riitä ja sit kun mä sen ajan jälkeen, kun mä olin ollu [lapsen] kanssa, niin mulla oli semmonen olo et mä olin ihan loppu. Et se meni semmoseks hemmetin yliyrittämiseks ja siinä oli, vanhemmuus oli kaukana siitä. Mä yritin jotenkin ostaa itselleni vanhemmuutta ja samalla poltin loppuun itteäni siinä ja samalla jotenkin vieraannutin itteeni siitä lapsesta.

Liiallinen yrittäminen ja tunne siitä, ettei osaa olla oman lapsen kanssa, muutti isän suhdetta lapseen etäisemmäksi. Etäisyys taas sai aikaan sen, että sisällä vallinnut halu elää ikäistensä tavoin velvollisuuksista vapaata nuoruutta otti enemmän tilaa. Oman uuden parisuhteen myötä isä kuvasi tilanteen hetkelliseksi tasaantuneen, mutta sen päätyttyä tapaamiset lapsen kanssa olivat taas muuta kuin toivottua arkea. Tapaamisiin ei kuitenkaan koskaan tullut useiden viikkojen taukoja. Isän oman elämän myllerryksien helpotuttua isä näki ja oli tiheämmin yhteydessä lapsensa kanssa. Nuoren isän samoin kuin monen muun nuoren vanhemman kerronnassa oli havaittavissa

kypsytymättömyyden ja vapauden kaipuun tuottamaa Jouko Huttusen (2001, 150–151, 154–155, 158–161) kuvaamaa ohenevaan isyyteen kuuluvaa niukkaa isyyttä.

Isän kypsymisen ohella asioiden tasapainossa olo isän elämässä taas mahdollistivat ihanteiden mukaisen sitoutuneen isyyden (ks. Mykkänen & Eerola 2013; 2014). Nuorten äitien kerronnassa isien passiivisuuteen vaikuttivat muun muassa haasteellinen perhetausta ja tunteisiin liittyvät tekijät. Isän vähäisemmän osallistumisen taustalla ajateltiin vaikuttavan vaikeus puhua asioita ja näyttää tunteita. Osalla esikoisten isistä oli vaikeuksia huomioida toisia ihmisiä elämässään. Joillain oli myös terveydellisiä haasteita kuten masennusta. Isän kyvyttömyydelle nähtiin olevan näin monia selityksiä (ks. Ribbens ym. 2000), eikä tilanne tullutkaan kaikille äideistä yllätyksenä. Isän passiivisuus oli odotettua, vaikka äiti oli muuta toivonut.

Isän elämää haastavien tekijöiden myötä osa äideistä saattoi hyväksyä epätasaisesti jaetun vanhemmuuden vallitsevana tilanteena. Ymmärrys tilanteen taustoista auttoi antamaan anteeksi ja toimimaan niin, että vanhemmuutta silti jaettaisiin. Pyrkinessään toimillaan edistämään isän pysymistä osana lapsen elämää äidit tulivat samalla ottaneeksi vastuuta isän osallisuudesta. Äidit näin ehkä tiedostamattaankin toteuttivat hyvään äitiyteen sisällytettyä huolehtimista hyvän isyyden toteutumisesta (mm. Mykkänen & Huttunen 2008, 181, 183; Perälä-Littunen 2004, 125–126). Toisaalta asioiden ymmärtäminen mahdollisti sen, että toiset äideistä jättivät tietoisesti ulommaksi lapsen elämästä isän, joka ei ollut kiinnostunut ja valmis huolehtimaan lapsesta. Hyväksyminen ei kuitenkaan syistä huolimatta ollut helppoa ja toisista tilanne tuntui hyvin epärealistiselta. Se herätti toisinaan katkeruutta, koska koettiin, että itse oli aina jaksettava eikä toiselta saanut apua:

Ä1: Siis mun ajatus oli se, että mä oon yksinhuoltaja parisuhteessa. Et mun mielestä se oli väärin. Mä oisin halunnut et se osallistuu paljo enemmän, ja se että mä oisin itte halunnut välillä levätä. Mutta sitte ku se ei ollu mahdollista, ni sit mä ajattelin vaa et mun on pakko jaksaa.

Kiintoisaa oli, että kertoessaan ohenevaa isyyttä tuottaneista tekijöistä nuoret äidit eivät niinkään kritisoineet esikoisensa isiä, vaan puhe kuulosti monin paikoin puolustelevalta pettymyksestä ja katkeruudesta huolimatta. Äitien puheissa isien kyvyttömyys isäksi näyttäytyi hyväksyttävämmältä kuin se, että isä olisi ollut haluton olemaan isä (ks. Notko 2011, 78). Nuorten äitien puhuvat vahvistavat toisten tutkijoiden aiemmin esittämiä näkemyksiä isän osallistumisen valinnaisuudesta äitiyden pakollisen vastuunkannon rinnalla (ks. esim. Vuori 2001, 351–359; 2003, 55; 2009, 45; Eräranta 2007, 95–96).

Nuorten vanhempien toiminnasta ja puhetaivoista ilmentyivät laajemminkin isien ja äitien työnjaon kulttuuristen ihanteiden ja odotuksien vaikutukset vanhemmuuden jakamiseen. Muutamit nuoret äidit kertoivat isien osallisuutta vahvistaneen nuorten

vanhempien äitien vaatimukset isän osallistumisesta ja oma valmius jakaa vanhemmuutta äitihoivan sijasta. Eräs äiti kuvasi heillä ensin vallinnutta epätasa-arvoista roolijakoa seuraavasti:

Ä18: Niin siinä kohtaa on suurin syy, ettei hän oo päässy vanhempien lastensa isänä olemiseen jo silloin ihan pienestä pitäen, olin minä itte siinä esteenä, mun oman kotitaustani vuoksi. Meil ei koskaan isä osallistunu lastenhoitoon millään tavalla ni mä aattelin että mun kuuluu sitte myös itte hoitaa tämä. Että isä on vaan se hahmo siellä sohvalla, joka karjuu. (-- Hän oli ihan täysin ulkopuolinen siinä kohtaan, ku mä hoidin sen. Mulla oli ne omat rutiinit, omat rytmit, omat hommat. Ni hän ei kuulunu siihen sarjaan ollenkaa. Ni ehkä se oli helpompi siinä kohtaa, et ei ollu siinä kotona, ni ei joudu silleen et minkäköhän takia mä täälläkin olen.

Äidin kertomuksessa isälle ei ollut jäänyt tilaa vanhempiana eikä perheessä osattu ratkoa tilannetta ennen kuin olosuhteet siihen pakottivat. Äiti väsyi kantamaan yksin vastuuta lapsista ja kodista. Hänen aloittaessa työt kodin ulkopuolella oli isän opeteltava olemaan lastensa kanssa. Muuttuneessa tilanteessa kummankin oli luovuttava omista lapsuudenkodeista tulleista perinteisistä sukupuolittuneista tavoista ja opeteltava toimimaan toisin.

Kulttuuriset ihanteet ja vanhemmuuteen kohdistuvat odotukset ilmentyivät vanhempien isien syyllisyyspuheessa. Huonoa isyyttä rakensi heidän kohdallaan vähäisempi osallistuminen lapsen elämään. Nyt jo vanhemmat nuorena isäksi tulleet olivat harmissaan siitä, etteivät he olleet kyenneet olemaan nykypäivän osallistuvia, läsnä olevia isiä. Syyllisyys oli osaltaan vaikuttanut heillä myöhempiin elämänvalintoihin, ja asiasta vaikeamman oli tehnyt muiden ihmisten ihmettely. Toinen vanhemmista isistä kertoi väsyneensä selittelemään valintojaan ulkopuolisille. Toinen taas kertoi, kuinka omien vanhempien oli vaikea ymmärtää nuoren kasvukipuja isänä. Isien puheessa oli tunnistetavissa samankaltaisuutta Johanna Mykkäsen (2014) havaintoihin isien ristiriitaisista tuntemuksista. Hänen tutkimuksessaan vahingossa isäksi tulleet eivät olleet ehtineet juurikaan pohtia omia valmiuksiaan vanhempina. Tämän myötä isät olivat tunteneet voimattomuutta ja kyvyttömyyden tunteita, joihin vaikutti ristiriita omien resurssien ja ulkopuolelta tulevien odotuksien välillä. (Mykkänen 2014, 41, 43–45.)

Nuorten isien puheissa tuli laajemmin esille se, kuinka haastavaa on täyttää itselleen asetettuja ja itseensä kohdistettuja vaatimuksia. Tulisi olla läsnä lapselle, opiskella tai käydä töissä, tulla lapsen äidin kanssa toimeen ja pyrkiä löytämään tai rakentamaan mahdollista uutta parisuhdetta. Vaatimukset eivät kohdistuneet kuitenkaan yksin isyyteen, vaan isien ohella nuoret äidit puhuivat haastatteluissa yhteiskunnan odotuksien ristipaineesta.

7.2.3 Elämäntilanteen tuottamat haasteet ja tarjoama tuki

Tutkittavien kerronnassa vastuullisuuden dilemman ohella merkitykselliseksi osoitautui elämäntilanne ja erityisesti vanhempien keskinäinen parisuhde. Haastateltavista isistä kaikki ja äideistäkin suurin osa oli ollut parisuhteessa esikoisen toisen vanhemman kanssa raskauden alkaessa. Monelle tilanne loi jo perustan vastuun tasavertaiselle jakamiselle. Lapsi vahvisti toisten kohdalla vanhempien parisuhdetta, jolloin positiivisen hyvän kierre oli olemassa. Nuoruuden parisuhteiden haasteet tunnistettiin, eikä ilman lasta enää ehkä oltaisi yhdessä kumppanin kanssa. Lapsen tai lasten vuoksi suhteeseen haluttiin panostaa. Toisinaan oli palattu lapsen myötä esikoisen toisen vanhemman kanssa takaisin yhteen. Vanhempien hyvän parisuhteen isyyteen sitoutumista edistävänä tekijänä ovat nostaneet esiin myös muun muassa isyystutkijat Johanna Mykkänen ja Petteri Eerola (2014b, 51).

Toimimaton tai puuttuva parisuhde heijastui isien osallistumiseen ja vanhemmuuden sukupuolittuneeseen jakamiseen. Toisilla tutkittavista suhde oli päättynyt jo raskausaikana eroon tai ajan saatossa oli huomattu suhde toimimattomaksi. Eräs isistä kuvasi heillä parisuhteen alkua kuherruskuukaudeksi. Raskausaikana oli muutettu yhteen eikä vielä tunnettu hyvin tulevan lapsen toisen vanhemman kanssa. Monilla nuorilla vanhemmilla vanhemmuuden alkuehkuihin ajoittui tutustuminen esikoisen toisen vanhemman kanssa yhteistä arkea eläen. Kuitenkin vanhempien keskinäinen erilaisuus, toiveet tulevaisuudesta ja muut asiat alkoivat ajan kuluessa vaikuttaa suhteen toimivuuteen ja parisuhde päättyi. Erosta huolimatta vastuuta saatettiin silti jakaa tasavertaisesti. Keskinäinen hankala suhdekaan ei aina vaikuttanut vanhemmuuden jakamiseen, vaan lasten asiat pystyttiin hoitamaan aikuisten erimielisyyksistä huolimatta. Toisilla kuitenkin riittävä suhde hankaloitti asioista sopimista. Yksi isistä kertoi, kuinka lopulta muutaman vuoden jälkeen hän oli osin riitojen takia vieraantunut lapsestaan:

I11: ..mie kyllästyin siihen riitelyyn, ja sitten se varmaan, varmaan musta lähtösin oli sillä lailla. Mua tosiaan alko kiinnostamaan, tai mie huomasin et mie en jaksanu ennää hakata sitä päätä seinään, et sil oli kuitenkin oma perhe siellä, toinen perhe sillä lailla, niin mie en oikeestaan jaksanu sillä lailla, niin mie aloin elämään sitä omaa elämää jotenkin.

Yllä esitetyn haastatellun isän sitaatissa hän viittaa esikoisensa toiseen perheeseen äidin luona, mikä joidenkin kohdalla muutti dynamiikkaa. Uusien kumppanien läsnäolo teki osalle nuorista vanhemmista vanhemmuuden jakamisesta haastavampaa esikoisen toisen vanhemman kanssa. Toiset haastatelluista isistä kokivat, ettei heille jätetty tilaa omalle isyydelleen ja että esikoisensa äidin luona oleva perhe oli vallitseva, ainoaksi oikeaksi ajateltu perhe. Toiset esikoisista olivat saaneet sisarusia äidin saatua uuden kumppaninsa kanssa lapsia. Esikoisen äidin luona ollut perhe

näyttäytyi ydinperheenä huolimatta biologisista suhteista ja nuoren isän olemassaolosta.

Samanlainen esikoisen äidin luona ollutta perhettä korostava puhetapa ilmeni joidenkin nuorten äitien kerronnassa. Viimeistään uuden kumppanin kanssa saatujen yhteisten lasten myötä oli koettu vahvasti olevan yhtä perhettä, jossa lapsia ei erotella. Nuoren äidin uusi kumppani oli voinut olla jo vuosia osana esikoislapsen elämää, ja uusi kumppani ajateltiin lapsen isäksi, vaikkei häntä aina isäksi kutsuttukaan. Kuten yksi nuori äiti avovastauksessaan kirjotti:

Toinen osapuoli jätti minut rv 11+, tapasin nykyisen mieheni esikoista odottaesani rv12+ joka ryhtyi esikoiseni isäksi (N185)

Sosiaalinen isyys saattoikin olla biologista isyyttä merkityksellisempää ja osalla nuorista isistä oli pelkoa, että näin tulisi tapahtumaan.

Osalla nuorista vanhemmista esikoisen isä oli säilynyt tärkeänä henkilönä muutuneista perhesuhteista huolimatta. Tätä isät pitivät tärkeänä ja osa isistä ilmaisi arvostuksensa esikoisensa äitien toimintaa kohtaan. Esikoisten äidit olivat pyrkineet tukemaan nuoren isän ja lapsen suhdetta eivätkä estää tapaamisia ja yhteydenpitoa, vaikka heillä itsellään oli uusi kumppani ja perhe uuden kumppanin kanssa. Toiset taas olivat halunneet pitää kiinni selkeästä rajasta biologisten ja uusien kumppanien välillä, ja vastuun lapsesta haluttiin säilyvän biologisilla vanhemmilla. Tätä jakoa kuvasti erään eronneen isän toteamus heidän tilanteestaan:

I3: Ni kyllä me tehtiin ainakin selväks pelisäännöt, selväks et ei yritetäkään leikkiä mitään äitiä tai isää.

Biologiselle vanhemmuudelle annettu arvo näyttäytyi näin merkityksellisenä ja isän osallisuutta tukevana tai haastavana tekijänä.

Vanhempien keskinäisen suhteen merkitsevyyteen vaikutti myös lapsen ikä. Eräs eronnut isä iloitsi siitä, että lapsen kasvaessa yhteydenpitoon ei tarvittaisi enää samassa määrin esikoisen äitiä eikä vanhempien keskinäinen riittävä suhde hankaloittaisi tilannetta. Olisi mahdollista luoda suhdetta lapseen helpommin ja olla läheisempi hänen kanssaan. Samanlainen ajatus lapsen kasvamisesta isyyttä ja vanhemmuuden jakamista edistävänä tekijänä ilmeni monen muunkin haastateltavan puheessa, kuten toin jo aiemmin esille.

Elämäntilanteella oli muutoinkin merkitystä ja muun muassa työ ja välimatka lapsen kanssa vaikuttivat yhteydenpitoon. Eräs isä kertoi oman epäsäännöllisen työn hankaloittavan tapaamisia, eikä lapsen kanssa voinut viettää aikaa kuten olisi toivonut. Nuoret äidit taas toivat esiin sen, kuinka lapsen isä saattoi asua satojen kilo-

metrien päässä. Suuri välimatka ei edistänyt muutoinkin haurasta vuorovaikutusta esikoisen isän ja lapsen välillä.

Asuinpaikan lisäksi toisilla isän asumismuoto oli merkitsevä. Osa nuorista isistä samoin kuin nuorten äitien esikoisten isistä oli asunut yhdessä toisten nuorten kanssa opiskelija-asunnoissa tai muuten yhteisissä kodeissa. Oli ollut myös tilanteita, ettei nuoren äidin esikoisen isällä ollut vakituista asuinpaikkaa, mihin lapsi olisi voinut mennä. Isän oma koti ei aina tarjonnutkaan optimaalista tapaamispaikkaa, minkä vuoksi jouduttiin turvautumaan muunlaisiin ratkaisuihin.

I10: Mä elin esimerkiks kimppekämpässä. Se on vaikee tuoda kuule semmosen kahen kundin ja yhen naisen kimppekämpään sitten pikkuveitikkaa, et sit mentiin vanhempien luokke tai muualle. Niin olosuhteet on myöskin, et ei välttämättä oo mahdollisuutta arkeen. Sit sitä arkee on vähän vaikee pyörittää.

Kuten yllä haastateltu isä kertoi, tavallisen arjen rakentaminen toisten luona ei ollut aina helppoa. Yksinkertaisesta tapaamisesta ja elämästä oman lapsen kanssa tuli järjestelyjä vaativaa ja lisävaivaa tuottavaa, johon kytkeytyi toisia ihmisiä. Muutamissa tilanteissa tapaamiset oli sovittu nuoren äidin ja lapsen kotiin, jolloin järjestelyihin kytkeytyi vanhempien keskinäisen suhteen toimivuus. Toisinaan tilanteista teki kiuksallisia omien toiveiden ja suhteen todellisuuden ristiriita: esikoisen isä oli paikalla, muttei siinä roolissa kuin nuori äiti itse olisi toivonut. Isän ja lapsen suhteen edistäminen omassa kodissa vaatikin nuorelta äidiltä kypsyyttä kohdata parisuhteeseen kytkeytyvät pettymyksen tunteet.

7.3 Nuoren vanhemmuuden neljä vastuumuotoa

Haastateltujen kysely- ja haastatteluvastausten perusteella nuoresta vanhemmuudesta oli tunnistettavissa neljä erilaista vastuumuotoa: **vastuunjakaja, yksin vastuuta kantava, poissaoleva ja yrittävä**. Jaottelussa hyödynsin kyselyvastauksia juridisesta isyydestä, huoltajuudesta ja lapsen asumisesta sekä siitä, mitä haastateltavat kertoivat vastuun jakamisen käytänteistä, ajanvietämisestä lapsen kanssa ja oman sekä esikoisensa toisen vanhemman osallistumisen haasteista. Näiden perusteella jaoin vastuunjaon kahteen luokkaan: vastuu lapsesta molemmilla vanhemmilla ja vastuu lapsesta toisella vanhemmista. Molempien vanhempien vastuu saattoi olla tilannesidonnaista eikä täysin tasan jaettua. Nuoren vanhemman osallistumisen jaoin aktiiviseksi läsnäoloksi ja heikoksi tai haastavaksi osallistumiseksi. Muodostetut vastuumuodot eivät olleet pysyviä, vaan ajassa eläviä. Elämänkulun eri vaiheissa ne saattoivat vaihdella. Vastuumuodot on esitetty nelikentässä kuviossa 21.

Kuvio 21. Nuoren vanhemmuuden vastuumuodot.

Vastuunjakaja oli haastatelluilla tyypillisin vanhemmuuden saama vastuumuoto. Siinä vastuu lapsesta oli yhdessä molemmilla vanhemmilla ja molemmat osallistui- vat aktiivisesti, vaikka työnjako ja lapsen kanssa vietetty aika vaihteli. Etenkin lap- sen ollessa pieni äidillä oli usein ollut päävastuu lapsen hoitamisesta. Nuorten van- hempien kerronnasta ei kuitenkaan ilmennyt kokemusta yksin lapsen kanssa jäämi- sestä ja vallitseva ajatus oli, että yhdessä huolehditaan lapsesta. Molempien vanhem- pien vastuu ja aktiivinen osallisuus lapsen elämässä ei vaatinut vanhempien keski- näistä parisuhdetta, vaan lapsen asioita hoidettiin yhdessä myös mahdollisen eron jälkeen. Edes mahdolliset uudet kumppanit eivät vaikuttaneet vastuun jakamiseen biologisten vanhempien kesken, vaikka uusperheissä uusien kumppanien rooli saat- toi olla aktiivinen. Vastuussa olivat ensisijaisesti lapsen biologiset vanhemmat. Van- hemmilla oli yhteishuoltajuus, vaikka useimmat lapsista asuivat eron jälkeen äidin kanssa. Muodon taustalla vallitsee ajatus jaetusta vanhemmuudesta, jossa isä on yhtä lailla aktiivinen ja vanhemmuuteen sitoutunut läsnä oleva vanhempi kuin äitikin (mm. Huttunen 2001; Terävä & Eerola 2020).

Toinen nuoren vanhemmuuden saama vastuumuoto oli yksin vastuuta kantava, joka esiintyi vain haastatelluilla nuorilla äideillä. Yksin vastuuta kantavassa esikois- sen toinen vanhempi eli esikoisen isä osallistui lapsensa elämään varsin vähän, jos ollenkaan, jolloin vastuu lapsesta jäi yksin lapsen elämässä aktiivisesti läsnäolevalle nuorelle äidille. Esikoisen isän vastuunkannon puute ilmeni muun muassa juridisen isyyden puuttumisena ja äitien kertomina vähäisinä lapsen ja isänsä tapaamisina tai niiden puuttumisena kokonaan. Se saattoi olla myös vähäistä läsnäoloa ja asioiden hoitamista kotona. Isyys kuvastui ohuena: toisilla se oli niukkaa isyyttä, toisilla isyys pelkistyi isyystutkija Jouko Huttusen esittämäksi siittäjä-isyydeksi (ks. Huttunen 2001, 151–161). Osa nuorista äideistä oli ollut alusta asti ”yksin vastuuta kantavia”. Toisille se tuli vallitsevaksi muodoksi elämäntilanteiden ja -tapahtumien myötä. Esi- merkiksi eron tai puolison sairastumisen myötä vastuunjakaja muuntui yksin vas-

tuuta kantavaksi. Tämä vastuumuoto paikantui erityisesti vanhemmuuteen, jossa ei ole parisuhdetta esikoisen toisen vanhemman kanssa. Huoltajuus oli tilanteen mukaan äidin yksinhuoltajuus tai vanhempien yhteishuoltajuus, ja lapsi asui vain äidin kanssa tai yhdessä molempien vanhempiensa kanssa. Yksin vastuuta kantava -muoto saattoi vastuunjakajuuden tavoin sisältää aktiivisen uuden kumppanin lapsen elämässä. Lähtökohdiltaan yksin vastuuta kantava ei ollut sidoksissa sukupuoleen. Erään nuoren isän kyselyvastausten perusteella oli havaittavissa, että hän itse oli esikoisensa äitiä aktiivisemmin osana lapsen elämää ja äiti oli poissaoleva. Kysely ei kuitenkaan mahdollistanut tarkempaa analyysiä.

Poissaoleva oli vastinpari yksin vastuuta kantavalle, sillä siinä nuoren vanhemman oma osallistuminen oli heikkoa ja vastuu lapsesta jäi toiselle vanhemmalle. Aineiston valossa poissaoleva-vastuumuoto sijoittui nuorten isien elämään ja kytkeytyi ohenevaan isyyteen (ks. Huttunen 2001, 151–161). Esikoinen asui toisen vanhemmansa eli äitinsä luona ja äidillä oli useimmiten yksinhuoltajuus, mutta yhteishuoltajuus oli mahdollinen. Vastuu arkipäivän asioiden hoitamisesta oli kuitenkin äidillä. Toisinaan poissaoleva-vastuumuoto oli vallitseva vain hetkellisesti, jolloin nuori isä ei nähnyt useisiin viikkoihin esikoistaan ja mahdollinen yhteydenpito oli epäsäännöllistä. Poissaoloon vaikutti erityisesti vanhempien keskinäisen parisuhteen puuttuminen sekä nuorten isien vapauden kaipuu. Haastateltavien kerronnan perusteella poissaolevalle-vastuumuodolle ei ollut kuitenkaan aikarajaa ja se olisi voinut olla aina olemassa ollut tai pysyväksi jäänyt vastuumuoto. Esimerkiksi joidenkin nuorten äitien esikoisten isillä, jotka itsekin kuuluivat tutkimukseni kohderyhmään, vastuumuoto olisi nuorten äitien kerronnan perusteella ollut poissaoleva.

Yrittävä oli toinen vastuumuoto, joka haastateltavien kerronnan perusteella paikantui vain nuoreen isyyteen, vaikkei se ollut muiden vastuumuotojen tavoin lähtökohdiltaan sukupuolittunutta. Yrittävässä-vastuumuodossa nuori isä halusi jakaa vastuuta esikoisestaan, ja vastuu oli molemmilla vanhemmilla erona poissaolevaan vastuumuotoon. Nuoren isän elämässä oli kuitenkin tekijöitä, joiden myötä osallistuminen oli haasteellista. Vanhempien keskinäiseen työnjakoon ja osallistumiseen vaikuttivat muun muassa keskinäinen suhde, työt ja opinnot, vanhempien uudet parisuhteet ja lapsen ikä. Yrittävän-vastuumuodon taustalla oli usein yllätyksellinen raskaus, jonka myötä nuoruus oli jäänyt kesken. Useimmilla oli esikoisesta yhteishuoltajuus, ja vanhempien eron jälkeen lapsi asui virallisesti toisen vanhemman eli äidin luona tavaten kuitenkin nuorta isää säännöllisesti. Yrittävä-vastuumuoto oli toisten vastuumuotojen tavoin epästaattinen ja toisilla väliaikainen vastuumuoto. Yhteydenpidon vähetessä ja tapaamisvälien venyessä yrittävästä tuli poissaoleva ja elämäntilanteiden tasaantuessa vastuumuoto muuttui vastuunjakajaksi. Tausta-ajatuksena yrittävässä vastuumuodossa oli sitoutunut, läsnä oleva isyys (mm. Terävä & Eerola 2020; Mykkänen & Eerola 2014), vaikkei se käytännössä toteutunutkaan.

7.4 Yhteenveto: Vanhemmuuden jakaminen ja vastuunjaon sukupuolittuneet käytänteet

Tulokset paljastavat nuorten äitien ja isien vanhemmuuden saavan erilaiset muodot vastuun perusteella. Tutkimukseen osallistuneista nuorista isistä enemmistö oli aktiivisia, vastuuta jakavia vanhempia. Isistä useimmilla oli esikoisestaan yhteishuoltajuus, vaikka eron jälkeen isät olivat pääasiassa etäisiä. Nuoret äidit taas kantoivat nuoria isää useammin yksin vastuun lapsesta ja olivat lähivanhempia yksinhuoltajina. Taustalla vaikuttivat niin perinteiset, sukupuolittuneet vastuunjaon mallit sekä äitien sekä isien itsensä esiin nostama isien kypsyys ja elämäntilanteeseen kytkeytyvä valmius jakaa vastuuta.

Tutkimukseni nuorista isistä lähes kaksi kolmesta ja äideistä vajaa puolet olivat yhä vuonna 2013 yhdessä esikoisensa toisen vanhemman kanssa. Äideillä uuden kumppanin kanssa elo oli lähes yhtä yleistä kuin parisuhde esikoisen toisen vanhemman kanssa. Sukupuolen ohella vastaajan ikä ja elämäntilanne raskauden ilmetessä heijastui parisuhteeseen vastaushetkellä. Nuorimmat vastaajat olivat useammin yhdessä esikoisensa toisen vanhemman kanssa, samoin jo raskauden ilmetessä naimisissa olleet. Useammalla heistä, jotka eivät olleet yhdessä esikoisensa toisen vanhemman kanssa, oli uusi kumppani. Äidit olivat isää hieman useammin kokonaan ilman parisuhdetta.

Nuorilla isillä tyypillisin perhemuoto oli ydinperhe, kun taas äideillä ydinperhe ja uusperhe olivat lähes yhtä yleisiä. Kaikkienensa uusperheellisyys oli nuorilla vanhemmilla keskimääräistä yleisempää. Samoin hieman keskimääräistä useammat elivät yhden vanhemman perheessä. Tätä voi selittää luokittelutavan ero: tutkimukseni mukana olivat yksin virallisesti ilman lasta asuvat vanhemmat.

Tulokset paljastavat äitien esikoisten olevan hieman useammin ilman juridista isää kuin ikätoverinsa (Tilastokeskus, Syntyneet, henkilökohtainen tiedonanto).¹²² Yleisintä juridisen isän puuttuminen oli heillä, joiden vanhemmilla ei ollut vakiintunutta suhdetta raskauden alkaessa. Isistä viidennes ja äideistä noin joka kymmenes oli naimisissa lapsen syntyessä, joten esikoislapset syntyivät keskimäärin useammin avioliiton ulkopuolella (ks. SVT: Syntyneet 2020b). Selvä enemmistö isyydentunnustuksista tehtiin yhteisestä halusta, ja kolmella neljästä asia oli hoidettu 1–2 kuukauden kuluessa lapsen syntymästä. Monille isyydentunnustus näyttäytyi itsestäänselvyytenä. Osa nuorista äideistä taas halusi isyyden vahvistettavan ja vähintäänkin esikoisellensa isän nimen rekisteriin huolimatta vanhempien keskinäisistä ristiriidoista ja biologisen isän haluttomuudesta. Toiset taas ajattelivat isyyden olevan miehen oma, vapaaehtoinen valinta.

¹²² Otannan vuoksi kaikki tutkitut isät olivat juridisia vanhempia.

Tutkimukseen osallistuneet olivat suuremmaksi osaksi aktiivisesti läsnä esikoisensa elämässä. Yhteishuoltajuus oli yleisin muoto ja viidenneksellä esikoisista äiti oli yksinhuoltaja. Nuorilla äideillä yksinhuoltajuus oli keskimääräistä yleisempää. Nuorista äideistä, jotka eivät olleet yhdessä esikoisensa isän kanssa yksinhuoltajia oli 40 prosenttia. Asumisen osalta lähes yhtä yleistä oli esikoislapsen asuminen molempien vanhempien kanssa kuin asuminen äidin luona. Ei yhdessä olleilla äidin luona asuminen oli hieman keskimääräistä yleisempää. Tutkittavista kaikkiaan kolmannes isistä ja muutamat äidit eivät asuneet tai olleet asuneet esikoisensa kanssa samassa taloudessa. Etäisistä yli puolet tapasivat ja pitivät muutoin yhteyttä lapseensa useita kertoja kuukaudessa. Nuoret vanhemmat kuvasivat suhdettaan lapseensa läheiseksi ja vain neljännes isistä, jotka eivät olleet parisuhteessa lapsensa äidin kanssa, olivat toista mieltä.

Haastattelujeni valossa nuorilla isien osallistumattomuuteen samoin kuin nuorten äitien yksin vastuunkantamiseen vaikuttivat keskeisesti kyky sitoutua ja kantaa vastuuta. Erityisesti nuorille isille isyyteen kytkeytyi vastuullisen vanhemmuuden dilemma, jossa kampanitiin vapauden ja velvollisuuksien välillä. Isyyden ohenemiseen, nuorten äitien yksin jäämiseen ja vanhemmuuden jakamiseen vaikuttivat muun muassa keskinäiseen suhteeseen, hyvinvointiin ja elämäntilanteeseen sekä sukupuolirooleihin ja ikään kytkeytyvät tekijät, jotka korostuivat erityisesti parisuhteen päättymisen jälkeen.

Vanhemmuuden vastuusta oli haastateltavien kyselyvastauksien ja haastattelujen perusteella löydettävissä neljä erilaista vastuumuotoa: vastuunjakaja, yksin vastuuta kantava, yrittävä ja poissaoleva. Yleisin vastuumuoto oli vastuunjakaja. Siinä vastuu lapsesta jakautui lapsen juridisten vanhempien kesken ja molemmat vanhemmista olivat aktiivisesti lapsensa elämässä. Vastuuta yksin kantavassa vastuu lapsesta oli langennut nuorelle äidille esikoisen isän osallistumisen ollessa heikkoa tai puuttessa kokonaan. Vastuuta saatettiin kuitenkin jakaa esimerkiksi uuden kumppanin kanssa. Poissaolevassa-vastuumuodossa nuorilla isillä osallistuminen oli heikkoa. Vastuu esikoisesta lankesi lapsen äidille, jonka luona esikoinen asui ja jolla usein oli yksinhuoltajuus. Yrittävässä vastuumuodossa nuoret isät osallistuivat enemmän lapsensa elämään kuin poissaolevassa. Esimerkiksi ei tullut pitkiä taukoja yhteydenpitoon tai näkemiseen. Elämässä oli kuitenkin muutoin jotain, mikä esti osallistuminen lapsen elämään ja tasavertaisen vastuun jakamisen esikoisen äidin kanssa. Vastuunjakamisen muodot eivät olleet pysyviä vanhemmuuden saamia muotoja, vaan ajassa muuttuvia ja sidoksissa muun muassa keskinäiseen parisuhteeseen ja omaan elämäntilanteeseen.

8 KOULUTUS NUORTEN VANHEMPIEN ELÄMÄSSÄ

Viimeisessä analyysiluvussani keskityn koulutukseen, joka kytkeytyy vahvasti nuoruuteen. Elinikäisen oppimisen myötä se on yhä useammin osa vanhempien äitien ja isien elämää. Luvussa etenen ajasta ennen lapsen syntymää kohti vanhempana tehtyjä ratkaisuja. Aluksi tarkastelen nuorten suhdetta koulutukseen ennen lasta sekä odotusaikana opinnoissa tapahtuneita muutoksia. Tämän jälkeen kuvaan nuorten vanhempien koulutusvalintoja ja koulutustasoa. Pyrkimyksenäni ei ole kuvata kattavasti koulutuspolkua, vaan analysoin erityisesti ensimmäisiä ratkaisuja esikoisen syntymän jälkeen ja tilannetta vuosina 2013–2014, jolloin keräsin aineistoni. Näiden tarkastelujen jälkeen syvennyn vanhemmuuden ja koulutuksen yhdistämisen haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Tämä tarkastelu tuo esille nuorten vanhempien koulutusvalintojen taustalla olevia tekijöitä, olemassa oleviksi ajateltuja koulutusmahdollisuuksia ja nuorten vanhempien asemaa koulutuksen kentillä. Luvun lopuksi kokoan yhteen keskeiset tulokset.

Yhteiskunnalliset muutokset niin koulutuksen kentillä, työelämässä kuin taloussakin luovat kontekstin koulutuksellisten ratkaisujen tarkastelulle. Tutkittavistani vanhimmat ovat saaneet peruskoulunsa päätökseen 1990-luvun laman jälkimainingeissa, ja vuoden 2008 finanssikriisiä seuranneen taantumun alkaessa he olivat kolmenkymmen ikävuoden tietämällä työntekijöitä ja opiskelijoita. Nuorimmat vastaajat taas olivat vielä tuolloin yläkouluikäisiä. Heidän toiselta asteelta työelämään ja jatko-opintoihin siirtymistä on taustoittanut heikko talouskasvu (ks. Vilmi & Mäki-Fränti 2016).

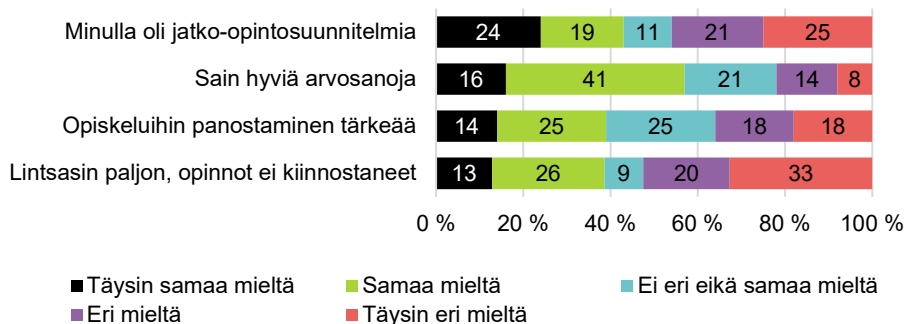
Eri-ikäisinä vastaajien on ollut mahdollista tehdä erilaisia valintoja, jonka vuoksi olen kiinnostunut siitä, miltä kouluttautuminen näyttää suhteessa toisiin suomalaisiin nuoriin ja nuoriin aikuisiin. Keskinäisellä vertailulla tuon esiin nuoria vanhempia yhdistäviä ja erottelevia tekijöitä sekä koulutuksen sukupuolittuneita valintoja. Kuten jo luvussa 2.3 toin esiin, tekevät naiset ja miehet erilaisia koulutusratkaisuja. Samoin vanhemmuuden työnjako on sukupuolittunutta, mitä edellisen luvun vastuun jakamisen tarkastelu todensi.

8.1 Nuorten vanhempien koulutusvalinnat ja suoritettut tutkinnot

Tilastoista nähdään, että nuorena vanhemmaksi tulo sijoittuu pääasiallisesti peruskoulun jälkeiseen aikaan, jolloin koulutuksellisia valintoja on tehty jo ennen lasta siirryttäessä peruskoulusta toiselle asteelle. Näiden valintojen voidaan ajatella kuvastavan osaltaan nuorten tulevaisuuden työ- ja koulutusajatuksia. Siksi haastattelussa olin kiinnostunut kuulemaan nuorten vanhempien opiskeluista jo ennen raskauden alkua enkä vain vanhempina tehdyistä ratkaisuksista. Kyselyssä esitettiin opiskeluun liittyviä Likert-väittämiä, joiden avulla kartoitin suhdetta koulutukseen ennen raskautta. Pääasiassa monivalintakysymyksillä kysyin tehdyistä opinnoista. Tilastot toimivat tärkeänä vertailuaineistona: niiden avulla tarkastelin nuorena vanhemmaksi tulleiden koulutustasoa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Nuorten tekemien valintojen lisäksi olen tutkimuksessani kiinnostunut omien vanhempien koulutustaustasta ja sosioekonomisesta asemasta. Useissa tutkimuksissa niiden on havaittu olevan yhteydessä nuorten koulutusvalintoihin (ks. luku 3.2). Haastatteluiden kerronta vanhempien koulutus- ja ammatillisista taustoista osoitti kyselyn monivalintakysymysten kanssa kodin koulutusmallin merkityksellisyyttä koulutusvalintojen taustalla.

8.1.1 Koulutus ennen lasta ja kodin kouluttautumismalli

Kyselyssä esitetyt koulutusväittämät tekivät näkyväksi koulutukselle annettuja erilaisia merkityksiä: toiset olivat kiinnostuneita opinnoista, kun taas toisille koulutus ei näyttäytynyt merkityksellisenä. Opintojen eteen oltiin valmiita näkemään eri lailla vaivaa, ja reilu kolmannes vastaajista ajatteli lintsanneensa paljon. Se sijaan useimmat vastaajista ajattelivat saaneensa hyviä arvosanoja.

Kuvio 22. Ajatukset ja suhde koulutukseen ennen lasta (%).

Tarkempia analyysyjä varten muodostin muuttujista *Aiemmat koulutusasenteet* -keskiarvomuuttujan ($\alpha=.76$)¹²³ Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen avulla. Lintsauksesta ja opintojen kiinnostamattomuudesta kertovaa väitettä käytin käännettyinä. Keskiarvomuuttujasta jätin pois jatko-opintosuunnitelma-väittämän, koska se ei korreloinut riittävästi toisten muuttujien kanssa¹²⁴. Tulos paljasti, ettei naisten ja miesten eikä eri-ikäisten vastaajien välillä ollut tilastollisesti merkitsevää eroavaisuutta. Sen sijaan 19-vuotiaana esikoisensa saaneilla asenteet koulutusta kohtaan olivat hieman myönteisemmät (mediaani = 3,42) kuin alaikäisenä (mediaani = 3) tai 18-vuotiaana vanhemmaksi tulleilla (mediaani = 3).¹²⁵

Kuviosta 22 nähdään, että jatko-opintosuunnitelmien osalta vastaajat jakautuivat kahtia. Kaikilla nuorilla vanhemmilla ei ollut tiedossa selkeää koulutuksellista suuntaa, vaan monilla se oli vielä mietinnässä. Jatko-opintosuunnitelmien puute ei kuitenkaan aina kerro opiskelujen merkityksellisyydestä. Nuorten valinnat eivät aina ole vahvasti tulevaisuusorientoituneita, vaan ratkaisut tehdään sen hetkisistä lähtökohdista ilman pidemmän aikavälin pohdintaa (ks. Lahtinen 2019; Ranta ym. 2020; Tolonen & Aapola-Kari 2022). Tämä ilmeni haastatteluista, jotka paljastivat nuorena lapsen saaneiden monenlaiset orientaatiot ja suhtautumisen koulutukseen kyselyä paremmin.

Toisille haastateltavista toisen asteen ammatilliset opinnot olivat olleet hyvin selvä valinta peruskoulun jälkeen. Puheissa ne tarjosivat nopean pääsyn työelämään, jonne haluttiin pitkän kouluttautumisen sijaan. Toisen asteen ammatilliset opinnot valinneet kuvasivat itseään Mari Käyhkön (2006) esittämiksi tekijöiksi eivätkä lukijoiksi. Halu tehdä käsillä oli ilmennyt monilla jo peruskoulun suosikkiaineissa. Lukiota ei nähty itselle sopivaksi vaihtoehdoksi sen teoreettisuuden ja lukemista painottavan luonteen vuoksi, vaan haluttiin käytännönläheisiä opintoja:

Ä11: ...ku ei se koulu nyt yleensäkään kiinnostanu, että enkä mä oo mikkään semmonen lukija-ammatti. Enkä siis nyttänkin on, kun opiskelen, niin me opiskellaan siten että tekemisen kautta. Et mä en oo mikkään kirjaopiskelija, että musta ei vaa oo semmoseen.

Itsensä tekijäksi näkeminen sai valitsemaan ammatilliset opinnot myös silloin, kun motivaatio ja kiinnostus opintoja kohtaan olivat hyvin matalat. Ympäristön paine synnytti pakon hakea ja opiskella jotakin, eikä kotiin jääminen ollut vaihtoehto. Eräs äideistä kuvasi suhdettaan koulutukseen vihasuhteeksi, eikä opinnot olisi jatkuneet

¹²³ Muuttujien keskinäiset korrelaatiot olivat 0,4–0,6 välillä.

¹²⁴ Jatko-opintosuunnitelmien olemassaoloa tarkastelin erikseen 3-luokkaisena muuttujana.

¹²⁵ $H(2, N = 307) = 9,016, p = ,011; 133,97$ vs. $139,30$ vs. $167,33$

peruskoulun jälkeen yksin omasta valinnasta. Vanhempien vaatimukset ylittivät nuoren oman halun ja toiveet.

Valinta ammatillisten opintojen ja lukion välillä oli useimmilla haastateltavista riippumaton koulumenestyksestä. Edellä kuvatulla opiskelua inhonneella äidillä peruskoulu oli sujunut keskiverroksi. Monet muutkin ammatilliseen koulutukseen suunnanneet olivat suorittaneet peruskoulunsa vähintään kohtalaisesti. Monella keskiarvo oli vähintään seitsemän. Keskiarvon perusteella lukio olisi ollut monelle mahdollinen valinta. Lukiota oli myös suositeltu koulumenestyksen vuoksi. Kokemus itsestä tekijänä eikä lukijana sai kuitenkin hylkäämään ehdotukset.

Toisilla opiskelupaikan valinnassa korostui ammatillisen koulutuksen tuottaman ammatin arvo ja merkitys työmarkkinoilla. Ammatti nähtiin ylioppilastutkintoa arvokkaammaksi pääomaksi työmarkkinoilla. Kaikki eivät arvostaneet lukiota sen tarjotessa vähäisempiä työllistymismahdollisuuksia. Yksi isistä totesi vitsaillen, ettei edes harkinnut lukiota, koska ”pääsee kaupan kassalle muutenki ku siel käymäl”. Eräs äiti taas oli valinnut tekniikan alan opintonsa niiden ollessa turvallinen valinta. Hän oli uskonut tulevansa valituksi opintoihin, eikä hänellä ollut hakuvaiheessa ajatusta siitä, missä haluaisi työskennellä tulevaisuudessa. Ammatillisen tutkinnon suorittamisen hän ajatteli tuovan turvaa, koska sen myötä olisi mahdollista saada tarvittaessa työttömyyskorvausta. Äidin valintaa ohjasi vallitseva lainsäädäntö (ks. työttömyysturvalaki 1290/2002), johon kytkeytyy lukiokoulutuksen ajateltu riittämättömyys työmarkkinoille hakeutumiseen (mm. Hämäläinen 2006). Haastattelupuheista tuli ilmi myös laajempi koulutuksen velvoittava luonne, joka vallitsi jo 2000-luvun alkuvuosina.

Osalla koulutusvalinta kytkeytyi sosiaalisiin suhteisiin. Ammatillisten oppilaitosten sijaintien vuoksi etenkin pienemmiltä paikkakunnilta oli muutettava, jos ei halunnut mennä lukioon (ks. myös Käyhkö 2017). Useimmat halusivat pysyä lähellä kotia, jolloin valinta tehtiin kodin lähellä tarjolla olevista vaihtoehdoista. Tällöin saatiin muuttaa sellaiselle paikkakunnalle, jossa oli entuudestaan tuttuja. Toisinaan tehtiin samanlaisia valintoja kuin ystävät, mikä osaltaan vahvistaa nuorten koulutusratkaisujen sosiaalista luonnetta (mm. Aapola-Kari & Tolonen 2019, 146).

Toisille haastateltavista lukion käyminen oli ollut yhtä itsestään selvä valinta kuin toisille ammatilliset opinnot, koska heillä oli vahva orientaatio opiskeluun. Koulutus nähtiin tärkeäksi ja opintojen eteen nähtiin vaivaa. Lukio-orientoituneista monilla koulumenestys peruskoulussa oli ollut hyvä tai vähintäänkin keskitasolla, vaikka toisilla opiskelumotivaatio oli laskenut lukiossa. Useimmilla oli jonkinlainen ajatus jatkaa opintoja korkeakoulussa, vaikka ala tai tutkinto saattoivat olla vielä epäselvät. Lukion ajateltiin tarjoavan kaivattua lisäaikaa omille pohdinnoille:

V: Miten, oliko sulla minkälaisia ajatuksia ylipäänsä silloin opiskeluista, kun sä menit lukioon? Oliko siinä joku selkeä peruste et miksi lukio eikä sit vaikka ammatillinen?

Ä13: No siihenki oli varmaa vähän painostust perheen puolesta sit että ehkä enemmän vielä, isäpuoli oli sitä mieltä et lukio kannattaa käydä. Ja kyl se sen aika hyvin mulle sit ehkä selittiki ja ei mulla siinä ollu, varsinaisesti mitään semmost ammattii mieleskää ni mä aattelin, et no, et mennään sit sinne lukioon miettimää. Et se on kuitenkin parempi pohja sitte. Et jatko-opiskelui varten.

V: Mut oliko sul silloin lukios ajatuksissakaa et mihin sä sitte haet opiskelemaan sillo lukioaikana?

Ä13: Eipä oikeestaan oo ollu ehkä niin, kyl varmaan jotain tuli aina välil mieleen, mut ei oikeestaan siinä vaiheessa kehittyne mitään semmosta varsinaista.

Oman halun lisäksi lukioon menoon olivat monen kohdalla vaikuttaneet myös koti ja elinpiiri, kuten yllä yksi lukioon menneistä kertoi läheisen isäpuolensa roolista.

Kaikki lukion valinnat eivät tunteneet sitä itselle sopivaksi opiskelupaikaksi, ja muutamalla lukio-opinnot jäivät kesken jo varhain. Opiskeluarjen lisäksi osansa oli omalla heikolla opiskelumotivaatiolla. Myös terveydelliset syyt olivat edesauttaneet keskeyttämistä tarjoten hyväksytyyn syynt lopettaa lukio-opinnot. Eräs muiden mukana lukioon mennyt äiti kuvasi niiden merkitystä lukiotaipaleellaan seuraavasti:

V: Ehtisikö sä pitkään käydä sitte lukiot?

Ä20: En, en. Et se oli silloin, mitähän mul oli, mulla varmaan joulukuussa silloin leikattiin selkä ja sen jälkeen mä en sinne enää menny. Jo ku syksyllä alko, et se on ihan muutama kuukaus mitä mä siellä olin. Et sitte mä oletin, aina laitoin sen terveyden piikkiin, että mä en menny takasin, vaikka oisin voinu kyllä jatkaa siis. Mutta se oli niin helppo vedota siihe, että en mä nyt, ku mul on selkä niin kipee ja huonos kunnossa, et en mä jatka, niin tavallaan se meni siinä se, et ei sit tullu jatkettua sitä hommaa.

Lukion keskeyttämisen jälkeen monet pitivät velvollisuutenaan opiskella jotakin, ja valinnat kääntyivät ammatillisen koulutuksen puolelle. Joillekin puolivuotinen talouskoulu oli itselle paras valinta. Talouskouluja järjestettiin aina kevääseen 2015 asti, jonka jälkeen ne korvattiin uusilla ammatilliseen koulutukseen valmentavilla opinnoilla (Salonsaari & Aunola 2017).

Haastateltavista kaikki eivät olleet antaneet opiskelulle mitään painoarvoa yläkoulussa, mikä osaltaan vaikutti jatko-opiskelumahdollisuuksiin. Osa kertoi luvattomista poissaoloista ja luokalle jäämisestään. Yksi isistä kertoi olleensa niin paljon poissa koulusta yhdeksännellä luokalla, ettei hän ollut saanut peruskoulun päättötodistusta. Toinen isä taas kertoi koulunkäynnin olleen aina vaikeaa. Taustalla hänellä

oli keskittymisvaikeuksia, joihin koulussa oli pyritty tarjoamaan tukea muun muassa pienluokan muodossa. Tukitoimista huolimatta peruskoulun suorittaminen ei ollut itsestäänselvyys. Joillain erilaiset psyykkiset vaikeudet ja muut ongelmat elämässä heijastuivat koulunkäyntiin. Oli myös paljon kiinnostavampaa tekemistä elämässä kuin opiskelut. Paikalla saatettiin kuitenkin olla lempiaineiden tunteilla ja niihin panostettiin, kuten eräs äiti kuvasi omaa suhdettaan opintoihin:

Ä14: Mä olen varmaan yläasteel lintsannu aika paljo. Mut sit ku, jos mä tykkäsi jostai, esimerkiksi mä tykkäsin englannist ni sit niil tunneil mä aina olin ja pärjäsin tosi hyvin.

Heikoilla arvosanoilla tai ilman peruskoulun päättötodistusta opiskelemaan pääsy oli ollut hyvin vaikeaa, ellei mahdotonta, eikä aina ollut päästy toivottuun oppilaitokseen. Tällöin useampi haastatelluista oli mennyt peruskoulun jälkeen kymppiluokalle korottamaan arvosanojaan. Kymppiluokka oli tarjonnut mahdollisuuden miettiä tulevia valintoja, koska kaikilla ei ollut selvää suuntaa tai ajatusta siitä, mitä opiskella vai mennäkö töihin. Toisilla epä tietoisuus oli vaikuttanut siihen, että toisen asteen opintoja oli aloitettu ja keskeytetty toisinaan useampaan kertaan omaa paikkaa etsiessä.

Keskiasteen koulutus oli nuorten vanhempien äideillä sekä isillä keskimääräistä yleisempi. Korkea-asteen tutkinto taas oli hieman keskimääräistä harvemmalla. Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus oli sen sijaan pienempi kuin suomalaisilla keskimäärin. (Taulukko 15.) Koulutustasoa verrattiin 20–64-vuotiaiden keskimääräiseen koulutustasoon vuosina 1990–2013.¹²⁶ Nämä osuudet on esitetty taulukossa 15 suluissa. Taulukosta 15 nähdään, että nuorten vanhempien äidit olivat suorittaneet korkeakoulututkinnon nuorten vanhempien isiä useammin. Tutkittavien omien vanhempien kouluttautuminen oli tältä osin tyypillistä (ks. luku 2.3.1). Alle 20-vuotiaana lapsen saaneet omat äidit olivat muita useammin ilman ammatillista koulutusta. Esikoisensa toisia myöhemmin saaneilla omilla äideillä puolestaan korkea-asteen koulutus oli toisia yleisempää.¹²⁷ Vanhemmaksi tulon iällä oli näin yhteys vain omien äitien kouluttautumiseen, mutta ei omien isien.

¹²⁶ Keskimääräisen koulutustason muodostin laskemalla ensin vuosittain korkea-asteen, keskiasteen ja ei perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuudet sukupuolen mukaan. Tämän jälkeen laskin näiden osuuksien keskiarvon kuvaamaan keskimääräistä koulutustasoa. Vuosia 1990–2013 käytin, jotta koulutustaso kuvastaisi aikaa vanhimpien kohderyhmään kuuluvien nuoruusvuosista aineistonkeruuhetkeen.

¹²⁷ $X^2(6, N = 238) = 18,492, p = 0,005, \text{Cramérin } V = 0,197$

Taulukko 15. Omien vanhempien sosioekonominen asema ja koulutustausta verrattuna 20–64-vuotiaisiin (%).

	Oma äiti	Oma isä
Koulutustaso		
Korkea-aste	28 (33)	18 (25)
Keskiaste	53 (42)	62 (46)
Ei amm. koulutusta	19 (25)	20 (29)
Yhteensä	100, N=255	100, N=232
Sosioekonominen asema		
Yrittäjät	11	25
Johtajat ja toimihenkilöt	12	13
Työntekijät	55	52
Muut	23	10
Yhteensä	100, N=267	100, N=254

Sulkeissa on esitettyä vain 20–64-vuotiaiden keskimääräinen koulutustaso vuosina 1990–2013, koska sosioekonomisen ryhmän vertailu oli monimutkaisempaa. Tämä vertailu on esitettyä tekstissä. (Lähde: SVT: Väestön koulutus rakenne 1990–2013, StatFin-taulukko)

Yli puolet vanhemmista olivat olleet työntekijöitä nuorten vanhempien ollessa peruskouluikäisiä.¹²⁸ Omat isät olivat hieman useammin toimineet yrittäjinä kuin omat äidit. Omat äidit taas olivat omia isiä useammin työelämän ulkopuolella esimerkiksi kotiäiteinä. (Taulukko 15.) Kotiäitiys ja muutoin työelämän ulkopuolella olo oli yleisintä ilman ammatillista koulutusta olleilla omilla äideillä. Heistä lähes 40 prosenttia kuului ryhmään muut.¹²⁹ Omien isien kohdalla ilman ammatillista koulutusta olleet olivat useimmiten työntekijöitä.¹³⁰ Korkea-asteen suorittaneet vanhemmat taas olivat toisia useammin johtajia ja toimihenkilöitä.

Vertailu yleiseen työllisyyteen paljasti omien isien työskennelleen hieman useammin kuin 20–59-vuotiaat miehet keskimäärin. Omat äidit puolestaan olivat yhtä usein pois työstä kuin vastaavan ikäiset naiset. Tilastoista nähdään, että 20–59-vuotiailla miehillä työllisten osuus oli keskimäärin 80 prosenttia vuosina 1990–2013 ja naisilla vastaavasti 76 prosenttia (SVT: Työvoimatutkimus 1990–2013, StatFin-taulukko). Työttömänä tai muutoin työvoiman ulkopuolella oli näin joka viides miehistä, kun tutkittavien isistä heitä oli joka kymmenes. Naisista taas keskimäärin joka neljäs oli työvoiman ulkopuolella samoin kuin omista äideistä.

¹²⁸ 6 % vastaajista ei osannut sanoa äitinsä koulutustaustaa ja 2 % äitinsä pääasiallista ryhmää. Isien kohdalla vastaavat luvut olivat 12 % ja 5 %.

¹²⁹ $\chi^2(6, N = 249) = 39,478, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,282$

¹³⁰ $\chi^2(6, N = 222) = 49,756, p < 0,001, \text{Cramérin } V = 0,335$

Työssä käyneet omat isät ja äidit olivat selvästi useammin työntekijöitä ja harvemmin toimihenkilöitä kuin keskimäärin 15–74-vuotiaat työlliset vuosina 2000–2013. Työvoimatutkimuksista nähdään, että omilla äideillä ero työntekijöiden osuudessa oli suurempi kuin omilla isillä. Työssä olleista omista äideistä työntekijöitä oli 71 prosenttia kuin heidän osuutensa 15–74-vuotiaisista työllisistä naisista oli vuosittain keskimäärin 19 prosenttia. Omista äideistä toimihenkilöitä oli 15 prosenttia, kun vastaava osuus oli keskimäärin 72 prosenttia. Yrittäjien osuudessa ei ollut niinkään suurta eroa. Omista äideistä yrittäjiä oli 15 prosenttia, kun naisista heitä oli ollut vuosittain keskimäärin 8 prosenttia. Työllisistä omista isistä toimihenkilöitä oli 28 prosenttia, työntekijöitä 14 prosenttia ja yrittäjiä 58 prosenttia. Vastaavat osuudet työllisistä miehistä olivat vuosittain keskimäärin 42 prosenttia, 40 prosenttia ja 17 prosenttia. Yrittäjyys oli näin omilla isillä selvästi keskimääräistä yleisempää. (SVT: Työvoimatutkimus 2009; SVT: Työvoimatutkimus, Työllisyys ja työttömyys 2017.)

Lapsuudenperheissä suhtauduttiin pääasiassa kannustaen opiskeluihin ja vanhempien koettiin olleen kiinnostuneita kouluarvosanoista, mikä ilmeni sekä kyselyssä että haastatteluissa. Kyselyssä lähes neljä viidestä vastaajasta oli samaa mieltä vanhempien kiinnostuksesta kouluarvosanoihin. Kotoa saadusta kannustuksesta taas samoin ajatteli kolme neljästä kyselyyn vastanneesta. Haastateltavat kertoivat kotoa saadusta kannustuksesta ja vanhempien luottamuksesta nuoren kykyyn valita itselleen sopiva koulutus ja ala. Monet korkeakoulutetut vanhemmatkin olivat vain korostaneet opiskelujen tärkeyttä ilman odotuksia korkeakouluopinnoista. Näin tutkitaville oli syntynyt kokemus valinnanvapaudesta, kuten eräs isistä kertoi:

I7: Kyllä nyt on pidetty huolta, että läksyt on tehty ja oltu sitte, mut et ei jatko-opiskelujen suhteen ei oo ollu mitään sitte kotoa päin, että mihinkä pitäis lähtiä. Että on saanu ite valita vapaasti, että mihinkä haluaa.

Toisinaan vanhemmilla oli ollut vahva ajatus ja odotus lukioon tai ammatilliseen koulutukseen menemisestä peruskoulun jälkeen. Toinen vaihtoehtoista nähtiin kotona paremmaksi ja valintoihin sisältyi arvottamista. Aina nuori ei kuitenkaan tehnyt vanhempiensa toiveiden mukaista valintaa, vaikka ne oli tiedostettu:

V: No mites, miten ylipäänsä teil on kotona sitten suhdauduttu tommoseen opiskeluun ja työntekoon?

Ä10: Niin, äiti ois varmaan tykänny niistä hyvistä arvosanoista ja, niin, kyllä ne ois molemmat toivonu, että käydään lukio ja että saisi tosi hyvän ammatin ja että koulutkin pitäis käydä kunnolla.

Yllä esitettyssä sitaatissa kymppiluokalle mennyt äiti puhuu opinnoista huolehtimisesta ja vaivan näkemisestä opintojen eteen. Sama omien vanhempien toive ja

toisaalta odotus ilmeni monen haastateltavan puheesta. Nuoren joutenoloon ei suhtauduttu myötämielisesti, vaan kunnollisuutta rakennettiin kouluttautumisella. Yhteiskunnassa vallitseva eetos opiskelusta ja ammatin hankkimisesta oli näin vahva enemmistöllä omista vanhemmista, vaikka se ilmeni perheissä eri tavoin. Muutamat kertoivat saaneensa kotoa konkreettista apua opintojen suorittamiseen kannustamisen lisäksi. Toisissa perheissä taas vaadittiin opintojen suorittamista, mutta esimerkiksi arvosanoja ei pidetty merkityksellisinä:

V: Miten sä aattelet et miten teil on kotona suhtauduttu koulunkäyntiin?

Ä6: Aika vähäpätöisesti. Paitsi se, että valmistua täytyy mutta numeroilla ei oo mitään väliä.

V: Mutta, aatteleks sä et on kuitenkin ollu se ajatus siitä, että jotain tarvii tehdä?

Ä6: Joo. Kotona ei saa olla, ja istua vaan perseellään.

Yksi haastatelluista äideistä erottui joukosta sillä, että hänen mielestään hänen opiskeluihinsa oli suhtauduttu kotona liian huolettomasti. Hänestä vanhemmat olisivat saaneet olla tiukempia ja vaativampia. Tätä hän perusti sillä, että tiukemmat rajat ja vaatimukset olisi voineet vähentää nuoren luvattomia poissaoloja. Näin koulunkäynti olisi voinut sujua jo nuorena paremmin.

8.1.2 Koulutukselliset ratkaisut odotusaikana ja lapsen synnyttyä

Edellä esitetty kouluttautumisen tarkastelu loi pohjan koulutuksellisille ratkaisuille odotusaikana ja vanhempina, joita tarkastelen seuraavaksi kyselyn ja tilastojen avulla. Kyselylomakkeessa vastaajilta tiedusteltiin opiskeluissa tai työssäkäynnissä tapahtuneista muutoksista odotusaikana sekä kartoitettiin lapsen syntymän jälkeisiä ratkaisuja ja valintoja. Kysymyksiä esitettiin opintojen aloittamisesta ja jatkamisesta ensimmäisen kerran esikoisen synnyttyä sekä tilanteesta aineistonkeruuhetkellä. Haastatteluissa odotusaikaa sivuttiin vain hieman, joten keskityn odotusajan tarkastelussa määrällisiin aineistoihin. Koulutusratkaisujen taustalla vaikuttaneita tekijöitä tarkastelen haastatteluaineiston avulla alaluvussa 8.2.

Ennen lasta tehtyjen erilaisten koulutusvalintojen tavoin tilanne opintojen osalla vaihteli odotusaikana. Opiskelijoita odotusaikana oli yhteensä reilut kaksi kolmannesta vastaajista, mikä ilmenee taulukosta 16. Kaikkiaan 14 prosenttia vastanneista kertoi valmistuneensa jo aiemmin, ja opintojen aiempi keskeyttäminen oli hieman valmistumista yleisempää.¹³¹

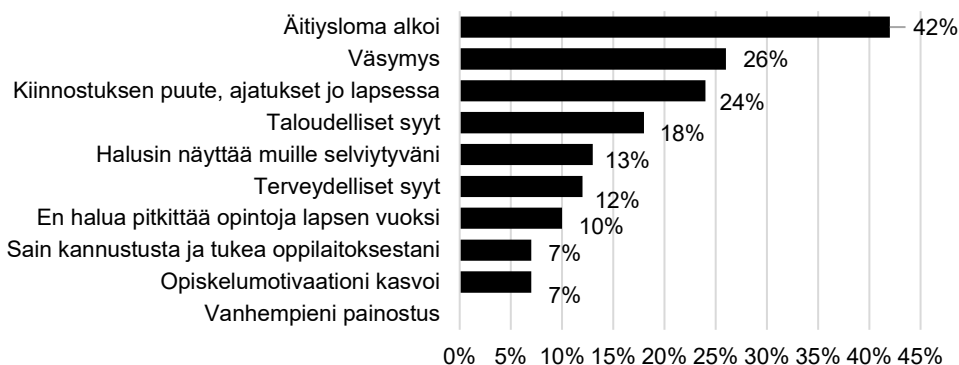
¹³¹ Kaksi ei-opiskellutta kertoi lykänneensä opintojensa aloitusta, ja loppujen vastauksista kävi ilmi, etteivät he olleet opiskelleet odotusaikana.

Taulukko 16. Opiskelutilanne raskauden ilmetessä ja odotusaikana tapahtuneet muutokset.

	%	N		%	N
Opiskeli odotusaikana	65	200	Ei opiskellut odotusaikana	35	108
Ei muutoksia	38	77	Aiemmin valmistuneet	39	42
Muutoksia	62	123	Aiemmin keskeyttäneet	51	55
Opinnot valmiiksi	20	24	Muut	10	11
Opintojen keskeytys	60	74			
Muunlaisia muutoksia	20	25			

Enemmistöllä opiskelijoista oli tapahtunut muutoksia opiskeluissaan ja useimmilla heistä opinnot olivat keskeytyneet. Viidennes kaikista vastanneista kertoi saaneensa opintonsa valmiiksi. Loput olivat aloittaneet uusia opintoja, jatkaneet kesken jääneitä opintojaan tai heillä oli useita muutoksia. Opiskelut olivat voineet muuttua myös muutoin. Muutoksina mainittiin muun muassa väli vuoden pitäminen ja opintojen viivästyminen. 19-vuotiaat keskeyttivät toisia harvemmin opintonsa, mutta heillä valmistuminen oli toisia ikäryhmiä yleisempää.¹³²

Tulevilla äideillä keskeyttäminen oli yleisempää kuin isillä¹³³, ja tätä selittänee äitiyslomalle jääminen. Äitiysvapaa olikin yleisin mainittu syy opinnoissa tapahtuneille muutoksille, mikä ilmenee kuviosta 23.

Kuvio 23. Syys odotusaikana opiskeluissa tapahtuneille muutoksille, % mainitsi.

Opintonsa keskeyttäneistä äitiysvapaan mainitsi reilu puolet. Keskeyttäneet mainitsivat toisia useammin myös väsymyksen (34 %) ja terveydelliset syyt (16 %). Opintonsa valmiiksi saaneilla yleisimmin mainittu syy oli se, ettei opiskelua haluttu pitkittää lapsen vuoksi (47 %). Muunlaisista muutoksista kertoneilla ei ollut havaittavissa toisia yleisiä syitä. Heillä vanhempien painostusta lukuun ottamatta kaikki syyt mainittiin 2–6 kertaa.

¹³² $X^2(2, N = 123) = 11,878$ $p = 0,018$, Cramérin $V = 0,220$

¹³³ $X^2(2, N = 123) = 13,763$ $p = 0,001$, Cramérin $V = 0,335$

Ensimmäisiä isänä ja äitinä tehtyjä valintoja koulutuksen ja työn osalta kartoitin lomakkeella monivalintakysymyksellä ja aikakysymyksellä. Tämän tarkoituksena oli selvittää sitä, kuinka pian opinnot tai työt aloitettiin tai niihin palattiin esikoisen synnyttyä. Kuusiportaisella Likert-väittämällä¹³⁴ kysyin nuorten vanhempien mieltä merkityksellistä tekijöistä, jotka vaikuttivat opintojen aloittamiseen tai jatkamiseen sekä siirtymiseen ensimmäistä kertaa työelämään vanhempina.

Selvästi suurin osa vastaajista oli palannut työelämään ja opintojen pariin esikoisensa synnyttyä (kuvio 24). Kaikkiaan lähes puolet vastaajista oli ensimmäiseksi opiskellut. Vajaa kolmannes oli puolestaan mennyt ensimmäiseksi töihin esikoisensa syntymän jälkeen. 14 prosenttia vastaajista luokitui yhä kotona oleviksi, jolloin he jäivät tarkempien koulutus- ja työelämäanalyysien ulkopuolelle.¹³⁵

Kuvio 24. Ensimmäinen valinta esikoisen syntymän jälkeen (%).

Tutkimusaikaan yhä kotona olleista vain kaksi oli isiä ja loput 39 äitejä. Yhdistävä tekijä oli nuori ikä ja pienen lapsen vanhemmuus. Kotona olleista 85 prosenttia oli alle 25-vuotiaita ja loput 25–29-vuotiaita. Nuorimmat lapsensa heillä oli syntynyt 2008–2013 ja yli 80 prosentilla nuorin tai ainoa lapsi oli täyttämässä kyselyn toteuttamisvuonna korkeintaan kaksi vuotta.

Nuorten vanhempien välillä löytyi sukupuolittuneita ja ikään liittyneitä eroja siinä, mitä ensimmäiseksi tehtiin opintoihin ja työelämään paluun osalta. Äideistä lähes kaksi kolmesta meni opiskelemaan ja isistä vain kolmannes.¹³⁶ Isillä taas hieman suositumpaa oli töihin meno. Alaikäisinä lapsen saaneista kolme neljästä meni opiskelemaan. Samoin lähes kaksi kolmesta 18-vuotiaan lapsen saaneesta valitsi ensimmäisenä opinnot. 19-vuotiailla sen sijaan töihin meno oli hieman yleisempää kuin opiskelemaan meno.¹³⁷ Lisäksi asema raskauden ilmetessä heijastui ratkai-

¹³⁴ 1 = ei merkitystä – 5 ratkaiseva merkitys ja ”en osaa sanoa / ei koske minua”

¹³⁵ Kysyttäessä ”mitä teit ensimmäisenä esikoisesi synnyttyä”, 35 vastaajaa ilmoitti olevansa yhä kotona esikoisensa kanssa eivätkä he olleet opiskelleet tai palanneet työelämään. Tämän lisäksi 6 vastaajaa oli jättänyt koulutusta ja työtä koskevat kysymykset tyhjiksi tai muutoin ilmaisivat olevansa yhä kotona.

¹³⁶ $X^2(3, N = 261) = 21,078$ $p < 0,001$, Cramérin $V = 0,284$

¹³⁷ $N = 260$, $p < 0,001$

suihin. Tuolloin töissä olleista reilu puolet työskenteli ensimmäisenä lapsen syntymän jälkeen, kun taas työttömillä ja opiskelijoilla opinnot olivat suosituimmat.¹³⁸

Ensimmäistä kertaa töihin tai opiskelemaan paluun ajankohdassa oli suurta vaihtelua nuorten vanhempien keskuudessa. Neljännes ei ollut pitänyt tauko ollenkaan ja muutamat isistä vain kaksi viikkoa, mikä indikoi isyysvapaan kestoa. Pisimmillään taas poissa oli oltu yli 10 vuotta. Kaikkiaan yli puolet olivat palanneet vuoden sisällä. Vain joka kymmenes oli ollut poissa kauemmin kuin kolme vuotta. Keskimäärin poissa oltiin vuosi ja kolme kuukautta, ja mediaani oli 11 kuukautta.

Sukupuolen mukainen analyysi paljasti nuorten vanhempien ratkaisujen olevan varsin perinteisiä¹³⁹ ja samankaltaisia kuin toisillakin vanhemmilla. Isistä lähes kolmella neljästä ei ollut tullut taukoa opintoihin tai töihin. Tauon pitäneistäkin suurin osa oli ollut pois töistä tai opiskelemasta enintään puoli vuotta. Äideistä vain harvat eivät olleet pitäneet taukoa ja selvä enemmistö oli jäänyt kotiin lapsen syntymän jälkeen. Keskimääräinen poissaoloaika äideillä oli ollut 21 kuukautta eli hieman alle kaksi vuotta. Kaikkiaan kolmannes äideistä oli ollut kotona alle vuoden, 28 prosenttia vuodesta kahteen ja loput 40 prosenttia oli ollut kotona yli kaksi vuotta.

Vertailu äitien kotona olon keston ja kotihoidon tuen nostoaikojen välillä paljasti nuorten äitien olleen vain hieman kauemmin kotona vanhempainvapaan jälkeen kuin mitä kotihoidon tukea on keskimäärin maksettu 2000-luvun alkuvuosista aineistonkeruuhetkeen.¹⁴⁰ 37 prosenttia nuorista äideistä oli ollut pois 10–15 kuukautta, kun taas vastaavasti vajaa kolmannes perheistä oli käyttänyt alle 7 kk kotihoidon tukea. Vain hieman yleisempi kotihoidon tuen tukiaika perheillä oli ollut 13–24 kuukautta (keskimäärin vajaa 30 % perheistä). Tätä vastaava aika nuorilla äideillä oli 22–33 kuukautta ja näin kauan kotona oli ollut 22 prosenttia nuorista äideistä. Nuorista äideistä suurempi osuus (31 %) oli ollut pois yli 34 kuukautta kuin mitä pisimpään kotihoidon tuen saajia oli ollut (noin 15–25 %). (Ks. Salmi 2020). Tarkastelun perusteella näyttäisi siltä, että nuoret äidit toimivat useimmiten hyvin samankaltaisesti kuin toisetkin äidit. Samoin kotona olon kestoista nähdään nuorten äitien eläneen äitiyden vaihemallin (mm. Vuori 2001) mukaisesti, vaikka he suuntaavatkin kotoa useammin opiskelemaan kuin työelämään.

Töihin tai opiskelun valitsemisella ei havaittu olevan yhteyttä kotona olon keston. Äideillä pääasiallinen toiminta sen sijaan vaikutti, samoin kuin opiskelijastatus odotusaikana. Pidempään poissa olivat raskauden ilmetessä työttömänä olleet sekä opintonsa keskeyttäneet tai he, jotka eivät muun syyn takia opiskelleet raskaus-

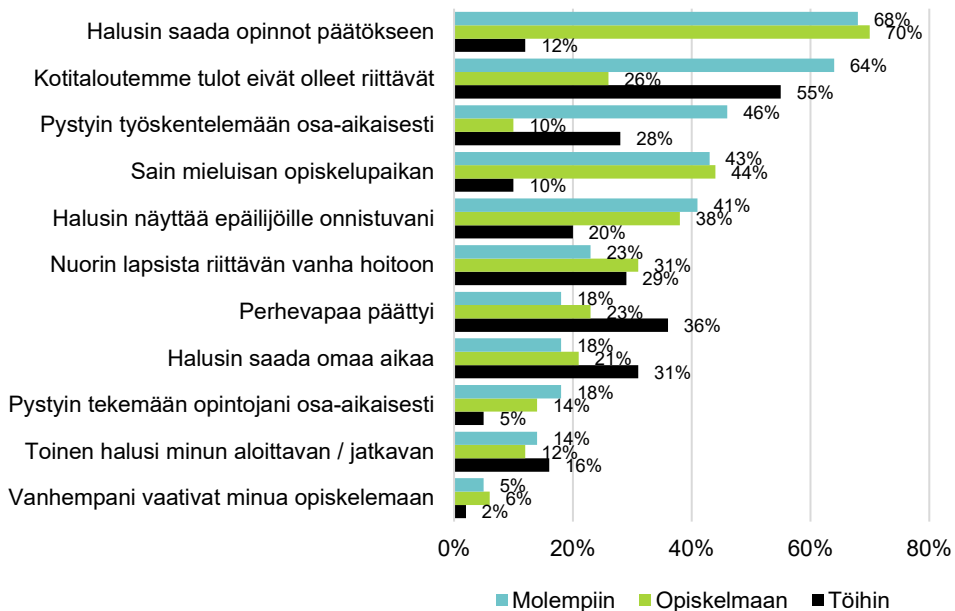
¹³⁸ N = 259, p = 0,004

¹³⁹ $\chi^2(1, N = 192) = 68,057, p < 0,001, \text{Phi-kerroin} = 0,595$

¹⁴⁰ Muodostin vertailua varten kotona olon kestoista neliluokkaisen muuttujan, jonka tarkoitus oli vastata Kelan tilastollisen vuosikirjan luokituksia kotihoidon tuen käytön kestoista. Luokat olivat: 10–15 kuukautta (alle 7 kk kotihoidon tukea), 16–21 kuukautta (7–12 kk kotihoidon tukea), 22–33 kuukautta (13–24 kk kotihoidon tukea) ja yli 34 kuukautta (yli 24 kk kotihoidon tukea). (Ks. Salmi 2020.)

aikana.¹⁴¹ Työmarkkina-asemalla oli kotona oloon ohjaava vaikutus myös nuorten vanhempien kohdalla (ks. esim. Rissanen 2012; Lammi-Taskula 2004).

Selvästi useimmin mainittiin syyksi opintojen aloittamiselle halu saada opinnot päätökseen tai mieluinen opiskelupaikka kuin toisten halut ja vaatimukset. Töihin palanneilla kaikista useimmin mainittu tärkeä syy oli kotitalouden tulojen riittämättömyys. Kuviossa 25 on esitettyä opintojen ja töiden aloittamiselle tai niiden pariin palaamiselle mainittujen merkityksellisten syiden osuudet.

Kuvio 25. Merkitykset tekijät opiskelleilla ja työelämään palanneilla, % mainitsi.

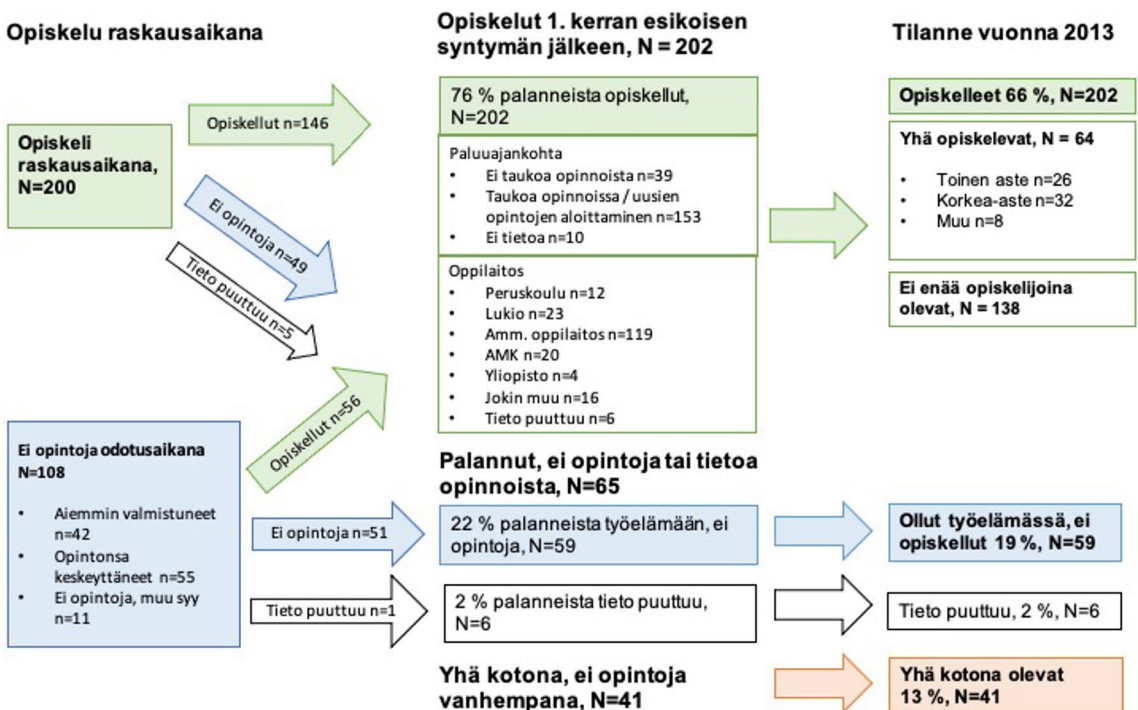
Kyselylomakkeen kysymykseen opintojen aloituksen tai paluun ajankohdasta vastasi kaikkiaan 194 heistä 267 nuoresta vanhemmasta, joille kysymys oli suunnattu. Heidät luokiteltiin esikoisensa syntymän jälkeen opiskelleiksi. Samoin opiskelleiksi luokiteltiin ne 10 vastaajaa, jotka olivat jättäneet vastaamatta aikakysymykseen, mutta vastanneet johonkin muuhun kysymykseen opintojen aloittamisesta, palaamisesta tai opinnoista aineistonkeruuhetkellä. Analyysin ulkopuolelle jätiin ne 6 vastaajaa, jotka olivat jättäneet vastaamatta koulutuskysymyksiin. Loput 59 luokiteltiin ei-opintoja tehneisiin, ja heitä oli 22 prosenttia työ- ja opiskelumaailmaan palanneesta. Analyysien ulkopuolelle jääneiden osuus oli kaksi prosenttia.

¹⁴¹ N = 177, p < 0,001 ja N = 178, p = 0,008

Opiskelleita oli kaikkiaan kolme neljästä työ- ja opiskelumaailmaan palanneesta. Äideillä opiskelut olivat isä yleisempiä. Siinä missä isistä lähes kolmannes ei ollut opiskellut esikoisensa syntymän jälkeen, äideistä vastaava osuus oli 18 prosenttia. Yhteys oli kuitenkin pieni sukupuolen ja opintojen välillä. Odotusaikana opiskelijoina olleista 85 prosenttia oli opiskellut lapsen syntymän jälkeen. Sen sijaan silloin ei opiskelleista kaksi kolmesta oli jossain vaiheessa tehnyt opintoja.¹⁴²

Kaikkiaan viidennes opiskelleista ei ollut pitänyt ollenkaan taukoa opinnoistaan esikoisen synnyttyä. Muutoin opiskelemaan oli menty keskimäärin reilun kahden vuoden jälkeen esikoisen syntymästä. Mediaani oli 18 kuukautta. Tauon pituus vaihteli paljon: kahden viikon vapaasta aina 13 vuoteen asti. Opiskelemaan mentiin useimmiten ammatilliseen oppilaitokseen ja opintoja neljä viidestä teki päivisin päätoimisesti.

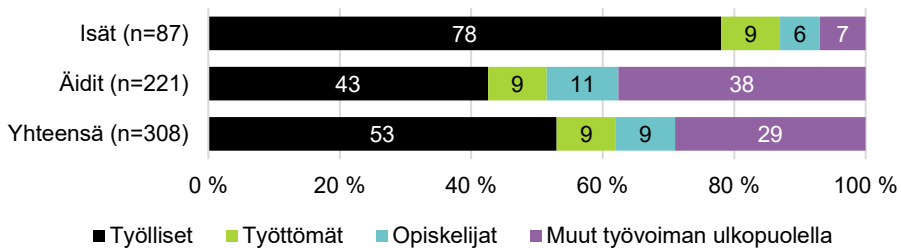
Vuonna 2013 opiskelijoita oli kaikkiaan viidennes kaikista vastaajista ja vajaa neljännes työ- ja opiskelumaailmaan palanneista. Opiskelijoista hieman suurempi joukko opiskeli korkeakouluissa kuin toisen asteen oppilaitoksissa. Ammattioppilaitos oli luokiteltavasti suosittu, samoin ammattikorkeakoulu oli suosittu kuin yliopisto. Kuviossa 26 on esitetty yhteenveto nuorten vanhempien opiskelutilanteita eri vaiheissa.

Kuvio 26. Nuorten vanhempien opiskelutilanne eri vaiheissa.

¹⁴² $\chi^2(1, N = 261) = 20,077, p > 0,001, \text{Phi-kerroin} = 0,277$

Erilaiset ratkaisut heijastuivat pääasialliseen toimintaan, ja nuorten vanhempien keskinäinen erilaisuus sekä erilaisuus ikäisiin verrattuna näkyi osittain kevään 2013 tilanteessa. Kaikkiaan vajaa kolmannes vastaajista oli työvoiman ulkopuolella ja heistäkin vain pieni osa muun kuin lapsen liittyvän syyn vuoksi. Ensisijaisesti opiskelijoita oli vähän, mutta osalla opinnot ja työ yhdistyivät. Kaikkiaan 15 prosenttia työllisistä oli samalla opiskelijoita. Kotona olleiden vastaava osuus oli 11 prosenttia. Sukupuolella ja äitien kohdalla vastaajan iällä havaittiin olevan yhteys pääasialliseen toimintaan. Vanhemmaksi tulon iällä tai asuinpaikalla sen sijaan ei. Tämän vuoksi kuviossa 27 on esitettyä nuorten vanhempien pääasiallinen toiminta sukupuolen mukaan.

Kuvio 27. Nuorten vanhempien pääasiallinen toiminta sukupuolen mukaan keväällä 2013 (%).

Kuten kuvioista 27 nähdään, useimmat nuorista isistä ja äideistä olivat työelämässä aineistonkeruun aikaan, mutta isillä työllisten osuus oli selkeästi suurempi. Äideillä kotona olo lapsen kanssa oli isiä selvästi yleisempää. Samoin äidit olivat opiskelijoita hieman isiä useammin.¹⁴³ Naisvastaajista alle 25-vuotiaat olivat selvästi useammin kotona lapsen tai lasten kanssa kuin 25–29-vuotiaat tai vanhemmat. Nuorimmat naisvastaajat olivat opiskelijoita toisia useammin. Vanhemmissa ikäryhmissä sen sijaan työllisiä oli selvästi suurin osa äideistä.¹⁴⁴

Myös pääasiallisella toiminnalla raskauden ilmetessä oli yhteyttä pääasialliseen toimintaan vuonna 2013.¹⁴⁵ Silloin työttömänä olleista vajaa kolmannes oli töissä, kun taas muissa ryhmissä työllisten osuus oli selvästi suurempi vuonna 2013. Työttömänä olleet olivat myös muita useammin työvoiman ulkopuolella. Opiskelijoista sen sijaan yli puolet olivat töissä, ja työttömyys oli heillä vähän jopa pienempää kuin raskauden ilmetessä töissä olleilla.

¹⁴³ $X^2(3, N = 309) = 38,194, p > ,001, \text{Cramérin } V = 0,352$

¹⁴⁴ $X^2(6, N = 309) = 45,510, p > ,001, \text{Cramérin } V = 0,322$

¹⁴⁵ $N = 305, p = 0,019$

Pääasiallisen toiminnan ollessa vahvasti sukupuolittunutta on perusteltua tarkastella nuoria isiä ja äitejä erillään suhteessa ikätovereihinsa. Tilastoista nähdään, että vuonna 2012 19–35-vuotiaista miehistä puolestaan 66 prosenttia oli työllisiä, 12 prosenttia työttömiä, 14 opiskelijoita ja loput 9 prosenttia kuuluivat muihin työvoiman ulkopuolella olleisiin (SVT: Työssäkäynti 1990–2019, StatFin-taulukko). Tämän valossa nuoret isät olivat ikäisiään useammin työssäkäyviä ja harvemmin opiskelijoita.

Nuoret äidit sen sijaan olivat ikäisiään selvästi useammin muuta työvoimaa ja harvemmin työllisiä, mikä ilmenee taulukosta 17. Kuitenkin erot kaventuivat iän myötä.

Taulukko 17. Nuorten äitien pääasiallinen toiminta ikäryhmittäin vuonna 2013 verrattuna 19–35-vuotiaisiin naisiin vuonna 2012 (%).

	Naiset ikäryhmittäin			
	Alle 25 v.	25–29 v.	30–35 v.	Yht.
Työlliset	17 (57)	50 (70)	60 (75)	42 (66)
Työttömät	3 (8)	12 (8)	11 (8)	9 (8)
Opiskelijat	17 (27)	11 (11)	5 (6)	11 (15)
Muut työvoiman ulkopuolella olevat	63 (9)	27 (11)	24 (11)	38 (10)
Yhteensä	100 n=75	100 n=66	100 n=79	100 n=220

Sulkeissa on esitettyä 19–35-vuotiaiden naisten pääasiallinen toiminta vuosina 1990–2012 (Lähde: SVT: Työssäkäynti 1990–2019, StatFin-taulukko)

Taulukosta 17 nähdään, että suurimmillaan erot ikäisiin oli 19–24-vuotiailla äideillä. Vanhempien vastaajien, 30–35-vuotiaiden kohdalla erot olivat jo selvästi kaventuneet. Opiskelijoiden kohdalla osuus olikin jo niin 25–29-vuotiaiden kuin 30–35-vuotiaiden keskuudessa yhtä suurta. Eroja sen sijaan oli vielä työllisten ja työvoiman ulkopuolella olleiden määrässä.

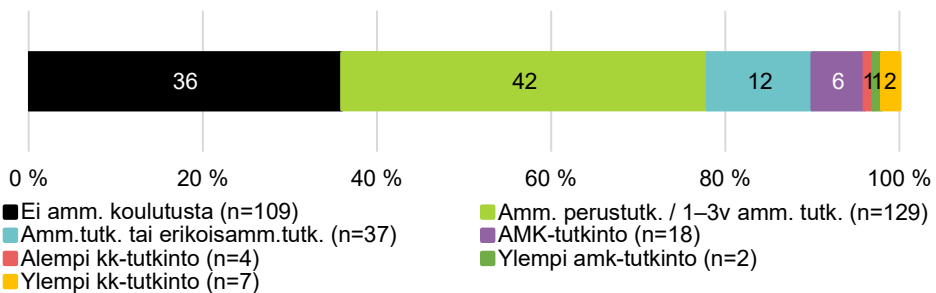
8.1.3 Nuorten vanhempien koulutustaso aseman määrittäjänä

Nuorten vanhempien koulutukselliset valinnat kiteytyivät vuoteen 2013 mennessä suoritettuihin tutkintoihin. Kyselyn toteuttamishetkellä kaikki vastanneista nuorista vanhemmista olivat suorittaneet peruskoulun ja viidennes oli käynyt lukion tai suorittanut ylioppilastutkinnon. 1990–2010-luvulla keskimäärin puolet ikäluokasta suoritti ylioppilastutkinnon 20 ikävuoteen mennessä, joten lukion suorittaminen oli keskimääräistä selvästi harvinaisempaa. (Kivinen & Hedman 2017; Kalenius & Karhunen 2018, 562–563). Muiden nuorten tavoin äitien keskuudessa lukion suorittaminen oli hieman isiä yleisempää, mutta ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Vanhem-

maksi tulon ikä sen sijaan oli yhteydessä peruskoulutukseen.¹⁴⁶ Alle 18-vuotiaana vanhemmaksi tulleista vain pari oli suorittanut lukion, kun taas 18-vuotiaana esikoi- sen saaneista viidennes. Yleisintä lukion suorittaminen oli 19-vuotiaana vanhem- maksi tulleilla: heistä joka neljäs oli sen suorittanut.

Omien vanhempien koulutustausta heijastui nuorten vanhempien ratkaisuksista. Aiempien tutkimusten havaintojen tavoin lukion käyminen oli yleisempää heillä, joi- den omalla äidillä tai isällä oli korkeampi koulutus¹⁴⁷ (ks. esim. Kilpi-Jakonen 2011). Kaikkiaan 45 prosenttia nuorista vanhemmista, joiden isällä oli korkea koulutus, suoritti lukion. Osuus oli selvästi suurempi kuin heillä, joiden isällä ei ollut amma- tillista koulutusta (17 %) tai heillä, joiden isällä oli keskiasteen koulutus (19 %). Kolmannes heistä, joiden oma äiti oli korkeasti koulutettu, suoritti lukion. Lukion käymisessä ei ollut juurikaan keskinäistä eroa niillä nuorilla vanhemmilla, joiden oma äiti oli ilman ammatillista koulutusta (17 %) tai jolla oli keskiasteen tutkinto (16 %). Omien vanhempien sosioekonomisella ryhmällä ei sen sijaan havaittu sa- manlaista tilastollisesti merkitsevää yhteyttä lukion käymiseen.

Kuviosta 28 nähdään, että korkein ammatillinen tutkinto oli nuorilla vanhem- milla yleisimmin ammatillinen perustutkinto.

Kuvio 28. Korkein suoritettu ammatillinen tutkinto (%).

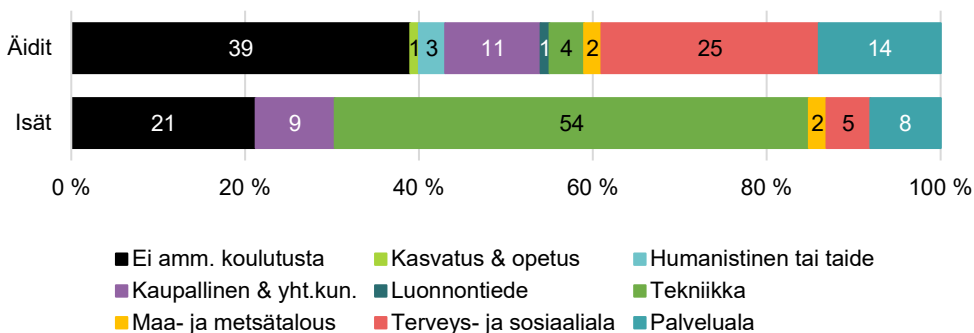
Alemman korkeakoulututkinnon suorittaminen oli selvästi yleisempää kuin yle- män korkeakoulututkinnon, ja tutkinto oli useammin ammattikorkeakoulututkinto. Kuitenkin korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrä oli aineistossa kokonaisuu- dessaan pieni. Tämän vuoksi analysoin ammatillista koulutusta tarkemmin kolmi- luokkaisena: ei ammatillista koulutusta, ammatillinen tutkinto tai korkeakoulutut- kinto

¹⁴⁶ $X^2(2, N = 308) = 13,355$ $p = ,001$, Cramérin $V = 0,209$

¹⁴⁷ $X^2(2, N = 255) = 11,725$ $p = ,003$, Cramérin $V = 0,214$ ja $X^2(2, N = 232) = 13,226$ $p = ,001$, Cramérin $V = 0,239$

Nuorilla isillä ammatillisen tutkinnon suorittaminen oli äitejä yleisempää ja äidit olivat useammin ilman ammatillista koulutusta.¹⁴⁸ Myös peruskoulutus vaikutti: lukion käyneistä useammalla oli korkeakoulututkinto kuin lukio käymättömillä.¹⁴⁹ Ikä tuotti myös erontekoja. Alle 25-vuotiaista vastaajista kellekään ei ollut korkeakoulututkintoa, ja heistä kahdelta kolmannekselta puuttui ammatillinen tutkinto kokonaan. Vanhimmat, 30–35-vuotiaat taas olivat suorittaneet muita useammin korkeakoulututkinnon.¹⁵⁰

Korkeimman ammatillisen tutkinnon koulutusalan tarkastelu osoitti nuorten vanhempien tehneen hyvin samanlaisia sukupuolittuneita alavalintoja kuin monet muut nuoret (ks. esim. Saari & Lahtinen 2019; Lahtinen ym. 2021). Miehillä korkein ammatillinen tutkinto oli useimmiten tekniikan alalta, kun taas naiset olivat eniten ilman ammatillista tutkintoa. Tätä osaltaan selittää naisten suurempi tutkinnottomien osuus. Sukupuolittuneita alavalintoja sen sijaan vahvistaa se, että naisilla toiseksi suosituin tutkinnon koulutusala oli terveyst- ja sosiaalia, mikä ilmenee kuviosta 29.

Kuvio 29. Korkeimman ammatillisen tutkinnon koulutusala (%).

Monilla aloilla prosenttiosuudet jäävät varsin pieniksi, koska ammatillisen tutkinnon puuttuminen oli niin yleistä. Alojen keskinäiset erot kuitenkin vain korostuivat jätettäessä pois ammatillista tutkintoa suorittamattomat: kaksi kolmesta isistä oli tekniikan alalla ja yli 40 prosenttia äideistä terveyst- ja sosiaaliaalalla.

Nuorten vanhempien koulutusaloissa oli havaittavissa myös kotoa saatua koulutuksellista mallia. Haastateltujen vanhemmista monet työskentelivät tai olivat työskennelleet perinteisillä nais- ja miesvaltaisilla aloilla. Kaikkiaan neljä mainitsi äitinsä olleen töissä opettajana tai lastentarhanopettajana, ja äideissä oli useampia

¹⁴⁸ $X^2(3, N = 307) = 10,412$ $p = 0,005$, Cramérin $V = 0,184$

¹⁴⁹ $X^2(2, N = 307) = 53,297$ $p < 0,001$, Cramérin $V = 0,417$

¹⁵⁰ $X^2(4, N = 305) = 66,784$ $p < 0,001$, Cramérin $V = 0,331$

sairaanhoidajia, lähihoitajia, perhepäivähoitajia ja toimistotöissä sihteereinä tai vastaavina olleita. Isät taas olivat olleet muun muassa yrittäjiä tai johto- ja esimiestehtävissä, kuljetusalalla, töissä maa- ja metsätaloudessa tai tehtailla tuotantotyössä.

Ilman ammatillista tutkintoa olleista lukion käyneistä lähes kaksi kolmesta ja peruskoulun suorittaneista vajaa puolet olivat aineistoa kerättyä opiskelemassa ammatillista tutkintoa. Tämän vuoksi tarkastelin ammatillisen koulutuksen sijasta koulutustasoa, jolloin lukion suorittaminen lasketaan keskiasteen koulutukseen mukaan. Tämä mahdollistaa myös paremmin nuorten vanhempien vertailun muihin suomalaisiin nuoriin ja nuoriin aikuisiin. Samoin vertailu eri taustamuuttujien suhteen on mielekkäämpää kuin korkeimman ammatillisen tutkinnon perusteella.

Vuonna 2013 nuorista vanhemmista lähes kahdella kolmasosalla (62 %) oli keskiasteen koulutus, 10 prosentilla oli korkea-asteen koulutus ja vajaa kolmannes (28 %) oli ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa. Koulutustason tarkastelussa on kuitenkin tärkeää huomioida ikä, koska toisilla nuorista vanhemmista oli ollut enemmän aikaa opiskella kuin toisilla, mikä ilmeni myös nuorten vanhempien koulutustasossa.

Taulukosta 18 nähdään, että nuorimmat vastaajat olivat eniten ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa. 25–29-vuotiaiden ja 30–35-vuotiaiden koulutustasossa ei sen sijaan ollut suurta keskinäistä eroa. Korkea-asteen koulutuksen suorittaneita oli eniten 30–35-vuotiaissa äideissä ja 25–29-vuotiaissa isissä, joista joka viidennellä oli korkeakoulututkinto. Kiintoisaa oli havaita, että ikäryhmittäiset erot olivat tilastollisesti merkitseviä vain äitien kohdalla, mutta eivät isien.¹⁵¹

Taulukko 18. Nuorten vanhempien koulutustaso ikäryhmittäin sukupuolen mukaan % (vertailuryhmänä 20–34-vuotiaat).

	Alle 25-vuotiaat			25–29-vuotiaat			30–35-vuotiaat		
	Isät	Äidit	Yht.	Isät	Äidit	Yht.	Isät	Äidit	Yht.
Ei perusast. jälk. tutkintoa	35 (21)	60 (17)	53 (19)	12 (20)	24 (13)	21 (17)	15 (18)	13 (11)	13 (15)
Keskiaste	65 (77)	41 (74)	47 (75)	69 (57)	67 (47)	67 (52)	74 (49)	68 (39)	70 (44)
Korkea-aste	0 (2)	0 (9)	0 (5)	19 (23)	9 (40)	12 (31)	12 (33)	19 (51)	17 (41)
Yhteensä	100 n=26	100 n=74	100 n=100	100 n=26	100 n=66	100 n=92	100 n=34	100 n=79	100 n=113

Sulkeissa on esitettyä 20–34-vuotiaiden koulutustaso vuonna 2012 (Lähde: SVT: Väestön koulutusrakenne 2012, StatFin-tilasto).

¹⁵¹ $\chi^2(4, N = 209) = 48,485$ $p < 0,001$, Cramérin $V = 0,333$

Tarkasteltaessa eri taustamuuttujien yhteyttä nuorten vanhempien koulutustasoon on tehnyt vertailuja sukupuolittain ikäryhmissä, vaan tarkastelin nuoria vanhempia yhtenä ryhmänä. Tämä siksi, että aineisto oli pieni ja korkea-asteen koulutus harvinaista.

Vanhemmaksi tulon iällä ja nuoren pääasiallisessa toiminnalla raskauden ilmetessä oli tilastollisesti merkitsevä yhteys koulutustasoon vuonna 2013, mutta asuinpaikalla ei. Alaikäisenä vanhemmaksi tulleista puolet olivat ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa vuonna 2013, ja tutkinnon puuttuminen oli yleisempää kuin 18-vuotiaina (28 %) ja 19-vuotiaina (22 %) esikoisensa saaneilla. Vanhimpana esikoisensa saaneista korkea-asteen koulutuksen oli suorittanut 13 prosenttia, mikä oli vähän enemmän kuin nuorempana esikoisen saaneilla.¹⁵² Raskauden ilmetessä opiskelijoina olleilla koulutustaso oli korkein: heistä vain viidennes oli ilman tutkintoa ja 13 prosenttia oli suorittanut korkea-asteen koulutuksen. Sen sijaan silloin työttöminä olleista lähes puolet olivat vuonna 2013 ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa ja korkea-asteen koulutus oli hyvin harvinaista.¹⁵³

Samoin omien äitien ja isien koulutustaustalla oli tilastollisesti merkitsevä yhteys nuorten vanhempien koulutustasoon¹⁵⁴, mikä oli aiempien tutkimuksien perusteella oletettavissa (ks. esim. Kivinen ym. 2017; Thomsen ym. 2017; Kallio ym. 2016). Nuorista vanhemmista, joiden isällä oli korkea-asteen koulutus, vain 12 prosentilla ei ollut perusasteen jälkeistä tutkintoa. Samoin korkeasti koulutettujen äitien nuorista vain 17 prosenttia oli ilman tutkintoa. Tämä oli selvästi vähemmän kuin heillä, joiden vanhemmilla oli muunlainen koulutustausta. Korkeasti koulutettujen vanhempien lapset olivat suorittaneet myös itse korkea-asteen tutkinnon muita useammin. Mielenkiintoista oli, että nuoret vanhemmat, joiden isällä ei ollut ammatillista koulutusta suorittivat korkea-asteen koulutuksen useammin (11 %) kuin ne nuoret, joiden äideillä ei ollut ammatillista koulutusta (2 %) tai nuoret, joiden isällä oli keskiasteen koulutus (7 %). Vanhempien sosioekonomisella asemalla ei sen sijaan ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä nuorten vanhempien koulutustasoon.

Verrattaessa nuorten vanhempien koulutustasoa yleiseen suomalaisten nuorten ja nuorten aikuisten koulutustasoon nähdään, että se oli selkeästi keskimääräistä matalampi. Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2012 suomalaisista 20–34-vuotiaista keskimäärin 26 prosentilla oli korkea-asteen koulutus, 57 prosentilla keskiasteen koulutus ja loput 17 prosenttia eivät olleet suorittaneet perusasteen jälkeistä tutkintoa olleenaan. Tarkasteltaessa eroja ikäryhmittäin nähdään, että nuorimpien ja erityisesti nuorimpien äitien kohdalla erot ikätovereihin olivat suuria. Tätä osaltaan voi selittää

¹⁵² $X^2(4, N = 306) = 19,704$ $p = 0,001$, Cramérin $V = 0,179$

¹⁵³ $N = 304$, $p = 0,005$

¹⁵⁴ $X^2(4, N = 254) = 13,446$, $p < 0,01$, Cramérin $V = 0,163$ ja $X^2(4, N = 231) = 17,911$, $p < 0,001$, Cramérin $V = 0,197$

se, että vuoden 2012 lopussa 18–19-vuotiaista, vuosina 1993–1994 syntyneistä naisvastaajista selvä enemmistö oli vielä kotona lapsen kanssa. Iän myötä erot vaikuttaisivat hieman tasoittuvan, eivätkä vanhemmat vastaajat eronneet niin suuresti keskimääräisestä, vaikka korkea-asteen suorittaneiden osuudet olivat selvästi matalampia nuorena lapsen saaneilla. 30–35-vuotiaat isät olivat jopa vähemmän ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa kuin 30–34-vuotiaat miehet keskimäärin. (SVT: Väestön koulutusrakenne 2012, StatFin-tietokanta.) Nuorten vanhempien asema koulutuksen perusteella ei olekaan samanlainen kuin ikäisillään, ja seuraavaksi tarkastelen vanhemmuuden ja opintojen yhdistämisen mahdollistavia ja heikentäviä tekijöitä.

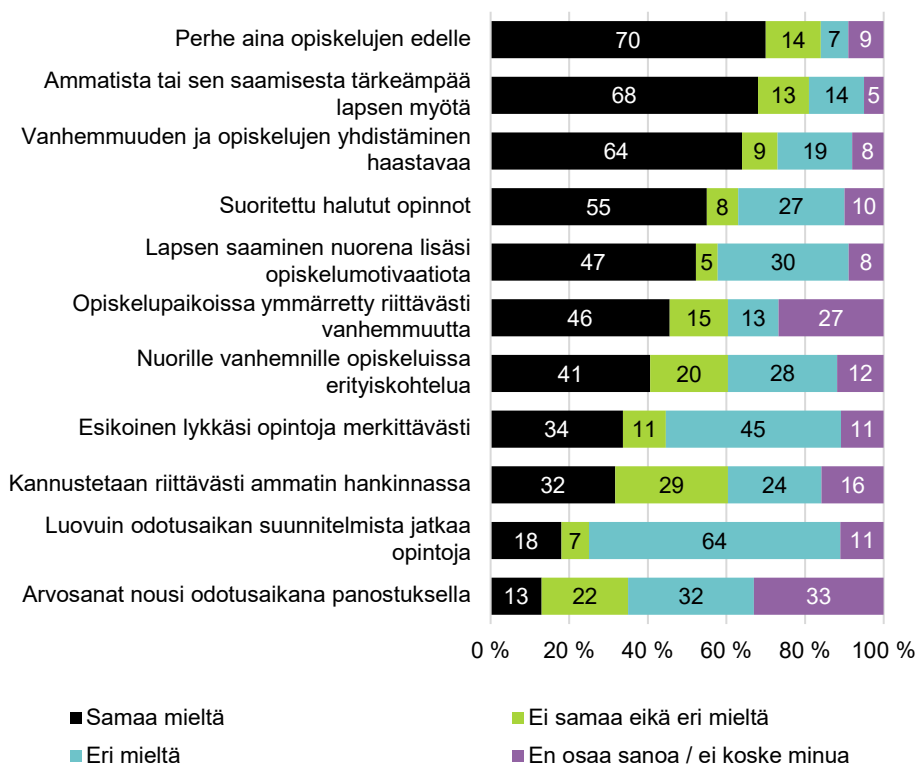
8.2 Vanhemmuuden ja opintojen yhdistämisen avaintekijöitä ja heijastumia

Tilastollisten vertailujen lisäksi on tärkeää huomioida yksilön oma näkemys siitä, miten vanhemmuus on vaikuttanut ja ollut yhdistettävissä opintoihin. Kyselyn avulla halusin kartoittaa tutkittavien näkemyksiä yhteensovittamisesta. Näitä tuloksia analysoin suhteessa tehtyihin valintoihin, esimerkiksi onko opiskellut lapsen syntymän jälkeen sekä elämäntilanteeseen.

Haastatteluissa keskusteltiin laajemmin tehdyistä ratkaisuksista ja niiden taustalla vaikuttaneista tekijöistä. Näin ne kertovat elämästä lukujen takana ja laajentavat kuvaa nuorten vanhempien moninaisista valinnoista. Haastattelupuhe teki näkyväksi tekijöitä, jotka mahdollistivat, estivät ja ohjasivat nuorten vanhempien opiskelua. Niiden avulla myös perusteltiin omia jo tehtyjä valintoja sekä tulevia opintoja. Haastattelupuheesta tunnistin neljä yläteemaa: **1) kouluttautumisen arvo ja opiskelumotivaatio, 2) äidin ihanteellinen paikka ja vanhemmuuden jakaminen, 3) opiskelijavanhempien taloudellinen asema ja työssäkäynti** sekä **4) koulutuksen käytännöt, asenteet ja ideaalit** (ks. myös Korhonen 1998). Kutakin yläteemaa rakensi useampi alateema, ja yhdessä koulutuksellisen taustan kanssa muodostui pääteema ”Kouluttautumisen mahdollisuudet ja haasteet” (ks. taulukko 8).

8.2.1 Opintojen ja vanhemmuuden yhdistäminen kyselyn valossa

Kyselyn analyysi paljasti enemmistön olleen monelta osin samaa mieltä opintojen ja vanhemmuuden yhdistämisestä, mutta näkemykset erosivat erityisesti yhdistämisen haasteellisuudesta ja saadusta tuesta. Kuvioon 30 kootut opintojen vanhemmuuden yhdistämiseen liittyvien väittämien jakaumat paljastavat, että monet vastaajista eivät osanneet sanoa mielipidettään tai väite ei koskenut heidän elämäänsä. Siksi olen esittänyt myös heidän osuutensa kuviossa, mutta jättänyt heidät pois tarkemmista analyyseistä.

Kuvio 30. Nuorten vanhempien näkemyksiä kouluttautumisesta.

Eniten yksimielisiä nuoret vanhemmat olivat siitä, että perhe on aina asetettu opiskelujen edelle. Monissa muissakin tutkimuksissa on havaittu samaa, ja muun muassa Anna Niemelän (2005) tutkimuksessa äidit korostivat äitiyden ensisijaisuutta. Kyse ei kuitenkaan näyttäisi olevan vain nuorten vanhempien arvojärjestyksestä, vaan yhtä lailla vanhempana opiskelevat ovat kertoneet opintojen etenevän lasten ja perheen ehdoilla. Esimerkiksi tohtoriopiskelijoita tutkinut Minna Maunula (2014) havaitsi tutkimuksessaan tutkimiensa naisten asettavan perheen jatko-opintojensa edelle.

Vanhemmaksi tulon myötä enemmistöllä ammatista tai sen saamisesta oli tullut tärkeämpää. Sen sijaan lapsen saaminen nuorena oli lisännyt opiskelumotivaatiota vain puolella vastaajista. Muutos tapahtui monilla muutoinkin vasta esiköisen syntymän jälkeen eikä jo raskausaikana (vrt. esim. SmitBattle 2007). Kysely osoitti, että raskausaikana opiskelleilla vain yhdellä viidestä arvosanat oli nousseet opintoihin keskittymisen ja ahkeroinnin myötä. Vasta lapsen syntymä näyttäisi näin konkreettisesti kouluttautumisesta. Tämän valossa on kiinnostavaa, että tutkittavista vain kolmannes ajatteli, että nuoria vanhempia kannustetaan riittävästi ammatin hankinnassa.

Kolmannes kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että esikoisen syntymä oli lykkännyt omia opintoja merkitsevästi. Enemmistö nuorista vanhemmista olikin saanut suoritettua haluamansa opinnot. Lykkääntymisen ei aina nähtykään olevan este haluttujen opintojen suorittamiselle. Toisaalta aina haluttuja opintoja ei ollut saatu suoritettua, vaikka opinnot eivät olisi lykkääntyneet. Kiintoisaa oli, että opintojen suorittamisen osalta ei ollut havaittavissa sukupuolten välillä eroa, mutta äidit ajattelivat opintojen lykkääntyneen useammin kuin isät. Isistä vain 16 prosenttia ajatteli näin ja äideistä 46 prosenttia.¹⁵⁵ Opiskelut lapsen jälkeen tai koulutustaso eivät sen sijaan näyttäneet vastaajia erottelevina tekijöinä. Muutokset suunnitelmissa paikantuivat monilla vasta lapsen syntymän jälkeiseen aikaan, sillä raskausaikana opiskelusta vain viidennes oli luopunut jatko-opintosuunnitelmistaan.

Nuorten vanhempien näkemykset vanhemmuuden vaikutuksista opintoihin näyttäisivät olevan hieman positiivisempi kuin mitä opiskelijavanhemmilla aiemmissa tutkimuksissa. Esimerkiksi vuonna 2010 opiskelijavanhemmista puolet arvioi perheen vaikuttavan negatiivisesti opintojen edistymiseen, ja alta 10 prosenttia näki perheen myönteisenä opintoja edistävänä tekijänä (Saarenmaa ym. 2010, 52). Nuoret vanhemmat ovatkin voineet suorittaa haluamansa opinnot ennen lasta useammin valmiiksi kuin korkeakouluissa opiskelevat. Toisaalta yhteistä korkeakouluopiskelijoihin oli se, että molemmissa tutkimuksissa äidit ajattelivat useammin opintojen hidastuneen

Opiskelun nuorena vanhempana ei kuitenkaan ajateltu muiden tutkimusten tavoin onnistuvan helposti (ks. esim. Reinikainen 2018), vaan kaksi kolmesta vastaajasta ajatteli opintojen ja vanhemmuuden yhdistämisen haastavaksi. Osaltaan tähän voi vaikuttaa oppilaitosten käytännöt ja saatu tuki. Kaikkiaan alle puolet vastaajista ajatteli, että oppilaitoksissa on ymmärretty riittävästi vanhemmuutta. Toisaalta vain reilut 40 prosenttia ajatteli, että nuoria vanhempia tulisi auttaa enemmän opiskeluissa erityiskohtelulla. Eroja ei vastaajien kesken ilmennyt sen osalta, olivatko he opiskelleet vai eivät esikoisensa syntymän jälkeen. Monella mielipide perustuukin muuhun kuin omaan kokemukseen. Haastattelut sen sijaan tekivät näkyväksi nuorten vanhempien erilaisia kokemuksia ja näkemyksiä.

8.2.2 Kouluttautumisen arvo ja opiskelumotivaatio

Koulutukselle annettu arvo ja opiskelumotivaatio oli yksi haastattelupuheesta tunnistamani teema, joka vaikutti vanhemmuuden ja opintojen yhdistämiseen. Siihen sisällytin puheen koulutuksesta väline- tai itseisarvona ja vanhemmaksi tulon vaikutuksesta omaan kouluttautumiseen, jotka yhdistin ryhmittelyssä koulutukselliseen taustaan. Haastateltavien puheissa koulutus kytkettiin erityisesti ammatin hankki-

¹⁵⁵ $\chi^2(2, N = 271) = 21,227$ $p = 0,001$, Cramérin $V = 0,280$

miseen ja työllistymiseen, jonka vuoksi oltiin alkujaan opiskeltu, palattiin opiskelemaan tai suunniteltiin tulevia opintoja. Koulutus nähtiin myös väyläksi kehittää itseä. Haastatteluissa vanhemmaksi tulon vaikutus omaan opiskelumotivaatioon ja siihen, millainen arvo koulutukselle annettiin, ilmeni usealla tavalla, vaikka kaikkien kanssa aiheesta ei puhuttukaan. Erot nuorten vanhempien kesken nivoutuivat suoritettuihin ja tavoitteen olleisiin tutkintoihin, ja nuorten vanhempien koulutusorientaatioissa oli eroja. Kerronta lähipiiriin esittämistä epäilyistä opintoja kohtaan ja tiedostetut stereotyyppiat kouluttautumattomista nuorista vanhemmista täydensi yläteemaa.

Koulutuksellisten tavoitteiden perusteella haastateltavissa oli tunnistettavissa perusasteen suorittajia, toiselle asteelle suuntautuneita, korkeakouluun tähtääviä ja korkeakoulututkintoa suorittaneita. Heitä erotti toisistaan vanhempana tehtyjen erilaisten koulutusvalintojen lisäksi jo alkujaan erilaiset näkemykset opintojen merkityksestä ja itsestä oppijoina. Enemmistöä yhdistävä tekijä oli kouluttautumisen ja vähintään toisen asteen tutkinnon suorittamisen pitäminen itsestänselvyytenä. Useat haasteltavista kuvasivat eläneensä ympäristössä, jossa myös kaverit opiskelivat. Samoin lapsuudenkodeissa kouluttautuminen oli ajateltu selviönä, vaikka omat vanhemmat eivät olleet asettaneet suuria odotuksia koulutustasosta. Nuorten vanhempien puheista olikin tunnistettavissa yhteiskunnassa vallitseva vahva kouluttautumisen eetos.

Haastateltuja korkeakoulussa opiskelleita yhdisti korkeakoulutuksen arvostaminen. Sen arvioitiin parantavan toisen asteen tutkintoa paremmin työllistymistä ja vahvistavan osaamista. Koulutuksella oli itseisarvoa välinearvon lisäksi. Etenkin lukion käyneille korkeakouluopinnot olivat olleet aina selviö, vaikkei selkeää alavalintaa ollutkaan tehty. Monet olivat saaneet opintonsa päätökseen raskausaikana eikä korkeakouluopintojen aloitusta haluttu liiaksi pitkittää. Eräs äideistä kertoi käyneensä sen vuoksi pääsykokeissa jo raskausaikana. Ensin haluttiin kuitenkin olla lapsen kanssa kotona, kuten toinen äiti kertoi:

Ä9 ...Mulla oli erittäin selvät suunnitelmat (--) kyseltiin sit jossain vaiheessa, että no mitäs te sitte ku sä kirjotat, ni mitä sit sen jälkeen. Et no mä saan itse asiassa vauvan, että sitä mä sen jälkeen.

V: Ajatteliks sä kuitenkin ite siinä kohtaa et sä jossain kohtaa lähdet opiskelemaan?

Ä9: Joo. Joo en mä koskaan aatellu, että jäisin vaan kotiin, että oli jotenki semmone ihan automaatio, että pitää opiskella.

Polku korkeakouluopintoihin ei ollut kuitenkaan kaikilla suoraviivainen, vaan toiset olivat olleet useamman vuoden työelämässä saatuaan toisen asteen opintonsa valmiiksi. Hieman myöhemmin korkeakouluopinnot aloittaneet näkivät korkeakoulututkinnon suorittamisen enemmän oman ammattitaidon ja itsensä kehittämiseen välineenä kuin suoraan lukiosta korkeakouluun jatkaaneet. Yhteistä korkeakouluissa

opiskelleille oli, se että monet ajattelivat opiskelevansa tulevaisuudessa lisää suoritettua tai vielä kesken olleen tutkinnon jälkeen.

Siinä missä toisilla vanhemmaksi tulo oli vain hieman hidastanut siirtymää toisen asteen opinnoista korkeakoulutukseen, oli se toisilla vaikuttanut enemmän opintoihin. Muutamilla yliopisto-opinnot olivat vaihtuneet käytännönläheisempiin ammattikorkeakouluopintoihin. Valintaan vaikutti erityisesti syntynyt mielikuva oman toivealan opintojen vaativuudesta ja siitä, millaista arki opiskelijana olisi lapsen kanssa. Useat halusivat suorittaa korkeakouluopinnot nopeasti ja päästä pian alan töihin. Kuitenkin korkeakoulutus näyttäytyi selviöltä ja tavoitteellisuuden vuoksi opiskelumotivaatio oli korkealla. Suoritustasoa oli kuitenkin laskettu, kuten yksi ammattikorkeakoulussa opiskellut isä kuvasi opintojaan: ”mentiin sieltä mistä aita on vähän matalampi”. Opinnoissa oltiin valmiita tekemään kompromisseja, jolloin esimerkiksi haaveet vaihto-opiskelusta oli unohdettu. Nopeaan suorittamiseen kytkeytyi toisilla myös odotus arjen helpottumisesta ja elämän normalisoitumisesta. Eräs opiskeleva äiti kertoi opiskelumotivaatiostaan:

Ä8: On se ollu kova. Mä oon aina, tai se mikä on siinä vieny eteenpäin, on ollu ehkä se, että mä nyt haluan ton koulutuksen tuolta äkkiä käsiini ja sitten mä voin elää semmosta normaalia elämää. Mun ei tarvi enää opiskella.

Työssäkäynti ja perhe-elämä näyttäytyivät normaalina, johon opiskelut toivat poikkeuksen. Lapsen myötä elämä opiskelevana nuorena oli muuttunut elämäksi työssäkäyvänä aikuisena. Opintojen, vanhemmuuden ja työn yhdistämisen haasteiden takia muutamalla isällä ammattikorkeakouluopinnot olivat keskeytyneet. Työ oli mennyt korkeakouluopintojen edelle. Kaikilla heistä oli kuitenkin suunnitelmassa tehdä korkeakouluopintoja tulevaisuudessa.

Osa toisen asteen tutkintoa suorittavista tai suorittaneista äideistä toi esiin ajatuksensa korkeakouluopinnoista tulevaisuudessa. Korkeakoulutukseen tähtääviä äitejä yhdisti se, ettei korkeakoulututkinnon suorittaminen ollut aina ollut selviö. Kaikilla oli ollut koulutuspolulla haasteita, kuten koulutuksen keskeyttämistä ja kouluksiäamista, eikä oma suunta ollut kovin selkeä ennen lasta. Äitiyden myötä opiskelumotivaatio oli kasvanut. Koulutustavoite oli aiempaa korkeammalla, ja puuttuva toisen asteen tutkinto oli haluttu ja haluttiin suorittaa hyvin. Toisen asteen tutkintonsa suorittaneilla lapsi oli lykännyt mahdollisuuksia opiskella korkea-asteella. Yhä toisella asteella opiskelevilla oli myös aikomus opintojen jälkeen työskennellä ennen korkea-asteen opintoja. Korkeakouluopinnot sijoittuivatkin tulevaisuuteen, mutta opintosuunnitelmissa ne olivat vahvasti läsnä.

Toiselle asteelle suuntautuneilla puheessa ei esiintynyt tavoitteita korkeakoulutuksesta. Identiteetiltään tekijöinä he kokivat ammatillisen koulutuksen itselle sopivana tapana hankkia ammatti.

V: Oliko sulla silloin jotain, opinnot- jatko-opintosuunnitelmia tai oliko sulla sitte jotain ajatusta, että mikä susta tulee isona?

Ä11: No ei kauheesti. Minä en oo ikinä haaveillu sillee semmosesta urasta, että mä tienaisin kauheen hyvin tai että haluaisin kouluttautua jotenki sillei korkeesti kouluttautua. Et ikinä en oo haaveillu semmosesta. Että en ainakaan sillee ajattele, että oisin sitte, oisin joutunu jättämään semmoset haaveet, ku on tullu niin nuorena äidiks. Mä oon aina ajatellu, että joku semmonen, tommonen perusammatti, että sitte, en oo haaveillu ikinä mistään koulunkäynnistä enkä oo ajatellu että kouluttautuisin kauheen pitkälle. Että just tommonen ammattitutkinto on mulle ihan semmone riittävä.

Toiselle asteelle suuntautuneiden äitien ja isien puhetavoissa kouluttautumisen merkityksestä oli havaittavissa eroja. Toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaneilla isillä kouluttautuminen tulevaisuudessa kytkeytyi ammatillisen osaamisen ylläpitämiseen, ja työtehtävät vaativat säännöllisesti tiettyjen koulutuksien läpikäymistä. He olivat saavuttaneet omat koulutukselliset tavoitteensa, eikä lapsi ollut vaikuttanut niihin. Isät olivat tyytyväisiä nykytilanteeseen, ja ajatuksissa oli pikemminkin yrittäjäys sekä työkokemuksen myötä uudet tehtävät:

I9: ...kurssimuotosena opiskelua mä tykkään tehdä, kehittää itteeni, mut en mä varmaan jaksais opiskella mitenkää isompimuotosesti tätä hommaa. (--) Jos mä haluaisin vähä vastuullisempiin tehtäviin ni täl työkokemuksella jo pääsis sitte eteenpäi, jos haluais. Että ei mul oo mitään ajatusta siitä, että mä rupeisin jotain muuta ammattia opiskelemaan.

Toiselle asteelle suuntautuneet äidit taas pohtivat enemmän lisäkouluttautumisesta tulevaisuudessa. Monilla ajatuksissa olevat opinnot kytkeytyivät nykyisiin työtehtäviin, ja ammattitutkinnon suorittamiseen oman osaamisen vankistamiseksi. Äideillä osaaminen kytkeytyi isiä enemmän formaalin koulutuksen käymiseen. Heidän puheestaan oli selvemmin tunnistettavissa yhteiskunnan tavoitteiden mukaista elinikäistä oppimista. Äideillä myös vanhemmaksi tulo kytkeytyi opintoihin isiä enemmän: opintoja oltiin tehty ja mietittiin tehtäväksi lasten ehdoilla.

Perusasteen suorittaneilla suhde koulutukseen oli ollut usein jo ennen lasta hankala eikä opinnot olleet juurikaan kiinnostaneet. Osa ei esimerkiksi nähnyt formaalia koulumuotoista opiskelua itselleen sopivaksi, kuten eräs isä tuumi:

V: Ooksä aatellu et sä voisit hakee itse johonkin kouluun?

I1: Ei, ei mua vieläkkään innosta se koulunpenkki. Et mä en usko et mulla riittää motivaatio kolmee vuotta loppuun asti siellä. Mut se ois se oppisopimus, se on

kuitenkin paljon parempi vaihtoehto, siinä kuitenkin oppii paljon enemmän, kun sä teet sitä työtä.

Toisilla taas opinnot olivat keskeytyneet useaan kertaan ja eri aloja oli kokeiltu ennen vastikään aloitettuja opintoja. Sopivan alan ja opiskelumuodon löytämättömyyden lisäksi monella oli taustalla myös muita, esimerkiksi terveydellisiä haasteita. Ne vaikuttivat opiskelumotivaatioon ja kouluttautumiseen vanhemmuutta enemmän.

Monille perusasteen suorittaneelle lapsen syntymä oli osoittanut, kuinka tärkeää kouluttautuminen ja sen myötä ammatin saaminen on. Toiset olivat löytäneet kadoksissa olleen opiskelumotivaation, ja suhde koulutukseen oli muuttunut positiivisemmaksi. Toisten haastateltujen tavoin muutos kytkeytyi perusasteen suorittaneilla vastuullisuuteen ja siihen, että lapsesta haluttiin huolehtia itse. Erityisesti äideille vanhemmuus ja kotona olo olivat tarjonneet mahdollisuuden pohtia omaa elämää ja valintoja. Opinnot näyttäytyivät erilaiselta oman kasvun ja kypsymisen myötä:

Ä4: ...mä luulen et mä oon vähän kasvanu täsä lapsen saannin jälkeen, että jak-san pidempään käyä ja, aamulla lähteä, että on joku syy käyä koulua.

Monet haastateltavista puhuivat työllistymisen vaikeudesta ilman toisen asteen tutkintoa. Etenkin ilman ammatillista tutkintoa olleet kertoivat hakeneensa ahkerasti töitä, mutta töitä ei ollut löytynyt. Tutkinto oli tärkeä jo työhaastatteluun pääsemisen edellytykseksi eikä ilman sitä saatu mahdollisuutta kuvata omaa motivaatiota ja osaamista kasvokkaisissa kohtaamisissa. Muutamat suhtautuivatkin hyvin kriittisesti formaaliin opetukseen ainoana arvostettavana vaihtoehtona, kuten äiti alla kertoo:

Ä12: ... Se on tietenkin se et ku ei oo sitä koulutusta. Et ei sil oo mitään väliä et mitä se ihminen oikeesti osaa, ja mikä on sen se elämän tuoma kokemus, sil ei oo mitää merkitystä. Vaan sillä et ooks sä nyt käyny siellä koulussa vai ei. Et se on mun mielestä väärin. Tietenkin se et se on helppo osottaa se kokemuksensa ku se on siinä paperilla näin tässä.

Vaikeutta lisäsi se, että monilla isoilla paikkakunnilla oli paljon opiskelijoita hake-massa samoja työpaikkoja kuin mihin nuoret vanhemmat kokivat voivansa hakeutua ilman tutkinnon tuottamaa ammatillista osaamista. Pienemmillä paikkakunnilla työnsaanti ei näyttäytynyt yhtä haasteellisena. Työllistymistä edistäviksi mahdollisuuksiksi nähtiin työharjoittelut ja työelämään tutustumismahdollisuudet. Aina tosin tutkintokaan ei taannut työpaikkaa. Nuorten puheista heijastui yhteiskunnassa vallitseva koulutususkko, ja se millainen merkitys tutkinnoilla ajatellaan olevan ammattitaidon tuottajana. Monien muiden nuorten vanhempien tavoin koulutus nähtiin väli-neeksi parempaan elämään (mm. Maiden 2013).

Vailla toisen asteen tutkintoa olleissa nuorissa vanhemmissa oli myös heitä, jotka eivät ajatelleet ammatin hankkimista kovinkaan tärkeäksi. He olivat työllistyneet ilman tutkintoa, ja omat tavoitteet saattoivat olla alkujaankin osittaisessa työskentelyssä. Iän kartuttua pystyi käymään töissä eikä ollut enää samanlaista yhteiskunnan asettamaa koulutuspakkoa. Vuoden 2019 nuorisobarometrin vastaajien tavoin työllistyminen jakoi peruskoulun suorittaneita koulutuksen merkityksen osalta (Myllyniemi & Haikkola 2020, 49–50).

Yhteiskunnassa vallitseva koulutuseetos ilmeni myös siinä, että opintoihin ja omaan motivaatioon kytkeytyi toisilla näyttämisen halua ja tarvetta todistaa suorittuvansa opinnoista vanhemmaksi tulosta huolimatta. Nuoret vanhemmat tiedostivat stereotyyppisen ajattelun opintonsa kesken jättäneestä, toimeentulotuen varassa elävästä nuoresta vanhemmasta eikä tätä negatiivista mielikuvaa haluttu vahvistaa.

Ä13: Mä halusin näyttää et mä kyl pärjään tässä. Et mä saan lukion loppuun suoritettuu. Koko ajan tosi vahva semmonen taisteluhenki päällä. Koska mä koin, että mun äiti ja mummi varsinkin, ne ei uskonu siihen, et mä pystyn käydä sitä kouluu, ja mä halusin näyttää et kyl se onnistuu.

Isien puheessa ei esiintynyt samassa laajuudessa näyttämisen halua, ja heidän opintojensa sijaan oli huolta kannettu enemmänkin lapsen esikoisen nuoren äidin opinnoista. Lähipiirin ja ulkopuolisten odotukset vanhemmaksi tulon vaikutuksista ja koulutukselle annetusta arvosta näyttäytyivätkin sukupuolittuneilta, ja tekivät näkyväksi kulttuurisia odotuksia äidistä pienen lapsen hoitajana.

Toisten kohdalla lähipiirin epäily ja huoli opintojen jatkumisesta ei vaikuttanut ajatuksiin kouluttautumisesta, koska tavoitteet oli itseä varten asetettuja:

Ä6: ...mulla on vanhemmilla lähinnä ollu, että ne nytteki ku koulun alotti ja heti tuli sitte uudestaan raskaaksi, että ”no käytkö sä nyt sitäkään koulu sitte loppuun?” Mutta sitte itellä on sillai, että kyllä mä tiedän, että mä käyn sen koulun loppuu, mutta että lapsi on nyt etusijalla.

Kuten yllä oleva opiskelemissa ollut raskaana oleva äiti kertoo, toiset eivät nähneet ongelmaksi pitää opinnoista taukoa toisen tai useamman lapsen vuoksi. Näille äideille asioiden ajallinen järjestys oli mietittynä eikä vanhemmuutta ja kouluttautumista nähty toisiaan poissulkeviksi vaan vuorotteleviksi. Äitiys oli opiskelijuutta tärkeämpää, ja kouluttautumiseen kytkeytyi ajatukset siitä, millainen vanhempi itse haluaa olla. Toisaalta tilanne ei kaikkien kohdalla ollut yksiselitteinen, eikä koulutusvalintoja voitu tehdä yksin omista toiveista käsin. Niihin sisältyi neuvotteluja erityisesti kumppanin kanssa.

8.2.3 Äidin ihanteellinen paikka ja vanhemmuuden jakaminen

Toisen vanhemmuuden ja koulutuksen yhdistämistä määrittävän teeman nimesin äidin ihanteelliseksi paikaksi ja vanhemmuuden jakamiseksi. Sitä rakensivat puhe hoivankäytännöistä, lapsen parhaasta ja omasta jaksamisesta sekä lähipiiriltä saadusta tuesta. Opintojen ja vanhemmuuden yhdistämisen ratkaisuja ei tehtykään irrallaan vanhemmuuden kulttuurillisista malleista ja ihanteista. Käsitteet hyvästä äitiydestä ja isyydestä olivat myös sidoksissa opiskelumotivaatioon ja koulutukselle annettuun arvoon, kuten edellä ilmeni.

Monilla haastateltavista vanhempien keskinäinen työnjako näyttäytyi vallitsevien ihanteiden mukaiselta, mikä heijastui opintojen ja vanhemmuuden yhdistämiseen. Useissa tutkimuksissa nuorilla ja nuorilla aikuisilla on havaittu olevan varsin perinteiset tavat ja käytännöt jakaa hoivavastuuta tasa-arvoisuuden ihanteista huolimatta (Närvi 2017; Hollström-Mikkonen ym. 2020; Sihvonen ym. 2020; Myllyniemi & Haikkola 2020; Lindroos ym. 2020). Nuorena lapsen saaneet eivät tältä osin erotuneet ikäisistään, vaan nuorille äideille lankesi nuoria isiä suurempi vastuu pienestä esikoisestaan. Usea nuori isä kertoi oman kumppaninsa mahdollistaneen opinnot huolehtimalla lapsista kotona. Kotona oloa oli myös jaettu, ja äidit kertoivat opintojen onnistuneen lapsen isän jäädessä vuorostaan kotiin.

Valintoihin sisältyi toisinaan ristivetoa. Joidenkin nuorten isien perheissä oli tehty päätös panostaa äidin opintoihin, jolloin isälle jäi vastuu perheen taloudellisesta tilanteesta. Tällöin aikaa ei ollut aina riittänyt omille opinnoille. Eräs ammattikorkeakouluopinnot ajankäytöllisistä syistä kesken jättänyt isä kertoikin lapsen syntymän vaikuttaneen negatiivisesti kouluttautumiseen eikä omia tavoitteita ollut saavutettu:

I5: Siis mä nimenomaan koen silleen, et mä oon vähemmän koulutettu nyt sen takia, että mun piti yksinkertaisesti silloin olla töissä. Ja pitää edelleen.

V: Ajatteleks sä nimenomaan et sun piti olla töissä, et se ei ois ollu sulle mahdollista et sä oisit..?

I5: Ei millään lailla. Ei, siis siitä ei tarvi ees keskustella et sit ei, se ei ois millään lailla onnistunu. Et siis mun tavallaan piti maksaa myös [lapsen äidin] koulutus silloin hän oli kouluttamaton, ja hän kuitenkin kävi silloin koulussa ja hän pääs siihen [koulutukseen] mihin hän haluski. Niin, mä hoidin senki työn.

Kuten yllä isä kerronta paljastaa, lapsen toiselle vanhemmalle hyvä ja positiivinen asia saattoi olla toiselle negatiivinen. Koulutusta kuitenkin arvostettiin, mikä vaikutti monilla päätösten taustalla. Kuten edellä koulutusratkaisuista kertonut isäkin toi esiin, niin kokonaan ilman koulutusta jäämistä ei pidetty hyvänä vaihtoehtona.

Monissa perheissä vallitsi halu turvata molemmille vanhemmille ammatti, vaikka äiti opiskelisikin vasta perhevapaiden päätyttyä ja lasten kasvettua.

Äideillä korostui isä enemmän lapsen etu koulutusvalintojen taustalla. Lasten ollessa pieniä haluttiin olla kotona eikä aloittaa tai palata opintojen pariin. Myös useampi lapsi vaikutti osalla äideistä kotona oloon. Siinä missä esikoisen jälkeen oli palattu nopeammin opiskelemaan tai menty töihin, niin toisten lasten jälkeen haluttiin olla pidempään kotona. Kouluttautumiseen kytkeytyi vahvasti äitiyden ja muun elämän tasapainotus, mikä on käynyt ilmi monissa aiemmissa tutkimuksissa. Muun muassa Erja Laakkonen kollegoineen (2017) on todennut nuorten naisten joutuvan tasapainottelemaan opintojen, hoivavastuun ja työn kesken.

Kaikki äideistä eivät kokeneet kotona oloa, ainakaan vuosien ajan, itselle sopivaksi. Aina myöskään omat odotukset ja arki vanhempana eivät kohdanneet. Eräs äideistä kuvasi ymmärtäneensä kotona olon myötä tarvitsevansa elämäänsä muuta kuin lapset, eikä hänestä ollut ajattelemakseen kotiäidiksi. Hänellä ajatukset peilautuivat lestadiolaisesta yhteisöstä saatuun naiseuden malliin, ja äidin kerronnasta löytyi yhtymäkohtia Teija Rantalan tutkimien vanhoillislestadiolaisnaisten kertomuksiin (ks. Rantala 2018, 150–162). Uskonnollisesta taustasta riippumatta monet eivät ajatelleet nuorena lapsen saamisen tai keskimääräistä suuremman perheen poisulkevan kouluttautumista ja kodin ulkopuolella työskentelyä.

Toisten äitien tavoin nuoret äidit perustelivat vanhemman hyvinvoinnilla tehtyjä ratkaisuja (ks. Terävä ym. 2018). Opiskelujen aloittaminen tarjosi muutosta arkeen, ja sen mukanaan tuomia arkirutiineja, kavereita ja vaihtelua elämään oli kaivattu. Tämä ilmeni muun muassa kaksi vuotta lapsensa kanssa kotona olleen äidin kerronnasta:

V: Miten sä sitte päädyit [ajankohta] alottamaa opinnot?

Ä3: No, ehkä mul oli se, et must tuntu et mä alan mökkihöperöks tulee, jos mä oon kotona viel pitempää. Ja sit toisaalta se, et mä kaipasin arkirutiineja. Ja vaikka ne ei nyt vielä oo kunnan rutiinit, ni kyl on sentään, aamulla lähetään kouluu ja iltapäivällä tullaan takasi.

Osa äideistä oli valmiita lykkäämään omia opiskeluhaaveita siihen asti, kunnes lapsi tai lapset olisivat riittävän vanhoja ja itsenäisempiä. Toisilla päätöksen taustalla painoi se, ettei opintoja haluttu hoitaa huonosti, jos ne aloitettaisiin. Eräs kahden lapsen äiti, joka oli esikoisensa jälkeen opiskellut ammatillisen perustutkinnon ja ollut sen jälkeen töissä, kuvasi korkeakouluopintoihin hakeutumistaan tulevaisuudessa seuraavasti:

Ä21: No mä ajattelen sen näin et, et mä olin jo hakemassa sinne, mut sit mul tuli se, et pystynks mä sit olemaan niis molemmis maailmoissa niin hyvä kun mä

haluan olla. Et mä haluun olla läsnä kotona, mut mä haluun olla läsnä siellä opiskeluissakin ja pärjätä. Et mä en haluu tehdä molempii niin kuin sinnepäin jotenkin tai että toinen jäis kokonaan. Et mä haluaisin molemmat sitten. Et se saa odottaa sen takia, et mä en halua että [lapsi] kärsii.

Kuten yllä oleva sitaatti paljastaa, hyvän äitiyden ihanteet ohjasivat valintoja. Äitien puhetavoissa oli erottavissa samanlaista ristivetoa kotiäitiyden ja uraäidin – heillä opiskelevan äidin – välillä kuin toisillakin äideillä (mm. Mattila 2019; Terävä ym. 2018; Kelhä 2009). Myös yhteiskunnan perhepolitiikka toimi ohjaavana tekijänä: kotihoidontuen loppuminen motivoi muutamia jatkamaan opintoja tai aloittamaan opiskelut ammatin saamisen vuoksi.

Johanna Terävän ja kollegoidensa (2018) havaintojen tavoin lapsen paras ja vanhemman oma hyvinvointi esiintyivät yhdessä. Oman jaksamisen vuoksi oli keskeytetty opinnot tai jätetty kokonaan hakeutumatta opintojen pariin. Opiskelut usean pienen lapsen äitinä oli koettu liian haastavaksi etenkin tilanteessa, jossa oman tai lapsen terveyden kanssa oli haasteita. Aina ei koettu löytyvän aikaa ja mahdollisuutta keskittyä opintoihin perheen ohella, minkä myös jotkut isistä toivat esiin. Jaksaminen ja aikatauluhaasteiden osalta nuorten vanhempien tilanne ei ollutkaan erilainen kuin toisilla opiskelijavanhemmilla (ks. esim. Reinikainen 2018; Rotkirch ym. 2017). Etenkin yksin vastuuta kantavat kertoivat haasteista yhdistää monta erilaista roolia. Toisen aikuisen puuttuminen tai passiivisuus heijastuivat siihen, että opiskeleminen oli hankalaa ja toisinaan jopa mahdotonta. Yksin ollessa aika ei riittänyt opiskeluihin, lapsen hoitoon ja työssäkäyntiin. Epätasaisesti jaettu vastuu myös kuormitti äitiä ja synnytti negatiivisia tunteita, kuten eräs äideistä kuvasi elämänsä opiskelijana:

Ä13: No ainaki sillon, ku mä en oikein tiedä, et miten mä oon ees selvinny siitä. Et mä hoidin lapsen, vein sen aina tarhaan pois, kävin sen koulun, työn ja hoidin viel kodin, ni mä en oikein tiedä miten mä oon ees selvinny siit. Mä oon vaan mennyt jossain sumussa varmaan eteenpäi, vaa et tää on nyt pakko tehdä. Ja ollu ihan hirveen katkera sille miehelle, että ku se ei oo tehny eikä ymmärtäny eikä ottanu yhtää ohjaksii siin vaiheessa. Et aika semmost yksinäistä on ollu ja tai siin vaiheessa ainaki.

Monien kohdalla muulla lähipiirillä oli merkitystä opintojen onnistumiselle erityisesti lastenhoitajina ja taloudellisen avun antajina, mikä on havaittu myös kansainvälisissä tutkimuksissa (mm. Ellis-Sloan 2022; Chase 2017). Osalla äideistä uusi kumppani oli ollut tärkeä tuki ja opintojen mahdollistaja niin taloudellisesti kuin ajallisestikin. Toiset haastateltavista olivat saaneet omien vanhempien lisäksi apua myös omilta isovanhemmiltaan. Laajan tukiverkoston myötä yksin jääminenkään ei

näyttäytynyt ongelmalliselta. Vanhemmilta ja muulta lähipiiriltä saatu lastenhoito oli myös yksi syistä sille, miksi paikkakuntaa ei haluttu opintojen vuoksi vaihtaa. Tuen puute taas oli este kouluttautumiselle.

Julkinen päivähoito näyttäytyi haastateltavien puheissa itsestäänselvyydeltä. Haastatteluissa todettiin lasten menneen hoitoon eikä sen merkitystä suuremmalti pohdittu. Yhteiskunnan tarjoama palvelu toimi näin useimmilla vanhemmuuden jakamisen tukena mahdollistaen opiskeluja ja työssäkäyntiä. Oli kuitenkin tilanteita, jolloin päivähoidolta olisi toivottu joustavuutta enemmän ja opiskelijavanhempien erityisyyden huomiointia. Yksikin äideistä kuvasi opintojen jatkamista lapsen syntymän jälkeen mahdottomuudeksi, koska nostettu opintolaina meni korkeisiin päivähoitomaksuihin. Tässä tilanteessa valinta oli lopulta ollut työn teko opintojen sijaan taloudellisista syistä. Haastattelujen perusteella lastenhoito ei näyttäytynyt niin suurena opintojen haastajana kuin mitä se on viime vuosien Eurostudent-tutkimuksissa ollut (ks. Koivuranta 2023, 9–10).

8.2.4 Opiskelijavanhempien taloudellinen asema ja työssäkäynti

Kolmas haastattelupuheesta tunnistamistani teemoista kytkee yhteen rahan, opiskelun ja työssäkäynnin, joiden yhdistämisestä tai yrityksestä yhdistää oli useilla kokeumuksia. Lapsen myötä taloudellisen tilanteen pohtiminen oli lisääntynyt eikä elatusvelvollisuutta voitu sivuuttaa mietittäessä koulutuksellisia ratkaisuja. Yhteiskunnan taloudelliset tuet näyttäytyivät monille riittämättöminä, joten työnteosta tuli monille pakollista. Kolme erillistä alateemaa 1) opiskelevan talous, 2) elatusvelvollisuus ja opintojen ohessa työskentely sekä 3) taloudellinen tuki opintoihin muodostivat yhdessä kokonaisuuden.

Haastatellut olivat varsin yksimielisiä opiskelijoiden huonosta taloudellisesta asemasta. Opiskelijoiden tukia pidettiin pieninä vanhemmille, ja opiskelevat haastateltavat kuvasivat taloudellista tilannettaan pääasiallisesti huonoksi. Muutamat vertasivat opiskelijan saamaa rahaa muihin tukiin ja kertoivat, että oma taloudellinen tilanne oli ollut parempi lapsensa kanssa kotona ollessa eikä opiskelijana. Jo opintonsa päättäneet vanhemmat muistelivat opiskelujakson olleen taloudellisesti tiukkaa aikaa. Jälkikäteen rahan riittävyys ihmetytti – etenkin tilanteissa, joissa perheessä oli kaksi opiskelijaa tai opiskelija ja kotona oleva vanhempi. Yksi isistä muisteli aikaa seuraavasti:

V: Miten sä aattelet, että miten te silloin [opiskelijoina] taloudellisesti pärjäsitte?

I3: Kyllä sitä jotenki, jotenki sitä vaan tuli pärjättyä. En mä tiä. Kyllä sitä on iteki välillä ihmetelly, että miten sitä on tullu silloin, nin pienellä toimeen, ku

tuntuu että ku tulot on kasvanu ni ne menot kasvaa sitte sen myötä. Jollain konstilla sitä vaan tuli pärjättyä.

Haastatellut olivat näin verrattain samaa mieltä kuin mitä monissa aiemmissa tutkimuksissa on havaittu opiskelijavanhempien taloudellisesta asemasta (mm. Opiskelijaperheet ja opintotuki 2009; Salmi ym. 2014; Kunttu ym. 2017).

Haastateltavat ajattelivat opiskelemisen pelkästään opintotuella ja lainalla hyvin haastavaksi. Asiaan kytkeytyi myös kokemus tasa-arvosta ja oikeudenmukaisuudesta. Yksi äideistä kertoi, ettei olisi lähtenyt opiskelemaan pelkällä opintolainalla, koska koki epäreiluksi lainarahalla elinkustannusten kattamisen. Sosiaalityön jälkihuollon asiakkaana hänen asemansa oli hieman parempi, mikä mahdollisti opintojen pohtimisen. Aineistonkeruun aikaan opintotukeen ei ollut vielä tullut huoltajakorotusta, mutta jo useampi vuosi ennen lakimuutosta sitä olisi kaivattu. Haastateltavien kerronnasta ilmeni se, kuinka merkityksellinen asia elämäntilanne oli toimeentulon kannalta. Siksi monet toivoivat lapsiperheellisten opiskelijoiden parempaa huomiointia ja erillistä tukea. Opinnot nähtiin kuitenkin väliaikaiseksi vaiheeksi ja taloudellisen panostuksen maksavan itsensä takaisin, kuten eräs äideistä huomautti:

Ä4: No, kyllä mun mielestä pitäis ollu jotku isommat tuet, jos on perheellinen ja kummatkin opiskellee. Niin kyllä pitäis olla paljon enemmän töitä ja tukia sitä, että pystys opiskelemaan, että sais tulevaisuudessa töitä ja pystyis itte elättämään ittensä. Justiin heleppohan se on siinä olla työttömänä sitten, kun ei pysty opiskelemaan ja sit muutenkin vaan jää kotia ja sitten syrjäytyy tai jotain niin.

Toisinaan opintoetuuksien ehdot estivät opiskelun. Yksi ammatillisen tutkinnon suorittanut, kokopäivätyössä oleva isä kertoi miettineensä aikuiskoulutuspuolelle hakeutumista, mutta totesi sen taloudellisesti mahdottomaksi ilman tukia. Opiskelujen aloittaminen hautautui hänen osaltaan työssäkäynnin ensisijaisuuteen:

I2: No miä soitin yks päivä tonne, on tästä aikaa, viime kesänä tais olla, kun soitin niin Kelaan, et saanks miä minkäänäkösii tukii, et jos miä meen tonne aikuiskoulutuspuolelle [opiskelemaan uutta tutkintoa]. En miä ois saanu sit mitään tukii. Et ei siin oo mun mielestä mitään järkee sitten. Miä en voi lopettaa töitä, koska mun on pakko maksaa asuntolainaa ja vastikeetta ja näin niin.

Haastateltavien kerronnassa yhteinen nuoria vanhempia yhdistävä tekijä oli perheellisen työssäkäynnin pakollisuus. Arjen kuluista huolehtiakseen oli käytävä töissä. Opiskelijana ei ajateltu taloudellisen selviytymisen olevan mahdollista, tai ainakin se ajateltiin huomattavasti hankalammaksi. Elämä oli rakennettu palkkatulojen varaan ja opiskelemaan lähteminen olisi ollut liian suuri taloudellinen investointi.

Monella myös kynnys siirtyä työelämästä opiskelijaksi oli suuri, kuten edellä esitetty isän sitaatti kuvasti. Vaikka koulutus kytkeytyi monilla ammatin hankkimiseen ja toisaalta omiin tavoitteisiin saavuttaa parempi asema työelämässä, oli työ myös suuri este ja vähintäänkin haaste opiskeluille.

Työtä itsessään ei aina nähty tärkeämmäksi, mutta sen myötä saavutettu taloudellisesti parempi tilanne asetti sen etusijalle koulutukseen nähden. Työ myös vei aikaa, jolloin aikaa ei jäänyt enää perheen jälkeen opinnoille. Toisille opinnot olivat kuitenkin mahdollisia työn ohessa, kuten alla pitkään ennen opintoja töissä ollut äiti kertoi:

V: No miten sä sitte aattelet sitä sun omaa työjuttuja, niin mietiks sä jossain kohtaa sitä et sä lähtisit opiskelee. Et sä lopettasit työntöön ja menisit iha jonneki..?

Ä17: Joo. Mietin mä sitä oikeestaan sillonki. Et mä oisin halunnu sit toisaalt lähtee opiskelee mut sit ku mul oli ne lapset ja lapsi siinä ja näin ni sit mä aattelin et no mun on pakko käyä töissä et mä saan jostain rahaa, enkä mä pysty sit käymään opiskelemassa, ja sit illal töissä ku mul on kuitenkin se lapsi siinä. Mut sit mä kyl opiskelin sen verran, että ku mä olin töissä ni mä kävin sit semmosen [työhön liittyvän] ammattitutkinnon siin työn ohessa.

Ratkaisuna opintojen ja työn yhdistämiseen oli joillain haastateltavista ollut rytmittämisen ja jaksotus. Yksi äideistä mainitsi pitäneensä välivuoden ja menneensä töihin taloudellisista syistä. Jotkut olivat työskennelleet kesäisin. Loma-aikoina työssäkäynnin ei ajateltu häiritsevän opintoja ja ennen kaikkea niiden ei ajateltu vievän enempää aikaa perheeltä:

Ä3: En mä usko, et mulla siihe enää rahkeet riittäis, et mä hoitasin lasta ja kävisin koulussa ja töissä. Et en mä, ei siihe ois musta. Se menis niin vähäseks se [lapsen] ja mun yhteinen aika sit siinä vaiheessa, että ei siit tulis mitää.

Osa tutkittavista oli vapaaehtoisesti jättäytynyt pääasiallisesti pois työmarkkinoilta. Samalla he hyväksyivät sen, ettei työkokemusta karttunut samalla tavalla kuin lapsenomille opiskelijoille. Nuorten vanhempien yhdeksi asemaa heikentäväksi tekijäksi nähtiinkin se, että lapsiperheellisten opiskelijoiden oli hankalampaa käydä opintojen ohella töissä. Mikäli taas käytiin töissä, niiden ajateltiin vaikuttavan niin opintoihin kuin omaan hyvinvointiinkin. Tämä kaikki heijastui ajatuksiin nuorten vanhempien taloudellisesta tilanteesta.

8.2.5 Koulutuksen käytännöt, asenteet ja ideaalit

Neljäs ja viimeinen merkityksellinen teema oli koulutuksen käytännöt, asenteet ja ideaalit. Tutkimus paljasti, kuinka koulutuksen rakenteet mahdollistavat ja toisaalta myös hankaloittavat nuorten vanhempien opintoja. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään rakenteellisista tekijöistä, vaan oppilaitos sosiaalisena ympäristönä erilaisine ihmisineen edesauttaa yhdistämistä. Koulutuksen käytännöt, asenteet ja ideaalit -yläteemaan sisältyikin kolme alateemaa: opiskelumuodot ja koulutuspolittiset ratkaisut, henkilöstön asenne ja joustavuus sekä nuorten vanhempien erityisyys opiskelijoina ja opintojen sosiaalisuus.

Nuorten vanhempien puheissa erilaiset opiskelumuodot toimivat niin vanhemmuuden ja opintojen yhdistämisen estäjänä kuin mahdollistajina. Toiset nuorista vanhemmista olivat vaihtaneet päivälukiosta aikuislukioon sen joustavuuden takia. Samoin moni oli valinnut tai mietti monimuoto-opintoja niiden joustavamman aikataulun vuoksi. Opintojen joustavuutta arvostettiin, ja se nousi esiin pohdittaessa oman opiskelupaikan hyviä puolia sekä sitä, mikä opiskeluista oli jäänyt uupumaan. Oppisopimus oli herättänyt useamman kiinnostuksen, koska sen ajateltiin olevan käytännönläheistä opiskelua. Sen myötä oli myös mahdollista saada opiskeluista opintotukea parempi korvaus. Sen vuoksi se näyttäytyi toisille ainoaksi vaihtoehdoksi elättää lapsi opiskelijana:

V: Miten sä aattelet nyt tost oppisopimuksesta sitte, että olisiks sä voinu mennä samaa tutkintoa tekemään ihan koulunpenkille?

Ä20: En, en. En missään nimessä, että en mä ois voinu. Ei taloudellisesti ois pystyny olemaan täyspäiväne opiskelija millään. ..Tolla opintotuella ni ei ois mahollista mitenkään mennä, että toi oli ainut vaihtoehto toi oppisopimus, että millä se ois ollu mahollistakaan.

Oppisopimuskoulutuspaikkoja ei vain ollut monen kokemuksen mukaan helppoa löytää.

Oppilaitosten fyysiset sijainnit nousivat toisilla merkityksellisiksi tekijöiksi. Ne kytkeytyivät halukkuuteen ja ajateltuihin mahdollisuuksiin vaihtaa lapsen kanssa paikkakuntaa. Monet kiinnostavista opiskelumahdollisuuksista saattoivat sijaita liian kaukana, jotta nykyisestä kodista käsin olisi ollut mahdollista tehdä opintoja. Sen vuoksi opiskelut olivat toisilla lykkääntyneet tai vaihtuneet vaihtoehtoon lähempänä kotia. Osansa oli myös sosiaalisella verkostolla, joka ei tukenut ajateltua valintaa kauempana nykyisestä kodista.

Ä ..mulla oli kavereita arkkitehtikoulussa, ja nekin katto mua vähän pitkään aina että kun mä ajattelin, että vielä mä voisin sinne hakee. Että kyllä mä varmaan pääsen kouluun ja, mut sit siinä oli sekin että kun ensinnäkin se että se on tosi

tosi aikaa vievä koulu, ettei siellä olla 8 tuntia päivässä ja sen jälkeen kotona jotain muuta, ja sit toisekseen se että mä oisin joutunu muuttamaan täältä paikkakunnalta pois ja mä oisin ollu tosi yksin. Et ei mulla ois ollu mitään muuta apujakaan iltasin.

Suuremmissa kaupungeissa asuneilla ja erityisesti yliopistopaikkakunnilla tai niiden lähellä asuneilla koulutusvaihtoehdot näyttäytyivät varsin toisenlaisille kuin pienemmillä paikkakunnilla asuville. Kuten eräs äideistä tuumi, asuinpaikan vuoksi oli mahdollista hakea opiskelemaan yliopistoon toivottua alaa. Muutoin hän ei alalle hakeutuisi, koska perheen kanssa muuttaminen ei olisi mahdollista. Asuinpaikka ja sen tarjoamat opiskelumahdollisuudet asettivat näin nuoret vanhemmat hyvin eriarvoiseen asemaan, eikä asuinpaikan merkitys rajoittunut vain toisen asteen ammatillisen opintoihin. Oli kuitenkin myös niitä nuoria vanhempia, jotka uskalsivat muuttaa kaksin lapsen kanssa kauemmas opiskelemaan. Elämän uskottiin rakentuvan uudelle paikkakunnalle, ja tutustumalla uusiin ihmisiin olisi mahdollista luoda uudenlainen tukiverkosto paikkakunnalle. Näiden muutamien haastateltavien puheessa korostui opiskelijujen yhteisöllisyys.

Oppilaitoksissa henkilöstön suhtautuminen nuoriin vanhempiin oli ollut pääasiassa hyvin myönteiseksi koettua, ja vain pari haastateltavista kertoi ikävistä kommenteista. Oppilaitoksessa oli ihmetelty, kuinka niin nuori voi saada lapsen, ja hänen pärjäämistään lapsen kanssa oli epäilty. Ilkeät kommentit nuoruuden pilaamisesta alaikäisenä vailla ammattia eivät olleet saaneet nuorta häkellyksiin. Nuori oli seissyt päätöstensä ja valintojensa takana ja ilmaissut mielipiteensä siitä, ettei lapsi ole este opinnoille. Toinen äiti taas joutui raskauden takia sairauslomalle. Sairauslomatodistuksen kertoessa tilanteen ryhmänohjaajalle oli hän tiedustellut, oliko lapsi suunniteltu. Penseät asenteet ja nuorten ratkaisujen kyseenalaistaminen olivat kuitenkin harvassa. Useimpien opettajien todettiin kannustaneen tai suhtautumisen olleen vähintäänkin neutraalia.

Monelle merkityksellistä oli opettajilta saadun tuen lisäksi käytännön joustavat järjestelyt, jotka ovat nousseet esiin myös monissa aiemmissa opiskelijavanhemmuuden tutkimuksissa (mm. Reinikainen 2018). Eräs isistä muisteli, kuinka ratkaisevaa oikeanlainen, kannustava asennoituminen ja halu saada asiat järjestymään oli ollut vaikeassa elämäntilanteessa. Oli hoidettavana opinnot loppuun samaan aikaan, kun erosi esikoisien äidin kanssa ja piti huolehtia lapsesta:

I10: .. mä tiesin, että se pitää taistella siitä läpi ja iso kiitos sillosille opettajille, ilman heitä en olis päässy sieltä. Mä tein siellä viimesiä kursseja kahvipannujen voimalla jossain takahuoneessa.

Erityisesti lasten sairastelut olivat haastateltavien kerronnassa tekijä, joiden vuoksi joustoa oli tarvittu ja jossa jouston tarpeen koettiin olevan ylipäänsä erilainen opiskelijavanhemmalla kuin lapsettomilla opiskelijoilla (ks. myös Kunttu ym. 2017). Monet eivät kuitenkaan olleet saaneet ja toisaalta edes kokeneet tarvinneensa erityisjärjestelyä opintoihinsa. Haastateltavien kokemuksiin ja näkemyksiin vaikuttivat myös jo aiemmin mainitut omat tukiverkostot, jotka olivat auttaneet lastenhoidossa. Toisaalta nuorena lapsen saaminen heijastui siihen, että monilla omat vanhemmat olivat vielä työelämässä. Tätä ei aina oltu huomioitu oppilaitoksissa:

Ä14: Mut se, se oli ehkä se ärsyttävin et sit, jos oli lapsi kipee, ja sä ilmoitit sinne kouluu, et lapsi on kipee ni ei ne varmaan älynny et ku mä oon näin nuori, ni ei mul oo lastenhoitajaa. Ku oma äiti on viel työelämäs. Sit ne oli et ”no mikset sä vie sitä mummolaa?” Sit mä et ”no niin no, mun äiti on töis viel.”

Henkilöstön asenteiden lisäksi opiskelutoverit, heihin samaistuminen ja kuuluminen oppilaitoksen yhteisöön vaikutti nuorten vanhempien valintoihin ja kokemuksiin opinnoista. Eräs äiti kertoi vaihtaneensa päivälukiosta iltalukioon, jottei tuntisi itseään niin erilaiseksi heterogeenisemmän opiskelijajoukon ansiosta. Siinä missä perinteisessä lukio-opiskelussa hän olisi lapsen myötä erottunut, iltalukiossa oli helpompaa sulautua eri-ikäisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olleiden opiskelijoiden joukkoon. Muutamat taas eivät halunneet liiaksi pitkittää opintoihin palaamista, jottei ikäero opiskelutovereihin tulisi liian suureksi. Korkeakouluissa useilla muilla opiskelutovereilla oli lapsia (ks. esim. Potila ym. 2017), eikä opinnoissa itseä tunnettu enää samalla tavalla erilaiseksi opiskelevana vanhempana kuin toisen asteen oppilaitoksissa. Kuitenkin myös monilla ammattioppilaitoksissa opiskelleilla oli kokemusta luokkatoverien lapsista.

Ikä heijastui myös siihen, että raskaaksi tulon koettiin herättäneen enemmän huomiota kuin äitinä tai isänä opiskelemisen. Koulukaverien suhtautuminen tuli muutamien haastateltavien kanssa esille, ja suhtautuminen oli ollut enimmäkseen myönteistä tai neutraalia. Raskausuutinen oli sinällään ollut toisille yllättävä, mutta tulevaa vanhempaa oli kannustettu ja uskottu asioiden hoituvan. Lapsen syntymän jälkeen suhtautuminen ei ollut muuttunut eivätkä nuoret vanhemmat kokeneet, että heihin olisi suhtauduttu toisin kuin muihinkaan. Toiset kertoivat kuitenkin hakeutuneensa mieluummin toisten opiskelijavanhempien seuraan.

Ä16: .. siel oli kyllä sitten muitakin semmosia opiskelukavereita joilla sit saatto, tai oli lapsia tai perhettä et oli aikuisia niin sanotusti vaikka enhän mä nyt paljon vanhempi ollu sitten niistä, jotka oli ehkä lukiosta päässy jo muuten mutta, mut et oli semmosta, aikuisempaa seuraa missä mä ite paremmin viihdyin ja koin että, oon enempi, niitten vähän vanhempien opiskelijoitten kanssa paremmin

tuun juttuun kun niitten sit jotka oli suoraan lukiosta tullu, jolla ei ollu mitään käsitystä lastenhoidosta tai omista lapsista i muusta..

Vanhemmilla tutkittavilla monella kyse olikin siitä, että aikuisopiskelijuus laajemmin eikä vain vanhemmuus erotti heidät nuoremmista luokkakavereistaan.

V: Mitä sä ite aattelet, millanen sun opiskelumotivaatio on nytte?

I4: Vähän heikko. Se että mä istun siellä semmose 16–17-vuotiaitten ihmisten kanssa, kuuntelen niitten kitinää ja silti isä ja äiti ostaa iPhonea vähän heikollaista

Kuten yllä eräs isistä kertoo, ei hänellä tahtonut riittää ymmärrystä nuorten murheille oman elämäntilanteen ollessa niin erilainen. Hän olisikin mieluummin opiskellut aikuisten seurassa kuin alaikäisten kanssa, mutta se ei ollut taloudellisesti mahdollista. Tämä osaltaan todentaa sitä, kuinka tärkeä ja opiskeluvalintoihin suuresti vaikuttava tekijä raha oli nuorten vanhempien elämässä. Samalla se todentaa jo monissa aiemmissä tutkimuksissa havaittua sosiaalisen ympäristön merkityksellisyyttä opinnoissa (ks. esim. Salmela-Aro 2018).

8.3 Yhteenveto: Nuorten vanhempien moninaiset koulutusvalinnat

Kysely yhdessä tilastojen kanssa osoitti nuorten vanhempien koulutustason olevan keskimääräistä matalampi, mutta enemmistö nuorista vanhemmista oli saavuttanut omat koulutukselliset tavoitteensa. Vanhemmuuden ja opiskelujen yhdistämisen haasteet ja mahdollisuudet kytkeytyivät nuorilla vanhemmilla neljään teemaan. Merkittävää oli opiskelumotivaation ja koulutukselle annetun arvon lisäksi ajatukset ihanteellisesta vanhemmuuden jakamisesta ja äidin paikasta. Myös työssäkäynti ja miten se on yhdistettävissä vanhemmuuteen ja opintoihin oli tärkeä ratkaistava kysymys. Harvat haastateltavista halusivat jäädä pelkästään etuuksien varaan. Neljäs merkityksellinen tekijä oli koulutuksen käytännöt, ideaalit ja asenteet, jotka tekivät yhdistämisestä helpompaa tai haasteellisempaa. Vanhemmaksi tulo yksin ei selitäkään nuorten vanhempien koulutusvalintoja. Nuorten keskinäistä erilaisuutta synnytti sukupuolen lisäksi ikä. Vanhemmat vastaajat olivat ehtineet opiskella ja olla töissä vuosia pidempään kuin nuorimmat, jolloin vanhemmuuden yhdistäminen koulutukseen ja työhön näyttäytyi osin erilaisena.

Nuorten vanhempien suhde koulutukseen vaihteli ennen lasta, ja opiskelujen kiinnostavuuden lisäksi merkityksellinen tekijä oli kokemus itsestä oppijana. Nuorista vanhemmista useimmat olivat jatkaneet opintojaan ammatillisissa oppilaitoksissa peruskoulun jälkeen, ja heillä valintaa oli ohjannut identifioituminen tekijäksi (ks.

Käyhkö 2006). Kymppiluokka näyttäytyi merkityksellisenä tilanteissa, jossa ei tiedetty mitä haluttaisiin opiskella. Toisen asteen valintaan kytkeytyivät lukija-tekijä-jaottelun lisäksi omat arvot ja tavoitteet, koulutuspolitiikan ohjaavat vaikutukset ja sosiaalinen verkosto. Suurimmassa osaa nuorten lapsuudenperheissä koulutukselle oli annettu arvoa: nuorta oli kannustettu opiskelemaan ja oltu kiinnostuneita hänen kouluarvosanoista.

Ammatillinen koulutus oli tutkittavilla yleisin, kun taas korkeakoulututkintojen suorittaminen oli keskimääräistä harvinaisempaa. Vain joka kymmenellä oli suoritettuna korkeakoulututkintoa, joka oli useimmilla ammattikorkeakoulututkinto. Yleissivistävän lukiokoulutuksen oli suorittanut viidennes nuorista vanhemmista, ja lukion käyminen oli selvästi ikäisiä harvinaisempaa. Äideillä lukion suorittaminen oli yleisempää kuin isillä. Samoin 19-vuotiaana lapsen saaneet olivat käyneet lukion useammin kuin alaikäisenä tai 18-vuotiaana vanhemmaksi tulleet. Tutkintojen suorittamiseen heijastui myös lapsuudenperheen koulutukselliset ratkaisut ja asenteet. Enemmistö nuorten vanhempien omista vanhemmista oli keskiasteen suorittaneita ja he työskentelivät työntekijöinä tutkittavien nuoruudessa. Tutkimukseni osaltaan vahvistaa aiempien tutkimuksien havaintoja kouluttautumisen ylisukupolvisista malleista (ks. esim. Naumanen & Silvennoinen 2010, 82; Kivinen ym. 2017).

Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa oli vajaa kolmannes nuorista vanhemmista. Suurimmat koulutukselliset erot ikäisiinsä oli alle 25-vuotiailla äideillä. Heistä ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa oli lähes kaksi kolmesta, kun taas heidän ikäisiltään naisilta viidennekseltä puuttui tutkinto perusasteen jälkeen. Osalla perusasteen suorittaneista oli toisen asteen tutkinnon suorittaminen vielä kesken, mikä selitti tutkinnon uupumista.

Koulutus oli suurimmalla osalla tutkittavista keskeisessä roolissa elämässä niin raskausaikana kuin lapsen synnyttyä. Vain kolmannes tutkituista nuorista vanhemmista ei opiskellut odotusaikana, ja heistä puolella syynä olivat jo aiemmin keskeytyneet opinnot. Äidit ja isät olivat tehneet keskenään erilaisia valintoja vanhempina. Äideistä kaksi kolmesta oli opiskellut ensimmäisenä lapsen syntymän jälkeen, isistä vain kolmannes. Kaikkiaan 14 prosenttia vastaajista luokiteltiin yhä kotona olleisiin. Heistä lähes kaikki olivat alle 25-vuotiaita äitejä. Monilla nuorin tai ainoa lapsi oli täyttämässä enintään kaksi vuotta vuoden 2013 aikana, mikä osaltaan selittää tilannetta.

Kouluttautumiseen kytkeytyi äideillä vahvasti äitiyden ja muun elämän tasapainotus. Äideillä opinnot keskeytyivät useimmiten äitiysvapaaseen, ja lapsen syntymän jälkeen useimmat nuoret äidit jäivät muiden äitien tavoin pienen lapsen kanssa kotiin. Kuitenkin kyselyyn vastanneista äideistä puolet olivat palanneet kahden vuoden sisällä kotoa opiskelemaan tai töihin. Toiset äideistä olivat valmiita lykkäämään omia opintoaaveitaan siihen asti, kunnes lapsi olisi riittävän vanha ja itsenäisempi. Lapsen edulla perusteltiin myös sitä, ettei opintoja ollut aloitettu tai opiskelemaan palattu pian

vanhempainvapaan jälkeen, vaan oli haluttu olla kotona. Haastateltavien puheesta oli tunnistettavissa ristiriitaa lapsen edun ja äidin hyvinvoinnin välillä. Kaikkien äideistä lähes puolet ajatteli opintojensa lykkääntyneen vanhemmuuden myötä.

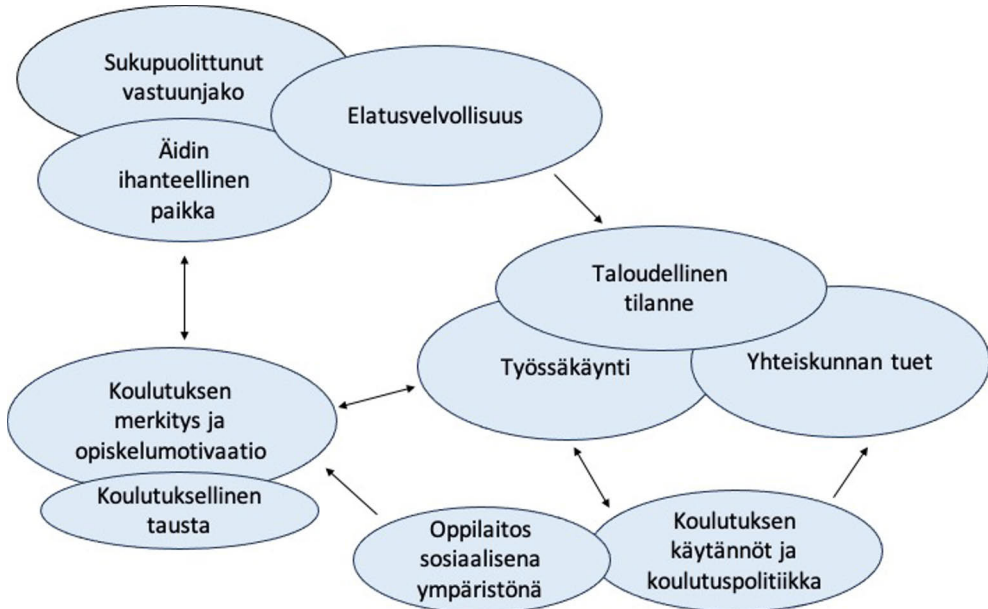
Isistä kolme neljästä totesi, ettei lapsen syntymä ollut aiheuttanut taukoa opintoihin ja työssäkäyntiin. Isät kokivat äitejä selvästi harvemmin opintojensa lykkääntyneen merkittävästi vanhemmuuden myötä. Toiset isistä olivat pitäneet lyhyen isyysvapaan. Kumppanin kotiin jääminen hoitamaan lasta mahdollisti nuorten isien kouluttautumisen ja työssäkäynnin. Isillä merkittävä kouluttautumiseen vaikuttanut tekijä oli työssäkäynnin ja opintojen yhdistäminen vanhemmuuteen. Työssäkäynti näyttäytyi elinehtona myös monille nuorille äideille. Työskentely vei aikaa opinnoilta estäen ne toisilta kokonaan. Rahan lisäksi opintojen keskeyttämisessä vaikutti oma jaksaminen.

Toisille haastatelluista koulutus näyttäytyi enemmän itseisarvona ja opintosuunnitelmista pidettiin kiinni, vaikka oli saatu lapsi nuorena. Toiset taas olivat vaihtaneet yliopiston ammattikorkeakouluopintoihin. Koulutuksella oli myös välineellisempi arvo, ja kouluttautumalla haluttiin parantaa ensisijaisesti omaa työmarkkina-asemaa. Etenkin ilman toisen asteen tutkintoa olleet tutkittavat olivat havahtuneet työllistymisen vaikeuteen ilman tutkintoa, jonka myötä opiskelut olivat alkaneet houkutella uudella tavalla. Kaikkiaan kaksi kolmesta kyselyyn vastanneesta oli sitä mieltä, että ammatista tai sen hankkimisesta oli tullut tärkeämpää lapsen syntymän myötä. Toisaalta opiskelumotivaation noususta lapsen myötä oli samaa mieltä puolet vastaajista.

Koulutukselle annetun arvon ja opiskelumotivaation myötä vastaajista oli tunnistettavissa perusasteen suorittajia, toiselle asteelle suuntautuneita, korkeakouluun tähtääviä ja korkeakoulututkintoa suorittaneita. Toisen asteen suuntautuneilla korostui ammatilliset tutkinnot, vaikka sukupuolten välillä oli eroavaisuutta. Monilla isillä kouluttautuminen kytkeytyi ammatillisen osaamisen ylläpitämiseen. Äidit taas arvostivat formaalia koulusta itse enemmän ja tutkintoja ajateltiin suoritettavan tulevaisuudessa. Toisilla lapsen myötä korkeakoulututkinto oli tullut ajatuksissa mahdolliseksi ja itselle tavoiteltavaksi. Toisilla se oli ollut sitä jo ennen lastakin. Monilla perusasteen suorittaneilla sen sijaan formaali koulutusmuoto ei tuntunut itselle sopivalle, ja toisilla oli taustalla useita keskeytyneitä opintoja. Heistä myös osalla koulutusvalintojen ja kouluttautumattomuuden taustalla vaikuttivat vanhemmuutta enemmän muut haasteet.

Kyselyyn vastanneista kaksi kolmesta ajatteli opiskelun ja vanhemmuuden yhdistämisen haastavaksi. Kuitenkin tutkittavista puolet ajatteli saaneensa suoritettua haluamansa opinnot. Koulutusvalinnat eivät olleet yksin vanhemmuudesta kiinni, vaan koulutuksen käytännöt olivat myös merkittävä tekijä kouluttautumisessa. Joustavuus opinnoissa edisti opiskelua ja monelle oppisopimuskoulutus näyttäytyi osin taloudellisista syistä ainoaksi vaihtoehdoksi. Myös oppilaitos sosiaalisena ympäristö

näyttäytyi merkityksellisenä opintoihin kiinnittymistä edistävänä tekijänä. Koulutautumisen ja vanhemmuuden yhdistämisen eri tekijät nivoutuivatkin yhteen, kuten kuviosta 31 ilmenee.

Kuvio 31. Opiskelujen ja vanhemmuuden yhdistämisen merkitykselliset tekijät.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä viimeisessä luvussani vastaan esittämiini tutkimuskysymyksiin ja pohdin nuorta vanhemmuutta ja nuorten vanhempien asemaa vuosituhannen vaihteen suomalaisessa yhteiskunnassa. Tarkastelen vanhemmaksi tuloa, vanhemmuuden jakamista ja koulutautumista suhteessa aiempaan tutkimukseen sekä osana laajempaa keskustelua vanhemmuudesta ja nuoruudesta. Peilaan nuoren vanhemmuuden lähtökohtia elämänkulun ”oikea-aikaisuuteen” ja nuorten elämäntilanteen keskeneräisyyteen suhteessa aikuisuuteen, jonne vanhemmuus perinteisesti sijoitetaan. Koulutuksen ollessa nuorten vanhempien oikeus ja velvollisuus tarkastelen tehtyjä ratkaisuja sekä vanhemmuuden ja koulutuksen yhdistämisen mahdollisuuksia ja haasteita. Vanhemmuuden jakamisen osalta tuon esille, kuinka vanhemmuuden sukupuolittuneisuus ilmenee nuoressa vanhemmuudessa ja kuinka nuorten vanhempien ratkaisut osaltaan ylläpitävät olemassa olevaa vanhemmuuden sukupuolittuneisuutta. Teen näkyväksi ja pohdin, kuinka sukupuoli ja ikä rakentavat nuorten asemaa ja mikä tekee nuoresta vanhemmuudesta jännitteistä. Lopuksi pohdin monimenetelmällisen tutkimukseni rajoitteita, tutkimuskelista ja käytännöllistä antia sekä jatkotutkimustarpeita.

9.1 Suomalaisen nuoren vanhemmuuden moninaisuus

Tutkimuksessa selvitin kyselyn, haastattelujen ja tilastojen avulla sitä, **millaisina näyttäytyvät suomalainen nuori vanhemmuus ja nuorten vanhempien asema suomalaisessa yhteiskunnassa vuosituhannen vaihteessa**. Keskityin tarkastelemaan vanhemmuuden lähtökohtia, vanhemmuuden jakamista ja sen yhdistämistä koulutukseen. Monimenetelmällisen tutkimusasetelmani mukaisesti vastaan tutkimuskysymyksiini kaikkien kolmen tutkimusaineiston pohjalta.

9.1.1 Nopeutunut elämänkulku ja vanhemmuus valintana

Ensimmäisessä alakysymyksessäni kysyin, **millainen on nuorten vanhempien elämäntilanne raskauden ilmetessä ja millaisia merkityksiä nuoret vanhemmat**

antavat vanhemmaksi tuloon kytkeytyville tekijöille. Suomessa vanhemmaksi tulo on vuosi vuodelta myöhentynyt ja nuoruutta kuvataan pidentyneeksi. Nuorten elämässä koulutus on keskiössä, ja monet haluavat elää nuoruutta vailla suurempia sitoumuksia. Vasta aikuistuttua ja elämän tasaannuttua ollaan valmiita huolehtimaan lapsesta (mm. Alakärppä ym. 2020; Oinonen 2004). Kuitenkin osa nuorista toimii toisin. Halusin selvittää nuoren vanhemmuuden lähtökohtia, jotka samalla luovat pohjaa vanhemmuuden jälkeisten valintojen ja ratkaisujen ymmärtämiselle.

Analyysini yhdessä osoittivat, että **raskauden yllätyksellisyys** sekä **toivottu ja oikeanlainen elämäntilanne** ovat nuorena vanhemmaksi tulon ydintekijöitä. Nämä ydintekijät saavat erilaisia painoarvoja yksilöiden elämässä, mutta näyttäytyvät **kollektiivisesti** merkityksellisimpinä tekijöinä nuorten saadessa esikoisensa. Nuoreen vanhemmuuteen liittyy **ylisukupolvisuutta**, ja **kulttuurinen malli** kytkeytyy erityisesti tiettyihin uskonnollisiin yhteisöihin. Monella nuorella vanhemmalla **elämänkulku oli nopeutunut**, joka heijastui sekä toiveeseen saada lapsi nuorena että raskaudenkeskeytyksestä kieltäytymiseen.

Kysely- ja haastattelutulokset yhdessä osoittivat raskauden olevan monille hyvin odotettu ja toivottu eikä nuorena vanhemmaksi tulon taustalla ole yksin ”vahinkoraskaus”. Tutkimuksessa ennalta toivottujen raskauksien osuus oli ajateltua suurempi (vrt. Vikat ym 20022; Clear ym. 2012; Wellings ym. 2013). Tämän myös Nina Jakola (2013) oli havainnut omassa kyselyssään.

Aiempien tutkimusten havaintojen tavoin eronteko tahattoman ja suunnitellun raskauden välillä oli toisinaan haasteellista (ks. Clear ym. 2012; Niemelä & Kelhå 2005; Seamark 2001). Etenkin haastattelut paljastivat osan nuorista vanhemmista ottaneen tietoisien riskien ehkäisyn käyttämättömyydellä. Syynä ei ollut ehkäisyn vaikea saatavuus tai tietämättömyys seurauksista, vaan asenteet ehkäisyn käyttöä kohtaan. Nuorille tarjottu maksuton ehkäisy ei näin yksin selitä nuorena vanhemmaksi tulevien osuuksien pienentymistä (ks. Jalanko 2022), vaan vähenemiseen kytkeytyy laajemmin nuorten arvot, asenteet ja elämälle asetetut odotukset.

Nuorena vanhemmaksi tulossa oli nähtävissä vanhemmaksi tuloon liittyviä sukupuolittuneita lapsitoiveita (ks. esim. Sevón & Huttunen 2002). Kysely osoitti, että äideillä ja täysi-ikäisillä raskaus oli usein toivottu. Siihen liittyi tunnesyitä, kuten halu saada lapsia ja tunne hyvästä parisuhteesta. Isillä ja alaikäisillä sen sijaan vanhemmaksi tulo kytkeytyi useammin ehkäisyn toimimattomuuteen tai unohtamiseen. Raskautta ei kuitenkaan haluttu keskeyttää. Lapsen syntymä oli erityisesti nuorille äideille valinta ja tietoinen päätös, samoin kuin se on vanhempana lapsen saavillekin (ks. Sevón 2009). Ehkäisyn käytölle ja sen toimimattomuudelle annetut merkitykset, toive raskaudenkeskeytyksestä ja halu saada lapsia nuorena loivat erilaisia asetelmia nuoren vanhemmuudelle.

Halu saada lapsia nuorena oli monelle tutkittavista ollut aina itsestäänselvyys, ja se nähtiin luonnolliseksi osaksi elämäntulkua. Useat nuorena lapsen saaneista olivat

muuttaneet keskimääräistä nuorempina pois kotoa, ja raskauden ilmetessä monilla opinnot olivat loppusuoralla. Aikuistumisen kaksi kolmesta vaiheesta oli näin jo tehtynä (ks. Oinonen 2001). Oma elämäntilanne koettiin vakaaksi, mikä rakensi oikeanlaista elämäntilannetta (ks. myös Kelhä 2009; Peltola 2020). Monet olivat seurustelleet pitkään esikoisensa toisen vanhemman kanssa. Etenkin nuorilla äideillä kumppani oli usein hivenen vanhempi. Hyvän, vakiintuneen parisuhteen lisäksi kumppanin iän ja elämäntilanteen tuottama kypsyys ja vastuullisuus loivat elämäntilanteen vakautta. Samoin koulutuksen ja vanhemmuuden näkeminen sekä–että-vaihtoehtona rakensivat vanhemmaksi tulolle sopivaa elämäntilannetta. Lasta toivoneilla merkitykselliset tekijät päätöksen taustalla olivat hyvin samanlaiset kuin toisilla, vuosia vanhempina lapsia saavilla äideillä ja isillä (ks. esim. Alakärppä 2020; Rotkirch ym. 2017; Närvi 2014). Nuorena lapsen saaneilla asiat vain tapahtuivat lyhyemmässä ajassa ja elämänkulku piirtyi nopeutuneena.

Lasta toivoneilla valmiutta vanhemmaksi vahvisti se, että oma ikä koettiin kromologista ikää vanhemmaksi. Nuoruus nähtiin hyvän vanhemmuuden resurssina, mikä vahvistaa aiempien tutkimuksien havaintoja (mm. Peltola 2020; Kelhä 2009; ks. myös Niemelä 2005). Koetun oikeaikäisyyden myötä osalla nuorista vanhemmista oli tarve erottautua niin vanhemmista äideistä ja isistä kuin itseä nuorempana lapsen saaneista. Monet haastatelluista pitivät täysi-ikäisyyttä tärkeänä aikuisuutta tuottavana rajana ja samalla soveliaana nuoren vanhemmuuden ikäkriteerinä. Tämä osaltaan todentaa yhteiskunnallisten ikämääriyksien normatiivista luonnetta (ks. Aapola 2002).

Tutkimukseni tekee näkyväksi sen, että joillekin vanhemmaksi tulo nuorena edustaa mahdollisuutta parempaan elämään. Useimmat tutkimukseen osallistuneista olivat eläneet onnellisen lapsuuden ja nuoruuden ilman suurempia vaikeuksia. Toisilla sen sijaan perhetausta oli ollut rikkonaisempi ja nuoruus ongelmallisempi. Osalle heistä lapsi näyttäytyi osin tietoisena ja toisaalta myös tiedostamattomana avaimena muutokseen ja vanhan elämän taakse jättämiseen. Tunnistettavissa oli aiempien kansainvälisten tutkimusten havaitsemaa halua ja tarvetta saada lapsen myötä elämään vakautta, pysyviä tunnesuhteita ja merkityksellisyyden tunteita (ks. Coleman & Carter 2006; Montgomery 2000). Kuitenkin nuorena vanhemmaksi tuli yhtä lailla itseään tavalliseksi kuvailleita nuoria. Nuoruuden ohella suomalaisten nuorten vanhempien perhetausta oli myös monilta osin samanlainen kuin toisilla länsimaissa nuorena lapsen saaneilla (ks. esim. Hertfelt Wahn & Nissen 2008; Araújo Pedrosa ym. 2011).

Suomessa nuoreen vanhemmuuteen kytkeytyy toisten länsimaiden tavoin ylisukupolvisuutta, ja monet ovat saaneet kotoa tai yhteisöstä nuoren vanhemmuuden kulttuurisen mallin (ks. Sipsma ym. 2010; Meade ym. 2008; Hertfelt Wahn & Nissen 2008). Omilta vanhemmilta saatu nuoren vanhemmuuden kulttuurinen malli ei kuitenkaan näyttäytynyt haastatelluille kovin merkityksellisenä, vaan sen vaikutus oli

enemmän tiedostamaton. Tätä voi selittää se, että vain harvat tutkituista olivat pohjineet vanhemmaksi tuloa ennen raskautta. Uskonnollissa yhteisöissä, kuten lesta-diolaisuudessa, kasvaneiden nuorten toimintaa ohjasivat yhteisöissä vallitsevat perheellistymisen ja elämäntilanteen ihanteet ja normit. Perinteinen, ydinperheeseen sijoittuva perhemalli oli vahva, eikä lapsen saamista naimisiinmenon jälkeen ollut tarvetta kyseenalaistaa (ks. myös Rantala 2018). Kuitenkin vain harvalla tutkituista nuorista vanhemmista oli uskonnollinen tausta, eikä uskonnon vuoksi ehkäisystä kieltäytyminen selitä ilmiön yleisyyttä.

Toisten kohdalla nuorena vanhemmuudessa on toiveen sijaan kyse moraalisesta valinnasta ja vastuunkantamisesta yllättävässä tilanteessa. Alkanutta raskautta ei haluttu keskeyttää, koska haluttiin toimia oikeaksi katsotulla tavalla. Tulos vahvistaa jo aiempien tutkimuksien havaintoja nuoren vanhemmuuden moraalisesta ulottuvuudesta (ks. myös Niemelä & Kelhä 2005, 23).

Päätös lapsen pitämisestä ei ollut kaikilla tulevilla vanhemmilla yhteinen, ja isien asema tilanteissa oli äitejä heikompi. Osa nuorena isäksi tulleista ei olisi halunnut lasta elämänsä ollessa keskeneräinen. Samoin osa nuorten äitien esikoisten isistä olisi halunnut keskeyttää alkaneen raskauden. Isien toiveilla ja haluilla ei ollut vaikutusta, koska äidillä on oikeus tehdä lopullinen päätös raskaudenkeskeytyksestä (ks. laki raskaudenkeskeytyksestä 239/1970). Isän valittavaksi ja päätettäväksi jäi tällöin se, kantaako hän vastuun ja osallistuuko hän lapsensa elämään. Isyys rakentui toisilla enemmän lapsen äidin toiveen kuin oman toiveen varaan, mikä heijastui vanhemmuuden jakamiseen.

Oikein toimimisen halun lisäksi raskaudenkeskeytyksestä kieltäytymiseen ja halun kantaa vastuuta raskauden yllättäessä vaikuttivat elämäntilanne ja kypsyys. Monet kokivat olevansa riittävän kypsiä ja valmiita isäksi ja äidiksi, mitä tuki elämäntilanne. Lasta toivoneiden tavoin osalla toisen asteen opinnot olivat pian suoritettuna. Samoin monet kokivat parisuhteensa vakiintuneeksi. Oikeanlaiseksi ajateltua elämäntilannetta myös rakennettiin raskausaikana. Muutto yhteiseen kotiin esikoisen toisen vanhemman kanssa oli monen kohdalla konkreettinen siirtymä lapsuudenkodista itsenäiseksi vanhemmaksi. Tutkimieni nuorten vanhempien toiminnassa oli havaittavissa samaa kuin Ella Sihvosen ja kollegoidensa (2020) ja Eila Hirvosen (2000, 70, 95) tutkimilla nuorilla äideillä. Vallitsevat kulttuuriset ihanteet kytkeytyivät vanhemmaksi tuloon. Nuoret vanhemmat halusivat täyttää yhteiskunnan odotukset hyvästä vanhemmuudesta vanhemmuutensa alkutaipaleella.

9.1.2 Perinteinen vastuunjako ja nuorten äitien ensisijaisuus vanhempina

Toinen alakysymykseni, **miten juridista vanhemmuutta ja vastuuta esikoislapsesta jaetaan lapsen toisen vanhemman kanssa**, kiinnittyy keskusteluun hyvästä

vanhemmuudesta lapsen synnyttyä. Nykypäivänä puhutaan yhä enemmän vanhemmuuden jakamisesta, isien osallisuudesta ja yhteisvanhemmuudesta, mutta myös intensiivisestä äitiydestä, joka osin korostaa äitiyden ensisijaisuutta (mm. Eerola 2018; Mustosmäki & Sihto 2019; Rönkä & Malinen 2021; Ranta ym. 2022). Tämä heijastuu muun muassa perhevapaiden jakamiseen ja äitien kotona viettämään aikaan lapsen synnyttyä (esim. THL, Perhevapaatutkimus) sekä eron jälkeiseen vanhemmuuteen (mm. Hakovirta & Broberg 2014; Böök & Terävä 2022). Yhteiskunnassa vallitsevat tietyt odotukset ja ideaalit äitiydestä ja isyydestä, jonka vuoksi halusin tarkastella vanhemmuuden vastuuta nuorten vanhempien elämässä.

Tutkimukseni osoittaa, **ettei vanhemmuuteen sisältyvä vastuu lapsesta jakaudu samanlaisesti nuorille äideille ja isille**. Aineistot osoittivat juridisen vanhemmuuden jakamisen ratkaisujen olleen nuorilla vanhemmilla perinteisen sukupuolittuneita. **Äidit olivat isiä useammin ensisijaisia vanhempia. Vanhempien keskinäinen suhde** oli keskeinen tekijä vanhemmuuden jakamisen taustalla. Elämäntilanteen ja kulttuuristen mallien lisäksi **kypsyys kantaa vastuuta** vaikutti erityisesti isien osallistumiseen. Vastuun jakamisen perusteella nuoren vanhemmuuden muotoja olivat **vastuunjakaja, yksin vastuuta kantava, poissaoleva ja yrittävä**. Näistä poissaoleva sekä yrittävä ilmenivät aineistojen valossa vain nuorilla isillä. Yksin vastuuta kantava sijoittui nuoreen äitiyteen ja vastuunjakajuus isyyteen sekä äitiyteen. Vastuumuodot eivät olleet kuitenkaan staattisia, vaan elämäntilanteissa ja ajassa eläviä.

Tutkimukseen osallistuneilla nuorilla isillä yhteishuoltajuus ja eron jälkeinen etäisyys edustivat tyypillistä vanhemmuuden jakamista. Nuoret äidit sen sijaan olivat aiempien tutkimuksien havaintojen tavoin keskimääräistä useammin yksinhuoltajia (mm. Al-Sahab ym. 2012; Niemelä & Kelhä 2005, 20 vrt. Robson & Berthoud 2003). Useiden muiden tutkimuksien tavoin vanhempien keskinäinen parisuhde oli merkittävä vastuun jakamista tukeva tai heikentävä tekijä (mm. Mykkänen & Eerola 2014; Hakovirta & Broberg 2014; Graham 2013; Bunting & McAuley 2004). Parisuhteessa vanhemmuutta jaettiin enemmän tasan, mutta eron jälkeinen vanhemmuus oli tutkimillani nuorilla vanhemmilla toisten vanhempien tavoin hyvin sukupuolittunutta. Tutkimuksessani nuorten vanhempien parisuhteet eivät olleet monien aiempien tutkimuksien tavoin lyhytkestoisia (mm. Zeck ym. 2007, 383–384; Bunting & McAuley 2004; Kelhä 2009, 70–75). Sen sijaan eroaminen oli sukupuolittunutta: nuoret äidit olivat nuoria isiä useammin eronneet esikoisensa toisen vanhemman kanssa. Tämä selittää osaltaan suurempaa yksinhuoltajien osuutta.

Tilastollinen vertailu osoitti, ettei nuorten äitien esikoisilla ”isättömyys” ollut merkittävästi suurempaa kuin yleisesti suomalaislapsilla. Juridinen isä puuttui toisia useammin niiden nuorten äitien esikoiselta, keillä parisuhde oli jo alkujaan ollut vaikiintumaton. Tämä vahvistaa keskinäisen parisuhteen merkitystä vanhemmuuden jakamisen taustalla, ja tekee näkyväksi nuoria äitejä, jotka ovat aina yksin vastuussa

lapsesta. Samalla tulos todentaa, ettei nuorten äitien suurempi yksinhuoltajien osuus johdu juridisesta isättömyydestä, vaan sukupuolittuneista vanhemmuuden jakamisen ihanteista ja käytännöistä. Epätasa-arvoinen vanhemmuuden jakaminen ja nuorten äitien suurempi yksinhuoltajuuden määrän on todettu olevan ongelmallista niin yksilön kuin yhteiskunnan kannalta. Yksin lasten kanssa asumisen on todettu muun muassa olevan yhteydessä naisilla heikompaan taloudelliseen asemaan (SVT: Tulonjakotilasto 2016; THL 2022b, Sotkanet). Erilaiset vastuun jakamisen käytännöt tuottivat näin eroavaisuuksia erityisesti nuorten äitien asemaan.

Sukupuolittuneista vanhemmuuden jakamisen käytännteistä huolimatta nuorten vanhempien kertomuksista heijastuivat vallitsevat kulttuuriset ihanteet hyvästä isyydestä osallistuvana, läsnä olevana isyytenä (ks. esim. Eerola 2018; Myllyniemi & Haikkola 2020; Lindroos ym. 2020). Enemmistö tutkituista nuorista isistä oli nuorten äitien tavoin sitoutuneita, vastuunsa kantavia vanhempia myös eron jälkeen, mikä haastattelupuheissa tuotiin esiin itsestäänselvyytenä. Vanhemmuutta haluttiin jakaa tasan, vaikkei sitä tehty ajallisilla mittareilla. Vastuunjakajuus heijastelikin jo tuolloin nyt 2020-luvulla yleistynyttä ajatusta yhteisvanhemmuudesta (ks. esim. Rönkä & Malinen 2021; Bök & Terävä 2022). Myös monella nuorella äidillä esikoisen isä oli sitoutunut isyyteensä.

Tulokseni eivät tue monien aiempien kansainvälisten tutkimuksien havaintoja ja yleistä stereotyyppiä nuorista isistä vastuuttomina, poissaolevina isinä (ks. esim. Kiselica 2008 vrt. Tuffin ym. 2010). Tätä selittänee osin vastaajajoukko. Tutkimukseen otti osaa toisia useammin lapsensa elämässä läsnä olevat nuorena isäksi tulleet, ja kaikki nuorista isistä olivat esikoistensa juridisia isiä. Toisaalta tutkimukseni osoittaa ja vankistaa isyyden kahtia jakautuneisuutta: on läsnä olevia, vastuuseen sitoutuneita isiä ja poissaolevia isiä, joilla isyys on ohentunutta. Monissa aiemmissa tutkimuksissa esitetty (mm.; Al-Sahab ym. 2012; Kelhä 2009; Bunting & McAuley 2004) ja yleisesti ajateltu pelko nuorten äitien yksin jäämisestä ei tutkimukseni valossa ole täysin perusteeton.

Halu saada lapsi ja vanhempien epätasa-arvoisuus etenkin yllätysraskaudesta päätettäessä vaikutti osalla vanhemmuuden jakamiseen jo vanhemmuuden ensihetkestä lähtien Raskaudenkeskeyttämisspätöksen lisäksi vanha isyyslaki (700/1975) tarjosi äideille valtaa ja mahdollisuuden päättää, selvitetäänkö isyys vai ei. Toisilla vastahankaisen isän tahto toteutui, eivätkä nuoret äidit vaatineet esikoistensa isiltä vastuunkantoa. Toisilla taas isyydestä tuli virallista lapsen edun nimissä vastoin isän omaa tahtoa. Toisaalta isyyden selvittämistä halunneet äidit korostivat toisten nuorten äitien tavoin isyyden vapaaehtoisuutta. Äidit saattoivat näin toimia isyyden portinvartijoina, kuten aiemmissakin tutkimuksissa on havaittu (mm. Aalto 2012, 160; Olsavsky ym. 2020). Vastentahtoisuuden myötä osa isistä vetäytyi vastuusta (ks. myös Sevón & Huttunen 2002; Bunting & McAuley 2004). Haluttomuus isäksi tuotti

näin ohenevaa isyyttä (Huttunen 2001, 151–161). Samalla nuoren äidin vastuumuodoksi saattoi tulla yksin vastuuta kantava, vaikka toiveissa olisi ollut jaettu vastuu.

Isän ikä ja nuoren elämänvaihe vaikuttivat valmiuteen kantaa vastuuta lapsesta. Haastateltavat kuvasivat, kuinka nuoruuteen kuuluvaksi ajateltu vapaus houkutti ja kuinka oli pelkoa oman kaveripiirin ulkopuolelle jäämisestä. Tämä vaikeutti isyyteen sitoutumista niin nuorilla isillä kuin myös nuorten äitien esikoisten isillä, joista monet olivat toisten tutkimusten tavoin verrattain nuoria (ks. esim. Ekéus & Christensson 2003, 74; Dudley 2007, 173). Ristiriita nuoruuden ja vanhemmuuden välillä oli toisinaan liian suuri, minkä seurauksena toiset nuorista isistä etäännytti lapsestaan. Tämän seurauksena isän vastuumuoto muuntui vastuunjakajasta yrittäväksi tai poissaolevaksi. Kipuilu ei kuitenkaan rajoittunut vain isiin, vaan useampi haastatelluista nuorista äideistä koki menettäneensä mahdollisuuden elää yhtä vapaasti kuin ystävät. Nuorten äitien oli yhtä lailla, kuten nuorten isienkin, päätettävä sitoutumisesta vanhemmuuteen. Erontekoja nuorten äitien ja isien kesken tuotti ajankohta, jolloin oltiin valmiita sitoutumaan sekä se, kuinka paljon muu elämä vaikeutti päätöksessä pysymistä.

Nuoret äidit korostivat äitiyden luonnollisuutta isyyteen nähden, jolla samalla puolusteltiin isien vaatimaa suurempaa sopeutumisaikaa. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu miesten olevan naisia epävarmempia lapsitoiveissaan (mm. Miettinen 2015). Yhdistettynä nuoreen ikään voi isyys näyttäytyä vieraana ja herättää ristiriitaisia tunteita etenkin raskauden ollessa yllätys (ks. Mykkänen 2014, 41, 43–45). Nuoret äidit puolustelivat esikoistensa isien vähäisempää osallisuutta myös isien vaikealla elämäntilanteella ja sairastelulla sekä kyvyttömyydellään jakaa vastuuta. Monet nuorista äideistä näyttäisivätkin vaativan vastuunkantoa enemmän itseltään kuin esikoistensa isiltä. Tämä osaltaan vahvistaa äitiä ensisijaisena lapsesta huolehtivana vanhempana. Samalla he kuin varkain uusintavat vanhempien sukupolvien luomaa roolijakoa ja voivat työntää isää kauemmaksi lapsen elämästä (ks. esim. Hakovirta & Broberg 2014; Terävä & Böök 2021; Sorsa & Rotkirch 2020; Sevón ym. 2016).

Tulokseni vahvistavat Jouko Huttusen (2014, 185) esittämiä ajatuksia siitä, ettei ohenevassa isyydessä ole kyse vain isistä. Isien sitoutumattomuuden taustalla on isien omaa tahtoa olla poissa lapsensa elämästä, mutta siihen kytkeytyy yhtä lailla äitien tietoista halua jättää isä pois lapsen elämästä. Oheneva isyys ei näyttäydy kaikille nuorille isille, kuten ei vanhemmillekaan isille, tietoisena valintana ja tavoitteena, johon pyritään. Toisinaan siihen vain ajaudutaan monen tekijän yhteisvaikutuksesta.

9.1.3 Koulutus velvollisuutena ja nuorten vanhempien erityisyys opiskelijoina

Nuorten vanhempien elämässä vastuu ei rajoitu yksin vanhemmuuteen, vaan heidän tulisi opiskella ollakseen kunnollisia, odotusten mukaisia nuoria 2000-luvun

koulutusyhteiskunnassa. Toisen asteen opinnot näyttäytyivät jo ennen toisen asteen oppivelvollisuuden laajentumista yhteiskunnallisena velvollisuutena. Yhä useamman nuoren odotetaan suorittavan myös korkeakoulututkinnon (mm. Valtioneuvoston koulutuspolitiinen selonteko 2021, 32–34), mikä osaltaan pidentää nuorten siirtymää opiskelijoista pääasiallisesti työelämässä oleviksi. Tämän vuoksi kolmannessa alakysymyksessäni kysyin, **millaisena näyttäytyy nuorten vanhempien koulutus ja miten opiskelut ja vanhemmuus ovat yhdistettävissä.**

Koulutuksen tarkastelu paljasti **nuorten vanhempien koulutustason olevan keskimääräistä matalampi**, mikä ei yksin selity nuorena lapsen saamisella. Koulutukselle annettu merkitys ennen lasta, kotoa saadut mallit sekä sukupuolittuneet käytännöt ohjaavat yhtä lailla nuoria vanhempia kuin muita nuoria sekä äitejä ja isiä koulutusvalinnoissa. Merkityksellisiksi vanhemmuuden ja koulutuksen yhdistämistä mahdollistaviksi ja haastaviksi tekijöiksi oli haastatteluista tunnistettavissa 1) **koulutukselle annettu arvo ja opiskelumotivaatio**, 2) **äidin ihanteellinen paikka ja vanhemmuuden jakaminen**, 3) **opiskelijavanhemman taloudellinen asema ja työssäkäynti** sekä 4) **koulutuksen käytännöt, asenteet ja ideaalit**. Useimmat nuorista vanhemmista uskoivat koulutuksen parantavan työllistymismahdollisuuksia, ja lapsen vuoksi työssäkäynnin merkitys taloudellisen turvan tuojana korostui. Erilaisen perinteisten hoivaihanteiden ja odotusten myötä vanhemmaksi tulolla oli suurempi vaikutus nuorten äitien kuin nuorten isien kouluttautumiseen – ainakin vanhemmuuden alkuvuosina. Lapsen myötä myös nuorten isien asema oli erilainen kuin lapsettomilla ikätovereillaan.

Kysely ja tilastot yhdessä osoittivat nuorten vanhempien käyvän lukion ja suorittavan korkeakoulututkinnon ikäisiään harvemmin, jolloin heidän koulutustasonsa on keskimääräistä matalampi. Tulos ei yllätä, sillä samanlaisia tuloksia on saatu muun muassa Ruotsissa, Kanadassa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa (Otterblad Olausson ym. 2001; Wright ym. 2021; Bradbury 2006; Fergusson & Woodward 2000, 153–154). Tulokseni vahvistavat aiempien kotimaisten tutkimusten havaintoja äitien kouluttautumisesta ja toisen asteen ammatillisen koulutuksen suosimisesta (Leppälähti 2016; ks. myös Pulkkinen & Iso-Ilomäki 1989). Samalla ne todentavat sitä, ettei matala koulutustaso ole nuorilla vanhemmilla sukupuolisidonnainen (ks. myös Wright ym. 2021). Nuorten koulutusvalinnat olivat muutoin perinteisen sukupuolittuneita, ja lukion käyminen oli äideillä yleisempää kuin isillä.

Huomionarvoista on, että enemmistö nuorista vanhemmista oli saanut suoritettua tai oli suorittamassa haluamiaan opintoja. Esikoisen saaminen nuorena ei tulosten perusteella estäkään suurinta osaa kouluttautumasta, vaan ainoastaan viivästyttää erityisesti nuorten äitien opintoja. Kysely ja tilastot todensivat, että ajan myötä koulutuserot ikätovereihin hieman tasaantuvat eikä vanhimpien vastaajien koulutustaso eronnut niin paljon ikäisten koulutustasosta kuin nuoremmilla. Nuoret vanhemmat

näyttäisivät suorittavan tutkintonsa keskimääräistä myöhemmin. Tulos osoittaa, kuinka tärkeää on huomioida ja turvata koulutusmahdollisuudet eri-ikäisille.

Tulokseni vahvistavat aiempia havaintoja kodin koulutusasenteiden merkityksestä ja vanhempien koulutustason kytköksestä nuoren koulutusvalintoihin (mm. Härkönen & Sirniö 2020; Sirniö ym. 2017; Myrskylä 2009). Nuorten vanhempien lapsuudencodeissa oli pääasiallisesti suhtauduttu koulutukseen myönteisesti ja vähintään kannustettu hankkimaan ammatti. Kotoa oli saatu koulutuksellinen malli. Nuorten vanhempien tavoin suurin osa heidän omista vanhemmista oli suorittanut keskiasteen tutkinnon. Korkeakoulututkinnon suorittaminen oli yleisempää niillä nuorilla vanhemmilla, joiden omilla vanhemmilla oli korkea-asteen koulutus. Korkeasti koulutettujen vanhempien lapsilla oli toisia nuoria vanhempia useammin suoritettuna myös perusasteen jälkeinen tutkinto. Nuorten vanhempien omilla vanhemmilla oli jo nähtävissä nuorena vanhemmaksi tulon ja koulutuksen välinen yhteys. Omat äidit, jotka olivat saaneet esikoisensa nuorena, olivat toisia äitejä useammin ilman ammatillista tutkintoa. Tämä voi osaltaan vankistaa nuoren vanhemmuuden kulttuurista mallia ja äitiyden ensisijaisuutta koulutukseen nähden.

Tutkimus osoittaa, kuinka koulutukselle annettu merkitys ja kiinnittyminen opintoihin jo ennen lasta vaikuttavat myöhemmässä vaiheessa tehtyihin valintoihin. Haastatelluilla oli nuoruudessaan vahvat mielikuvat lukiosta teoreettisena vaihtoehtona ja ammatillisesta koulutuksesta käytännöllisenä väylänä työelämään. Peruskoulun jälkeiseen koulutusvalintaan vaikutti identifioituminen tekijäksi tai lukijaksi (ks. Käyhkö 2006). Toisilla nuorista vanhemmista oli ollut ajatuksia jatko-opinnoista jo ennen lasta. Monien muiden nuorten tavoin useilla ei kuitenkaan ollut nuoruudessaan selkeitä pitkän tähtäimen jatko-opiskelusuunnitelmia (ks. Ranta ym. 2020; Lahtinen ym. 2019). Osalla tämä heijastui ajelehtimisena ja usean koulutuksen keskeyttämisenä. Samoin perhevapaan jälkeen näyttäisi olevan helpompaa palata suorittamaan olemassa olevia opintoja kuin jatkaa jo ennen lasta keskeytyneitä opintoja tai aloittaa kokonaan uudet opinnot (ks. myös Futris ym. 2012). Tämä korostaa entisestään opinto-ohjauksen merkitystä itselle sopivan koulutuspaikan löytämisen apuna, jotta jokainen nuori saisi toisen asteen tutkinnon suoritettua. Ohjauksen merkitystä on aiemmin korostanut muun muassa Petri Niemi (2016) väitöstutkimuksessaan, joka käsitteli peruskoulunsa päättävien urapohdintaan liittyneitä ohjauskokemuksia.

Monille ammatista ja kouluttautumisesta oli tullut vanhemmuuden myötä aiempaa tärkeämpää, vaikka suurimmalle osalle opiskelut olivat olleet aina itsestäänselvyys. Enemmistö tutkimistani nuorista vanhemmista ei kyseenalaistanutkaan korkeakoulutuksen hankkimista toisin kuin Anna Niemelän tutkimuksen nuoret äidit (Niemelä 2005, 182, 188–190). Opiskelumotivaatio oli lisääntynyt vain osalla tutkittavista. Tätä selittänee se, että useimmilla tutkittavista oli tavoitteena toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaminen. Nämä opinnot olivat lapsen syntyessä jo hyvin pitkällä tai valmiit. Haastattelut toivat esiin sen, että myös korkeakouluopinnot

ajateltiin lapsen kanssa mahdollisiksi. Toisille taas lapsen syntymä konkretisoi kouluttautumisen merkityksen, jonka myötä opiskelumotivaatio kasvoi.

Haastattelut tekivät näkyväksi, kuinka koulutukselle annettu merkitys ja opiskelumotivaatio kytkeytyivät vanhemmuuden ja opintojen yhdistämiseen. Haastateltavien kerronnan perusteella oli tunnistettavissa korkeakoulussa opiskelleita, korkeakoulututkintoon tähtääviä, toiselle asteelle suuntautuneita ja peruskoulun suorittaneita nuoria vanhempia. Peruskoulun suorittaneilla suhde opintoihin oli ollut monesti haastava ja opintoja mieluummin työskenneltäisiin. Heillä oli usein myös muita esimerkiksi terveyteen liittyviä haasteita, jotka vaikuttivat opiskelu- ja työskentelymahdollisuuksiin. Toiselle asteelle suuntautuneille ammatin saaminen oli ensisijaista, ja tulevien opintojen motiivina oli koulutuksen tuottama ammatillinen lisäarvo sekä oman ammattitaidon ylläpitäminen. Korkeakoulutukseen tähtäävillä sen sijaan äitien ja ajan myötä tavoitteet korkeakoulutuksesta olivat vahvistuneet. Heillä kuitenkin korkeakouluopintoja tehneillä korostui koulutus myös itseisarvona. Kuitenkin suurin osa korkeakoulussa opiskelleista oli valinnut käytännönläheisemmät ammatikorkeakouluopinnot kuin teoreettisemmat yliopisto-opinnot. Nuorten koulutusvalinnoista heijastuikin toive päästä työelämään eikä puheissa esiintynyt ajatuksia huoltomasta opiskelijaelämästä. Ammatin korostumisesta huolimatta eri koulutustasoilla olleet ajattelivat opinnot elinikäisen oppimisen hengessä itsensä kehittämisen välineenä.

Haastattelupuheessa kouluttautumiseen kytkeytyi vahvasti vastuu lapsen elatuksesta, ja hyvään vanhemmuuteen liitettiin taloudellisen vastuun kantaminen. Aiempien tutkimusten tavoin opiskelijoiden taloudellinen asema nähtiin yleisesti huonoksi ja opiskelijavanhempien asema vielä muita heikommaksi (ks. esim. Kunttu ym. 2017; Opiskelijaperheet ja opintotuki 2009). Tämän vuoksi monet suuntautuivat kotoa mieluummin työelämään kuin opiskelemaan. Havainnot työllistymisen hankaluudesta muutti kuitenkin ajatuksia ja lisäsi opiskelumotivaatiota erityisesti ilman toisen asteen tutkintoa olevilla. Ilman ammatillista tutkintoa työllistymisen on todettu olevan yleisestikin haastavaa (mm. Sipilä ym. 2011), mikä entisestään vankistaa ammatillisen koulutuksen hankkimisen tärkeyttä vuosituhanen vaihteen Suomessa.

Tutkimukseni osoittaa, kuinka vanhemmuuteen sisältyvän vastuun myötä nuorilla vanhemmilla ei ole samanlaisia mahdollisuuksia tehdä valintoja kuin lapsettomilla ikätovereillaan. Opiskelijoiden ja etenkin korkeakouluopiskelijoiden työssäkäynti opintojen ohella on yleistä Suomessa (mm. Saari ym. 2020), mutta nuorilla vanhemmilla yhdistämisen haasteellisuutta lisää lapsen tarvitsema aika. Toiset onnistuivat opintojen, työn ja vanhemmuuden yhdistämisestä rytmityksellä. Toisille taas yhdistämisestä tuli mahdotonta, koska koulutuksen käytännötkään eivät aina tukenet yhteensovittamista. Oman jaksamisen vuoksi oli tehtävä valintoja. Erityisesti isät valitsivat tällöin työnteon, koska opintoetuksien ei ajateltu yksin riittävän

toimeentulon turvaamiseen. Oppisopimuskoulutus oli monen ajatuksissa ja valintaksi, että se tarjosi paremman taloudellisen aseman nuorelle opiskelijavanhemmalle. Nuorten vanhempien erilaiseen asemaan kytkeytyi monen haastateltavan esiin nostama opiskelijavanhempien suurempi taloudellisen tuen tarve.

Nuorilla vanhemmilla työnjako vanhempainvapaiden päätyttyä oli hyvin perinteinen ja samanlainen kuin toisilla suomalaisilla äideillä ja isillä (ks. Lammi-Taskula 2022; Närvi 2018; Sihvonen ym. 2020; SVT: Kelan lapsiperhe-etuustilastot 2020, 35). Kysely osoitti, että nuoret äidit jäivät muiden äitien tavoin pienten lasten kanssa kotiin. Nuoret isät taas jatkoivat töissä tai opiskelemissa lähes entiseen tapansa. Haastatelluista ilmeni, että moni nuori isä mahdollisesti omalla työssäkäynnillään esikoisensa verrattain nuoren äidin opinnot. Toisaalta esikoisen äidin kotona olo lasta hoitamassa mahdollisti nuoren isän opinnot tai työssäkäynnin. Nuorilla isillä ei tulutkaan samalla tavoin opiskeluihin taukoa tai pidentymisiä kuin nuorilla äideillä. Nuorilla äideillä usein vanhemman, jo työssä käyneen kumppanin taloudelliset resurssit ja saatu lastenhoidollinen apu tukivat opintojen suorittamista ja lisäsivät valinnanmahdollisuuksia. Elämäntilanteiden vuoksi nuorten isien ja nuorten äitien asema ei ollut samanlainen tehtäessä koulutuksellisia ratkaisuja.

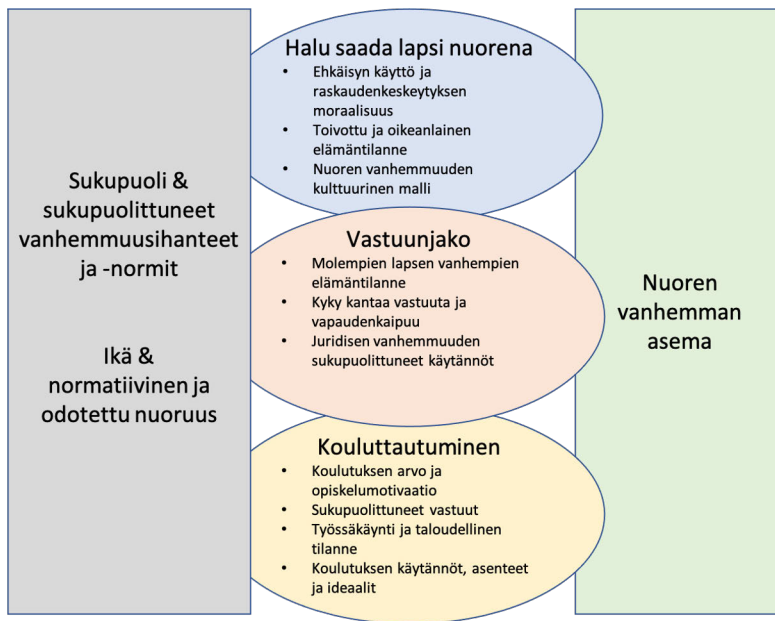
Kysely- ja haastatteluaineiston analyysit osoittivat, että nuorten äitien valinnat olivat kulttuuristen ihanteiden ja odotusten mukaisia. Enemmistöllä nuori äitiys näyttäytyi normatiivisena äitiyden vaihemallina (ks. esim. Jokinen 2005, 16–17, 76; Vuori 2001). Suurin osa äideistä palasi opiskelemaan tai työelämään verrattain samoihin aikoihin kuin toiset suomalaisäidit, jotka käyttivät keskimääräisen ajan koti-hoidontukea (ks. esim. Salmi 2020). Monen vuoden kotona olo oli nuorilla äideillä harvinaista. Haastattelut tekivät näkyväksi, että äidit olivat valmiita opiskelemaan tai menemään töihin, kun ajankohta oli heistä lapsen edun mukainen. Toisten äitien tavoin kotona oloa perusteltiin lapsen parhaalla, eivätkä nuoret äidit välttyneet opiskelijaäitiyden ja kotiäitiyden ristivedolta (ks. Mattila 2020; Kelhä 2009). Pisimpään kotona olivat toisia nuoria äitejä useammin raskauden ilmetessä työttömänä olleet. Tämä vahvistaa aiempien tutkimuksien havaintoja työmarkkina-aseman yhteydestä äidin kotona oloon (Salmi ym. 2009, 32, 38; Lammi-Taskula 2004; Rissanen 2012). Nuorimpien äitien kotona olo ja perinteiset sukupuolittuneet hoivaroolit selittävät osaltaan sitä, miksi eniten ilman ammatillista tutkintoa olivat nuorimmat naisvastajat. Pienten lasten äidit olivat myös selvästi toisia nuoria vanhempia useammin tutkimusaikana kotona.

9.1.4 Nuorten äitien ja isien aseman kompleksisuus

Tämän tutkimuksen päätehtävänä oli tarkastella suomalaista nuorta vanhemmuutta ja nuorten vanhempien asemaa vuosituuhannen vaihteen Suomessa. Nuorten vanhempien omien näkemysten ja kokemusten analyysi yhdessä tilastollisen tarkastelun

kanssa osoitti nuoren vanhemmuuden olleen hyvin moninaista. Vanhemmuuden lähtökohdat, tapa jakaa vanhemmuutta ja kouluttautuminen sekä sukupuoli ja ikä yhdistävä ja erottelevat nuoria vanhempia toisistaan. Moninaisuutta esiin tuomalla tutkimukseni haastaa monesti julkisuudessa esitettyä kuvaa nuorista vanhemmista.

Tutkimukseni tekee näkyväksi, etteivät nuoret vanhemmat tee valintojaan ja ratkaisujaan tyhjiössä, vaan taustalla vaikuttavat kotoa opitut mallit, yhteisössä valitsevat ihanteet ja ympäröivän yhteiskunnan vahvistamat mielikuvat oikeanlaisista käytänteistä. Kulttuuriset ikäjärjestykset ja normatiivinen nuoruus sekä yhteiskunnassa vallitsevat sukupuolittuneet ihanteet ja normit ovat merkityksellisiä nuorilla vanhemmilla yhtä lailla kuin toisilla vanhemmilla ja nuorilla. Samalla vahvistuu ajatus nuoresta vanhemmuudesta ei vain yksilöllisenä, vaan myös kulttuurisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä. Kuviossa 32 on kiteytettynä nuoren vanhemman asemaa rakentavia tekijöitä. Ne kietoutuvat monella tavoin yhteen ja osoittavat nuorten vanhempien aseman kompleksisuutta.

Kuvio 32. Nuorten vanhempien aseman kompleksisuus.

Tutkimukseni tulokset osoittavat, kuinka sukupuoli määrittää monin tavoin nuorten vanhempien asemaa. Raskauden yllätyksellisyydessä oleelliseksi tekijäksi nousi se, oliko vanhemmaksi tulossa enemmän kyse toiveesta saada lapsi nuorena vai sopeutumisesta ja yrityksestä kantaa vastuuta. Lähtökohdat vanhemmuuden jakamiselle sekä kouluttautumiselle lapsen syntymän jälkeen olivat hyvin erilaiset

lasta toivoneilla kuin raskaudesta yllättyneillä, mikä tuotti eroavaisuutta äitien ja isien sekä eri-ikäisenä vanhemmaksi tulleiden asemaan. Suomessa lainsäädäntö määritteli niin nuorten kuin vanhempienkin isien ja äitien aseman erilaiseksi vanhemmuuden alussa (ks. laki raskaudenkeskeytyksestä 239/1970; isyyslaki (kumottu) 700/1975). Tämä yhdessä kypsyiden ja vanhemmaksi tulon valmiuden kanssa heijastui monilla vanhemmuuden jakamiseen. Toiset kamppailivat sitoutuneen, läsnä olevan ja ohentuneen, vähemmän osallistuvan isyyden välillä, ja osa isistä vetäytyi. Isän niin halutessa vastuu lapsesta jäi yksin äidille. Äitiyden ensisijaisuutta ylläpitivät myös erojen jälkeiset sukupuolittuneet vanhemmuuden jakamisen käytännöt. Isän osallisuus ja vastuunjako lapsesta heijastuivat kouluttautumiseen. Parisuhteessa olleiden äitien asema opiskelijoina näyttäytyi paremmalta kuin yksin vastuuta kantaneiden äitien. Nuorten isien kohdalla taas elatusvastuu ja jaettu hoiva korostivat erilaisia opiskelumahdollisuuksia. Perinteinen isä elättäjänä -malli oli monien nuorten vanhempien perheissä yllättävän vahva.

Ikä sekä nuoruuteen liitetyt odotukset tuottivat erontekoja, mutta niiden merkitys aseman rakentajana oli pienempi kuin sukupuolella. Osa iän ja siihen kytkeytyvän ajan tuottamista eroista olivat varsin ymmärrettäviä. Vanhemmilla tutkittavilla oli parisuhde ehtinyt päättymään vuosien kuluksessa useammin kuin nuoremmilla vastaajilla. Heillä oli myös ollut enemmän aikaa suorittaa opintoja. Samoin heistä osa oli voinut suorittaa toisen asteen ammatillisen tutkintonsa kahdessa vuodessa, jolloin opinnot saattoivat olla valmiimmat kuin 2000-luvun alun jälkeen nuorena vanhemmaksi tulleilla. Samalla vanhemmaksi tulo on voinut tapahtua opintojen jälkeen ennemmin kuin kesken opintoja. Nuorimmilla vastaajilla monet asiat olivatkin vasta ajankohtaisia, kun toisilla ne olivat osa menneisyyttä. Ennen lasta 19-vuotiaat olivat ehtineet elää vapaampaa nuoruutta pidempään kuin alaikäiset, jolloin toive lapsesta oli ehtinyt syntyä. Alaikäisillä elämä oli enemmän keskeneräinen, jolloin vanhemmaksi tuloa saattoi joutua pohtimaan enemmän kuin täysi-ikäisenä.

Ikä myös yhdisti nuoria vanhempia. Vanhemmaksi tulon taustoissa oli monia eri-ikäisiä yhdistäviä asioita. Esimerkiksi perhettä ja nuoruutta kuvattiin samalla tavoin eikä yhteiskunnallinen tilanne heijastunut haastateltujen puheesta. Samoin isän sitoutuminen ei ollut sidoksissa aikaan, vaan samankaltaisia ongelmia olivat kohdanneet niin nuoremmat kuin vanhemmatkin tutkimukseen osallistujista. Myös kouluttautumisessa oli havaittavissa hyvin samankaltaista puhetta ja valintoja eri-ikäisillä vastaajilla. Muun muassa iästä riippumatta ammatin hankkiminen ajateltiin tärkeäksi. Tätä voi osaltaan selittää toisen asteen tutkinnon velvoittava luonne jo vuosikymmenien ajan. Myös opiskelijavanhemmuuden sekä työssäkäynnin, opintojen ja vanhemmuuden haasteet olivat yhteisiä eikä äitien kotona olon kestossa ollut vastaajien iän osalta eroavaisuuksia.

Tutkimukseni tulokset osoittavat, kuinka vanhemmuuden ja nuoruuden yhdistäminen tuottaa erityisyyttä, vaikka nuorissa vanhemmissa ja heidän valintojensa

taustoissa on paljon samaa kuin toisilla vanhemmilla ja nuorilla. Kuitenkaan nuorten vanhempien asema vuosituhaten vaihteen suomalaisessa yhteiskunnassa ei ole ollut täysin samanlainen kuin toisilla vanhemmilla tai ikäisillään nuorilla. Nuorena vanhemmaksi tuloon liitetyt koulutukset ja sosiaaliset seuraukset, joiden on nähty tuottavan nuoren vanhemmuuden ongelmallisuutta (ks. Kelhä 2009, 9), tekivät näkyväksi nuoren vanhemmuuden moninaisuutta ja jännitteisyyttä.

9.2 Vastuullisuus ja nuoren vanhemmuuden jännitteisyys

Tutkimukseni tulosten perusteella nuoressa vanhemmuudessa ja sen ajattelussa ongelmallisuudessa on merkityksellistä kysymys vastuusta. Nuoren vanhemman elämässä yhdistyvät vanhemmuuden ja nuoruuden yhteiskunnalliset odotukset ja kulttuuriset ihanteet, joiden myötä nuoriin vanhempiin kohdistuu erilaisia, osin ristiriitaisia odotuksia vastuunkannosta. Nykypäivän pidentyneeseen nuoruuteen liitetään vapaus, ja toisaalta nuorten tulisi osoittaa kypsyyttä teoillaan (Westberg 2004). Vanhemmuuteen taas sisältyy nuorten vanhempien itsensäkin monessa kohdin esiin tuoma moraalinen vastuu lapsesta (ks. esim. Ribbens McCarthy ym. 2000; Mykkänen & Eerola 2014, 64). Tätä taustaa vasten pohdin nuoren vanhemmuuden ongelmallisuuden ja jännitteisyyden rakentumista yhteiskunnassa, jossa vanhemmuuden myöhentymisestä ja lasten syntyvyyden vähentymisestä ollaan huolissaan.

9.2.1 Tietoinen riski ja vanhemmuuden oikea aika

Yhtenä kypsyyden ja vastuullisuuden mittarina voidaan pitää ehkäisystä huolehtimista, jolloin voidaan välttää nuoreen vanhemmuuteen liitetyt odottamattomat yllätysraskaudet. Tulokseni osoittivat, että osalla nuoren vanhemmuuden taustalla on tietoisin riskin ottamista. Nuoret eivät käyttäneet ehkäisyä, vaikka he tiesivät sen puuttumisen seuraukset. Toisinaan taas ehkäisy ei toiminut toivotusti. Tulokseni eivät kuitenkaan tue laajemmin käsitystä nuorista vanhemmista vastuuttomina ehkäisyn käyttäjinä. Yhteiskunnassa yleisesti nuorena vanhemmaksi tuloon liitetty vahingon myötä kannetaan vastuu -diskurssi ei yksin selitäkään sitä, miksi vuosittain sadat nuoret saavat lapsen. Monet nuoret vanhemmat haluavat ja toivovat saavansa lapsia nuorena, vaikka se rikkoo vallitsevia käsityksiä oikeanlaisesta vanhemmuudesta ja nuoruudesta.

Nuorten vanhempien puhe- ja kirjoitustavat vahvistavat aiemmissä tutkimuksissa esitettyjä näkemyksiä siitä, että yhteiskunnassa eri lailla valitsevat ja toimivat joutuvat selittelemään ja puolustelemaan ratkaisujaan (mm. Kelhä 2009; Nousiainen 2004). Nuoret vanhemmat tiedostivat nuorten raskauksiin kohdistuvat yleiset stereotyyppiset käsitykset ja valitsevat kulttuuriset vanhemmaksi tulon ideaalit. Odotta-

mattomista raskauksista puhuttiin vahinkoina ja toisaalta korostettiin lapsitoivetta. Raskaaksi tulon taustoja oli salattu, jottei vahvistettaisi kuvaa nuorten raskauksista vahinkoina eikä altistettaisi itseä arvostelulle vastuuttomasta toiminnasta. Tämä tekee näkyväksi nuoreen vanhemmuuteen sisältyvää vahingon ja suunnitelmallisuuden kahtiajakoa, vaikka tulokset osoittivat raskauden yllätyksellisyyteen sisältyvän kompleksisuuden. Nuorten vanhempien asema on haastava ja seurausta vanhemmuuden oikea-aikaisuuden kapearajaisuudesta yhteiskunnassamme (ks. myös Peltola 2020; Kelhä 2009).

Vanhemmaksi tulon oikea-aikaisuuteen sisältyy odotuksia niin oikeanlaisesta elämäntilanteesta kuin myös oikeasta iästäkin. Tulokseni osoittivat, että enemmistö lasta toivoneista nuorista oli täysi-ikäisiä äitejä. Heidän elämänkulkunsa oli nopeutunut, ja lapsi oli luonnollinen jatko vakiintuneessa elämäntilanteessa. Nuoruus näyttäytyi heille aiempien tutkimuksien tavoin lyhentyneeltä, joka oltiin valmiita hyväksymään (ks. Kelhä 2009). Samalla tulos todentaa havaintoja nuorten yksilöllisistä elämänpoluista (mm. Jones 2009), joihin erityisesti matalammin koulutetuilla ja työntekijäperheiden tytöillä kuuluu äidiksi tulo keskimääräistä nuorempana (ks. Käyhkö 2008; Rotkirch ym. 2017). Kuten tutkimus osoitti, niin monet nuoret vanhemmat olivat saaneet jo kotoa nuoren vanhemmuuden kulttuurisen mallin.

Tulokseni vahvistavat alaikäisten ja täysi-ikäisten elämäntilanteiden eroavaisuutta raskauden ilmetessä. Kuitenkin myös monilla alaikäisillä elämäntilanteestaan ihanteiden mukaista ja samankaltaista kuin vanhempana isäksi ja äidiksi tulevilla. Ajatus ydinperheestä, vaikkakin ilman avioliittoa, ja lasten syntyminen vakaassa parisuhteessa näyttäytyi normina. Nuorten vanhempien toiminnasta heijastui halu tuottaa oikeanlaisuutta normaalista poikkeavassa tilanteessa.

Nuoren vanhemmuuden jännitteisyyttä tuottaa osaltaan se, että suomalainen yhteiskunta tukee ja mahdollistaa alaikäisenäkin lapsen saaville mahdollisuuden luoda lapselle sopivat olosuhteet. Asumistuki mahdollistaa itsenäisen asumisen, ja opintotuki yhdessä päivähoitojärjestelmän kanssa mahdollistavat keskeneräisten opintojen suorittamista. Suomessa nuorilta myös vaaditaan itsenäistymistä. Etenkin pienten paikkakuntien ammatillisen koulutuksen valinneiden nuorten tulee itsenäistyä varhain muuttaessaan opintojen vuoksi pois omalta paikkakunnaltaan (mm. Armila ym. 2017; Kiilakoski 2016). Tämän myötä nuorena lapsia saavat voivat tuntea olevansa kypsiä ja valmiita kantamaan vastuuta jo hyvin nuorena. Kuitenkin lain mukaan alaikäisenä lapsen saavat eivät ole aikuisia ennen täysi-ikäisyyttä. Täysi-ikäisenä vanhemmaksi tulevilla vanhemmuuteen ei kuulu samanlaista juridisen aikuisuuden puutetta kuin alaikäisillä. Tämä erottelu näyttäytyi merkittävästi myös joillekin täysi-ikäisenä lapsen saaneille tutkittaville.

Tutkimukseni herättää pohtimaan, millaiset vanhemmuuden lähtökohdat ovat yhteiskunnassamme oikeita ja hyväksyttäviä, ja mitkä ongelmallisia. Onko vanhem-

muuden ikänormi elämäntilannetta tärkeämpi, ja siksi juridisen aikuisuuden myötä julkinen huolidiskurssi nuoresta vanhemmuudesta ei kohdistukaan niinkään täysi-ikäisenä lapsensa saaviin, vaan alaikäisiin vanhempiin? Entä voitaisiinko elämäntilanteisiin liittyville tekijöille antaa enemmän painoarvoa? Kuten tutkimukseni osoittaa, niin elämäntilanne kuin siihen kytkeytyvä raskauden yllätyksellisyydskin ovat merkitseviä tekijöitä nuorena vanhemmaksi tulon sosiaalisten ja koulutuksellisten seurauksien taustalla.

9.2.2 Opittu ja sallittu sukupuolittunut vastuu

Tutkimukseni osoittaa nuoreen vanhemmuuteen sisältyvän dilemman vastuullisesta vanhemmuudesta, ja epäily nuorten vanhempien kyvykkyydestä on ilmennyt monissa aiemmissä tutkimuksissa (mm. Beggs Weber 2020; Tuffin ym. 2018; Kelhä 2009). Nuorena vanhemmuuteen sitoutumista haastaa halu elää tavalliseksi ajateltua vapaata nuoruutta, koska samalla tulisi huolehtia lapsesta. Siinä missä monilla 30–40-vuotiailla on usein ympärillään samassa elämäntilanteessa olevia, niin monet nuoret vanhemmat ovat vanhemmuutensa vuoksi erilaisia kuin ystävänsä. Nuoret isät kipuivat nuoria äitejä enemmän nuoruuden ja vanhemmuuden ristipaineessa, ja toisista isistä tuli eron jälkeen poissaolevia tai vastuunkantoa yrittäviä isiä. Monet nuoret äidit sen sijaan korostivat äitiyden luonnollisuutta ja ennen lasta elettyä nuoren ihmisen elämää. Heille ikä oli sekä fyysinen että kokemuksellinen konstruktio, jolla voitiin perustella valmiutta vanhemmaksi (ks. myös Niemelä & Kelhä 2005). Nuorena lapsen saavat naiset näyttäisivätkin olevan valmiimpia vanhemmuuteen nuorena kuin nuoret miehet. Toisaalta heiltä voidaan myös odottaa kypsyyttä ja sen mukanaan tuomaa vastuunkantoa enemmän kuin nuorilta miehiltä (ks. Gordon & Lahelma 2004).

Nuorten isien yrittävää vastuumuotoa samoin kuin poissaolevaa vastuumuotoa tuottivat osaltaan äitiyden ensisijaisuus ja perinteiset sukupuolittuneet vanhemmuuden jakamisen käytännöt, jotka olivat vallalla sitoutuneen, osallistuvan isyyden ihan-teista huolimatta. Suurin osa nuorten vanhempien esikoislapsista asui eron jälkeen äidillänsä, jolloin nuori isyys oli etäisyyttä. Jo aiemmissä tutkimuksissa on isien osallistumisen todettu heikkenevän yhteisen arjen vähentyessä (mm. Huttunen 2001). Aiempien tutkimusten havaintojen tavoin vanhempien keskinäisen suhteen toimivuus heijastui isän vetäytymiseen. Oli vaikeaa olla isä, jos suhde lapsen äitiin oli riitainen tai lapsen äidin uusi kumppani syrjäytti tai uhkasi biologisen isän asemaa. (Ks. esim. Graham 2013.) Nuorten isien ja nuorten äitien esikoisten isien vähäisempi osallistuminen ei tältä osin näyttäydykään erilaiselta kuin monilla muilla suomalaisilla isillä (ks. Mykkänen & Eerola 2014). Isyys ei aina löydy ja saa paikkaansa elämän kokonaisuudessa, ja ohentuneen isyyden myötä nuorille äideille samoin kuin vanhemmille äideille lankeaa yksin vastuuta kantavan rooli.

Haastattelupuheissa ei kyseenalaistettu eron jälkeen vallitsevia kulttuurisia malleja, vaan ne näyttäytyivät enemmistölle itsestäänselvyydeltä. Tämä herättää pohtimaan kulttuuristen mallien voimaa. Jo vuosikymmenien ajan on puhuttu vanhemmuuden jakamisesta, mutta nuorten vanhempienkin puheissa ja toimintatavoissa vaatimukset vastuusta kohdentuivat eri tavoin. Tutkimuksen aineistonkeruuaikaan vuoroviikkoasuminen ei ollut noussut vielä niin suureen suosioon kuin mitä se on nyt 2020-luvun Suomessa (ks. Miettinen ym. 2020, 40). Kuitenkaan nuorten vanhempien ratkaisuisissa ei ollut nähtävissä edelläkävijyyttä. Voisi ajatella, että sukupolvi, joka itse on kasvanut vanhemmuuden jakamisen ideaalin vahvistuessa, olisi ollut halukkaampi jakamaan vanhemmuutta tasan myös parisuhteen päätyttyä.

Monet nuoret äidit kohdistivat muiden äitien tavoin äitiyteen suurempia odotuksia ja vaatimuksia vastuunkannosta kuin isyyteen. Äidit puolustelivat esikoistensa isien isyyden haasteita ja sallivat isien jopa kokonaan kieltäytyä isyydestä. Sen sijaan puheissa vähemmälle jäivät omat haasteet nuorina äiteinä. Tähän kytkeytynee vallitsevat ideaalit, jotka tiedostetaan, vaikka ne eivät käytännön arjessa toteudu. Samalla tulokseni vahvistavat vanhemmuustutkijoiden esittämiä ajatuksia kulttuuristen ihanteiden ja käytäntöjen hitaasta muuttumisesta (ks. esim. Berg 2008). Tämä kaikki vaikuttaa nuorten vanhempien asemaan, ja vanhemmuuden horjuessa nuori äiti voidaan helpommin leimata vastuuttomaksi vanhemmaksi kuin nuori isä.

Tutkimukseni tekee näkyväksi, kuinka nuorilla vanhemmilla yksin ikä ja siihen kytkeytyvä kypsyys tai vanhemmaksi tulon tausta eivät selitä äideille lankeavaa suurempaa vastuuta. Erilaiset kulttuuriset odotukset, sukupuolittuneet käytännöt ja vanhempien keskinäinen vuorovaikutus kuin myös elämäntilanteet vaikuttavat vanhemmuuden jakamiseen. Neljä sukupuolittunutta vastuunoota ja niiden syntyyn vaikuttavat tekijät todentavat näin laajemmin yhteiskunnassa vallitsevan sukupuolittuneen vastuunjaon ongelmallisuutta. Vanhemmuus näyttäytyy tulosteni perusteella sosiaalisena roolina, jolle äitiys luo perustan ja jonka isä halujensa mukaan omaksuu. Isyyttä ei nähdä samanlaisena vanhemmuuden muotona kuin äitiyttä, vaikka nuorten vanhempienkin puheissa vanhemmuutta ajateltiin voitavan jakaa yksilöllisesti. Vallinnan tekeminen osallistuvasta vanhemmuudesta näyttäytyy enemmän mahdolliselta isille kuin äideille (ks. myös Eerola 2018, 305–306).

9.2.3 Opiskelijavanhempien unohdettu kirjo

Tutkimustulosteni valossa nuoret vanhemmat olivat sisäistäneet yhteiskunnan koulutusvaatimukset. Nuoret vanhemmat eivät näyttäytyneet vastuuttomilta opintoja karttavilta nuorilta, vaan he tekivät koulutuksellisia ratkaisuja niin ihanteiden kuin käytännönkin ohjaamina. Ikäistensä tavoin nuorten vanhempien valintoihin vaikuttivat sekä kotoa saatu koulutusmalli että kokemus itsestä oppijana. Koulutusasenteet tuottivat erontekoa. Toiset halusivat suunnata korkeakouluihin, mutta monelle

nuorelle riitti ammatin hankkiminen toiselta asteelta ja sen myötä työllistyminen. Yhteiskunnan odotus toisen asteen suorittamisesta täyttyi suurimmalla osalla tutkimistani nuorista vanhemmista, ja enemmistö oli tyytyväisiä koulutustasoonsa. Korkeakoulututkintojen osalta nuorten vanhempien kohdalla ei saavuteta visio 2030 tavoitteita (ks. Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko 2021). Toisaalta nuorten vanhempien taustat ja asenteet koulutusta kohtaan jo ennen lasta todentavat, ettei korkeakoulututkintojen vähäisempää määrää selitä vanhemmaksi tulo nuorena. Tutkimukseni todentaa jo aiemmissa tutkimuksissa havaittua nuorena vanhemmaksi tulon koulutuksellisten seurausten kompleksista rakentumista (ks. esim. Ellis-Sloan 2019).

Tulosten perusteella suomalaisten nuorten vanhempien ikäisiään keskimääräistä matalampi koulutustaso ei näyttäydy samanlaisena ongelmana kuin mitä kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu (esim. Robson & Berthoud 2003; Wright ym. 21). Suomessa kouluttautuminen myöhemmin vasta vuosienkaan päästä ei ole ongelma, koska koulutusjärjestelmämme mahdollistaa elinikäisen oppimisen, peruskoulutus on maksutonta ja opiskelija on oikeutettu opintoetuuksiin. Huoli nuorena vanhemmaksi tulo negatiivisista vaikutuksista koulutukseen ei ole kuitenkaan perusteeton Suomessakaan. Yksilöiden omat toiveet kouluttautumisesta eivät aina täyttyneet, ja toisilla opinnot siirtyivät tai jopa estyivät vanhemmaksi tulo vuoksi. Enemmistön mielestä opintojen ja vanhemmuuden yhdistäminen oli haastavaa, eikä oppilaitoksissa aina ymmärretty nuorten vanhempien tilannetta. Samoin erilaiset odotukset ja tehdyt ratkaisut vastuunkannosta tekivät nuorista äideistä ja isistä epätasa-arvoisia opiskelijoina.

Perinteisten hoivaratkaisujen myötä jaksoittaiset poissaolot näyttäytyvät haasteelta nuorten äitien kouluttautumiselle. Osalla niitä oli jo ennen lasta, ja monet nuoret vanhemmat saavat lisää lapsia nuorena, jolloin äidin opiskeluaika voi jäädä lasten välissä lyhyeksi tai kokonaan pois. Tämän seurauksena äideillä kasvaa riski päätyä ilman koulutusta pitkittyneesti opiskelu- ja työelämän ulkopuolelle ja työttömäksi (ks. esim. Järvinen & Vanttaja 2013). Nuorena vanhemmaksi tulo yhdessä jo aieman työn ja koulutuksen ulkopuolella olon kanssa lisää riskiä entisestään. Tulokseni eivät kuitenkaan todenna stereotyyppistä kuvaa nuorista äideistä vuosia kotona olevina kouluttautumattomina kotiaiteinä.

Erilaisten roolien mukanaan tuomaa jännitteisyyttä lisää se, että monet nuorista vanhemmista kipuivat toimeentulon kanssa pohtiessaan opintojen, vanhemmuuden ja työssäkäynnin yhdistämistä. Vastuullisen vanhemmuuden edellytys on enemmistön kohdalla työssäkäynti, johon nuorilla vanhemmilla kytkeytyy koulutusvelvollisuus. Opintojen järjestelyissä tai yhteiskunnan etuuksissa ei aina kuitenkaan tutkittavien mielestä huomioitu riittävästi nuorten vanhempien tilannetta. Monille nuorille vanhemmalle ei esimerkiksi aikuiskoulutustuki kahdeksan vuoden työssäoloehtoineen ja työsuhdevaatimuksineen ole mahdollinen vaihtoehto (ks. laki aikuiskoulu-

tusetuoksista 1276/2000). Työssäkäynti opintojen ohessa ei näyttäytynyt samanlaiselta elintasoja parantavalta vapaaehtoiselta valinnalta kuin lapsettomilla ikätove-reilla, vaan se on monille nuorille äideille ja isille pakollista. Työssäkäynnin on kuitenkin todettu olevan opintoja hidastava tekijä erityisesti lapsiperheellisillä opiskeli-joilla (Koivuranta 2023, 8–10).

Tutkimukseni herättää pohtimaan, millainen mielikuva yhteiskunnassa vallitsee opiskelijavanhemmasta tai lapsiperheellisestä opiskelijasta. Aiempien tutkimusten mukaan opiskelijavanhemmuus on keskittynyt korkeakouluihin, ja erityisesti am-mattikorkeakouluissa opiskelevilla on huollettavia lapsia. Monilla on suoritettuna jo vähintään yksi tutkinto ja opiskelijavanhemmat ovat monesti nuoria opiskelijoita pa-remmassa asemassa olevia aikuisopiskelijoita. (Mm. Saari ym. 2020, 22; Niemelä 2014.) Oma tutkimukseni kertoo kuitenkin hyvin erilaisista opiskelijavanhemmista. He ovat nuoria, ensimmäistä tutkintoaan suorittavia, joilla ei ole säästöjä opintoja varten. Samoin heidän kumppaninsa voi olla yhtä lailla nuori opiskelijavanhempi. Heistä monet myös suorittavat toisen asteen ammatillisia tutkintoja.

Vastuullisuuden vaatimus ei tutkimukseni perusteella tulisi kohdistua yksin nuo-riin vanhempiin. Suomalainen koulutusjärjestelmä ja koulutuspoliittiset päätökset voivat edesauttaa nuoria vanhempia vanhemmuuden, opintojen ja työn yhdistämi-ssä. Ne voivat kuitenkin myös lisätä nuoruuden ja vanhemmuuden erilaisten odo-tusten aiheuttamaa ristiriitaa nuorten vanhempien elämässä. Opiskelijavanhempien asema näyttäytyykin heikommalta kuin työssäkäyvän vanhemman muun muassa hoitovapaan ja tilapäisen hoitovapaan osalta. Mahdollistamalla yhä useammalle van-hemmuuden, opintojen ja työssäkäynnin haasteettomampi yhdistäminen, voitaisiin samalla luoda edellytyksiä toivotulle syntyvyyden kasvulle (ks. esim. Heikkilä 2019).

Tilastoista nähdään, että nuorena lapsen saaneita on ollut kautta historian. Osuuksien laskusta huolimatta alle 20-vuotiaiden vanhemmaksi tulo ei näytä tulos-teni valossa katoavalta ilmiöltä. Osa nuorista elää nopeutettua elämäntilannetta saaden lapsia keskimääräistä nuorempina. Aina myös löytyy niitä nuoria, jotka haluavat ja ovat valmiita kantamaan vastuun lapsesta raskauden yllättäessä. Tämän vuoksi kou-lutusjärjestelmää ja vanhemmuuden jakamisen käytäntöjä kehitettäessä sekä laajem-min julkisessa keskustelussa on tärkeä huomioida nuorena vanhemmaksi tulevat. Yhteiskunnassa tulee keskustella ja pohtia sitä, miten elämäntilannensa eri tavoin rakentavien ja eri lailla valitsevien mahdollisuudet toimia yhteiskunnassa tulevat tur-vatuiksi. Täten voidaan hälventää nuoren vanhemmuuden jännitteisyyttä ja parantaa nuorten vanhempien asemaa yhteiskunnassa. Nuorten vanhempien elämässä van-hemmuus ja nuoruus eivät ole joko–tai vaan sekä–että.

9.3 Monimenetelmällisen tutkimuksen anti ja rajoitteet

Tutkimustiedon kannalta monimenetelmällinen tutkimukseni tarjoaa uutta tietoa nuorista vanhemmista, mutta sen anti ulottuu laajemmalti tutkimuskentille. Tutkimukseeni sisältyy rajoitteita, jotka asettavat reunaehdoja tutkimuksen tuottamalle tiedolle ja sen hyödynnettävyydelle sekä luovat pohjan uusille tulevaisuuden tutkimusasetelmille.

Tutkimukseeni laajentaa kasvatustieteellisen perhetutkimuksen ja suomalaisen vanhemmuustutkimuksen näkökulmia. Monesti tutkimuksissa on keskitytty vain äiteihin tai isiin ja vähemmälle ovat jääneet tutkimukset, jotka mahdollistaisivat sukupuolittaisen tarkastelun. Kuten tutkimukseni osoitti, nuoria vanhempia yhdistivät monet tekijät. Toisinaan merkityksellisempää oli tarkastella muita tekijöitä ja ominaisuuksia kuin sukupuolta, minkä erityisesti haastattelut toivat esiin. Vastaajien välillä oli kuitenkin löydettävissä sukupuolittuneita eroavaisuuksia. Haastattelut myös tarjosivat samankaltaiseen tilanteeseen eri osapuolten vastakkaisia näkemyksiä ja kokemuksia. Tulokset tekivät näkyväksi vallitsevia kulttuurisia käsityksiä äitiyden ensisijaisuudesta erityisesti pienen lapsen vanhempana tai jaettaessa vanhemmuutta keskinäisen parisuhteen puuttuessa. Tutkimus ei näin rakenna todellisuutta vain nuoresta vanhemmuudesta, vaan täydentää vallitsevia käsityksiä ihanteellisesta äitiydestä ja isyydestä.

Nuorten vanhemmuuden tutkimuksen ollessa Suomessa, kuten muuallakin maailmalla, hyvin äitivoittoista, on tutkimukseni anti erityisesti nuorten isien osalta merkityksellinen. Tutkimukseni tuo näkyväksi etenkin määrällisillä aineistoilla keitä nuoret isät ylipäänsä ovat ja millainen on heidän yhteiskunnallinen asemansa. Haastattelut taas tuovat esiin näiden nuorten isien omia näkemyksiä nuoresta vanhemmuudesta. Monissa kansainvälisissä tutkimuksissa nuorilla isillä on ollut heikompi sosiaalinen tausta (disadvantaged backgrounds) (ks. Bamishigbin ym. 2019). Omassa tutkimuksessa nuoret isät kuvailivat itseään tavallisiksi nuoriksi eikä perhetaustan osalta ollut nähtävissä enemmistöllä heikompaan asemaa esimerkiksi toimeentulon osalta. Tutkimus tarjoaa näin uudenlaista perspektiiviä myös kansainväliseen tutkimukseen. Samoin valtakunnallisen otannan myötä tutkimusasetelmani on erityinen kansainvälisessä valossa.

Nuorisotutkimuksellisesti erityisesti nuorten koulutusvalinnat ja niiden taustalla olevien tekijöiden analyysi tuovat näkyväksi tyypillisestä elämäntilasta poikkeavien nuorten ratkaisuja ja asemaa. Tutkimus paljastaa yhteiskunnassa kouluttautumiseen liitettyjä merkityksiä ja tuo esiin kouluttautumattomuuden yhteyttä nuorten työllistymisvaikeuksiin. Tutkimuksestani jäi pois laajempi työelämän tarkastelu, eikä tutkimuksessa analysoida syvällisemmin nuorten työllistymishaasteita tai työn ja vanhemmuuden yhdistämistä (ks. Alexander ym. 2010). Tutkimus kuitenkin

tarjoaa uudenlaista näkökulmaa opiskelijavanhemmukseen, joka on painottunut aiemmin pitkälti korkeakouluopiskelijoihin (mm. Reinikainen 2018; Saari ym. 2020).

Tutkimukseni kohdejoukko oli hyvin rajattu. Keskittyminen vain suomenkielisiin, mannersuomalaisiin nuoriin vanhempiin jätti tutkimuksen ulkopuolelle ruotsinkieliset sekä maahanmuuttajataustaiset äidit ja isät. Pois jääneiden määrä ei tilastojen valossa ole kuitenkaan suuri. Väkiluvultaan pienellä Ahvenanmaalla on ollut vuosittain vain muutamia nuoria vanhempia (SVT: Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset, vastasyntyneet 2010–2013, 2015, 2019), ja ruotsinkielisten tyttöjen on todettu saavan harvemmin lapsia nuorena kuin suomenkielisten (SVT: Synnytystilastot 2000–2020, StatFin-tilasto; ks. myös Vikat ym. 2002, 622). Vieraskielisten nuorten äitien osuus on ollut verrattain yhtä suuri kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvien 2000-luvun alusta 2020-luvun alkuun. Näin vuosittain keskimäärin vain vajaalla sadalla elävänä syntyneellä on ollut nuori äiti, jonka äidinkieli on muu kuin joku kolmesta kotimaisesta kielestä. (SVT: Synnytystilastot 2000–2020, StatFin-tilasto; ks. myös Malin & Gissler 2009.)

Muuta kuin suomea äidinkielenään puhuvien mukaan ottaminen tutkimukseen olisi rikastanut aineistoa, mutta käytettävissä olleilla resursseilla saatiin nyt jo monilla tavoin heterogeeninen tutkimusjoukko. Näin esimerkiksi koulutuskysymyksissä ja vanhemmaksi tulon merkityksellisistä tekijöistä kertoivat erilaisista taustoista tulleet ja erilaisia valintoja tehneet nuoret äidit ja isät. Tätä heterogeenisuutta tuki myös erilaisten aineistojen käyttö, sillä kysely mahdollisti pelkkiä haastatteluja suuremman tutkittavien joukon (ks. esim. Heikkilä 2014). Tutkimuksestani jää kuitenkin puuttumaan laajempi luokkaan ja kieleen liittyvä tarkastelu. Tämä olisi tärkeää, sillä esimerkiksi koulutusvalintojen ei ole todettu olevan samanlaisia eikä edes yhtä lailla mahdollisia maahanmuuttajataustaisille nuorille kuin kantasuomalaisille (mm. Kalahti ym. 2017; Mäkelä 2019). Samoin etnisen taustan on todettu heijastuvan nuorten äitien kokemuksiin (ks. Peltola 2018b).

Tutkimuksestani jäivät uupumaan kokonaan ei-juridiset isät, jolloin ”isättömyyden” ja Jouko Huttusen (2001, 154–158) mainitseman siittäjä-isän merkityksestä kertoivat vain äidit. Myös ne isät, joilla ei ollut lapsensa huoltajuutta, ottivat osaa tutkimukseeni toisia isiä harvemmin. Tutkimukseeni liittyy näin samankaltaista haasteellisuutta kuin monet toiset nuoria isiä tutkineet ovat havainneet (ks. esim. Graham 2013). Tutkimuksesta jäivät uupumaan myös ne äidit, joilla ei ole lapsensa huoltajuutta. Tutkimukseni tulokset kertovat näin enemmän niiden vanhempien vanhemmuudesta, jotka vähintäänkin jollain tavalla jakavat ja ovat jakaneet vanhemmuutta lapsensa toisen vanhemman kanssa. Otanta-aineiston käyttö tutkimusaineistona olisi vähentänyt hieman puutteita huoltajien osalta. Rekisteriaineistojen laajempi hyödyntäminen olisi mahdollistanut paremmin nyt katveeseen jääneiden ryhmien tutkimuksen.

Tutkimuksessani esikoislapsi oli keskiössä, jolloin erityisesti näkökulma vanhemmaksi tuloon ja vanhemmuuden jakamiseen kaventui. Muiden lapsien huomiointi olisi voinut kertoa erilaisesta vanhemmuudesta etenkin heillä, joilla suhde esikoiseen ja hänen toiseen vanhempaansa oli etäisempi. Osa tutkittavista oli saanut useampia lapsia alle 20-vuotiaana, jolloin tarkastelun ulottaminen esikoisesta muihinkin lapsiin olisi antanut ilmiöstä kattavamman kuvauksen.

Ajallisuuteen liittyvänä tutkimukseni rajoitteena voidaan pitää sitä, että monet tutkittavista kertoivat ja ottivat kantaa vuosia sitten tapahtuneisiin asioista. Toisilla taas näistä hetkistä oli kulunut vain muutamia vuosia. Heillä näkemykset ja kokemukset paikantuivat enemmän nykyisyyteen ja siihen, mikä toisilla oli kaukana menneisyydessä. Jotkut haastateltavista toivat haastattelutilanteessa esiin sen, että paikoin oli vaikea muistaa, mitä itse oli tuolloin tuntenut. Toisaalta ajatellaan, että ihminen muistaa itselleen merkitykselliset asiat tarkemmin (Thompson 2000, 91). Näin esimerkiksi raskausuutisen kuuleminen voidaan ajatella muistettavan hyvin. Kokemuksista olisi voitu kertoa kuitenkin tuoreeltaan eri tavoin eikä eletty aika värittäisi muistoja (ks. Fingerroos & Haanpää 2006, 33, 35). Erityisesti eron kokeneilla nuorilla vanhemmilla näkemykset ja kokemukset olisivat voineet olla erilaiset, mikäli asioita olisi tarkasteltu ennen parisuhteen päättymistä.

Eri-ikäisten haastateltavien eduksi voidaan ajatella se, että ilman pidempää ajallista tarkastelujaksoa olisi ollut mahdotonta tarkastella pidemmän aikavälin muutoksia esimerkiksi opintojen suhteen. Samoin vanhemmuuden jakamiseen liittyvä kerronta olisi jäänyt suppeammaksi, mikäli olisin keskittynyt vain pienten lasten vanhempiin. Haastateltavien eri-ikäisyys ja elämässä olleet erilaiset mahdollisuudet tehdä asioita nuorena vanhempana tarjosivat näin laajemman näkökulman vanhemmuuden jakamiseen ja kouluttautumiseen kuin mitä keskittyminen vain tietyn ikäisiin vanhempiin olisi tarjonnut.

Tutkimukseni aineistot olivat kohderyhmä huomioiden paljon mahdollistavia ja tarjosivat erilaisten äitien ja isien näkemyksien tarkastelun ja äänen esiin nostamisen. Laajan haastatteluaineistoni analyysitapana temaattinen analyysi asetti kuitenkin tutkimukselle oman rajauksensa, jolloin yksilölliset ajatukset, kokemukset ja kuvaukset muokkautuivat yleisemmiksi. Olen pyrkinyt tuomaan esiin myös poikkeuksia ja huomioimaan haastateltavia valitessa kyselyn paljastamaa tyypillisyyttä ja epätyypillisyyttä (ks. Eskola & Suoranta 2014).

Monimenetelmälliseen tutkimusotteeseeni kuului aineistojen yhdistäminen, mikä toi omat haasteensa tutkimukselle. Tutkimusasetelma oli alkujaan varsin laaja, mikä heijastui kyselyssä ja haastatteluissa olleiden teemojen määrään. Rajaamalla käsiteltyjä teemoja olisi kyselystä ja haastatteluista voinut tulla jäsennellympiä. Etenkin lyhyempi kyselylomake olisi voinut lisätä tutkimuksen osallistumishalukkuutta. Jos vastaajamäärä olisi ollut suurempi, olisi kyselyn tulokset olleet yleistettävämmät koko kohderyhmään. Kysely olisi voinut olla myös selkeämmin irrallinen

haastatteluista, jolloin aineistonkeruu ei olisi venynyt ajallisesti niin pitkäksi. Tämä olisi mahdollisesti auttanut tavoittamaan kyselyn yhteydessä haastateltavaksi suostuneita paremmin ja monipuolistanut aineistoa erityisesti isien osalta. Kuitenkin ajallinen ulottuvuus tarjosi poikkileikkaustutkimukseeni uudenlaista näkökulmaa ja toi esiin hieman yli vuoden aikana tapahtuneita muutoksia nuorten vanhempien elämässä.

Monimenetelmällisyys oli tutkimuksessani monilla tavoin haasteistaan huolimatta vahvuus. Se, että kyselyssä ja haastatteluissa käsiteltiin samoja teemoja, mahdollisti paremmin aineistojen analyysien vuoropuhelun. Tämän myötä erilaiset aineistot täydensivät toisiaan tuottaen ilmiöstä kattavamman kuvauksen kuin mihin määrälliset tai laadulliset aineistot olisivat yksinään kyenneet (ks. esim. Creswell & Plano Clark 2017, 5; Johnson ym. 2007, 124). Esimerkiksi nuoren vanhemmuuden kulttuurisen mallin ja ylisukupolvisuuden tarkastelussa kumpikin aineisto yksinään olisi tarjonnut vajavaisemman kuvauksen ilmiöstä. Nyt tutkimuksessa tuli esiin se, että vaikka kyselyn perusteella kulttuurinen malli oli selvästi olemassa, ei se haastatteluiden perustella näyttäytynyt niin merkitykselliseltä kuin raskauden yllätyksellisyys tai oikeanlainen ja toivottu elämäntilanne. Kyselyn, haastattelujen ja tilastojen yhdistäminen tarjosi myös tarkemman kuvan nuorten äitien yksinhuoltajuuden yleisyydestä ja vaikutuksista.

Tutkimuksen tekoon sisältyy ihmistieteisessä ja erityisesti laadullisessa tutkimuksessa vahvasti refleksiivisyys, jolla viitataan erityisesti pohdintaan siitä, miten tutkija on vaikuttanut tutkimukseen sen kaikissa vaiheissa (Högbacka & Aaltonen 2015, 9). Pohdin tekemiäni tutkimuksellisia ratkaisuja osin jo aineistojen ja tutkimuseettisten kysymysten yhteydessä. Kuitenkin yksi merkityksellinen tekijä, joka on vaikuttanut laajemmin tutkimukseeni eikä vain haastatteluanalyysiin, on ollut oma äitiytteni. Äitiyden myötä olen seurannut uudenaikaisin silmin vanhemmuuteen ja perheeseen liittyvää yhteiskunnallista keskustelua. Työni erityisesti opiskelijoiden ja koulutuksen tutkijana on puolestaan saanut kiinnostumaan enemmän koulutuksellisista kysymyksistä. Näiden roolien ja niiden tarjoamien kokemusten ja tiedon myötä olen pohtinut oman tutkimukseni antia laajemmin yhteiskunnassa.

9.4 Jatkotutkimusaiheita ja käytännön johtopäätöksiä

Tutkimukseni tavoitteena oli tarkastella suomalaisten nuorten vanhempien asemaa ja nuorta vanhemmuutta vuosituhaten vaihteen Suomessa. Keskityin aseman rakentumiseen vanhemmaksi tulon, vanhemmuuden jakamisen ja kouluttautumisen myötä. Monet tärkeät teemat jäivät kuitenkin tutkimuksen ulkopuolelle. Nuoruuden ja vanhemmuuden yhteensovittamisen haasteellisuuden myötä olisi tärkeä tutkia nuorena vanhemmaksi tulleiden ajatuksia ystävyysuhteista ja ystävien tarjoamasta

tuesta vanhemmuuteen. Samoin kiinnostavaa olisi nuorena vanhemmaksi tulleiden näkemykset aikuistumisesta ja nuoren ihmisen arjesta vanhempana. Nuorten vanhempien saama apu ja tuki vanhemmuuteensa, kuten myös laajemmin yhteiskunnan rooli nuoren vanhemmuuden mahdollistajana, olisi merkityksellinen tutkimuskohde. Tutkimukset nuorten käsityksistä hyvästä vanhemmuudesta ja arkisen hoivavastuun jakamisen käytänteistä mahdollistaisivat nuorten vanhempien ratkaisujen syvällisempää ymmärtämistä. Tärkeää olisi erityisesti huomioida nuoret isät tulevilla tutkimuksissa. Nuorten isien osuus on äitejä pienempi, mutta kuten tulokseni osoittivat, näyttäytyi nuorena vanhemmaksi tulo ja sen vaikutukset osin erilaisina nuorille isille kuin äideille.

Poikkileikkausaineistojen lisäksi olisi tärkeää tehdä pitkittäistutkimusta. Laajemman seurantatutkimuksen avulla saataisiin tietoa vanhemmuuden erilaisista vaiheista – vanhemmaksi tulosta ja vauva-ajasta pikkulapsiaikaan ja koululaisen vanhemmaksi – ja vanhemmuuden muuttumisesta ajan saatossa. Pitkittäistutkimus pysyisi myös muistitietoa paremmin tuomaan esiin eri vaiheisiin kytkeytyvät tunteet ja ajatukset autenttisimpina, siinä hetkessä enemmän todellisia. Pitkittäistutkimuksella olisi mahdollista myös tarkemmin tutkia kouluttautumista ja koulutuserojen taantumista.

Tutkimuksessani korostui biologinen vanhemmuus, ja nykypäivänä vanhemmuuden moninaistuuessa tarvittaisiin tietoa myös muiden kuin lapsen biologisten vanhempien vanhemmuudesta. Kuten tulokseni osoittivat, oli monilla nuorilla vanhemmilla uusi kumppani ja osa nuorista vanhemmista eli uusperheissä, johon kuului kumppanin aiempia lapsia. Tutkimalla sosiaalista ja psykologista vanhemmuutta sekä vanhemmuuden jakamista nuorten vanhempien perheissä saisimme laajempaa näkökulmaa myös uusperheitä koskevaan tutkimukseen.

Jo tehdyissä kotimaisissa tutkimuksissa on keskitytty pääasiallisesti nuoren omaan vanhemmuuteen, mutta kulttuurisen mallin ja nuoren vanhemmuuden ylisukupolvisuuden vuoksi tärkeää olisi tarkastella sitä, mitä nuoren vanhemmuus näyttää lapsen tai oman vanhemman näkökulmasta. Täten ylisukupolvisuuden tutkimus ei jäisi vain kansainvälisen tutkimustiedon varaan (ks. esim. Margherita ym. 2017).

Monien muiden vanhemmuutta koskevien tutkimusten tavoin tutkimuksessani äitien osallisuusaktiivisuus oli suurempi kuin isillä, jolloin vaarana on, että kuva vanhemmuudesta rakentuu etupäässä äitiyden kautta. Isyyden korostaminen ja isien mukaan saaminen tutkimuksiin olisi näin ensiarvoisen tärkeää. Erityisesti tutkittua tietoa tarvittaisiin lapsensa elämästä syrjään jäävistä isistä. Tällöin isätutkimus kuvaisi isyyttä laajemmin eikä vain ydinperheessä elävien tai muutoin aktiivisesti lapsensa elämässä läsnä olevien isien vanhemmuutena. Kuten tulokseni paljastivat, yhteyden heikkenemiseen kytkeytyy monia tekijöitä ja suhteen etääntyminen voi olla

hyvin merkityksellistä myös isälle itselleen. Täten tärkeää olisi laajemmin tutkia sitä, millaista isyys on, kun yhteyttä lapseen ei synny, se katkeaa tai se katkaistaan.

Suomessa aiempaa useampi lapsi joutuu kohtaamaan vanhempiensa parisuhteen päättymisen, jolloin huoltajuusriidat ja vanhempien keskinäisen suhteen riitaisuus voivat johtaa isyyden ohentumiseen. Jo nyt omien tulosteni pohjalta oli nähtävissä, että tutkimustiedon ja elokuussa 2022 voimaan tuleen perhevapaa-uudistuksen lisäksi **tarvitaan käytännön toimia jaetun vanhemmuuden vahvistamiseksi**. Erityisesti tukea tarvittaisiin niille isille, jotka haluaisivat olla enemmän osana lapsensa elämää, mutta ovat siihen erinäisistä syistä johtuen kyvyttömiä. Nuorilla isillä nuori ikä ja nuoren elämäntilanne tuovat omat erityiset haasteensa, joten Loisto settlementin toteuttaman Silmu-toiminnan kaltaista myös nuoret isät huomioivaa vanhemmuutta tukevaa toimintaa tarvittaisiin laajemmin (ks. Silmu-toiminta 2023) Nuorten isien vähäisestä määrästä johtuen toiminta voisi olla osin virtuaalisesti toteutettua. Ongelmalliseksi ajateltu vastuun epätasainen jakaminen ei johdu kuitenkaan vain iästä, vaan vanhemmuuden vastuun tasainen jakaminen edellyttää muutoksia käytänteiden lisäksi asenteissa.

Tulokseni osoittivat, että opiskelijavanhemmat ja heidän heterogeenisyytensä tulisi huomioida oppilaitosten arjen käytännöissä ja päätöksenteossa aiempaa paremmin. Opiskelijavanhemmilla lapsen olemassaolo tuo lisähaasteen opintojen ja työn yhdistämiseen. Työssäkäynnin mahdollistavilla opiskelukäytänteillä voitaisiin edistää niin nuorten kuin myös vanhempienkin vanhempien kouluttautumista. Samalla joustavilla opintojärjestelyillä erityisesti nuorimmat äidit saisivat paremman mahdollisuuden olla sekä vanhempia että opiskelijoita, mikä nuorille isille näyttäytyy äitejä mahdollisempana. Viime vuosina ammattikorkeakoulujen lisääntynyt monimuoto- ja verkko-opiskelu samoin kuin ammatillisen koulutuksen reformin muutokset ikäraajattomammasta opiskelusta ovat tulosteni perusteella nuorten vanhempien kouluttautumista edistäviä toimia. Perinteisen, formaalin oppilaitoksessa tapahtuva koulutuksen lisäksi tarvitaan myös muunlaisia koulutusmahdollisuuksia, jotta nuori voisi löytää itselle soveltuvan tavan opiskella.

Joustavien käytäntöjen lisäksi tarvittaisiin henkilökohtaista ohjausta ja tukea erityisesti nuorimmille äideille. Heistä monille voi olla haaste palata opiskelemaan poissaolon tai kodin, työn ja opintojen vuorottelujaksojen jälkeen. Henkilökohtaisella ohjauksella voitaisiin ylläpitää ja saada säilymään kontakti oppilaitokseen, mikä tukisi nuorten äitien opintoihin kiinnittymistä. Koulutuksen keskeyttämisen kasautuminen on ongelmallista niin yksilön itsensä kuin myös yhteiskunnan kannalta (ks. esim. Haapakorva ym. 2018). Toisilla nuorilla äideistä suhde koulutukseen on ollut jo alkujaan huono, ja lapsen elatuksen varmistamiseksi työ näyttäytyy helposti opintoja houkuttelevammalta vaihtoehdolta. Perinteisten tutkimushankkeiden lisäksi tarvittaisiinkin käytännön kehittämishankkeita, joiden avulla voitaisiin edistää nuorten vanhempien kouluttautumista.

Opiskelijavanhempien asema tulee myös jatkossa turvata huomioimalla erityisyys etuuksissa. Tulosteni valossa opintotuen huoltajakorotus näyttäytyy tarpeelliselta pyrittäessä tasaamaan opiskelijoiden elämäntilanteiden synnyttämää mahdollisuuksien erilaisuutta. Huoltajakorotuksen sitomattomuus lapsen asuinpaikkaan näyttäytyy tärkeänä opiskelevien äitien ja isien tasa-arvoisuutta lisäävänä tekijänä. Yksin asuvia isiä ei tilastoida perheväestöön, eivätkä he ole muutoin oikeutettuja samanlaisiin etuuksiin kuin lapsen kanssa virallisesti asuva äiti. Yhteiskunnan tukijärjestelmän ehdot vaikuttavatkin osaltaan nuorten äitien ja isien erilaiseen asemaan opiskelijoina.

Yhdessä tutkimusaineistoni osoittivat sen, kuinka moninaista suomalainen nuori vanhemmuus on ja kuinka niin vanhemmuuden lähtökohtien, vanhemmuuden jakamisen kuin koulutuksen ja vanhemmuuden yhdistämisen osalta löytyy monenkirjava joukko nuoria vanhempia. Tulosteni perusteella nuorten vanhempien ja heidän vanhemmuutensa **heterogeenisuutta ei tulisikaan unohtaa** puhuttaessa nuorista vanhemmista, heidän asemastaan ja suomalaisesta nuoresta vanhemmuudesta.

LYHENTEET

HUS	Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri
KA	Keskiarvo
Kela	Kansaneläkelaitos
KH	Keskihajonta
OKM	Opetus- ja kulttuuriministeriö
SVT	Suomen virallinen tilasto
TENK	Tutkimuseettinen neuvottelukunta
THL	Terveyden ja hyvinvoinninlaitos
WHO	World Health Organization, Maailman terveysjärjestö
X ²	Khin neliö

LÄHTEET

Kirjallisuus ja verkkolähteet

- Aalto, I. 2010. Katsaus isyyden historiaan sääty-yhteiskunnasta nykyaikaan. Teoksessa J. Mykkänen & I. Aalto. Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa. Nuorisotutkimusverkosto. Verkkojulkaisusarja 34. Luettu 16.1.2022. <<https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/1isyydenihanteet.pdf>>, 15–38.
- Aalto, I. 2012. Isyyden aika. *Historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskusteluissa*. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Aalto, I. 2014. Sotasukupolven miesten moninaiset isyydet. Teoksessa P. Eerola & J. Mykkänen (toim.) *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus, 159–177.
- Aalto, I. & Mykkänen, J. 2010. Saatteeksi. Teoksessa J. Mykkänen & I. Aalto. Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa. Nuorisotutkimusverkosto. Verkkojulkaisusarja 34. Luettu 16.1.2022. <<https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/1isyydenihanteet.pdf>>, 9–14.
- Aaltonen, S. 2008. Itseluottamusta, varovaisuutta ja vaaraa. Yhteiskuntaluokka ja tyttöjen tulkinnat sukupuolisesta häirinnästä. Teoksessa T. Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 36–57.
- Aapola, S. 1999. *Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 763. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 9/99. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Aapola, S. 2002. Exploring Dimensions of Age in Young People’s Lives: A Discourse Analytical Approach. *Time Society*, 11(2/3), 295–314, DOI: 10.1177/0961463X02011002007
- Aapola, S. 2005. Aikuistumisen oikopolkuja? Koulutusreitit ja aikuistumisen ulottuvuudet nuorten elämässä. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 254–283.
- Aapola, S. & Ketokivi, K. (toim.) 2005a. *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Aapola, S. & Ketokivi, K. 2005b. Johdanto: Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 7–32.
- Aapola-Kari, S. & Tolonen, T. 2019. Nuoret toisen asteen koulutusvalintoja tekemässä. Teoksessa J. Lahtinen (toim.) ”Mikä ois mun juttu” – nuorten koulutusvalinnat sosialisatiomaisemien kehyksissä. Purkutalkoot-hankkeen loppuraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:68. Luettu 16.1.2022. <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161925>>, 69–87.
- Aarnio, K. & Rotkirch, A. 2022. Parental Relationships and Family Functioning of Finnish Children Living with LGBTQ+ Parents. *Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 30(4), 249–263, DOI: 10.1080/08038740.2022.2076737
- Abrams, L. 2010. *Oral History Theory*. London: Routledge.

- Adamczyk, A. 2008. The Effects of Religious Contextual Norms, Structural constraints, and Personal Religiosity on Abortion Decisions. *Social Science Research*, 37(2), 657–672, DOI: 10.1016/j.ssresearch.2007.09.003
- Akavan opiskelijoiden harjoittelubarometri 2019. Akava Works 4/2019. Luettu 16.10.2022. <<https://www.otus.fi/wp/wp-content/uploads/2019/11/Akava-Works-Akavan-opiskelijoiden-harjoittelubarometri-2019.pdf>>.
- Alakärppä, O., Sevón, E., & Rönkä, A. 2020. Perheen perustamisen odotukset nuorten lapsettomien naisten elämänculussa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 85(1), 5–16, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202002115173>>.
- Alakärppä, O. 2022. Nuorten naisten työn ja perheen yhteensovittamisen odotukset ja koetut toimintamahdollisuudet muotoutuvassa aikuisuudessa. JYU Dissertation 568. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, <<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/83780>>.
- Alatalo, M. & Ellonen, N. 2023. Tilastot tutkimuksessa. Teoksessa Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Luettu 24.5.2023. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>.
- Alback, K., Asplund, R., Barth, E., Lindahl, L., von Simson, K., & Vanhala, P. 2015. Youth unemployment and inactivity: A comparison of school-to-work transitions and labour market outcomes in four Nordic countries. TemaNord2015: 548. Copenhagen: Nordic Council of Ministers. Luettu 23.1.2017. <<http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:852123/FULLTEXT01.pdf>>.
- Alexander, C., Duncan, S. & Edwards, R. 2010. “Just a mum or dad”: experiencing teenage parenting and work-life balances. Teoksessa S. Duncan, R. Edwards & C. Alexander (toim.) *Teenage Parenthood: What’s the Problem?* London: Tufnell, 135–156.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1994. *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. Helsinki: WSOY.
- Al-Sahab, B., Heifetz, M., Tamim, H., Bohr, Y. & Connolly, J. 2012. Prevalence and Characteristics of Teen Motherhood in Canada. *Maternal and Child Health Journal*, 16(1), 228–234, DOI: 10.1007/s10995-011-0750-8
- Anttonen, A. 2003. Lasten hoidon kaksi maailmaa. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 159–185.
- Armila, P., Halonen, T. & Käyhkö, M. (toim.) 2017. Reunamerkinöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämäncraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 176. Luettu 16.1.2022. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/reunamerkinöja_hylkysyrjasta.pdf>.
- Araújo Pedrosa, A., Pires, R., Carvalho, P., Canavarro, M. C. & Dattilio, F. 2011. Ecological Contexts in Adolescent Pregnancy: The Role of Individual, Sociodemographic, Familial and Relational Variables in Understanding Risk of Occurrence and Adjustment Patterns. *Contemporary Family Therapy*, 33(2), 107–127, DOI: 10.1007/s10591-011-9148-4
- Aro, M. 2014. *Koulutusinflaatio. Koulutusekspansio ja koulutuksen arvo Suomessa 1970-2008*. Annales Universitatis Turkuensis C 376. Turku: Turun yliopisto.
- Autonen-Vaaranieni, L. & Forsberg, H. 2015. Vuoroasuminen lapsuuden paikkakokemuksina kolmen tyyppitarinan valossa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 80(5), 447–456, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201602166042>>.
- Autonen-Vaaranieni, L. 2018. Vanhempien riidat vuoroasuvien lasten näkökulmasta. Teoksessa H. Forsberg & A. Ritala-Koskinen (toim.) *Monen kodin lapset: Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö*. Helsinki, 52–76.
- Autto, J. 2007. Äitiyden muuttuva asema hyvinvointivaltion kansalaisuuden määrittelyissä. *Sosiologia*, 44(3), 204–217.
- Bajos N, Guillaume A & Kontula, O. 2003. *Reproductive Health Behaviour of Young Europeans*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Bamishigbin, O. N., Dunkel Schetter, C. & Stanton, A. L., 2019. The Antecedents and Consequences of Adolescent Fatherhood: A Systematic Review. *Social Science & Medicine*, 232, 106–119, DOI: 10.1016/j.socscimed.2019.04.031

- Barrett, D., Katsiyannis, A., Zhang, D. & Kingree, J. 2015. Predictors of Teen Childbearing among Delinquent and Non-delinquent Females. *Journal of Child and Family Studies*, 24(4), 970–978, DOI: 10.1007/s10826-014-9907-6
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. 1995. *The Normal chaos of love*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. 2002. *Individualization. Institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: Sage.
- Beggs Weber, J. 2012. Becoming Teen Fathers. Stories of Teen Pregnancy, Responsibility, and Masculinity. *Gender & Society*, 26(6), 900–921, DOI: 10.1177/0891243212459074
- Beggs Weber, J. 2018. 'It Changed My Life': Rethinking the Consequences of Teenage Fatherhood. Teoksessa A. Kamp & M. McSharry (toim.) *Re/assembling the pregnancy and parenting teenager. Narratives from the field(s)*. Luettu 16.1.2022. <<https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/30015/650079.pdf?sequence=1#page=121>>, 105–126.
- Beggs Weber, J. 2020. Being There (Or Not): Teen Dads, Gendered Age, and Negoating the Absent-father Discourse. *Men and Masculinities*, 23(1), 42–64, DOI: 10.1177/1097184X17747082
- Berg, K. 2008. *Äitiys kulttuurisina odotuksina*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008. Helsinki: Väestöliitto.
- Berg, K. 2009. Kulttuuriset odotukset äitiyden rakentajina. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 17(2), 170–175. Luettu 16.1.2022. <<https://journal.fi/janus/article/view/50515>>.
- Berg, K. 2018. Suomalaiset haluavat nykyään vähemmän lapsia kuin ennen. Tietovuoto / Toukokuu 2018. Artikkelit. Väestöliitto. Luettu 16.1.2022. <<https://www.vaestoliitto.fi/artikkelit/suomalaiset-haluavat-nykyaan-vahemman-lapsia-kuin-ennen/>>.
- Bernelius, V. & Huilla, H. 2021. Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:7. Helsinki: Valtioneuvosto. Luettu 16.1.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162857/VN_2021_7.pdf>.
- Bradbury, B. 2006. Disadvantage among Australian Young Mothers. *Australian Journal of Labour Economics*, 9(2), 147–171, < <https://EconPapers.repec.org/RePEc:ozl:journl:v:9:y:2006:i:2:p:149-171>>.
- Braun, V. & Clarke, V. 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101, DOI: 10.1191/1478088706qp063oa
- Braun, V., & Clarke, V. 2019. Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise, and Health*, 11(4), 589–597, DOI: 10.1080/2159676X.2019.1628806
- Braun, V., Clarke, V., Hayfield, N. & Terry, G. 2019. Thematic analysis. In P. Liamputtong (ed.) *Handbook of Research Methods in Health Social Sciences*. Springer: Singapore, 843–860.
- Broberg, M. 2010. *Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 52/2010. Helsinki: Väestöliitto.
- Broberg, M. & Hakovirta, M. 2005. Lapsen ja etävanhemman tapaaminen yksinhuoltaja- ja uusperheissä – lähivanhemman näkökulma. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 13(2), 137–153.
- Brunila, K. & Isopahkala-Bouret, U. 2014. Marginaali säätelevänä ja tuottavana voimana. Teoksessa K. Brunila & U. Isopahkala-Bouret (toim.) *Marginaalin voima! : Aikuiskasvatuksen 51. vuosikirja*. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura, 23–37.
- Bunting, L. & McAuley, C. 2004. Research Review: Teenage Pregnancy and Parenthood: The Role of Fathers. *Child and Family Social Work*, 9(3), 295–303, DOI: 10.1111/j.1365-2206.2004.00335.x
- Böök, M. L. 2001. *Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 182. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Böök, M. L. & Mykkänen, J. 2019. Finnish Mothers' and Fathers' Constructions of and Emotions in Their Daily Lives. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 63(3), 412–426, DOI: 10.1080/00313831.2017.1376351
- Böök, M. L. & Perälä-Littunen, S. 2010. Vastuullisen vanhemman velvoitteet. *Kasvatus*, 41(1), 41–52.

- Böök, M. K. & Terävä, J. 2022. ”Yhteisvanhemmuus – sehän olisi aivan mahtavaa, jos se toimisi!”: Eronneiden isien ja äitien puhetta yhteistyöstä ja vanhemmuudesta. *Kasvun tuki*, 2(1), 15–23. Luettu 20.11.2022. <<https://kasvuntuki.fi/aikakauslehti/julkaisut/kasvun-tuki-aikakauslehti-12022/book-terava/> Open Access>.
- Campa, M. I. & Eckenrode, J. J. 2006. Pathways to Intergeneration Adolescent Childbearing in a High-Risk Sample. *Journal of Marriage and Family*, 68(3), 558–572.
- Chase, E. 2017. Beyond the Diploma: Dimensions of Success for Teenage Mothers in High School. *Educational Review*, 69(4), 506–522, DOI:10.1080/00131911.2016.1247782
- Chudal, R., Joelsson, P., Gyllenberg, D., Lehti, V., Leivonen, S., Hinkka-Yli-Salomäki, S., Gissler, M. & Sourander, A. 2015. Parental Age and Risk of Attention-deficit/hyperactivity Disorder: a Nationwide, Population-based Cohort Study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 54(6), 487–494, DOI: 10.1016/j.jaac.2015.03.013
- Clear, E. R., William, C. M. & Crosby, R. A. 2012. Female Perceptions of Male Versus Female Intend- edness at the Time of Teenage Pregnancy. *Maternal and Child Health Journal*, 16(9), 1862–1869, DOI: 10.1007/s10995-011-0934-2
- Cohen J. 1988. *Statistical power and analysis for the behavioral sciences*. 2nd ed. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. 2007. *Research methods in Education*. Sixth Edition. London & New York: Routledge.
- Cohler, B. & Musick, J. 1996. Adolescent Parenthood and Transition to Adulthood. Teoksessa J. Graber, J. Brooks-Gunn & A. Peterson (toim.) *Transitions Thought Adolescence*. Interpersonal Domains and Context. Mahwah: Lawrence Erlbaum, 201–232.
- Coleman, P. K. 2006. Resolution of Unwanted Pregnancy During Adolescence Through Abortion versus Childbirth: Individual and Family Predictors and Psychological Consequences. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(6), 903–911.
- Coleman, L. & Cater, S. 2006. ‘Planned’ Teenage Pregnancy: Perspectives of Young Women from Dis- advantaged Backgrounds^[1] in England. *Journal of Youth Studies*, 9(5), 593–614, DOI: 10.1080/13676260600805721
- Cook, J. L., Jones, R. M., Dick, A. J., & Singh, A. 2005. Revisiting Men’s Role in Father Involvement: The Importance of Personal Expectations. *Fathering: A Journal of Theory, Research, & Practice about Men as Fathers*, 3(2), 1–15, DOI: 10.3149/ftb.0302.165
- Coyne, C. & D’Onofrio, B. M. 2012. Some (But Not Much) Progress Toward Understanding Teenage Childbearing: A Review of Research From the Past Decade. *Advances in Child Development and Behavior*, 42, 113–152, DOI: 10.1016/b978-0-12-394388-0.00004-6
- Coyne, C., Långström, N., Rickert, M. E., Lichtenstein, P., & D’Onofrio, B. M. 2013. Maternal Age at First Birth and Offspring Criminality: Using the Children of Twins Design to Test Causal Hypoth- eses. *Development and Psychopathology*, 25(1), 17–35, DOI: 10.1017/S0954579412000879
- Creswell, J. W. & Plano Clark, V. L. 2017. *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. Thou- sand Oaks: SAGE Publications.
- Crisholm, L. & Hurrelmann, K. 1995. Adolescence in Modern Europe. Pluralized Transitions Patterns and Their Implications for Person and Social Riks. *Journal of Adolescence*, 18(2), 129–158, DOI: 10.1006/jado.1995.1010
- Daquerre, A. & Nativel, C. (eds). 2006. *When Children Become Parents. Welfare state responses to teenage pregnancy*. Bristol: Policy Press.
- Darroch, J.E., Frost, J.J., Singh, S. and The Study Team. 2001, Teenage Sexuality and Reproductive Behavior in Developed Countries: Can More Progress be Made? Occasional Report No. 3. New York/Washington: The Alan Guttmacher Institute. Luettu 16.4.2016. <http://www.guttmacher.org/pubs/eurosynth_rpt.pdf>.
- Dempsey, L., Dowling, M., Larkin, P. & Murphy, K. (2016). Sensitive Interviewing in Qualitative Re- search. *Research in Nursing and Health*, 39(6), 480-490. DOI: 10.1002/nur.21743
- DeVellis, R. F. 2012. *Scale Development: Theory and Applications*, 3. painos. London: SAGE.

- Dudley, J. R. 2007. Helping Non-residential Fathers: the Case for Teen and Adult Unmarried Fathers, *Families in Society*, 88(2), 171–182, DOI: <https://doi.org/10.1606/1044-3894.3615>
- Duncan, S. 2007. What's the Problem with Teenage Parents? And What's the Problem with Policy? *Critical Social Policy*, 27(3), 307–334, DOI: 10.1177/0261018307078845
- East, P. L., Reyes, B. T. & Horn, E. J. 2007. Association Between Adolescent Pregnancy and a Family History of Teenage Births. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 39(2), 108–115, DOI: 10.1363/3910807
- Eerola, P. 2015 *Responsible Fatherhood. A Narrative Approach*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 520. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Eerola, P. 2018. Tunteita herättävä lastenhoito. Teoksessa P. Eerola & H. Pirskanen (toim.) *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus, 299–316.
- Eerola, P. & Mykkänen, J. (toim.) 2014a. *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Eerola, P. & Mykkänen, J. 2014b. Isyykokemuksen jäljillä. Teoksessa P. Eerola & J. Mykkänen (toim.) *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus, 7–18.
- Eerola, P., Lammi–Taskula J., O'Brien, M., Hietämäki, J. & Räikkönen, E. 2019. Fathers' Leave Take-Up in Finland: Motivations and Barriers in a Complex Nordic Leave Scheme. *SAGE Open*, 9(4), 1–14, DOI: 10.1177/2158244019885389
- Ekéus, C. & Christensson, K. 2003. Socioeconomic Characteristics of Fathers of Children Born to Teenage Mothers in Stockholm, Sweden. *Scandinavian Journal of Public Health*, 31(1), 73–76, DOI: 10.1080/14034940210134176.
- Ekstrand, M., Larsson, M., Von Essen, L. & Tydén, T. 2005. Swedish Teenager Perceptions of Teenage Pregnancy, Abortion, Sexual Behavior, and Contraceptive Habits – a Focus Group Study among 17-year-old Female High-school Students. *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica*, 84(10), 980–986, DOI: 10.1111/j.0001-6349.2005.00809.x
- Ellis-Sloan, K. 2014. Teenage Mothers, Stigma and Their 'Presentations of Self. *Social Research Online*, 19(1), 16–28, DOI:10.5153/sro.3269
- Ellis-Sloan, K. 2019. Teenage mothers in later life: Time for a second look. *Journal of Adolescence*, 77(1), 98–107, DOI: 10.1016/j.adolescence.2019.10.007
- Ellis-Sloan, K. 2022. Former Young Mothers' Pathways through Higher Education: a Chance to Rethink the Narrative. *Educational Review*. DOI: 10.1080/00131911.2022.2044288
- Ermisch, J. & Pevalin, D. J. 2005. Early motherhood and Later Partnerships. *Journal of Population Economics*, 18(3), 469–489.
- Eräranta, K. 2007. Olevasta tekijäksi: Psykososiaalinen tieto isän määrittäjänä. Teoksessa J. Vuori. & R. Nätkin (toim.) *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino, 83–105.
- Eshbaugh, E. M. 2008. Teen Mothers: Marriage, Cohabitation, and Educational Achievement. *Journal of Family Social Work*, 11(1), 3–16, DOI: 10.1080/10522150802007162
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 10. painos. Tampere: Vastapaino.
- European komissio. 2009. Gender and Education (and Employment) - Gendered imperatives and their implications for women and men – Lessons from research for policy makers. An independent report submitted to the European Commission by the NESSE networks of experts, Brussels. Luettu 22.11.2022. <<http://www.nesse.fr/nesse/activities/reports/gender-report-pdf>>.
- Evans, A. 2001. The Influence of Significant Others on Australian Teenagers' Decision About Pregnancy Resolution. *Family Planning Perspectives*, 33(5), 224–230.
- Fagot, B., Pears, K., Capaldi, D., Crosby, L., & Leve, C. 1998. Becoming an Adolescent Father: Precursors and Parenting. *Developmental Psychology*, 34(6), 1209–1219, DOI: 10.1037//0012-1649.34.6.1209
- Fergusson, D. M. & Woodward, L. J. 2000. Teenage Pregnancy and Female Educational Underachievement: A Prospective Study of a New Zealand Birth Cohort. *Journal of Marriage and Family*, 62(1), 147–161, DOI: 10.1111/j.1741-3737.2000.00147.x
- Filatova, S., Upadhyaya, S., Luntamo, T., Sourander, A. & Chudal, R. 2021. Parental Age and Risk of Depression: A Nationwide Population-based Case-control Study. *Journal of Affective Disorders*, 282(1), 322–328, DOI: 10.1016/j.jad.2020.12.197

- Fingerroos, O. & Haanpää R. 2006. Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa O. Fingerroos, R. Haanpää, A. Heimo & U.-M. Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus: Metodologia kysymyksiä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 25–48.
- Finnäs, F. 1991. Fertility in Larsmo: The Effect of Laestadianism. *Population Studies*, 45(2), 339–351.
- Fletcher, J. M. & Wolfe, B. L. 2009. Education and Labor Market Consequences of Teenage Childbearing: Evidence Using the Timing of Pregnancy Outcomes and Community Fixed Effects. *The Journal of Human Resources*, 44(2), 303–325.
- Fletcher, J. M. & Wolfe, B. L. 2012. The Effects of Teenage Fatherhood on Young Adult Outcomes. *Economic Inquiry*, 50(1), 182–201, DOI: 10.1111/j.1465-7295.2011.00372.x
- Furlong, A. & Cartmel, F. 2007. *Young People and Social Change: New Perspectives*. 2nd edition. Maidenhead: Open University Press.
- Furstenberg, F. F. Jr. 1976. *Unplanned parenthood: the social consequences of teenage childbearing*. New York: The Free Press.
- Furstenberg, F. F. Jr. 2003. Teenage Childbearing as a Public Issue and Private Concern. *Annual Review of Sociology*, 29(1), 23–39, DOI: 10.1146/annurev.soc.29.010202.100205
- Furstenberg, F. F. Jr., Brooks-Gunn, J., & Morgan, S. P. 1987. Adolescent Mothers and Their Children in Later Life. *Family Planning Perspectives*, 19(4), 142–151, DOI: 10.2307/2135159
- Futris, T. G., Olmstead, S. B., Pasley, K. & Nielsen, R. B. 2012. A Fork in the Road to High School Completion: Exploring Adolescent Father's Educational Paths. *Fathering*, 10(3), 291–313, DOI:10.3149/fth.1003.291
- Galland, O. 1995. What is Youth? Teoksessa A. Cavalli & O. Galland (toim.) *Youth in Europe*. London: Pinter, 1–6.
- Gibb, S. J., Fergusson, D. M., Horwood, L. J., Boden, J. M. 2014. Early Motherhood and Long-Term Economic Outcomes: Findings From a 30 Year Longitudinal Study. *Journal of Research on Adolescence*, 25(1), 163–172, DOI: <https://doi.org/10.1111/jora.12122C>
- Giddens, A. 1991. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Gissler, M. & Hemminki, E. 1994. Nuoret ja vanhat synnyttäjät. *Dialogi* 8, 17–19.
- Gissler, M., Larja, L., Merikukka, M., Paananen, R., Ristikari, T. & Törmäkangas, L. 2016. NEET-indikaattori kuvaa nuorten syrjäytymistä. Luettu 16.1.2022. <<https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/neet-indikaattori-kuvaa-nuorten-syrjaytymista/>>.
- Gobo, G. 2004. *Sampling, Representativeness and Generalizability*. Teoksessa C. Seale, G. Gobo, J. F. Gubrium & D. Silverman (toim.) *Qualitative Research Practice*. London: SAGE, 435–456.
- Gordon, T. & Lahelma, E. 2004. Who Wants to be a Woman? Young Women's Reflections on Transitions to Adulthood. *Feminist Review*, 78(1), 80–99, DOI: 10.1057/palgrave.fr.940018
- Graham, M. 2013. "It's about family innit?": Towards an understanding of the lives and experiences of teenage mothers and fathers as they make the transition to parenthood. Unpublished Doctoral thesis. City University London. Luettu 16.1.2022. <<http://openaccess.city.ac.uk/3018/>>.
- Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. 2005. Paradigmatic Controversies, Contradictions and Emerging Confluences. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage, 191–215.
- Gustafsson, S. 2001. Optimal Age at Motherhood. Theoretical and Empirical Considerations on Postponement of Maternity in Europe. *Journal of Population Economics*, 14(2), 225–247, DOI: 10.1007/s001480000051
- Haapakorva, P., Ristikari, T. & Kiilakoski, T. 2018. Toisen asteen opintojen keskeyttämisen taustatekijöitä. Teoksessa E. Pekkarinen & S. Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja nro 58. & Verkkojulkaisuja Nuorisotutkimusseura nro 129*. Luettu 16.1.2022. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf>, 167–178.
- Haataja, A. 2007. Suomalainen äitiys-, isyys ja vanhempainrahajärjestelmä: ylistämisestä alistamiseen? Teoksessa A.-M. Castrén (toim.) *Työn ja perheen tasapaino: sääntelyä, tutkimusta ja kehittämistä*.

- Oppimisverkostot työn ja perheen tasapainon rakentajina –hankkeen julkaisuja.* Helsingin yliopisto. Helsinki: Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, 14–37.
- Haataja, A. 2016. Pieniä ja suuria reformeja pienten lasten perheille suunnatuissa perhevapaissa ja -etuuksissa. Teoksessa A. Haataja, I. Airio, M. Saarikallio-Torp & M. Valaste, (toim.) *Laulu 573 566 perheestä – Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla.* Kela. Luettu 20.11.2022. <<http://hdl.handle.net/10138/163822>>, 36–79.
- Haataja, A. & Juutilainen, V.-P. 2014. Kuinka pitkään lasten kotihoitoa? Selvitys äitien lastenhoitojaksoista kotona 2000-luvulla. Työpapereita 58/2014. Helsinki: Kela. Luettu 16.11.2022. <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45390/Tyopapereita58.pdf>>.
- Hakovirta, M. & Broberg, M. 2014. Isyys eron jälkeen Teoksessa P. Eerola & J. Mykkänen (toim.) *Isän kokemus.* Helsinki: Gaudeamus, 114–126.
- Halme, N. 2009. *Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo. Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi.* Tampere: Tampereen yliopisto.
- Halonen, M. & Apter, D. 2010. Huulikiilteestä housuvaippoihin. Teiniraskauden ja -äitiyden moninaiset haasteet. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim*, 126(8), 881–887.
- Hango, D. & Le Bourdais, C. 2009. The Effect of Education on Early Parenthood among Young Canadian Adults. *Canadian Studies in Population*, 36(3–4), 237–265, DOI: 10.25336/P67G9D
- Havinghurst, R. J. 1972. *Developmental Tasks and Education.* New York: Longman.
- Hays, S. 1996: *The cultural contradictions of motherhood.* New Haven, CT: Yale University Press.
- Heikkilä, T. 2014. *Tilastollinen tutkimus.* 9. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Heikkilä, M. (toim.) 2019. Lapsen aika. Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:4 Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö. Luettu 10.10.2022. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161441/VN_2019_4_Lapsen_aika.pdf>.
- Heikku, T.-L. 2001 "Mä haluan normaalia arkielämää..." Tapaustutkimus teiniäidin arjesta. Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos. Lisensiaatintyö - painamaton.
- Heino, T. & Johson, M. 2010. Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa U. Hämäläinen & O. Kangas (toim.) *Perhepiirissä.* Helsinki: Kelan tutkimusosasto. Luettu 16.1.2022. <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17471/Perhepiirissa.pdf>>, 266–293.
- Helén, I. 1997. *Äidin elämän politiikka. Sukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle.* Tampere: Gaudeamus.
- Helve, H. 2002. *Arvot, muutos ja nuoret.* Helsinki: Yliopistopaino.
- Helve, H. 2010. Nuorten asenteet, arvot ja maailmankuvat. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, Suomen Akatemia. (toim.) Nuorten hyvin ja pahoinvointi. Konsensuskokous 2010. Luettu 15.1.2017. <<http://www.terveysportti.fi/kotisivut/docs/f1595320904/konsensus2010artikkelikirja.pdf>>, 81–89.
- Hertfelt Wahn, E. 2007. Teenage Childbearing in Sweden. Support from Social Network and Midwife. Katoliniska Institutet, Stockholm. Department of Woman and Child Health Division of Reproductive and Perinatal Health Care. Luettu 15.1.2017. <<http://www.vgregion.se/upload/avhandling%20om%20tonärsflickor.pdf>>.
- Hertfelt Wahn, E. & Nissen, E. 2008. Sociodemographic Background, Lifestyle and Psychosocial Conditions of Swedish Teenage Mothers and Their Perception of Health and Social Support during Pregnancy and Childbirth. *Scandinavian Journal of Public Health*, 36(4), 415–423, DOI: 10.1177/1403494807085315
- Hiilamo, H. 2006. *Akantappolaista isäkiintiöön. Perhepolitiikan pitkä linja Suomessa ja Ruotsissa.* Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Hintikka, M. 2015. Marja Hintikka Live: Äitiyspakkauksen nimi vaihtoon! Luettu 19.10.2017. <<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/11/02/marja-hintikka-live-aitiyspakkauksen-nimi-vaihtoon>>.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* Helsinki: Gaudeamus.
- Hirvonen, E. 2000. *Raskaus nuoren valintana. Etnografia alle 18-vuotiaiden nuorten raskaudesta, tulevasta vanhemmuudesta ja elämäntilanteesta sekä äitiysnevolakäynneistä.* Acta Universitatis Tampereensis 776. Tampere: Tampereen Yliopisto.

- Hirvonen, E. 2002. Nuorten naisen raskaus ja äitiys. Teoksessa S. Aaltonen & P. Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Tietolipas 187. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura, 166–184.
- Hobcraft, J. & Kiernan, K. 2001. Childhood Poverty, Early Motherhood and Adult Social Exclusion. *British Journal of Sociology*, 52(3), 495–517, DOI: 10.1080/00071310120071151
- Hoffman, S. 1998. 'Teenage Childbearing is not so bad after all... Or Is It? A Review of the New Literature'. *Family Planning Perspectives*, 30(5), 236–43, DOI: 10.2307/2991610
- Hoikkala, T. 1993. *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Hoikkala, T. 1998. Traditioista vapaan valinnan illuusio. Teoksessa J.-P. Roos & T. Hoikkala (toim.) *Elämänpolitiikka*. Tampere: Gaudeamus, 152–168.
- Hokkanen, T. 2002. ”Sitä eletään sitä eronneen perheen elämää”. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. Jyväskylä: PS-kustannus, 119–140.
- Hokkanen, T. 2005. *Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajuusvanhemmuus arjen kokemuksena*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 267. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hollström-Mikkonen, F., Lämsä, A.-M. & Heikkinen, S. 2020. Tulevaisuus tähtäimessä: Mitä nuoret kauppatieteilijämiehet odottavat uran ja perheen yhdistämiseltä? Teoksessa S. Heikkinen, M. Jyrkinen, A.-M. Lämsä, & C. Niemistö (toim.) *Yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti kestävä työelämä. Tasa-arvoa tutkimassa ja toteuttamassa*. Svenska handelshögskolan. Forskningsrapporter från Svenska handelshögskolan, 77. <<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/72376>>, 28–42.
- Holmlund, H. 2005. Estimating Long-Term Consequences of Teenage Childbearing: An Examination of the Siblings Approach. *The Journal of Human Resources*, 40(3), 716–743.
- Hongisto, V. 2013. ”Sitä oottaa ihan hirveesti” – syntymävanhemman ajatuksia yhteydenpidosta. Teoksessa P. Partanen, K. Pasanen, Reinikainen, H. & Tervonen-Arnkil (toim.) *Avoimuutta ja yhteyksiä – kotimainen adoptio muutoksessa. Kohtaamine-kotimaisen adoption kehittämishanke 2010–2013*. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarjan n:o 22. Luettu 9.2.2023. <https://pelastakaaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2020/01/14162507/Pelastakaa_Lapset_Avoimuutta-ja-yhteyksia-kotimainen-adoptio-muutoksessa_raportti.pdf>, 29–37.
- Huntington, S. P. 2003. *Kulttuurien kamppailu ja uusi maailmanjärjestys*. Suom. K. Pietiläinen. Helsinki: Terra cognita.
- Hurmerinta, L. & Nummela, N. 2020. Monimenetelmä tutkimus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, e-kirja.
- Huttunen, J. 1999. Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa A. Jokinen (toim.) *Mies ja muutos*. Tampere: Yliopistopaino, 169–193.
- Huttunen, J. 2001. *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Huttunen, J. 2014. Isyyden muutos ja tulevaisuus. Teoksessa P. Eerola & J. Mykkänen (toim.) *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus, 178–196.
- Hynes, K., Joyner K., Peters, E. H. & DeLeone, F. 2008. The Transition to Early Fatherhood: National Estimates Based on Multiple Surveys. *Demographic Research*, 118(12), 338–376, DOI: 10.4054/DemRes.2008.18.12
- Hyvärinen, M. 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusu vuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 11–45.
- Hägglund, A. E., Sorsa, T., Danielsbacka, M., Tanskanen, A. & Rotkirch, A. 2021. Vanhenee kuin hyvä viini. Yli 50-vuotiaiden parisuhteet Suomessa. *Perhebarometri 2021*. Väestöntutkimuslaitos, Kat-sauksia E56/2021. Helsinki: Väestöliitto. Luettu 16.1.2022. <<https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/11/dd80268b-perhebarometri-2021-netti.pdf>>.
- Hämäläinen U. 2006. Aktivoivatko työmarkkinatuen rajaukset? Kokemuksia nuorten työmarkkinatuen rajoituksista. Teoksessa K. Hämäläinen, H. Taimio & R. Uusitalo (toim.) *Työttömyys – taloustieteellisiä puheenvuoroja*. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos, 132–151.

- Hämäläinen, U., Juutilanen, V.–P. & Hellsten, K. 2007. Lukiolaisten ja ammatillista perustutkintoa suorittavien elämäntilanne ja toimeentulo. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 87. Luettu 16.11.2022. <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/3336/tutkimuksia87.pdf?sequence=2>>.
- Hämäläinen, K., Pirskanen, H. & Rautio, S. 2015. Sensitiiviset perheaiheet haastattelututkimuksessa – Eettiset haasteet, perhesalaisuudet ja intervention mahdollisuus. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 22(1), 53–68.
- Härkönen, J. & Sirmio, O. 2020. Educational Transitions and Educational Inequality: A Multiple Pathways Sequential Logit Model Analysis of Finnish Birth Cohorts 1960–85. *European Sociological Review*, 36(5), 700–719, DOI: 10.1093/esr/jcaa019
- Högbacka, R. & Aaltonen, S. 2015. Reflektiivisyyden ulottuvuudet. Teoksessa S. Aaltonen & R. Högbacka (toim.) *Umpikujasta oivallukseen. Reflektiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*. Nuoriostutkimusverkos/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 164. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 9–31.
- Ilmakunnas & Lahtinen 2021. *Perheen jäljillä – Perhesuhteiden moninaisuus Pohjolassa 1400–2020*. Tampere: Vastapaino.
- Imamura, M., Tucker, J., Hannaford, P., Astin, M., Oliveira da Silva, M., Bloemenkamp, K. W. M., Karro, H., Olsen, J., Temmerman, M. & on behalf of the REPROSTAT 2 group. 2006. REPROSTAT 2: A systematic review of factors associated with teenage pregnancy in the European Union. Final report. Luettu 16.4.2016. <http://ec.europa.eu/health/ph_projects/2003/action1/docs/2003_1_27_frep_en.pdf>.
- Imamura, M., Tucker, J., Hannaford, P., Oliveira da Silva, M., Astin, M., Wyness, L., Bloemenkamp, K.W.M., Jahn, A., Karro, H., Olsen, J., Temmerman, M. & on behalf of the REPROSTAT 2 group. 2007. Factors associated with teenage pregnancy in the European Union countries: a systematic review. *European Journal of Public Health*, 17(6), 630–636, DOI: 10.1093/eurpub/ckm014
- Jakola, N. 2013. Nuorena äidiksi. Kyselytutkimus alle 20-vuotiaana äidiksi tulleille. Pro gradu -tutkielma. Kotitaloustiede. Itä-Suomen yliopisto: Soveltavan kasvatustieteen ja opettajan koulutuksen osasto, Savonlinna. Luettu 16.4.2016. <http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20131091/urn_nbn_fi_uef-20131091.pdf>.
- Jakonen, M. 2015: Pelon talous ja uudet kyvyt. Teoksessa K. Brunila, J. Onnismaa & H. Pasanen (toim.) *Koko elämä töihin. Koulutus tietokykykapitalismissa*. Tampere: Vastapaino, 237–311.
- Jalanko, E. 2022. Childbirth and induced abortion as a teenager: Associations with contraceptive services and long-term health outcomes. Helsinki: Helsingin yliopisto. 24.5.2023. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-7787-2>>.
- Jallinoja, R. 1985. *Johdatus perhesosiologiaan*. Helsinki: WSOY.
- Jallinoja, R. 2006. *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jallinoja, R., Hurme, H. & Jokinen, K. 2014. Johdanto. Teoksessa Jallinoja, R., Hurme, H. & Jokinen, K. (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 7–17.
- Janhonen, S. & Nikkonen, M. 2001. *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä*. Helsinki: WSOY.
- Jauhiainen, A & Huhtala, S. 2010. Tyttöjen koulutuksen ristiriidat. Teoksessa Ajankohtainen Uno Cygnaeus. Suomen kouluhistoriallisen seuran vuosikirja 2010. Koulu ja menneisyys XLVIII, 193–211.
- Jauhiainen, A. & Nori, H. 2017. Puurtajat, statuksen korottajat ja koulutus pääoman uusintajat: Tohtoriopiskelijat ja heidän taustansa suomalaisella yliopistokentällä. *Kasvatus*, 48(2), 80–95.
- Jauhiainen, J., Korkea-aho, L., Lavikainen, E., Niemelä, A. & Penttilä, J. 2009. *Silmäyksinä perheellisten korkeakouluopiskelijoiden tilanteeseen*. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus sr 32/2009. Helsinki: Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus sr.
- Johansson, T. & Hammarén, N. 2014. 'Imagine, just 16 years old and already a dad!' The Construction of Young Fatherhood on the Internet. *International Journal of Adolescence and Youth*, 19(3), 366–381. DOI: 10.1080/02673843.2012.747972
- Johnson, R. B. 2011. Do We Need Paradigms? A Mixed Methods Perspective. *Mid-Western Educational Researcher*, 24(2), 31–40.
- Johnson, R.B. & Christensen, L.B. 2008. *Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches*. 3. painos, Lose Angeles: Sage.

- Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J. & Turner, L. A. 2007. Toward a Definition of Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(2), 112–133, DOI: 10.1177/1558689806298224
- Jokinen, E. 2005. *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jones, G. 1995. *Leaving home*. Buckingham: Open University Press.
- Jones, G. 2009. *Youth*. Cambridge: Polity Press.
- Julkunen, R. 1994. Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä. Teoksessa A. Anttonen & L. Henriksson & R. Nätkin (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, 179–202.
- Julkunen, R. 2001. *Suunnanmuutos 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, R. 2010. Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.
- Junttila, J. 2014. Näin teet suoramarkkinointikiellon. Luettu 2.6.2014. <<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/05/22/nain-teet-suoramarkkinointikiellon>>.
- Juuti, P. & Puusa, A. 2020. Johdanto. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, e-kirja.
- Juutilainen, V.-P., Saarikallio-Torp, M. & Haataja, A. 2016. Perhevapaat 2013 -väestökyselyn toteutus. Työpapereita 89. Kelan tutkimus. Luettu 10.10.2016. <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/160769/Tyopapereita89.pdf?sequence=1>>.
- Jämsä, J. 2004. Homouden, mieheyden ja vanhemmuuden puhetapoja. Teoksessa I. Aalto, & J. Kolehmainen (toim.) *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 223–242.
- Järvinen, T. 2001. Koulutusjärjestelmän yksilöllistyminen ja valinnan vapaus. Teoksessa T. Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Nuorisosian neuvottelukunta & STAKES, 60–69.
- Järvinen, T. & Vanttaja, M. 2000. Koulutuksen hyvä ja huono-osaiset. Laudaturylioppilaiden ja koulutuksesta karsiutuneiden kotitaustat. *Kasvatus*, 31(3), 205–216.
- Järvinen, T. & Vanttaja, M. 2001. Young People, Education and Work: Trends and Changes in Finland in the 1990s. *Journal of Youth Studies*, 4(2), 195–207, DOI: 10.1080/13676260120056988
- Järvinen, T. & Vanttaja, M. 2005. Nuoret koulutus- ja työmarkkinoilla. Luettu 10.10.2016. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/muut_tutkimukset/Nuoret_koulutus_ja_tyomarkkinoilla.pdf>.
- Järvinen, T. & Vanttaja, M. 2013. Koulupudokkaiden työurat. Vuosina 1985 ja 1995 koulutuksen ja työn ulkopuolella olleiden nuorten urapolkujen vertailua. *Yhteiskuntapolitiikka*, 78(5), 509–519, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201310246871>>.
- Järvinen, T. & Vanttaja, M. 2018. Koulutuksesta työmarkkinoille 2000-luvun alun Suomessa. Teoksessa A. Jauhiainen, J. Kivirauma & H. Kinnari (toim.) *Koulutus hallinnassa. Juhlakirja professori Heikki Silvennoisen täyttäessä 60 vuotta 23.2.2018*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta A, Tutkimuksia. Turku: Kasvatustieteiden laitos.
- Kaarninen, M. 1995. *Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa*. Bibliotheca Historica 5. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Kalalahti, M., Varjo, J., Zacheus, T., Kivirauma, J., Mäkelä, M.-L., Saarinen, M. & Jahnukainen, M. 2017. Maahanmuuttajataustaisten nuorten toisen asteen koulutusvalinnat. *Yhteiskuntapolitiikka*, 82(1), 33–44, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201702161715>>.
- Kalenius, A. 2014. Suomalaisen koulutusrakenteen kehitys 1970–2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:1. Luettu 16.1.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-253-1>>.
- Kalenius, A. & Karhunen, H. 2018. Miksi Nuorten koulutustaso laskee? *Yhteiskuntapolitiikka*, 83(5–6), 562–572, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018112949448>>.
- Kallio, J.M., Kauppinen, T.M. & Erola, J. 2016. Cumulative Socio-economic Disadvantage and Secondary Education in Finland. *European Sociological Review*, 32(5), 649–661, DOI: 10.1093/esr/jcw021
- Kane, R. & Wellings, K. 1999. Reducing the rate of teenage conceptions. An international review of the evidence: data from Europe. London: Health Education Authority. Luettu 16.4.2016. <<http://eprints.lincoln.ac.uk/11990/1/pregnancyinternationalpt1.pdf>>.

- Kangas, E. 2020. Discourses of fatherhood in leadership and organisations. Jyväskylän yliopisto. Luettu 16.1.2022. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/72460/978-951-39-8365-9_vai-tos_2020_11_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Kangas, U. 2012. *Perhe- ja perintöoikeuden alkeet*. Helsinki: Unigrafia.
- Karhunen, H. 2017. Nuoret eivät pärjää ilman oikeanlaista koulutusta. Tieto & Trendit. Tilastokeskus. Luettu 16.1.2022. <<https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/nuoret-eivat-parjaa-ilman-oike-anlaista-koulutusta/>>.
- Kartovaara, L. 2002. Perhe on paras. Väestötilastollinen tutkimusretki suurten ikäluokkien perheisiin. Hyvinvointikatsaus 1/2002 – Suuret ikäluokat. Luettu 11.9.2017. <http://tilastokeskus.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyv_021_kartovaara.pdf>.
- Katvala, S. 2001. *Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 186. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kauhanen, A. & Napari, S. 2015. Gender Differences in Careers. *Annals of Economics and Statistics*, January/June (117/118), 61–88.
- Kauhanen, A. & Riukula, K. 2019. Työmarkkinoiden eriytyminen ja tasa-arvo Suomessa. Teoksessa M. Teräsaho & J. Närvi (toim.) *Näkökulmia sukupuolten tasa-arvoon – analyseja tasa-arvobarometrista 2017*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 6/2019. Luettu 16.2.2022. <<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-314-4>>, 80–100.
- Kauppinen, T.M. 2008. Schools as Mediators of Neighbourhood Effects on Choice Between Vocational and Academic Tracks of Secondary Education in Helsinki. *European Sociological Review*, 24(3), 379–391.
- Kela. 7.10.2022. Opintotuki, Opintorahan huoltajakorotus. Luettu 16.10.2022. <<https://www.kela.fi/opintotuki-opintoraha#huoltajakorotus>>.
- Kela, Elämässä. 24.9.2022. Opintotuki täyttää 50 vuotta – vuonna 1969 tuki riitti elämiseen, kun kesät kävi töissä. Luettu 16.10.2022. <<https://elamassa.fi/avainsana/ateriatuki/>>.
- Kela, Lapsilisä. 4.11.2022. Lapsilisät. Luettu 17.11.2022. <<https://www.kela.fi/lapsilisa>>.
- Kela, Vanhempainraha. 25.10.2022. Vanhempainraha. Luettu 17.11.2022. <<https://www.kela.fi/vanhempainraha#opiskelu-ja-tyoskentely-vanhempainvapaalla>>.
- Kekäle, J. 2007. *Postmoderni isyys ja uskonnollisuus – tarinallinen näkökulma. Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja no 19*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kekäle, J. & Eerola, P. 2014. Isyyden tarinamarkkinoilla. Teoksessa P, Eerola & J, Mykkänen (toim.) *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus, 19–31.
- Kelhä, M. 2009. *Vääränikäisiä äitejä? Ikä ja äitiyden yhteiskunnalliset ehdot*. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 223. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kerckhoff, A. C. 1990. *Getting Started: Transition to Adulthood in Great Britain*. Boulder: Westview Press.
- Ketokivi, K. 2004. Pidentynyt nuoruus ja perheen perustaminen. Individualistisen elämänorientaation jäljillä. *Sociologia* 41(2), 94–107.
- Ketokivi, K. 2005. Aikuistumisen ja perheen perustamisen pidentymisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 100–137.
- Kiernan, K. E. 1997. Becoming a Young Parent: A Longitudinal Study of Associated Factors. *British Journal of Sociology*, 48(3), 406–427, DOI: 10.2307/591138
- Kiger, M. E. & Varpio, L. 2020. Thematic Analysis of Qualitative Data: AMEE Guide No. 131. *Medical Teacher*, 42(8), 846–854, DOI: 10.1080/0142159X.2020.1755030
- Kiilakoski, T. 2016. I am Fire but my Environment is the Lighter. A Study on Locality, Mobility, and Youth Engagement in the Barents Region. The Finnish Youth Research Society Internet publications 98. Luettu 16.1.2022. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/i_am_fire_but_my_environment_is_the_lighter.pdf>.
- Kilpi-Jakonen, E. 2011. Continuation to Upper Secondary Education in Finland: Children of Immigrants and the Majority Compared. *Acta Sociologica*, 54(1), 77–106, DOI: 10.1177/0001699310392604

- Kinnunen, U. & Mauno S. 2002. Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–118.
- Kirkman, M., Harrison, L. Hillier, L. & Pyett, P. 2001. 'I know I'm doing a good job': Canonical and Autobiographical Narratives of Teenage Mothers. *Culture, Health & Sexuality*, 3(3), 279–294.
- Kiselica, M. S. 2008. *When boys become parents: Adolescent fatherhood in America*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Kivinen, O., Hedman, J. & Kaipainen, P. 2012. Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. *Yhteiskuntapolitiikka*, 77(5), 559–566, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201301021030>>.
- Kivinen, O. & Hedman, J. 2017. Ylioppilastutkinnon suorittaneiden ikäluokkaosuudet laskussa. Turun yliopisto. Blogi. 7.7.2017. Luettu 16.1.2022. <<https://blogit.utu.fi/utu/2017/02/07/ylioppilastutkinnon-suorittaneiden-ikaluokkaosuudet-laskussa>>.
- KK69/2017 vp. Kirjallinen kysymys äitiyspakkauksen nimen päivittämiseksi. Luettu 16.1.2022. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/KK_69+2017.aspx>.
- Klemetti, R., Liitsola, K., Luoto, R., Gissler, M., Jokela, S. & Koponen, P. 2018. Seksuai- ja lisääntymisterveys. Teoksessa P. Koponen, K. Borodulin, A. Lundqvist & S. Koskinen (toim.) *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa 2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 4/2018*. Luettu 16.1.2022. <<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-105-8>>.
- Koivumäki, R. 2010. Isyyttä alihankintana: narratiivinen analyysi sijaisisänä toimivien miesten identiteetin rakentumisesta. Sosiaalityön erikoistumiseen kuuluva lisensiaattityö 2009. Tampereen yliopisto. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tutkimuksia 26. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu. Luettu 16.1.2022. <<https://www.theseus.fi/handle/10024/141022>>.
- Koivuranta, S. 2023. Opintojen sujuvuuden ja saavutettavuuden kokemukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:1. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 24.5.2023. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-732-1>>.
- Kolehmainen J. & Aalto, I. 2004. Johdanto isyyksien tutkimiseen. Teoksessa I. Aalto, & J. Kolehmainen (toim.) *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 9–25.
- Komonen, K. 2001a. *Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 47. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Komonen, K. 2001b. Työn moraalista koulutuksen moraaliin. Teoksessa T. Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Nuorisosian neuvottelukunta & STAKES, 70–85.
- Komulainen, K. 1998. *Kotihäiriä ja ihmisiä. Retorinen minä naisten koulutusta koskevissa elämäkertomuksissa*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 35. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kontula, O. 2013. *Yhdessä vai erikseen? Tutkimus suomalaisten vahvuuksista, ristiriidoista ja erojen syistä. Perhebarometri 2013*. Katsauksia E 47 / 3013. Helsinki: Väestöliitto.
- Kontula, O. 2018. 2020-luvun perhepolitiikka. *Perheparometri 2018*. Väestöntutkimuslaitos, Katsauksia E5/2018. Luettu 16.1.2021. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/d62c37b5-2020-luvun-perhepolitiikka_baro2018.pdf>.
- Korhonen, M. 1998. *Perheellisenä opintielä: ammattikorkeakouluopiskelu elämänpolitiikan kategoriassa*. Acta Universitatis Ouluensis, series E33. Oulu: Oulun yliopisto.
- Koskinen Sandberg, P. 2016. The Politics of Gender Pay Equity. Policy Mechanisms, Institutionalized Undervaluation, and Non-Decision Making. Publications of the Hanken School of Economics Nr 305. Helsinki: Hanken School of Economics. Luettu 16.1.2022. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/167165/305_978-952-232-322-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Kosonen, J. 2020. Nuorena isäksi – Kirjallisuuskatsaus alle 22-vuotiaana isäksi tulleiden havaittuihin ja koettuihin tuentatarpeisiin teiniraskauksissa. Kandidaatintutkielma. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Tampereen yliopisto. Luettu 16.1.2022. <<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/119105/KosonenJanika.pdf?sequence=2>>.

- Kosunen E. 1996. *Adolescent Reproductive Health in Finland: Oral Contraception, Pregnancies and Abortions from the 1980s to the 1990s*. Acta Universitatis Tampereensis 486. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kosunen, E. & Rimpelä, M. 1999. Teini-ikäisten raskaudet Suomessa 1990-luvulla. Suomen Lääkäri-lehti, 54(27), 3201–3206.
- Kosunen, E., Vikat, A., Gissler, M. & Rimpelä, M. 2002. Teenage pregnancies and abortions in Finland in the 1990s. *Scandinavian Journal of Public Health*, 30(4), 300–305, DOI: 10.1080/14034940210133942
- Kosunen, S. & Kauko, J. 2016. Valtasuhteet tutkimushaastattelussa. *Politiikka*, 58(1), 27–40.
- Kosunen, T. 2021. Kohti saavutettavampaa korkeakoulutusta ja korkeakoulua. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:35. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 16.1.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-838-0>>.
- Kotimaisten kielten keskus & Kielikone Oy. 2022a. Isyys. Kielitoimiston sanakirja. Luettu 20.11.2022. <<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/isyys>>.
- Kotimaisten kielten keskus & Kielikone Oy. 2022b. Äitiys. Kielitoimiston sanakirja. Luettu 20.11.2022. <<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/aitiys>>.
- Krok, S. 2009. *Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Yksinhooltajia marginaalissa*. Acta Universitatis Tampereensis 1437. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kukkonen, S., Purhonen, M., Räsänen, E. & Saikkonen, T. 1987. *Nuori ja raskaus. Psykososiaalisia tutkimuksia nuoruusikäisen raskauteen, äitiyteen ja lapsen kehittymiseen liittyvistä tekijöistä*. Kuopion yliopiston julkaisuja. Lääketiede. Alkuperäistutkimukset 13/ 1987. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Kukkonen, H., Seppälä, M. & Jussila, A. 2021. VALMA ja koulutuksen yksilöllistyminen. TAMKjournal, 9.8.2021. Luettu 16.1.2022. <<https://sites.tuni.fi/tamk-julkaisut/pedagogiset-ratkaisut/valma-ja-koulutuksen-yksilollistyminen/>>.
- Kunttu, K., Pesonen, T. & Saari, J. 2017. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 48. Helsinki: Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö. Luettu 10.10.2022. <https://1285112865.rsc.cdn77.org/app/uploads/2020/01/KOTT_2016-1.pdf>.
- Kuorti, M. 2012. *Suomalaisten tyttöjen seksuaaliterveys ja -kulttuuri. Arvot, riskit ja valinnat*. Acta Universitatis Tampereensis 1730. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Kuorti, M., Jähi, R., Lindfors, P. & Kosunen, E. 2011. "Meille tais sattuu pieni vahinko" Tyttöjen suunnittelemaan raskauteen liittyvät tulkinnat. *Yhteiskuntapolitiikka* 76(2), 135–147, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117817>>.
- Kuosmanen, P. & Jämsä, J. (toim.) 2007. *Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa*. Helsinki: Työministeriö.
- Kuparinen, T. (toim.) 2011. Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen 2010. Suomen ympäristö 1 / 2011. Helsinki: Ympäristöministeriö. Luettu 8.1.2017. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37052/SY1_2011_Omaa_kotia_etsimassa.pdf?sequence=1>.
- Kurki-Suonio, K. 1999. *Äidin hoivasta yhteishuoltoon – lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat. Oikeusvertaileva tutkimus*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A222. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Kuronen, M. 1989. *Onnellinen ja ongelmallinen äitiys. Tutkimus lasten hoidon ja kasvatuksen asiantuntijoiden äitiyttä koskevista käsityksistä*. Tutkimuksia Sarja B Nro 2. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kuronen, M. 2003. Eronnut perhe? Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa*. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 103–120.
- Kuronen, M. & Hokkanen, T. 2008. Vanhemmuuspuhe ja sukupuolen tutkimisen vaikeus. Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia, 27–42.
- Kuula, A. 2015. *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Käyhkö, M. 2002. Näkymättömäksi siivoojaksi ja kodinhengittäjäksi. Teoksessa S. Aaltonen & P. Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 42–62.
- Käyhkö, M. 2006. *Siivoojaksi oppimassa: etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuun yliopisto: Joensuu University Press.

- Käyhkö, M. 2008. Kädenjälki näkyviin – koulunpenkkiä väistelevät nuoret työläisnaiset. Teoksessa T. Tolonen (toim.), *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 255–273.
- Käyhkö, M. 2017. Kotoa pois pakotetut? Syrjäseutujen nuorten toiselle asteelle siirtyminen ja koulutuksen alueellinen eriarvoisuus. Teoksessa P. Armila, T. Halonen, & M. Käyhkö (toim.) 2016. Reunamerkitöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämäntaameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 176. Luettu 16.1.2022. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/reunamerkitoja_hylkysyrjasta.pdf>, 74–96.
- Kääriälä, A. 2020. Always a Step Behind? Educational and Employment Transitions among Children in Out-of-home Care. *Horizon. Itla Reseach 2020:1*. Luettu 10.10.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6396-7>>.
- Laakkonen, E. 2015. *Aikuisuuden kulttuuriset kuvat 25–35-vuotiaiden naisten haastattelupuheissa ja naistenlehtiteksteissä*. Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 69. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Laakkonen, E., Manninen, J. & Kauppila, J. 2017. Nuoret aikuiset naiset elinikäisinä oppijoina. Notkeaa toimijuutta työn, perheen ja opiskelujen rajapinnoilla? *Aikuiskasvatus*, 37(1), 4–18, DOI: 10.33336/aik.88393.
- Lahtinen, J. (toim.) 2019. ”Mikä ois mun juttu” – nuorten koulutusvalinnat sosialisatiomaisemien kehyksissä. Purkutalkoot-hankkeen loppuraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:68. Luettu 16.1.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-805-2>>.
- Lahtinen, J., Hoikkala, T. & Aapola-Kari, S. 2019. Johdanto. Teoksessa J. Lahtinen (toim.) ”Mikä ois mun juttu” – nuorten koulutusvalinnat sosialisatiomaisemien kehyksissä. Purkutalkoot-hankkeen loppuraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:68. Luettu 16.1.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-805-2>>, 11–18.
- Lahtinen, J., Lauronen, T., & Murto, V. 2021. Sukupuolirajoja ylittäviä koulutusvalintoja ja eriytyviä urapolkuja: Tutkimus korkeakoulutuksen sukupuolittuneisuudesta Eurostudent VII aineistossa. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:23*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 16.2.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-869-4>>
- Lahtinen, J. & Vieno, A. 2019. Mitä segregatiosta ja sukupuolittuneista ammattikäsitteistä tiedetään – katsaus kirjallisuuteen. Teoksessa J. Lahtinen (toim.) ”Mikä ois mun juttu” – nuorten koulutusvalinnat sosialisatiomaisemien kehyksissä. Purkutalkoot-hankkeen loppuraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:68. Luettu 16.1.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-805-2>>, 19–30.
- Lainiala, L. 2010. *Perhepolitiikan uudet tuulet – Perheen paluu. Perhebarometri 2010*. Väestöntutkimuslaitos – Katsauksia E39/2010. Helsinki: Väestöliitto.
- Lainiala, L. 2012. *Toiveesta toteutukseen. Suomalaisten lastenhankintaa selittäviä tekijöitä*. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 44 / 2012. Helsinki: Väestöliitto.
- Lainiala, L. 2014. *Perhepolitiikka kriisin aikana. Perhebarometri 2014*. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia, E 48/2014. Helsinki: Väestöliitto.
- Laitinen, M. & Uusitalo, T. 2007. Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 15(4), 316–332.
- Lammi-Taskula, J. 2004. Sukupuolijärjestelmä, vanhempainvapaat ja isät. Teoksessa I. Aalto & J. Koehmainen (toim.) *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 167–192.
- Lammi-Taskula, J. (toim.) 2022. Young Parents on Parental Leave in the Nordic Countries. THL Discussion Paper 13/2022. Luettu 17.11.2022 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144170/TYO2022_013_final_k.pdf?sequence=4&isAllowed=y>.
- Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2014. Isät, työ ja perhe. Teoksessa P. Eerola & J. Mykkänen (toim.) *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus, 75–90.
- Lammi-Taskula, Salmi, S. & Närvi, J. 2017. Isien perhevapaat. Teoksessa M. Salmi & J. Närvi, (toim.) 2017. *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 105–134.

- Larja, L. 2013. Nuorten elinoloja ei voi kuvata pelkän työttömyysasteen avulla. Hyvinvointikatsaus 1/2013 – Teema: Eurooppalaisten elinolot ja talouskriisi. Luettu 16.1.2022. <https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-03-11_002.html>.
- Laslett, P. 1989. *A Fresh Map of Life. The Emergence of the Third Age*. London: Weidenfeld & Nicholson.
- Lehti, V. 2013. *Nuorena vanhemmaksi tulemista ja raskaudenkeskeytyksiä ennustavat lapsuusiän tekijät*. Annales Universitatis Turkuensis C 357. Turku: Turun yliopisto.
- Lehti, V., Niemelä, S., Heinze, M., Sillanmäki, L., Helenius, H., Piha, J., Kumpulainen, K., Tamminen, T., Almqvist, F. & Sourander, A. 2012b. Childhood Predictors of Becoming a Teenage Mother among Finnish Girls. *Acta Obstetrica et Gynecologica*, 91(11), 1319-1325, DOI: 10.1111/j.1600-0412.2012.01517.x
- Lehti, V., Sourander, A., Sillanmäki, L., Helenius, H., Tamminen, T., Kumpulainen, K. & Almqvist, F. 2012. Psychosocial Factors Associated with Becoming a Young Father in Finland: a Nationwide Longitudinal Study. *BMC Public Health*, 12, 560–567, DOI: 10.1186/1471-2458-12-560
- Lehtisalo, L. & Raivola, R. 1999. *Koulutus ja koulutuspolitiikka 2000-luvulle*. Helsinki: WSOY.
- Lehto, S. 2020. *Pitkä matka äidiksi. Narratiivinen tutkimus äitiyden rakentumisesta tahattoman lapsetuomuden ja hedelmöityshoitojen jälkeen*. JYU Dissertation 266. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lempiäinen, K. & Silvasti, T. 2014. Eriarvoisuuden uudet paikat. Teoksessa K. Lempiäinen & T. Silvasti (toim.) Eriarvoisuuden rakenteet – haurastuvat työmarkkinat Suomessa. Tampere: Vastapaino, 7–19.
- Leppälahti, S. 2016. *Teenage pregnancies in Finland: trends, determinants and consequences*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Leppälahti, S., Gissler, M., Mentula, M. & Heikinheimo, O. 2012. Trends in Teenage Termination of Pregnancy and Its Risk Factors: a Population-based Study in Finland, 1987–2009. *Human Reproduction*, 27(9), 2829–2836, 10.1093/humrep/des253
- Leppälahti, S., Gissler, M., Mentula, M. & Heikinheimo, O. 2013. Is Teenage Pregnancy an Obstetric Risk in a Welfare Society? A Population-based Study in Finland, from 2006 to 2011. *BMJ Open.*, 3(8), DOI: doi.org/10.1136/bmjopen-2013-003225
- Leppälahti, S., Heikinheimo, O., Kalliala, I., Santalahti, P. & Gissler, M. 2016. Is Underage Abortion Associated with Adverse Outcomes in Early Adulthood? A Longitudinal Birth Cohort Study Up to 25 Years of Age. *Human Reproduction*, 31(9), 2141–2149, 10.1093/humrep/dew178
- Leppälahti, S., Heikinheimo, O., Paananen, R., Santalahti, P., Merikukka, M. & Gissler, M. 2016. Determinants of Underage Induced Abortion – the 1987 Finnish Birth Cohort Study. *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica*, 95(5), 572–579. DOI: 10.1111/aogs.12879
- Leskinen, T. 2019. Osa-aikatyö on yleistynyt, tyytymättömyys siihen ei – pitäisikö muuttaa puhetta? Tilastokeskus Tieto & Trendit blogi 9.8.2019. Luettu 16.1.2022. <<https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2019/osa-aikatyo-on-yleistynyt-tyytymattomyys-siihen-ei-pitaisiko-muuttaa-puhetta/>>.
- Letherby, G. 2002. Childless and Bereft?: Stereotypes and Realities in Relation to 'Voluntary' and 'Involuntary' Childlessness and Womanhood. *Sociological Inquiry*, 72(1), 7–20, DOI: 10.1111/1475-682X.00003
- Lillomäki, M. & Suomalainen, M. 2013. Nuorten isien ääni – Mikä asiat tukevat nuorta isää. Opinnäyetyö, Sosiaalialan ko., sosionomi AMK. Laurea-ammattikorkeakoulu. Luettu 16.1.2022. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/61649/Lillomaki_Minna_Suomalainen_Marjo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Lincoln Y.S & Guba E. G. 1985. *Naturalistic Inquiry*. Sage Publications: Beverly Hills, CA.
- Lindroos, E., Sevón, E., Alakärppä, O. & Rönkä, A. 2020. Tasapainoilua ja rajanhallintaa: nuorten näkemyksiä perheen perustamisesta sekä työn ja perheen yhteensovittamisesta. Teoksessa L. Haikkola & S. Myllyniemi (toim.) Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja nro 65. & Verkkojulkaisuja Nuorisotutkimusseura nro 152. Luettu 16.1.2022. <<https://tietoaanurista.fi/wp-content/uploads/2020/12/nuorisobarometri2019-netti.pdf>>, 135–156.

- Linnavuori, H. & Stenvall, E. 2020. Lasten ja nuorten aikuisten kokemuksia vuoroasumiseen liittyvästä päätöksenteosta. *Janus Sosiaalipoliittikan ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauskirja*, 28(1), 3–19, DOI: 10.30668/janus.70248.
- Litte, R. J. A. & Rubin, D. B. 2002. *Statistical Analysis with Missing Data*. 2nd edition. Hoboken, NJ: Wiley.
- Lähteenmäki, M. 1999. Vastuu kasvattaa itsenäisyyttä. Teoksessa *Suomalainen nainen*. Helsinki: Otava, 39–54.
- Lähteenmäki, M. 2021. *Keneen tukeutua isäksi tultua? Pitkittäistutkimus isien ensisijaisista tuen lähteistä ja vertaistuen tarpeesta lapsen ensimmäisinä ikävuosina*. Annales Universitatis Turkuensis B 557. Turku: Turun yliopisto. Luettu 14.2.2022. <<https://www.utupub.fi/handle/10024/152664>>.
- Majamaa, K. 2009. Kuka vastaa kyselyihin? Katoanalyysi yhdestä perhetutkimuksesta. Hyvinvointikatsaus: Tilastollinen aikakauslehti, 4, 53–57.
- Makkonen, M., Rissanen, E., Castrén, O. 1984. *Raskaus nuorella iällä*. Kuopion yliopiston julkaisuja. Lääketiede. Tilastot ja selvitykset 1/84. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Maiden, B.S. 2013. The Lived Experiences of the Adolescent Father in Northern Virginia. Väitöskirja. Virginia: Virginia Polytechnic Institute and State University. Luettu 16.2.2022. <https://vtechworks.lib.vt.edu/bitstream/handle/10919/23868/Maiden_BS_D_2013.pdf>.
- Malin, M. & Gissler, M. 2009. Maternal Care and Birth Outcomes among Ethnic Minority Women in Finland. *BMC Public Health* 9:84. Luettu 9.5.2016. <<http://www.biomedcentral.com/1471-2458/9/84>>.
- Manlove, J. 1997. Early motherhood in an intergenerational perspective: The experiences of a British cohort. *Journal of Marriage and the Family*, 59(2), 263–279, DOI: 10.2307/353469
- Margherita, G., Troisi, G., Tessitore, F., & Gargiulo, A. 2017. Teen mothers who are daughters of teen mothers: Psychological intergenerational dimensions of early motherhood. *Children and Youth Services Review*, 83, 294–301, DOI: 10.1016/j.chilyouth.2017.10.010
- Marin, M. 2001. Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa A. Sankari & J. Jyrkämä, (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino, 17–48.
- Mary, A. 2014. Re-evaluating the Concept of Adulthood and the Framework of Transition. *Journal of Youth Studies*, 17(3), 415–429, DOI: 10.1080/13676261.2013.853872
- Mattila, A. 2019. Ansiotöitä vai lapsenhoitoa? : Valinnanvapaus ja reunaehdot pienten lasten äitien valinnoissa. Helsinki: Helsingin yliopisto. Luettu 16.1.2022. <<http://hdl.handle.net/10138/304061>>.
- Maunula, M. 2014. Perheellisten naistohtoriopiskelijoiden arki, elämäntilanne ja tulevaisuusajattelu. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Luettu 10.10.2022. <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42747/978-951-39-5497-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.
- McDermontt, E. & Graham, H. 2005. Resilient Young Mothering: Social Inequalities, Late Modernity and the ‘Problem’ of ‘Teenage’ Motherhood. *Journal of Youth Studies*, 8(1), 59–79, DOI: 10.1080/13676260500063702
- McGill, S. 2014. Navigating new norms of involved fatherhood: employment, fathering attitudes, and father involvement. *Journal of Family Issues*, 35(8), 1089–1106, DOI: 10.1177/0192513X14522247
- Meade, C. S., Kershaw, T.S. & Ickovics, J. R. 2008. The Intergenerational Cycle of Teenage Motherhood: An Ecological Approach. *Health Psychology*, 27(4), 419–429, DOI: 10.1037/0278-6133.27.4.419
- Mertens, D. 2012. What Comes First? The Paradigm or the Approach? *Journal of Mixed Methods Research*, 6(2012) 4, 255–257, DOI: 10.1177/1558689812461574
- Metsämuuronen, J. 2011. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteessä. E-kirja Tutkijalaitos. Helsinki: International Methelp Oy.
- Miettinen, A. 2011. *Aidiksi ja isäksi hedelmöityshoidolla*. Katsauksia E 40 / 2011. Helsinki: Väestöliitto.
- Miettinen, A. 2015. *Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia*. Katsauksia E 49 / 2015. Helsinki: Väestöliitto.
- Miettinen, A., Hakovirta, M., Saarikallio–Torp, M., Haapnänen, M., Kurki, P., Kallioma-Puha, L., Sihvonen, E., Heinonen, H-M. & Kivistö, N. 2020. Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva:

- Vuoroasumisen nykytila ja merkitys etuus- ja palvelujärjestelmän kannalta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:51. Luettu 20.11.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-021-9>>.
- Miettinen, A. & Paaajnen, P. 2005. Yes, No, Maybe: Fertility Intentions and Reasons Behind Them Among Childless Finnish Men and Women. *Finnish Yearbook of Population Research* 41, 165–184, DOI: 10.23979/fypr.45020
- Miettinen, A. & Rotkirch, A. 2008. *Milloin on lapsen aika?* Lastenhankinnan toiveet ja esteet. Perhebarometri 2008. Katsauksia E 34 / 2008. Helsinki: VL-Markkinointi Oy.
- Miettinen, A., Rotkirch, A., Szalma, I., Donno, A. & Tanturri, M-L. 2015. Increasing childness in Europe: time trends and country differences. Working paper No 33. Families & Societies. Luettu 16.1.2022. <<http://www.familiesandsocieties.eu/wp-content/uploads/2015/03/WP33MiettinenEtAl2015.pdf>>.
- Miettinen, A. & Saarikallio-Torp, M. 2020. Isälle kiintiöidyn vanhempainvapaan käyttö ja sen taustatekijät. *Yhteiskuntapolitiikka*, 85(4), 345–357, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020091669860>>.
- Mikkonen, S. 2005. Onko isyys toisen luokan vanhemmuutta? *Kasvatus*, 36(1), 74–76.
- Miller, T. 2005. *Making Sense of Motherhood: A Narrative Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Miller, T. 2017 *Making Sense of Parenthood: Caring, Gender and Family Lives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mollborn, S. 2010. Exploring Variation in Teenage Mothers' and Fathers' Educational Attainment. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 42(3), 152–159, DOI: 10.1363/4215210
- Mollborn, S. & Lovegrove, P. J. 2011. How Teenage Fathers Matter for Children: Evidence From the ECLS-B. *Journal of Family Issues*, 32(1), 3–30, DOI: 10.1177/0192513X10370110.
- Montgomery K. S. 2000. Creating Consistency and Control Out of Chaos: A Qualitative View of Planned Pregnancy during Adolescence. *Journal of Perinatal Education*, 9(4), 7–14. DOI:10.1624/105812400x87860.
- Murto, V. & Lauronen, T. 2020. Opiskelijabarometri 2019. Tiedonkeruun toteutus ja vastaajat. Opiskelijabarometri 2019 -verkkojulkaisu. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr. Luettu 16.1.2022. <https://www.otus.fi/wp/wp-content/uploads/2020/08/OB2019_Tiedonkeruun_toteutus-ja-vastaajat.pdf>.
- Murto, V., Vieno, A., Inkinen, A., Reinikainen, R. & Saari, J. 2018. Toisen asteen ammatillisten koulutusvalintojen sukupuolittuminen ja nuorten epätyypilliset valinnat. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Policy Brief 18/2018. Luettu 16.1.2022. <<https://tietokayttoon.fi/documents/1927382/2116852/18-2018-Toisen+asteen+ammattillisten+koulutusvalintojen+sukupuolittuminen+ja+nuorten+epätyypilliset+valinnat/76cb6cba-14db-4928-8f45-7100691d7e5a?version=1.0>>
- Murtorinne-Lahtinen, M. 2011. *Äitipuolen identiteetin rakentaminen uusperheessä*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 427. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mustosmäki A. & Sihto, T. 2019. Äitiyden katuminen intensiivisen äitiyden kulttuurissa. *Sosiologia* 56(2), 157–173, <<https://journal.fi/sosiologia/article/view/124393>>
- Mykkänen, J. 2010. *Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 382. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mykkänen, J. 2014. Isäksi tulon monet polut. Teoksessa P. Eerola & J. Mykkänen (toim.) *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus, 32–48.
- Mykkänen, J. & Eerola, P. 2013. Isyyteen sitoutuminen ja isän vastuu esikoisiesien kertomana. *Kasvatus* 44(1), 17–29.
- Mykkänen, J. & Eerola, P. 2014. Sitoutuminen ja vastuu isyyden alussa. Teoksessa P. Eerola & J. Mykkänen (toim.) *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus, 49–64.
- Mykkänen, J. & Huttunen, J. 2008. Isäksi tulon tunteet. Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia, 169–187.
- Myllyniemi, S. 2007. *Perusarvot puntarissa. Nuorisobarometri 2007*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 79. Helsinki: Yliopistopaino.

- Myllyniemi, S. 2008. *Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 88. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Myllyniemi, S. 2009. *Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 97. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Myllyniemi, S. 2014. Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja nro 50. & Verkkajulkaisuja Nuorisotutkimusseura nro 71. Luettu 8.1.2017. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2014/02/Nuorisobarometri_2013_lowres1.pdf>.
- Myllyniemi, S. 2016. Tilasto-osio. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.) Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja nro 54. & Verkkajulkaisuja Nuorisotutkimusseura nro 93. Luettu 8.1.2017. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf>, 9–114.
- Myllyniemi, S. & Haikkola, L. 2020. Tilasto-osio. Teoksessa L. Haikkola & S. Myllyniemi (toim.) Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja nro 65. & Verkkajulkaisuja Nuorisotutkimusseura nro 152, 9–108. 16.1.2022. <<https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2020/12/nuorisobarometri2019-netti.pdf>>.
- Myllyniemi, S. & Kiilakoski, T. 2018. Tilasto-osio. Teoksessa E. Pekkarinen & S. Myllyniemi (toim.) Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja nro 58. & Verkkajulkaisuja Nuorisotutkimusseura nro 129. Luettu 16.1.2022. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf>, 9–117.
- Myrskylä, P. 2009. Koulutus periytyy edelleen. Hyvinvointikatsaus 1/2009 – Nuoret. Luettu 23.1.2017. <http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html>.
- Mäensivu, K., Mäenpää, H., Määttä, M., Volanen, M-V., Knubb-Manninen, G., Mehtäläinen, J. & Räisänen, A. 2007. *Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö opetuksen järjestämisessä*. Koulutuksen arviointineuvosto. Jyväskylä: Gummerus.
- Mäkelä, M.-L. Toiset tytöt? Suomalaisien maahanmuuttotilastaisten tyttöjen toimijuus peruskoulusta toiselle asteelle siirryttäessä. 2019. *Annales Universitatis Turkuensis C* 483. Turku: Turun yliopisto. 14.11.2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-7863-2>
- Mäki-Fränki, P. 2019. Vaikka koulutus kannattaa, suomalaisten koulutustason kasvu on pysähtymässä. Euro & Talous. Analyysi. Suomen Pankin ajankohtaisia artikkeleita taloudesta. Luettu 16.1.2022. <<https://www.eurojatalous.fi/fi/2019/artikkelit/vaikka-koulutus-kannattaa-suomalaisten-koulutustason-kasvu-pysahtymassa/>>.
- Mäkinen, J. & Tuimala, R. 1989. Nuorten raskaudet vuosina 1969–1985. *Suomen Lääkärilehti* 44, 3163–3166.
- Naumanen, P. & Silvennoinen, H. 2010. Koulutus, yhteiskuntaluokat ja eriarvoisuus. Teoksessa J. Erola (toim.) *Luokaton Suomi?* Helsinki: Gaudeamus, 67–88.
- NHS Centre for Reviews and Dissemination (CRD). 1997. Preventing and Reducing the Adverse Effects of Unintended Teenage Pregnancies. *Effective Health Care*, 3(1), 1–12, DOI: 10.1136/qshc.6.2.102
- Niemelä, A. 2003. Eriäinen nuoruus? Varhainen äitiys, ikä ja elämäntilanne. *Julkaisematton pro gradu -tutkielma*. Sosiologia. Helsingin yliopisto: Sosiologian laitos.
- Niemelä, A. 2005. Nuorena äidiksi – vauhdilla aikuisuuteen? Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 169–195.
- Niemelä, A. & Kelhå, M. 2005. Varhainen äitiys – riskiäitiyttä? *Nuorisotutkimus*, 23(2), 20–31.
- Niemelä, J. 2014. Opiskelua työn ja perheen siivittämänä vai ristipaineessa? *Työelämän tutkimus*, 12(2), 137–157.
- Niemi, P. 2016. *Ohjaus ja oppilaiden urapohdinta. Turkuilaiden peruskoulun päättöluokkalaisten ohjauskokemukset urapohdinnan selittäjänä*. *Annales Universitatis Turkuensis C* 423. Turku: Turun yliopisto.
- Nikander, C., Salin, M. & Hakovirta, M. 2016. Kelpaavatko samaa sukupuolta olevat parit vanhemmiksi? Tutkimus suomalaisten suhtautumisesta nais- ja miesparien vanhemmuuteen. *Yhteiskuntapolitiikka* 81(5), 516–527, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2016102725604>>
- Nikander, T. 1995 *Suomalaismiehen perheellistyminen*. Väestö 1995:1. Helsinki: Tilastokeskus.

- Nikander, T. 2010. Avioliiton suosio on hitaasti kasvanut. Hyvinvointikatsaus 2/2010 – Elämänvaiheet. Luettu 15.1.2017. <http://www.stat.fi/artikkelit/2010/art_2010-06-07_004.html?s=3>.
- Nikander, T. & Pietiläinen, M. 2013. Alussa asutaan yksin tai kaksin – lopussa uudestaan yksin. Hyvinvointikatsaus 2/13 – Teema: Aikuistuminen, työura ja eläkkeelle siirtyminen. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 10.10.2016. <http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2013/art_2013-12-09_001.html?s=4>.
- Nori, H. 2011. *Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa*. Turku: Turun yliopisto.
- Notko, M. 2011. *Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 406. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Nousiainen, K. 2004. *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja*. SoPhi 89. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.
- Nummenmaa, A. R. 1996. *Koulutus, sukupuoli ja elämäntyyli. Nuoruudesta aikuisuuteen yhteiskunnallisessa muutoksessa*. Työministeriö. Työpoliittisia tutkimuksia 149. Helsinki.
- Nummenmaa, L. 2023. *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. E-kirja. Helsinki: Tammi.
- Näre, S. 2005. *Styylaten ja pettäen. Luottamuksen ongelma ja postindividualismi nuorten sukupuolikulttuurissa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Närvi, J. 2014. Määräaikainen työ, vakituinen vanhemmuus. Sukupuolistuneet työurat, perheellistyminen ja vanhempien hoivaratkaisut. Tutkimus 122. Luettu 8.1.2017. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9373-7>>.
- Närvi, J. 2017. Äitien perhevapaat ja osallistuminen työelämään. Teoksessa M. Salmi & J. Närvi (toim.) *Perhevapaat, taluskriisi ja sukupuolten tasa-arvo*. Raportti 4/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 64–204.
- Närvi, J. 2018. *Isä hoitaa – vai hoitaako? Väestökyselyn ja haastattelujen tuloksia isien perhevapaiden käytöstä*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Työpaperi 1/2018. Luettu 17.11.2022. <<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-995-8>>.
- Nätkin, R. 1997. *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset*. Tampere: Gaudeamus.
- Nätkin, R. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 16–38.
- Oikeusministeriö. 2018. Alaikäisten avioliittojen poikkeuslupamenettelyä ehdotetaan kumottavaksi. Tiedote. Luettu 24.5.2023. <<https://oikeusministerio.fi/-/alajaikaisen-avioliittojen-poikkeuslupamenettelya-ehdotetaan-kumottavaksi>>.
- Oinas, E. 2004. Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa julkaisussa M- Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen: keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 209-227.
- Oinonen, E. 2001. Perheellistyminen ja vanhemmuus aikuisuuden määrittäjinä. Teoksessa T. Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaian neuvottelukunta & STAKES, 109–125.
- Oinonen, E. 2004. Finnish and Spanish Families in Converging Europe. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 381. Tampere: Tampereen Yliopisto. Luettu 10.10.2016. <<http://urn.fi/urn:isbn:951-44-6093-6>>.
- Ojala, K. 2017. *Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot työmarkkinoilla ja korkeakoulujärjestelmässä*. Annales Universitatis Turkuensis C 437. Turku: Turun yliopisto.
- OKM. 2022a. Korkeakoulut, muut julkiset tutkimusorganisaatiot ja tiedelaitokset. Luettu 16.1.2022. <<https://okm.fi/korkeakoulut-ja-tiedelaitokset>>.
- OKM. 2022b. Suomen koulutusjärjestelmä 11/2015. Luettu 16.1.2022. <<https://okm.fi/documents/1410845/4267227/koulutusjarjestelma+1664px.png/176ed3c3-b039-4425-a239-52c44e3070bf?t=1488203219654>>.
- OKM, Opintotukijärjestelmän kehitys. Opintotuki, Linjaukset ja kehittäminen, Opintotukijärjestelmän historiaa. Luettu 16.10.2022. <<https://okm.fi/opintotukijarjestelman-kehitys>>.
- Ollila, A. 1990. Perhe – ura vai vankila. Teoksessa Kari Immonen (toim.) *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Helsinki: Otava, 263–348.

- Olsavsky, A. L., Yan, J., Schoppe-Sullivan, S. J., & Kamp Dush, C. M. 2020. New Fathers' Perceptions of Dyadic Adjustment: The Roles of Maternal Gatekeeping and Coparenting Closeness. *Family Process*, 59(2), 571–585, DOI: 10.1111/famp.12451
- Onwuegbuzie, A. J. & Johnson, R. B. 2006. The Validity Issue in Mixed Research. *Research in the Schools*, 13(1), 48–63.
- Onwuegbuzie, A. J., Johnson, R. B. & Collins, K. M. 2009. Call for Mixed Analysis: A Philosophical Framework for Combining Qualitative and Quantitative Approaches. *International Journal of Multiple Research Methods*, 3(2), 114–139, DOI: 10.5172/mra.3.2.114
- Onwuegbuzie, A. J. & Leech, N. L. 2006. Linking Research Questions to Mixed Methods Data Analysis Procedures 1. The Qualitative Report, 11(3), 474–498, DOI: 10.46743/2160-3715/2006.1663
- Opiskelijaperheet ja opintotuki. 2009. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:14. Opetusministeriö. Luettu 16.10.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-677-5>>.
- Opiskelijatutkimus 2014. Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:10. Luettu 16.1.2022. <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75224/okm10.pdf>>.
- Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus & Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto SAKKI ry. Amisbarometri 2019. D Opintojen edistyminen ja kiinnittyminen opintoihin. Luettu 16.1.2022. <<https://sakkiry.fi/amisbarometri/d-opintojen-edistyminen-ja-kiinnittyminen-opintoihin-amisbarometri-2019/>>.
- Otterblad Olausson, P., Haglund, B., Ringbäck Weitof, G. & Cnattingius, S. 2001. Teenage Childbearing and Long-Term Socioeconomic Consequences: A Case Study in Sweden. *Family Planning Perspectives*, 33(2), 70–74.
- Paajanan, P. 2002. *Saako haikara tulla käymään? Suomalaisten lastenhankinnan ihanteet ja todellisuus*. Perhebarometri 2002. Katsauksia E14 / 2002. Helsinki: Väestöliitto.
- Paajanan, P. 2005. *Eri teitä vanhemmuuteen – kaksikymppisenä ja kolmekymppisenä lapsen saaneiden näkemyksiä perheellistymisestä ja vanhemmuudesta*. Perhebarometri 2005. Katsauksia E 21/2005. Helsinki: Väestöliitto.
- Paavilainen, M., Bloigu, A., Hemminki, E., Gissler, M. & Klemetti, R. 2016. Aging Fatherhood in Finland – First-time Fathers in Finland from 1987 to 2009. *Scandinavian Journal of Public Health*, 44(4), 423–430, DOI: 10.1177/1403494815620958
- Panades Blas, R. 2015. “Give my baby everything I didn’t have”: a study of young men’s experiences of fatherhood. PhD thesis. University of Greenwich. Luettu 16.1.2022. <<https://gala.gre.ac.uk/id/eprint/18138/1/Rosa%20Panades%20Blas%202015.pdf>>.
- Parreira do Amaral, M. Kovacheva, S. & Rambla, X. (toim.) 2020. *Lifelong Learning Policies for Young Adults in Europe. Navigating between Knowledge and Economy*. Bristol: Policy Press.
- Pekkarinen, E., Vehkalahti, K. & Myllyniemi, S. (toim.). 2012. *Lapset ja nuoret instituutioiden kehityksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura julkaisuja 131 & Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Pekkola, J. & Lehtonen, O. 2016. Valmistautuminen työelämään siirtää lasten hankintaa opiskeluun, talouteen ja asumiseen liittyvien haasteiden kautta. Työelämän tutkimus – Arbetslivsforskning, 14(3), 328–345.
- Peltola, M. 2018a. Tunteet rodullistettujen vähemmistöjen sukupolvisuhteissa. Teoksessa P. Eerola & H. Pirskanen (toim.) *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus, 111–129.
- Peltola, M. 2018b. Young motherhood in multicultural Finland. Manchester: University of Manchester. Luettu 16.1.2022. <<http://www.promise.manchester.ac.uk/wp-content/uploads/2018/06/Young-motherhood-in-multicultural-Finland.pdf>>.
- Peltola, M. 2020. Ihan tavallinen äiti – nuoret äidit ja vanhemmuuden neuvottelut. Teoksessa T. Valkendorff & E. Sihvonen (toim.). *Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolot vuosikirja 2020*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, 143–160.
- Perälä-Littunen, S. 2004. *Cultural images of a good mother and a good father in three generations*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 239. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Peugh, J. L., & Enders, C. K. 2004. Missing data in educational research: A review of reporting practices and suggestions for improvement. *Review of Educational Research*, 74, 525–556, DOI: 10.3102/00346543074004525
- Phoenix, A. 1991. *Young Mothers?* Cambridge: Polity Press.
- Pietiläinen, M. & Attila, H. 2018. Sukupuolten tasa-arvon toteuttaminen perheiden työnjaossa ja päätöksenteossa. Teoksessa H. Attila, M. Pietiläinen, M. Keski-Petäjä, P. Hokka & M. Nieminen, *Tasa-arvobarometri 2017*. Julkaisuja 8/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Luettu 16.1.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3932-5>>, 96–114.
- Pirong-Good, M. 1995. The Family Background and Attitudes of Teen Fathers. *Youth Society* 26(3), 351–376, DOI: 10.1177/0044118X95026003004
- Pirskanen, H. & Eerola, P. 2018. Johdanto: tunteet perhe- ja läheissuhteissa. Teoksessa P. Eerola & H. Pirskanen (toim.) *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus, 7–27.
- Pitkäniemi, H. 2015. Mixed methods –lähestymistapa kasvatustieteessä: argumentaatiosta kehittämiseen. *Kasvatus*, 46(3), 262–268.
- Plano Clark, V. L., Huddleston-Casas, C. A., Churchill, S. L., O’Neil Green, D. & Garrett, A. L. 2008. Mixed Methods Approaches in Family Science Research. *Journal of Family Issues*, 29(11), 1543–1566, DOI: 10.1177/0192513X08318251
- Pohjanpää, K. 2013. Sateenkaariperheet tuovat väriä tilastoihin. Hyvinvointikatsaus 3/2013 – Teema: Vähemmistöt. Luettu 11.9.2017. <http://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_001.html>.
- Portelli, A. 1991. *The Death of Luigi Trastulli and Other Stories. Form and Meaning in Oral History*. State University of New York Press: Albany & New York.
- Portelli, A. 2006. Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? Teoksessa O. Fingerroos, R. Haanpää, A. Heimo & U.-M. Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus: Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 49–66.
- Potila, A.-K., Moisio, J., Ahti-Miettinen, O., Pyy-Martikainen, M. & Virtanen, V. 2017. Opiskelijatutkimus 2017 EUROSTUDENT VI –tutkimuksen keskeiset tulokset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:37. Luettu 10.10.2022. <<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80534/okm37.pdf>>.
- Pulkkinen, L. & Iso-Illomäki, P. 1989. Nuori äiti. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja *Kasvatus*, 20(2), 121–129.
- Puuronen, V. 2006. Nuorisotutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Raatikainen, K., Heiskanen, N., Verkasalo, P. & Heinonen, S. 2005. Good Outcome of Teenage Pregnancies in High-quality Maternity Care. *European Journal of Public Health*, 16(2), 157–161, DOI: 10.1093/eurpub/cki158
- Raitanen, M. 2001. Aikuistuminen. Teoksessa A. Sankari & J. Jyrkämä, (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino, 187–224.
- Ranta, M., Böök, M. L., Paloniemi, S., & Rönkä, A. 2022. “Equally, but in our own way”: First-time Parents’ Prenatal Expectations of Coparenting. *Journal of Family Studies, Early online*. Luettu 10.10.2022. <<https://doi.org/10.1080/13229400.2021.2023609>>.
- Ranta, M., Punamäki, R.-L., Chow, A. & Salmela-Aro, K. 2020. The Economic Stress Model in Emerging Adulthood: The Role of Social Relationships and Financial Capability. *Emerging Adulthood*, 8(6), 496–508, DOI: 10.1177/2167696819893574
- Rantala, T. 2018. *Beyond Sisters and Mothers. Women’s Aspirations within The Conservative Laestadian Movement*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Rantalaiho, L. 1994. Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa A. Anttonen, L. Henriksson & R. Nätkin (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Rantalaiho, M. 2003. Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 202–229.
- Rantamaa, P. 2001. Ikä ja sen merkitykset. Teoksessa A. Sankari & J. Jyrkämä, (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino, 49–95.

- Ravn, M. N. & Lie, M. 2013. The cultural ideal of the joint decision: illuminating values of individuality and relationality of the child choice. Teoksessa A. L. Ellingsæter, A.-M. Jensen & M. Lie (toim.) *The Social Meaning of Children and Fertility Change in Europe*. London: Routledge, 86–101.
- Reichertz, J. 2013. Induction, deduction, abduction. Teoksessa U. Flick (toim.), *The SAGE handbook of qualitative data analysis*. Lontoo: Sage, 123–136.
- Reinikainen, R. 2018. Opiskelun ja perheen yhteensovittaminen. Perheellisten opiskelijoiden tarpeet. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr. Luettu 10.10.2022. <<https://syl.fi/wp-content/uploads/2018/03/SYL-Perheellisten-opiskelijoiden-tutkimusselvitys-2018.pdf>>.
- Repo, K. 2009. *Lapsiperheiden arki. Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito*. Tampere: Tampereen yliopisto. Luettu 16.11.2022. <<https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7919-9>>.
- Repo, K. 2012. Lasten kotihoidon tuen merkitys käyttäjien arjessa. Teoksessa J. Sipilä, M. Rantalaiho, K. Repo, & T. Rissanen (toim.) *Rakastettu ja vihattu kotihoidon tuki*. Tampere: Vastapaino, 111–150.
- Reskin, B. F. & Bielby, D. D. 2005. A Sociological Perspective on Gender and Career Outcomes. *Journal of Economic Perspectives*, 19(1), 71–86, DOI: 10.1257/0895330053148010
- Ribbens McCarthy, J., Edwards, R. & Gillies, V. 2000. Moral Tales of the Child and the Adult. Narratives of Contemporary Family Lives under Changing Circumstances. *Sociology*, 34(4), 785–803, DOI: 10.1177/S003803850000047X
- Rinne, R., Haltia, N., Nori, H. & Jauhiainen, A. 2008. Yliopiston porteilla. Aikuiset ja nuoret hakijat ja sisään päässeet 2000-luvun alun Suomessa. Suomen Kasvatusalan tutkimuksia 36. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Rinne, R. & Järvinen, T. 2011. Dropout and Completion in Upper Secondary Education in Finland. Teoksessa S. Lamb, E. Markussen, R. Teese, J. Polesel & N. Sandberg (toim.) *School Dropout and Completion: International Comparative Studies in Theory and Policy*. Springer, 215–232.
- Rinne, R., Järvinen, T., Kinnari, H., Plamper, R., Silvennoinen, H., Tikkanen, J. & Vanttaja, M. 2016. Policy mapping, review of analysis. National report: Finland. Työpäperi 'Young AduLLLT' -hankkeeseen. Turku: Turun yliopisto.
- Rinne, R. & Kivirauma, J. 2003. Koulutuksen ja syrjäytymisen muuttuva yhteys. Teoksessa R. Rinne & J. Kivirauma (toim.) *Koulutuksellista alaluokkaa etsimässä. Matala koulutus yhteiskunnallisen aseman määrittäjänä Suomessa 1800- ja 1900-luvulla*. Kasvatusalan tutkimuksia 18. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 13–78.
- Rinne, R. & Salmi, E. 1998. *Oppimisen uusi järjestys: uhkien ja verkostojen maailma koulun ja elämänmittaisen opiskelun haasteena*. Tampere: Vastapaino.
- Ristikari, T., Keski-Säntti, M., Sutela, E., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Pekkarinen, E., Kääriälä, A., Aaltonen, M., Huotari, T., Merikukka, M., Salo, J., Juutinen, A., Pesonen-Smith, A. & Gissler, M. 2018. Suomi lasten kasvuypäristönä: Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 210. Helsinki: PunaMusta. Luettu 16.1.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-152-2>>.
- Ristikari, T., Törmäkangas, L., Lappi, A., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Merikukka, M., Hautakoski, A., Pekkarinen, E. & Gissler, M. 2016. Suomi nuorten kasvuypäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Luettu 23.1.2017. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/suomi_nuorten_kasvuyparistona.pdf>.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D38/2001. Helsinki: Väestöliitto.
- Rissanen, T. 2012. Kotiin, töihin, työttömäksi – siirtymät työelämän ja kotihoidon tuen välillä. Teoksessa J. Sipilä, M. Rantalaiho, K. Repo, & T. Rissanen (toim.) *Rakastettu ja vihattu kotihoidon tuki*. Tampere: Vastapaino, 151–182.
- Robinson, O. C. 2014. Sampling in Interview-based Qualitative Research: a Theoretical and Practical Guide. *Qualitative Research in Psychology*, 11(1), 25–41, 10.1080/14780887.2013.801543
- Robson, K. & Berthoud, R. 2003. Teenage Motherhood in Europe: A Multi-Country Analysis of Socio-economic Outcomes. *European Sociological Review*, 19(5), 451–466.

- Robson, K. & Pevalin, D. J. 2007. Gender differences in the predictors and socio-economic outcomes of young parenthood in Great Britain. *Research in Social Stratification and Mobility*, 25(3), 205–218, DOI: 10.1016/j.rssm.2007.08.002
- Ross, N., Church, S., Hill, M., Seaman, P. & Roberts, T. 2010. The Fathers of Children Born to Teenage Mothers: a Study of Processes within Changing Family Formation Practices. Glasgow: Children 1st. Luettu 10.10.2016. <<http://www.children1st.org.uk/media/69930/spr-pub-031.pdf>>.
- Rotkirch, A., Tammisalo, K., Miettinen, A. & Berg, V. 2017. *Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lasten saannista. Perhebarometri 2017*. Helsinki: Väestöliitto.
- Russell, S. T. 2002. Childhood Developmental Risk for Teen Childbearing in Britain. *Journal of Research on Adolescence*, 12(3), 305–324, DOI: 10.1111/1532-7795.00035
- Ruusuvuori, J. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander, & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 421–428.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander, & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 9–36.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2009. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula. *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 22–56.
- Räsänen, P. & Sarpila, O. 2013. Internet-lomake vai ei? Verkkokyselylomake postikyselyitä täydentävänä tiedonkeruu menetelmänä. Teoksessa S-M. Laaksonen, J. Matikainen & M. Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino, 68–83.
- Rönkä, A., & Malinen, K. (2021, 15.10.2021). Yhteisvanhemmuus ei ole sama kuin tasan jaetut kotityöt: olennaista on, että työnjako on molempien mielestä reilu. MustRead. Luettu 30.10.2022. <<https://www.mustread.fi/artikkelit/yhteisvanhemmuus-on-tarkeaa-jo-perheen-perustamisen-alusta-lahtien-sen-tukeminen-hyodyttaisi-myos-perhevapaaudistuksen-tavoitteiden-saavuttamista/>>.
- Saarela, P. 2004. Nuorisobarometrit vuosina 1994–2002. Teoksessa T-A. Wilska (toim.) *Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004*. Opetusministeriö. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 28. Helsinki: Edita, 113–135.
- Saarenmaa, K., Saari, K. & Virtanen, V. 2010. Opiskelijatutkimus 2010: Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja. Luettu 10.10.2022. <<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75515/okm18.pdf>>.
- Saari, J., Koskinen, H., Attila, H. & Sarén, N. 2020. Eurostudent VII – Opiskelijatutkimus. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:25. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 16.1.2022. <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162449>>.
- Saari, J. & Lahtinen, J. 2019. Koulutusvalintojen tilastollista tarkastelua. Teoksessa J. Lahtinen (toim.) ”Mikä ois mun juttu” – nuorten koulutusvalinnat sosialisaatiomaisemien kehyksissä. Purkutalkoot-hankkeen loppuraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:68. Luettu 16.1.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-805-2>>, 39–52.
- Saarikallio-Torp, M. & Haataja, A. 2016. Isien vanhempainvapaiden käyttö on yleistynyt. Ketkä isistä vapaita käyttävät ja ketkä eivät? Teoksessa A. Haataja, I. Airio, M. Saarikallio-Torp & M. Valaste (toim.) *Laulu 573566 perheestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. Helsinki: Kela, 80–115.
- Sairanen, V. 2010. Nuoret äidit ja opiskelu. Ajatuksia ja kokemuksia koulutuksesta, opiskelusta ja opinto-ohjauksesta toisen asteen oppilaitoksissa. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustiede. Turun yliopisto: Kasvatustieteiden laitos. Luettu 16.4.2016. <<http://www.doria.fi/handle/10024/61799>>.
- Salmela-Aro, K. (toim.) 2018. *Motivaatio ja oppiminen*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Salmi, M. 2020. Kotihoidon tuen käyttö vähenee edelleen – pienten lasten äidit entistä useammin töissä. THL. Blogi. 16.1.2020. Luettu 16.1.2022. <<https://blogi.thl.fi/kotihoidon-tuen-kaytto-vahenee-edelleen-pienten-lasten-aidit-entista-useammin-toissa/>>.
- Salmi, M., Lammi-Taskula, J. & Närvi, J. 2009. Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 24/2009. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

- Salmi, M. Lammi-Taskula, J. & Sauli, H. 2014. Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 82–105.
- Salo, A. 2021. Naama ruttuun muualla, kotona kohtuudella. Isien alkoholinkäytön kulttuurinen moraalikoodisto ja isille sallitut alkoholinkäytön tavat. Tampereen yliopiston väitöskirja 380. Tampere: Tampereen yliopisto. Luettu 16.1.2022. <<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/124781/978-952-03-1867-3.pdf?sequence=2&isAllowed=y>>.
- Salonsaari, M.-E. & Aunola, U. 2017. Valmasta vauhtia. Tilannekatsaus ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen (Valma) toimeenpanosta ja vaikuttavuudesta syksyllä 2016. Raportit ja selvitykset 2017:8. Opetushallitus. Luettu 16.2.2022. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/valmasta_vauhtia.pdf>.
- Sankari, A. & Jyrkämä, J. 2001. Esipuhe. Teoksessa A. Sankari & J. Jyrkämä, (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino, 7–13.
- Sarasjärvi, K. 2019. Lukiolaisbarometri 2019. Verkkojulkaisu. Helsinki: Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr. Luettu 16.1.2022. <<https://www.otus.fi/julkaisu/lukiolaisbarometri-2019/>>.
- Savio Beers, L. A. & Hollo, R. E. 2009. Approaching the Adolescent-Headed Family: A Review of Teen Parenting. *Current Problem in Pediatric and Adolescent Health Care*, 39(9), 216–233, DOI: 10.1016/j.cppeds.2009.09.001
- Seamark, C. 2001. Design or accident? The natural history of teenage pregnancy. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 94, 282–285, DOI: 10.1177/014107680109400607
- Sedgh, G., Finer L. B., Bankole, A., Eilers, M. A. & Sigh, S. 2015. Adolescent Pregnancy, Birth, and Abortion Rates Across Countries: Levels and Recent Trends. *Journal of Adolescent Health*, 56(2), 223–230, DOI: 10.1016/j.jadohealth.2014.09.007
- Seppänen-Järvelä, R., Åkerblad, L. & Haapakoski, K. 2019. Monimenetelmällisen tutkimuksen integroivat strategiat. *Yhteiskuntapolitiikka*, 84(3), 332–339, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019061220179>>.
- Sevón, E. 2009. *Maternal responsibility and changing relationality at the beginning of motherhood*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 365. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Sevón, E., Böök, M. L. & Perälä-Littunen, S. 2011. Perhetutkimus ja kasvatustiede. *Kasvatus*, 42(2), 115–117.
- Sevón, E. & Huttunen, J. 2002. Odottavan äidin vastuu. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. Jyväskylä: PS-kustannus, 72–98.
- Sevón, E., & Huttunen, J. 2004. Isäksi naisten kertomuksissa ja vähän miestenkin. Teoksessa I. Aalto, & J. Kolehmainen (toim.) *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 133–165.
- Sevón, E., Malinen, K., Murtorinne-Lahtinen, M., Mykkänen, J., & Rönkä, A. 2016. Kumman vuoro? Kotityön ja vanhemmuuden jakamiselle annetut perustelut epätyypillisen työajan perheissä. *Työelämän Tutkimus*, 14(3), 295–310, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017112818542>>.
- Sevón, E. & Notko, M. 2008. Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa E. Sevón, & M. Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Gaudeamus, 13–26.
- Sharon, T. 2016. Constructing Adulthood: Markers of Adulthood and Well-Being Among Emerging Adults. *Emerging Adulthood*, 4(3), 161–167. DOI: 10.1177/2167696815579826.
- Sihto, T. 2015. Choosing to Work? Mothers Return-to-work Decisions, Social class, and the Local Labor Market. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 5(3), 23–40, DOI: 10.19154/njwls.v5i3.4805
- Sihvonen, E., Saarikallio-Torp, M. & Heinonen, H.-M. 2020. Nuorena äidiksi vastoin normatiivisia odoituksia – nuoret äidit kyselytutkimuksen valossa. Teoksessa T. Valkendorff & E. Sihvonen (toim.) *Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolut vuosikirja 2020*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkko / Nuorisotutkimusseura, 161–178.
- Silmu-toiminta. 2023. Silmu tukea nuoreen vanhemmuuteen. Loisto setlementti ry. Luettu 24.5.2023. <<https://www.silmutoiminta.fi>>.

- Sillantaus, T. 2017. Nuoret miehet lykkäävät isäksi ryhtymistä niin kauan, että monelta jää lapsi tekemättä. Helsingin Sanomat 1.7.2017. Kuukausiliite. Luettu 2.7.2017. <<http://www.hs.fi/kuukausiliite/art-2000005272613.html>>.
- Sills, S. J. & Song, C. 2002. Innovations in Survey Research: An Application of Web-based Surveys. *Social Science Computer Review*, 20(1), 22–30, DOI: 10.1177/089443930202000103
- Silva, E. 1996. The transformation of mothering. Teoksessa E. Silva (toim.) *Good enough mothering? Feminist perspectives on lone motherhood*. London and New York: Routledge, 12–36.
- Silvennoinen, H. & Lindberg, M. 2015. Aikuiskasvatukseen osallistuminen Suomessa. *Aikuiskasvatus*. 35(4), 266–285, DOI: doi.org/10.33336/aik.94156
- Singh, S. & Darroch, J. E. 2000. Adolescent Pregnancy and Childbearing: Levels and Trends in Developed Countries. *Family Planning Perspectives*, 32(1), 14–23.
- Sipilä, N., Kestilä, L. & Martikainen, P. 2011. Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen. Mihin perustutkinto riittää 2000-luvun alussa? *Yhteiskuntapolitiikka* 76(2), 121–134, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117816>>.
- Sipsma, H., Brooks Biello, H., Cole-Lewis, H. Kershaw, T. 2010. Like Father, Like Son: The Intergenerational Cycle of Adolescent Fatherhood. *American Journal of Public Health*, 100(3), 517–524, DOI: 10.2105/AJPH.2009.177600
- Sirniö, O., Kauppinen, T.M. & Martikainen, P. 2017. Intergenerational determinants of joint labor market and family formation pathways in early adulthood. *Advances in Life Course Research*, 34, 10–21, DOI: 10.1016/j.alcr.2017.09.001
- Skoglund, C., Kopp Kallner, H., Skalkidou, A., Wikström, A-K., Lundin, C., Hesselman, S., Wikman, A. & Sundström Poromaa, I. 2019. Association of Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder With Teenage Birth Among Women and Girls in Sweden. *JAMA Netw Open*, 2(10), DOI: 10.1001/jamanetworkopen.2019.12463
- Smart, C. 1996. Deconstructing motherhood. Teoksessa E. Silva (toim.) *Good enough mothering? Feminist perspectives on lone motherhood*. London and New York: Routledge, 39–57.
- SmithBattle, L. 1995. Teenage Mothers' Narratives of Self: an Examination of "Risking the Future". *Advances in Nursing Science*, 17(4), 22–36, DOI: 10.1097/00012272-199506000-00004
- SmithBattle, L. 2005. Teenage Mothers at Age 30. *Western Journal of Nursing Research*, 27(7), 831–850, DOI: 10.1177/0193945905278190
- SmithBattle, L. 2007. Legacies of Advantage and Disadvantage: The Case of Teen Mothers. *Public Health Nursing*, 24(5), 409–420, DOI: 10.1111/j.1525-1446.2007.00651.x
- SmithBattle, L. 2013. 'Reducing the Stigmatization of Teen Mothers' *The American Journal of Maternal Nursing*, 38(4), 235–241, DOI: 10.1097/NMC.0b013e3182836bd4
- SmithBattle, L., Phennum, W., Shagavah, A. & Okawa, S. 2019. Fathering on Tenuous Ground: A Qualitative Meta-Synthesis on Teen Fathering. *The American Journal of Maternal Nursing*, 44(4), DOI: 10.1097/NMC.0000000000000536
- Sobotka, T. 2017. Post-Transitional Fertility: Childbearing Postponement and the Shift to Low and Unstable Fertility Levels. Vienna Institute of Demography Working Papers, 1/2017, Australian Academy of Sciences (ÖAW), Vienna, DOI: 10.1553/0x003cd016.
- Sorsa, V. 16.8.2019. Sijaisvanhemmuus ei ole työtä: ”Lapseen on oltava valmis sitoutumaan” OP Media. Luettu 16.1.2022. <<https://www.op-media.fi/elamantilanne/sijaisvanhemmuus-ei-ole-tyota-lapseen-on-oltava-valmis-sitoutumaan-loppuelamaksi/>>.
- Sorsa, T. & Rotkirch, A. 2020. Perhebarometri 2020: Työ ja perhe ne yhteen soppii? Vanhemmuuden ja työn yhteensovittaminen suomalaisissa lapsiperheissä. Perhebarometri 2020. Väestötutkimuslaitos, Katsauksia E43/2020. Helsinki: Väestöliitto. Luettu 10.10.2022. <<https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/03/82d1c052-perhebarometri2020.pdf>>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2018. Lasten vuoroasumista selvittäneen työryhmän loppuraportti. Etuudet ja palvelut lasten vuoroasumistilanteessa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 18/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettu 22.11.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160840/STM_rap_18_2018.pdf>.

- Spriggs Madkour, A., Xie, Y. & Harville, E. W. 2013. The Association Between Prepregnancy Parental Support and Control and Adolescent Girls' Pregnancy Resolution Decisions. *Journal of Adolescent Health*, 53(3), 413–419, DOI: 10.1016/j.jadohealth.2013.04.016
- Sunderland, J. 2000. Baby Entertainer, Bumbling Assistant and Line Manager. Discourses of Fatherhood in Parentcraft Text. *Discourse and Society*, 11(2), 249–274, DOI: 10.1177/095792650001100200
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. 2023. Lestadiolaisuus. Aamenesta öylättiin – kirkon sanasto. Luettu 29.4.2023. <<https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Lestadiolaisuus#Vanhoillislestadiolaisuus>>.
- Sutela, H. 2013. *Määräaikainen työ ja perheellistyminen Suomessa 1984–2008. Tutkimuksia 259*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Sutela, H. & Lehto, A.-M. 2014. *Työolojen muutokset 1977–2013*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Sutela, H., Pärnänen, A. & Keyriläinen, M. 2019. *Digiajan työelämä. Työolotutkimuksen tuloksia 1977–2018*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Sutinen, P. 2005. *Vanhempina ja aikuisena uusperheessä. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 203*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- SVT. Helsinki: SVT-neuvottelukunta. Luettu 10.10.2016. <<http://www.stat.fi/meta/svt/index.html>>.
- SVT: Suomen virallisen tilaston historiaa. Helsinki: SVT-neuvottelukunta. Luettu 11.8.2017. <<http://tilastokeskus.fi/meta/svt/taustaa.html>>.
- Swift, B. 2003. Preparing numerical data. Teoksessa R. Sapsford & V. Jupp (toim.) *Data collection and analysis*, Lontoo: Sage, 153–183.
- Säilävaara, J. 2020. Pitkään imettäneet äidit. Tutkimus äitien fyysisestä, sosiaalisesta ja emotionaalista tilasta. JYU Dissertation 347. Luettu 16.1.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8503-5>>.
- Tashakkori, A. & Teddlie, C. (toim.) 2003. *Handbook of mixed methods in social and behavioral research*. Thousand Oaks: Sage.
- Taylor, S. 2012. “‘One Participant Said ...’: The Implications of Quotations from Biographical Talk.” *Qualitative Research*, 12(4), 388–401, DOI: 10.1177/1468794111433086
- Teddlie, C. & Tashakkori, A. 2003. Major issues and controversies in the use of mixed methods in the social and behavioral sciences. Teoksessa A. Tashakkori & C. Teddlie. (toim.) *Handbook of mixed methods in social and behavioral research*. Thousand Oaks: Sage, 3–50.
- Teddlie, C. & Tashakkori, A. 2009. *Foundations of mixed methods research: Integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- TENK. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Luettu 16.1.2022 <https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>.
- Teräsaho, M. & Keski-Petäjä, M. 2017. Nuorten toiveammatit sukupuolen mukaan eriytyneitä. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura. Luettu 16.1.2022. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf>, 203–220.
- Tervonen-Arnkil, K. 2013. Sosiaalityöntekijä kohtaa adoptoitavan lapsen syntymä-äidin. Teoksessa P. Partanen, K. Pasanen, Reinikainen, H. & Tervonen-Arnkil (toim.) *Avoimuutta ja yhteyksiä – kotimainen adoptio muutoksessa. Kohtaamine-kotimaisen adoption kehittämishanke 2010–2013*. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarjan n:o 22. Luettu 9.2.2023. <https://pelastakaaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2020/01/14162507/Pelastakaa_Lapset_Avoimuutta-ja-yhteyksia-kotimainen-adoptio-muutoksessa_raportti.pdf>, 17–28.
- Terävä, J. & Eerola, P. 2020. Vankeusaikana isyydelle annetut merkitykset ja jännitteiset tunteet isien kertomana. *Yhteiskuntapolitiikka*, 85(2), 181–189, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020040110039>>
- Terävä, J., Kuukka, A. & Alasuutari, M. 2018. Miten lastenhoidon ratkaisuja saa perustella? Vanhempien puhetta 1–2-vuotiaan lapsensa hoitoratkaisuista. *Yhteiskuntapolitiikka*, 83(4), 349–359, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018092036136>>
- Thompson, P. 2000. *The Voice of the Past. Oral History*. 3. p. Oxford: Oxford University Press.
- Thompson, J. 2022. A Guide to Abductive Thematic Analysis. *The Qualitative Report*, 27(5), 1410–1421, DOI: 10.46743/2160-3715/2022.5340

- Thomsen, J.-P., Bertilsson, E., Dalberg T., Hedman, J. & Helland, H. (2017). Higher Education Participation in the Nordic Countries 1985–2010 – A Comparative Perspective. *European Sociological Review*, 33(1), 98–111, DOI: 10.1093/esr/jcw051
- Thornberry, T., Smith, C. & Howard, G. 1997. Risk Factors for Teenage Fatherhood. *Journal of Marriage and the Family*, 59(3), 505–522, 10.2307/353942
- Tiittula, L., Rastas, A. & Ruusuvoori, J. 2009. Kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta tietokonevälitteiseen viestintään. Virtuaalihaastattelun näkymiä. Teoksessa J. Ruusuvoori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 264–271.
- Tilastokeskus. Kansallinen tilastotoimi. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 8.11.2017. <<http://www.stat.fi/org/tilastotoimi/index.html>>.
- Tilastokeskus. Käsitteet. Perhe. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 27.9.2017. <<http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/perhe.html>>.
- Tilastokeskus. Käsitteet. Pääasiallinen toiminta. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 8.1.2017 <http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/tyovoima_ulkopu.html>.
- Tilastokeskus. StatFin-tilastotietokanta. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 11.8.2017. <<http://www.stat.fi/tup/statfin/index.html>>.
- Tolonen, T. 2002. Suomalaisuus, tavallisuus ja sukupuoli nuorten näkemyksissä. Teoksessa T. Gordon, K. Komulainen & K. Lempiäinen (toim.) *Suomineiton hei! Kansalaisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 246–266.
- Tolonen, T. 2005. Sosiaalinen tausta, sukupuoli ja paikallisuus nuorten koulutussiirtymässä. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 33–65.
- Tolonen, T. & Aapola-Kari, S. 2022. Head-first into Upper Secondary Education: Finnish Young People Making Classed and Gendered Educational Choices. *Young*, 30(4), 344–360. DOI: 10.1177/11033088221086078
- Tuffin, K., Rouch, G. & Frewin, K. 2010. Constructing Adolescent Fatherhood: Responsibilities and Intergenerational repair. *Culture, Health & Sexuality*, 12(5), 485–498, DOI: 10.1080/13691051003629359
- Tuffin, K., Rouch, G. & Frewin, K. 2018. The ‘Missing’ Parent: Teenage Fathers Talk About the Meaning of Early Parenthood. Teoksessa A. Kamp & M. McSharry (toim.) *Re/assembling the pregnancy and parenting teenager. Narratives from the field(s)*. Luettu 16.1.2022. <<https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/30015/650079.pdf?sequence=1#page=121>>, 269–290.
- Tuohela, K. 1998. Elämän pesä. Teoksessa K. Utrio (toim.) *Perhekirja*. Eurooppalaisen perheen historia. Helsinki: Tammi, 462–483.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos, alkuperäinen teos vuodelta 2002. Helsinki: Tammi.
- Tuomisto, J. 2003. Elinikäisen oppimisen toinen sukupolvi – unohtuiko jotain? Teoksessa P. Sallila (toim.) *Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus*. Aikuiskasvatuksen 44. vuosikirja. Vantaa: Kansanvalistusseura.
- Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten menetelmien luotettavuudesta. *Kasvatus* 22 5–6), 387–398.
- Työllisyysrahasto. 17.3.2022. Mikä aikuiskoulutustuki? Luettu 16.10.2022. <<https://www.tyollisyysrahasto.fi/aikuiskoulutustuki/mika-aikuiskoulutustuki/>>.
- Tähtinen, J., Laakkonen, E. & Broberg, M. 2020. Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja C: 22, 2. uudistettu painos. Luettu 14.11.2022. <<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8091-8>>.
- Ukkonen, T. 2006. Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa. Teoksessa O. Fingerroos, R. Haanpää, A. Heimo & U.-M. Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus: Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 175–198.
- UNFPA. 2013. Motherhood in Childhood. Facing the challenge of adolescent pregnancy. State of world population 2013. Luettu 9.5.2016. <http://kyrgyzstan.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/motherhood-in-childhood-_en.pdf>.

- UNFPA. 2015. *Girlhood, not Motherhood. Preventing Adolescent Pregnancy*. Luettu 10.10.2022. <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Girlhood_not_motherhood_final_web.pdf>.
- UNICEF. 2001. *A League Table of Teenage Births in Rich Nations*. Luettu 9.5.2016. <<http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/repcard3e.pdf>>.
- Uusitalo, R. 2016. *Opintotuen uudistaminen. Selvitysmiehen raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:7. Opetus- ja kulttuuriministeriö*. Luettu 16.10.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-392-7>>.
- Vaismoradi, M., Turunen, H. & Bondas, T. 2013. *Content Analysis and Thematic Analysis: Implications for Conducting a Qualitative Descriptive Study*. *Nursing & Health Sciences*, 15(3), 398–405, DOI: 10.1111/nhs.12048
- Valkonen, L. 2014. *Sijaisvanhemmat*. Jyväskylä: Perhehoitoliitto ry.
- Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko. 2021. *Valtioneuvoston julkaisuja 2021:24*. Helsinki: Valtioneuvosto. 16.1.2022. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-622-8>>.
- Vanttaja, M., Af Ursin, P. & Järvinen, T. 2019. *Kouluun sitoutumattomien nuorten tausta ja tulevaisuusodotukset*. *Yhteiskuntapolitiikka*, 84(5-6), 491–503, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019112744455>>.
- Vanttaja, M. & Järvinen, T. 2004. *Koulutuksesta ja työtä karsiutuneet: vaikka ammattitutkintoa ja työpaikkaa vuonna 1985 olleiden nuorten myöhemmät elämänvaiheet*. *Yhteiskuntapolitiikka*, 69(5), 472–480, DOI: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117048>
- Varjonen, S. 2011. *Äidin hoiva, jaettu vanhemmuus – ja vapaus valita. Perhevapaiden uudistamisen argumentointi 1970-luvulta 2000-luvulle*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Vauhkonen, T., Kallio, J. & Erola, J. 2017. *Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa*. *Yhteiskuntapolitiikka*, 82(5), 501–512, <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2017102650308>>.
- Vehkalahti, K., Rutanen, N., Lagström, H. & Pösö, T. 2010. *Kohti eettisesti kestävästä lasten ja nuorten tutkimuksesta*. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 101. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 10–23.
- Vehkalahti, K. 2014. *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Finn Lectura, Helsingin yliopiston pdf-versio vuonna 2019. Luettu 19.9.2022. <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305021/Kyselytutkimuksen-mittarit-ja-menetelmat-2019-Vehkalahti.pdf>>.
- Vikat, A., Rimpelä, A., Kosunen, E. & Rimpelä, M. 2002. *Sociodemographic Differences in the Occurrence of Teenage Pregnancies in Finland in 1987-1998: a Follow Up Study*. *Journal Epidemiol Community Health*, 56(9), 659–668, DOI: 10.1136/jech.56.9.659
- Vilmi, L. & Mäki-Fränki, P. 2016. *Miksi Suomi ei pysy vertaistensa vauhdissa? Euro & Talous 1/2016 – Kansainvälinen talous*. Luettu 16.1.2022. <<https://www.eurojatalous.fi/fi/2016/1/miksi-suomi-ei-pysy-vertaistensa-vauhdissa/>>.
- Vinnerljung, B., Franzén, E. & Danielsson, M. 2007. *Teenage parenthood among child welfare clients: A Swedish national cohort study of prevalence and odds*. *Journal of Adolescence*, 30(1), 97–116, 10.1016/j.adolescence.2005.12.002
- Vuori, J. 2001. *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Vuori, J. 2003. *Äitiyden ainekset*. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Yliopistopaino, 39–63.
- Vuori, J. 2004. *Isyyden mallit ja isien valinnat*. Teoksessa I. Aalto, & J. Kolehmainen (toim.) *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 29–63.
- Vuori, J. 2009. *Men's Choices and Masculine Duties: Fathers in Expert Discussions*. *Men and Masculinities*, 12(1), 45–72, DOI: 10.1177/1097184X07306720
- Vuori, J. 2014. *Kotiäidin kulttuuriset kuvat ja sukupuolten tasa-arvo*. *Sukupuolentutkimus*, 27(2), 54–58.
- Vuorinen–Lampila, P. 2018. *Korkeakoulutuksen eriytyvät työelämäodotukset*. *Koulutuksen tutkimuslaitos Tutkimuksia* 33. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Luettu 16.1.2022. <<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/59547>>.

- Väestörekisterikeskus. Tietojen luovutuksen kieltäminen. Luettu 10.10.2016. <<http://vrk.fi/vaestotieto-jarjestelma/tietojen-luovutuksen-kieltaminen>>.
- Vähäsantanen, K., & Saarinen, J. 2013. The Power Dance in Research Interview. Manifesting Power and Powerless. *Qualitative Research*, 13(5), 493–510, 10.1177/1468794112451036
- Väisänen, H. & Murphy, M. 2014. Social Inequalities in Teenage Fertility Outcomes: Childbearing and Abortions Trends of Three Birth Cohorts in Finland. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 46(2), 109–116, DOI: 10.1363/46e1314
- Värri, V-M. 2000. *Hyvä kasvatusta – kasvatusta hyvään*. 3. korj. painos. Alkup. 1997. Tampere: CityOffset.
- Warinowski, A. 2012. *Maailmalle yhtenä, takaisin toisena? Suomalaisten ekspatriaattiperheiden lapset kulttuurisissa siirtymissä*. Siirtolaisuusinstituutin tutkimuksia A 42. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Wellings, K., Jones, K.G., Mercer, C.H., Tanton, C., Clifton, S., Datta, J., Copas, A.J., Erens, B., Gibson, L.J., Macdowall, W., Sonnenberg, P., Phelps, A. & Johnson, A.M. 2013. The Prevalence of Unplanned Pregnancy and Associated Factors in Britain: Findings from the Third National Survey of Sexual Attitudes and Lifestyles (Natsal-3). *Lancet*, 382(9907), 1807–1816, DOI: 10.1016/S0140-6736(13)62071-1
- Wellings, K., Nanchahal, K., Macdowall, W., McManus, S., Erens, B., Mercer, C. H. Johnson, A. M., Copas, A. J., Korovessis, C., Fenton, K. A. & Field, J. 2001. Sexual Behaviour in Britain: Early Heterosexual Experience. *Lancet*, 358(9296), 1843–1850, DOI: 10.1016/S0140-6736(01)06885-4
- Wenham, A. M. 2016. "I know I'm a good mum - no-one can tell me different": Young Mothers Negotiating a Stigmatized Identity through Time. *Families, Relationships and Societies*, 5(1), 127–144, DOI: 10.1332/204674315X14193466354732
- Westberg, A. 2004. Forever Young? Young People's Conception of Adulthood – The Swedish Case. *Journal of Youth Studies*, 7(1), 35–53, DOI: 10.1080/1367626042000209949
- Whitehead, E. 2001. Teenage Pregnancy: on the Road to Social Death. *International Journal of Nursing Studies*, 38(4), 437–446, DOI: 10.1016/S0020-7489(00)00086-9
- Wilkes, L., Mannix, J. & Jackson, D. 2012. 'I am going to be a Dad': Experiences and Expectations of Adolescent and Young Adult Expectant Fathers. *Journal of Clinical Nursing*, 21(1–2), 180–188, DOI: 10.1111/j.1365-2702.2011.03715.x
- Wilska, T-A. & Virtanen T. 2002. Tyyliä ja tiukkaa taloutta. Teoksessa H. Silvennoinen (toim.) *Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 29. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaainneuvottelukunta & Opetusministeriö, 86–104.
- Wright, L., Knuson, S. & Johnson, M. 2021. Consequences of Teen Parenthood for Teen Mothers and Fathers in Canada. *Canadian Studies in Population*, 48(1), 441–468, DOI: 10.1007/s42650-021-00060-0
- Wyn, J. & White, R. 1997. *Rethinking Youth*. London:Sage
- Xie, H., Cairns, B. D. & Cairns, R. B. 2001. Predicting Teen Motherhood and Teen Fatherhood: Individual Characteristics and Peer Affiliations. *Social Development*, 10(4), 488–511, DOI: 10.1111/1467-9507.00177
- Yardley, E. 2008. Teenage Mothers' Experiences of Stigma. *Journal of Youth Studies*, 11(6), 671–684, DOI: 10.1080/13676260802392940
- Yesilova, K. 2008. Onnellinen perhe asuu tiilitalossa: Yhteiskuntaluokista keskimääräiseen hyvinvointiin. Teoksessa T. Tolonen (toim.) *Luokka ja sukupuoli*. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 83. Tampere: Vastapaino, 101–121.
- Yesilova, K. 2009. *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Yle. 2017. Teiniäidit. Luettu 15.1.2017. <<http://yle.fi/aihe/teiniaidit>>.
- Ylöstalo, H. 2012. *Tasa-arvotyön tasa-arvot*. Tampere: Tampere University Press.
- Zachry, E. 2005. Getting My Education: Teen Mothers' Experiences in School before and after Motherhood. *Teachers College Record*, 107(12), 2566–2598, DOI: 10.1111/j.1467-9620.2005.00629.x
- Zeck, W., Bjelic-Radisic V., Haas, J. & Greimel, E. 2007. Impact of Adolescent Pregnancy on the Future Life Of Young Mothers in Term of Social, Familial, and Educational Changes. *Journal of Adolescent Health*, 41(4), 380–388, DOI: 10.1016/j.jadohealth.2007.05.012

Østergaard, S. D., Dalsgaard, S., Faraone, S. V., Munk-Olsen, T. & Laursen, T. M. 2017. Teenage Parenthood and Birth Rates for Individuals With and Without Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder: A Nationwide Cohort Study. *Journal of American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 56(7), 578–584, DOI: 10.1016/j.jaac.2017.05.003

Lait

Adoptiolaki 22/2012.
 Asumistukilaki (kumottu) 408/1975.
 Avioliittolaki 234/1929.
 Henkilötietolaki (kumottu) 523/1999.
 Isyyslaki (kumottu) 11/2015.
 Isyyslaki (kumottu) 700/1975.
 Laki aikuiskoulutusetuuksista 1276/2000.
 Laki hedelmöityshoitolaki 1237/2006.
 Laki lapsen elatuksesta 704/1975.
 Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta 361/1983.
 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta 190/2019.
 Laki lapsen kotihoidosta (kumottu) 24/1985.
 Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta 378/2005.
 Laki raskauden keskeyttämisestä 239/1970.
 Laki rekisteröidystä parisuhteesta 950/2001.
 Laki rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta 391/2009.
 Laki työmarkkinatuesta annetun lain muuttamisesta 1705/1995.
 Laki työmarkkinatuesta annetun lain muuttamisesta 665/1996.
 Laki opintovelvollisuudesta (kumottu) 101/1921.
 Lastensuojelulaki 417/2007.
 Nuorisolaki 1285/2016.
 Opintotukilaki 65/1994.
 Oppivelvollisuuslaki 1214/2020.
 Perintökaari 40/1965.
 Sairausvakuutuslaki 1224/2004.
 Työsopimuslaki 55/2001
 Työttömyysturvalaki 1290/2002.
 Vanhemmuuslaki 775/2022.
 Äitiyslaki 253/2018.

Tilastot ja tilastojulkaisut

Eurostat. 2020. Being young in Europe. Luettu. 16.1.2022. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Being_young_in_Europe_today>.
 Eurostat. 2015. Being young in Europe today. Statistical book. Luettu 16.1.2022. <<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6776245/KS-05-14-031-EN-N.pdf/18bee6f0-c181-457d-ba82-d77b314456b9?t=1429539408000>>.
 SVT: Adoptiot. 2020. Verkkójulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 9.2.2023. <http://www.stat.fi/til/adopt/2020/adopt_2020_2021-08-31_tie_001_fi.html>.
 SVT: Ammattikorkeakoulutus 2019. Verkkójulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 16.1.2022. <https://www.stat.fi/til/akop/2019/akop_2019_2020-04-17_fi.pdf>.
 SVT: Kansaneläkelaitoksen tilastollinen vuosikirja 2003. Luettu 16.1.2022. <<http://hdl.handle.net/10250/3098>>.

- SVT: Kelan tilastollinen vuosikirja 2020. Luettu 16.1.2022. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021111755756>>.
- SVT: Kelan lapsiperhe-etuustilastot 2020. S. Keskinen (toim.) Verkkojulkaisu. ISSN 1799-5469. Luettu 16.1.2022. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021051229777>>.
- SVT: Koulutukseen hakeutuminen 2008. Verkkojulkaisu. ISSN=1799-4500. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 16.1.2022. <http://www.stat.fi/til/khak/2008/khak_2008_2009-12-09_tie_001.html>.
- SVT: Koulutukseen hakeutuminen 2019. Verkkojulkaisu. 2020. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 16.1.2022. <https://tilastokeskus.fi/til/khak/2019/khak_2019_2020-12-10_fi.pdf>.
- SVT: Koulutuksen keskeyttäminen 2019. Verkkojulkaisu. 2021. Luettu 16.1.2022. <https://www.stat.fi/til/kkesk/2019/kkesk_2019_2021-03-12_fi.pdf>.
- SVT: Koulustilastot. Luettu 16.1.2022. <<https://www.stat.fi/til/kou.html>>.
- SVT: Lapsen elatus ja huolto 2013. Verkkojulkaisu. Tilastoraportti 10/2014. Luettu 16.1.2022. <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014052225961>>.
- SVT: Lapsen elatus ja huolto 2019. Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2019: Perheoikeudellisten sopimusten määrät vähenivät. Verkkojulkaisu. Tilastoraportti 20/2020. Luettu 16.1.2022. <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020061242896>>.
- SVT: Lastensuojelu 2013. Verkkojulkaisu. Tilastoraportti 26/2014. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Luettu 16.1.2022. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116946/Tr26_14.pdf>.
- SVT: Opiskelijat ja tutkinnot 2004–2019. StatFin-tilaus. 11c5 -- Väestö ja perustieteen jälkeisen tutkintotavoitteisen koulutuksen opiskelijat ja tutkinnot koulutusryhmän ja iän mukaan, 2004–2019. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 4.1.2022. <https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_kou_opiskt_opiskt/statfin_opiskt_pxt_11c5.px/>.
- SVT: Opiskelijoiden työssäkäynti 2013. Verkkojulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 11.8.2017. <https://www.tilastokeskus.fi/til/opty/2013/opty_2013_2015-03-19_fi.pdf>.
- SVT: Perheet 2005–2013. StatFin-tilaus. 12c5 – Perheet perhetyypin ja puolisoitten iän mukaan, 1992–2022. Luettu 31.7.2023. <https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_perh/statfin_perh_pxt_12c5.px/table/tableViewLayout1/>.
- SVT: Perheet 2013. Vuosikatsaus. Verkkojulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 16.1.2022. <https://tilastokeskus.fi/til/perh/2013/02/perh_2013_02_2014-11-21_fi.pdf>.
- SVT: Perheet 2016. Verkkojulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 19.11.2017 <https://www.stat.fi/til/perh/2016/perh_2016_2017-05-26_fi.pdf>.
- SVT: Perheet 2020. Verkkojulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 16.1.2022. <https://www.stat.fi/til/perh/2020/perh_2020_2021-05-28_fi.pdf>.
- SVT: Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2010. Tilastoraportti 47/2011. Verkkojulkaisu. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Luettu 1.6.2021 <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085243>>.
- SVT: Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2011. Tilastoraportti 20/2012. Verkkojulkaisu. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Luettu 1.6.2021 <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201301171623>>.
- SVT: Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2012. Tilastoraportti 24/2013. Verkkojulkaisu. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Luettu 1.6.2021 <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201309276347>>.
- SVT: Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2013. Tilastoraportti 23/2014. Verkkojulkaisu. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Luettu 1.6.2021 <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014101345161>>.
- SVT: Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2015. Tilastoraportti 16/2016. Verkkojulkaisu. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Luettu 1.6.2021 <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2016101024921>>.
- SVT: Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2019. Tilastoraportti 48/2020. Verkkojulkaisu. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Luettu 1.6.2021 <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020112092125>>.

- SVT: Raskaudenkeskeytykset 2012. Tilastoraportti 18/2013. Verkkojulkaisu. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Luettu 1.6.2021. <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201306284109>>.
- SVT: Raskaudenkeskeytykset 2013. Tilastoraportti 25/2014. Verkkojulkaisu. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Luettu 1.6.2021. <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014101645230>>.
- SVT: Raskaudenkeskeytykset 2019. Tilastoraportti 26/2020. Verkkojulkaisu. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Luettu 1.6.2021. <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020062645814>>.
- SVT: Siviilisäädyn muutokset 2016. Verkkojulkaisu. ISSN=1797-6413. 2016. Helsinki: Tilastokeskus Luettu 11.9.2017. <http://www.stat.fi/til/ssaaty/2016/ssaaty_2016_2017-04-20_tie_001_fi.html>.
- SVT: Kelan opintoetuustilasto 2012/2013. Sosiaaliturva 2013. Luettu 16.10.2022. <<http://hdl.handle.net/10138/42153>>.
- SVT: Kelan opintoetuustilasto 2013/201. Sosiaaliturva 2014. Luettu 16.10.2022. <<http://hdl.handle.net/10138/144110>>.
- SVT: Syntystatistat 2000–2020. StatFin-tilasto. 12dn -- Elävänä syntyneet sukupuolen, äidin iän (5-v.) ja kielen mukaan, 2000-2020. Luettu 29.11.2021. <https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_synt/statfin_synt_pxt_12dn.px/>.
- SVT: Synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2006. Tilastotiedote 2/2007. Stakes. Luettu 1.6.2021 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76576/Tt21_07.pdf>.
- SVT: Synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2007. Tilastotiedote 30/2008. Stakes. Luettu 1.6.2021 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76577/tt30_08.pdf>.
- SVT: Synnytykset ja vastasyntyneet 2008. Tilastoraportti 22/2009. Verkkojulkaisu. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Luettu 1.6.2021 <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085411>>.
- SVT: Synnytykset ja vastasyntyneet 2009. Tilastoraportti 46/2010. Verkkojulkaisu. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Luettu 1.6.2021 <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085412>>.
- SVT: Syntyneet 2015. Vuosikatsaus. Verkkojulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 11.9.2017. <http://www.stat.fi/til/synt/2015/02/synt_2015_02_2016-12-08_fi.pdf>.
- SVT: Syntyneet 2020a. Verkkojulkaisu. ISSN=1798-2391. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 12.9.2021. <http://www.stat.fi/til/synt/2020/synt_2020_2021-04-23_tie_001_fi.html>.
- SVT: Syntyneet 2020b. Verkkojulkaisu. ISSN=1798-2391. 02 2020. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 16.11.2022. <http://www.stat.fi/til/synt/2020/02/synt_2020_02_2021-12-03_tie_001_fi.html>.
- SVT: Syntyneet 1990–2013. Elävänä syntyneet äidin ja isän iän mukaan. Henkilökohtainen tiedonanto Tilastokeskukselta T. Nikander, 11.8.2014.
- SVT: Syntyneet 2014–2020. Elävänä syntyneet äidin ja isän iän mukaan. Henkilökohtainen tiedonanto Tilastokeskukselta J. Toivola 31.5.2021 ja 8.6.2021.
- SVT: Syntyneet 2018–2020. Elävänä syntyneet isän iän ja vuoden 2021 kuntajaon mukaan. Henkilökohtainen tiedonanto Tilastokeskukselta A. Hämäläinen 3.12.2021.
- SVT: Tulonjakotilasto 2016. Verkkojulkaisu. ISSN=1795-8121. Väestöryhmittäiset Tuloerot 2016. Helsinki: Tilastokeskus Luettu 16.1.2022. <http://www.stat.fi/til/tjt/2016/02/tjt_2016_02_2018-03-23_tie_001_fi.html>.
- SVT: Työssäkäynti 1990–2019. StatFin-tilasto. 115c -- Väestö pääasiallisen toiminnan, sukupuolen, iän (1-v) ja vuoden mukaan, 1987-2020 Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 10.1.2022. <https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_tyokay/statfin_tyokay_pxt_115c.px/>.
- SVT: Työssäkäynti 2019. Verkkojulkaisu. ISSN=1798-5528. Ammatti Ja Sosioekonominen Asema 2019, Liitetilasto 2. Muut työvoiman ulkopuoliset 18–24-vuotiaat nuoret, joilla ei peruskoulun jälkeistä tutkintoa sukupuolen mukaan 2010–2019. Helsinki: Tilastokeskus Luettu 16.1.2022. <http://www.stat.fi/til/tyokay/2019/01/tyokay_2019_01_2021-04-08_tau_002_fi.html>.
- SVT: Työvoimatutkimus 1990–2013. StatFin -tilasto. 11pl -- Väestö työmarkkina-aseman, sukupuolen ja iän mukaan, 1989-2020. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 11.10.2021. <https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin_Passiivi/StatFin_Passiivi_tym_tyti/statfin-pas_tyti_pxt_11pl_2020.px/>.
- SVT: Työvoimatutkimus 2008–2020. StatFin-tilasto. 11pq - - Nuorten 15-29-vuotiaiden osallistumisen työmarkkinoille ja koulutukseen sukupuolen ja iän mukaan, 2008-2020. Helsinki:

- Tilastokeskus. Luettu 11.10.2021. <https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin_Passiivi/StatFin_Passiivi_tym_tyti/statfinpas_tyti_pxt_11pq_2020.px/>.
- SVT: Työvoimatutkimus 2009. Verkkojulkaisu. ISSN=1798-7830. Aikasarjatiedot 2000-2009. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 9.10.2021. <http://www.stat.fi/til/tyti/2009/17/tyti_2009_17_2010-12-03_tau_006_fi.html>.
- SVT: Työvoimatutkimus 2019. Verkkojulkaisu. ISSN=1798-7830. Palkansaajien Nollatuntisopimukset 2018. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 25.1.2022. <http://www.stat.fi/til/tyti/2018/15/tyti_2018_15_2019-06-03_tie_001_fi.html>.
- SVT: Työvoimatutkimus, Perheet ja työ vuonna 2009. Verkkojulkaisu. Luettu 16.1.2022. <https://www.stat.fi/til/tyti/2009/16/tyti_2009_16_2010-10-12_fi.pdf>.
- SVT: Työvoimatutkimus, Perheet Ja Työ 2018. Verkkojulkaisu. ISSN=1798-7830. Liitetaulukko 1. Työllisyysasteet nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 2014 - 2018, 20-59-vuotiaat. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 25.1.2022. <http://www.stat.fi/til/tyti/2018/14/tyti_2018_14_2019-11-14_tau_001_fi.html>.
- SVT: Työvoimatutkimus, Työllisyys ja Työttömyys 2017. Verkkojulkaisu. ISSN=1798-7830. Liitetaulukko 8. Työlliset sosioekonomisen aseman ja sukupuolen mukaan vuosina 2008 - 2017, 15-74-vuotiaat. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 9.10.2021 <http://www.stat.fi/til/tyti/2017/13/tyti_2017_13_2018-04-12_tau_008_fi.html>.
- SVT: Väestön koulutusrakenne 2012. StatFin-tilaus. 12bq -- 15 vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen, kunnan, sukupuolen ja ikäryhmän mukaan, 1970-2020. Luettu 4.10.2021. <https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_kou_vkour/statfin_vkour_pxt_12bq.px/>.
- SVT: Väestön koulutusrakenne 2019. StatFin-tilaus. 12bq -- 15 vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen, kunnan, sukupuolen ja ikäryhmän mukaan, 1970-2020. Luettu 4.10.2021. <https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_kou_vkour/statfin_vkour_pxt_12bq.px/>.
- SVT: Väestön koulutusrakenne 2019. Verkkojulkaisu. ISSN=1799-4586. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 25.1.2022. <http://www.stat.fi/til/vkour/2019/vkour_2019_2020-11-05_tie_001_fi.html>.
- SVT: Väestön koulutusrakenne 2020. Verkkojulkaisu. ISSN=1799-4586. 2020. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 25.1.2022. <http://www.stat.fi/til/vkour/2020/vkour_2020_2021-11-03_tie_001_fi.html>.
- SVT: Väestörakenne 1993–2013. Stafin-tilaus. Taulukko 12. Väestö iän (1-v.), sukupuolen, siviilisäädyn ja kielen mukaan alueittain 1990 - 2015. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 22.8.2016. <http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaerak/055_vaerak_tau_124.px/?rxid=13a43c3b-515c-47ea-9afb-09292aecfba9>.
- SVT: Väestörakenne 2012a. StatFin-tilaus. 11ry – Siviilisäätö iän (1v. 0-112) ja sukupuolen mukaan, 1990-220. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 16.1.2022.
- SVT: Väestörakenne 2012b. Verkkojulkaisu. ISSN=1797-5379. Vuosikatsaus 2012, Liitetaulukko 3. 15–77 -vuotiaat naiset iän ja elävänä syntyneiden lasten määrän mukaan 31.12.2012. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 16.1.2022. <http://www.stat.fi/til/vaerak/2012/01/vaerak_2012_01_2013-09-27_tau_003_fi.html>.
- SVT: Väestörakenne 2012c. Verkkojulkaisu. ISSN=1797-5379. Vuosikatsaus 2012, Liitetaulukko 6. Miehet iän, lasten määrän ja isien osuuden mukaan 31.12.2012. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 16.1.2022. <http://www.stat.fi/til/vaerak/2012/01/vaerak_2012_01_2013-09-27_tau_006_fi.html>.
- SVT: Väestötiedot 1989–2020. 12–20-vuotiaiden miesten ja naisten väestö biologisten lasten määrän mukaan. Henkilökohtainen tiedonanto Tilastokeskukselta I. Pitkänen 17.6.2011, 31.8.2011, 22.8.2012 ja 25.9.2013, T. Nikander 24.10.2011 ja 11.8.2014 sekä J. Toivola 8.6.2021.
- SVT: Yliopistokoulutus 2018. Verkkojulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 16.1.2022. <https://www.stat.fi/til/yop/2018/yop_2018_2019-05-09_fi.pdf>.
- THL. 2020. Pohjoismaiset perinataalitilastot 2018. Tilastoraportti 11/2020. Luettu 5.5.2020. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139764/Pohjoismainen_perinataalitilasto_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

- THL. 2022a. Synnytykset ja synnyttäjät, 13–17-vuotiaiden tyttöjen synnytykset / 1000 vastaavanikäistä tyttöä (ind 1311). Sotkanet.fi. Luettu 16.1.2022. <<https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/haku?g=765>>.
- THL. 2022b. Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet yksinhuoltajakotitaloudet, % toimeentulotukea saaneista kotitalouksista (ind. 3039). Sotkanet.fi Luettu 16.1.2022. <<https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/haku?g=233>>.
- THL, Lisääntymistilastot. 1900–2012. Alle 20-v synnyttäneiden osuus kaikista, %. Henkilökohtainen tiedonanto THL:stä M. Gissler 8.8.2014.
- THL, Perhevapaatutkimus. Tilastotietoa perhevapaiden käytöstä. Luettu 15.1.2017. <<https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/perhevapaatutkimus/tilastotietoa-perhevapaiden-kaytosta>>.
- Tilastokeskus, Syntyneet. Puuttuvat isätiedot syntyneiden vuosiaineistoissa. Henkilökohtainen tiedonanto Tilastokeskukselta J. Toivola, 1.6.2021.
- Tilastokeskus, Väestötilastot. 1900–2012. Alle 20-v synnyttäneisyys/1000 15–19v. naista kohden. Henkilökohtainen tiedonanto THL:stä M. Gissler 8.8.2014.
- Tilastokeskus, Väestötilastot, julkaisematon taulukko. 2013. Henkilökohtainen tiedonanto Tilastokeskukselta T. Nikander, 13.6.2013.
- UNICEF. 2015. Adolescent fertility rate (births per 1,000 women ages 15-19). Luettu 30.3.2015. <http://data.un.org/Data.aspx?d=WDI&f=Indicator_Code%3ASP.ADO.TFRT>.
- United Nations. 2019. World Fertility 2019. Luettu 23.5.2021. <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/fertility/World_Fertility_2019.pdf>.
- World Bank Open Data. Adolescent fertility rate (births per 1,000 women ages 15-19). Luettu 23.5.2021. <<https://data.worldbank.org/indicator/SP.ADO.TFRT>>.
- WHO. 2014. World Health Statistics 2014. Luettu 30.3.2015. <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112738/1/9789240692671_eng.pdf?ua=1>.

LIITTEET

Liite 1. Kotimaisia nuorten vanhemmuuteen liittyviä julkaistuja tutkimuksia.

Listaus sisältää väitöskirjoihin sisällytettyjä artikkeleja ja siitä on jätetty pois pelkästään raskaudenkeskeytyksiä tai ehkäisyn käyttöä käsittelevät tutkimukset.

1980- ja 1990-luku

- Makkonen, M., Rissanen, E., Castrén, O. 1984. Raskaus nuorella iällä. Kuopion yliopiston julkaisuja. Lääketiede. Tilastot ja selvitykset 1/84. Kuopio.
- Kukkonen, S., Purhonen, M., Räsänen, E. & Saikkonen, T. 1987. Nuori ja raskaus. Psykososiaalisia tutkimuksia nuoruusikäisen raskauteen, äitiyteen ja lapsen kehittymiseen liittyvistä tekijöistä. Kuopion yliopiston julkaisuja. Lääketiede. Alkuperäistutkimukset 13/ 1987. Kuopio.
- Mäkinen, J. & Tuimala, R. 1989. Nuorten raskaudet vuosina 1969–1985. Suomen Lääkärilehti 44, 3163–3166.
- Pulkkinen, L. & Iso-Ilomäki, P. 1989. Nuori äiti. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja Kasvatus 20 (2), 121–129.
- Kosunen, E. 1993. Teini-ikäisten raskaudet ja ehkäisy. Stakes Raportteja 99. Jyväskylä: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Piippo, S. 1995. Kaksinko aina kauniimpi? Teini-ikäisten raskauden ehkäisy. Suomen Lääkärilehti 50 (1–2), 47–51.
- Kosunen E. 1996. Adolescent Reproductive Health in Finland: Oral Contraception, Pregnancies and Abortions from the 1980s to the 1990s. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 486.
- Kosunen, E. & Rimpelä, M. 1996. Towards regional equality in family planning: teenage pregnancies and abortions in Finland from 1976 to 1993. Acta Obstet Gynecol Scand 75, 540-547.
- Kosunen E., Rimpelä, M., Liinamo, A., Jokela, J., Vikat, A. & Rimpelä, A. 1998. Nuorten seksuaalikäyttäminen Suomessa 1996-1997. Suomen Lääkärilehti 53 (30), 3353–3360.
- Kosunen, E & Rimpelä, M. 1999. Teini-ikäisten raskaudet Suomessa 1990-luvulla. Suomen Lääkärilehti. 54 (27), 3201–3206.

2000-luku

- Hirvonen, E. 2000. Raskaus nuoren valintana. Etnografia alle 18-vuotiaiden nuorten raskaudesta, tulevasta vanhemmuudesta ja elämäntilanteesta sekä äitiysneivolakäynneistä. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 776.

- Kosunen, E. 2000. Nuorten seksuaaliterveys. Teoksessa I. Lottes & O. Kontula (toim.) *Seksuaaliterveys Suomessa*. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 270–281.
- Heikku, Teija-Leena. 2001. "Mä haluan normaalia arkielämää..." Tapaustutkimus teiniäidin arjesta. Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos. Lisensiaatintyö - painamaton
- Hirvonen, E. 2002. Nuorten naisen raskaus ja äitiys. Teoksessa S. Aaltonen & P. Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Tietolipas 187. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- Kosunen, E. A-L., Vikat, A., Gissler, M. & Rimpelä, M. 2002. Teenage pregnancies and abortions in Finland in the 1990s. *Scandinavian Journal of Public Health* 30, 300-305.
- Vikat, A., Rimpelä, A., Kosunen, E. & Rimpelä, M. 2002. Sociodemographic differences in the occurrence of teenage pregnancies in Finland in 1987-1998: a follow up study. *Journal Epidemiol Community Health* 56, 659-668.
- Vikat, A. 2004. Raskauksien sosioekonomiset ja alueelliset erot. Teoksessa E. Kosunen & M. Ritamo (toim.) *Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen*. Saarijärvi: Gummerus, 29–40.
- Niemelä, A. 2005. Nuorena äidiksi – vauhdilla aikuisuuteen? Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. Helsinki, 169–195.
- Niemelä, A. & Kelhä, M. 2005. Varhainen äitiys – riskiäitiyttä? *Nuorisotutkimus* 23 (2), 20-31. Raatikainen, K., Heiskanen, N., Verkasalo, P. & Heinonen, S. 2005. Good outcome of teenage pregnancies in high-quality maternity care. *European Journal of Public Health* 16 (2), 157–161.
- Kelhä, M. 2009. Vääränikäisiä äitejä? Ikä ja äitiyden yhteiskunnalliset ehdot. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 223.
- Kuortti, M. & Jähi, R. 2009. Riskillä vai ilman – tutkimus tyttöjen seksikäyttäytymisen valinnoista ja niihin liittyvistä arvoista. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 46: 244-257

2010– ja 2020-luku

- Halonen, M. & Apter, D. 2010. Huulikiilteestä housuvaippoihin. Teiniraskauden ja -äitiyden moninaiset haasteet. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 126 (8), 881–887
- Kuortti, M., Jähi, R., Lindfors, P. & Kosunen, E. 2011. "Meille tais sattua pieni vahinko" Tyttöjen suunnittelemattomaan raskauteen liittyvät tulkinnat. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (2), 135–147.
- Lehti, V., Sourander, A., Klomek, A., Niemelä, S., Sillanmäki, L., Piha, J., Kumpulainen, K., Tamminen, T., Moilanen, I. & Almgvist, F. 2011. Childhood bullying as a predictor for becoming a teenage mother in Finland. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 20 (1), 49–55.
- Kuortti, M. 2012. Suomalaisten tyttöjen seksuaaliterveys- ja kulttuuri. Arvot, riskit ja valinnat. Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis* 1730.
- Lehti, V., Brunstein Klomek, A., Tamminen, T., Moilanen, I., Kumpulainen, K., Piha, J., Almgvist, F. 2012. Childhood bullying and becoming a young father in a

- national cohort of Finnish boys. *Scandinavian Journal of Psychology*, 53 (6), 461–466.
- Lehti, V., Niemelä, S., Heinze, M., Sillanmäki, L., Helenius, H., Piha, J., Kumpulainen, K., Tamminen, T., Almqvist, F. & Sourander, A. 2012. Childhood predictors of becoming a teenage mother among Finnish girls. *Acta Obstetrica et Gynecologica*, 91 (11), 1319-1325.
- Lehti, V., Sourander, A., Sillanmäki, L., Helenius, H., Tamminen, T., Kumpulainen, K. & Almqvist, F. 2012. Psychosocial factors associated with becoming a young father in Finland: a nationwide longitudinal study. *BMC Public Health*, 12 (1), 560–567.
- Lehti, V. 2013. Nuorena vanhemmaksi tulemista ja raskaudenkeskeytystä ennustavat lapsuusiän tekijät. Turun yliopisto. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C. 357.
- Leppälahti, S., Gissler, M., Mentula, M. & Heikinheimo, O. 2013. Is teenage pregnancy an obstetric risk in a welfare society? A population-based study in Finland, from 2006 to 2011. *BMJ Open*, 3, (8)
- Leppälahti, S., Gissler, M. & Heikinheimo, O. 2014. Onko teiniraskaus Suomessa obstetrinen riski? *Duodecim*, 130 (6), 541–542.
- Väisänen, H. & Murphy, M. 2014. Social Inequalities in Teenage Fertility Outcomes: Childbearing and Abortion Trends of Three Birth Cohorts in Finland. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health* 46 (2), 109–116.
- Leppälahti, S. 2016. Teenage pregnancies in Finland: trends, determinants and consequences. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Leppälahti, S., Heikinheimo, O., Kalliala, I., Santalahti, P. & Gissler, M. 2016. Is underage abortion associated with adverse outcomes in early adulthood? A longitudinal birth cohort study up to 25 years of age. *Human Reproduction* 31 (9), 2141–2149.
- Leppälahti, S., Heikinheimo, O., Paananen, R., Santalahti, P., Merikukka, M. & Gissler, M. 2016. Determinants of underage induced abortion – the 1987 Finnish Birth Cohort study. *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica* 95 (5), 572–579.
- Jalanko, E., Leppälahti, S., Heikinheimo, O. & Gissler, M. 2017. Increased risk of premature death following teenage abortion and childbirth – A longitudinal cohort study. *European Journal of Public Health*, 27(5), 845–849.
- Jalanko, E., Leppälahti, S., Heikinheimo, O. & Gissler, M. 2020. The risk of psychiatric morbidity following teenage induced abortion and childbirth. A longitudinal study from Finland. *Journal of Adolescent Health*, 66(3), 345–351.
- Jalanko, E. 2022. Childbirth and induced abortion as a teenager: associations with contraceptive services and long-term health outcomes. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Jalanko, E., Gissler, M., Heikinheimo, O. & Leppälahti, S. 2023. Pitkäaikaisterveys teiniraskauden jälkeen. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*, 139(3), 222–228.

Liite 2. Kyselylomake.

Turun yliopisto
University of Turku

Turku helmikuussa 2013

Hei nuorena Vanhemmaksi tulleet!

Pyytäisin Sinua osallistumaan väitöstutkimukseeni **Vanhemmuus nuorena**, jossa selvitetään nuorten vanhempien käsityksiä ja kokemuksia vanhemmuudesta sekä yleisemmin vanhemmaksi tuloa nuorella iällä. Teen tutkimusta Turun yliopistossa kasvatustieteiden laitoksella ja työn ohjaajina toimivat professori Risto Rinne ja yliassistentti Tero Järvinen. Turun yliopiston eettinen toimikunta on antanut tutkimuksesta puoltavan lausunnon.

Kohdejoukkona tutkimuksessa ovat 18-35-vuotiaat, alle 20-vuotiaana isäksi ja äidiksi tulleet suomalaiset vanhemmat. Sinut on valittu mukaan tutkimukseen satunnaisotannalla Väestötietokeskuksen tietojen perusteella. Tutkimuksen tuottamaa tietoa voidaan käyttää nuorten vanhempien aseman parantamiseksi, ja se antaa nuorille vanhemmille mahdollisuuden poistaa heihin monesti liitettyjä yleisiä ennakkoluuloja.

Kyselylomakkeessa on kysymyksiä, jotka liittyvät monin tavoin Sinun elämäsi ja vanhempana olemiseen. Vanhemmuus on moninaista eikä yhtä oikeaa tapaa ole olemassa! Jokaisen vanhemman vastaus on erittäin tärkeä ja antaa uutta tietoa vähän tutkitusta aiheesta. Toivoisin sinun osallistuvan tutkimukseen siinäkin tapauksessa, että et asu samassa taloudessa tai ole yhteydessä alle 20-vuotiaana saamiesi kanssa.

Antamasi tiedot käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti eikä tutkimuksen tuloksista voida erottaa yksittäistä vastaajaa. Henkilökohtaisia taustatietoja tarvitaan vain aineiston tilastolliseen käsittelyyn. Annetuista vastauksista muodostettavasta sähköisestä tutkimusaineistosta poistetaan kaikki yksittäisen henkilön tunnistamisen mahdollistavat tiedot ennen kuin se arkistoidaan pysyvästi Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon aihetta koskevan tieteellisen tutkimuksen ja opetuksen käyttöön.

Toivon Sinun täyttävän kyselylomakkeen **viikon kuluessa** internetissä osoitteessa: www.webpolsurveys.com/vanhemmuusnuorena.net Tutkimukseen voit osallistua myös täyttämällä tämän painetun kyselylomakkeen ja postittamalla sen **viikon kuluessa** oheisessa valmiiksi maksettussa kuoressa. Aikaa vastaamiseen on hyvä varata noin 20-30 minuuttia.

Tämän kirjeen mukana tulevilla erillisellä lapulla tai kyselyn internet-osoitteesta löytyvällä lomakkeella voit osallistua arvontaan, joka suoritetaan kaikkien lapun/lomakkeen palauttaneiden kesken. Arvontaa käsitellään täysin erillään kyselylomakkeesta. **Palkintoina arvonnassa on kaksi 50 euron lahjakorttia S-ryhmän liikkeisiin.**

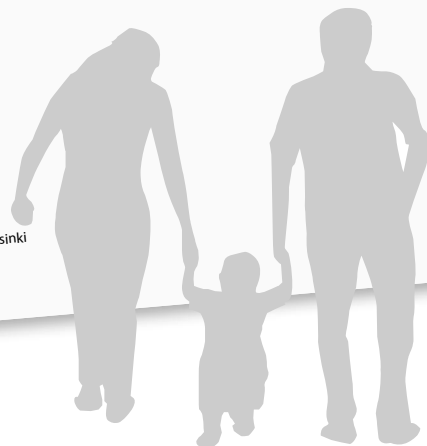
Annankiitos: Annan mielelläni lisätietoja kyselyyn vastaamisesta ja itse tutkimuksesta!

Arvokkaasta avusta kiittäen,

Virve Sairanen

Virve Sairanen
KM, tohtorikoulutettava
Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos
virve.sairanen@utu.fi
puh. 040 321 7565

Osoitelähde:
Väestötietojärjestelmä/Väestötietokeskus PL 70 00581 Helsinki

VANHEMMUUS NUORENA -KYSELYLOMAKE

Huomioitavaa kyselyssä:

- > Vanhemmillasi tarkoitetaan biologisia vanhempiasi.
- > Esikoislapsesi toisella vanhemmalla tarkoitetaan lapsen toista biologista vanhempaa.
- > Lähivanhempi on vanhempi, joka asuu lapsen kanssa samassa taloudessa ja etävänhempi vanhempi, joka asuu eri osoitteessa.
- > Jos esikoislapsesi on jo täysi-ikäinen, vastaa häntä koskeviin kysymyksiin sen tilanteen perusteella, jolloin hän oli vielä alaikäinen.

Vastausohje:

Vastaa ympyröimällä sinulle sopivimman vastausvaihtoehdon numero, täydentämällä viivalle tai ympyröimällä numero ja täydentämällä viivalle vastauksesi.

HUOM! Jos vastauksesi on nolla, niin merkitse se näkyviin, äläkä jätä vastausta tyhjäksi.

Jos sinulla on sisaruksia, merkitse viivalle heidän lukumääränsä numerolla.
Jos sinulla ei ole sisaruksia, merkitse viivalle numero nolla eli 0.

Esimerkiksi:

14. Kuinka monta sisarusta sinulla oli lapsuudenkodissasi?

Minulla oli 0 sisarusta

Osassa kysymyksiä on vastausvaihtoehtona "En osaa sanoa/ei koske lastani" tai "En osaa sanoa/ei koske minua". Jos näissä kysymyksissä on väite joka ei mielestäsi koske lainkaan omaa tai esikoisesi elämää, valitse tämä vaihtoehto. Muutoin valitse sinulle sopivin vaihtoehto esim. Täysin eri mieltä tai Osittain samaa mieltä.

Esimerkiksi:

50. Mitä mieltä olet seuraavista esikoislapsesi elämään ja arkeen liittyvistä väittämistä?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En eri enkä samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa / ei koske lastani
2. Äidin uusi parisuhde on lisännyt lapsen ja etävänhemman tapaamisia	1	2	3	4	5	0

Jos esikoisesi äidillä ei ole uutta parisuhdetta, niin valitse "En osaa sanoa/ei koske lastani" ympyröimällä 0. Jos taas on, niin valitse mielipidettäsi kuvaava vaihtoehto väliltä "Täysin eri mieltä" - "Täysin samaa mieltä" ja ympyröi valintasi numero 1-5. Voit myös ympyröidä 0, jos koet ettet osaa sanoa mielipidettäsi väitteeseen.

MINÄ JA ELÄMÄNI NYT

1. Mikä on sukupuolesi?

- 1 Mies
- 2 Nainen

2. Kuinka vanha olet?

Olen _____-vuotias ja
syntymävuoteni on _____

3. Oletko tällä hetkellä?

- 1 Naimisissa / Rekisteröidyssä parisuhteessa
- 2 Avoliitossa
- 3 Seurustelusuhteessa
- 4 Eronnut / Leski → SIIRRY KYSYMYKSEEN 6.
- 5 En ole parisuhteessa → SIIRRY KYSYMYKSEEN 6.
- 6 Jokin muu. Mikä? _____

4. Kuinka vanha on kumppanisi?

Hän on _____-vuotias

5. Kuinka kauan olet ollut yhdessä nykyisen kumppanisi kanssa?

Olemme olleet yhdessä noin ____v ____ kk

6. Mikä on asuinpaikkakuntasi?

7. Mikä on asumismuotosi?

- 1 Omistusasunto
- 2 Asumisoikeusasunto
- 3 Päävuokralaisasunto
- 4 Alivuokralaisasunto
- 5 Muu asumismuoto. Mikä? _____

8. Montako henkeä kuuluu kotitalouteesi

_____ henkilöä,
joista _____ aikuisia ja _____ lapsia

9. Mikä on peruskoulutuksesi?

- 1 Peruskoulu
- 2 Lukio tai ylioppilastutkinto
- 3 Peruskoulu on kesken

10. Mikä on korkein ammatillinen tutkintosi, jonka olet kokonaisuudessaan suorittanut?

- 1 Ei ammatillista koulutusta
- 2 Ammatillinen perustutkinto tai 1-3-vuotinen ammatillinen tutkinto
- 3 Ammattitutkinto tai erikoisammattitutkinto
- 4 Ammattikorkeakoulututkinto
- 5 Alempi korkeakoulututkinto
- 6 Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
- 7 Ylempi korkeakoulututkinto
- 8 Jokin muu. Mikä?

11. Mihin koulutusalaan korkein ammatillinen tutkintosi lukeutuu?

- 1 Ei ammatillista koulutusta
- 2 Kasvatustieteellinen tai opettajankoulutus
- 3 Humanistinen tai taidealan koulutus
- 4 Kaupallinen ja yhteiskuntatieteellinen koulutus
- 5 Luonnontieteellinen koulutus
- 6 Tekniikan koulutus
- 7 Maa- tai metsätalouden koulutus
- 8 Terveys- tai sosiaalialan koulutus
- 9 Palvelualojen koulutus
- 10 Jokin muu. Mikä?

12. Mikä on nykyinen/viimeisin ammattinimikkeesi?

Kirjoita ammattisi mahdollisimman tarkasti
esim. elektroniikka-asentaja tai työterveyshoitaja.

13. Mihin ryhmään katsot kuuluvasi?

- 1 Johtavassa asemassa toisen palveluksessa
- 2 Ylempi toimihenkilö (esim. asianajaja, opettaja)
- 3 Alempi toimihenkilö (esim. sihteeri, työnjohtaja)
- 4 Työntekijä
- 5 Maatalousyrittäjä tai työssä perheen maatilalla
- 6 Yrittäjä tai yksityinen ammatinharjoittaja
- 7 Päätoiminen opiskelija
- 8 Kotiäiti tai koti-isä
- 9 Työtön
- 10 Eläkeläinen
- 11 Jokin muu. Mikä?

LAPSUUDENKOTI JA -PERHE

14. Kuinka monta sisarusta sinulla oli lapsuudenkodissasi?

Minulla oli _____ sisarusta

15. a) Asuitko yhdessä molempien vanhempiesi kanssa lapsuudenkodissasi?

- 1 Kyllä, koko lapsuuteni ja nuoruuteni
- 2 Kyllä, suurimman osan ajasta
- 3 En

b) Jos et asunut koko aikaa, niin oliko syynä?

- 1 Vanhempien ero
- 2 Toisen vanhemman kuolema
- 3 Jokin muu syy. Mikä? _____

16. Asuiko toisen vanhempasi mahdollinen uusi kumppani kanssanne samassa taloudessa?

- 1 Ei koske minua
- 2 Ei
- 3 Kyllä
- 4 Jokin muu. Mikä? _____

17. Oletko asunut sijaisperheessä, lastenkodissa tai nuorisokodissa?

- 1 En
- 2 Kyllä, _____-vuotiaana

18. Minkä ikäisiä omat vanhempasi olivat heidän ensimmäisen lapsensa syntyessä?

- 1 a. Äitini oli tuolloin _____-vuotias
- 2 a. En tiedä minkä ikäisenä äitini sai esikoisensa
- 1 b. Isäni oli tuolloin _____-vuotias
- 2 b. En tiedä minkä ikäisenä isäni sai esikoisensa

21. Missä määrin seuraavat väittämät kuvaavat mielestäsi omaa lapsuudenkotiasi ja -perhettäsi?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En eri enkä samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
1. Lapsuuteni oli onnellinen	1	2	3	4	5	0
2. Suhteeni isäni kanssa oli läheinen	1	2	3	4	5	0
3. Vanhempani suhtautuivat hyväksyvästi nuorten seksielämään	1	2	3	4	5	0
4. Taloudellinen tilanteemme oli vakaa	1	2	3	4	5	0
5. Kannoin vastuuta perheen arjesta jo varhain	1	2	3	4	5	0
6. Koin oloni turvalliseksi kotonani	1	2	3	4	5	0
7. Perheessäni oli tarkat säännöt	1	2	3	4	5	0
8. Perheessäni oli mielenterveysongelmia esim. masennusta	1	2	3	4	5	0
9. Uskonnolla oli tärkeä rooli perheessäni	1	2	3	4	5	0
10. Kotonani oltiin kiinnostuneita kouluarvosanoistani	1	2	3	4	5	0
11. Suhteeni äitini kanssa oli läheinen	1	2	3	4	5	0
12. Perheeni sai toimeentulotukea ollessani peruskouluikäinen	1	2	3	4	5	0
13. Perheen ilmapiiri oli rakastava	1	2	3	4	5	0
14. Vanhempani valvoivat tekemisiani mielestäni sopivasti	1	2	3	4	5	0
15. Vanhempani kannustivat minua opiskelemaan	1	2	3	4	5	0
16. Perheessäni oli päihdeongelmia	1	2	3	4	5	0
17. Vanhempani tukivat minua elämässäni	1	2	3	4	5	0

19. Millainen on vanhempiesi koulutustausta?

	a. Äiti	b. Isä
1 Ei ammatillista koulutusta	1	1
2 Ammatillinen perustutkinto	2	2
3 Ylioppilastutkinto	3	3
4 Opisto- tai ammattikorkeakoulu	4	4
5 Alempi korkeakoulututkinto	5	5
6 Ylempi korkeakoulututkinto	6	6
7 Jokin muu. Mikä?	7	7
8 En osaa sanoa	8	8

20. Entä mihin ryhmään vanhempasi pääsääntöisesti kuuluivat ollessasi peruskouluikäinen?

	a. Äiti	b. Isä
1 Johtavassa asemassa	1	1
2 Ylempi toimihenkilö	2	2
3 Alempi toimihenkilö	3	3
4 Työntekijä	4	4
5 Maatalousyrittäjä	5	5
6 Yrittäjä	6	6
7 Päätoiminen opiskelija	7	7
8 Kotiäiti / koti-isä	8	8
9 Työtön	9	9
10 Eläkeläinen	10	10
11 Jokin muu. Mikä?	11	11
12 En osaa sanoa	12	12

VANHEMMAKSI TULO JA ELÄMÄ ENNEN VANHEMMUUTTA

22. Minkä ikäinen olit esikoisesi syntyessä?

Olin ____ v ____ kk esikoiseni syntyessä

23. a) Onko perheessäsi ja suvuissasi itsesi lisäksi muita alle 20-vuotiaana esikoisensa saaneita?

- 1 Ei
- 2 Kyllä
- 3 En tiedä/en osaa vastata

b) Jos on, niin millaista sukua he ovat sinulle?

(Esim. isosisko, äidin sisko, serkku isän puolelta jne.)

24. Minkä ikäinen esikoislapsesi toinen vanhempi oli ensimmäisen lapsenne syntyessä?

- 1 Hän oli tuolloin ____-vuotias
- 2 En tiedä minkä ikäinen hän oli tuolloin

25. a) Oliko esikoislapsesi toisella vanhemmalla aiempia lapsia?

- 1 Ei, yhteinen lapsemme oli hänen esikoisensa
- 2 Kyllä, hänellä oli ____ lasta
- 3 En osaa sanoa

b) Jos oli, niin kuinka vanha hän oli saadessaan esikoisensa?

- 1 Hän oli tuolloin ____-vuotias
- 2 En tiedä minkä ikäinen hän tuolloin oli

26. Millainen oli suhteesi esikoisesi toiseen vanhempaan raskauden alkaessa?

- 1 Avioliitto
 - 2 Avoliitto
 - 3 Seurustelu
 - 4 Tapailu
 - 5 Yhden yön suhde
 - 6 Jokin muu. Mikä?
- _____

27. Kuinka kauan suhteenne oli tuolloin kestänyt?

Noin ____ v ____ kk

28. a) Miten kuvailisit ehkäisyn käyttöänne ennen raskautta?

- 1 Käytössä ei ollut ehkäisyä
- 2 Käytimme ehkäisyä satunnaisesti
- 3 Käytimme ehkäisyä säännöllisesti

b) Jos käytitte ehkäisyä, niin millainen ehkäisy-muoto oli käytössä? Voit valita useamman, jos käytössä oli monta ehkäisymuotoa.

- 1 Hormonaalinen ehkäisy (esim. e-pillerit)
- 2 Kondomi
- 3 Keskeytetty yhdyntä
- 4 Ns. varmat päivät
- 5 Jokin muu. Mikä? _____

29. Mikä oli sinun ja esikoisesi lapsen toisen vanhemman pääasiallinen toiminta raskauden ilmetessä?

	a. Minä	b. Hän
1 Päätoiminen opiskelija	1	1
2 Suorittamassa asevelvollisuutta	2	2
3 Palkansaajana kokopäivätyössä	3	3
4 Palkansaajana osa-aikatyössä	4	4
5 Työharjoittelussa tai työlämävalmennuksessa	5	5
6 Työtön tai lomautettu	6	6
7 Yrittäjänä	7	7
8 Jokin muu. Mikä?	8	8

30. Missä sinä ja esikoisesi toinen vanhempi asuitte raskauden ilmetessä?

	a. Minä	b. Hän
1 Vanhempien luona	1	1
2 Omassa vuokra-asunnossa	2	2
3 Omistusasunnossa	3	3
4 Asumisoikeusasunnossa	4	4
5 Laitoksessa (esim. nuorisokodissa)	5	5
6 Jossakin muualla. Missä?	6	6

31. Mikä oli asuinpaikkakuntasi esikoisesi syntyessä?

32. Missä määrin seuraavat väittämät kuvaavat mielestäsi nuoruusvuosiäsi ennen kuin tiesit ja kuulit raskaudesta?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En eri enkä samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
1. Minulla oli hyvä itsetunto	1	2	3	4	5	0
2. Alkoholin käyttöni oli vähäistä	1	2	3	4	5	0
3. Opiskelin vain saadakseni ammatin ja päästäkseni sen myötä töihin	1	2	3	4	5	0
4. Tulin hyvin toimeen vanhempieni kanssa	1	2	3	4	5	0
5. Osallistuin säännöllisesti seurakunnan toimintaan	1	2	3	4	5	0
6. Jouduin harvoin tekemisiin viranomaisten esim. poliisin kanssa	1	2	3	4	5	0
7. Sain hyviä arvosanoja koulussa	1	2	3	4	5	0
8. Minulla oli useita lyhyitä seurustelusuhteita	1	2	3	4	5	0
9. Elin onnellisena nuoruutta	1	2	3	4	5	0
10. Lintsin paljon koulusta eivätkä opinnot kiinnostaneet	1	2	3	4	5	0
11. Minulla oli monta hyvää ystävää	1	2	3	4	5	0
12. Käytin alkoholin lisäksi muita päihteitä	1	2	3	4	5	0
13. Rahan ansaitseminen oli mielestäni ainoa syy tehdä töitä	1	2	3	4	5	0
14. Minulla oli jatko-opintosuunnitelmia	1	2	3	4	5	0
15. Koin ensimmäisen yhdyntäni alle 15-vuotiaana	1	2	3	4	5	0
16. Käyttökseni oli harvoin väkivaltaista	1	2	3	4	5	0
17. Opiskeluihin panostaminen oli minulle tärkeää	1	2	3	4	5	0

33. Kuinka tärkeitä seuraavat syyt olivat mielestäsi sille, että sait lapsen nuorena?

	Ei lainkaan tärkeä	Ei kovin tärkeä	Ei tärkeä mutta ei merkitykseltäkään	Melko tärkeä	Erittäin tärkeä	En osaa sanoa
1. Minulla oli "vauvakuume"	1	2	3	4	5	0
2. Opintojeni kannalta oli sopiva hetki lapselle	1	2	3	4	5	0
3. Esikoiseni toinen vanhempi halusi perustaa perheen	1	2	3	4	5	0
4. Emme halunneet käyttää ehkäisyä uskonnollisista syistä	1	2	3	4	5	0
5. Ystävilläni oli jo lapsia tai he saivat tuolloin lapsia	1	2	3	4	5	0
6. Jälkiehkäisytabletti ei toiminut	1	2	3	4	5	0
7. Perheen perustaminen tuntui luonnolliselta jatkolta parisuhteelle	1	2	3	4	5	0
8. Esikoiseni toinen vanhempi sai vakituisen työsuhteen	1	2	3	4	5	0
9. Perhe-elämä tuntui mielekkäämmältä kuin opiskelut	1	2	3	4	5	0
10. Abortti oli vakaumukseni vastainen	1	2	3	4	5	0
11. Esikoiseni toisen vanhemman opintojen kannalta oli sopiva hetki	1	2	3	4	5	0
12. Halusin perustaa perheen nuorena	1	2	3	4	5	0
13. Raskautta edelsi keskenmeno	1	2	3	4	5	0
14. Perhe-elämä tuntui mielekkäämmältä kuin työelämä	1	2	3	4	5	0
15. Kaipasin elämänmuutosta	1	2	3	4	5	0
16. Minulle/lapsen äidille oli tehty aikaisemmin abortti	1	2	3	4	5	0
17. Lapsen myötä elämässä olisi ihminen ketä rakastaa	1	2	3	4	5	0
18. Sain vakituisen työsuhteen	1	2	3	4	5	0
19. Ehkäisy petti tai nohtui	1	2	3	4	5	0
20. Sisarukseni olivat saaneet lapsia nuorena	1	2	3	4	5	0
21. Olin elänyt jo tarpeeksi vapaata nuoruutta	1	2	3	4	5	0
22. Parisuhteemme esikoisen toisen vanhemman kanssa tuntui turvalliselta ja hyvältä	1	2	3	4	5	0
23. Raskaus havaittiin liian myöhään abortin kannalta	1	2	3	4	5	0

34. Tuleeko mieleesi muita syitä, jotka olivat tärkeitä nuorena vanhemmaksi tulolle?

35. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä, jotka liittyvät päätöksentekoprosessiin esikoisestasi, elämään esikoisesi odotusaikana ja lapsen syntymään?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En eri enkä samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
1. Olin ylpeä raskaudesta ja tulevasta lapsesta	1	2	3	4	5	0
2. Muutin pois lapsuudenkodistani	1	2	3	4	5	0
3. Ystäväni kannustivat minua saamaan lapsia nuorena	1	2	3	4	5	0
4. Päätös lapsesta oli mielestäni helppo tehdä	1	2	3	4	5	0
5. Välit vanhempiini tulehtuivat hetkellisesti	1	2	3	4	5	0
6. Muutimme yhteen asumaan lapsen toisen vanhemman kanssa	1	2	3	4	5	0
7. Käytin alkoholia ja juhlin entiseen tapaan	1	2	3	4	5	0
8. Koin, että ikäni takia abortti olisi ollut hyväksytympi vaihtoehto	1	2	3	4	5	0
9. Lapsen isä jätettiin neuvolassa syrjään	1	2	3	4	5	0
10. Teimme päätöksen lapsesta yhdessä toisen vanhemman kanssa	1	2	3	4	5	0
11. Neuvolassa suhtautuminen raskauteen oli rohkaisevaa	1	2	3	4	5	0
12. Esikoiseni toisen vanhemman vanhemmat suhtautuivat raskauteen myönteisesti	1	2	3	4	5	0
13. Lapsen äiti kävi yksin neuvolakäynneillä	1	2	3	4	5	0
14. Ystäväni alkoivat vieroksua minua ja jäin enemmän yksin	1	2	3	4	5	0
15. Minulle tarjottiin mahdollisuutta muuttaa ensikotiin	1	2	3	4	5	0
16. Lapsen isä osallistui synnytykseen	1	2	3	4	5	0
17. Vanhempani suhtautuivat raskauteen myönteisesti	1	2	3	4	5	0
18. Suhteeni lapsen toiseen vanhempaan parani	1	2	3	4	5	0

36. Tuleeko mieleesi joitain muita esikoisesi odotusaikaan ja syntymään liittyviä asioita tai muutoksia elämässäsi?

37. Onko esikoislapsesi isyys tunnustettu/vahvistettu?

- Kyllä
- Ei, koska elimme avioliitossa lapsen syntyessä → SIIRRY KYSYMYKSEEN 40.
- Ei, koska sitä ei haluttu tehdä → SIIRRY KYSYMYKSEEN 40.
- Ei, jokin muu syy. Mikä? _____ → SIIRRY KYSYMYKSEEN 40.

38. Kuinka pian esikoislapsesi syntymän jälkeen isyys tunnustettiin/vahvistettiin?

- Noin ____ v ____ kk kuluttua syntymästä
- En muista/en osaa sanoa

39. Entä kenen halusta tai toiveesta isyyden tunnustaminen/vahvistaminen mielestäsi tapahtui?

- Lapsen isän
- Lapsen äidin
- Lapsen isän ja äidin
- Jonkun muun. Kenen/keiden? _____

ELÄMÄÄ VANHEMPANA

40. Mitkä ovat lastesi syntymävuodet ja sukupuolet?

Merkitse syntymävuodet iän mukaan vanhimmasta nuorimpaan ja ympyröi sukupuoli.

	Poika	Tyttö
1. Lapseni syntymävuosi _____	1	2
2. Lapseni syntymävuosi _____	1	2
3. Lapseni syntymävuosi _____	1	2
4. Lapseni syntymävuosi _____	1	2
5. Lapseni syntymävuosi _____	1	2
6. Lapseni syntymävuosi _____	1	2
7. Lapseni syntymävuosi _____	1	2
8. Lapseni syntymävuosi _____	1	2
9. Lapseni syntymävuosi _____	1	2
10. Lapseni syntymävuosi _____	1	2

41. Kuinka moni lapsistasi on yhteinen nykyisen kumppanisi kanssa?

- 1 Meillä on yhteisiä lapsia _____
- 2 Minulla ei ole kumppania → SIIRRY KYSYMYKSEEN 43.

42. Entä onko nykyisellä kumppanillasi lapsia, jotka eivät ole teidän yhteisiä?

- 1 Ei ole
- 2 Kyllä, hänellä on _____ omaa lasta, joista _____ (lukumäärä) asuu kanssamme ainakin toisinaan

43. a) Miten kuvailisit nykyistä suhdettasi esikoisesi toiseen vanhempaan?

- 1 Hän on nykyinen kumppanini
- 2 Olemme kavereita ja säännöllisesti tekemisissä toistemme kanssa
- 3 Emme pidä yhteyttä tai tapaa toisiamme muutoin kuin lapsen takia
- 4 Emme ole missään tekemisissä keskenämme
- 5 Jotenkin muuten. Miten?

b) Jos ette ole parisuhteessa esikoisesi toisen vanhemman kanssa, niin kuinka kauan erostanne on aikaa?

- 1 Erostatte on aikaa noin _____ v _____ kk
- 2 Emme ole koskaan olleet parisuhteessa
- 3 Jokin muu. Mikä? _____

44. Miten esikoislapsesi huoltoon liittyvät asiat on virallisesti järjestetty?

- 1 Yhteishuoltajuus
- 2 Äidin yksinhuoltajuus
- 3 Isän yksinhuoltajuus
- 4 Ei ole virallisesti sovittu
- 5 Jotenkin muuten. Miten?

45. Miten muiden lastesi huoltoon liittyvät asiat on virallisesti järjestetty?

- 1 Minulla ei ole muita lapsia kuin esikoiseni
- 2 Yhteishuoltajuus
- 3 Äidin yksinhuoltajuus
- 4 Isän yksinhuoltajuus
- 5 Ei ole virallisesti sovittu
- 6 Jotenkin muuten. Miten?

46. Kenen luona esikoislapsesi virallisesti asuu eli on kirjoilla?

- 1 Molempien, vanhemmat asuvat samassa taloudessa → SIIRRY KYSYMYKSEEN 51.
- 2 Isän
- 3 Äidin
- 4 Jossain muualla. Missä?

47. Kuinka usein esikoislapsesi keskimäärin on yhdessä muualla asuvan toisen vanhempansa kanssa?

	a. Tapaamalla	b. Muuten
1 Useita kertoja viikossa	1	1
2 Kerran viikossa	2	2
3 2-3 kertaa kuukaudessa	3	3
4 Kerran kuukaudessa	4	4
5 Muutaman kerran vuodessa	5	5
6 Kerran vuodessa	6	6
7 Harvemmin	7	7
8 Ei koskaan	8	8
9 Muu järjestely. Mikä?	9	9

48. Millaista muunlainen yhteydenpito yleisimmin on?**49. Miten esikoislapsesi elatusmaksut on tällä hetkellä sovittu hoidettavaksi?**

- 1 Lapsesta ei makseta elatusmaksuja
- 2 Lapsen äiti maksaa elatusapua
- 3 Lapsen isä maksaa elatusapua
- 4 Kela maksaa elatusapua
- 5 Kela maksaa sotilasavustuksena elatusmaksun

50. Mitä mieltä olet seuraavista esikoislapsesi elämään ja arkeen liittyvistä väittämistä?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En eri enkä samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa / ei koske lastani
1. Etävanhempi tapaa nykyisin lastaan yhtä paljon kuin aiemminkin	1	2	3	4	5	0
2. Äidin uusi parisuhde on lisännyt lapsen ja etävanhemman tapaamisia	1	2	3	4	5	0
3. Välimatka vaikeuttaa lapsen ja etävanhemman tapaamisia	1	2	3	4	5	0
4. Lähivanhemmalla on päävastuu lapsen elatuksesta	1	2	3	4	5	0
5. Vanhempien keskinäinen suhde tuottaa ongelmia arjessa	1	2	3	4	5	0
6. Lapsen kasvaminen on helpottanut tapaamisten järjestämisiä	1	2	3	4	5	0
7. Isän uusi parisuhde on lisännyt lapsen ja etävanhemman tapaamisia	1	2	3	4	5	0

51. Mitä mieltä olet seuraavista esikoisesi ja vanhempien suhteisiin liittyvistä väittämistä?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En eri enkä samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa / ei koske lastani
1. Äidillä ja lapsella on riittävästi yhteistä aikaa	1	2	3	4	5	0
2. Isällä ja lapsella on hyvä suhde	1	2	3	4	5	0
3. Äiti hoitaa riittävästi lapsen arkipäivän asioita	1	2	3	4	5	0
4. Isällä ja lapsella on riittävästi yhteistä aikaa	1	2	3	4	5	0
5. Isä hoitaa riittävästi lapsen arkipäivän asioita	1	2	3	4	5	0
6. Äidillä ja lapsella on hyvä suhde	1	2	3	4	5	0

52. Millaista apua/tukea/neuvoja olet saanut nuorena vanhempana ja keneltä?

53. Entä millaista apua/tukea/neuvoja olisit nuorena vanhempana halunnut saada ja keneltä?

54. Mitä mieltä olet seuraavista nuoren vanhemman arkeen ja elämään liittyvistä väittämistä?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En eri enkä samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa / ei koske lastani
1. Nuorempia äitejä ja isiä arvostellaan enemmän kuin vanhempia	1	2	3	4	5	0
2. Nuorena jaksetaan paremmin vanhemmuutta kuin vanhempana	1	2	3	4	5	0
3. Pienten lasten isien tulisi saada vapautus asevelvollisuudesta	1	2	3	4	5	0
4. Vanhemmalla iällä on helpompi yhdistää vanhemmuus, opinnot ja työ	1	2	3	4	5	0
5. Nuoret vanhemmat käyttävät enemmän maalaisjärkeä kasvatuksessa kuin vanhempana lapsen saaneet	1	2	3	4	5	0
6. Nuorten vanhempien omat vanhemmat kantavat paljon vastuuta lapsenlapsistaan	1	2	3	4	5	0
7. Nuoret vanhemmat ymmärtävät vanhempia äitejä ja isiä paremmin murrosikäistä lastaan	1	2	3	4	5	0
8. Yhteiskunnan tuki perheille on riittävä ase-/siviilipalveluksen aikana	1	2	3	4	5	0
9. Nuorena vanhempana on enemmän aikaa lapsille kuin vanhempana	1	2	3	4	5	0
10. Lapsen kasvattaminen vanhempana on haasteellisempää kuin nuorena	1	2	3	4	5	0

AJATUKSIA VANHEMMUUDESTA

55. Mitä mieltä olet seuraavista vanhemmuutta koskevista väittämistä?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En eri enkä samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
1. Isyys muuttaa miestä ihmisenä	1	2	3	4	5	0
2. Vanhemmuus on tunne äitiydestä tai isyydestä	1	2	3	4	5	0
3. Hyvällä vanhemmalla on oma elämä kunnossa	1	2	3	4	5	0
4. Vanhemmuus sitoo elämässä enemmän naisia kuin miehiä	1	2	3	4	5	0
5. Vain lapsen virallinen huoltaja on lapsen vanhempi	1	2	3	4	5	0
6. Työssäkäynti auttaa olemaan parempi vanhempi	1	2	3	4	5	0
7. Äitiys muuttaa naista ihmisenä	1	2	3	4	5	0
8. Hyvään vanhemmuuteen kasvetaan ja opitaan vanhempana olemalla	1	2	3	4	5	0
9. Vanhempi on henkilö, joka asuu lapsen kanssa ja huolehtii hänestä	1	2	3	4	5	0
10. Hyvällä vanhemmalla on hyvä elintaso	1	2	3	4	5	0
11. Lapsen syntymä on parasta mitä elämässä voi tapahtua	1	2	3	4	5	0
12. Isänä olo vaatii lapsen isyyden tunnustamisen/vahvistamisen	1	2	3	4	5	0
13. Ammatin hankkiminen kuuluu hyvään vanhemmuuteen	1	2	3	4	5	0
14. Biologinen vanhemmuus on aitoa vanhemmuutta	1	2	3	4	5	0

56. Isän ja äidin erilaisista rooleista ja tehtävistä puhutaan myös paljon.**Mitä mieltä olet itse seuraavista väittämistä?**

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En eri enkä samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
1. Isän tulisi osallistua synnytykseen	1	2	3	4	5	0
2. Äiti hoivaa ja huolehtii isän keskittyessä perheen elättämiseen	1	2	3	4	5	0
3. Äiti saa liian helposti lähivanhemmuuden itselleen	1	2	3	4	5	0
4. Isyysloman pitäminen on isän velvollisuus	1	2	3	4	5	0
5. Isän tulisi olla lapsensa huoltaja	1	2	3	4	5	0
6. Päätöksenteko lapsen syntymästä kuuluu ensisijaisesti äidille	1	2	3	4	5	0
7. Äidin tulee ansaita rahaa perheelle	1	2	3	4	5	0
8. Isän kuuluu kantaa vastuuta lapsen päivittäisestä hoidosta	1	2	3	4	5	0
9. Isää syrjitään usein huoltajuuspäätöstä tehdessä	1	2	3	4	5	0
10. Isän tärkein tehtävä on turvata perheen toimeentulo	1	2	3	4	5	0
11. Äidin tulee huolehtia siitä, että lapsi viettää riittävästi aikaa isän kanssa	1	2	3	4	5	0
12. Vanhemmuus tulisi jakaa tasan äidin ja isän kesken	1	2	3	4	5	0
13. Äidin tulisi olla lapsensa huoltaja	1	2	3	4	5	0
14. Molempien vanhempien tulee osallistua lapsen kasvatukseen	1	2	3	4	5	0
15. Lapsen tulisi asua myös isänsä kanssa	1	2	3	4	5	0

57. Miten koet vanhemmuutesi muuttuneen lapsen/lasten kasvun myötä?

KOULUTUS, TYÖ JA VANHEMMUUS

58. a) Tapahtuiko opiskeluissasi muutoksia esikoisesi odotusaikana?

- 1 Kyllä
 - 2 Ei, olin saanut opintoni jo valmiiksi
 - 3 Ei, olin keskeyttänyt opintoni aiemmin
 - 4 Ei, pystyin jatkamaan opintojani entiseen tapaan
 - 5 Ei, jokin muu syy. Mikä? _____
-

b) Jos tapahtui, niin miten opiskelusi muuttuivat odotusaikana? Voit valita useamman vaihtoehdon, jos muutoksia oli useita.

- 1 Sain opintoni valmiiksi
 - 2 Keskeytin opintoni
 - 3 Aloitin uudet opinnot
 - 4 Jatkoisin kesken jääneitä opintojani
 - 5 Jotenkin muuten. Miten? _____
-

c) Entä millaisia syitä koit muutoksille tuolloin olleen? Voit valita useamman vaihtoehdon, jos syitä muutoksille oli useita.

- 1 Äitiyslomani alkoi
 - 2 Opiskelumotivaationi kasvoi
 - 3 Terveydelliset syyt
 - 4 Väsymys
 - 5 En halunnut pitkittää opintojani lapsen vuoksi
 - 6 Taloudelliset syyt
 - 7 Sain kannustusta ja tukea opiskeluihini oppilaitoksestani
 - 8 Halusin näyttää muille selviytyväni
 - 9 Kiinnostuksen puute, ajatukset jo lapsessa
 - 10 Vanhempieni painostus
 - 11 Jokin muu. Mikä? _____
-

59. a) Tapahtuiko työssäkäynnissäsi muutoksia esikoisesi odotusaikana?

- 1 Kyllä, aloin käydä töissä
 - 2 Kyllä, lopetin/keskeytin työnteon
 - 3 Ei, en käynyt töissä tuolloin
 - 4 Ei, pystyin jatkamaan työskentelyä entiseen tapaan
 - 5 Ei, jokin muu syy. Mikä? _____
-

b) Jos tapahtui, niin miksi työssäkäyntisi muuttui odotusaikana?

-
-
-
-

60. Mitä teit ensimmäiseksi työ- ja opiskelumaailmassa esikoisesi syntymän jälkeen? Voit valita useamman vaihtoehdon, mikäli samaan aikaan aloitit tai palasit töihin ja opiskelujen pariin.

- 1 Olen yhä kotona esikoiseni kanssa enkä ole palannut työ- ja opiskelumaailmaan → SIIRRY KYSYMYKSEEN 77.
 - 2 Jatkoisin työskentelyä vanhassa työpaikassani
 - 3 Jatkoisin opintojani entiseen tapaan vanhassa oppilaitoksessa
 - 4 Jatkoisin opintojani vanhassa oppilaitoksessa uudella tavalla esim. oppisopimuksella tai iltaopintoina
 - 5 Jatkoisin opintojani uudessa oppilaitoksessa
 - 6 Aloitin kokonaan uudet opinnot
 - 7 Aloitin työt uudessa työpaikassa
 - 8 Jotain muuta. Mitä? _____
-

Huom!

Jos olet opiskellut esikoisesi syntymän jälkeen, niin vastaa kysymyksiin 61.-64. Muutoin siirry kysymykseen 65.

61. Kuinka pian aloitit tai palasit takaisin opiskelemaan esikoisesi syntymän jälkeen?

- 1 En pitänyt opinnoissani taukoa
- 2 Noin _____ v. _____ kk

62. Mikä oli oppilaitoksesi?

- 1 Peruskoulu
- 2 Ammattioppilaitos
- 3 Lukio
- 4 Ammattikorkeakoulu
- 5 Yliopisto
- 6 Jokin muu. Mikä? _____

63. Missä vaiheessa opintosi olivat?

- 1 Peruskoulun _____ luokka
- 2 Toisen asteen opintojen _____ vuosi
- 3 AMK:n tai yliopiston _____ vuosi
- 4 Jokin muu. Mikä? _____

64. Miten suoritit opintojasi?

- 1 Päivisin päätoimisesti
 - 2 Iltaopetuksessa
 - 3 Pääsääntöisesti itsenäisesti etäopetuksena
 - 4 Oppisopimuksella
 - 5 Jotenkin muutoin. Miten? _____
-

65. Kuinka pian aloitit työt tai palasit takaisin työelämään esikoisesi syntymän jälkeen?

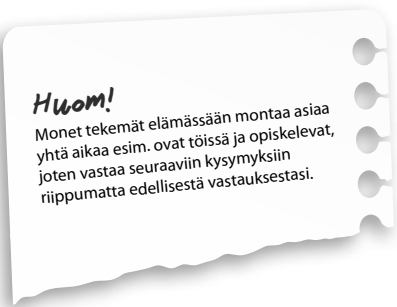
- 1 En pitänyt työssäkäynnissä taukoa
- 2 Noin _____ v _____ kk

66. Minkä verran seuraavilla asioilla oli mielestäsi vaikutusta opintojesi ja työssäkäyntisi aloittamiseen sekä jatkamiseen ensimmäisen kerran esikoisesi syntymän jälkeen?

	Ei merkitystä	Vähäinen merkitys	Jonkin verran merkitystä	Huomattava merkitys	Ratkaiseva merkitys	En osaa sanoa / ei koske minua
1. Äitiyslomani tai isyys-/vanhempainvapaani päättyi	1	2	3	4	5	0
2. Halusin saada opintoni päätökseen	1	2	3	4	5	0
3. Nuorin lapsistani oli riittävän vanha mennäkseen hoitoon	1	2	3	4	5	0
4. Pystyin työskentelemään osa-aikaisesti	1	2	3	4	5	0
5. Lapsen toinen vanhempi halusi minun aloittavan/jatkavan	1	2	3	4	5	0
6. Halusin saada omaa aikaa opiskelemalla/työnteolla	1	2	3	4	5	0
7. Kotitaloutemme tulot eivät olleet riittävät	1	2	3	4	5	0
8. Sain mieluisan opiskelupaikan	1	2	3	4	5	0
9. Vanhempani vaativat minua opiskelemaan	1	2	3	4	5	0
10. Halusin näyttää epäilijöille onnistuvani	1	2	3	4	5	0
11. Pystyin tekemään opintojani osa-aikaisesti	1	2	3	4	5	0
12. Jokin muu. Mikä? _____	1	2	3	4	5	0

67. Oletko tällä hetkellä ensisijaisesti?

- 1 Opiskelemassa
- 2 Töissä
- 3 Työelämävalmennuksessa tai työharjoittelussa
- 4 Yrittäjänä
- 5 Työttömänä
- 6 Lomautettuna
- 7 Kotiäitinä/isänä esim. vanhempainvapaalla
- 8 Pitkällä sairauslomalla tai eläkkeellä
- 9 Teen jotain muuta. Mitä? _____

68. Jos työskentelet tällä hetkellä, onko työsuhteesi?

- 1 Ei koske minua → SIIRRY KYSYMYKSEEN 72.
- 2 Vakituinen/solmittu toistaiseksi
- 3 Määräaikainen tai lyhytaikainen
- 4 Tilapäinen keikkatyö
- 5 Jokin muu. Mikä? _____

69. Kuinka kauan työsuhteesi on kestänyt?

Noin _____ v _____ kk

70. Onko työsuhteesi?

- 1 Kokoaikainen
- 2 Osa-aikainen

71. Onko työsi?

- 1 Säännöllinen päivätyö
- 2 Kaksi- tai kolmivuorotyö
- 3 Aamu-, ilta-, yötyö tai periodityö
- 4 Jokin muu. Mikä? _____

72. Mikä on keskimääräinen viikoittainen työaikasi ylityöt mukaan luettuna?

Noin _____ tuntia viikossa

73. Onko työnantajasi?

- 1 Yksityinen yritys
- 2 Kunta tai kuntayhtymä
- 3 Valtio
- 4 Järjestö tai vastaava
- 5 Muu työnantaja. Mikä? _____

74. Oletko nyt tai oletko ollut työttömänä viimeksi kuluneiden kahden vuoden aikana?

- 1 En
- 2 Kyllä, kerran lyhyen aikaa (alle 3kk)
- 3 Kyllä, useita lyhytkestoisia jaksoja
- 4 Kyllä, kerran pidemmän aikaa (yli 3kk)
- 5 Kyllä, useita pidempikestoisia jaksoja

75. Jos opiskelet tällä hetkellä, onko oppilaitoksesi?

- 1 Ei koske minua → SIIRRY KYSYMYKSEEN 77.
- 2 Ammattioppilaitos
- 3 Lukio
- 4 Ammattikorkeakoulu
- 5 Yliopisto
- 6 Jokin muu. Mikä? _____

76. Missä vaiheessa opintosi ovat?

Olen suorittanut noin _____ % opinnoistani

77. Miten kuvailisit perheesi taloudellista tilannetta viimeksi kuluneen vuoden aikana?

- 1 Erittäin huono
- 2 Huono
- 3 Kohtalainen
- 4 Hyvä
- 5 Erittäin hyvä

78. Kuinka suuret ovat perheesi yhteenlasketut nettotulot (tulot verojen jälkeen) kuukaudessa?

Noin _____ €/kk

80. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä, jotka liittyvät siihen, kuinka vanhemmuus nuorena sopii ja on sopinut yhteen opiskelu- ja työelämän kanssa?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En eri enkä samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa / ei koske minua
1. Ammatista tai sen saamisesta tuli tärkeämpää lapsen myötä	1	2	3	4	5	0
2. Esikoiseni syntymä lykkäsi/on lykännyt opintojani merkittävästi	1	2	3	4	5	0
3. Olen saavuttanut tähänastiset uratavoitteeni	1	2	3	4	5	0
4. Lapsen saaminen nuorena lisäsi opiskelumotivaatiotani	1	2	3	4	5	0
5. Työurani on ollut rikkonaisempi vanhemmuuteni johdosta	1	2	3	4	5	0
6. Luovuin esikoiseni odotusaikana suunnitelmistani jatkaa opintoja	1	2	3	4	5	0
7. Työssäkäynti tuntuu mielekkäämmälle vanhemmuuden myötä	1	2	3	4	5	0
8. Opintojen pitkittyminen ei ole vaikeuttanut työllistymistäni	1	2	3	4	5	0
9. Olen aina asettanut perheen opiskelujen edelle	1	2	3	4	5	0
10. Ilman lasta urani etenisi nopeammin	1	2	3	4	5	0
11. Odotusaikana arvosanani nousivat panostaessani enemmän opintoihin	1	2	3	4	5	0
12. Lapsen saaminen nuorena ei ole heikentänyt työmahdollisuksiani	1	2	3	4	5	0
13. Olen suorittanut kaikki haluamani opinnot, vaikka olen nuori äiti/isä	1	2	3	4	5	0

81. Entä mitä mieltä olet seuraavista opintojen, työn ja vanhemmuuden yhteensovittamiseen liittyvistä väittämistä?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En eri enkä samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa / ei koske minua
1. Vanhemmuuteen on helpompia sopeutua ilman pitkää työuraa	1	2	3	4	5	0
2. Nuoria vanhempia kannustetaan riittävästi ammatin hankinnassa	1	2	3	4	5	0
3. Vanhemmuuden ja opiskelujen yhdistäminen on haastavaa	1	2	3	4	5	0
4. Nuorten vanhempien on helpompia työllistyä kuin lapsettomiin ikätovereidensa	1	2	3	4	5	0
5. Opiskelupaikoissani on ymmärretty riittävästi vanhemmuuttani	1	2	3	4	5	0
6. Työura ja vanhemmuus on helppo yhdistää	1	2	3	4	5	0
7. Nuoria vanhempia tulisi auttaa enemmän opiskeluissa erityiskohtelulla	1	2	3	4	5	0
8. Työnantajani ymmärtää riittävästi vanhemmuuden haasteita	1	2	3	4	5	0
9. Lasten tullessa vanhemmiksi vanhemmuuden yhdistäminen työ- ja opiskeluelämään helpottuu	1	2	3	4	5	0

79. Perhe voi saada monenlaisia tuloja. Millaisia tuloja teidän perheenne saa? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- 1 Palkkatuloja
- 2 Opintotukea + opintotuen asumislisää
- 3 Ansiosidonnaista työttömyyskorvausta
- 4 Kelan maksamaa työttömyyskorvausta tai työmarkkinatukea
- 5 Yrittäjätuloja
- 6 Lapsilisää
- 7 Äitiys-, isyys tai vanhempainrahaa
- 8 Kotihoidontukea ja sen mahdollista kuntalisää
- 9 Osittaista hoitorahaa
- 10 Yleistä asumistukea
- 11 Toimeentulotukea
- 12 Elatusapua tai elatustukea
- 13 Sairauspäivärahaa
- 14 Sotilasavustusta
- 15 Eläketuloja
- 16 Korko-, vuokra- ja muita pääomatuloja
- 17 Avustuksia vanhemmilta tai muilta sukulaisilta tms.
- 18 Jotain muita tuloja. Mitä?

VANHEMMUUDEN VAIKUTUKSET ELÄMÄSSÄ

82. Vanhemmaksi tulo vaikuttaa monin eri tavoin ihmisten elämässä, ja lopuksi kysytäänkin vielä ajatuksiasi ja kokemuksiasi siitä, miten vanhemmuus nuorena on vaikuttanut elämässäsi. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En eri enkä samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
1. Vanhemmuus on vahvistanut itsetuntoani	1	2	3	4	5	0
2. Suhteeni isääni on lähentynyt vanhemmuuteni myötä	1	2	3	4	5	0
3. Taloudellinen tilanteeni on parempi vanhemmuuden takia	1	2	3	4	5	0
4. Kykyäni toimia vanhempana on kyseenalaistettu ikäni takia	1	2	3	4	5	0
5. Olen onnellisempi	1	2	3	4	5	0
6. Vain todelliset ystävät ovat jääneet jäljelle	1	2	3	4	5	0
7. Huoli taloudellisesta pärjäämisestä on kasvanut lapsen myötä	1	2	3	4	5	0
8. Lapsi on ohjannut elämäni järkevämpään suuntaan	1	2	3	4	5	0
9. Tuntemattomat ovat kauhistelleet ja paheksuneet vanhemmuuttani	1	2	3	4	5	0
10. Suhteeni äitiini on lähentynyt vanhemmuuteni myötä	1	2	3	4	5	0
11. Lapsi on tuonut elämäni tarkoituksen	1	2	3	4	5	0
12. Olen saanut paljon uusia ystäviä toisista nuorista vanhemmista	1	2	3	4	5	0
13. Vanhemmuus on hankaloittanut suhdettani lapsen toiseen vanhempaan	1	2	3	4	5	0
14. On ollut vaikeampaa elää nuoruutta	1	2	3	4	5	0
15. Minulla on yhä monia lapsettomia ystäviä	1	2	3	4	5	0
16. Ihmisten asenteet ovat masentaneet minua	1	2	3	4	5	0
17. Aikuistuin ja tulin vastuuntuntoisemmaksi	1	2	3	4	5	0

Seuraavat väittämät VAIN miehille ja asevelvollisuuden suorittaneille naisille

18. Ase-/siviilipalvelukseni aloittaminen lykkääntyi lapsen takia	1	2	3	4	5	0
19. Lapsen vuoksi asepalvelukseni kesti vain 6 kuukautta	1	2	3	4	5	0
20. Valitsin siviilipalveluksen vanhemmuuden vuoksi	1	2	3	4	5	0

83. Tuleeko mieleesi muita seurauksia ja vaikutuksia, joita nuorella iällä vanhemmaksi tulolla on ollut itsessäsi, ihmissuhteissasi ja elämässäsi yleensä?

Jäikö mielestäsi jotain kysymättä tai onko mielessäsi jotain mitä haluaisit kommentoida?

Haluaisitko kertoa enemmän ajatuksistasi ja kokemuksistasi elämästä nuorena vanhempana?

Tutkimuksessani on tarkoitus myös haastatella nuoria vanhempia, jotta nuorten vanhempien oma ääni tulisi vielä selkeämmin esille. Mikäli olet halukas haastateltavaksi, täytä yhteystietosi mukana tulleeseen erilliseen lappuun tai internetissä täytettävään lomakkeen lopussa olevaan kohtaan. Haastattelut tullaan tekemään tämän vuoden aikana.

**Kiitos
Vastauksestasi!**

Liite 3. Muodostetut uudet muuttajat.**TAUSTAMUUTTUIJA**

Ikä vuosina

Muodostettiin 3-luokkainen muuttuja: alle 25-vuotiaat (n=101), 25–29-vuotiaat (n=92) ja 30–35-vuotiaat (n=113).

Vanhemmaksi tulon ikä

Muodostettiin 3-luokkainen muuttuja iäksi annettujen vuosien perusteella: alaikäisenä lapsen saaneet (n=58), 18-vuotiaat (n=77) ja 19-vuotiaat (n=172).

Asuinpaikka esikoisen syntyessä ja nykyisin

Nykyisestä asuinpaikkakunnasta ja esikoisen syntymän aikaisen asuinpaikkakunnan kohdalla tehtiin uusia muuttujia käyttämällä apuna Tilastokeskuksen vuoden 2013 alueluokituksista maakuntia ja aluehallintovirastoja (AVI). Etelä-Suomeen lukeutuivat Uusimaa, Kanta-Häme, Päijät-Häme, Kymenlaakso ja Etelä-Karjala; Länsi-Suomeen Varsinais-Suomi, Satakunta, Pirkanmaa, Keski-Suomi, Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa; Itä-Suomeen Etelä-Savo, Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala ja Pohjois-Suomeen Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu ja Lappi.

Tilastollisten kuntaryhmien kohdalla uusi muuttuja tehtiin nykyisen asuinpaikan kohdalla käyttämällä vuoden 2013 luokitusta ja esikoisen syntymän aikaisen asuinpaikkakunnan kohdalla ko. kunnan silloista tilastollisen kuntaryhmän luokitusta, vaikka kuntaliitoksen myötä luokitus olisi myöhemmin muuttunut. Tämä siksi, että useat pienemmät paikkakunnat ovat yhdistyneet isompiin kuntiin, jolloin pienemmät paikkakunnat häviäisivät analyysistä. Tilastollisen kuntaryhmän jaottelu kaupunkimaiset kunnat, taajaan asutut kunnat ja maaseutumaiset kunnat perustuu taajamaväestön osuuteen ja suurimman taajaman väkilukuun.

Ennen uusien muuttajien muodostamista asuinpaikkakunta korjattiin oikeaksi, mikäli mahdollista silloin, kun kunnan sijasta oli ilmoitettu taajama tai muu paikka kunnasta. Kaksi ulkomaista kuntaa esikoisen syntyessä koodattiin tieto puuttuu -luokkaan.

Huoltaja

Muodostettiin dikotominen muuttuja: kyllä, jos oli esikoisensa huoltaja (n=297) ja ei, jos ei ollut (n=11).

LUKU 6 NUOREN VANHEMMUUDEN LÄHTÖKOHDAT

Molempien vanhempien kanssa asuminen

Muodostettiin dikotominen muuttuja sen perusteella oltiin asuttu koko lapsuus ja nuoruus molempien vanhempien kanssa: ei (n=163) ja kyllä (n=143).

Asuminen vanhemman mahdollisen uuden kumppanin kanssa

Muodostettiin dikotominen muuttuja: ei (n=55) ja kyllä, ainakin osan aikaa (n=93). ”Ei koske minua vastanneet” jätettiin muuttujasta pois.

Ongelmakäyttäytyminen

Muodostettiin 4-luokkainen muuttuja: paljon ongelmakäyttäytymistä (n=40), jonkin verran ongelmakäyttäytymistä (n=51), vähän ongelmakäyttäytymistä (n=94) ja ei ongelmakäyttäytymistä (n=123).

Sijointi kodin ulkopuolelle

Muodostettiin dikotominen muuttuja: ei (n=280) ja kyllä (n=25)

Asumismuoto raskauden ilmetessä

Muodostettiin 3-luokkainen muuttuja: vanhempien luona (n=102), vuokra-asunto (n=165), omistusasunto tai muu (n=39). Omistusasunnon lisäksi luokkaan muut kuuluivat asumisoikeusasunnossa asuneet ja muun muassa muun muassa laitoksissa tai opiskelija-asunnoissa ja -asuntoloissa asuneet. He, jotka kertoivat asuneensa kumppaninsa vanhempien luona, sisällytettiin luokkaan vanhempien luona.

Asuminen itsenäisesti raskauden ilmetessä

Muodostettiin dikotominen muuttuja: vanhempien tai muiden aikuisten kanssa asuneet (n=108) ja itsenäisesti asuneet (n=196). Vanhempien tai muiden aikuisten kanssa asuneisiin sisällytettiin heidät, jotka olivat ilmoittaneet asuneensa vanhempien luona, laitoksessa, sijoitettuna tai esimerkiksi puolison vanhempien luona. Itsenäisesti asuneisiin puolestaan sisällytettiin omassa vuokra-asunnossa, omistusasunnossa tai asumisoikeusasunnoissa asuneiden lisäksi heidät, jotka vastasivat asuneensa opiskelija-asunnoissa tai -asuntoloissa.

Pääasiallinen toiminta raskauden ilmetessä

Muodostettiin 4-luokkainen muuttuja: työlliset (n=50), työttömät (n=41), opiskelijat (n=201) ja muut työvoiman ulkopuolella olevat (n=14). Luokittelussa sovellettiin Tilastokeskuksen pääasiallinen toiminta -luokittelua. Työllisiin sisällytettiin koko- ja osa-aikatyössä olleet ja yrittäjät. Työttömiksi luokiteltiin työharjoittelussa tai työelämävalmennuksessa sekä työtön tai lomautettu -vastausvaihtoehdot valinneet. Jokin muu -vaihtoehdon vastaukset luokiteltiin mahdollisuuksien mukaan muihin luokkiin. Esimerkiksi peruskoululaiset luettiin opiskelijoiksi ja jäljelle jääneistä muodostui muut työvoiman ulkopuolella olevat, johon kuuluivat myös asevelvollisuutta suorittaneet.

Suhde esikoisen toiseen vanhempaa raskauden alkaessa

Muodostettiin 4-luokkainen muuttuja: avioliitto (n=32), avoliitto (n=137), seurustelu (n=112) ja muunlainen suhde (n=26). Kihloissa olleet ilman yhdessä asumista rinnastettiin seurusteluun ja muunlaiseen suhteeseen sisältyivät muun muassa tapailleet ja eronneet.

Vakituinen parisuhde

Muodostettiin dikotominen muuttuja sen perusteella, oltiin avioliitossa, avoliitossa tai seurustelusuhteessa vai oliko suhde muunlainen: vakituinen parisuhde (n=281) ja ei vakituista parisuhdetta (n=26).

Yhdessä asuminen raskauden ilmetessä

Muodostettiin dikotominen muuttuja sen perusteella oltiin avioliitossa tai avoliitossa ja asumismuoto oli sama esikoisen toisen vanhemman kanssa tai muutoin vastauksista ilmeni, että oltiin asuttu yhdessä: ei (n=145) ja kyllä (n=158). Yhdessä asuminen ei edellyttänyt itsenäistä asumista.

Parisuhteen kesto raskauden alkaessa

Muodostettiin 4-luokkainen muuttuja: alle 6kk (n=50), 6kk–1v 5kk (n=89), 1,5v–2,5v (n=76) ja yli 2,5v (n=61)

Lapsen toisen vanhemman ikä

Muodostettiin 3-luokkainen muuttuja: alle 20v (n=113), 20–24v (n=143) ja vähintään 25v (n=49).

Lapsen toisen vanhemman ikä ja aiemmat lapset

Muodostettiin 3-luokkainen muuttuja: alle 20v (n=113), 20–24v (n=143) ja vähintään 25v (n=49). Omistusasunnon lisäksi luokkaan muut kuuluivat asumisoikeusasunnossa asuneet ja muun muassa muun muassa laitoksissa tai opiskelija-asunnoissa ja -asuntoloissa asuneet. He, jotka kertoivat asuneensa kumppaninsa vanhempien luona, sisällytettiin luokkaan vanhempien luona.

Lapsen toisen vanhemman aiemmat lapset

Muodostettiin dikotominen muuttuja: ei (n=282) ja kyllä (n=23)

Lapsen toisen vanhemman pääasiallinen toiminta raskauden ilmetessä

Muodostettiin 4-luokkainen muuttuja: työlliset (n=112), työttömät (n=58), opiskelijat (n=110) ja muut työvoiman ulkopuolella olevat (n=20). Luokittelussa sovellettiin Tilastokeskuksen pääasiallinen toiminta -luokittelua. Työllisiin sisällytettiin koko- ja osa-aikatyössä olleet ja yrittäjät. Työttömiksi luokiteltiin työharjoittelussa tai työelämävalmennuksessa sekä työtön tai lomautettu -vastausvaihtoehdot valinneet. Jokin muu -vaihtoehdon vastaukset luokiteltiin mahdollisuuksien mukaan muihin luokkiin. Esimerkiksi peruskoululaiset luettiin opiskelijoiksi ja jäljelle jääneistä muodostui muut työvoiman ulkopuolella olevat, johon kuuluivat myös asevelvollisuutta suorittaneet.

Raskauden yllätyksellisyys

Muodostettiin 3-luokkainen muuttuja: ehkäisyn puuttuminen tärkeä syy, (n=119), muu tärkeys ja en osaa sanoa (n=45) ja merkityksetön syy (n=137). Tärkeäksi syyksi luokiteltiin ne vastaajat, jotka olivat vastanneet johonkin seuraavista syistä ”erittäin tärkeä” tai ”melko tärkeä”: 19. Ehkäisy petti tai unohtui, 6. Jälkiehkäisytabletti ei toiminut, 23. Raskaus havaittiin liian myöhään abortin kannalta. Lisäksi tärkeä syy -luokkaan katsottiin kuuluvaksi ne vastaajat, jotka kirjoittivat lomakkeen avovastauksissa raskauden olleen suunnittelematon tai vahinko.

Oman äidin ikä esikoisensa syntyessä

Muodostettiin 4-luokkainen muuttuja: alle 20-vuotiaat (n=81), 20–21-vuotiaat (n=63), 22–24-vuotiaat (n=67) ja 25-vuotiaat ja vanhemmat (n=69).

Oman isän ikä esikoisensa syntyessä

Muodostettiin 4-luokkainen muuttuja: alle 22-vuotiaat (n=54), 22–24-vuotiaat (n=77), 25–27-vuotiaat (n=64) ja 28-vuotiaat ja vanhemmat (n=59).

Tyyppi omien vanhempien ikä esikoisen syntyessä mukaan

Muodostettiin 4-luokkainen muuttuja: vähintään toinen vanhemmista alle 20-vuotias (n=67), molemmat vanhemmat olleet 20–24-vuotiaita (n=61), toinen vanhemmista ollut 20–24-vuotias ja toinen vähintään 25-vuotias (n=74) sekä molemmat olleet vähintään 25-vuotiaita (n=52).

Oma isovanhempi nuori vanhempi

Muodostettiin dikotominen muuttuja sen perusteella oltiinko mainittu isovanhempi (esim. äidin äiti, ukki) kysymyksessä muista suvun nuorista vanhemmista: ei (n=222) ja kyllä (n=35).

Oma sisarus nuori vanhempi

Muodostettiin dikotominen muuttuja sen perusteella oltiinko mainittu sisarus (esim. sisko, veli) kysymyksessä muista suvun nuorista vanhemmista: ei (n=176) ja kyllä (n=82).

Muu sukulainen nuori vanhempi

Muodostettiin dikotominen muuttuja sen perusteella oltiinko mainittu sisarus (esim. sisko, veli) kysymyksessä muista suvun nuorista vanhemmista: ei (n=212) ja kyllä (n=46).

LUKU 7 NUORET ISÄT JA ÄIDIT VANHEMMUUDEN JAKAJINA

Suhde esikoisen isän / äidin kanssa vuonna 2013

Muodostettiin 5-luokkainen muuttuja: nykyinen kumppani (n=154), kaverillinen suhde (n=37), yhteys lapsen takia (n=70), ei yhteyttä (n=30) ja muunlainen suhde (n=19). Luokkien muodostamisessa käytettiin kysymyksiä K43a. Miten kuvailisit nykyistä suhdettasi esikoisesi toiseen vanhempaan ja K43b. Jos ette ole parisuhteessa esikoisesi toisen vanhemman kanssa, niin kuinka kauan erostanne on aikaa. Lisäksi hyödynnettiin myös lomakkeen muita kysymyksiä, joissa ilmeni kuolema. Mikäli yhteydenpitämättömyyden syynä oli toisen kuolema, käytettiin luokituksena muunlainen suhde -luokkaa. Kaikkiaan 6 äitiä kertoi esikoisensa isän olevan kuollut ja heistä viidellä oli uusi parisuhde. Ne muunlainen suhde -vastaukset puolestaan, jotka sopivat muihin luokkiin luokiteltiin niihin. Vaikeasti määriteltävä suhde sekä asumuserot luokiteltiin virallisen siviilisäätyluokituksen mukaan nykyinen kumppani -luokkaan.

Parisuhde esikoisen toisen vanhemman kanssa vuonna 2013

Muodostettiin dikotominen muuttuja: kyllä, jos nykyinen kumppani, vaikka oltaisiin asumuserossa (n=154) ja ei, jos uusi kumppani tai ei parisuhdetta (n=154).

Parisuhteen muoto vuonna 2013

Muodostettiin 7-luokkainen muuttuja siviilisäädyn ja nykyisen kumppanin perusteella: avioliitossa esikoisen toisen vanhemman kanssa (n=99), avioliitossa uuden kumppanin kanssa (n=42), avioliitossa esikoisen toisen vanhemman kanssa (n=51), avioliitossa uuden kumppanin kanssa (n=52), seurustelu- tai muunlainen suhde esikoisen toisen vanhemman kanssa (n=4), seurustelu- tai muunlainen suhde uuden kumppanin kanssa (n=18) ja ei parisuhdetta (n=41). Asumuserot luokiteltiin virallisen siviilisäätyluokituksen mukaan avioliittoon. Seurustelu- tai muunlaiseksi suhteeksi esikoisen kanssa luokiteltiin mutkikkaaksi kuvatut suhteet. Eronneet ja lesket eivät kertoneet uusista kumppaneista, joten heidät luokiteltiin ei parisuhdetta -luokkaan vastoin virallista siviilisäätyluokitusta.

Eronnut vai ei suhdetta

Muodostettiin dikotominen muuttuja heistä, jotka eivät olleet yhdessä esikoisen toisen vanhemman kanssa: eronnut (n=138) ja ei koskaan parisuhdetta (n=14). Eronneiksi luokiteltiin he, jotka ilmoittaneen ajan erosta. Yksi vastaaja, jonka esikoisen isä oli kuollut, jätettiin muuttujan ulkopuolelle.

Erosta kulunut aika

Muodostettiin 3-luokkainen muuttuja: korkeintaan 4 vuotta (n=41), 5–9 vuotta (n=47) ja vähintään 10 vuotta (n=50). Muuttujasta jäivät pois he, jotka eivät olleet vastanneet aikakysymykseen.

Perhemuoto vuonna 2013

Muodostettiin 3-luokkainen muuttuja: ydinperhe (n=139), uusperhe (n=102) ja yhden vanhemman perhe (n=59). Luokittelu tehtiin kotitalouden rakenteen, parisuhteen ja sekä kyselyn toteuttamisen aikaisen kumppanin kanssa yhteisten lasten ja hänen omien lasten perusteella. Tehty jaottelu poikkesi Tilastokeskuksen luokittelusta, sillä ettei lasten kirjoilla oloa huomioitu. Näin yhden vanhemman perheisiin luettiin myös yksin asuvat. Yhden vanhemman perheessä nuori vanhempi saattoi asua esim. oman äitinsä kanssa, mutta esikoisen toinen vanhempi ei asunut heidän kanssaan. Uusperheiksi luettiin kaikki avioliitossa ja avioliitossa eläneet nuoret vanhemmat, joiden kaikki lapset eivät olleet yhteisiä kumppanin kanssa tai kumppanilla oli yhteisten lasten lisäksi omia lapsia.

Juridinen isyys

Muodostettiin dikotominen muuttuja sen perusteella oltiinko isyysvahvistettu tai oltu avioliitossa lapsen syntyessä vai oltiinko isyidentunnustus jätetty tekemättä: kyllä, lapsella juridinen isä (n=295) ja ei juridista isää (n=13). Kahden äidin vastaus luokiteltiin juridinen isä -luokkaan, vaikka heillä isyidentunnustusta ei oltu haluttu tehdä, mutta kuitenkin esikoisesta oli yhteishuoltajuus.

Esikoisen huoltajuuden muoto

Muodostettiin 3-luokkainen muuttuja: yhteishuoltajuus (n=230), äidin yksinhuoltajuus (n=64) ja ei virallisesti sovittu tai jokin muu (n=12). Yhteishuoltajiksi luettiin myös heidät, jotka olivat jättäneet vastaamatta kysymykseen, mutta olivat naimisissa esikoisensa toisen vanhemman kanssa. Äiti, joka mainitsi esikoisensa isän kuoleman, luokiteltiin yksinhuoltajaksi. Jokin muu -luokkaan sijoitettiin äidit, joiden lapsen isyyttä ei oltu vahvistettu, mutta heillä oli esikoisesta yhteishuoltajuus.

Esikoislapsen asuminen

Muodostettiin 4-luokkainen muuttuja: molempien vanhempien kanssa samassa taloudessa (n=148), isän luona (n=9), äidin luona (n=140) ja jossain muualla (n=10). Molempien vanhempien kanssa asujiksi luokiteltiin myös heidät, jotka olivat jättäneet vastaamatta kysymykseen, mutta olivat naimisissa esikoisensa toisen vanhemman kanssa.

Asuu esikoislapsen kanssa

Muodostettiin dikotominen muuttuja sen perusteella, asuiko tutkittava esikoislapsensa kanssa (n=264) vai ei (n=43).

Etäisän tapaamiset

Muodostettiin dikotominen muuttuja sen perusteella, kuinka usein etäisä tapaa lastaan: kuukausittain (n=91) ja hyvin harvoin tai ei koskaan (n=44).

Etäisän muu yhteydenpito

Muodostettiin dikotominen muuttuja sen perusteella, pitikö etäisä yhteyttä lapseensa: kuukausittain (n=51) ja hyvin harvoin tai ei koskaan (n=33).

LUKU 8 KOULUTUS NUORTEN VANHEMPIEN ELÄMÄSSÄ

Oman äidin koulutus

Muodostettiin 3-luokkainen muuttuja: ei perusasteen jälkeistä tutkintoa (n=48), keskiaste (n=135) ja korkea-aste (n=72). Luokittelussa sovellettiin Tilastokeskuksen koulutusaste-jaottelua, jolloin keskiasteeseen sisältyvät ammatilliset perustutkinnot sekä ylioppilastutkinto ja korkea-asteeseen opistotutkinnoista ylöspäin. Niissä tapauksissa, joissa vastaaja oli valinnut useamman vaihtoehdon, luokittelu tehtiin korkeamman koulutuksen mukaan.

Oman isän koulutus

Muodostettiin samanlainen muuttuja kuin äidin koulutuksesta: ei perusasteen jälkeistä tutkintoa (n=46), keskiaste (n=144) ja korkea-aste (n=42).

Oman äidin sosioekonominen asema

Muodostettiin 4-luokkainen muuttuja sen perusteella mihin ryhmään vanhempi pääasiassa kuului: yrittäjät (n=30), johtajat sekä toimihenkilöt (n=31), työntekijät (n=146) ja muut (n=60). Muut-luokkaan kuuluivat muun muassa työttömät, opiskelijat, eläkeläiset ja kotona olleet vanhemmat. Niissä tapauksissa, joissa vastaaja oli valinnut useamman vaihtoehdon, luokittelu tehtiin korkeamman ryhmän mukaan. Apuna uudelleenluokittelussa käytettiin Tilastokeskuksen käyttämää luokitusta.

Oman isän sosioekonominen asema

Muodostettiin samanlainen muuttuja kuin äidin sosioekonomisesta asemasta: yrittäjät (n=63), johtajat ja toimihenkilöt (n=32), työntekijät (n=133) ja muut (n=26).

Opiskelija raskausaikana

Muodostettiin dikotominen muuttuja: opiskellut raskausaikana (n=200) ja ei opintoja raskausaikana (n=108). Opiskelijoiksi luokiteltiin he, keillä opiskeluihin oli tullut muutoksia odotusaikana sekä he, jotka jatkoivat opintojaan entiseen tapaansa.

Muutos opiskeluihin odotusaikana

Muodostettiin 3-luokkainen muuttuja: opinnot valmiiksi (n=24), opintojen keskeytys (n=74) ja muunlaiset muutokset (n=25). Muunlaisiksi muutoksiksi luokiteltiin opintojen pariin palaaminen, uusien opiskeluiden aloittaminen ja muut muutokset. Jokin muu -vaihtoehtoon vastaukset luokiteltiin mahdollisuuksien mukaan opintojen valmistumiseen tai keskeyttämiseen.

Ensimmäinen valinta lapsen jälkeen

Muodostettiin 5-luokkainen muuttuja: yhä kotona (n=41), töihin menneet (n=88), opiskelemaan menneet (n=139), töihin sekä opintoihin menneet (n=22) ja jotain muuta tehneet (n=12). Luokittelussa yhdistettiin opintojansa ja työtensä jatkaneet uusien opintojen ja töiden aloittaneiden kanssa. Jotain muuta -vaihtoehdon vastaukset luokiteltiin mahdollisuuksien mukaan töihin tai opintoihin.

Työhön ja opintoihin palanneet

Muodostettiin edellisen muuttujan perusteella 4-luokkainen muuttuja, josta puuttuivat yhä kotona olleet sekä dikotominen muuttuja: palanneet (n=267) ja yhä kotona olevat (n=41).

Tauko lapsen syntymän jälkeen

Muodostettiin dikotominen muuttuja opintoihin ja työhön paluun ajankohdan perusteella: taukoa pitäneet (n=153) ja suoraan jatkaneet (n=39).

Äitien kotona olon kesto

Muodostettiin 4-luokkainen muuttuja kotona olon keston perusteella, joka olisi vertailukelpoinen kotihoidon tuen käyttöön: 10–15 kuukautta (n=51), 16–21 kuukautta (n=14), 22–33 kuukautta (n=30) ja yli 34 kuukautta (n=42).

Vanhempina opiskelleet

Muodostettiin dikotominen muuttuja sen, perusteella oliko kertonut opiskeluihin paluun ajankohdan tai muista vastaajan vastauksista ilmeni opiskelut äitinä tai isänä: opiskelleet (n=202) ja ei opiskelleet (n=59). Muuttujasta pois jäivät opintotokysymyksiin vastaamattomat.

Pääasiallinen toiminta vuonna 2013

Muodostettiin 4-luokkainen muuttuja pääsääntöisesti sen perusteella mitä teki ensisijaisesti kyselyn toteuttamisen hetkellä: työlliset (n=163), työttömät (n=27), opiskelijat (n=29), kotiäidit tai -isät ja muut työelämän ulkopuolella olevat (n=90). Luokittelussa sovellettiin Tilastokeskuksen pääasiallinen toiminta -luokittelua, jolloin työelämään kuuluminen oli ensisijaista. Työllisiin sisällytettiin töissä olleet ja yrittäjät. Työttömiksi luokiteltiin työharjoittelussa tai työelämävalmennuksessa, työttömänä sekä lomautettuna -vastausvaihtoehdot valinneet. Kotiäideiksi tai -isiksi ja muihin työelämän ulkopuolella oleviin luettiin kotiäitinä/isänä, pitkällä sairauslomalla tai eläkkeellä olleet ja ne jokin muu -vaihtoehdon vastaukset, joita ei pystytty luokittelemaan muihin luokkiin sekä ne vastaajat, jotka olivat kysymyksessä 60. ilmoittaneet olevansa yhä esikoisensa kanssa kotona eivätkä olleet palanneet työ- ja opiskelumaailmaan.

Peruskoulutus

Muodostettiin 2-luokkainen muuttuja: peruskoulu (n=248) ja lukio (n=61)

Ammatillinen tutkinto

Muodostettiin 3-luokkainen muuttuja: ei ammatillista koulutusta (n=109), ammatillinen tutkinto (n=168) ja korkeakoulututkinto (n=31). Ammatilliseen tutkintoon sisällytettiin ammatilliset perustutkinnot tai 1–3-vuotinen ammatillinen tutkinto ja ammattitutkinto tai erikoisammattitutkinto. Korkeakoulututkinnot yhdistin vähäisen määrän vuoksi. Jokin muu -vaihtoehdon vastaukset luokiteltiin niihin kuuluviin luokkiin, esimerkiksi koulutus kesken oli ei ammatillista koulutusta.

Koulutusaste

Muodostettiin 3-luokkainen muuttuja: ei perusasteen jälkeistä tutkintoa (n=87), keskiaste (n=189) ja korkea-aste (n=31). Luokittelussa sovellettiin Tilastokeskuksen koulutusastejaottelua, jolloin keskiasteeseen sisältyy erilaisten ammatillisten tutkintojen lisäksi lukion suorittaminen ja ylioppilastutkinto ja korkea-asteeseen kaikki korkeakoulututkinnot. Opiskelijat luokiteltiin suoritetun tutkinnon mukaan.

Liite 4. Haastateltavat.

Vanhempi	Syntymävuosi	Asuinpaikka haast. hetkellä	Perhetilanne	Koulutus ja työ	Ikä vanh. tullessa	Asuinpaikka raskauden ilmetessä	Elämäntilanne ja raskauden tausta
I1	1989–1994	Pääkaupunkiseutu	1 lapsi, avoliitossa, ydinperhe	Ei tutkintoa, työ-elämävalmennus	Alaikäinen	Pääkaupunkiseutu	Peruskoulussa, seurustelusuhde 1,5–2,5v
I2	1989–1994	Kaupunki Etelä-Suomessa	2 lasta, avoliitossa ydinperhe	Amm. tutkinto, työntekijä	18	Kaupunki Etelä-Suomessa	Opiskelija, seurustelusuhde alle 6kk
I3	1989–1994	Taajaan asuttu kunta Länsi-Suomessa	1 lapsi, avoliitossa, uusperhe, etävanhempi, erosta 3–5 v, ei huoltajuutta, tapaa lasta säännöllisesti	Amm. tutkinto, työntekijä	19	Kaupunki Länsi-Suomessa	Opiskelija, avoliitto 7kk - 1 v 5kk
I4	1983–1988	Kaupunki Länsi-Suomessa	Yli 3 lasta, avoliitossa, uusperhe, etävanhempi, erosta 3–5 v, tapaa lasta säännöllisesti	Ei tutkintoa, amm. opiskelija	Alaikäinen	Taajaan asuttu kunta Länsi-Suomessa	Koulutuksen ja työn ulkopuolella, muu suhde, kestänyt alle 6 kk
I5	1983–1988	Kaupunki Etelä-Suomessa	1 lapsi, yhden vanhemman perhe, etävanhempi, erosta 3–5 v, tapaa lasta säännöllisesti	Amm. tutkinto & lukio, yrittäjä	19	Kaupunki Etelä-Suomessa	Opiskelija, seurustelusuhde 7kk–1v 5kk
I6	1983–1988	Kaupunki Pohjois-Suomessa	Yli 3 lasta, naimisissa, ydinperhe	Amm. tutkinto & lukio, työntekijä	19	Kaupunki Pohjois-Suomessa	Opiskelija, naimisissa 1,5–2,5v, uskonnollinen tausta, raskaus ei yllätys

I7	1983–1988	Taajaan asuttu kunta Länsi-Suomessa	2 lasta, naimisissa, ydinperhe	Amm. tutkinto, yrittäjä	16	Kaupunki Länsi-Suomessa	Opiskelija, seurustelusuhde yli 2,5v
I8	1983–1988	Pääkaupunkiseutu	3 lasta, naimisissa, ydinperhe	AMK -tutkinto & lukio, työntekijä	19	Pääkaupunkiseutu	Opiskelija, seurustelusuhde 7kk–1v 5kk
I9	1978–1982	Maaseutukunta Etelä-Suomessa	3 lasta, naimisissa, ydinperhe	Amm.tutkinto, työntekijä	19	Kaupunki Etelä-Suomessa	Opiskelija, avoliitto 7kk–1v 5kk, raskaus ei yllätys
I10	1978–1982	Pääkaupunkiseutu	1 lapsi, naimisissa, uusperhe, etävanhempi, erosta yli 10 v, tapaa lasta säännöllisesti	Ylempi kk-tutkinto & lukio, ylempi toimihenkilö	18	Kaupunki Etelä-Suomessa	Opiskelija, seurustelusuhde / muu suhde alle 6kk
I11	1978–1982	Kaupunki Pohjois-Suomessa	2 lasta, seurustelee, etävanhempi, erosta yli 10 v, esikoinen jo aikuinen	Amm. tuktinto & AMK-opiskelut tauolla, työntekijä	Alaikäinen	Kaupunki Pohjois-Suomessa	Peruskoulussa, seurustelusuhde 7kk–1v 5kk, raskaus ei yllätys
Ä1	1989–1994	Kaupunki Länsi-Suomessa	1 lapsi, ei parisuhteessa, lähivanhempi, erosta enintään 2,5 v, isä tapaa lasta säännöllisesti	Ei tutkintoa, amm. opiskelija	Alaikäinen	Kaupunki Länsi-Suomessa	Peruskoulussa, seurustelusuhde alle 6kk
Ä2	1989–1994	Kaupunki Itä-Suomessa	1 lapsi, avoliitossa, uusperhe	Amm. tutkinto, työntekijä	Alaikäinen	Maaseutukunta Itä-Suomessa	Opiskelija, avoliitto 7kk–1v 5kk
Ä3	1989–1994	Taajaan asuttu kunta Länsi-Suomessa	1 lapsi, seurustelusuhde, lähivanhempi, erosta enintään 2,5 v, yksinhuoltaja, ei jur. isää, isä ei tapaa	Ei tutkintoa, amm. opiskelija	Alaikäinen	Kaupunki Pohjois-Suomessa	Opiskelija, seurustelusuhde alle 6kk

Ä4	1989–1994	Kaupunki Pohjois-Suomessa	1 lapsi, naimisissa, ydinperhe	Ei tutkintoa, amm. opiskelija	18	Kaupunki Pohjois-Suomessa	Koulutuksen ja työn ulkopuolella, seurustelusuhde alle 6kk
Ä5	1989–1994	Kaupunki Pohjois-Suomessa	1 lapsi, naimisissa, ydinperhe	Ei tutkintoa, mukana työpajatoiminnassa	18	Kaupunki Pohjois-Suomessa	Koulutuksen ja työn ulkopuolella, seurustelusuhde alle 6kk, raskaus ei yllätys
Ä6	1989–1994	Kaupunki Länsi-Suomessa	1 lapsi, seurustelusuhde, lähivanhempi, erosta 3–5 v, yksinhuoltaja, isä tapaa lasta hyvin harvoin	Ei tutkintoa, amm. opiskelija	19	Kaupunki Länsi-Suomessa	Koulutuksen ja työn ulkopuolella, avoliitto 1,5–2,5v, raskaus, ei yllätys
Ä7	1989–1994	Kaupunki Itä-Suomessa	2 lasta, avoliitossa, ydinperhe	Ei tutkintoa, lukio-opiskelija, työntekijä	Alaikäinen	Maaseutukunta Itä-Suomessa	Töissä / opiskelija, avoliitto alle 6kk, raskaus ei yllätys
Ä8	1989–1994	Kaupunki Länsi-Suomessa	1 lapsi, avoliitossa, ydinperhe	Lukio & AMK-tutkinto kesken, työntekijä	19	Kaupunki Länsi-Suomessa	Opiskelija, avoliitto 7kk–1v 5kk
Ä9	1983–1988	Pääkaupunkiseutu	3 lasta, naimisissa, ydinperhe	Alempi kk-tutkinto & lukio, opiskelija & työntekijä	19	Kaupunki Länsi-Suomessa	Opiskelija, seurustelusuhde 1,5–2,5v
Ä10	1983–1988	Kaupunki Etelä-Suomessa	2 lasta, seurustelusuhde, yhden vanhemman perhe, etävanhempi, erosta 6–10 v, tapaa lasta säännöllisesti	Ei tutkintoa, työntekijä	Alaikäinen	Kaupunki Etelä-Suomessa	Opiskelija, seurustelusuhde 1,5–2,5v, raskaus ei yllätys

Ä11	1983–1988	Kaupunki Länsi-Suomessa	2 lasta, avoliitossa, uusperhe, lähivanhempi, erosta yli 10 v, isä tapaa lasta hyvin harvoin	Amm. tutkinto, opiskelija	Alaikäinen	Taajaan asuttu kunta Pohjois-Suomessa	Opiskelija, seurustelusuhde 7kk–1v 5kk,
Ä12	1983–1988	Kaupunki Pohjois-Suomessa	3 lasta, yhden vanhemman perhe, lähivanhempi, erosta 3–5 v, isää tapaa lasta säännöllisesti	Ei tutkintoa, työelämän ulkopuolella	19	Kaupunki Pohjois-Suomessa	Opiskelija, avoliitto 1,5–2,5v
Ä13	1983–1988	Pääkaupunkiseutu	1 lapsi, avoliitossa, uusperhe, lähivanhempi, erosta 6–10 v, yksinhuoltaja, isä tapaa lasta säännöllisesti	Ei amm. tutkintoa & lukio, töissä, työntekijä	18	Pääkaupunkiseutu	Opiskelija, seurustelusuhde 1,5–2,5v
Ä14	1983–1988	Kaupunki Länsi-Suomessa	1 lapsia, avoliitossa, uusperhe, lähivanhempi, erosta yli 10 v, yksinhuoltaja, isä tapaa lasta joskus	Amm. tutkinto, työntekijä	18	Kaupunki Länsi-Suomessa	Opiskelija, seurustelusuhde yli 2,5v
Ä15	1978–1982	Taajaan asuttu kunta Etelä-Suomessa	2 lasta, naimisissa, uusperhe, lähivanhempi, yksinhuoltaja, ei jurd. isää, isä ei tapaa	Amm. tutkinto & AMK-tutkinto kesken, työntekijä	19	Taajaan asuttu kunta Etelä-Suomessa	Töissä, eronnut lapsen isästä

Ä 16	1978–1982	Taajaan asuttu kunta Etelä-Suomessa	Yli 3 lasta, naimisissa, ydinperhe	AMK -tutkinto & lukio, alempi toimihenkilö	19	Pääkaupunkiseutu	Opiskelija, naimisissa 1,5–2,5v, uskonnollinen tausta, raskaus ei yllätys
Ä17	1978–1982	Kaupunki Etelä-Suomessa	Yli 3 lasta, naimisissa, uusperhe, lähivanhempi, erosta 6–10 v, yksinhuoltaja, isä tapaa lasta joskus	Amm. tutkinto, työntekijä	18	Kaupunki Etelä-Suomessa	Töissä, seurustelusuhte yli 2,5v
Ä18	1978–1982	Maaseutukunta Länsi-Suomessa	Yli 3 lasta, naimisissa, ydinperhe	Amm. tutkinto, työntekijä	19	Maaseutukunta Länsi-Suomessa	Koulutuksen ja työn ulkopuolella, naimisissa, raskaus ei yllätys
Ä19	1978–1982	Maaseutukunta Pohjois-Suomessa	Yli 3 lasta, naimisissa, ydinperhe	Ylempi kk-tutkinto & lukio, ylempi toimihenkilö	18	Maaseutukunta Pohjois-Suomessa	Opiskelija, avioliitto yli 2,5v, raskaus ei yllätys
Ä20	1978–1982	Kaupunki Etelä-Suomessa	Yli 3 lasta, naimisissa, uusperhe, lähivanhempi, yksinhuoltaja, isä ei tapaa	Ei tutkintoa, amm. opiskelija	19	Maaseutukunta Länsi-Suomessa	Opiskelija, ei parisuhdetta
Ä21	1978–1982	Kaupunki Länsi-Suomessa	2 lasta, naimisissa, uusperhe, lähivanhempi, erosta 6–10 v, yksinhuoltaja, isä kuollut	Amm. tutkinto, työelämän ulkopuolella	18	Kaupunki Länsi-Suomessa	Koulutuksen ja työn ulkopuolella, avioliitto alle 6kk, raskaus ei yllätys

Liite 5. Haastattelurunko.**ALUKSI**

- Nimi ja ikä?
- Onko elämässä tapahtunut muutoksia perhesuhteissa vuoden aikana?
- Entä mitään muutoksia työhön tai opiskeluihin liittyen?

TAUSTAA: PERHE JA NUORUUS

- Kuinka omin sanoin kuvailisit omaa perhetaustaasi?
 - o Perhesuhteet? Vanhempien ammatti? Asuminen?
- Millainen nuori olet mielestäsi ollut?
 - o Mikä elämässä oli nuoruudessa tärkeää? Mitä teit? Mistä tykkäsit?

VANHEMMAKSI TULO: erityisesti syyt, perusteet ja taustatekijät sekä niihin liittyvä pohdinta

Lomakkeesta ikä vanhemmaksi tullessa, myös kumppanin ikä - onko kommentoitavaa tähän?

Päätös yrittää lasta / päätös pitää lapsi

- Miten kuvailisit prosessia?
- Puhuitteko ja mietittekö etukäteen raskautta vai tuliko tilanne eteen yllättäen?
- Suunniteltu / suunnittelematon:
 - o Jos suunniteltu:
 - Millaiset tekijät ja asiat vaikuttivat päätökseen raskaudesta ja lapsen saamisesta nuorena?
 - Miten muut ihmiset suhtautuivat päätökseen?
 - Kerroitteko suunnitelmastanne ihmisille etukäteen vai vasta raskauden alettua?
 - o Jos suunnittelematon:
 - Millaiset tekijät ja asiat vaikuttivat päätökseen pitää lapsi nuorena?
 - Millaisia ajatuksia sinulla oli raskaudenkeskeyttämisestä?
 - Entä mitä lapsen toinen vanhempi ajatteli siitä ja kuinka hän suhtautui raskauteen?
 - Missä kohtaa kerroitte muille asiasta?
 - Miten muut ihmiset suhtautuivat päätökseen saada lapsi nuorena?

Raskausaika

- Millaisia ajatuksia raskausaika herätti?
- Miten koet elämäsi muuttuneen raskausaikana?
- Millainen on mielestäsi isän rooli raskausaikana?
- Entä millainen se oli teidän kohdalla?
- Äideille: Millaisia tunteita isän osallisuus / osallistumattomuus herätti?
- Millaisia ajatuksia äidin roolista raskausaikana?

Isyyden tunnustaminen / vahvistaminen

- Millainen prosessi oli mielestäsi isyyden tunnustaminen / vahvistaminen?
- Kuinka se tapahtui?
- Miksi se haluttiin tehdä tai jättää tekemättä?
- Millaisia tunteita ja ajatuksia prosessiin liittyi?
- Jos naimisissa:
 - o Miksi mielestäsi oli tärkeää olla naimisissa / mennä naimisiin ennen lapsen syntymää?

VANHEMMUUDEN ARKI JA VANHEMMUUS KÄYTÄNNÖSSÄ ELÄMÄNKULUN ERI VAIHEISSA

Vanhemmuus, äitiys ja isyys yhteiskunnassa

- Millaisia ajatuksia sinulla oli vanhemmuudesta ennen omia lapsia?
- Mistä vanhemmuus mielestäsi koostuu? Mitä se pitää sisällään?
- Millainen vanhempi on hyvä vanhempi? Entä huono?
- Millaisia odotuksia ja vaatimuksia yhteiskunta mielestäsi vanhemmille asettaa? Ovatko isälle ja äidille asetetut odotukset erilaisia?
- Miten vertailisit vanhempien rooleja perheessä? Mitkä ovat mielestäsi äidin tärkeimpiä tehtäviä? Entä isän?
- Miten lapsen ikä mielestäsi vaikuttaa ja näkyy vanhemmuuden rooleissa?

Suhde lapsen toiseen vanhempaan ja äidin ja isän roolit omassa perheessä

- Millainen on suhde lapsen toiseen vanhempaan? Miten se on ajan kuluessa muuttunut?
- Millaisia ajatuksia suhde herättää?
- Miten äidin ja isän roolit ja tehtävät jakaantuvat omassa perheessä / lapsen toisen vanhemman kesken?
- Kuinka paljon lapsen isä on läsnä arjessa, jos äiti yksinhuoltaja?
- Miten roolit ja tehtävät ovat muuttuneet ajan myötä?
- Kertoisitko suhteestasi mahdolliseen uuteen kumppaniisi?
- Mikä on mahdollisen uuden kumppanin rooli perheessä? Millaisia tehtäviä hänellä on?
- Miten suhde toiseen vanhempaan on vaikuttanut ja näkynyt vanhemmuudessasi?
- Miten suhde häneen on vaikuttanut ja näkynyt vanhemmuudessasi?
- Keneltä tai mistä koet saaneesi vaikutteita vanhemmuuteesi?

Arki vanhempana

- Mikä arjessa on sujunut hyvin?
- Mikä on ollut arjessa haastavaa ja ongelmallista?
- Millaiset tekijät liittyvät haasteisiin, ongelmiin ja onnistumiseen?
- Miten vanhemmuus on muuttunut raskausajasta nykyhetkeen? Millainen on ajan merkitys?
- Millaisia taitoskohtia ja murrosvaiheita siinä on ollut?
 - o Asevelvollisuus ja vanhemmuus?
- Miten ikä on vaikuttanut vanhemmuuteen?
- Olisiko vanhemmuus ollut erilaista, jos olisit saanut esikoisesi vanhempana? Miksi ja miten?

Lähipiiri ja verkostot – saatu tuki ja apu

- Millaista apua olette saaneet? Entä tukea?
- Miten kuvailisit apu- ja tukiverkostoasi/nne? Kuka on ollut apuna? Kuka tukena?
- Millainen merkitys on ollut omalla perheelläsi? Entä lapsen toisen vanhemman perheellä?
- Millainen rooli ystävillä on ja on ollut?
- Entä millainen rooli neuvolalla on / on ollut? Millainen roolin tulisi olla?
- Onko saatu apu ollut riittävää? Mihin olisit kaivannut enemmän apua? Keneltä?
- Entä tuen osalta? Tarpeeksi? Mihin lisää? Keneltä?

Ennakkoluulot ja epäilykset omakohtaisesti ja yleisesti

- Miten ihmiset ovat suhtautuneet sinuun ja perheeseesi? Oma perhe? Ystävät?
 - o Onko sillä vaikutusta, että perheessä ja ystävissä on nuoria vanhempia?
- Oletko kohdannut ennakkoluuloja ja epäilyksiä ollessasi nuori vanhempi?
- Millaisissa tilanteissa tällaisia kokemuksia on esiintynyt?

- Millaisia ajatuksia ja tunteita ne ovat herättäneet?
- Onko suhtautuminen sinuun muuttunut ajan myötä?
- Miten koet ihmisten asenteiden sinua kohtaan vaikuttaneen vanhemmuuteesi?
- Millainen on mielestäsi nuorten vanhempien asema yleisesti?
- Mistä ennakkoluulot ja leimaavuus mielestäsi johtuvat?
- Miten asioita voitaisiin muuttaa? Mitä tulisi tehdä?

VANHEMMUUS, KOULUTUS JA TYÖELÄMÄ

Koulunkäynti ja opiskelu ennen lasta

- Millaista koulunkäyntiäsi oli ennen lasta?
 - o Olitko hyvä koulussa? Viihdytkö koulussa? Oliko koulunkäynnissä ongelmia?
- Millainen oli suhteesi opiskeluun ennen lasta? Oliko opiskelu sinusta tärkeää? Miksi oli / ei ollut?
- Millaisia jatkokoulutus suunnitelmia oli?
- Miten vanhempasi suhtautuivat koulunkäyntiisi?
- Opiskelu raskausaikana?
 - o Äidit:
 - Millaista opiskelu oli raskaana?
 - Kenelle kerroit silloin koulussa raskaudestasi? Miksi? Missä vaiheessa?
 - Miten raskaus vaikutti mielestäsi opiskeluihisi?
 - Opiskelumotivaatio?
 - Jouduitko raskauden takia pitämään taukoa opinnoistasi vai opiskelitko loppuun saakka?
 - Mitkä asiat vaikuttivat päätökseesi jatkaa/lopettaa opinnot?
 - Millaisena päätöksen koit?
 -
 - o Isät:
 - Miten raskaus vaikutti mielestäsi opiskeluihisi? Opiskelumotivaatio?
 - Mitkä asiat vaikuttivat päätökseesi jatkaa/lopettaa opinnot?
 - Millaisena päätöksen koit?

Oma opintopolku

- Millainen opintopolkusi on ollut lapsen syntymän jälkeen?
- Oletko opiskellut?
 - o Kyllä:
 - Milloin ja miksi olet opiskellut? Mitkä asiat vaikuttivat päätökseesi?
 - Miten opiskelu ja vanhemmuus ovat sopineet / sopivat mielestäsi elämässä yhteen?
 - Millaista on/oli opiskella äitinä/isänä? Miten vanhemmuutesi on mielestäsi näkynyt / näkyi opiskeluarjessa?
 - Miltä se tuntui? Millaisia ajatuksia heräsi?
 - Miten lastenhoito järjestyi?
 - Miten ihmiset ympärilläsi suhtautuivat opiskeluihisi?
 - Millainen on oppilaitoksen rooli?
 - Miten vanhemmuutesi on suhtauduttu / suhtauduttiin? Oletko kuullut kommentteja iästäsi, vanhemmuudestasi tms.? Opettajat? Opiskelutoverit?
 - Oletko saanut / saitek riittävästi ohjausta, tukea ja kannustusta tai erityiskohtelua? Keneltä/Keiltä sait tukea ja ohjausta? Keneltä olisit toivonut saavasi?
 - Millaiset muut tekijät ovat vaikuttaneet opintoihisi?

- Millainen opiskelumotivaatiosi on/oli?
- Millaisia jatkokoulutussuunnitelmia? Miksi?
- Millainen on mielestäsi vanhemmuuden yhteys asenteeseesi ja tavoitteisiisi?
- Ei:
 - Oletko suunnitellut opintoja? Millaisia ja missä vaiheessa?
 - Miksi olet tai et ole aloittanut?
 - Miten koulutusjärjestelmämme on vaikuttanut päätökseesi?
 - Millainen on mielestäsi vanhemmuuden yhteys asenteeseesi ja tavoitteisiisi?
 - Miten ihmiset ympärilläsi ovat suhtautuneet päätökseesi?

Nuoret vanhemmat ja opiskelu yleisesti

- Mitkä asiat mielestäsi yleisesti vaikuttavat opiskelun ja vanhemmuuden yhdistämiseen?
- Miten nuorten vanhempien opiskeluja voitaisiin tukea ja tuetaanko sitä nyt? Olisiko joitain keinoja kuinka vanhemmuuden ja opiskelun yhdistämistä voitaisiin helpottaa, parantaa ja edistää?
- Tulisiko mielestäsi nuorten vanhempien opiskella? Miksi / miksi ei?

Työmarkkinat

- Millaisia ajatuksia työllistymisestä ja työelämästä ennen lasta? Oliko jotain toive/haaveammattia?
- Työurasi ja kokemukset työelämästä?
 - Työelämässä:
 - Milloin ja miksi menit töihin? Mitkä asiat vaikuttivat päätökseesi?
 - Millainen työurasi on ollut?
 - Eheä vai rikkonainen? Pätäkätöitä? Työttömyysjaksoja?
 - Miten työelämä ja vanhemmuus ovat sopineet / sopivat mielestäsi elämässä yhteen?
 - Millaista on olla nuori vanhempi työelämässä?
 - Työpaikoilla suhtautuminen? Oletko kuullut kommentteja iästäsi, vanhemmuudestasi tms.? Ymmärrys?
 - Lastenhoito?
 - Miten vanhemmuutesi ylipäänsä on mielestäsi näkynyt / näkyi työelämässä?
 - Onko vanhemmuudesta ollut etua ja/tai haittaa? Miten ja miksi?
 - Millainen on työmotivaatiosi?
 - Millaisia uratavoitteita sinulla on? Mitä toivot työelämältä?
 - Oletko saavuttanut tähänastiset uratavoitteesi? Miksi ja miksi ei?
 - Millainen on mielestäsi vanhemmuuden yhteys asenteeseesi ja tavoitteisiisi?
 - Millaiset muut tekijät ovat vaikuttaneet?
 - Ei työelämässä:
 - Oletko suunnitellut töihin menoa? Millaisia ja missä vaiheessa?
 - Miksi olet tai et ole mennyt?
 - Millainen on mielestäsi vanhemmuuden yhteys asenteeseesi ja tavoitteisiisi?
 - Miten ihmiset ympärilläsi ovat suhtautuneet päätökseesi?
- Toimeentulo?
 - Millainen on mielestäsi toimeentulosi?
 - Ajatteletko sen olevan erilainen, jos sinulla ei olisi lasta/lapsia?
- Mitkä asiat mielestäsi yleisesti vaikuttavat työelämän ja vanhemmuuden yhdistämiseen?
- Olisiko joitain keinoja kuinka vanhemmuuden ja työn yhdistämistä voitaisiin helpottaa, parantaa ja edistää?

- Millainen on mielestäsi nuorten vanhempien asema työmarkkinoilla?
- Miten nuorten vanhempien asemaa voitaisiin parantaa? Mikä tukisi ja edistäisi työllistymistä? Mitä työvoimatoimistot, työnantajat yms. voisivat tehdä?
- Millainen on mielestäsi nuorten vanhempien taloudellinen tilanne? Mistä se johtuu? Mikä mahdollisesti heikentää sitä ja mikä auttaisi? Miten sitä tulisi parantaa?

Vanhemmuuden vaikutukset

- Mitkä ovat mielestäsi varhaisen vanhemmuuden hyödyt? Mitä vanhemmuus on tuonut elämääsi?
- Entä haitat? Mitä koet menettäneesi vanhemmuuden myötä?
- Tuleeko mieleesi jotain muuta miten vanhemmuus on vaikuttanut elämässäsi, josta ei olla haastattelussa jo puhuttu?

Liite 6. Suostumus haastateltavaksi.

Suostun vapaaehtoisesti haastatteluun ja annan luvan käyttää haastattelussa ilmitulleita tietoja Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksella tehtävän väitöstutkimuksen “Vanhemmuus nuorena” tekemiseen. Lisäksi anna luvan käyttää anonymisoitua haastatteluaineistoa aihetta koskevassa tieteellisessä tutkimuksessa ja opetuksessa.

Haastattelusta olen sopinut tutkijan kanssa etukäteen ja saanut häneltä tutkimusta koskevan tiedon. Haastattelutilanteen aluksi olemme vielä käyneet läpi mitä haastateltavaksi suostuminen tarkoittaa ja olen antanut suostumukseni haastattelun nauhoittamiselle. Lisäksi annan suostumukseni tutkijalle yhdistää kyselylomakevastaukseni tietoja haastattelussa antamiini tietoihin.

Henkilöllisyyteni ei paljastu tutkimuksen teon missään vaiheessa. Minulla on oikeus keskeyttää haastattelu ja kieltäytyä siitä niin halutessani. Voin myös halutessani pyytää nauhoituksen keskeyttämistä, jos koen sen tarpeelliseksi. Lisäksi saan halutessani luettavakseni haastattelunauhoituksen puhtaaksi kirjoitettuna eli litteroituna.

Päiväys / / 2014

Haastateltavan allekirjoitus

Nimen selvennys

•
Tutkija:
Virve Murto
Turun yliopisto, kasvatustieteiden laitos
vesair@utu.fi / [tutkijan puhelinnumero]

Liite 7. Haastatteluaineiston ylä- ja alateemat aineistositaatein.

Yläteema	Alateemat	Suorat lainaukset
Perhetausta ja eletty nuoruus	Nuoruuden kapinointi ja perhesuhteet	"No iskä nyt, mitä nyt hermorumahduksen partaalla mun kanssa oli lähinnä. Teiniuhmaa mitä siin oli." "kotona mulle tuli sellanen olo et mä en saa tehdä mitään ja sitten kun mä sain mun äidin suostuteltua siihen et mä sain muuttaa mun serkun luokse"
	Vapaa-aika ja kavereisuhteet	"Et meil oli sitte, se kylän jengi oli toine ja sit joitaki kavereita siellä kaupungilla, että kesällä pyörittiin enempi siellä kylällä sitte..."
Raskauden yllätyksellisyys	Toive lapsesta nuorena	"Kyl me siitä, se oli ihan suunniteltua, ku se tuntuu nii, oikealta ja vahvalta se, se juttu"
	Ehkäisyn käyttö ja tietoisuuden riskin otto	"Mä tosiaan niit pillereit söin. Saatoin ehkä unohtaa muutaman. Mä oon hirveen huono muistaan ottaa mitään kuureja" "Siinä mielessähän se nyt ei tule yllätyksenä, että ku ei me käytetty mittää ehkäisyä, mutta kyllä mä jotenki, se oli tosi yllätys että niin voi käydä"
	Tunnereaktiot raskausuutiseen	"Et mä vaan itkin, kun mä tein sen testin et mua pelotti kauheesti"
Ei raskaudenkeskeytystä	Raskaudenkeskeytyksen mietintä	"No en mä. Mulla tuli jotenkin, että en mä, ei halua. Ehkä jos se ois ollu pari viikkoa tai ihan muutama viikon niin ehkä sitä ois voinu miettiä mutta..." "Mutta siis mä vaan lähinnä mietin sitä, että mikä tässä kohtaa nyt oikeesti olis järkevää ja mikä on se mitä mä haluaisin."
		Äidin päätös pitää lapsi
	Liian myöhäinen ajan kohta	"Niin sit sitä ei pystyny enää keskeyttää."
Oikeanlainen elämäntilanne ja oikeaikäisyys	Vanhemmaksi tulon luonnollisuus	"se jotenkin tuntu luonnolliselta jatkumolta"
	Oma kompetenssi vanhempana ja kokemus iästä	"Mää koin olevani henkisesti paljon vanhempi, kun mitä olin, mut ja sit mul oli koko ajan semmonen olo et minähän pärjään, et jopa ennen, kun sit ruvettiin mitään ajattelemaan."
	Nuoruus resurssina	"Ehkä just siitä, että sitten nuorempana justiisa ymmärtää sitä lasta sitte paremmin ja kun se kasvaa että jaksaa olla enemmän sen kanssa menossa "

	Oleva ja tuotettu elämäntilanne	..vaihdoin duunia toiseen sitten ja semmonen mis mä olin vähän enemmän hommissa. Me hankittiin asunto ja, ja muutettiin sinne ja vähän harjoteltiin, sekin oli että harjoteltiin sitä perhe-elämää siinä tai edes yhdessä asumista sit siinä samassa yhteydessä
	Halu ja tarve muutokseen	"Se oli ehkä se, että on jotain omaa."
Nuorena vanhemmaksi tulon kulttuurinen malli	Vanhemmaksi tulon ylisukupolvisuus	Kyl sil vähän vaikutust mut ei sillain et mä oisin tietosesti sitä, miettiny et just se, kun se oli meillä normaalia et nuorena saadaan lapsia, niin se oli siel, et se on ihan ok.
	Uskonnollisuus ja sosiaalinen yhteisö	"Mut toisaalta mä en kyl osaa kuvitella mitään muuta vaihtoehtoa, koska mä oon niin tiiviisti ollu siin kulttuurissa ja yhteisössä. Et omalle kohalle siin kohtaa en ois mitään muuta vaihtoehtoo pystyny kuvittelemaankaan."
Juridisen vanhemmuuden perinteiset jakotavat	Juridinen isyys äidin valintana	"se on se isän sukuki olemassa kuitenkin, vaikka se oli aika selvää, että se ei halua olla missään tekemisissä, mutta kuitenkin että se sitte tietää ja sillee."
	Isyyden-tunnustuksen itestäänselvyyys	"Joo se oli ihan itestäänselvää että ja tosiaan oltiin puhuttu seki että [esikoistytöstä] tullee, et [esikoistytty] saa isänsä sukunimen"
	Huoltajuus ja asumisratkaisut	"...sitä ennenki jo vähän semmost, on-off et ollaa ja ei olla ja ollaa ja ei olla,niin mulla oli ihan selkee se, et mä halua heti alusta asti olla yksinhuoltaja"
Isän osallistuminen	Vastuullisen vanhemmuuden dilemma	"joskus semmonen väliaikainen ahdistus tulee aina silleen, ettei ookaan niin vapaa" "miehen sairastelut on tosi paljon varjostanu mejän arkea, niin kun ihan koko mejän avioliiton ajan."
	Elämäntilanteen tuottamat haasteet ja tarjoama tuki	"Eihän hällä sillo oikeestaan ollukaan täällä [paikkakunta] semmosta kotia minne ois voinu viedä, että hällä oli se opiskelukämpä siellä missä opiskeli ja, ei hän [tytärtä] sinne koskaan vieny." "mä luulen että, se varmaan tai hirveen vaikeetahan mul oli jossain vaihees silloin, ku me viel seurusteltii, ja meiän suhde oli vaikee ja mä koin jotenki, että me ollaan, epätasa-arvosia."
	Lukija vai tekijä -kokeumus	"Niin niin, mä käsillä tykkäsin tehreä, että mä en halunnu kirjoihin perehtyä, että mä oon aina tehny käsillä."
Koulutuksellinen tausta	Koulutukselliset tavoitteet ja jatko-opinnot	"...niin tuntui ihan selkeeltä kaavalta et näin on mentävä että mennään yläaste lukio ja, sitten korkekoulu tai ammattikorkeekoulu, joku jatko-opiskelu.." "Et kun piti miettiä joku ni se oli ainoa mitä mä voisin tehdä"
	Koulutusvalintojen sosiaalinen luonne	"No itse asias mun kaveri haki samaan kouluu. Että se oli se ainoa syy"
	Kodin koulutuksellinen malli	"Mutta meil on oikeestaan aina pietty just koulunkäyntiä kauheen tärkeenä. Et se on jotenki ollu varmaan semmonen itelleki semmonen tärke juttu, että koulussa pittää selvitä kaikesta huolimatta."

Kouluttautumisen arvo ja opiskelumuotivaatio	Koulutuksen itseisarvo ja välinearvo	"No harvemmin sä saat töitä ilma et sul on joku ammatti..." "...lilleki semmonen tärkeä juttu, että koulussa pitää selvitä kaikesta huolimatta. Ja kyllä se on mua kiinnostanutki, et ei se oo, se ei oo tullu mistään ulkoapäin et se on jotenki semmonen sisäsyntyne juttu kuitenkin ollu."
	Vanhemmuuden vaikutus koulutukseen Näyttämisen halu ja tarve	"On se nyt muuttunu ihan selkeesti. Et nyt mä tiedän, että miksi siellä koulussa käydään ja minkä takia siellä opiskellaan mitään asioita."
		"No yritin sitte että saisin sen, tutkinnon valamiiks. Eihän se oo valamis vielä tänäkään päivänä."
		"opiskelin [tutkinto] ja, se, oli, lähinnä voi sanoa et se oli vähä kaikille semmone näyttö, että pystyin, suoritin vihdoin ja viimein sen ammatin"
Äidin ihanteellinen paikka ja vanhemmuuden jakaminen	Hoivan jakamisen käytännöt	"...ei oo ollu puhetta että kyllä se on kaiketi se on vanhan kansan perinnettä, että vaimo on ollu kotona sillo ja mä oon sit opiskellu ja ollu sitte töissä." "Kyllähän se ehkä vähäsen jännitti et mitenköhän se lapsen kanssa sujuu, mutta toisaalta taas sitte justiinsa että kun mies jäi kottiin lapsen kanssa ja silleesti.."
	Lapsen paras ja oma hyvinvointi	"...ei vaikuta millään tapaa siihen, etteikö voisi kouluttautua jälkikäteenki. , että jos vaan jaksaa ja on oikeesti, tietää että pystyy ja, on hyvä vanhempi"
	Lähipiirin tuki	"...toisena tekijänä on sitten isovanhemmat, jotka nimenomaan oli suures roolis silloin kun [tytär] oli pieni, et [vaimolla] oli mahdollisuus opiskella sitten samanaikaisesti kun minä opiskelin..."
	Opiskelijavanhempien taloudellinen asema ja työssäkäynti	"No siis ensinnäkin on ihan hirveen, taloudellisesti ihan hirveen tiukkaa, että ku ei oo mitään muuta ku se opintotuki ja opintolaina."
Opiskelijavanhempien taloudellinen asema ja työssäkäynti	Elatusvelvollisuus ja opintojen ohessa työs-kentely	"No ehkä siin on se, että nyt ku mul on laps, ni mun on pakko, huolehtii jostaki mun on pakko saaha jostain rahaa, ruokaan et mä voin syöttää sen ja, katon pään päälle ja tällein." "...tavallaan se, että päätin olla tekemättä töitä opiskelujen aikana muuta kun pakolliset kesäduunit ja harjottelu."
		Taloudellinen tuki opintoihin
	Opiskelumuodot ja koulutuspoliittiset ratkaisut	"...et sitten ois vaan, käyny niitä vaihtoehtoja läpi mitkä nyt ois tässä semmosen siedettävän matkan päässä."

Koulutuksen käytännöt, asenteet ja ideaalit	Henkilöstön asenne ja joustavuus	"...kyl mä, muistan et opettajat, kannusti et oli hirveen kivoi opettajia.."
		"...ei huonossa enkä niin sitte hyvässäkkää et minä en jotenki ehkä oo kokenukaa ikinä, että minä tartteisin jotaki erityiskohtelua tai jotenki sillee."
	Nuorten vanhempien erityisyys opiskelijoina ja opintojen sosiaalisuus	"No koska se että sitte mä oon kumminki itte äiti-ihminen, ni ehkä mä en kestä kuunnella niitä."

**TURUN
YLIOPISTO**
UNIVERSITY
OF TURKU

ISBN 978-951-29-9375-8 (Painettu)
ISBN 978-951-29-9376-5 (PDF)
ISSN 0082-6987 (Painettu)
ISSN 2343-3191 (Sähköinen)